This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

GAA
M12
Maandelijksche

Te AMSTERDAM, bij de ERVEN D. ONDER DE LINDEN en

MAANDELIJKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD;

HONDERD EN NEGEN-EN-TACHTIGSTE DEEL.

Voor JULIJ 1809.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op de Heerengragt, over de Warmoesgragt, N^d. 413.
MDCCCIX.

De Prijs is 6 Stuivers.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
919367A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

Printed in the Netherlands

UITTREKSELS.

Het ONGEGRONDE van ſommige VOOROORDEELEN tegen de GEREFORMEERDE KERK, derzelver Leere, Leerwijze, Leden en Inrigting, aangewezen. In Geſprekken. Te Leeuwarden *bij* P. Wiarda, 1808. 307 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f 2:—*

Dit werkje is, volgens de Voorrede, zijnen oorſprong verſchuldigd, aan des Schrijvers verkeering met een verſtandig en zelfdenkend lid van de gemeente der zoogenaamde Doopsgezinden en de geſprekken met denzelven gehouden. Het is dus ook bij wijze van Geſprekken tuſſchen eenen Doopsgezinden en Gereformeerden ingerigt, en heeft ten oogmerk, de Hervormde Kerk tegen een aantal bezwaren en beſchuldigingen te verdedigen, met welke men dezelve bezwaart, doordien men hare leer en gevoelen niet regt verſtaat, of aan de geheele Gereformeerde Kerk toeſchrijft, hetgene echter dikwijls alleen aan ſommigen van hare leden eigen is.

Over het geheel is het Werk zeer wel geſchikt tot dat bedoelde einde, het is met beſcheidenheid en in eenen geheel gematigden ſtijl geſchreven, zoodat al-

len het zonder aanſtoot kunnen lezen, en het te hopen is, dat het veel zal toebrengen, om de genen, die ongunſtig oordeelen over de leere der Hervormde Kerk, te doen zien, dat dezelve die verwijtingen geenszins verdient, welke maar al te dikwijls haar worden voorgeworpen.

Maar ook zal het voor ſommige leden der Hervormde Kerk zelve nuttig kunnen zijn. Trouwens, gelijk in de Voorrede door den ongenoemden Schrijver gezegd wordt Bladz. III. „ Het ontbreekt in dezelve aan zulken niet, bij welken dergelijke vooroordeelen tegen derzelver leere enz. huisvesten. Zij hebben op de leer der prædestinatie, zoo als die in onze Formulieren ſtaat, veel te zeggen, maar geven niets, dat beter is, daar voor in plaats, en bedenken niet, dat hunne bezwaren daar tegen niet zoo zeer de leere zelve, als derzelver verkeerde behandeling raken. Te veel op hunne redeneringen betrouwende en tuſſchen leere en leerwijze geen onderſcheid makende, zijn zij tegen de leer van de onmagt ingenomen. Te weinig lettende op dat geen, het welk eene verſtandige beſchouwing van den mensch zelve ons leert, ſtaan zij daar omtrent begrippen voor, welke zij meenen, met de prediking van het Evangelie beter te kunnen overeenbrengen. Zij denken over den kinderdoop ook gansch niet gunſtig. Zij ſtaren alleen op dat geen, het welk de Doopsgezinden gewoon zijn, daar tegen in te brengen, zonder ook dat geen eens te overwegen, waarmede men denzelven in een allerredelijkſt licht kan plaatſen; zonder te zien op de voorſlagen, welke er, van tijd tot tijd, gedaan worden, om denzelven meer nuttig te maken. Het doorgaans elders beter vindende, als te huis, zijn zij ook niet te vrede met het prediken, het welk zij in hun eigen genootſchap kunnen hooren. Gebreken, welke zij in het prediken van ſommigen hebben opgemerkt, vinden zij, door ongunſtig

voor-

voorordeel, in dat van allen: daar zij sommige dingen afkeuren, welke zij, als waarlijk goed, prijzen moesten. Op de zoogenaamde Fijnen hebben zij het sterk geladen. Zonder eenig onderscheid te maken tusschen dezelve; zonder dwaling of eenig onverstand eenigzins te verschoonen, verklaren zij dezelve, algemeen, voor huichelaars of dwepers. Zonder den redelijken Godsdienst, welke er bij velen van die menschen is, te erkennen en van het menschelijke en verkeerde, het welk zich daar onder wel eens mengt, af te scheiden, veroordeelen zij het een met het ander. De geschiedenis der menschheid niet genoeg kennende en niet denkende aan 't geen er elders is gebeurd, vereenigen zij zich met hen, die meenen, dat de Gereformeerden altijd boven anderen onverdraagzaam zijn geweest. Zij hebben op de Formulieren van eenigheid veel te zeggen. Dezelve in een verkeerd licht beschouwende en niet ziende op de wijsheid en gematigdheid, met welke dezelve gehandhaafd worden, veroordeelen zij derzelver gebruik. In plaats van dezelve te erkennen voor een heilzaam middel, om eene schadelijke Neologie van onze predikstoelen te weren, beschouwen zij dezelve, als een ondragelijk juk. Verledigen zich zulken tot het lezen van de volgende gesprekken; het zal misschien eenigen invloed kunnen hebben, om hen spaarzamer en gematigder in hunne berispingen te doen zijn en hen van sommige gedachten te rug te brengen."

De IX Gesprekken, uit welke het Werk bestaat, loopen over de volgende gewigtige onderwerpen: I. *Over de Leere der Voorverordinering.* II. *Over de Voldoening.* III. *Over de Verdorvenheid.* IV. *Over de Leere van de Onmagt.* V. *Over den Kinderdoop.* VI. *Over de Predikwijze in de Gereformeerde Kerk.* VII. *Over de Vromen.* VIII.

Over de Verdraagzaamheid in de Gereformeerde Kerk. XI. *Over de Formulieren.*

Alle deze onderwerpen worden vrij geleidelijk ontvouwd, de tegenwerpingen door den *Doopsgezinden* aangevoerd, door den *Gereformeerden* zakelijk beantwoord en opgelost, en schoon al iemand sommige dezer beantwoordingen en oplossingen eenigzins anders zou inrigten, en nader bij de uitdrukkingen van de formulieren blijven, in welke de Hervormde Leer wordt voorgedragen, echter over het geheel kan men van dit werk het goede getuigen, en het kan, in vele opzigten, ter bevordering van waarheid en liefde, veel nuts stichten en invloed hebben.

Zie hier het één en ander uit hetzelve tot eene Proeve. In het gesprek over den Kinderdoop verdient het volgende ook door vele leden in de Hervormde Kerk in acht genomen te worden. Bl. 124.

„ *Doopsgez.* Maar, wanneer ik het kinderdoopen onder ulieden zie, dan zou ik niet zeggen, dat men zamen zoo veel gewigt daar in zag, zoo veel stichtelijks daar in vond. Veeleer zou ik daar uit besluiten, dat men het met elkander hield voor eene plegtigheid, in welke de opstellers van het Formulier wel eenig belang hadden gesteld, maar welke men nu, wijzer geworden zijnde, aanziet voor een gebruik, het welk alleen dient, om aan het kind eenen naam te geven en hetzelve voor een gereformeerd kind te verklaren. Ik heb het wel eens bijgewoond, dat het mij gansch niet stigtelijk voorkwam. De leeraar las, zich haastende, het Formulier. Een groot aantal van menschen liep uit de kerk, zoo dat men, door het geraas van hun heenegaan, naauwelijks een woord konde verstaan, van het geen er gelezen werd. Er werd een gebed voor het kind voorgelezen, maar behalve dat het haastig werd gelezen, zag men bij hen, die gebleven waren, geheel geen biddende

aan

aandacht. Is dat, dacht ik, kinderen den Heere op te dragen? Is dat openlijk en plegtig zich te verbinden, om dezelve in de leering en vermaning des Heeren op te voeden? Zou het niet beter zijn, dat zulk doopen van kinderen gelaten werd? Indien er eenig wezen en gewigt in is, dan moest het immers anders behandeld worden."

„ *Gereform.* Wat zal ik u daar op antwoorden? Ik moet het gebrek van ons kerkgenootschap hier in erkennen. De bediening van den Doop wordt waarlijk onder ons niet behandeld, zoo als het behoort. Zij, die het belang der zaak kennen, beklagen dit hartelijk. Zij ergeren zich dikwijls aan de wijze, op welke het Doopen van kinderen toegaat; zij wenschen daar in verbetering en doen nu en dan daar omtrent voorslagen, die geenszins te verwerpen zijn, die u misschien ook niet onbekend zullen zijn. Maar deze misbruiken bewijzen immers niet het tegendeel van 't geen ik gezegd heb. Wordt de doop dikwijls onaandachtig, oneerbiedig bediend en van velen bijgewoond, dat neemt niet weg, dat hij in zich zelven gewigtig is, en wel gebruikt, tot heilzame einden dienen kan."

„ *Doopsgez.* Ja, maar waar is de uitwerking? Wanneer ik vele ouders aanzie, die hunne kinderen hebben laten doopen, dan bespeure ik niets van dat geen, het welk men met reden zou verwachten van hen, die in zulk eene beteekenis, welke gij aan den Doop toeschrijft, denzelven aan hunne kinderen hebben laten bedienen. Ik bevinde niet, dat zij beter met hunne kinderen handelen dan anderen, die dezelve ongedoopt gelaten hebben. Van dat onderwijzen en doen onderwijzen schijnt mij weinig te komen."

Gereform. Ik kan dit omkeren en eene dergelijke bedenking tegen uwen Doop der bejaarden inbrengen. Gij zegt: het is redelijk, dat een mensch

eerst onderwezen en dan gedoopt wordt. Hij belijdt dan openlijk, dat hij het Evangelie van JEZUS voor waarachtig houdt en zijne zaligheid volgens den inhoud van hetzelve zoeken zal, hij belooft, dat hij waardig hetzelve leven zal. Maar (zou iemand kunnen vragen) wat baat het, dat de menschen zich onder ulieden laten doopen? Zij zijn er immers niet beter om, of zijn de doopsgezinden, die huns verstands magtig zijnde deze belofte doen, zoo veel betere menschen? Wanneer men velen onder ulieden aanziet, dan kan men immers uit hun gedrag geheel niet bespeuren, dat die belijdenis en belofte, welke zij, bij het ontvangen van den Doop, gedaan hebben, eenigen invloed bij hen heeft. Was het dan niet beter, dat het doopen maar in het geheel werd nagelaten? Gij ziet dus, dat gij op die wijze, niet alleen tegen ons kerkgebruik, maar ook tegen het uwe redeneert. Dan ik zie deze uwe tegenwerping voor geheel niet gewigtig aan. Dat er ouders zijn, die bij den Doop van hunne kinderen weinig nadenken hebben op het geen zij doen, die of uit onkunde, of uit onverschilligheid, bij het opwassen van hunne kinderen, geen bezef hebben van de belofte, welke zij, bij derzelver Doop hebben gedaan, wil ik geheel niet ontkennen, maar daarom stemme ik geenszins toe, dat het doopen van de kinderen onder ons geheel onvruchtbaar is en zonder nut. Gij zult ook andere ouders ontmoeten, die, verre van daar omtrent zoo achteloos en onverschillig te zijn, erkennen zullen, dat zij gemoedelijk hunne kinderen hebben laten doopen, dat zij, bij derzelver opwassen, daar aan wel gedachtig zijn, dat het hen troost over derzelver lot en hun geenen geringen aandrang geeft, om dezelve deugdzaam en christelijk op te voeden. Er zijn ook wel zulken, die hunnen eigenen Doop, reeds in hunne kindschheid aan hen bedienden, tot hun nut gedenken,

ken, welken dezelve tot aanmoediging is, in het toevlugt nemen tot God en het betrouwen op hem, tot aansporing, om naar zijne bevelen te leven. Bij zulken strekt de kinderdoop tot die einden, waar toe wij denzelven bediend willen hebben. Deze nuttigheden zullen door denzelven, bij dezen en genen, in onderscheidene mate, worden uitgewerkt."

„ *Doopsgez.* Zou er toch niet veel bijgeloof, onder ulieden, bij den kinderdoop, plaats hebben? Het is mij altijd voorgekomen, dat vele onkundigen in uw kerkgenootschap hunne kinderen laten doopen, omdat zij aan dit uitwendig teeken zekere kracht toeschrijven, voor hunne kinderen daarvan iets verwachten, waar van zij zonder hetzelve verstoken zouden blijven. Wij weten, dat de Roomschen, onder welken onkunde en bijgeloof nog heerschende zijn, zoo iets gelooven, dat de reinigende en zaligende kracht van den Doop tot hunne openbare *belijdenis* behoort. Onder Protestanten, die een meer gezuiverd onderwijs genieten, behoorde zulks geen plaats te hebben. Dat men in den uitwendigen waterdoop, de heiliging en behoudenis van zijne kinderen zoekt, in de bediening daar van bernst, als iets, waar door de kinderen in eenen geheel anderen staat zouden zijn gebragt, als zij van nature waren, is een gevoelen, het welk onder Christenen, die het juk van het bijgeloof hebben afgeschud, geene plaats meer behoorde te hebben. Zou het daarom niet nuttig zijn, ter verlichting van velen uwer gemeene lieden, dat het doopen van kinderen onder ulieden werd afgeschaft?"

„ *Gereform.* Het is maar al te waar, dat er bijgeloof omtrent den kinderdoop bij ons plaats heeft. Ik wil ook de gebreken, welke men onder ons vindt, niet bedekken of verschoonen. Onkunde is de moeder van het bijgeloof, ook hier omtrent.

De gezetheid, welke men bij vele ouders ziet, om hunne kinderen toch vooral ſpoedig den Doop te doen ontvangen, komt alleen uit dat beginſel. Den eerſten Zondag na de geboorte van het kind, of den eerſten dag, op welken er openbare Godsdienst wordt gehouden, zouden zij niet gaarne laten voorbij gaan, zonder hetzelve te laten doopen. Zij kunnen daarvan geene reden geven: maar er ligt in hun gemoed een duiſter begrip, dat de Doop aan hun kind een wezenlijk voordeel geeft. Wat het is kunnen zij zelve niet zeggen: maar zij toonen bezorgd te zijn, dat het kind ongedoopt zal ſterven, en daar in ſtellen zij voor hetzelve een groot ongeluk. Dit bijgeloovig begrip omtrent den Doop is, gelijk gij weet, zeer oud. Het was in de Roomſche kerk, voor den tijd der Hervorming, algemeen aangenomen. Men vond hetzelve in veel vroegere eeuwen onder de Christenen. Van daar kwam het, dat velen zich niet lieten doopen, voor dat zij dachten, dat zij in de laatſte dagen van hun leven zich bevonden. Omdat zij meenden, dat dit teeken hun dan het meeste nut deed, door alle hunne voorgaande zonden af te waſchen; daar zij, hetzelve vroeger ontvangende, na dien tijd nog vele zonden zouden kunnen doen, van welke zij dan niet, voor hunnen uitgang uit dit leven, gereinigd werden. Maar van deze bijgeloovige begrippen zijn allen, die eenigzins geoefend zijn, thans genezen. Men vindt dezelve niet meer dan bij onkundige menſchen."

In het geſprek over de *Formulieren*, maakt de Doopsgezinde deze aanmerking onder andere, welke de *Gereformeerde* zeer wel beantwoordt: Bladz. 270.

Doopsgez. Alle Proteſtanten belijden, dat de Heilige Schrift de eenige regel is van geloof en wandel, dat deze de eenige bron is uit welke wij de zaligmakende waarheid moeten halen, de eenige

ge toetſteen, aan welken wij onze begrippen beproeven moeten. Is uwe handelwijze niet ſtrijdig met uwe belijdenis. Gij erkent, dat Gods woord onbepaald en ſtreng verbiedt, bij hetzelve iets bij te voegen en gij doet het openlijk. Gij plaatst uwe Formulieren nevens den Bijbel. Wanneer men onder ulieden het een of ander gevoelen zal beoordeelen, dan vraagt men niet alleen, of het in den Bijbel wordt geleerd, maar ook of het overeenkomt met de Formulieren van eenigheid. Wanneer men twist over het een of ander ſtuk, dan beroepen zich de partijen zoo wel op de Formulieren, als op den Bijbel. Ieder legt in zijne redeneringen daarop toe, om aan te wijzen, dat het ſtelſel, het welk hij omhelst, dat der Formulieren is, en dat van zijne partij daar van afwijkt."

„ *Gereform.* Stel u den oorſprong der Formulieren voor, met het ware oogmerk van derzelver invoering en inſtandhouding, dan zult gij van zelve zien, dat men ons valſchelijk beſchuldigt, wanneer men van ons zegt, dat wij menſchelijke opſtellen nevens den Bijbel plaatſen als een tweeden regel van geloof. De Christenen, ook de Protestanten zijn verdeeld. Hunne gedachten omtrent de leere der zaligheid zijn verſchillende. Zij zijn het niet alleen oneens over beſpiegelende ſtukken, maar ook omtrent zulke, welker erkentenis of loochening niet weinig invloed heeft op het hart en den wandel. Zij kunnen dus hunne harten niet vereenigen, in de beoefening niet overeenſtemmen. Er is een aantal van zulken, die het met elkander eens zijn omtrent ſtukken, welke zij zamen gewigtig oordeelen. Zij vereenigen zich tot een gezelſchap. Zij ſtellen dat geen, het welk zij zamen voor waarachtig houden, in geſchrift. Zij bepalen met elkander, dat de leere van JEZUS onder hen naar hunnen ſmaak en begrippen zal worden voorgedragen. Dat moet men van zelf verwachten. Zij kunnen immers niet

niet verkiezen gesticht te worden door eene leerwijze, die met de begrippen, in welke zij overeenstemmen, strijdig is. Zij noodigen allen, die het met hen eens zijn, zich in hun genootschap te vervoegen, daar zij zulken, die in gewigtige stukken van hun verschillen, geenen toegang tot het zelve willen geven. Is dat nu iets nevens den Bijbel te stellen? Wat zijn onze Formulieren; waar voor geven wij dezelve op? Voor de belijdenis van ons geloof, voor opstellen, in welke wij verklaren, wat wij gevoelen. Zij zijn de regel niet van ons geloof, maar de opgave van onze gedachten. Het geen met onze Formulieren strijdt, verwerpen wij, niet omdat wij het in deze opstellen niet vinden, maar omdat de Bijbel ons anders leert. Niemand onzer is zoo dwaas, dat hij zijn gevoelen zou bewijzen uit de Formulieren. De een of ander beroept zich daar op wel eens, niet om zijn gevoelen op de Formulieren te gronden, maar om te toonen, dat hij spreekt overeenkomstig zijne belijdenis en die van het genootschap, waarvan hij een lidmaat is."

„ *Doopsgez.* Is dat evenwel niet de gewetens te binden, dat gij aan niemand het lidmaatschap onder ulieden wilt vergunnen, of hij moet verklaren, dat hij het eens is met den inhoud der Formulieren, en wil hij in uw genootschap blijven, dan moet hij zich daar aan houden, hij mag niets anders gelooven en belijden, of gij ontzegt hem uwe gemeenschap. Wil een leeraar zijn ambt onder ulieden behouden, dan moet hij niets leeren, of het moet overeenstemmen met de Formulieren. Hij is in zijne voordragt volstrekt daar aan verbonden. Zijn de gewetens daar door niet gekluisterd, dat ieder zich in zijn denken en leeren houden moet binnen de palen, welke hem door de Formulieren worden voorgeschreven? Waar is zoo het vrij en onbelemmerd onderzoek van de Heilige Schrift,

het

het welk de Proteſtanten bij hunnen uitgang uit het Pausdom verklaard hebben voor een van hunne voornaamſte regten? Uwe leeraars en ledematen zijn immers in dit opzigt niet vrij. Hunne gevoelens moeten overeenkomen met de Formulieren, of zij worden uit uwe gemeenſchap uitgeſloten."

„ *Gereform.* En ik durve vrijmoedig zeggen, dat de gewetens van onze leeraars zoo wel als onze ledematen volkomen vrij zijn. Wij geven immers aan onze Formulieren geen gezag. Niemand is verpligt derzelver inhoud te gelooven, of hij moet denzelven met Gods woord overeenſtemmend vinden. Wij hebben de Schriften onderzocht, wij vonden in de Formulieren een kort zamenſtel van de leere der waarheid. Wij waren geheel niet verpligt, met dezelve te gevoelen en dezelve te onderteekenen. Hadden wij daar in iets wezenlijks gevonden, het welk ons mishaagde, dan konden wij dezelve verworpen hebben, als ſchriften, die dwalingen behelzen. Wij konden het lidmaatſchap in de Gereformeerde kerk, dat ons werd aangeboden, geweigerd hebben. En hebben wij hetzelve aangenomen, ons geweten ligt nog aan geene banden. Wij zijn nog volkomen vrij. Wij onderzoeken de ſchriften, wij vinden daar in telkens gronden voor die gevoelens, welke wij door de onderteekening van onze Formulieren beleden hebben. Het denken over die ſtukken, met welker erkentenis ons genootſchap zich van anderen onderſcheidt, is ons niet verboden. Wij hebben ons niet verbonden, om dat geen het welk wij, als waarheid beleden hebben, altijd daar voor te erkennen. Ieder mag ten allen tijde den inhoud der Formulieren toetſen aan de uitſpraken van Gods woord. Verandert iemand van gedachten, dan is hij door de Formulieren niet verbonden, om zijne begrippen, als dwalende, te verwerpen. Hij kan en moet gelooven, zoo als hij meent dat hem in Gods

Gods woord wordt geleerd. Bekleedt hij het leeraars ambt, dan is hij gehouden, volgens zijne gedane belijdenis, den Godsdienst voor zijne gemeente te behandelen, omdat hij op die voorwaarde tot de bediening is toegelaten. Maar komt het hem, bij nader onderzoek voor, dat zijne gevoelens en die van de Formulieren de regte niet zijn, dan is hij niet verpligt, tegen zijne eigene begrippen voort te prediken. Het staat hem dan vrij, zijne bediening neder te leggen en het leeraarsambt te aanvaarden bij eene gemeente die in gevoelens met hem overeenstemt."

„ *Doopsgez.* Die dingen laten zich zoo gemakkelijk zeggen: maar wanneer men het zich in zekere omstandigheden voorstelt, dan zult gij met mij moeten erkennen, dat het aan geene geringe zwarigheden onderhevig is. Stel eenen leeraar in uw genootschap, die met geene middelen is gezegend en een huisgezin heeft. Zijne ouders schikten hem tot het leeraarsambt. Hij werd op de Hoogeschole, op de gewone manier onderwezen. Zelfs nog weinig hebbende gedacht, onderteekende hij, bij het gewoon onderzoek, de Formulieren van eenigheid en werd daar op tot de bediening toegelaten. Een bestaan in de wereld gekregen hebbende, trad hij in het huwelijk, kreeg kinderen, terwijl zijne matige bezolding hem onderhoud voor zijn huisgezin verschafte. Eenigen tijd volgt hij het voetspoor van zijne leermeesters: maar naderhand zelf onderzoekende, begint hij aan het een en ander te twijfelen. Hij krijgt omtrent sommige leerstukken andere begrippen, die met de Formulieren niet kunnen worden overeengebragt. Wat zal hij dan doen? Hij mag niets leeren, dat met den inhoud der Formulieren strijdt. Tegen zijn licht te handelen kan en mag hij niet. Doet hij afstand van zijne bediening, dan is hij met zijn huisgezin van alle middelen, om te bestaan, beroofd. Stond het hem

vrij,

vrij, naar zijn licht te werk te gaan, te leeren het geen hij denkt; dan was er geen zwarigheid. Maar dat verbieden hem de Formulieren van eenigheid. Hij moet dus, of veinzen, anderen leeren, het geen hij zelf niet gelooft, of zijn huisgezin er aan wagen, met afstand te doen van zijne bediening en de voordeelen daar aan verbonden."

„ *Gereform.* Ik bekenne: het is hard, wanneer een leeraar, die anders bekwaam is in zijne bediening, ijverig in derzelver waarneming, om zijne afwijkende gevoelens, genoodzaakt wordt, van dezelve afstand te doen, zijne inkomsten te missen en met vrouw en kinderen zijne woning te verlaten. Maar welke inrigting kan men in de wereld maken, bij welken niet somtijds de een of ander lijden moet. Hij, die zulks ondergaat, wordt dan niet gestraft om zijne gevoelens. Van dezelve is hij aan God alleen rekenschap schuldig. Niemand kan het hem kwalijk nemen, dat hij met onze Formulieren niet eens is gebleven. Maar de wetten van ons genootschap verbieden het, hem in de bediening van den Godsdienst in hetzelve te dulden: terwijl zijn eigen geweten hem niet toelaat, het leeraarsambt te bekleeden, volgens de voorschriften, welker involging hij bij de aanvaarding van hetzelve op zich heeft genomen. Is ook de zwarigheid omtrent het tijdelijk bestaan van zulk eenen wel zoo groot, als gij dezelve opgeeft? Wordt hem de bediening van het leeraarsambt onder ons, gelijk ook het genot van de voordeelen, die daar aan zijn verbonden, opgezegt, hij kan zich in een ander genootschap vervoegen, met het welk hij meer overeenstemt in gevoelens, om in hetzelve zijne talenten te besteden, en zich daar door een behoorlijk bestaan beschikken. Wij hebben daar van meer dan een voorbeeld gezien. Moest iemand om zijne afwijkende gevoelens het predikambt onder ons verlaten; hij werd spoedig in een ander ge-

genootſchap weer aangenomen en verkreeg in het zelve gene mindere voordeelen. Onze Formulieren maakten zulk eenen niet ongelukkig in de wereld, maar noodzaakten hem alleen van genootſchap te veranderen. Het veroorzaakt wel wat opſpraak, wanneer een Gereformeerd leeraar, om de gevoelens welke hij belijdt, zijne bediening moet verlaten. Maar voor zijn eigen geweten heeft hij die voldoening, dat hij belijdt, het geen hij denkt, zonder te veinzen, uitkomt voor dat geen, het welk hij voor waarheid houdt. Verſtandigen zullen hem daarom niet verachten. Zij zullen het veel meer, als edelmoedig, in hem prijzen, dat hij de bezolding, welke hij volgens de wetten van ons genootſchap niet kan genieten, er aan geeft, om bij andere Christenen, onder welke men zijne gevoelens duldt, door de waarneming van het predikambt, zijn beſtaan te zoeken."

Wij prijzen het Werk aan, en wenſchen, dat het van velen, edoch met een oordeel des onderſcheids, en met het oogmerk, om waarheid en liefde te betrachten, gelezen worde!

De LEER der GELUKZALIGHEID. Door J. M. SAILER. *Eerſte Deel. Waar in de ware Gelukzaligheid der Menſchen beſta. In twee Deelen. Te* Groningen *bij* J. Oomkens, 1808. 408 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 2-12 —

Volkomen ſtemmen wij in met het gene de Hoogleeraar TINGA in zijne Voorrede voor dit Werk van het zelve zegt: „ Het werk draagt alle merkteekens, niet alleen, dat het waarlijk gevloeid is uit

's Mans

's Mans hart, maar ook uit een warm, deugdlievend, godsdienstig hart. — Eerlijke Lezers, welke het in waarheid te doen is om wijzer en beter te worden, zullen het boek niet uit de handen liggen, zonder te erkennen, dat zij opgewekt zijn en gevoed in het goede."

In der daad, wij hebben dit Boek een voortreffelijk Boek gevonden, het welk het gewigtigst onderwerp voor elk *redelijk mensch*, de leer der gelukzaligheid, op eene voortreffelijke wijze behandelt. In dit eerste Deel stelt zich de Schrijver voor, drie vragen te beantwoorden: I. Voor welk geluk 's menschen *natuur* vatbaar zij? II. Hoedanig een geluk *de dingen binnen en buiten den mensch* hem verschaffen kunnen? en III. *Waarin* gevolgelijk het geluk bestà, waar voor de mensch in dit leven vatbaar is.

De beantwoording dezer drie vragen is vervat in drie Hoofdstukken. I. *Hoofdstuk: Over de vatbaarheid voor vreugd*; dat is. of en voor welk geluk de menschelijke Natuur vatbaar zij? Dit Hoofdstuk heeft de volgende *Afdeelingen*. I. *Afdeeling: Over de krachten en neigingen der menschelijke Natuur*. II. *Afdeeling: Van de behoeften der menschelijke Natuur*. III. *Afdeeling: Over de gemoedsgesteldheid des menschen*. IV. *Afdeeling: Opzameling van al de sporen der menschelijke waarde*. V. *Afdeeling: Van de bestemming der menschen*. VI. *Uitvoerig voorstel van het denkbeeld aangaande des menschen vatbaarheid voor het goede*

Het *Tweede Hoofdstuk* handelt *van het vermogen der dingen in en buiten ons, ter bezorging van ons welzijn en genoegen* I. *Afdeeling: Nog eene herziening van den Maatstaf* of naauwkeuriger voorstel, wat *goed*, en wat *ware* vreugd zij. I. Naauwkeuriger voorstel van zedelijk goed, en zedelijk kwaad. II. Naauwkeuriger opgaaf van 't

geen ware menſchenvreugde is. III. Voordragt der genoegzame grondſtellingen en regelen voor de ſchatting der dingen, of onderzoek naar derzelver betrekking tot het goed- en welzijn des menſchen. II. *Afdeeling: Schatting der dingen naar den gegeven' maatſtaf;* of, onderzoek naar derzelver betrekking op des menſchen goed- en welzijn. I. Over de betrekking der *gezondheid*, des *rijkdoms*, der *eer*, tot het wel- en goedzijn des menſchen. III Over de betrekking der *lectuur*, *geleerdheid* enz. tot ons goed- en welzijn. III. IV. Over de betrekking der *aandoenelijkheid*, *welwillendheid*, *vriendſchap*, *deugd*, en *godsdienſtige aandacht* tot het welzijn des menſchen. V. Betrekking van de *algemeenſte levenswijzen*, van het *gezellig ſtads- land- werkzaam- huiſelijk- eenzaam leven* op ons goed- en welzijn. VI. Over de betrekking van *bijzondere* ſoorten van *beroepen*, van *regering*, van het *leeraarsambt* op het goed- en welzijn des menſchen. VII Van de betrekking des *lijdens* tot het goed en welzijn des menſchen. VIII. Over de betrekking van *God* tot het goed- en welzijn des menſchen.

Derde Hoofdſtuk: Van het ware welzijn, van de ware gelukzaligheid, welke de menſchelijke geest hier reeds bekomen kan I. *Postulata* van het gezond menſchenverſtand. II. Antwoord op de vraag: Waar in de ware gelukzaligheid beſta, uit de herziening van den Inhoud der twee eerſte Hoofdſtukken. III. Ter gerustſtelling deels voor onderzoekenden, deels voor ongeoefenden. IV. Beſluit van dit Deel.

Na dus den zakelijken Inhoud van dit Deel te hebben opgegeven, zullen wij, tot eene proeve het IIde gedeelte des *derden* Hoofdſtuk dezes Deels overnemen, benevens het *beſluit* van dit Deel, omdat hetzelve alles kort zamentrekt, wat in dit Deel verhandeld is, en tevens aanwijst, wat

wij

wij in het volgende *tweede Deel*, het welk wij met verlangen te gemoet zien, te verwachten hebben.

Dus luidt dan het *antwoord op de vraag: Waar in de ware gelukzaligheid beſta, uit de herzieening van den inhoud der twee eerſte Hoofdſtukken.* §. 242. *Bladz.* 396. volgg.

„ I. De gelukzaligheid van 's menſchen geest beſtaat *daar in*, dat de gebiedende zuivere liefde jegens God *één* beginſel van al het denken, willen, doen, lijden des menſchen wordt en blijft."

„ II. De gelukzaligheid van 's menſchen geest beſtaat *daar in*, dat de zinnelijkheid in eene gedurige ondergeſchiktheid aan de rede, en de rede in eene gedurige ondergeſchiktheid aan de hoogſte rede gehouden wordt."

„ III. De gelukzaligheid van 's menſchen geest beſtaat *daar in*, dat de hoogere behoeften zijner natuur werkelijk bevredigd, de lagere ten voordeele der hoogere beperkt, en de zelfsgemaakte vernietigd, of althans der hoogere ondergeſchikt zijn."

„ IV. De gelukzaligheid van 's menſchen geest beſtaat *daar in*, dat hij door onafgebroken' ſtrijd tegen het kwade, goed, en door goedzijn vatbaar en deelachtig geworden is de zielerust en heiderheid des geestes."

„ V. De gelukzaligheid van 's menſchen geest beſtaat *daar in*, dat hij dat *Nosce te ipſum*, en *Vince te ipſum* (Ken u zelven, en Overwin u zelven) voltooit, en op deze heidenweg in het bezit des vredes en der regte vrijheid gekomen is."

„ VI. De gelukzaligheid van 's menſchen geest beſtaat *daar in*, dat hij als een verſtandig, vrijwerkend, minzaam, voor godsdienst vatbaar wezen, als Gods evenbeeld, als een zoon der onſterfelijkheid denken, wenſchen, handelen, lijden, genieten, ontbeeren geleerd heeft, en daar door

tot het genot der edelste vermaken dezes levens doorgedrongen is."

„ VII. De gelukzaligheid van 's menschen geest bestaat *daar in*, dat zijne geheele wijze van denken, gevoelen, spreken en handelen, overeenkomstig met de bestemming van zijn aanwezen op aarde, en zijn leven hier eene volkomene opvoeding tot het volgend leven geworden is."

„ VIII. De gelukzaligheid van 's menschen geest bestaat *daar in*, dat alle zijne zedelijke daden, en vooral derzelver oogmerken den stempel des waren goedzijns dragen, en dus van den *goeden wil*, welke eene onbepaalde waarde heeft, waarde bekomen hebben."

„ IX. De gelukzaligheid van 's menschen geest bestaat *daar in*, dat zijn goed en zijn geheel welzijn met de waarde en bestemming des menschen volledig overeenstemt.

„ X. De gelukzaligheid van 's menschen geest bestaat *daar in*, dat hem het geestelijke meer dan het zinnelijke, de godsdienstige genoegens meer dan elk ander, de goede wil meer dan het geen door hem eerst goed wordt, en de bronwel meer geldt dan al het goede, dat uit de bronwel voortkomt."

„ XI. De gelukzaligheid van 's menschen geest bestaat *daar in*, dat hij *vooreerst* naar de wet der volkomenheid op nieuw gevormd is, d. i. tot het bezit der volkomene deugd, der volkomene aandacht, der volkomene welwillendheid gerake; *ten tweeden*, met deze edele krachten uitgerust, van de gezondheid, van het tijdelijk vermogen, van de eer der menschen, van de aandoenelijkheid, van het gezellig en eenzaam leven, van het stads- en landleven, van het huisselijk en bezig leven, van het boeklezen en de geleerdheid, van de regering en het leerambt enz. door *zelfverloochening* al dat goed gebruik make, dat hij in zijne omstandig-

digheid (*) daar van maken kan, en het welk naar de invloeden van alle deze dingen op het gekende ware goed- en welzijn des menschen gepast is; *ten derden*, insgelijks van de gebreken, lijdingen, droevenissen, eigene en die van anderen, en van alle storingen in het genot van vreugd een *goed* gebruik make, en al dat goede voor zich en anderen daar uit helpe trekken, dat door een goed *gebruik*, 't welk de menschen daar van maken kunnen, en door de weldadige leiding der Voorzienigheid daar uit ontstaan kan."

„ XII. De gelukzaligheid van 's menschen geest bestaat *daar in*, dat de oorsprong alles goed- en welzijns — dadelijk ook *voor hem* de *oorsprong des zuiveren goedzijns en des waardigen welzijns*, het welk in dit leven kan bereikt worden, geworden is."

„ Wanneer de lezer deze twaalf opgegevene stellingen naauwkeurig met elkanderen vergelijkt, zoo zal hij zonder mijne erinnering bemerken, dat zij regt verstaan in den grond het zelfde zeggen. Denken wij ons slechts 1.) twaalf vrome, verstandige leeraars, van welke een ieder zijn denkbeeld van de ware gelukzaligheid des menschen voorstelt, zoodat de eerste de eerste stelling, de tweede de tweede enz. en de twaalfde de twaalfde tot het grondidé van zijn overig denken maakte; denken wij ons 2.) dat deze twaalf leeraars zich vriendelijk met elkanderen onderhouden, en hunne meening zonder eigenzinnigheid en zucht om gelijk te hebben, met elkanderen vergelijken wilden; zoo zouden hun de volgende, voor het leerberoep niet onbeduidende aanmerkingen, niet ontgaan kunnen:

„ *Vooreerst*: dat deze twaalf stellingen, hoe verscheiden dezelve ook in uitdrukkingen zijn, in de

(*) Want een iegelijk mensch kan van alle deze dingen in zijne omstandigheden geen gebruik maken.

de zaak overeenkomen. — *Ten tweeden:* dat een ieder uit dezelve eene eigene gelukzaligheid op het door hem aangenomen denkbeeld van de gelukzaligheid zoude kunnen opbouwen, en een eigen gebouw daarſtellen, doch zoo, dat deze twaalf theorien, naauwkeurig beſchouwd, naauwkeurig zouden overeenkomen. — *Ten derden:* dat er dus in het gebied der zedenleer zeer vele identiſche, het zelfde zeggende denkbeelden kunnen zijn, *wanneer* men niet juist heeft om te twisten, en met woorden handel te drijven, en dat het dus, reeds om die rede eene gevaarelijke zaak is, bij uitſluiting een ſtelſel te bouwen, dat alle andere ſtelſels ſloopt. — *Ten vierden:* dat het in 't algemeen zeer gemakkelijk zij, te vinden *waar in* de ware gelukzaligheid des menſchen beſta, indien men maar met zich zelven redelijk omgaat. Want elk, al is het maar een middelmatige zelfsonderzoeker, zal wel ras opgemerkt hebben, dat in hem twee rijken zijn, welke altijd tegen elkanderen op 't ſlagveld ſtaan, het rijk der zinnelijkheid, der hartstogt, en het rijk des geweters, der rede, des geestes, of hoe men het noemen mag. Hij zal wel ras door ondervinding geleerd hebben, dat de vrede in zijn geweten in die maat toeneemt, in welke hij de partij der rede tegen de eisſchen der zinnelijkheid zoekt te verſterken."

„ §. 243. Maar *hoe* heet dan *dat* goed, 't welk de gelukzaligheid van 's menſchen geest uitmaakt? — Vraagt gij naar de *geſteldheid* van den geest, welke zijne gelukzaligheid uitmaakt, of naar den laatſten *wortel* dezer geſteldheid? Vraagt gij naar de geſteldheid van 's menſchen geest, welke zijne gelukzaligheid uitmaakt; zoo verbeeld u *zulk eene geſteldheid, in welke wij eene zuivere, gebiedende achting en liefde hebben omtrent den oorſprong van al het goede en ware, en om dien wil al het ware en goede achten en lief hebben;*

en

„ van deze achting en liefde bezield, al het goede, dat wij doen kunnen, vrolijk volbrengen, het betere getroost verwachten, het ongemakkelijke gewillig dragen; en eindelijk door achting en liefde jegens al wat goed en waar is, door doen van 't goede, door verwaehting van het betere, door verdraging van het ongemakkelijke, dagelijks reiner *en* vrolijker, *en der hoogſte vreugd* waardiger *worden.* Deze geſteldheid van den menſchelijken geest is bij mij de *ware gelukzaligheid*, en ik durf ſtoutmoedig zeggen: Die iets beters kent, zegge het."

„ Maar verſtaat gij onder het geen mij eigenlijk gelukzalig maakt, den wortel dezer geſteldheid; zoo kunnen wij dien buiten God nergens vinden, *omdat* hij de bronwel van alle deugd en van alle gelukzaligheid zelve is, en moeten denzelven ook in hem zoeken, *omdat* onze geest naar zijn beeld geſchapen *is*, en niet dan in zijn' oorſprong rust kan vinden. En dus zal *het hoogſte goed in zich zelf ook het hoogſte goed voor ons zijn*, en ik zal met den Wijzen moeten bekennen: *God, gij hebt mijn wezen met eenen trek tot U geſchapen! en het is zoo lang onrustig, tot dat het in U rust vinde*."

Eindelijk volgt hier het *Beſluit van dit Deel*; *Bladz.* 405. „ Deze ware gelukzaligheid is 1.) eene gelukzaligheid *des menſchen*, dat is des geeſtes, die in den mensch — den mensch uitmaakt. Deze ware gelukzaligheid is 2.) de *ware* des menſchen, want zij is gepast voor 's menſchen vatbaarheid voor vreugd, en het vermogen der dingen ter verheuging. Deze gelukzaligheid is 3.) de ware *dezes levens*, want zij is hier reeds bereikbaar, en is nog zeer gemengd, en niet het *hoogſte goed* des menſchen, welks *volkomener* genot en bezit voor een beter land bewaard is. Deze gelukzaligheid is 4.) met het *goedzijn* des menſchen

schen niet alleen niet strijdig, maar wordt eerst door het goedzijn *mogelijk* en dadelijk, kan zonder goedzijn niet *bestaan*, en neemt ook met het toenemen des goedzijns toe. Deze gelukzaligheid is 5.) gene gelukzaligheid *zonder* of *buiten God*; zij is de gelukzaligheid des menschen, die *vatbaar* is *voor godsdienst*, en zonder of buiten den godsdienst niet gelukzalig worden kan. Deze gelukzaligheid is 6.) niet alleen in 't geheel niet strijdig met het Christendom; maar het ernstig jagen naar deze gelukzaligheid leidt ons veel meer zelf tot in het *heiligdom des Christendoms*; waar in ons een beter Leermeester opneemt, aan welken zich de bezadigde rede, en de naar het rein goede strevende wil — zonder tegenstand onderwerpt: vermits het eene wet der bezadigde rede is: *Weder-sta het licht niet!* en eene wet van den wil: *acht en bemin het allerbeste, omdat het 't allerbeste is.* — Gelukkig wij, wanneer deze twee heilige wetten niet alleen hier op 't papier, maar in onzen wandel uitgedrukt zijn: dan zijn wij niet alleen goede Moralfilosofen, maar de beste!! — En nog wat meer.

„ *Zoo* zal er dan in het denkbeeld van de ware gelukzaligheid des menschen, 't welk dit boek voorstelt, niets *nieuws* zijn? — Antwoord: ik zoude rede hebben, mijne verwaandheid en het lot der menschen wel zeer te betreuren, indien ik in ernst konde gelooven, dat in het jaar 1793 na de geboorte *onzes Heeren*, nog eerst een *nieuw, waar denkbeeld* van de gelukzaligheid des menschen konde gegeven worden.— O gij mijne lieve medemenschen! hij, die u zoo veel gezwets van nieuwe denkbeelden over deugd en gelukzaligheid maakt, staat voorzeker in gevaar, u, wanneer gij ligtgeloovig zijt, en wanneer hij eerlijk is — ook zichzelven te misleiden. Het is den nieuweling in

de

de artzenijkunde zeer gemakkelijk, een schoon denkbeeld te geven van het geen gezondheid zij: maar *gezond worden*, wanneer hij regt ziek is — dat zal de nieuweling niet zoo gemakkelijk vinden, en juist het *gezond worden* is de hoofdzaak voor hem en voor zijnen leeraar, wanneer gene ziek is, en deze hem gezond maken wil. Zoo is het ook *ligt*, te zeggen, *waar in* de rust, tevredenheid, gelukzaligheid des menschen besta: maar zelf gerust, te vrede, gelukzalig worden — dat is voor mij en u en alle menschen de hoofdzaak, en ten aanzien van deze hoofdzaak is het een *moeijelijk stuk*. De *nieuwe* recepten zijn niet altijd de beste, in de leer der gelukzaligheid even min als in de leer der geneeskunst. Er zijn *oude*, *eeuwige* waarheden, die niet te dikwijls kunnen gezegd worden: deze wilde ik ook, naar mijn beste weten, maar zeggen.

„ Lieve vrienden! de ziekte is *oud*; elk kan ze voelen, elk draagt ze met zich om. *Gezond* worden willen wij ook *allen*: maar ziet! tusschen *willen* en *willen* is een onderscheid, gelijk tusschen gezond zijn en ziek zijn. De *artzenij* kan ook niet ver van de hand liggen, elk moge ze ligt kunnen vinden. Maar *ingenomen* moet ze worden, de *artzenij*; anders helpen alle recepten niet. Er zullen artzen zijn, die zeggen: „ Menschen, gij zijt reeds gezond, en behoeft geene artzenij, verheugt u maar in uw leven: daar toe zijt gij hier." *Deze* arts is mijn man niet: hij maakt, dat het kwaad des te ongenezelijker worde, en — het kwaad nog ongenezelijker maken heet niet genezen. Er zullen andere artzen zijn, welke de ziekte alleen maar zacht strelen, en den verborgen kanker om zich heen laten voortvreten; de geheele gelukzaligheid des menschen in een helder, koud denkbeeld, en wat vernis van menschenliefde stellen. *Die* arts is ook mijn man niet: hij verschoont, en

kan ten laatſten niet meer helpen. Het is wat ſchoons met opzigt tot de menſchenliefde: maar deze moet uit God geboren zijn, wanneer zij een kenteeken der gezondheid zijn zal. De betere arts is als de *vriend:* hij zegt den zieken ook onaangename waarheden, indien zij maar waarheden zijn — en heilzaam. Hij zegt: Lieve zieke! *wanneer* gij *gezond* zijn zult; *dan* kunt gij den rijkdom en de eer van menſchen, de boeken en de geleerdheid, het gezelſchap en de eenzaamheid, het landen ſtadsleven, het huiſelijk en bezig leven, de regering en het leerambt, en hoe dergelijke dingen alle heeten mogen, *goed* gebruiken, tot uw nut en tot het nut van anderen. Maar *gezond maken* kan u de regering en het leerambt, het huiſelijk en bezig leven, het gezelſchap en de eenzaamheid, de boekerijen en de geleerdheid, de eeretijtels en ordelinten, de rijkdom en de weelde, en hoe dergelijke dingen anders heeten mogen, — niet. Gezond maken kan u alleen de ingenomene *artzenij*, en *hij die* u het aanwezen gegeven heeft."

„ Hoe de artzenij heete — daar van zonder beeld, indien God het wil, in 't tweede deel — *breedvoeriger*, want genoemd is zij in het eerſte deel reeds duidelijk genoeg."

Wij ſluiten ons Uittrekſel met ons te vereenigen met den wensch des waardigen SAILER's in zijne Voorrede: „ Mogt deze nieuwe bewerking der oude waarheid hare eeuwige heerlijkheid althans niet verdonkeren! Mogt het einddoel des boeks, om de menſchen eerst *tot in zich zelven*, en daar na tot *één hoogste goed* des menſchen te leiden, overal doorblinken, en de poging, om dit doel te bereiken, niet overal vruchteloos zijn!"

KORTE

KORTE SCHETS van de BELIJDENIS der HERVORMDE KERK, gegrond in de Leere der H. Schrift, overeenkomende met de Formulieren van Eenigheid, in de genoemde Kerk. Dienende tot herinnering van de gedane Belijdenis, waar door men tot Lidmaat der Gereformeerde Kerk is aangenomen geworden — en om tevens te doen ſtrekken tot onderrigting voor hun, die begerig zijn, om den inhoud der leere, die daar in beleden wordt, te kennen, en door overtuiging van de waarheid, zich te laten aannemen tot een Lidmaat van de bovengenoemde Kerk. Door WIJNAND WITMONDT, *Krankbezoeker. Te* Amſterdam *bij* W. Brave *en* H. Vermandel, 1809. 128 *Bladz in gr.* Octavo. *De prijs is f* — 14 —

De breedvoerige Titel van dit werkje geeft den Lezer reeds kennis van deszelfs inhoud, en van het oogmerk en gebruik, waar toe hetzelve, volgens de bedoeling van deszelfs Schrijver, ſtrekken zal moeten.

Wij hebben het met genoegen doorgelezen. Het getuigt van de bekwaamheid en kunde van den Opſteller, in de waarheden van den Godsdienst van JEZUS CHRISTUS, van zijne volharding bij de regtzinnige leere der Hervormde Kerk, welke hier geleidelijk in eenen duidelijken en goeden ſtijl, met oor-

oordeel en gematigdheid wordt voorgedragen, vatbaar voor het verſtand van onderwijzelingen, en ook in eene doorgaans vrij zuivere taal en ſpelling. Het is niet opgeſteld bij wijze van vragen en antwoorden, maar in een doorloopend, aaneengeſchakeld verband der waarheden in XXV Hoofdſtukken, over het geheel ingerigt naar de leerwijze van den *Heidelbergſchen Katechismus*. Handelende *Hoofdſtuk* I. Van Gods aanwezen. II. Van den Godsdienst in 't gemeen. III. Van het ongenoegzame van den Natuurlijken, — en het hoodzakelijke van den geopenbaarden Godsdienst. IV. Over de Goddelijke openbaring, en de Goddelijkheid derzelve. V. Over de genoegzaamheid, en het regt gebruik der H. Schrift. VI. Over den inhoud der leere van de Goddelijke openbaring; waar van de Hervormde Kerk belijd (dt) te geloo(oo)ven, dat die leer troost geeft, in het leven en in het ſterven enz. VII. Over de(n) oorſprong van onze ellende, en de uitgeſtrektheid derzelve. VIII. Over de leere der Verlosſing, en hetgene daar toe vereischt wordt. IX. Over de leere van God in 't gemeen. X. Over de leer der Drie-eenheid in 't bijzonder. XI. Van Gods werken; en wel eerst. van Gods beſluit. XII. Over de Schepping in 't gemeen, en der Engelen en Menſchen in 't bijzonder. XIII. Van Gods Voorzienigheid. XIV. Van God den Zoon en onze Verlosſing. XV. Over de(n) naam Christus, of Meſsias. XVI. Over Jezus Natuurlijke en Middelaarsheerlijkheid. XVII. Van de menschwording van Gods Zoon. XVIII. Over de ſtaten des Verlosſers, en wel eerst, van zijne vernedering XIX. Van 's Heilands verhooging. XX. Van God den H. Geest. XXI. Van de Kerk, en de weldaden derzelve. XXII. Van de Regtvaardigmaking, aangemerkt als de baat, of het voordeel des geloofs. XXIII. Van de oorzaak des geloofs, en de middelen, waardoor het zelve gewerkt,

werkt, en verſterkt wordt, in 't gemeen: en bijzonder, over de leere der Sacramenten. XXIV. Van de leere der Dankbaarheid, of der Heiligmaking der verlosten; aangemerkt als zijnde de Christelijke Zedeleer. XXV. Van de Wet Gods, als de Regelmaat der goede werken. XXV (XXVI.) Van het Gebed, als het geſchiktſte middel, om in de Heiligmaking, of dankbaarheid voor de verkregene (e) verlosſing, vordering te maken.

Liefhebbers van de echte en oude leere der Hervormde Kerk zullen met het werkje van den kundigen Vader WITMONDT zeer in hunnen ſchik zijn, bijzonder daar men, in onze dagen, op zoo veelerlei wijzen die oude leer der Vaderen ziet verwringen, om ze naar den geest van onzen tijd te plooijen; en zij zullen er ongetwijfeld met vermaak gebruik van maken, om hunne kinderen in die leere te onderwijzen, ten einde met oordeel en kennis belijdenis af te leggen van *hun geloof*; maar ook voor zich zelven, tot herinnering van de door hen gedane belijdenis, waardoor zij tot ledematen der gereformeerde Kerk zijn aangenomen.

Katechizeermeesters en Onderwijzers zullen er een nuttig en voordeelig gebruik van kunnen maken, voornamelijk indien zij eene regte manier van onderwijs volgen, waar van Vader WITMONDT toont juiſte begrippen te hebben, ſchrijvende *Voorrede Bladz.* v. „ als men op eene *vernuftige wijze*, over een of ander Hoofdſtuk, of gedeelte, van de *Christelijke leer*, naar de *vatbaarheid* der leerlingen, ſpreekt, en dat geſprek wat aangenaam weet te maken, door *gelijkenisſen*, tot opheldering van die waarheden, die zij weten en verſtaan moeten, om verſtandige en beredeneerde leden der Gemeente te worden; — en om op eene menschkundige wijze, met aflegging van eene *norſche* en *ſtuurſche* houding, door eene vriendelijke verkeering met hen, zijn gezag wel weet ſtaande

de houden, en daar door de genegenheden van hun; aan zich verbindt, met dat gevolg, dat de jonge lieden, van het onderwijs in den Godsdienst niet afkeerig worden, maar naar hetzelve verlangen; dan zal er grond van hoop zijn, dat men zijn einde bereiken zal; altans de ondervinding heeft dat bij mij bevestigd, gedurende al den tijd, dat ik werkzaam was met het onderwijzen, onder allerlei klasſen van menſchen."

Dewijl onze Boekzaallezers gaarn eene proeve uit deze ſchets hier lezen zullen, verkiezen wijdaar toe te liever, een gedeelte van het XXIIſte *Hoofdſtuk*, *over de Regtvaardigmaking*, hoe gewigtiger dit Leerſtuk is, hetwelk door LUTHER aangemerkt wordt, als een' artikel, waarbij de Kerk ſtaat of valt. Dus lezen wij bij WITMONDT *Bl.* 68.

„ §. 1. Het woord *Regtvaardigen*, of *Regtvaardigmaking*, beteekent, het uitſpreken van een *Regterlijk vonnis*, tot iemands voordeel; en dus, iemand *onſchuldig* verklaren; dit blijkt, om dat het overſtaat tegen *verdoemen*; — het kan den zin niet hebben, van *iemand bekwaam te maken, tot het doen van goede werken*; of dat zulk een, eene geregtigheid wordt *ingeſtort*; waardoor dan veroorzaakt wordt, dat de goede werken verkrijgen, eene verdienſte van *betamelijkheid* niet alleen; maar ook van *waardigheid*. — Dat het dezen zin niet hebben kan, blijkt: 1. om dat het gebruikt wordt van *God*, en van den *Heere Jeſus*, die voor zulk eene *inhangende geregtigheid* niet vatbaar zijn; 2. dan verwart men de *Regtvaardigmaking*, met de *Heiligmaking*, die de *H. Schrift* nogtans van elkanderen *onderſcheid*. *Rom.* VIII: 33. *Luc.* VII: 29, 35. 1 *Cor.* I: 30."

„ §. 2. Wat de zaak betreft, dezelve beſtaat daarin: dat *God*, aangemerkt als *Regter*, eene uitſpraak doet, door het *Evangelie*, dat Hij op *grond van de geregtigheid van Chriſtus*, alle die

in

in Hem, als in haar (*hun*) *Hoofd* zijn, *ontslaat van de schuld der zonde*, en aan *hun toewijst*, *het regt op het eeuwig leven*; met verzekering, dat elk die dit geloovig erkent, en die weldaad aanneemt, de gezegende vruchtgevolgen daar van ondervinden zal. — Gevolgelijk zijn zij, die geregtvaardigd worden, *geen zondaars*; maar volmaakt *onschuldig*, *in haar* (*hun*) *Hoofd*; alhoewel zij in zich zelven, *godloozen* en *zondaars* zijn. — Het *Regterlijk vonnis* is *tweeledig*: 1. het *ontslag* van de schuld der zonde, 2. het *regt geven* ten eeuwigen leven; zonder dat, zoude de Regtvaardigmaking niet volkomen, maar gebrekkig zijn; indien dezelve alleen bestond in het ontslag van de schuld, en niet in het regt geven ten eeuwigen leven; beiden zijn het weldaden *door Christus verdient*, en die God, *uit genade* schenkt. *Hand.* XIII: 38, 39. *2-Cor.* V: 21. *Tit.* III: 7. *Rom.* III: 24. *Cap.* VI: 23."

„ §. 3. Zij die geregtvaardigd worden, zijn *niet alle menschen*; maar alleen die genen, die ter verkrijging van die weldaad, daartoe van *God verordineerd* zijn; — in zich zelven aangemerkt, zijn het *zondaren*, die door *hun geweten beschuldigd worden: dat zij tegen alle de geboden Gods zwaar gezondigd, en er geen een van gehouden hebben, en nog steeds tot alle boosheid geneigd zijn; dus* menschen, die bij zich zelven veroordeeld zijn; — maar in de Regtvaardigmaking, worden zij beschouwd, te zijn *in Christus, als haar* (*hun*) *Hoofd, in Hem volmaakt onschuldig*. *Rom.* VIII: 30. *Cap.* IV: 5. *Luc.* XVIII: 13. *Rom.* VII: 21."

„ §. 4. Het *vonnis*, dat God als Regter over de menschen uitspreekt, is *tweeledig*: het *ontslag* van de schuld der zonde, en het *toewijzen* van het regt, op het eeuwig leven. — Als het *alleen* bestond in het ontslag van de schuld, en niet de *toewijzing* van het regt ten eeuwigen leven: dan zoude

de het mogelijk zijn, dat een geregtvaardigde, nog konde *verdoemd* worden; en dat is *onmogelijk*, want *daar is geen verdoemenis voor de genen die in Christus Jezus zijn. Dan.* IX: 24. *Rom.* VIII: 1."

„ §. 5. De grond, waarop dit vonnis rust, is alleen, de *toegerekende geregtigheid van Christus*; — *toerekening* geeft te kennen, dat de schuld des eenen, overgedragen wordt, voor rekening van den anderen; — de schuld des zondaars stond voor *rekening van Christus*, en *zijne betaling*, op *rekening van hun*, wier Hoofd hij is. *Phil.* III: 9. *Philemon vs.* 18, 19."

„ §. 6. De toerekening der geregtigheid van Christus, kan men onderscheiden, in eene *onmiddelijke*, en in eene *middelijke toerekening*; — de onmiddelijke heeft plaats, *voor de daad des geloofs*; dat ten gevolge heeft, dat den (de) zondaar door Gods genadig bestuur, onder de *bedeening der verzoening* gebragt wordt; — verkrijgende, op des Heeren tijd, door den *H. Geest*, de genade des geloofs, of de *hebbelijkheid daar van*; — *middelijk* word (dt) de geregtigheid toegerekend *door het geloof*, aangemerkt als eene daad, waar door men *in het bezit* van dezelve komt; het welk ten gevolge heeft, dat men in *vrede* met God leeft, — dat men van *Hem*, *tot zijne kinderen* wordt aangenomen, — en, dat men *leeft*, *in de hope der heerlijkheid* hier na. 2 *Cor.* V: 19, 20. *Rom.* IV: 3. *Cap.* V: 1. *Joh.* I: 12. *Rom.* V: 2."

„ §. 7. Die *geregtigheid*, *die ons toegerekend wordt*, *door het geloof*: die wordt ons van God *geschonken*, *in het Evangelium*; en wel op zulk eene wijze, dat er voor den zondaar geen uitvlugt overblijft, waarom hij die weldaad niet zoude aannemen; want heeft men tegen alle de geboden Gods *zwaarlijk gezondigd*, daar tegen schenkt God de *volkomen(e) genoegdoening* van Christus; — heeft

heeft men *geen één gebod onderhouden*, en daar door geen regt op het eeuwig leven: God geeft de *geregtigheid van Christus*; — is men nog ſteeds tot alle *boosheid geneigd*, waardoor men niet geſchikt is, om in Gods gemeenſchap te leven: God ſchenkt de *heiligheid van Christus*. — Dit alles verklaart God, dat Hij dat doet uit *vrije genade*, *zonder eenige van onze verdienſte*; want van 's zondaars zijde beſchouwd, dan is het *om niet*, — aan de zijde Gods, *is het uit genade*, — en dat God dit *betaamde*: het is, *door de verloſſing die in Christus Jezus is*; en niet alleen tegen de *ſchuld der zonde*, maar ook, in de *verkrijging van het regt ten eeuwigen leven*; want hetzelve is *eene gifte*, — het is *eene genadegifte*, — en *eene gifte van onzen Heere Jezus Christus*. *Rom.* III: 28. *Cap.* VI: 23."

„ §. 8. Zij die dit geruigenis *geloovig aannemen*, en zoo *menigmaal* zij dat doen, die zijn *Regtvaardig voor God*; en ondervinden de zalige *vruchtgevolgen*, van de toerekening der geregtigheid van Christus, hun Hoofd, door *middel* van het *werkzaam geloof*. — Evenwel verkrijgt men dat niet, *om dat men gelooft*, of om de *waardigheid van hetzelve*; want zoodanig eene ſtelling, doet de *eer* van den Heere Jezus Christus *te kort*, en ſtrijdt ook tegen de leere der *H. Schrift*, welke verklaart, dat den (de) mensch geregtvaardigd wordt *niet omdat hij gelooft*, maar alleen *door het geloof*, als het *eenig middel*, waar door men geraakt in de *genieting der vruchten* van de *Regtvaardigmaking*; — ook is de veronderſtelling van dit geſtelde, *bezijden de waarheid*, dat God ons geloof, eene *genadige ſchatting geeft*, dat Hij hetzelve, om de verdienſte van Christus, daar voor houden zal, even als of wij de Wet Gods volmaakt onderhouden hadden; want dan zoude God over de dingen anders oordeelen, dan die in

der waarheid zijn; het welk te kennen geeft, een *gebrek in het oordeel Gods*; en zulks van God te denken is hoogst onbetamelijk; immers *het oordeel Gods, is een oordeel naar waarheid*, en dat is het niet, *als men die veronderstelling aanneemt*. *Rom.* III: 28. *Cap.* V: 1. *Ephes.* II: 8."

Wij wenschen hartelijk eenen rijken zegen over dit Werkje, het welk God met zijne goedkeuring bekrone!

BERGREIZEN, uitgegeven door CHRISTIAAN AUGUST FISCHER. *Uit het Hoogduitsch vertaald. Eerste Deel. In* den Haag *bij* J. Immerzeel Junior, 1805. 148 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-2 —

Van deze *Bergreizen* hadden wij reeds voorlang verslag moeten geven, evenwel, daar thans het *Tweede Deel* derzelve ons in handen is gekomen, waarmede het Werk volledig is, zullen wij uit het eerste Deel eene en andere bijzonderheid mededeelen, terwijl wij in de volgende Maand van het *tweede Deel* verslag geven zullen.

Het *Pyreneïsche* gebergte, het welk tusschen *Spanje* en *Frankrijk* zich in eene lengte van bijna vijftig, en eene breedte van ten naasten bij veertien *Duitsche* mijlen uitstrekt, wordt in het eerste Deel van dit Werk beschreven. „Het eerste Deel dezer Bergreize," zegt ons de Schrijver in zijne Voorrede, „loopt over de belangrijkste gedeelten der *Pyreneën*, inzonderheid der *Middel Pyreneën*, wier behandeling in alle opzigten den voorrang verdient. Alles wat sedert D'ARCET tot RAMONDS laat-

laatſte werk over dit onderwerp in het licht gekomen is, heb ik mij ten nutte gemaakt, alles onderling vergeleken en tot één geheel gebragt. Waar zulks noodig was, gelijk, bij voorbeeld, bij het behandelen der *West-Pyreneen*, heb ik mijne eigene waarnemingen bij die van anderen gevoegd, en, eindelijk, alle zoodanige algemeene uitkomſten der gedane waarnemingen, als tot de wetenſchappen betrekking hebben, ieder onder derzelver opſchrift naauwkeurig laten volgen."

Behalven de Inleiding vindt men hier, in XXIII Hoofdſtukken, eene groote verſcheidenheid van gewigtige, meestal natuurlijk- en aardrijks- maar ook menſch- hiſtorie- en volken-kundige, bijzonderheden; wij kunnen onmogelijk in alle dezelve den Schrijver volgen, zoo wij ons Uittrekſel niet te zeer willen uitbreiden. Wij ontmoeten hier berigten van de moeijelijke *werkzaamheden* en verbazende *inrigtingen* bij het *kappen en vervoeren van masten* in de *vallei van Aspe*; de treffendſte *volks-karakters* der *Bearners* en der *Basquen*; de *Trekvogeljagt*, en vooral die der *Duiven* te *Canterez*; het ongelukkige, verdrukte geſlacht der *Caguts* in het *Luchoner* dal, de beſchrijving van verheevene aandoeningen, op den top van *Maladetta* ondervonden; het *Amphitheater* en de *Sneeuwbrug* van *Cavarnie*; de eerſte reis van RAMOND naar de *Rolandsberg*; een *aardsvaderlijk* gezin van Spaanſche herders in 't gebergte; maar vooral de eerſte en tweede gevaarlijke ondernemingen, om den top van den *Montperdu* (den hoogſten der *Pyreneen*) te beklimmen; en eindelijk de laatſte drie Hoofdſtukken geheel over de *delfſtoffelijke* voortbrengſels, de *natuurkundige geſteldheid*, de *planten* en de *dieren* der *Pyreneen* enz.

Zulk een rijkdom maakt ons verlegen, om iets uit te kippen, het welk wij aan onzen Boekzaal-

lezer als eene Proeve zullen voorzetten. Wij gelooven, dat over het geheel iets, het welk tot de kennis van menschen en volken behoort, het meest naar zijnen smaak zal wezen, waarom wij het een en ander, tot dit onderwerp behoorende, uit dit *Eerste Deel* zullen bijbrengen.

De Boeren of *Parens*, zoo als men hen te *Bourdeaux* pleegt te noemen, welke het zoogenoemde *Landes* bewonen, en door den Schrijver de *Hottentotten* van *Frankrijk* genoemd worden, trokken het eerst onze opmerking tot zich *Bl.* 8.

„ Er brak iets aan onzen wagen," zegt de Reiziger, „ het welk aanleiding gaf, dat wij onzen intrek in de woning van een' *Parens*, in de nabijheid gelegen, namen. Het was eene ellendige, half met stroo, half met boomschorsen gedekte leemen hut; een vierhoekig, morsig verblijf, waar in geen tafel, geen stoel, geen bed (*), in 't kort niets dan een lompe schoorsteen te bemerken was. Daar hebt gij de volledige beschrijving der woning van dezen eerlijken boer, dien men, het geen opmerking verdient, nog voor een tamelijk gegoed man hield."

„ Bij onsintreden was de bewoner even uit het veld terug gekomen, en had zich op een schapenvacht voor het vuur gelegd; de vrouw was bezig eene zoogenaamde *cruchade* (†) te bereiden, en eene der oudste dochters hing eenig gewasschen goed voor het vuur, een jongetje maakte bossen van maïsstroo (§) met zemelen voor de ossen gereed, en de hoog bejaarde grootmoeder nam een klein kind uit zijn *bournac* (*) op, die

(*) Zij slapen op den hooizolder of op schapenvachten.

(†) Een deeg van Maïs of Gierst, dat in de asch gebakken, met spek gegeten wordt.

(§) *Maïs* is het geen wij Turksch koren of Turksche tarw noemen.

(*) Een hoog, maar nauw tonnetje, waarin een plankje past, dat men naar goedvinden verhoogen of verlagen kan.

die nevens het vuur ſtond, om hetzelve te eten te geven."

„ Zoo ras wij de deur intraden, ſtond de bewoner van zijne vacht op, kwam ons te gemoet, bood ons de hand aan, en heette ons welkom. „ Hei daar MARGRIETJE," riep hij de oudſte dochter in zijn kromtongig fransch toe, „ gezwind, breng de heeren een glas friſſche geitemelk." Te gelijker tijd nam hij eenige ſchapenvachten van den wand, ſpreidde die uit voor het vuur, en ſtookte het zelve aan, door er een groote ſtruik tijmkruid op te werpen. „ Zet u neder, mijne heeren," voer hij voort, „ het is koud, en hier hebt gij plaats genoeg."

„ De geitemelk werd aangebragt, en te gelijker tijd een groote kaas, met een nog grooter brood, van maïs of gierſtemeel gebakken. — „ Nu, neem naar u," zeide de gastvrije man, „ het is friſch, en gij behoeft niet bevreesd te zijn. — Middelerwijl bragt de bediende van den heer L.....s tabak nevens eene flesch conjac brandewijn.— „ Ja, waarachtig," voer de landman voort, „ wie zulke lekkernijen heeft!" Wij boden hem oogenblikkelijk daar van aan, en men kan denken, dat hij zich niet lang bidden liet."

Een weinig verder vervolgt de Reiziger, nog eenige andere bijzonderheden nopens deze *Parens* mede te deelen *Bladz.* 11.

„ Toen wij tegen den volgenden middag *Saint Sever* verlieten, bemerkten wij in de verte eenige zeldzame geſtalten, welke negen of tien voeten hoog waren, en naar tweebeenige paarden geleken. Eindelijk zeide men ons, dat dit herders waren, die op ſtelten gingen, waarvan zij zich om den moerasſigen grond algemeen bedienden."

„ Om ons deze ſchijnbare reuzen van naderbij te leeren kennen, riep de heer L. hun in de gewone landtaal toe; ſpoedig hadden zij hem gehoord,

hoord, ſtelden zich in beweging, en kwamen met onbegrijpelijke ſnelheid naar ons toeloopen. Zij liepen in der daad op ſtelten ter hoogte van niet minder dan vijftien voeten, door middel van welke zij overgroote ſtapten, waarover geen paard ſpringen kon."

„ Toen zij tot bij ons genaderd waren, hadden wij gelegenheid hunne zonderlinge kleeding waar te nemen. De een droeg eene ſoort van *Dolman* (*), van ſchaapsvellen gemaakt, een rood vest, gele kouſen, en de gewone platte boerenmuts op het hoofd; voorts *camaſchen* van lammervellen, hier *camaon's* genaamd, welke met roode linten toegeſtrikt waren, doch zoodanig dat het overig gedeelte van den voet, van den enkel af, onbedekt bleef; voor het overige hield hij een kalabasflesch in de hand, en ſcheen de heer der anderen, of de eigenaar der kudde te zijn."

„ De tweede droeg een muts van grof witgraauw doek gemaakt, en niet kwalijk gelijkende naar een groot peperhuis; voorts had hij een' bruinen mantel met een' getanden kraag om het lijf geſlagen, doch zoodanig dat men zijn rood vest, gele kouſen en vuile katoenen *camaſchen* nog duidelijk genoeg bemerken kon."

„ In de eene hand droeg hij zijn' langen ſtok met ijzer beſlagen, in de andere een blikken pan, waaraan een bos drooge ſprot hing; op de borst hing hem een groot mais- en gierſtenbrood; op den rug, zijn ſnaphaan en wijnkruik. Voor het overige waren beide deze *Parens* kleine, magere uitgedroogde menschjes, wier verwarde haren en zwart-braine gezigten hen een tamelijk ſchuuw aanzien gaven."

„ Terwijl wij ons inzonderheid over de vreemde toetakeling van den laatſten verwonderden, ver-

nat-

(*) Een huſſaren rok, ook *Dolman* genaamd.

namen wij, dat deze eigenlijk de ſchaapherder was, die gewoonlijk dertig of veertig dagen achter den anderen, verſcheiden uren van zijn dorp verwijderd, in het veld doorbragt; in welk hij alle zijne levensbehoeften bij zich droeg.

„ Men verbeelde zich echter niet, dat het deze arme *Parens* aan vrolijkheid en genieting ontbreekt; het genot des levens is aan geenen ſtand bij uitſluiting verbonden. Om hier van overtuigd te zijn, trede men ſlechts des zondags in hunne *cantinen* of drinkhuizen, en men zal de vrolijkheid deur en venſters hooren uitgalmen. De ouden braſſen of ſpelen; de jongen danſen of zingen uit den treure; deze werpen naar de ſchijf, andere ſtreven elkanderen voorbij in de gevaarlijkſte oefeningen op hunne ſtelten. Met één woord, alles draagt het kenmerk der levendigheid, welke men in de meer volkrijke en welvarende ſtreken van het zuiden aantreft."

Zie hier wat ons Bladz. 79 verhaald wordt van een ellendig ſoort van menſchen, bekend onder den naam van *Cagots*. „ Het is in dezen oord, en men kan zeggen in het ganſche *Luchoner* dal, dat men die ongelukkige klaſſe van menſchen vindt (*), welke onder den naam van *Cagots* bekend zijn, en niet zonder medelijden kunnen beſchouwd worden."

„ Zeer zwaar zuchten zij onder den vloek der natuur, nog zwaarder onder den druk der wetten. Hunne ligchamelijke geſtalte herinnert ons de *Cretinen* der *Alpen*, hun burgerlijk lot, de *Indiſche Parias*. Van de afſchuwelijkſte ziekte aangetast, als

(*) Doch niet gelijk velen geloofd hebben) bij uitſluiting, daar men dezelve insgelijks in de dalen van *Cominges*, *Bigorre*, *Bearn* en *Navarne*, ja zelfs in het oud *Bretagne* in het Departement *Finiſterre* aantreft. Vergelijk hier mede *Reize door het weſtelijk Frankrijk, uit het Fransch van* C. A. FISCHER.

als een' eerloozen ſtam veracht, ſlechts tot een eenig handwerk (het timmeren) toegelaten, en van alle overige regten, van alle genoegens des gezelligen levens beroofd, ſchijnen deze menſchen in der daad boven alle hunne natuurgenooten tot lijden gedoemd te zijn."

„ Dan, waar vindt men den oorſprong dezer ongelukkigen? Door welk een baldurig noodlot zijn dezelve tot dezen verachtelijken ſtaat gebragt? Op deze vragen kan men met geene volle zekerheid antwoorden. Volgens een oud gevoelen, dat niet van alle waarſchijnlijkheid ontbloot is, plegen dezelve voor afkomelingen der oude *West-Göthen* gehouden te worden. Als aanklevers van het veroordeelde *Arrianismus*, zouden zij van overoude tijden onder den kerkelijken ban gebragt, en ingevolge van dien, van het genot aller burgerlijke regten beroofd zijn geworden. Deze ſtaatkundig-godsdienſtige verdrukking zou natuurlijk op hun phyſiek geſtel gewerkt hebben, en deze verlaten, aan alle ellende ten prooi gegeven ſtam, zou van tijd tot tijd in minder aanzien gekomen, en eindelijk tot dezen ſtaat van diepe verachting gebragt zijn."

„ Noch tijd, noch toenemende menſchelijkheid, welke een gevolg van den aanwas der verlichting is, hebben dit ſchandelijk vooroordeel als nog kunnen verhinderen, veel min geheel wegnemen; nog heden ten dage wordt het aangaan van eenige verbindtenis met deze rampzalige menſchenklaſſe voor eene onuitwischbare ſchande gehouden."

„ Dit alles echter kon den edelen RAMOND niet verhinderen, eenige dezer verachte huisgezinnen van nader bij te leeren kennen. Hij bezocht hunne verwijderde eenzame hutten, en ſtortte tranen bij het beſchouwen eener ellende, welke niet te beſchrijven is."

„ Met

„ Met ontzetting" — zegt hij — „ beſchouwde ik hier de vreesſelijke magt, welke de mensch zich verſtout over het lot van zijnen broeder uit te oefenen; ik zag tot welken engen kring van geluk en volmaking hij in ſtaat is hetzelve te beperken, tot welk eene laagte de mensch door den mensch wordt vernederd; met ijzing wierp ik het denkbeeld van mij af, dat met dit ellendig leven alles geëindigd, — wij na den dood aan de vernietiging ten prooi zouden gegeven zijn."

„ Hij, die vrijmoedig om zich henen durft zien, die den mensch met zijne handelingen, zijn leven met zijne beſtemming vergelijkt; wie de nietige voorwerpen zijner wenſchen en zijner bekommernisſen, van zijn vermaak en ſmart betracht; — wie met aandacht opmerkt naar welke regelen men hem onderrigt en bedriegt, beheerscht en veroordeelt, wat zijne vrijheid, zijn wil, zijn daarzijn is, wat zich zoo vele veroveraren, zoo vele wetgeveren vermeten durven, hoe men hem eene ſpan aarde toemeet, zijne dagen toetelt." —

„ ó! Wie zich onder alle de verdrukkingen, onder al het lijden dat hij ondergaat, durft verheffen tot zijn toekomſtig beſtaan, wanneer die God, die elk gevoelig wezen tot genot, tot vreugde ſchiep, een ieder zijne maat van gelukzaligheid zal toedeelen; — wie niet dan onregtvaardigheid, dan wanorde in het geſchapene waarneemt; — ó wie kan een hart in zijnen boezem dragen en zijn eigen aanwezen niet moede zijn!"

Niet onaangenaam zal voor onze Lezers zijn het verhaal van de beerenjagt in de *Pyreneen*, *Bladz.* 141. „ Gelijk alle dieren in de *Pyreneen* zwakker vallen, is ook de Beer hier niet zoo woest of ſterk als in de *Alpen*, maar daarentegen ſchijnt hij weder des te listiger te zijn. Hij bewaart zijn prooi verre van het hol waarin hij zich verſcholen houdt, hij overvalt geene kudde dan wanneer het

duister wordt, ook is hij gewoon niet dan de vetste schapen der kudde aantevallen. Bij het vervolgen van dit roofdier beoogt men nog iets meer dan van den roover verlost te zijn; zijn huid is van groot gebruik, en zijne pooten, gerookt zijnde, verschaffen een smakelijk voedsel. Zie hier het verhaal eens beerenjagers, waarin het bijzonderste, deze jagt betreffende, in de daaraan eigenaardige termen wordt opgegeven." (*)

„ Ja, ja,"— waren de woorden van den goeden Vader CABANIOUS in *Gavarnie*, dien DUSAULX, St. AMANS en RAMOND hebben doen bekend worden — „ ja, ja" — waren zijne woorden, — „ sedert mijn twintigste jaar heb ik ten minste zestig beeren nedergelegd! het is zeker eene bijzondere jagt; ik twijfel of zich iemand uit verkiezing daar toe begeven zal. — Maar, wat ons betreft, wat onderneemt men niet om vrouw en kinderen den mond open te houden?"

„ Let wel" — voer hij voort, wanneer men hem om eene beschrijving van de beerenjagt verzocht — „ let wel, wanneer iemand op de beerenjagt wil gaan, bindt hij zich, voor alle dingen, voor en achter drie of vier groote dikke en zeer ruige schaapsvachten om het lijf. Dan neemt hij niet blootelijk een armzalige snaphaan, waaruit hij slechts een enkel schot kan doen, met zich, neen, hij wapent zich daarbij met een' grooten sterken dolk, die zeer scherp en wél gepunt is. Is hij nu hierbij van een stuk kaas en brood, en vooral van eene flesch brandewijn voorzien, zoo gaat hij, op het goed geluk af, door het gebergte wandelen, tot hij eindelijk een beeren-hol in het gezigt krijgt."

„ En wat nu gedaan? — Zoo dra het beest hem in

(*) Men heeft den jager geheel in zijne taal doen spreken. Vergelijk *Voyage à Barege & dans les Hautes Perenees, fait par* J. DUSAULX. *Paris* 1796. *p.* 181 *f.*

in het oog krijgt, waar naar hij niet lang behoeft te wachten, ſtelt het zich op de achterpooten, en komt brommend en knarstandend op hem aan marcheren. Wanneer nu de jager moeds genoeg heeft, en, zoo als het behoort, het ſchrikdier aandurft, dan gaat er een tweeſtrijd aan, die, op mijn eer, geen kinderſpel is."

„ Zoo dra, namelijk, de beer den jager genaderd is, grijpt hij met zijn voorpooten hem aan, houdt hem daar tuſſchen gekneld, poogt hem te bijten, te wurgen, enz. en brengt hem niet zelden gevaarlijke wonden toe. De jager, daar tegen, zoekt den beer van zich afteh ouden, en moet hem ten minſte het bijten weten te verleeren, terwijl hij met den linkerarm hem den ſnuit tegen het ſchouderblad aandrukt, om hem met de regterhand den dolk in de ribben te duwen. Wanneer hij deze nu een paar malen daarin omgedraaid heeft, valt het dier op den grond, en hij kan het zonder eenig gevaar verder afmaken. — Op deze wijze heb ik, als gezegd is, ten minſte een zestig ſtuks beeren nedergelegd, en menigen ſchoonen beerenhuid medegenomen."

„ Eens, echter, maakten twee dezer ruige knevels het mij zoo benaauwd, dat ik de beerenjagt voor altijd dacht te vergeten. — Stel u mijn geval voor oogen. — Ik kom op mijn gemak van den berg af naar beneden ſtappen, en, eer ik er om denk, ſtaat een grimmige beer voor mij. — Wind en weder — wat bromde hij! Knarstandend en met een woest gelaat naderde hij mij. Waarachtig op dit gezigt zonk mij het hart in de ſchoenen. Na eenige oogenblikken kwam ik echter weder bij mij zelven; alles hing hier van een kort en goed beſluit af; ik grijp naar mijn mes, intuſſchen komen ook de beerin met hare jongen naar mij toeſtappen."

„ Let nu wel — Voorwaards gaande, liep ik mijne

mijne vijanden te gemoet, achterwaarts gaf ik hun gelegenheid om mij te overvallen; aan de regterzijde had ik een' afgrond, aan de linker een rotswand.— Heilige Vrouw van *Heas!* Het koude zweet liep mij over den rug. Intusschen was het hier maar, courage patroon, zoo gij anders niet verkiezen mogt verscheurd en opgevreten te worden."

„ IJlings werp ik mij met den rug tegen den rotswand. Intusschen komt het harig gezelschap met een woest gebrul op mij aan. — Dan, na eenige schreden houdt men plotseling halte. Men beruikt den grond; eindelijk marcheert de beer mij knarstandend voorbij. Ik schep moed, en meen het gevaar reeds half ontkomen te zijn, dan op éénmaal zie ik den beer langs den rotswand mij weder van ter zijde naderen. — Verschrikt, wil ik eenige schreden wijken; maar vergeefs, aan mijne andere zijde had de beerin post gevat. Op deze wijze vond ik mij zoo naauw tusschen de beide dieren ingesloten, dat de zijpunten van mijn hoed schier aan hunne harige snuiten raakten."

„ Hier stond ik onbewegelijk, hield de oogen nedergeslagen, de armen hangende, en den adem terug; kortom, ik speelde, zoo goed ik kon, den dooden. Langzaam passeerden mij in dezen toestand de jonge beertjes, terwijl de heer papa mij scherp in het aangezigt zag, en van tijd tot tijd eenige onzachte ribbestooten toevoegde. Na nog een weinig toevens verliet mij de genadige vrouw beerin, en eindelijk, — de hemel zij dank! — bevrijdde mij ook de heer gemaal van zijn lastig gezelschap. Hij scheen mij echter bestendig in het oog te willen houden, van tijd tot tijd zag hij dreigend naar mij om, bleef staan, snuffelde rondom zich, krabde den grond op. Met één woord, zijn aftogt was die van een' ervaren veldheer. — En ik, ik was blijde het gevaar heelshuids ontkomen te zijn, en dacht nu nergens meerder om dan

hoe

hoe ik mij langs den kortſten weg naar huis zoude begeven." — Dus ver onze beerenjager, wiens verhaal geene opheldering noodig heeft."

„ Ten ſlot nog een paar aanmerkingen over twee zoogenaamde bosch-menſchen (*Bladz.* 146) waar van de geheugenis na eene lange reeks van jaren, als nog in de *Pyreneen* overgebleven is. Het eene was een meisje van zestien of zeventien jaren; het was gevonden in de bosſchen van *Iſaux*, waar hetzelve, zeven of acht jaren geleden, was verlaten geworden. Dit meisje had het gebruik der ſpraak verloren, ſcheen zich niets meer te herinneren, en gebruikte geen ander voedſel dan raauwe kruiden."

„ Men was gedwongen deze dochter in het hospitaal te *Mauleon* te brengen, waar zij in 1773 nog leefde. Zij leerde nimmer weder ſpreken, zij ſcheen altijd in diep gepeins verzonken, en zat den ganſchen dag met de handen onder het hoofd, onbewegelijk in een' hoek van het vertrek. Voor het overige had haar ligchaamsgeſtel niets buitengewoons, alleen ſcheen haar gelaat iets dierlijks aan te kondigen."

„ Het andere boschmensch was een groot en ſterk mansperſoon van omtrent dertig jaren, die in de bosſchen van *Traty*, bij *St. Jean Pied de Port*, was gevonden. Men gaf zich veel vergeefſche moeite om hem magtig te worden, daar hij telkens met eene ongeloofelijke ſnelheid wist te ontkomen. Hij ſcheen een zorgelooze en lustige knaap te zijn, die wel niemand een wezenlijk kwaad toebragt, maar, gelijk men zegt, in allerlei kattekwaad een groot behagen vond."

„ Zoo was het bij voorbeeld een heerlijk vermaak voor hem de kudden der herderen uit elkanderen te jagen, het geen hem, wanneer hij er wel in geſlaagd was, in een hartelijk gelach deed uitbarſten. Dikwijls pleeg hij ook herdershutten te

be-

bezoeken, waaruit hij echter nimmer het geringſte, zelfs geen ſtuk brood of kaas, medenam. De honden, die men dikwijls uit moedwil tegen hem ophitſte, wist hij even als een Iſard te ontwijken, waarna hij de herders, die hem in het naauw meenden gebragt te hebben, wakker uitlachte. Vermoedelijk was hij, een klein kind zijnde, in dit bosch verloren geraakt; zijn ligchaam was als dat van een' beer, overal met haar bedekt."

REIZE door de oude en nieuwe Oostelijke Departementen van het Koninkrijk HOLLAND en het Hertogdom OLDENBURG. Gedaan in den jare 1808, *door* H. POTTER. *Eerſte Deel. Met eene Kaart en Platen. Te* Haarlem *bij* Fr. Bohn, 1808 330 *Bladz in gr. Octavo. De prijs is f* 3-12—

De Eerw. POTTER, van wiens werk *Wandelingen en kleine Reizen door ſommige gedeelten van ons Vaderland*, wij het *Eerſte Deel*, uitgegeven te *Amſterdam* bij den Boekhandelaar A. B. SAAKES, in onze *Boekzaal* voor *Januarij* dezes jaars 1809 hebben aangekondigd, beſchenkt het publiek met een nieuw werk, waar van het Eerſte Deel uitgegeven bij den Haarlemſchen Boekhandelaar FR. BOHN thans voor ons ligt, en het welk eene Reize door de Oostelijke Departementen van het Koningrijk *Holland* en het Hertogdom *Oldenburg* behelst, geſchoeid op denzelfden leest als de bovengemelde Wandelingen, zoodat wij er genoegzaam hetzelfde van zeggen moeten, als wij van het

het gemelde werk gezegd hebben. Men zal aan hetzelve een uurtje genoegelijk kunnen besteden, en zich vermaken met vele door den Schrijver bijgebragte bijzonderheden, onder welke echter deze en gene zijn doorgeslopen, welke niet heel naauwkeurig bevonden worden, zoo als bij voorbeeld het geen bij Bladz. 64 aanteekent van een zonderling Uithangbord te *Dokkum*, het welk hij verkeerdelijk aan KAMPHUIZEN heeft toegeschreven, gelijk reeds door anderen is opgemerkt; maar behalven dit vermaak zal de Lezer ook gelegenheid vinden, om zich te stichten door de tusschen in geviochten zedelijke en godsdienstige aanmerkingen van den Schrijver, en de aanhaling van stichtelijke gezangen en dichtstukjes.

In XVIII Brieven wordt deze Reize beschreven, gaande in den *eersten* Brief van *Amsterdam* op *Harlingen*; en dan van daar op *Franeker*. II. Brief op *Leeuwarden*. III Brief op *Dokkum*. IV Brief op *Groningen*. V, VI en VII Brief op de *Nieuwe Schans*. VIII Brief op *Bonda* en *Weener*. IX Brief van daar op *Leer*. X Brief op *Loga*. XI Brief verder op *Norden*. XII—XVI Brief op *Aurich*. De XVII Brief behelst eene korte schets der Geschiedenis van de Graven van *Oostfriesland*, en de XVIII nog eenige Wandelingen enz.

Onder de bijzonderheden te *Franeker* schrijft de Heer POTTER Bladz. 22 het volgende, ten aanzien van het *Sjaardema-Slot*, weleer in deze stad een merkwaardig stuk der oudheid, als ook van eene bijzonderheid van SIKKE SJAARDEMA, wij zullen het hier een plaatsje geven. „ Weleer was als een stuk van oudheid in deze stad opmerkelijk het *Sjaardema-Slot*, bestaande in een uit het water opgehaald groot dwarshuis met twee achterhuizen in het westen, benevens een zware steenen toren in het zuidwesten, en een kleine in het noord-

wes-

westen: het ſtond vlak voor het midden der ſtad binnen het bolwerk, zoodat die van *Sjaardema* de ſtad weleer geheel bedwingen konden. Vroeger, ſtond het vermaarde *Sjaardemahuis* in het oosten der ſtad, doch omtrent het jaar 1313, wilde SIKKE SJAARDEMA, op aanraden van zijnen zoon DOUWE, het huis naar het westen verplaatſen, welk werk toen echter ſteken bleef, wegens eene zekere voorſpelling van SCHELTE LIEUKEMA, die dus luidt:

So Sjaerdema in 't aest blouwet, ſchelt prosperije,
En great acht weſe, en weer mogge comme to Potestaet,
In 't west ſteende ſchelt declinerije,
Nimmermeer komme to ſoo heegen great.

„ Hetzelve echter in den jare 1449 door ouderdom bouwvallig wordende, bewoog dit dentoenmaligen eigenaar DOUWE SJAARDEMA en zijne vrouw, het oude huis te verlaten, en het, zoo even beſchreven nieuwe op het west van *Franeker* te bouwen, op de plaats, toen *Kalehei*, en nog heden ter gedachtenis van 't oud gebouw, het Steenſlot genoemd. Bij die gelegenheid werd er weder een voorzegging gedaan, die ook letterlijk vervuld is. Zij was van dezen inhoud:

Al is Kalehei dus heeg fondeere,
Het ſell weer wirde raſeere:
So dat Kalehei hier neij
Wirde ſell in mokkweij.

„ Zeker was dit het lot der meeste oude *Stinzen* en adelijke kasteelen in dit land, doch van *Kalehei* is letterlijk waar, dat daar op die zelfde plaats, waar zich uit den diepen vijver dit trotſche

the Slot verhief, thans de beesten een goede weide vinden."

„ Ik kan bij deze gelegenheid niet nalaten, u een geval te verhalen het welk den naam van SJAARDEMA bij de Vriezen onsterfelijk heeft gemaakt: SIKKE SJAARDEMA, door de grootste en voordeeligste aanbiedingen van Koning WILLEM aangezocht, om zijn best te doen, om *Friesland* aan deszelfs heerschappij te onderwerpen, schreef aan den Koning dezen brief tot antwoord:

„ Grootmagtige Koning! wil u niet te vergeefsch vermoeijen: meent gij, dat ik, om mij en mijn geslacht te verheffen, een verrader wil zijn, en de Nakomelingen van de vrijheid berooven, welke onze voorouders boven alle goederen geschat hebben, verre zij van mij een geldgierig en oneerlijk hart: vaar wel, en wil mij met uwe brieven niet meer begroeten in dier voegen, want ik wil na dezen geene van u ontvangen.

Uit onzen huize *Sjaardema* den 9. Aug. 1539." Alwaar echter ten aanzien van het jaartal eene aanmerkelijke drukfeil is ingesloopen.

Om onze Lezers te doen zien, hoe levendig en vlug de Heer POTTER de pen voert, bijzonder in beschrijvingen van zeden en gewoonten, zullen wij nog overnemen zijne beschrijving van de gewone levenswijze te *Dokkum*, Bladz. 67.

„ Om u van de levenswijze, hier gevolgd wordende, een denkbeeld te geven, zal ik van den morgen af beginnen, wanneer men tusschen zeven en acht uren in den Winter, en 's Zomers wat vroeger, het oog langs *Dokkum*'s straten laat weiden, ziet men, geene luidkeels schreeuwende koopers en verkoopers van visch, van groenten, van oude kleêren, of andere waren, geene, van de plaatsen der weelde huiswaards keerende Bachanten, geene zwarte schoenpoetsers, geene kreupele en nog half levende bedelaars, die de nachtschuilplaatsen der barmhartigheid met den morgen verla-

een moeten: — geene vliegende koetſen, of zwaarbeladen vracht- en postwagens: — neen, mijn vriend! van alle die dingen ziet gij hier niets: — ſlechts het goedig bierdragers- of een ander afgeleefd ſlepers paard, welks afgemeten langzamen tred men ſtraten ver hooren kan, maakt het eenigſte geluid: hier en daar ziet gij een dienstmeisje, in een bont geſtreepte wollen rok gekleed, en met een zwart mutsje op, deuren en vensters openen, terwijl anderen reeds bezig zijn de ſtoep te ſtoffen en op te nemen: ook ziet de baas of heer van den huize eens over de deur naar de lucht, doorgaans al met eene pijp in den mond: terwijl dit een en ander gewigtig werk gebeurt, kookt het theewater, en men zet zich aan het ontbijt. De diepſte ſtilte heerscht nu op en langs de ſtraten, die nu vervolgens bij tusſchenpoozen door het ſchel geroep eener melkmeid wordt afgebroken. Het ontbijt gedaan zijnde, gaan mannen en vrouwen aan hunne bepaalde bezigheid, — de eerſte ſtallen hunne koopwaren uit, op de vensters, terwijl anderen die niets te doen hebben, reeds op de ſtoep heen en weer drentelen, of op dezelve zittende, de Courant lezen: ook vertoonen zich hier en daar reeds de vrouwen aan de deur om eens uit te zien, alle echter van den hoogſten tot den laagſten, (de eigenlijke groote wereld uitgezonderd) ongekleed, vele, zoo als zij uit haar bed, en van het ontbijt gekomen zijn, zonder andere dan de kleine zwarte ondermutsjes, en in zulk een bevallig gewaad loopen vele tot den middag of wel langer. Bij vele wordt nu de wasch geredderd, (het is namelijk Maandag) en het huis, het welk nu ſedert Zaturdag geen beurt gehad heeft, opgefeild."

„ Nu is het elf uren en nu komt de koffijpot wederom te voorſchijn: in de deftigſte huizen ſtaat nu de middagpot reeds lang te pruttelen, in andere, zit meid of vrouw aan de koffijtafel aardap-

pe-

pelen te ſchillen, terwijl men in ſommige nog niet weet wat er op den middag opgedischt zal worden, en het beſluit komt eindelijk aan de koffijtafel neêr op pannekoeken."

„ Het middagmaal, meest tusſchen twaalf en een uur gehouden wordende, verrigten meiden en vrouwen na hetzelve hare huiselijke bezigheden, gelijk de mannen de hunne, doch, bezoekt men nu de publieke plaatſen, hier voornamelijk het Bolwerk, dan ontmoet men op de meest gezochte wandelplaats, Heeren en Dames, Mannen en Vrouwen, Dominés met nachtrokken aan en ſtokken in de hand, Burgemeesters, Vroedsmannen, of hoe zij nu ook heeten mogen, Burgers die niets te doen hebben, en met hun tijd volſtrekt verlegen zijn, winkeliers, die ook niet veel verliezen zouden met ſommige uren op den dag hunne winkels te ſluiten: — ſommige gekleed, ſommige in hunne japonnen zoo als zij hunne ſlaapkamers verlaten hebben, — want in dit opzigt kan elk hier, zonder opſpraak zijnen eigen zin en keuze volgen."

„ Drie uren 's namiddags is de theeklok; dan is ieder weder t'huis: — theegezelſchappen worden behalven 's Zondags zelden gehouden. Het theedrinken gedaan zijnde, gaan de mannen, die den tijd daar toe hebben, weder wandelen, om het bolwerk, het ſchapendijkje, of ook wel eens naar *Aalſum*, of langs de ſtreek, naar dat elks ſmaak zulks medebrengt, bezoeken hunne tuintjes, of koeijen, zoo zij veeweiders zijn, of deze of gene liefhebberij binnen of buiten de ſtad; — jonge lieden bezoeken nu de plaatſen van uitſpanning en vermaak, kolfbanen en koffijhuizen, alwaar rijk en arm, jong en oud, hoog en laag, dienstbaar en vrij, wijs en zot, beſchaafd en onbeſchaafd door elkander wemelt, en dus een voorbeeld van de ſtrikte ſte gelijkheid gegeven wordt: — jenêver en bier zijn

daar de meest gewone dranken. Bedaagde mannen bezoeken nu ook elkander, doch zulke gezelschappen zijn uiterst zeldzaam, meer heeft dit plaats onder de vrouwen, welke onder elkander eene goede verkering hebben: — tusschen vijf en zes uren verschijnen weder de koffijpotten op de meeste tafels; — ook zijn nu de vrouwelijke gezelschappen bij elkander: — koffij is de hoofdzaak, bij welke groote hoog opgehoopte presenteerbladen met koek, banket, krakelingen, biscuit, en wat dies meer is, niet vergeten worden." —

„ Het koffijdrinken gedaan zijnde, wordt, zoo als men het noemt, een lekker soopje rondgediend, of ook wel een glaasje wijn geschonken, hetwelk nu meer en meer in gebruik begint te komen. Tegen tien uren scheiden de gezelschappen, intusschen is de avondmaaltijd in de meeste huizen reeds lang gedaan. Men drinkt nog een kopje thée en begeeft zich daar na zoo dra mogelijk te bed."

„ Doch ik zou haast vergeten hebben te zeggen, dat, vooral des zomers, de avonduren tusschen zeven en acht, negen en tien, de geheele stad door, op de stoepen doorgebragt worden: gij weet misschien dat de meeste huizen hier nog met zoogenoemde luifels voorzien zijn, onder welke aan de uiterste zijden banken geplaatst zijn, op deze nu worden gemelde uren door de buren gesleten in gesprekken over oorlog en vrede, *Engeland* en *Frankrijk*, *Turken* en *Croaten*, Geldheffingen, Kerken, Scholen, Kerkgezangen en Schoolboeken, Dominés en Schoolmeesters, knechten en meiden, mutsen, doeken, porcelein, huisschoonmaken, levende en dooden, en bijzonder over de geschiedenis van den dag."

„ Op zulk eene wijze, mijn vriend! verloopt hier de eene dag na den anderen, met dat gewigtig onderscheid echter, dat 's Woensdags morgens het geheele huis van voren tot achteren weder gespoeld

en

en geſchrobt wordt. Op den avond van dien dag wordt in de gereformeerde kerk gepredikt, en wel voor eene grootere verzameling van toehoorders, dan in de week, in menige grootere ſtad in dit gewest: ook zijn over het algemeen de inwoners dezer ſtad kerkelijk godsdienſtig. De Donderdag is een dag van algemeene drukte en bezigheid, dan is het marktdag: kooplieden, bakkers, brouwers, ſlepers, procureurs, burgers, boeren en boerinnen, alle hebben het dan even druk met koopen en verkoopen, met ſlepen en dragen, met geld uitgeven en weder ontvangen, met raadgeven en raadvragen....— Ligt is het te begrijpen, dat zulke gewigtige affaires, het huis, in het welk den vorigen dag geen ſteen of plank is drooggebleven, weder vreeſelijke morſig gemaakt hebben: zoodra derhalve de bezigheden van den dag zoo wat gedaan zijn en het buitenvolk de ſtad verlaten heeft, komen meiden of vrouwen, en ſomtijds beide te gelijk met hun werkgereedſchap op de ſtoep, en nu gaat het op een ſchrobben, boenen, ſpoelen, glazen en luifel waſſchen als of het huis in geen 25 jaren was ſchoongemaakt, en dit is nog maar de voorbereiding van den gewigtigen arbeid van den volgenden dag, die geheel van den vroegen morgen tot den laten avond in dergelijke werkzaamheden doorgebragt wordt, wanneer niets droog en niets op zijne plaats blijft, zoo als ook weder des Zaturdags, met den avond van welken dag het ſchoonmaken beſloten wordt. Dat bij zoo veel geſchrob en geboen, om pot en keuken wel eens niet veel gedacht, en het eten verbrand of half gaar wordt, is ligt te begrijpen, zoo wel als dat zulke huizen zelden, en ſlechts weinige oogenblikken in de week in orde en geene gemakkelijke verblijfplaatſen voor de mannen zijn."

„ Nu komt echter de rustdag, waarop men in eene ſtad als deze zeggen kan, dat men rust van

den arbeid zijner handen, hoewel het ook niet geheel vreemd is, hier en daar in den vroegen morgen eene vrouw of meid de ſtoep nog eens te zien opveilen; doch nu gaat men gekleed en opgeſchikt zijnde, ter kerke, waar bij, in vele huishoudingen de regel wordt in acht genomen, dat ſommige perſonen van het huisgezin des voormiddags de godsdienstoefeningen bijwonen, en andere 's namiddags, zelden gaat het geheele huisgezin derwaards, ook moet er noodzakelijk iemand t'huis blijven die op de pot past en zorg draagt, dat, als de kerk uitkomt, de koffij klaar ſtaat, want hoe kort de tijd dan ook tuſschen het eten zij, dezelve moet toch binnengeſlagen worden. Te drie uren komt men weder uit de kerk en gaat in zijn huis of op gezelſchap thee drinken; dit gedaan zijnde beginnen de gewone Zondagswandelingen van vier tot half zes uren, wanneer de koffijpot weder tot andere genieting roept. Nu ziet men langs wegen en ſtraten, op het bolwerk en ſchapendijkje een onophoudelijk geloop en gewoel door elkander van alle geſlachten, talen, volken en natien die zich in deze ſtad bevinden: deſtig in fijn neteldoek gekleedde Jufvrouwen, jonge Heeren met Brutus hoofden en ſpanbroeken: vrouwen en mannen met hunne kinderen in een wagentje, knechten en meiden, ouden en jongen, wijzen en dwazen, kreupelen en verminkten, tot zelfs blinde PAULUS toe, ja mannen en vrouwen van meer dan 90 jaren oud, in één woord, al wat wandelen kan, wandelt dan in dat plegtig wandeluur, uitgenomen eenige vrome zusters en broeders, die in de kerk catechiſatie of oefening bijwonen, en deze en gene jonge lieden, die meer genoegen vinden in de voorbijwandelende meisjes uit de kleine zijkamertjes, door de glazen te beſpieden, dan den ſtroom te volgen."

„ Het wandelen gedaan zijnde is de koffij met

een

een ſtuk koek enz. enz. aan de orde van den dag, zelfs in vele gezelſchappen van mannen, met dat onderſcheid echter, dat deze laatſten in plaats van een zoet zoopke, een bittere ſlok jenever, (hier wel een afzettertje genoemd, om het veelvuldig gedronken water weder aftedrijven) na de koffij gebruiken: — voor het overige wordt de Zondag met wandelen doorgebragt en beſloten, om Maandag weder met ſchrobben, ſpoelen en waſchen te beginnen, waar uit gij gemakkelijk beſluiten kunt, dat de huizen zelden of ſleghts voor eenen korten tijd droog en in orde zijn, en vrouwen en meiden veelal nat, ongekleed, en in haar werkgewaad gevonden worden: ook is hier vrij algemeen waar, dat, vooral de vrouwen zich meer kleeden en reinigen om anderen, of wanneer zij gezelſchappen bezoeken of ontvangen zullen, dan om zichzelve en hunne huisgenooten te behaagen, voor welke het er zoo naauw niet op aan komt: eenige echter kunnen, zoo als in alle gevallen, op dezen regel eene uitzondering maken."

„ Zie daar, mijn vriend! zoo leeft men in deze kleine ſtad, dag in dag uit, jaar in jaar uit, heel vrij en ongegeneerd niet waar? — doch of u zulk een leven, vooral dat onophoudelijk geheiſter in de huizen bevallen zou, daar aan twijfel ik zeer."

Twee Platen, verbeeldende gezigten van de ſtad *Embden* en derzelver Haven, verſieren het eerſte Deel, waaromtrent de Uitgever, de Boekhandelaar BOHN, dit *Naberigt* achter dit Deel gegeven heeft:

„ Daar het mijn oogmerk was dit Werk met eenige der belangrijkſte Gezigten van de voornaamſte Steden, van het voormalig *Oostfriesland*, te verſieren, die allen ter plaatſe zelve naar het leven geteekend waren en daar de twee platen, welke tot dit deel behooren, nog niet gereed waren, dacht ik het geëerd Publiek geen ondienst te doen

bij dit deel de platen van het tweede deel te voegen, voorſtellende de ſtad en haven van *Embden*, eene ſtad, ſedert de laatſte jaren, zoo vermaard wegens hare handelbetrekkingen met de grootſte Koopſteden van *Holland*, dat ik mij vleije dat deze platen geen gering ſieraad aan dit boek geven zullen. De platen voor *dit* deel zullen, met de kaart, bij het tweede en laatſte deel uitgegeven worden; tot zoo lang worden de Koopers verzocht met het inbinden te wachten."

Wij twijfelen niet, of velen zullen ook dit Werk van den Heer POTTER met genoegen lezen en naar het IIde *Deel* greetig verlangen.

Aart, Beloop, Toevallen, en Genezing der ZENUWKOORTSEN; zoo als zich in den Winter van 1806—1807 *in* Pruiſſen *vertoonden. Door* CHRIST. WILH. HUFELAND, *voorheenen Doctor en Hoogleeraar in de Geneeskunde te* Jena, *thans Lijfarts van den Koning van Pruiſſen, te* Berlijn. *Uit het Hoogduitsch vertaald, en met eenige Aanteekeningen vermeerderd, door* F. VAN DER BREGGEN. CORNZ, *Practiſerend Geneesheer te* Amſterdam. *Te* Amſterdam *en te* Groningen, *bij* L. van Es *en* H. Eekhoff Hz, 1809. 82 *Bladz in gr. Octavo. De prijs is f* 1-5—

In den Herfst van het, voor het Noordelijke gedeelte van *Duitschland*, zoo noodlottig jaar van 1806 enz. heerschten in alle die oorden, welke de ver-

verſchrikkingen van den krijg ondervonden, kwaadaardige en beſmettelijke Zenuwkoortſen, in de vroegſte tijden met den naam van Peſt-, in latere, onder dien van Rotkoortſen, onlangs onder dien van Zenuwkoortſen, TYPHUS, beſtempeld. De vermaarde Geneesheer HUFELAND, reeds voor eenige jaren eene Verhandeling uitgegeven hebbende over de Zenuwkoortſen en derzelver *complicatien*, ook in het Nederduitsch vertaald, werd door zijnen pligt naar alle die gewesten geroepen, welke het ſchouwtoneel der ellende waren, en heeft zes maanden onophoudelijk met dezen vijand gekampt. Hierdoor had hij gelegenheid, deze gevaarvolle ziekte in velerlei formen en met alle opmerkzaamheid waar te nemen, en deze waarnemingen en opmerkingen deelt hij aan het Publiek in deze kleine Verhandeling mede. Daar al wat uit de pen van dezen man vloeide, immer de Kenmerken draagt van eene echte *practiſche kennis*, van wezenlijke, niet op de ſtudeerkamer gevormde, maar aan het ziekbed ter nedergeſtelde Waarnemingen, heeft de Amſterdamſche Geneesheer F. VAN DER BREGGEN CORNZ. regt op onze erkentenis, dat hij deze Verhandeling door eene goede en vloeijende Vertaling, in ons *Nederduitsch* overgebragt, en hier en daar met eenige opheldernde Aanmerkingen verrijkt heeft.

Men vindt hier eene naauwkeurige beſchrijving dezer ziekte, en derzelver toevallen en teekenen, vervolgens eene opgave der Geneesmiddelen en derzelver toedeeling, en eindelijk eene opgave van de voorbehoedings geneeswijze van dezelve. Achter aan is gevoegd een Aanhangſel van den Geneesheer VAN DER BREGGEN, behelzende Aanmerkingen over de opwekkende, prikkelende, verſterkende en verzwakkende Geneeswijze, met eene opgave der regelen hier bij voorgeſteld, door den Koninkl. Pruiſ. Hofraad HECKER, in zijne Beſchrij-

ving over de Zenuwkoortsen, welke in *Berlijn* in den jare 1807 heerschten, welke beschrijving wij, volgens zijne beloften, insgelijks vertaald van den kundigen Vertaler, te wachten hebben.

Terwijl wij den daarbij belanghebbenden Lezer verzenden tot de Verhandeling zelve, met betrekking tot de gesteldheid dezer ziekte en derzelver geneeskundige behandeling, willen wij hier de voorbehoedingsmiddelen tegen dezelve bij verkorting overnemen, *Bladz.* 71. volgg.

1. De zoodanigen, welke hevige verkoudheid, aanvallen van jicht of catharrhale oogontsteking bekwamen, waar aan de Reizigers zeer veel onderhevig waren, bleven gewoonelijk vrij van de ziekte. De zulke die veel zweetten en bijzonder in den nacht een regelmatig zweet hadden, bleven tevens bevrijd."

„ 2. Het dagelijks matig gebruik van Kina, of in eene geestrijke Tinctuur, of in Extract met dat van Quassiehout verbonden, daar bij des middags een glas sterke oude Wijn, Xeres, Madera, oude Mallaga of Hochheimer, en des avonds, gedurende het koude vochtige weder, een paar koppen Thee met Rhum, deden openlijk den besten dienst, tot veiligheid, gelijk ik in eigen persoon ondervonden heb. Deze opwekkende middelen moesten niet bovenmatig gebruikt worden, om dat zij soms juist het tegendeel bewerkten. — Een voorbehoedmiddel, dat onze Veldheelmeesters van de *Russen* leerden, en wat bij uitsluiting veilig was, bestond in het gebruik van 2 tot 3 raauwe Uijen dagelijks. Zelfs wanneer zich reeds teekenen van besmetting openbaarden, kon door een dubbeld gebruik van dit middel de aansteeking weder vernietigd worden."

„ 3. Matigheid in eten en drinken, beteugeling van hartstogten, van alles, was daar toe een hoofdzakelijk vereischte. Iedere onmatigheid, van welk

een

een aard ook, kon het teeken der uitberſting van koorts geven."

„ 4. Het gevarelijkſte tijdſtip voor de beſmetting was dat, wanneer men door veelvuldige inſpanningen uitgeput, of nuchter, of met een neergeslogen gemoed den zieken naderde, wanneer deze in het laatſte tijdſtip der ziekte, der verrotting, of reeds ſtervende was, wanneer zijne uitwaaſemingen door opgeſlotene lucht, eene groote menigte van menſchen, of bedgordijnen (welke niet ſlechts den omſtanders, maar ook den zieken zelfs door terughouding zijner eigene uitwaſeming hoogst nadeelig waren) belet waren, of wanneer men aanhoudend vele dagen en nachten aan het ziekbed doorbragt." enz.

„ 5. De reeds medegedeelde beſmetting zelve kon opgeheven worden, wanneer men ſpoedig genoeg hulpe zocht en de aanſteking niet te hevig was.— Bij de geringſte graden, welke zich door de reeds opgegeven voorboden kenmerkten, en alwaar deze lang pleegde aan te houden, kon door eene doelmatige verhooging der tegenwerking van het bewerktuigd geſtel, voornamelijk van de maag en der huid, eene opheffing bewerkt worden. Eene ſlesch goede Wijn, een vrolijk gezelſchap, een goede bezette, tot eten en drinken uitlokkende tafel, Thee met Rhum, konden alle ſijmptomata doen verdwijnen."

„ 6. Meer echter dan alle phijſieke middelen droeg tot voorbehoeding der ziekte die *kracht der ziele* bij, welke in dien tijd van gevaar, de ziel boven het aardſche verheffen, en op het ſtandpunt eener hoogere wereld verplaatſen kon, waar geen ongeluk, geen kommer, geen dood ons verſchrikt. Zulke eenſtemmigheid des gemoeds hield het geheele wezen als 't ware zwevend boven de gewone wereld en hare gebeurtenisſen, en verminderde zelfs de nadeelige uitwerking van phijſieke invloe-

vlogden; zij verſpreidde daar door eene rust, een evenwigt, over het geheel, dat niets vermogt te verwrikken, en dat het grootſte behoedmiddel was voor de gezondheid, dat ik kende. Gelukkig hij, die het in voorſpoed tot zulk eene volkomenheid en gewoonte gebragt had, dat het in tegenſpoed zijne zijde geenszins verliet!!"

LETTER-NIEUWS.

Te *Amſterdam*, bij J. R. Poster, zijn te bekomen een zeer klein getal Exempl. van twee belangrijke Werkjes.

1. *Verdediging der Goddelijke Openbaring*, in 10 Brieven aan T PAINE, ter wederlegging van zijne Eeuw der Rede *f* 1-4-

2. *Le Kach-tob*, of *Heilzame Leere*, handelende over de *Geloofsſtukken en Zedepligten van den Joodſchen Godsdienst*. In Zamenſpraken tusſchen eenen Onderwijzer en zijnen Leerling, door A. JAGEL, *de Mouſelice*. Uit het Hebreeuwsch vertaald door L. H. J. BRONSFELD, *f* 1-4 —

Bij W. van Vliet. Boekverkooper op den Heiligen Weg, te *Amſterdam*, is heden van de Pers gekomen en alom verzonden: *Gebeden, Overdenkingen en Gezangen, betreffende eenige Geſprekken en Woorden uit den mond van JEZUS*. Een Huisboek voor Christenen, door J. HAZEU Cs. Zoon. Eerſte Deel In gr. 8vo. à *f* 2-16 — Negen belangrijke Onderwerpen, maken den Inhoud uit van dit Deel, als: I. Het Nachtgeſprek met *Nicodemus*, over de Wedergeboorte. II. Het Geſprek met de *Samaritaanſche Vrouw*, en de vruchtgevolgen daar uit voortgevloeid. III. Vervolg van dit Geſprek met *Jezus Leerlingen*. IV De nieuwsgierigheid van *Zacheus* om *Jezus* te zien. V. De roeping der *eerſte Leerlingen* van *Jezus* VI. Een geſprek van *Jezus* met eenen *Weigeleerden Jongeling*. VII. Een Tafelgeſprek van *Jezus*, ten huize van *Simon de Farizeer*. VIII Een Geſprek van *Jezus* met de *Joden*, ter verdediging van zijne Leer. IX. Een Geſprek van *Jezus* met de *Joden*, over de Goddelijkheid zijner zending, en zijne beſtemming op aarde. — De Gezangen bij deze onderwerpen gevoegd, hebben tot opſchrift: *Bemoediging Troostlied. Geeſtelijk Ongstlied. Het Oog op Jezus. Aan Jezus. Eigene kracht is zwakheid. Voor boe-*

boetelingen. De voortreflijkheid van Jezus leer. en *Jezus onze Roem.* Alle deze Gezangen hebben wel nieuwe Zangwijzen, doch zijn met de gewone Kerkgezangen gedrukt, om door ieder gezongen te kunnen worden.

Van de *Nieuwe Stichtelijke Liederen*, voor de Huisgezinnen en Gezelschappen der Christenen, door denzelfden *Autheur*, in den jare 1806 uitgegeven, welke aanhoudend met veel succes gedebiteerd worden, zijn nog maar zeer weinig Exemplaaren, à *f* 2. te bekomen. Ook wordt bij bovengemelde thans uitgegeven de *Derde Druk* van de *Kinderpligt en Zinnebeelden*, door J. HAZEU Cs. Zoon. In 8vo. zonder plaatjes, a *f* 1-2— en met plaatjes, a *f* 2-4—

Te *Amsterdam*, bij de Boekverkoopers P. G. en N. Geijsbeek, op de Lelijgragt, No. 21. is te bekomen: *Reizen in de omliggende Streken van* Napels, *en van daar te rug naar* Duitschland, door C. F. BENKOWITZ, *Kon. Pruisf. Kam. Secret.* Uit het Hoogduitsch vertaald door P. G. WITSEN GEIJSBEEK 300 Bladz. in gr. 8vo. De prijs is *f* 2-4 —

Deze onderhoudende, vooral belangrijke Reisbeschrijving behelst eene levendige Schilderij van deze merkwaardige Stad en derzelver heerlijke Environs; Zeden, Levenswijze en Karakter der Inwoners; Natuur- en Kunstvoortbrengselen, Gebouwen, Oudheden, Grotten, Meiren, Bergen, vooral de *Vesuvius*, schilderachtige Beschrijving en *gekleurde Afbeelding* van zijn *uitbarsting* 12 Augustus 1805; vreesselijke Aardbeving. Men bezoekt met den Reiziger de opgedolvene Steden *Pompeji* en *Herculanum*, *Portici*, den Berg *Pausilippus*, het Eiland *Capri*, het Graf van *Virgilius*, het Klooster *St. Elmo*, de Grot der *Sibille* en dat waarin de Honden sterven, de *Solfatara*, *Caserta*, de Baden van *Nero* en *Agrippina*, en vele andere Plaatsen; wijders *Rome*, *Verona*, *Inspruk*, *Halle*, *Weenen* en andere groote Steden op de *Terugreis* naar *Duitschland*. Alles in een' aangenamen stijl geschreven, en doormengd met eene menigte Anekdoten, zonderlinge Avonturen te Water en te Land, op en onder de Aarde, op Bergen en hooge Gebouwen, Gevaren en Reddingen, koddige Staaltjes van Bijgeloof en Dweeperij, zoo wel als Karakteristieke trekken van vermaarde Mannen.

Naam

Naamlijst der DD. Proponenten, met Aanwijzing onder welke Claſſe hun Eerw. geëxamineerd zijn, of wonen.

ZUTPHEN.

Johannes Martinus van Uchelen, Nic. Zeg. Fil.
A. van Vloten.

NEDERVELUWE.

J. van den Broek.
E. Kreenen.

'S HERTOGENBOSCH.

J. A. Hanewinkel.
J. Sjoenis.

MAASTRICHT.

Theophilus Carolus Eſſers, Joh. Fil. Henr. Joh. Fr. *Litt. et Ling. Gr. Prof.*

DELFT EN DELFTSLAND.

Wilhelmus van Bijlert, Ant. Ger. Fil. Wilh. Nep.

LEIJDEN EN NEDER-RHIJNLAND.

Elias Annes Borger.
Frans Boon.

SCHIELAND.

Pieter Anemaat.

WOERDEN EN OVER-RHIJNLAND.

Adrianus van der Sloot.

HAARLEM.

Marcellus Baarſelman.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

Jacobus Diederik Janſſen, Jac. Fil.

UTRECHT.

Jan Anthonij Berkhoff.
Fredrik Hendrik van Berck Colenbrander.

AMERSFOORT.

Laurens Voerman.

LEEU-

LEEUWARDEN.

J. A. Lemke.
J. Bredée.
C. A. Kuipers.

DOKKUM.

Jac. Nic. Talma.

FRANEKER.

Arent van Duden, Conrector te *Franeker.*
J. J. Wasfenaar.
L. Martens de Boer.

SNEEK.

Eelko Romar.

DEVENTER.

J. H. van Diest.

KAMPEN.

Antoine Henri Elie Bourdeau.

ZWOLLE.

Johannes Brandgum Crans.

GRONINGEN.

Petrus Hofman Peerlkamp, Preceptor te *Groningen.*
A. Lofvers.

APPINGEDAM.

H. Buurma.

DE MARNE.

Munk Rignalda.
Hermannus Meijer.

EMMEN.

C. Winkel.
J. R. Boelken.
W. J. van Loenen.

OOSTFRIESLAND.

Lucas Pannenborg.
Sibold Dalhof.
G. Evers.

BENTHEIM.

Gerardus Tigler, Lamb. Fr.
P. A. Schultz, *Rector te Bentheim.*

H. J. Hombring.
F. W. B. M. Koppelman.

L I N G E N.

Joan. Herm. Stapenhorst.
Ernst Lodewijk Benning.
F. S. Bork.
F. W. Zimmerman.
J. H. L. Kreckler.
. . . Melchior.

K L E E V E.

Godfried Arnold Maas, *Rector te Kleeve.*

W E Z E L.

Theodorus Christianus Bender, *Rector te Rees.*
Joh. Ad. Heijmanns, Adolph. Nep. Joh. Phil. Fil. *Conrector van 't Gijmnasium te Wezel.*
Johan Daniel Hoffman, *Rector te Orsoi.*
Cornelis Roodbeen.
Franciscus Fredericus Graeber.

D U I S B U R G.

Johan Peter Taljan.
Henricus Jacobus Berkenkamp.
Frederich Wilhelm Dahlhoff, *Collaborator* aan 't *Gijmnasium te Duisburg.*
Henrich Wilhelm Cramer, *Conrector te Duisburg.*

Register der DD. Proponenten, die in de zes eerste Maanden van het Jaar 1809 tot Predikanten beroepen zijn.

JOHANNES RUTGERUS IMMINK, te *Muijderberg.*
F. HAMER, te *Nedermoer.*
P. N. LOMARS, te *Engelum.*
C. G. MARKUS, te *Kampen* (Walsche Kerk.)
JOHANNES JACOBUS SCHILHAM, te *Oudendijk.*
C. JANSSEN MULLER, te *Veenhuizen.*
DIRK HENDRIK WILDSCHUT, den *Bilt.*
WESSEL SCHOLTEN, te *Vleuten.*

J.

J. LAMMERTS, te *Meethuizen.*
D. A. ESCHER, te *Colham.*
HENDRIK MULDERS, te *Ravenswaaij.*
G. ROMIJN, te *Zuilichem en Nieuwaal.*
ABRAHAM THEODORUS BEAUSAR, te *Bleskensgraaf en Hofwegen.*
WILLEM CAREL MAURITS VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, te *Warder.*
C. VAN HEICOP TEN HAM, te *Stand daar Buiten.*
A. H. SCHOLTEN, te *Druten, Afferden en Deest.*
J. ALFERS, te *Ommeren.*
W. WINDGETTER, te *Nieuwkoop.*
WILLEM CORNELIS VAN CAMPEN, te *Haringkarspel en Dirkshorn.*
P. W. VAN DEN BROEK, te *Langerak bezuiden de Lek.*
DANIEL MATTHIJS KAKEBEEN, te *Zeijst.*
JAN GERRIT HUIBERT TEN DALL, te *Eemnes binnen.*

Naamlijst der DD. Proponenten, onder de Walsche Synode dezer Landen, en derzelver Woonplaatsen.

L E IJ D E N.

Abr. Blussé.
A. F. Puerari.

R O T T E R D A M.

Fr. Jac. Zullig.

NB. *Zoo er in deze Naamlijsten der DD. Proponenten iets abusiefs mogte geplaatst staan; verzoekt men daar van opgave te doen, aan de Uitgevers dezes.*

SYNODE VAN OVER-YSSEL.

ZWOLLE. Op verleende qualificatie van zijne Excellentie den Minister van Eeredienst, is volgens een door Deputaten der Synode van het vorige jaar ontworpen plan, door zijne Excellentie goedgekeurd, in het Departement *Overijsſel*; binnen *Zwolle* gehouden Synodus Contracta, den 6 en 7den van Zomermaand, beſtaande ſlechts uit *eenen* Predikant en *eenen* Ouderling uit ieder der vier Clasſen gecommitteerd, om de loopende zaken af te doen en te termineeren, en voorts *eene Commisſie* te benoemen, om de zaken gedurende dit loopende jaar te behandelen.

En zijn aldaar volgens hunne Credentialen verſchenen:

Uit de Eerw. Clasſis van *Zwol.*

D. S. DIBBETZ, Pred. te *Raalte* en L. TEN BRUGGEN, Ouderl. te *Hasſelt.*

Uit de Eerw. Clasſis van *Vollenhove en Steenwijk.*

D. H. GOMMARUS, Pred. te *Geithoorn* en J. ISPEERD, Ouderl. te *Vollenhove.*

Uit de Eerw. Clasſis van *Deventer.*

D. F. G. IMMINK, Pred. en S. BROUWER, Oud. te *Deventer.*

Uit de Eerw. Clasſis van *Kampen.*

D. J. TICHLER, Pred. en PH. COOPSEN, Ouderl. te *Kampen.*

Geene Correspondenten waren uitgenoodigd, ook geene van hier benoemd naar elders, als wel door Acten.

De.

Deputati van het vorige Synode Ao. 1808.

DD. J. H. TEN NOEVER, W. SANDERS, A. A. KUVEL en A. S. ALTING, benevens D. W. CHEVALLERAU, Actuarius, hebben de Eerw. Vergadering geconſtitueerd.

En zijn bij het ſlot dezer Vergadering tot de Synodale Commisſie benoemd als Deputaten:

DD. DIBBETZ, SANDERS, IMMINK en TICHLER. Primi en Secundi DD. CHEVALLERAU, GOMARUS, KUVEL en ALTING.

Tot de Correspondentien zijn benoemd:

Naar *Gelderland.* D. F. G. IMMINK.
Naar *Zuid-Holland.* D. W. SANDERS.
Naar *Noord Holland.* D. A. S. ALTING.
Naar *Utrecht.* D. A. A. KUVEL.
Naar *Friesland.* D. J. TICHLER.
Naar *Groningen.* D. W. SANDERS.
Naar *Zeeland.* D. S. DIBBETZ.

WALSCHE SYNODE

Gehouden in 's Hertogenbosch, *den 1ſten Junij en volgende dagen.*

Deze hooge Kerkvergadering is plegtig met den gebede geopend door den Wel Eerw. Heer J. G. VAN GENDT, Pred. in deze Stad.

Tot het houden van deze Vergadering waren afgevaardigd de Wel Eerw. en Edele Heeren, wegens

's Hertogenbosch. D. J. G. VAN GENDT en S. J. VERSFELDT, J. R. HOFMAN, Sec. H. B. MARTINI, Ontv. Generaal, O. DE SUARS en A. P. SPOOR, de beide laatſten Diaconen.

's Gravenhage. C. I. VAN GOENS.

Haarlem: D. L. F. SERRURIER, P. VAN LEE, Sec. J. G. KUENE, Diacon.

Den Briel. D. S. T. HUËT.

Zierikzee. D. N. H. HARTMAN.

Leijden. F. A. VAN OIJEN en E. LUZAC, Schepen.

Gorinchem. D. J. D. R. B. REUCHLIN en N. W. BLOM, Vroedſchap.

Gouda. D. A. WILLET en J. SMAASEN, Diacon.

Amſterdam. D. J. S. ROBERT en B. ORTT.

Heusden. J. A. GERLACH en G. VAN DE POLL, beiden Leden van den Raad.

Breda. D. J. H. TEN OEVER en H. T. ELSER, Procureur bij het Gerigtshof, Diacon.

Dordrecht. D. A. CARP en J. BODEL.

Goes. D. J. A. BEVIER.

Middelburg. D. D. MUNTENDAM, fungerende als Actuarius, in plaats van den Wel Eerw. Heer LAFONT, en J. SCHEERS BZ.

Delft. D. G. S. DE CHAUFEPIÉ, J. VAN DER LELIE VAN OUDEWATER, Vroedſchap, en S. A. SCHOLTEN, Diacon.

Utrecht. D. J. H. CHATELAIN en J. D. L. A. VERBOOM.

Rotterdam. I. VALETON, en J. HUBERT, Oud Preſid. Schepen.

Nijmegen. D. J. H. PAIJEN en A. T. VAN DEN STEEN.

Leeuwarden. D. L. URI en W. GUERIN.

De Beſtuurders der Vergadering zijn geweest de Wel Eerw. Heeren J. C. VAN GENDT en J. H. TEN OEVER, de eerſte als Voorzitter, de andere als Scriba, nevens den Wel Eerw. Heer MUNTENDAM, als plaatsvervangend Actuarius.

De Wel Eerw. Heer L. F. SERRURIER, Pred. te *Haarlem*, heeft de Vergadering geopend met eene Leerrede over 1 *Tim.* IV: 8. welke Tekst aan zijn Eerw. door het vorige Synode was opgegeven.

Tot

Tot het begroeten van den Heer Landdrost van het Departement *Brabant* zijn benoemd geweest de Wel Eerw. Heeren ROBERT en URI, benevens de Heeren VERBOOM en HUBERT, Ouderlingen.

De Wel Eerw. Heeren WILLET en SERRURIER, benevens de Heeren ORT en ELSER, Oud. hebben de Achtb. Regering der Stad begroet.

De Wel Eerw. Heeren REVIER en CHATELAIN hebben de beide Zondagsbeurten vervuld.

De Wel Eerw. Heer REUCHLIN en de Heer SCHRERS, Oud. hebben de gedrukte Art. van het Synode te *Rotterdam* met het oorspronkelijke vergeleken.

De Synodale Contributien zijn geregeld geweest door den Wel Eerw. Heer WILLET en de Heer VAN OIJEN, Oud.

De Heer A. GERLACH, is na vooraf door de Wel Eerw. Heeren CARP, HUËT en PAIJEN, benevens de Heeren HOFMAN en VAN DER LELIE VAN OUDEWATER, Ouderl. behoorlijk geëxamineerd te zijn geweest, onder het getal der Proponenten aangenomen.

De Wel Eerw. Heeren CHEVALLIER en HUËT, Predd. te *Amsterdam* en TEISSEDRE L'ANGE, Pred. te *Haarlem*, zijn op nieuws door de Hooge Vergadering verzocht, om verder hare belangen in het algemeen en die der bijzondere Kerken waar te nemen.

De Wel Eerw. Heer KRONENBURG, Pred. te *Arnhem*, is benoemd om het Synode te *Kampen* te openen, en tot Sec. de Wel Eerw. Heer MOUNIER, te *Zutphen*.

SYNODUS CONTRACTA VAN FRIESLAND.

De Synodus Contracta van *Friesland*, is gehouden *Dokkum*, den 18den en 19den van Hooimaand dezes jaars, op verleende qualificatie van zijne Excellentie de Minister van den Eeredienst.

Deze hooge Kerkvergadering werd geopend door den Pastor loci, D. A. ADRIANI, met eene algemeen behagende Redevoering, over de eerste Kerkvergadering te *Jeruzalem*, volgens *Hand.* XV, wordende daar in het gedrag der Apostelen in dezelve, aan de Leden der Synodus Contracta, ter navolging aangeprezen.

Bij het ophalen der credentialen bleek, dat uit het Collegie der Depp. tot Adsessor in deze Vergadering benoemd is D. W. G. REDDINGIUS, Pred. te *Dronrijp*.

Uit de Depp. waren hier present:

DD. J. DOORNBOS, Predd. te *Deersum en Poppingawier*. R. RODENBURG, te *Nijehaske* en G. KOORDA, te *Britsum*.

Uit de Eerw. Classen waren als integrerende Leden tegenwoordig:

Uit de Eerw. Classis van *Dokkum*.

D. L. NAPJUS, Pred. te *Holwert* en A. G. SCHULTZ, Ontvanger der Convoijen en Licenten en Ouderling te *Dokkum*.

Uit de Eerw. Classis van *Leeuwarden*.

D. F. H CRAMER, Pred. te *Zuidwolde en Tietjerk* en A. PIETERS, Ouderl. te *Tietjerk*.

Uit

Uit de Eerw. Clasſis van *Zevenwouden.*

D. P. T. VAN KLEFFENS, Pred. te *Nijehorn enz.* en K. LUITZENS, Ouderling aldaar.

Uit de Eerw. Clasſis van *Sneek.*

D. L. FOCKENS, Pred. te *Sneek* en J. ZEILSTRA, Oud Schepen en Ouderling te *Sneek.*

Uit de Eerw. Clasſis van *Bolsward en Workum.*

D. T. G. H. POLLIUS, Pred. te *Lollum*, als Sec. S. TELLER, Pred. te *Ytens* en H. J. BRUINSMA, Ouderling te *Lollum*, als Sec. van J. JANS, Ouderl. te *Oosterend.*

Uit de Eerw. Clasſis van *Franeker.*

D. D. CANNE, Pred. te *Tzummarum* en D. SIJSES, Ouderling aldaar.

Tot Moderatoren zijn benoemd:

DD. L. NAPJUS, *Præſes.*

L. FOCKENS, *Scriba.*

Zijnde de *Aſſeſſor*, door Depp. benoemd, reeds boven opgegeven.

In eene zeer geregelde orde, met veel eenheid en vriendſchap zijn alle voorkomende zaken behandeld.

Tot Depp. zijn benoemd.

Als continuerende.

Uit *Leeuwarden.*

D. G. ROORDA, Pred. te *Britſum* en G. JANS, Ouderling aldaar.

Uit *Zevenwouden.*

D. R. RODENBURG, Pred. te *Nijehaske* en R. JANS, Ouderling te *Aengwerden.*

Uit *Sneek.*

D. J. DOORNBOS, Pred. te *Deerſum en Poppingawier* en J. L. FABER, Ouderl. te *Lutkewierum.*

Nieuw aankomende:

Uit *Dokkum.*

D. A. ADRIANI, Pred. te *Dokkum* en H. ALTENA, Ouderling aldaar.

Uit *Bolswaard.*

D. KUTSCH, Pred. te *Pingjum en Zurig* en L. FOCKENS, Ouderling te *Bolswaard.*

Uit *Franeker.*

D. LAUWERMAN, Pred. te *Oosterlittens* en W. REINS, Ouderling aldaar.

Met dankzegging werd erkend de gunstige beschikking van zijne Majesteit den Koning van Holland, nopens het houden van deze Synodus Contracta.

Correspondenten heeft men niet kunnen uitnoodigen noch ontvangen, de acta echter der Correspondeerende Synode zijn gevraagd en zullen van ons derwaards verzonden worden.

AKADEMIE-NIEUWS.

FRANEKER.

Op den 30sten l. l. is alhier tot Doctor in de Regten gepromoveerd de Heer I. EEKMA, *Heerenvena Frisius*, na in het openbaar verdedigd te hebben zijne Disfert. Juridica inaugural. *De iniuriis, praecipue de illarum Poenis.*

GRONINGEN.

Tot Doctoren in de Regtsgeleerdheid zijn bevorderd:

Den 27sten van Wiedemaand, na in 't openbaar verdedigd te hebben zijne *Disfertatio Philosophico-Juridica, de Libertate*, de Heer B. H. LULOFS, *Zutphania-Gelrus.*

Denzelfden dito, na gegevene *Disfertatio Juridica, continens explicationem Legis 20 D. de Regulis Juris*, de Heer G. W. EEKHOUT, *Zwolla-Transsalanus.*

SCHOOL-

SCHOOL-NIEUWS.

ZALT-BOMMEL.

Op Woensdag den 11den Meij werd alhier het jaarlijks Examen Scholarum gehouden, waarbij de jeugd in de Latijnsche en bijzonder ook in de Griekſche Letteren naauwkeurig geëxamineerd werd, tot genoegen der Ed. Heeren Curatoren.

Daarop is Vrijdag den 7den Julij de Promotie gehouden, zijnde bij die gelegenheid de zeer vlijtige en alleszins lofwaardige Jongeling P. H. THOOFT, van de Scholen gepromoveerd *ad Studia Academica*, en met een fraaijen prijs begiftigd. De gepromoveerde hield eene zeer gepaste en ſchoone Redevoering: *de Morte Ciceronis*, dat is: *over den dood van Cicero.*

De naastvolgende, zijnde de prijzenswaardige Jongeling N. C. KIST, een premium Diligentiæ bekomen hebbende, deed Exercitationis Cauſa een kort Latijnsch voorſtel over de woorden van ISOCRATES, *in Orat. ad Demonicum, Cap.* 3. ᾽Αρετης ὐδεν κτῆμα σεμνότερον ὐυδε βεβαιότερον ἐστί. κ. τ. λ. het welk met ongemeene bevalligheid en zedigheid werd voorgedragen.

Van de tweede Claſſis werden na de eerſte bevorderd en met prijzen vereerd de loffelijke Jongelingen G. VAN DER FELTZ en W. A. DE LAAT DE KANTER. Op de tweede Claſſis werden voorts met premia Diligentiæ begiftigd de zedige Jongelingen F. J. J. DES TOMBE, R. W. KLOP, G F. DE VIRIEU en J. P. VAN ESSEN. Alle deze Jongelingen deden elk op eene zeer betamelijke wijze hunne dankzeggingen voor de Promotie of Diligentia prijzen.

Van de derde Claſſis werden na de tweede bevorderd en met premien beſchonken de veelbelo-

vende Jongelingen F. J. A. THOOFT en P. HAM AUGIER, die mede beide met korte doch bevallige woorden voor deze eer dank betuigden.

Eindelijk werd van de vierde na de derde Classis met een premie gepromoveerd G. C. VAN BEUSEKOM, die zijnen pligt van dankzegging zeer gepast vervulde.

Na afloop van dit een en ander beklom de Rector Mr. E. C. D'ENGELBRONNER, die op zijn vertrek naar *Middelburg* staat, den Predikstoel voor de laatste reis, en hield eene korte Afscheids Redevoering of Acroasis: *de Sancto Augustoque Batavae Juventutis officio, acceptam a Majoribus Literarum Laudem suis ac propriis in eo genere Virtutibus vel perpetuandi vel illustrandi* d. i. *Over den heiligen pligt der Nederlandsche Jeugd, om den van onze voorouderen ontvangen Letterroem door eigene Letterverdiensten, het zij voort te zetten het zij op te luisteren.*

Een keurig Muziek van den doorkundigen Heer Organist BUIJS, en een talrijk gehoor maakte deze dag zeer belangrijk.

ROTTERDAM.

Heden den 19den van Zomermaand 1809, de gewone dag zijnde der plegtige Promotie onzer Latijnsche Schooljeugd, werd dezelve op de gebruikelijke wijze gevierd, en bij die gelegenheid, door vijf Discipelen van 's Rectors School, namelijk M. J. REIJNHOUT, F. A. KUHN, J. ARRENBERG, J. T. SCHELTEMA en P. J. VAN DER GRIENT, welke met schoone eerepriizen vereerd, en waar van de twee eerstgenoemde tot de Akademische lessen bevorderd werden, met vrijmoedige bevalligheid eene korte redevoering gehouden. Voorts werden verscheidene andere naarstige Jongelingen van Classe tot Classe bevorderd, en met schoone prijzen beschonken, welke, zoo wel als gemelde Oratoren, door de zedige bevalligheid, waarmede zij hun-

hunne dankbetuigingen aan Heeren Curatoren af-leiden, allen lof behaalden.

HOORN.

Den 10den Julij is hier het halfjarig Schoolonderzoek gehouden en den 12den de bevordering der Schooljeugd geschied; welke plegtigheid de Rector E. EPKEMA, met eene korte Vooraffpraak opende. Twee uitmuntende Jongelingen, G. L. CARBASIUS en H. DE GRAAFF, zijn na het houden eener Redevoering, de eerste *de animo contento*, de tweede *de vera felicitate*, met lof tot de Akademische lessen bevorderd; voorts tot Majores der derde Classe J. BENT SOMBEEK, M. MERENS en W. DU PRÉ; tot Minores L. STOKBROO en J. C. VAN DE BLOCQUERIJ; tot Majores der tweede Classe H. FANGMAN en L. MERENS; tot Minores P. KALKER, J. A. DE HART en D. SCHUURMAN; tot Majores der eerste Classe W. R. IDEMA en W. BEST; eindelijk tot Minores derzelfde Classe J. COLFF en H. SCHELLINGER. Eerbetooningen ontvingen CARBASIUS, DE GRAAFF, SOMBEEK, MERENS, STOKBROO, FANGMAN, L. MERENS, KALKER, DE HART en IDEMA, welke voortreffelijke Jongelingen daar voor aan Heeren Curatoren op eene allezins gepaste wijze, meest in verzen, hunne dankbaarheid betuigden, tot genoegen van allen, die deze plegtige actus met hunne tegenwoordigheid hebben willen vereeren.

Verder wordt van hier gemeld, dat D. BAKKER, behoord hebbende, als derde, bij de nu gepromoveerde tot de Majores tertiae Classis, eigener auctoriteit heeft kunnen goedvinden deze School te verlaten, en zich bekwaam te houden voor de Akademische lessen, hoewel dezelve nog één jaar de Schoollessen had behooren, en met vrucht had kunnen bijwonen.

LEEUWARDEN.

Den 10 van Hooimaand. Heden voor den middag ten

zen half tien uren is alhier in de Latijnſche Scholen het halfjarig Examen van de drie benedenſte Scholen, en de Promotie gehouden, en zijn met prijzen van naarſtigheid vereerd de twee bovenſte der gepromoveerden van iedere School; welke dan ook hunne gratiarum actiones tot zeer groot genoegen der Heeren van de Stadsregering, van Heeren Scholarchen en andere hier bij tegenwoordig, reciteerden, de minder gepromoveerden zijn als volgt: van de benedenſte tot de tweede School zijn opgegaan deze zes: R. R. ACHENTZ, H. B. SAVIUS, D. A. HAMERSTER, W. O. GORTER, G. H. VAN DER MEULEN en A. W. KRAFFT. Van de tweede tot den Prorector, G. H. VAN KNIJFF, J. OOSTERBAAN, J. CATS en P. R. SLOTHOUWER. Van den Prorector tot den Rector, J. GONGRIJP, B. A. VAN BOELENS, E. BONGA en L. VAN VIERSEN.

Na den middag ten twee uren zijn op het Raadhuis drie uitnemende Jongelingen, P. W. SCHIPPERS en Z. en N. IJPEIJ, met aanzienelijke prijzen van naarſtigheid beſchonken, en van 's Rectors School naar de Akademie gepromoveerd, en na eene Vooraſſpraak van den Heer Gijmnaſiarcha en Rector v. SLOTHOUWER, oreerden dezelve tot een zeer groot genoegen van een aanzienelijke vergadering, de eerſte: *de Historiis ſpeculo providentiæ Dei.* de tweede: *de vero Studioſo.* de derde: *de vulgari dicto: multi ſapiunt indocti, complures docti deſipiunt.*

KAMPEN.

Den 27ſten Junij l. l. werd alhier weder de gewone halfjarige Promotie der Latijnſche Schooljeugd gevierd; bij welke gelegenheid twee uitmuntende Jongelingen, welke de Scholen ſtonden te verlaten, J. G. T. SCHNEIDER en W. BIJSTERBOS, elk met veel bevalligheid eene Redevoering hielden, de eerſte over *Demosthenes*, en de laatſte over *C. Julius Caeſar.* Voorts werden praemia victoriae gegeven, op des Rectors School

aan

aan J. G. T. SCHNEIDER en J. R. V. VALCK, op des Conrectors School aan D. BALFOORT, en op des praeceptors School aan J. H. VAN DETTEN BIJSTERBOSCH, W. D. HUBNER en G. W. VAN MOTMAN. Voorts praemia diligentiae, behalve aan de bovengemelden, ook aan W. BIJSTERBOS, W. L. VAN DER UPWICH, C. SCHUURMAN, P. C. BONDAM, J. H. A. WEIJTINGH en J. D. TROULJA, en eindelijk schrijfprijzen aan J. H. VAN DETTEN BIJSTERBOS, G. W. VAN MOTMAN en H. J. VAN DETTEN BIJSTERBOS.

BREDA.

Den 19den Julij 1809. is alhier in de Fransche Kerk de gewone jaarlijksche uitdeling der Prijzen, onder de uitmuntendste Jongelingen onzes bloeijenden Gijmnasiums gehouden. Onze Rector de Wel Ed. zeer gel. Heer A. L. KALDENBACH, opende deze plegtigheid met het uitspreken eener zeer gepaste Verhandeling *over het teedere verhevene der Dichtkunst bij de Grieken en Romeinen.*

Dit tot een bijzonder genoegen der Regering en eener talrijke menigte van toehoorders verrigt zijnde, werden ook verscheidene naarstige Leerlingen van lagere tot hoogere Klassen bevorderd: t. w. J. WITTE en J. C. FACÉÉ, van de vijfde tot de zesde of hoogste Klasse van 's Rectors School, P. MOERINX en J. DE RAEFF, de eerstgenoemde van de vierde tot de vijfde, en de laatste als daar toe op het jongst gehouden, en voor alle de Klassen met zoo veel lof afgeloopen Examen, volkomen in staat geoordeeld zijnde, van de derde tot de vijfde Klasse over te gaan. Van de tweede tot de derde N. G. HAUCK, G. VAN BRAKEL, J. VAN STRAATEN en C. E. VAN DE WALL. Van de benedenste of laagste Klasse D. C. HENNEQUIN, C. C. PIERA en C. VAN MENS, wordende tevens van de tweede tot de eerste orde dier zelver Klasse bevorderd: R. A. VERLEGH, A. J. MISPELBLOM BEIJER.

JER en H. VERMEER. Alle deze Jongelingen behaalden door de gepaste bevalligheid, waarmede zij de Heeren Curatoren voor de genotene eerbewijzingen bedankten, de toejuiching van eene aanzienelijke ſchare toehoorders en toehoorderesſen, welke deze plegtigheid met hun bijzijn geliefden te vereeren.

Een keurig inſtrumentaal muziek opende, liet zich tuſſchen beiden hooren en beſloot deze zoo wel gevierde Schoolpromotie.

BEKENDMAKING.

De Ondergeteekende bij de Claſſis van *Haarlem* benoemd tot derzelver Correspondent voor de Boekzaal, verzoekt bij deze aan alle belanghebbenden, om hem voor den 18den der maand *Fruc.* te doen toekomen, het geen men ter plaatſing hebben mogt.

Haarlem, den 18 Julij 1809. J. C. VORSTMAN, Pred. te *Haarlem*.

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

HERVELT den 2den Julij. Heden zagen onze oogen onzen Leeraar; het werk der inzegening geſchiedde des voormiddags, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer F. HUGENHOLTZ, waardig Pred. te *Utrecht*, verhandelende bij die gelegenheid *Joh.* III: 17. *Want God en heeft zijnen Zone niet gezonden in de wereld, op dat hij de wereld veroordeelen zoude, maar op dat de wereld door hem zoude behouden worden.* De handoplegging werd verrigt niet alleen door den bevestiger, maar ook door den Wel Eerw. broeders QUACK, BONEBAKKER, DE HEER en GILLISSEN; Predd. te *Zetten*, *Hemmen*, *Valburg* en *Otterlo*.

Des namiddags deed onzen nieuwe Leeraar B. F.

TE-

TYDEMAN, zijne Intrede in den Evangeliedienst met *Joh.* XX: 21*b*. *Gelijkerwijs mij de Vader gezonden heeft, zende ik ook u lieden.* Het werk van dezen geheelen dag is voor eene talrijke en aanzienelijke ſchare verrigt en tot veel genoegen afgeloopen.

DRUTEN, AFFERDEN EN DEEST. Onze verkozen Leeraar A. H. SCHOLTEN, Prop. te *Harderwijk*, is reeds Claſſicaliter goedgekeurd, en zal D. V. in de gewonen Claſſis den eerſten Woensdag in Sept. te *Nijmegen* peremptoir geëxamineerd worden, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer S. HANEWINKEL, waardig Pred. te *Vierlingsbeek*.

GRAVE. Onze beroepen Leeraar R. D. KRAALS, als nog Pred. te *Windesheim*, zal, naar men verneemt, alhier den 6den Aug. D. V. in zijnen dienst bevestigd worden, door deszelfs oom den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. W. KRAALS, waardig Pred. te *Delft*.

HORSSEN blijft nog Vakant. Zie April 1807.

MAASBOMMEL EN ALPHEN den 25ſten van Zomermaand. Heden nam onze geliefde Leeraar D. J. M. VAN HULSTEIJN, afſcheid van ons uit *Hebr.* XIII: 20, 21. *De God nu des vredes, die den grooten herder der ſchapen door 't bloed des eeuwigen Teſtaments uit den dooden heeft weder gebracht, [namelijk] onzen Heere Jezum Christum. Die volmake u in allen goeden werke, op dat gij zijnen wille meugt doen: werkende in u 't gene voor hem welbehagelijk is, door Jezum Christum: den welken zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen.* Wij, vooral de Gemeente van *Maasbommel*, treuren om zijn gemis, terwijl onze zegenwenſchen hem vergezellen. Dus

MAASBOMMEL EN ALPHEN Vakant.

RESSEN. Onze beroepen Leeraar WARNSINCK, Pred. te *Zeddam*, heeft goedgevonden voor de beroeping alhier te bedanken. De Claſſicaale Commis-

missie heeft besloten en zich in de tegenswoordige omstandigheid verpligt geoordeeld, hier van ook terstond kennis te geven aan het Ministerie van Eeredienst, terwijl de Kerkenraad dezer Gemeente de Propp. uitnodigt, om hunne gaven alhier te laaten hooren, en zeer verlangt om spoedig tot eene andere beroeping te kunnen overgaan.

THIEL.

RAVENSWAAIJ den 2den van Hooimaand. Heden werd onze beroepen Leeraar D. H. MULDERS, in den dienst onder ons bevestigd door deszelfs behuwdbroeder, den Wel Eerw. Heer D. DORDES, Pred. te *Ingen*, (bij vriendelijken afstand van den Wel Eerw. Heer T. M. VAN GULPEN, Pred. te *Zoelen*.)

De bevestiger predikte bij die gelegenheid over 1 *Thess.* II: 4. *Maar gelijk wij van God beproeft zijn geweest, dat ons 't Evangelium zoude toebetrouwt worden, alzoo spreken wij, niet als menschen behagende, maar Gode die onze herten beproeft.* De oplegging der handen geschiedde, behalven door den bevestiger, door DD. C. HERMSEN, T. M. VAN GULPEN, W. L. VAN MEURS en O. VAN DUIL, resp. Predd. te *Rijswijk*, *Zoelen*, *Zoelmond* en *op 't Hoogeveen*. De bevestigde deed daarop 's namiddags Zijne Intrede met *Joh.* IX: 4. *Ik moet werken de werken des genen die mij gezonden heeft, zoo lang het dag is: de nacht komt, wanneer niemand werken en kan.*

LIENDEN. Den 30sten van Zomermaand is alhier, op vertoonde collatie van den Heer MAURITZ DE BRUIJN, Heer der hooge Heerlijkheid *Lienden*, door den Eerw. Kerkenraad dier Gemeente ten overstaan van Gedeputeerden der *Thielsche* Classis, en naburige Predikanten, eenpariglijk tot Herder en Leeraar beroepen F. H. VAN BERCK COLENBRANDER, Prop. onder de Classis van *Utrecht*, welke deze beroeping in de vreeze des Heeren heeft aangenomen, de tijd van het peremptoir Examen, ge-

gelijk ook dat van den beroepen Pred. te *Ommeren*, J. ALFERS, is bepaald tegen den 9den van Oogstmaand, en tot Examinator is hun toegewezen de Wel Eerw. Heer J. A. PLUIJGERS, Pred. te *Thiel*.

OMMEREN. Zie Junij 1809.

ZALT-BOMMEL.

ZALT-BOMMEL. Te *Thiel* is op den 3den Julij door eenen hevigen aanval van koorts en daar uit ontſtaan verval van krachten in den hoogen ouderdom van 90 jaaren en ruim zeven maanden, overleden de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. LUIJMES, rustend Pred. van *Haaften*, onder de Classis van *Zalt Bommel*, de overledene ſtierf in het ootmoedige geloof aan de algenoegzame geregtigheid van Jezus Christus, welke hij zoo vele jaren aan zijne Gemeente predikte, en welke ook de eenige grond van zijne hoop en verwachting voor de eeuwigheid was, terwijl zijne gedachtenis bij magen en bij vrienden in zegening blijven zal.

ZALT-BOMMEL den 14den Julij. De Wel Eerw. Heer G. ROMIJN, Prop. onder de Eerw. Classis van *Neder-Veluwe*, en beroepen in de Gemeente van *Zuilichem* en *Nieuwaal*, is alhier na een kort voorſtel over 1 *Pet.* I: 5. peremptoir geëxamineerd door den Wel Eerw. Heer VAN DORSBURG, Pred. te *Est*, en naauwkeurig onderzogt in de Hebreeuwſche en Griekſche talen, als ook in de voornaamſte ſtukken der H. Godgeleerdheid, met dat gevolg dat dezelve met zegenbede aan de roepende Gemeente is toegewezen, wordende de HeerExaminator voor zijn welingerigt werk bedankt.

ZUILICHEM EN NIEUWAAL. Den 2den van Hooimaand hadden wij het genoegen, dat onze zeer begeerde Leeraar D. G. ROMIJN, plegtig tot den H. dienst onder ons werd ingezegend, door deszelfs ſchoonbroeder den Wel Eerw. Heer J. SCHOONDERBEEK, waardig Evangeliedienaar te

Nijkerk op de Veluwe, en zulks bij vriendelijken afstand van den Deput. Cl. D. C. HEIJSTEK.

De bevestiger handelde naar aanleiding van *Hand.* XI: 20 en 21. *En daar waren eenige Cijpriſche en Cijreniſche mannen uit haar, welke tot Antiochien gekomen zijnde, ſpraken tot de Griekſche, verkondigende den Heere Jezum. En de hand des Heeren was met haar: en een groot getal geloofde, en bekeerde hen tot den Heere.* Over den waren aart en de zegenrijke uitwerking der Evangelieprediking, terwijl de bevestigde zich 's namiddags volgens *Matth.* X: 32 en 33. *Een iegelijk dan die mij belijden zal voor de menſchen, dien zal ik ook belijden voor mijnen Vader die in de hemelen* [*is.*] *Maar zoo wie mij verſoochent zal hebben voor de menſchen, dien zal ik ook verſoochenen voor mijnen Vader, die in de hemelen* [*is.*] ernſtig verbond tot belijdenis van Jezus in alle de deelen van zijnen dienst. De oplegging der handen geſchiedde behalven door den Wel Eerw. Heer bevestiger nog door DD. HEIJSTEK en INDEWEIJ, Depp. Cl., VAN NOUHUIS, GRAADT, DE GIDS, VAN OOSTERZEE, A. L. M. en Phil. Doct., DE BOUTER, ROJENS en DITMAR, resp. Predd. te *Gameren*, *Nederhemert*, *Hurwenen*, *Hedel*, *Heerewaarden*, *Brakel*, *Aalst*, *Poederojen* en *Wijk bij Heusden*. Beide plegtigheden zijn voor eene talrijke Vergadering gelukkig volbragt.

GELLICUM EN RHENOIJ den 2den Nov. 1808. D. D. INDEWEIJ, voor de op hem uitgebragte Collatie dezer plaatsen bedankt hebbende, is door den Kerkenraad een nieuw drietal van Predd. geformeerd, en aan den Heere Collator qq. aangeboden, op dit drietal waren geplaatst de Heeren:

DD. J. C. DE VRIES, Predd. te *Leptker Capelle*. B. KONING, te *Akerſloot*, en W. J. CROL, te *Drumpt*.

De eerstgenoemde met de Collatie begiftigd zijnde,

de, heeft daar voor na eenigen tijd van beraad insgelijks beleefdelijk bedankt.

Den 11den Dec. 1808. D. J. C. DE VRIES, voor de op hem uitgebragte Collatie wederom bedankt hebbende, is de Kerkenraad met den Heer Collator qq. overeengekomen, om de Collatie dezer plaatſen aan D. J. J. BUIN, Pred. te *Rijswijk*, onder de Claſſis van *Gorinchem*, die daarmede reeds eenmaal begiftigd geweest was, maar bedankt had, nogmaals op te draagen het welk geſchied zijnde, dan ook het gunſtig gevolg gehad heeft, dat zijn Wel Eerw. deze Collatie, en daar op gevolgde Kerkelijke beroeping, tot onze blijdſchap, in des Heeren vreze heeft aangenomen, en met verlangen wordt te gemoet gezien.

Den 2den van Hooimaand 1809. Deze dag was voor ons het gewenscht tijdſtip, waar op onze nieuwberoepen Leeraar, zijn dienstwerk onder ons aanvaarde, de bevestiging geſchiedde door deszelfs vriend, den Wel Eerw. Heer J. DAMNIS VAN VLIET, den Predikdienst waarnemende te *Dordrecht*, bij vriendelijken afſtand van D. G. W. BECKING, Pred. te *Beest*, als Dep. Claſſ., de bevestiger predikte bij die gelegenheid *Matth.* X: 32. *Een iegelijk dan die mij belijden zal voor de menſchen, dien zal ik ook belijden voor mijnen Vader die in de hemelen* [*is.*] Waarop onze geliefde Leeraar J. J. BUIN, met eene wel uitgewerkte Leerreden uit *Philipp.* III: 8 het eerſte deel: *Ja gewisſelijk ik achte ook alle dingen ſchade te zijn, om de uitnemendheid der kennisſe Christi Jezu mijns Heeren*, zich aan ons verbond, zijnde het werk van dezen dag tot genoegen verrigt.

WADENOIJEN den 2den van Hooimaand. Na dat de Wel Eerw. Heeren DD. NIBBELING, Predd. te *Opheusden*. MEURS, te *Zoelmond*, en VAN DER SANDT, te *Wamel*, voor de beroeping in deze Gemeente hadden bedankt, ſmaakten wij he-

den het groot genoegen dat onze beroepen Leeraar D. J. M. VAN HULSTEIN, laast Pred. te *Maasbommel* en *Alphen*, onder ons bevestigd werd door D. G. W. BISSCHOP, Pred. te *Geldermalsen*, de bevestiger predikte bij die gelegenheid uit 1 *Joh.* IV: 10. *Hier in is de liefde, niet dat wij God lief gehad hebben, maar dat hij ons lief heeft gehad, en zijnen Zone gezonden heeft* [*tot*] *een verzoeninge voor onze zonden.* Terwijl de bevestigde een aanvang van zijn dienstwerk onder ons maakte met de woorden van Paulus, 2 *Cor.* V: 20. *Zoo zijn wij dan gezanten van Christi wege, als of God door ons bade: wij bidden van Christi wege, laat u met God verzoenen.*

Het werk van dezen dag is tot groot genoegen der toehoorderen en zoo wij hartelijk wenschen tot eenen rijken zegen verrigt.

DRUMPT den 25sten van Zomermaand. Heden voor 14 dagen maakte onze geliefde Leeraar, D. W. J. CROL, ons bekend, dat zijn Eerw. daags te voren, eene wettige en eenparige beroeping had ontvangen naar de aanzienelijke Gemeente van *Nieuw Lekkerland*, onder de Eerw. Clasis van *Zuid Holland*, en dat zijn Eerw. 't zelve eenige dagen had in beraad genomen. Met veel aandoening vernamen wij dat berigt; en hoewel wij gedurende den tijd van beraad, onze beste pogingen aanwendden om zijn Eerw. tot eene voor ons gunstige keuze te bewegen, verkeerden wij echter, uit aanmerking der grootere talrijkheid der roepende Gemeente, en verscheidene andere genoegens, welke aan dezelve schenen verbonden te zijn, in gedurige vreeze. Dan heden morgen vernamen wij tot onze groote blijdschap, dat zijn Eerw. besloten had voor die beroeping te bedanken, terwijl hij zich op nieuw plegtig aan ons verbond, met eene Leerrede over *Hebr.* III: 15*b*. *Heden in-*

indien gij zijne ſtemme hoort, zoo en verhart uwe herten niet.

Zijn groote Zender zegene deze keus aan zijn Eerw. en aan ons, en zorge ten beste voor de Gemeente van *Nieuw Lekkerland!*

HAAFTEN den 10den van Hooimaand. Den 3den dezer overleed te *Thiel*, in den ouderdom van 90 Jaren en 7 maanden, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. LUIJMES, rustend Pred. van *Haaften*.

Zijn Eerw. werd onder ons bevestigd den 24ſten Maart 1743, en predikte ons het Evangelie van JEZUS CHRISTUS, gedurende den tijd van 27 jaren, daar hij in het jaar 1771 Emeritus verklaart werd.

Onze tegenwoordige Leeraar J. A. HASSELBACH, maakte ons op Zondag den 9den Julij dit ſterfgeval bekend en wekte ons op tot een gedurige voorbereiding tegen de toekomst van onzen Heer, na aanleiding van *Luc.* XII: 35—37*a*. *Laat uwe lendenen omgordet zijn, en de kaarsſen brandende. En zijt gij den menſchen gelijk, die op haren heere wachten, wanneer hij weder komen zal van de bruiloft, opdat als hij komt en klopt, zij hem terſtont mogen open doen. Zalig zijn die dienstknegten, welke de Heere als hij komt, zal wakende vinden.*

ROSSUM Vakant. Zie Nov. 1807.

HERWIJNEN Vakant Zie Nov. 1808.

ZUTPHEN.

DOESBURG. Zie April 1809.

DIDAM Vakant. Zie April 1809.

OVERVELUWE.

VELP. Den 14den van hooimaand werd hier eene Claſſis Contracta gehouden ter beroeping van eenen nieuwen Leeraar; vooraf werden op denominatie geplaatst de Predikanten:

DD. BOONEBAKKER, Predd. te *Hemmen*. LEEMANS, te *Baartwijk*. SCHIM VAN DER LOEF, te *Meerkerk*. LE SAGE TEN BROEK, te *Haamſtede*. DONKERMAN, te *Tubbergen*. TER MAATEN, te

Noeddorp. LOOZE, te *Vorchten.* VALK, te *Hoogvliet.* KORTENHOEF SMITH, te *Zegveld*, en de Proponenten BERKHOF, van *Utrecht* en KREENEN, van *Harderwijk.*

De Mans Ledematen bragten vervolgens hunne ſtemmen uit, en tot Herder en Leeraar werd beroepen de Wel Eerw. Heer E. KREENEN, Prop. onder de Eerw. Claſſis van *Nederveluwe.*

Het Examen perempt. is bepaald op den 20ſten Sept. en tot Examinator is benoemd D. J. SLUITER, Pred. te *Arnhem.*

APELDOORN den 3den Julij. Zagen wij nog onlangs het vertrek van onzen geliefden Leeraar, D. H. HESSELINK, naar de Gemeente van *Doesburg* te gemoet, thans mogen wij met blijdſchap berigten, dat zijn Eerw. ons ditmaal ook nog niet verlaten zal. Er is hier omtrent eene opmerkelijke, en voor ons gunſtige verandering voorgevallen, waarvan wij ons verpligt vinden, het volgend kort verſlag mede te deelen.

Zijne Majeſteit onze Koning, na hoogstdeszelfs terugkomst op het *Loo*, onze droefenis over het aanſtaande vertrek van onzen Leeraar vernomen hebbende, en ook van onze hartelijke begeerte, om, ware het mogelijk, zijn Wel Eerw. nog te mogen behouden, geïnformeerd zijnde, heeft zich onze belangens en wenſchen gunſtig willen aantrekken, en aan onzen Leeraar hoogstdeszelfs begeerte, op eene vriendelijke en verpligtende wijze te kennen gegeven, dat zyn Eerw. bij ons mogt blijven, met bijvoeging van voor zijn Eerw. zeer gunſtige verklaringen. Hier van is vervolgens aan den Eerw. Kerkenraad van *Doesburg* berigt gezonden, die, na door een Commisſie uit haar midden, ook zelve de begeerte des Konings in deze vernomen te hebben, ter contemplatie van zijn Majeſteits begeerte, onzen Leeraar ontſlag van de aangenomene beroeping geſchonken, en daar van een

ac-

acte in behoorlijke forma toegezonden heeft; waar op zijn Eerw. zich op den dag van gisteren, den 2den Julij (zijnde juist de dag, die tot zijn Eerw. Intrede in de Gemeente van *Doesburg* bepaald was) plegtig weer aan ons verbonden heeft, met de woorden van Paulus, 1 *Cor.* IX: 16 en 17. ***Want indien ik het Evangelium verkondige, het en is mij geen roem: want de nood is mij opgelegd. En wee mij indien ik het Evangelium niet verkondige. Want indien ik dat gewillig doe, zoo hebbe ik loon: maar indien onwillig, de uitdeeling is mij*** [*evenwel*] ***toebetrouwt.***

Wij zijn zeer verblijd, en wenschen met dankerkentenis het voor ons gunstig bestuur des Heeren in dezen op te merken, en ook het vernieuwd bewijs van 's Konings gunste jegens ons hierin ontvangen, benevens vele andere genotene weldaden, dankbaar te erkennen en te beantwoorden. — Wij hebben ook aan onzen Leeraar bewijzen van onze blijdschap gegeven; en het verheugde ons niet weinig van zijn Eerw. te mogen hooren, dat hij het Evangelie der Zaligheid, onder inwachting van 's Heeren zegen, voortaan zoo gewillig wenschte te verkondigen, als hij tot nu toe gedaan had. De Heere geve goedkeuring over zijn Eerw. verbintenis aan en verder verblijf onder ons, en bekrone den Evangeliedienst van zijn Eerw. met den ruimsten zegen, zerwijl wij ook van harten bidden, dat de Gemeente van *Doesburg* spoedig van een getrouwen Evangeliedienaar zal voorzien worden, en dat ook die Gemeente met ons nog eens reden hebben zal, om met blijdschap en volle berusting in dezen weg in te stemmen in de Godstaal, die onze Leeraar, bij zijne verbintenis in de Vooraffpraak verhandelde, volgens *Jes.* LV: 8.

NEDERVELUWE.

BARNEVELD. Den 19den April heeft de Eerw. Kerkenraad dezer Gemeente, ter vervulling der

DD. J. VAN GORCOM, Predd. te *Bennekom*. J. C. W. QUACK, te *Zetten en Andelst*. J. SCHOONDERBEEK, te *Nijkerk*. H. BOCHT, te *Doornspijk*. J. DE WAEL, te *Garderen*. L. TICHLER, te *Wirdum*. L. BAKKER, te *Urk*. A. VAN REEDE, te *Oosterwolde*. J. R. IMMINK, te *Muiderberg*. H. J. LA VERGE, te *Abbenbroek*. J. MOOIJEN, te *Barendrecht*. A. CAMPER, te *Kudelsteert* en G. ROMIJN, beroepen Pred. te *Zuilichem en Nieuwaal*.

Uit welke, onder directie van de Inspectores Classis en de Predikanten van den Ring van *Elburg*, aanstonds door de Mans Ledematen met eenparigheid van stemmen beroepen is D. J. VAN GORCOM, Pred. te *Bennekom*, aan wien deze beroeping is toegezonden.

EPE den 16den Junij. Heden heeft alhier een plegtig Godsdienst feest plaats gehad, tot inwijding van het nieuwe Orgel, waar mede thans ons Kerkgebouw versierd is.

De Heer ARDESCH, weleer Scholtus van dit Ambt, thans Raadsheer van het Geregtshof te *Arnhem*, volkomen volmagt van Kerkmeesteren en Gemeente ontvangen hebbende, tot alles wat tot het maken van een geschikt Orgel, en tot eene gepaste inwijding van het zelve vereischt werd, bepaalde met onzen geliefden Predikant D. J. L. OVERDORP, den tijd der inwijding op den 16den Junij, van 12 tot 2 uren, terwijl zijn Wel Eerw. op zich nam om te zorgen voor een behoorlijk getal van Heeren Muzikanten uit *Elburg*, *Kampen*, *Zwol* en *Deventer*, die als Kunstgenooten gaarne deze plegtigheid zouden bijwonen, en deszelfs luister helpen vermeerderen.

De Predikant gedachtig aan de deelneming, waar mede zijne Majesteit de Koning van Holland, hier onlangs naar onzen toestand gevraagd, en ook de Kerke gezien had, vond zich verpligt zijn Majesteit tot bijwoning van dit Feest tijdig te noodigen, die

die hier op vriendelijk beloofde, zyn besluit hieromtrent nader te zullen mededeelen.

De bepaalde en langbegeerde dag gekomen zijnde, kreeg de Predikant berigt, dat zijn Majesteit zelve door gewigtige werkzaamheden verhinderd wordende te komen, in deszelfs plaats den Minister MOLLERUS zou zenden, die dan ook ten 12 uren verscheen, door den Heer Baljuw DAENDELS, als hoofd van dit Ambtsbestuur, en den Predikant — de Kerke- in en naar deszelfs daar toe bestemde zitplaats geleid werd. Aanstonds begon hierop het Orchest eene sijmphonie te spelen, waar onder vervolgens de Predikant den Predikstoel beklom, en, onder gedurige afwisseling van hart en oor strelende Muziek, eene Redevoering hield over *den welladigen invloed eener gewijdde en doelmatige Muziek, op de Godsdienstige stemming onzer harten.*

Dit alles twee uren geduurd hebbende, en met gepaste aanspraken en zegenbede besloten zijnde, werd zijn Excellentie op dezelfde wijs uit de Kerk naar de Ambtkamer en vervolgens naar de koets geleid, waar op zijn Excellentie een vriendelijk affscheid nam, hebbende uit naam des Konings voor onze Diakonie in de Collecte gegeven een geschenk van vijftig ducaten.

Dit Godsdienstfeest dus onder eene talrijke schare van alle kanten zaamgevloeid, met orde en stigting afgelopen zijnde, heeft elk der ingezetenen zijne vrienden en bekenden op eene gulle wijze aan zijne tafel, en vervolgens hebben de Heeren Muzikanten ons weder op een aangenaam Orchest onthaald, waarop elk vrolijk en dankbaar naar zijne woning wederkeerde, terwijl de Kerkenraad niet in gebreken is gebleven, om door eene Commissie uit haar midden, zijn Majesteit plegtig te laten bedanken voor de eer, deze Gemeente bewezen, en voor de goedheid jegens de Diaconie betoond.

Het

Het Orgel gemaakt door de Kunſtenaars A. MEERE en A. MEERE in Compagnie te *Utrecht*, en geëxamineerd door den Heer VAN DER DUSSEN, Organist te *Arnhem*, die tevens het Orchest dirigeerde, heeft de volgende Registers:

Prestant	8 voet.
Holpijp	8 voet.
Octaaf	4 voet.
Mixtuur	3 à 4 ſterk Bas.
Cornet	4 ſterk Disk.
Carljon	3 ſterk Disk.
Trompet	8 voet Bas.
Bourdon	16 voet.
Fluitrave	8 voet.
Fluit	4 voet.
Mixtuur	5 ſterk Disk.
Sexquialter	2 ſterk Disk.
Tramblant.	
Trompet	8 voet Disk.

Drie Blaasbalken 7 voet lang en 4 voet breed.

De Prestant 8 voet, Bourdon 16 voet, en de Trompet 8 voet, zijn volgens declamatie van den Heer Examinator uitmuntend ſchoon.

God geve dat dit Orgel aan zijn dienst gewijd, lange een bevorderingsmiddel zij eener gemeenſchappelijke en regt ſtichtelijke Godsvereering.

'S HERTOGENBOSCH.

BERLICUM Vakant. Zie Jan. 1808.

LOON op ZAND. Zie April 1809.

PEEL- EN KEMPELAND.

HEESE EN LEENDE den 18den Junij Heden mogt onze ijverige en getrouwe Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. J. GIJSINCK, plegtig gedachtenis houden van zijnen vijftigjarigen Predikdienst, door zijn Eerw. in de Gemeente van *Nieuwerkerk* in *Zeeland*, gedurende de tijd van 18 jaren en 4 maanden, en in deze Gemeente gedurende den tijd van bijna 32 jaren, vervuld. — Zijn Eerw ſprak nog met veel ernst tot onze vermaning en opwekking

over

over *Openb.* III: 3. *Gedenkt dan hoe gij het ontvangen en gehoord hebt, en bewaard het en bekeert u.* Maar vond zich tevens genoodzaakt ons te zeggen, dat hij door verval van ziels- en ligchaamsvermogens zijne ruste zou moeten zoeken.

LOMMEL Vakant. Zie Octob. 1808.

NUNEN, GERWEN EN WETTEN Vakant. Zie Nov. 1808.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT den 9den Julij. Heden hadden wij het voorregt, dat onze beroepene Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer L. GRENDEL, door zijnen ambtgenoot onzen oudsten Leeraar, den Hoog Eerw. zeer gel. Heer J. VERLOREN, Presidént van de Consistoriale Kerk der Departementen van de *Nedermaas* en *d'Ourthe*, in den dienst dezer Gemeente bevestigd werd, met eene Leerrede over *Matt.* XXVIII: 19 en 20. *Gaat dan henen, onderwijst alle de volkeren, dezelve doopende in den name des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes: leerende haar onderhouden alles wat ik u geboden hebbe En ziet, ik ben met u-lieden alle de dagen tot de voleindinge der wereld. Amen.* Terwijl de bevestigde des nademiddags zijnen dienst onder ons aanvaardde, met eene Leerrede over *Hand.* X: 29. *Daarom ben ik ook zonder tegenspreken gekomen, ontboden zijnde. Zoo vrage ik dan om wat reden gijlieden mij hebt ontboden.* Wij danken den grooten Koning zijner Kerke, die zoo gunstig en spoedig in de openstaande Leeraarsplaats, in onze Gemeente voorzien heeft.

Met blijdschap berigten wij, dat de Wel Eerw. zeer gel. Heer P. METTEVIER, Pred. te *Nijezijl*, de beroepinge tot Pred. van *Venlo* in verwachting der K. K. approbatie, in 's Heeren vreeze aangenomen heeft.

Op voorstel van de Walsche Kerkenraad van *Maastricht*, is op den 14den dezer, door de Hoog Eerw.

Eerw. Conſiſtoriale Vergadering, tot Pred. dier Gemeente beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer L. P. BERBURIER, Pred. bij de Walſche Gemeente te *Haarlem*, welke wij hartelijk wenſchen dat deze roepſtem, niet aanmerking van den ongelukkigen toeſtand, dezer zoo lang geheel herderlooze Gemeente eerbiedig volgen zal.

MEERSSEM EN VALKENBURG Vakant.

DALHEM EN EISDEN Vakant.

HODIMONT EN OLNE Walſche Kerk Vakant.

VENLO. Zie Meij 1809. en hier boven onder *Maaſtricht*.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

OUD BEIJERLAND den 14den van Zomermaand. Onze jongſte en zeer geliefde Leeraar C. L. VAN DEN BROEK, eenſtemmig beroepen naar de Gemeente van *Vlaardingen*, heeft tot onze algemeene blijdſchap en op ons ernſtig aanzoek voor die beroepinge bedankt, en op Zondag den 28ſten van Bloeimaand gaf zijn Eerw. ons het aangenaam berigt, dat hij ons niet verlaten maar aan ons verbonden blijven zou, eene kenze die ons te meer verblijdde, daar onze oudſte Leeraar W. L. ALLEMAND, die bijna 17 jaren onder ons arbeidde om gewigtige redenen, maar tot onze ſmarte beſloten heeft, zijnen Evangeliedienst neer te leggen, en ons eerlang ſtaat te verlaten. God verleene zijn Eerw. eene aangename en langdurige ruste en eenmaal het loon van zijnen getrouwen arbeid in den dienst van zijnen Heer.

Intusſchen ſtaat door dit vertrek *Oud Beijerland* Vakant te worden. Ter vervulling van welke Vakature de groote Kerkenraad den 7den van Zomermaand vervaardigd heeft dit 24tal:

DD. A. J. BERKHOUT, Predd. te *Woudrichem*. N. VAN STEENBERGEN, te *Bergſchenhoek*. L. W. VAN DER WEIDE, te *Eede*. R. VAN DEN BROEK, te

te *Bezuijen*. A. W. HASELAAR, te *ter Aa*. A. LEDEBOER, te *'s Gravezande*. J. DAGEVOS, te *Nieuw-Beijerland*. H. TIMMERS, te *Avezaathen*. W. R. VAN IJSSELSTEIN, te *Cillershoek*. J. VAN DER WILLIGEN, te *Simonshaven*. P. VERHAGEN METMAN, te *Waalwijk*. A. C. ROMSWINKEL, te *Nieuwerkerk*. P. VAN LAREN, te *Brandwijk*. J. POPPE, te *Cortgene*. W. OVERDUIJN, te *Elst*. F. LIETAART, te *Gouderak*. P. L. JAKOBS, te *Strien*. H. J. LA VERGE, te *Abbenbroek*. A. VAN DEINSEN, te *Zaandijk*. J. VAN HARDERWIJK, te *Vinkeveen*. J. LA LAU, te *Dubbeldam*. R. S. MACALESTER, te *Zalk*. J. LA LAU, te *Oestgeest*. I. MONTIJN, te *Sommelsdijk*.

Waaruit ten zelfden dage dit 12tal:

DD A. J. BERKHOUT, P. VERHAGEN METMAN; R. VAN DEN BROEK, A. LEDEBOER, P. VAN LAREN, L. W. VAN DER WEIDE, J. MONTIJN, A. W. HASELAAR, H. TIMMERS, N. VAN STEENBERGEN, P. L. JAKOBS en A. C. ROMSWINKEL.

En den 14den van Zomermaand dit 6tal.

DD. BERKHOUT, VERHAGEN METMAN, VAN DER WEIDE, HASELAAR, TIMMERS, MONTIJN, de laatste met het lot tegen VAN LAREN.

BLESKENSGRAAF EN HOFWEGEN. Zie hier onder 't bericht uit *Dordrecht*.

GIESSEN OUDKERK. Onze geliefde Leeraar, den Wel Eerw. Heer A. SCHOTSMAN, Nic. Fil. op den 1sten Junij dezes jaars te *Noordwijkerhout* beroepen zijnde, heeft die beroeping in des Heeren vreze aangenomen, zoo als zijn Wel Eerw. ons daar van met Jezus woorden *Joh.* XIV: 30*a*. *Ik zal niet meer veel met u spreken* enz. Met veele aandoeningen op den volgende 11de Junij kennis gaf, en eerstdaags van ons staat te vertrekken.

DORDRECHT. In de ante Synodale Vergadering der E. Cl. van *Zuid-Holland*, op den 21sten Junij

Junij alhier gehouden, is door den Wel Eerw. Heer J. WALLER, Pred. te *Streefkerk*, ten overſtaan van den Hoog Eerw. Heer Deputatus D. STORM VAN 'S GRAVESANDE, peremptoir geëxamineerd, en met algemeene goedkeuring aan de Gemeente van *Bleskensgraaf en Hofwegen* toegewezen, de Wel Eerw. Heer A. TH. BEAUSAR, die aldaar eerſtdaags door deszelfs waardigen vader in den H. dienſt ſtaat bevestigd te worden.

BRANDWIJK EN GIJBELAND. Op den 2den van Hooimaand 1809. maakte onze geliefde Leeraar P. VAN LABEN, ons tot onze blijdſchap bekend, dat zijn Wel Eerw. voor eene beroeping naar de Gemeente van J. C. te *Noordgouwe*, onder de E. Claſſe van *Schouwen en Duiveland*, bedankt had.

DORDRECHT Schotſche Kerk Vakant. Zie Maart 1808.

DORDRECHT Walſche Kerk Vakant. Zie April 1808.

ZUID-BEIJERLAND (HITSERT) Vakant. Zie Maart 1809.

WASPIK. Zie Maart 1809.

NIEUW LEKKERLAND. Zie Meij 1809.

DELFT EN DELFTSLAND.

VLAARDINGEN. Zie Meij 1809.

LEIJDEN EN NEDERRHIJNLAND.

LEIJDEN Vakant. Zie Jan. 1809.

LEIJDEN Walſche Kerk Vakant. Zie April 1809.

NOORDWIJKERHOUT. Onze beroepen Leeraar D. A. SCHOTSMAN, zal D. V. alhier in den H. dienst bevestigd worden op den 6den van Oogstmaand aanſtaande, door zijnen vader D. N. SCHOTSMAN, Pred. te *Leijden*.

SCHIELAND.

ROTTERDAM Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1808.

PER-

PERNIS Vakant. Zie April 1809.

MOERKAPELLE Vakant. Zie Junij 1809.

GORINCHEM.

GORINCHEM. Den 2den Julij is alhier bevestigd D. N. LOBRIJ, door zijnen ambtgenoot G. H. ERNST, met de woorden van Paulus: 2 *Cor.* VI: 1. *En wij* [*als*] *mede-arbeidende bidden* [*u*] *ook dat gij de genade Gods niet te vergeefs en moogt ontvangen hebben.* Waarop de bevestigde des middags zijne Intrede gedaan heeft uit dien zelfden brief *Hoofdst.* IV: 7. *Maar wij hebben dezen schat in aarden vaten, op dat de uitnemendheid der kracht zij Gods, en niet uit ons.*

RIJSWIJK. Den 25sten Junij heeft D. J. J. BUIJN, beroepen van hier naar *Gellicum en Rhenoij*, zijne affcheidsrede gedaan met *Colosf.* II: 6. *Gelijk gij dan Christum Jezum den Heere hebt aangenomen, wandelt* [*alzoo*] *in hem.* Zoo dat onze plaats nu Vakant is.

GIESSEN. Den 29sten Junij overleed alhier onze Pred. J. C. 'T HOOFT, nalatende eene weduwe met 4 onmondige kinderen.

HARDINXVELD. Onze Leeraar R. SPEELMAN, is van hier naar *Barneveld* beroepen, en heeft na eenige dagen van beraad het zelve aangenomen, waar door dus ook onze plaats staat Vakant te worden.

OOSTERWIJK. Onze Leeraar A. J. VAN HOUTEN, ter zelver tijd twee beroepingen ontvangen hebbende, de eene naar *Engelen* in onze Classis, en de andere naar *Poortvliet*, onder de Classis van *Tholen* en *Bergen op den Zoom*, heeft na eenige dagen van beraad voor die beiden vriendelijk bedankt, en zich op nieuw den 16den van Hooimaand weder aan ons verbonden, met 2 *Cor.* XII: 9*b*. *En wij wenschen ook dit*, [*namelijk*] *uwe volmakinge.*

HEUSDEN Walsche Kerk Vak. Zie Jan. 1807.

ENGELEN Vakant. Zie Meij 1809.
HOORNAAR Vakant. Zie Junij 1809.

VOORNE EN PUTTEN.

NIEUWE TONGE. Zie Junij 1809.
DIRKSLAND. Zie Junij 1809.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE. Den 19den Junij is door D. B. VERWEIJ, Pred. alhier, praeparatoir geëxamineerd en vervolgens door de Clasfis van *'s Hage* tot Prop. aangenomen en tot den openbaren Predikdienst toegelaaten de Heer G. A. LA BORDE, na een kort voorſtel over 2 *Cor.* V: 21. en een onderzoek over *Hab.* III. in het Hebreeuwsch, en in het Grieksch over het Tekstkapittel.

DEN HAAG Walſche Kerk. Den 28ſten Meij is onze beroepen Leeraar D. D. SERRURIER, in deszelfs dienst onder ons ingezegend door den Wel Eerw. Heer J. G. C. DE LA SAUSSAIJE, met de taal van Petrus, 1 *Petri* V: 2. *Weidet de kudde Gods die onder u is, hebbende opzicht* [*daar over*] *niet uit bedwang, maar gewilliglijk: noch om vuil gewin, maar met een volvaardig gemoet.* Terwijl de bevestigde 's avonds zijn werk onder ons begon met de woorden van Jezus, *Matth.* XI: 28, 29, 30. *Komt herwaarts tot mij allen die vermoeit en belast zijt, en ik zal u ruste geven. Neemt mijn jok op u, en leert van mij, dat ik zachtmoedig ben, en nedrig van herten: en gij zult ruste vinden voor uwe zielen. Want mijn jok is zacht, en mijn last is licht.*

WOERDEN EN OVER-RHIJNLAND.

NOORDEN den 11den Junij l. l. Onzen Leeraar D. P. G. JONGBLOED, beroepen zijnde in de gecombineerde Gemeentens van *Westwoud en Binnenwijzend*, onder het E. Clasfis van *Enkhuizen*, heeft na eenige dagen van beraad die beroeping aangenomen, dus ſtaat deze plaats eerlang Vakant te worden.

NIEUW-

NIEUWKOOP. Zie Junij 1809.

B R E D A.

BREDA Vakant. Zie Meij 1807.

BREDA Walsche Kerk Vakant. Zie Sept. 1807.

LEUR. Zie Dec. 1808.

NOORD-HOLLAND.

ALKMAAR.

HEILO. Den 25sten van Zomermaand heeft onze Leeraar C. HACKE, van ons een zegenend afscheid genomen, met eene Leerrede over *Joan.* XII: 48. *Die mij verwerpt, en mijne woorden niet en ontvangt, heeft die hem oordeelt, het woord dat ik gesproken hebbe, dat zal hem oordeelen ten laatsten dage.* Zoo dat

HEILO Vakant is.

ST. MAARTEN EN VALKOOG den 25sten van Zomermaand. Na dat wij den 4den dezer zeer ontrust waren, daar onze geliefde Leeraar J. LUIJDS, in zijne voorafspraak ons bekend maakte, dat zijn Wel Eerw. eene wettige en eenparige roeping in de Gemeente te *Loon op Zand* ontvangen had, hoorden wij heden, hoe gaarne wij hem ook bij ons gehouden hadden, met veel aandoening, daar toe bereid door zijne Leerrede over *Ps.* XXXVII: 5. *Wentelt uwen weg op den HEERE; en vertrouwt op hem, hij zal het maken.* Dat zijn Wel Eerw. zich verpligt gevonden had, die roepstem op te volgen.

Niet dan met leedwezen zien wij zijn vertrek te gemoet, wenschende dat zijn dienst in de roepende Gemeente gezegend zij, en dat God in zijne liefde voor ons zorgen zal.

Intusschen noodigt de Kerkenraad de Proponenten uit, om hunne gaven te laten hooren, ten einde zoo spoedig mogelijk met een beroep voort te gaan.

ALKMAAR den 4den van Hooimaand. In on-

91936?A

ze Classicale Vergadering werd aan D. J. VAN JUCHEM, bevestigd Pred. aan *den Burg op Texel*, stem en zitting in deze Vergadering verleend.

Vervolgens werd de Eerw. Heer W. C. VAN CAMPEN, beroepen te *Haringkarspel en Dirkshorn*, peremptoir geëxamineerd door den Wel Eerw. Heer N. DE GRAAF, Pred. te *Koedijk*. Na een bevallig voorstel over den proeftekst *Rom.* VIII: 1. werd dezelve eerst in het Hebreeuwsch over *Ps.* LXV. en in het Grieksch over het Tekstcap. en vervolgens naar Synodale resolutien over de voornaamste waarheden van onzen Hervormden Godsdienst onderzocht, met dat gevolg, dat zijn Eerw. met zegenbede aan de roepende Gemeente is toegewezen, hebbende aan de Kerkordening voldaan. De Examinator werd voor zijn werk bedankt.

Stonden daar na binnen DD. OUDENHOFF, GREIDANUS en MOOIJEN, Predd. te *Barsingerhorn*, *Zuidzijpe* en *Nieuwe Niedorp*, als gevolmagtigden van de Kerkenraden van *Dirksland*, *Loon op 't Zand*, en *Spaarnwoude en Spaarndam*, verzoekende ontslag van de betrekkingen op deze Vergadering, voor de Wel Eerw. HH. MUNNIKKEBULT, Pred. te *Schagen*, J. LEIJDS, Pred. te *St. Maarten en Valkoog*, en J. H. WEIJERS, te *Winkel*, beroepen naar de opgenoemde plaatsen. Alles in behoorlijke orde bevonden zijnde, werden die verzoeken toegestaan en namen gemelde Heeren zegenend afscheid van deze Vergadering, 't welk door den praeses wederkeerig beantwoord werd.

KOOG OP TEXEL Vakant. Zie Nov. 1808.

HARINGKARSPEL EN DIRKSHORN. Zie Junij 1809.

SCHAGEN staat Vakant te worden. Zie Junij 1809.

WINKEL staat Vakant te worden. Zie Junij 1809.

HAAR-

HAARLEM.

HAARLEM Vakant. Zie Meij 1809.

SPAARNWOUDE EN SPAARNDAM. Zie Junij 1809.

ZANDVOORT. Zie Junij 1809.

AMSTERDAM.

NIEUW LOOSDRECHT den 2den Julij. Onze van *Heilo* geroepen Leeraar, D. C. HACKE, werd heden onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer C. VAN DER LEEUW, Pred. te *Utrecht*, die bij deze gelegenheid predikte over *Rom.* VIII: 34*b*. *Die ook ter regter* [*hand*] *Gods is, die ook voor ons bidt.* Onze Leeraar aanvaardde zijn werk, met eene Leerrede over 1 *Cor.* I: 25. *Want het dwaze Gods is wijzer dan de menschen: en het zwakke Gods is sterker dan de menschen.*

AMSTERDAM den 20sten Julij. De oudste Leeraar van deze groote Gemeente, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. HUBERT, is op den 10den dezer, zachtelijk ontslapen. Zijn Wel Eerw. die den hoogen ouderdom van 80 jaren en ruim 3 maanden bereikt heeft, werd den 18den April 1728 te *Noordhoorn*, in het Graafschap *Benthem* geboren. Den 5den Meij 1750, te *Leijden*, onder het getal der Proponenten aangenomen, is zijn Wel Eerw. den 15den Aug. 1751. tot Predikant van *Kolderveen* ingezegend. In het volgende jaar 1752 werd hij, te *Kampen* beroepen zijnde, aldaar op den 17den Dec. bevestigd. Sedert den 15den Meij 1763 heeft zijn Wel Eerw. het Evangelie der heerlijkheid van den zaligen God, in onze aanzienelijke Gemeente, met allen ijver gepredikt, en zich in het bijzonder zeer bevlijtigd, om de belangen der Indische Kerken, zoo lang daartoe gelegenheid was, te bevoorderen. Alle zijne Ambtgenooten hebben zijns, in hunne Leerredenen, met lof gedacht.

NAARDEN Vakant. Zie Nov. 1808.

AMSTERDAM. Zie Nov. 1808.

HOORN.

OOST- EN WESTERBLOKKER. Van hier is verzuimd te melden, dat op den 7den Meij onze beroepen Leeraar, D. J. KALDENBACH, in den H dienst is bevestigd, door den Wel Eerw. Heer J. SCHARDAM, Pred. te *Spanbroek en Opmeer*, met de woorden van Paulus 2 *Tim.* IV: 2. *Predikt het woord: houdt aan tijdelijk, ontijdelijk, wederlegd, bestraft, vermaand in alle lankmoedigheid, ende leere.* De oplegging der handen is geschied door den Wel Eerw. Heer J. NIKKEL, Pred. te *Midwoude*, nomine Classis, als mede door den Bevestiger en de Wel Eerw. Heeren G. HOMMA SCHARDAM, G. E. D. DUITSCH, A. JENTINCK en J. B. VAN DEN BERG, resp. Predd. te *Benningbroek en Nibbixwoud*, te *Hem*, *Grootebroek* en te *Andijk*.

's Namiddags maakte onze Leeraar een begin van zijnen dienst, met eene gepaste Leerrede over *Jerem.* I: 6, 7. *Doe zeide ik: ach, Heere HEERE, ziet, ik en kan niet spreken: want ik ben jong. Maar de HEERE zeide tot mij: en zegt niet, ik ben jong: want over al waar henen ik u zenden zal, zult gij gaan, en alles wat ik u gebieden zal, zult gij spreken.*

Het werk van dien dag is naar wensch der Gemeente, ook der van elders zamengevloeide schare gelukkig afgeloopen.

ZWAAG den 16den Junij. Ter vervulling der Vakature alhier door den dood van D. KLOOT veroorzaakt, is heden het volgende zestal gemaakt:

DD. F. BOON, Prop. onder de Eerw. Classis van *Leijden en Neder Rhijnland* J. A. HANEWINKEL, Prop. onder de Eerw. Classis van *'s Hertogenbosch*. R. LOOZE, Pred. te *Ursem*. J. VAN OTTERLOO, Pred. te *Scharwoude*. J. SCHARDAM, Pred. te *Spanbroek en Opmeer* en H. IDEMA, Pred. te *Opperdoes*.

De drie eersten zijn op het drietal geplaatst, waar uit

uit dien zelven dag beroepen is, de Prop. P. BOON; welke deze beroeping heeft aangenomen.

URSEM den 16den Julij. Den 2den dezer maakte onze geliefde Leeraar, D. A. LOOZE, ons bekend, dat zijn Eerw: den 30sten Junij eene wettige en geheel ongezochte beroeping naar de Gemeente van *Heliflioet*, voor een gedeelte gecombineerd met *Uitdam*, had ontvangen. Wij vreesden billijk, onzen Leeraar te zullen misſen, uit aanmerking van de meerdere inkomſten, daar te genieten; echter maakten wij ons den tijd van beraad ten nutte, en verzochten eenparig dat zijn Eerw. bij ons wilde blijven. — Groot was onze blijdſchap, toen wij den 9den dezer in de Vooraffpraak bij gelegenheid van de bediening des H. Avondmaals, mogten vernemen, dat onze Leeraar aan ons verlangen voldaan en beſloten had, om voor voorn. beroeping vriendelijk te bedanken.

Op heden verbond zijn Eerw. zich op nieuw aan deze Gemeente, predikende uit *Jac.* I: 21. *Daarom afgelegt hebbende alle vuiligheid en overvloed van boosheid, ontvangt met zachtmoedigheid het woord dat in [u] geplant wordt, het welk uwe zielen kan zalig maken.* — Wij hebben onze dankbare blijdſchap met woorden en daden aan onzen Leeraar betoont, —

God, bidden wij, ſchenke ons lust, om steeds een goed gebruik te maken van den dienst onzes Leeraars, gebiede eenen ruimen Evangeliezegen door zijne prediking, en zorge tevens in gunſte voor de Gemeente van *Heliflioet*.

HOORN den 11den Julij. In onze Clasſicale Vergadering, op heden gehouden, is aan D. KALDENBACH, bevestigd Pred. te *Oost- en Westerblokker*, op deszelfs verzoek ſtem en zitting verleend; ook zijn de beroepingen te *Zwaag* uitgebragt op den Prop. P. BOON, en te *Obdam*, op den Prop. J. A. HANEWINKEL, kerkelijk goedgekeurd;

en het Examen perempt. van beide Heeren (mits de Heer van *Obdam* als dan zijne goedkeuring aan de beroeping aldaar heeft gegeven;) bepaald op den 17den Octob. aanſtaande; en is tot Examinator benoemd D. J. KALDENBACH.

OBDAM Vakant. Zie Meij 1800. Doch hier is reeds eene beroeping gedaan. Zie hier boven onder *Hoorn*.

WOGNUM EN WADWAY Vakant. Zie Junij 1809.

ENKHUIZEN.

ENKHUIZEN den 13den van Hooimaand. Heden heeft de Wel Eerw. Heer B. MORERS, Pred. te *Bovenkarſpel*, in onze Claſſicale Vergadering, op deszelfs verzoek ſtem en zitting bekomen. De beroeping van den Wel Eerw. Heer P. G. JONGBLOED, Pred. te *Noorder*, tot Herder en Leeraar te *Weſtwoudt en Binnewijzend*, is met de Kerkelijke goedkeuring bekrachtigt.

MIDSLAND EN HOORN OP TERSCHELLING. Zie OOSTERSCHELLING Sept. 1809.

WESTWOUD EN BINNEWIJZEND. Zie Junij 1809. en hier boven onder *Enkhuizen*.

EDAM.

WATERGANG den 8ſten Junij. Ten overſtaan van D. P. W. PRINS, Pred. te *Landsmeer* als Conſulent, is door den Kerkenraad van deze vacceerende Gemeente geformeerd het volgende zestal:

DD. H. CHR. TILE, rustend Pred. van *Ameland*. W. A. VAN HENGEL, Pred. te *Driehuizen en Zuidſchermeer*. W. ZIMMERMAN, te *Ouddorp en Oterleek*. F. POTTER, te *Etershem en Schardam*. A. VAN RUIJVEN, te *Petten*, en F. C. ALTA, te *Purmerland*.

En daar uit de drie eerſte op het drietal geplaatst zijnde.

Is vervolgens uit dit drietal met eenparigheid be-

beroepen, H. CHR. TILE, die deze beroeping in de vreeze Gods heeft aangenomen.

OUDENDIJK. Den tweeden dezer is onze beroepen Leeraar J. J. SCHILHAM, bevestigd door den Wel Eerw. Heer J. KALDENBACH, Pred. te *Oost- en Westerblokker*, aan wien D. J. SOBLET daar toe verzocht zijnde, dit werk volvaardig had afgeſtaan. De bevestiger ſprak over de vermaning van Paulus, *Hand.* XX: 28. *Zoo hebt dan acht op u zelven, en op de geheele kudde, over dewelke u de Heilige Geest tot opzienders geſtelt heeft, om de gemeente Gods te weiden, welke hij verkregen heeft door zijn eigen bloed.* De oplegging der handen geſchiedde door zijn Eerw. en door DD. J. SOBLET, J. H. DE WOLFF, S. TIMMERMAN HUBERT, F. POTTER en J. VAN OTTERLOO, Predd. te *Beets*, *Oosthuizen*, *Quadijk*, *Etershem en Schardam*, en *Scharwoude*. Onze Leeraar begon zijnen dienst met de taal van dien zelfden Apostel, *1 Cor.* I: 17*b*.—20. *Christus heeft mij gezonden om het Evangelium te verkondigen. — Waar is de wijze? Waar is de Schriftgeleerde? Waar is de onderzoeker dezer eeuwe? En heeft God de wijsheid dezer wereld niet dwaas gemaakt?* Het werk van dien dag liep tot onze blijdſchap wel af. God gebiede daar over en over de geheele bediening van onzen Leeraar zijnen zegen!

HOLIJSLOOT. De Kerkenraad heeft alhier ter vervulling der Vakature onder voorzitting van den Conſulent D. B G. HAVERKAMP, Pred. te *Broek in Waterland*, den 29ſten van Zomermaand gemaakt, eerst dit zestal van Predikanten:

DD. B. LOOZE, Predd. te *Urſem* A. VAN RUIJVEN, te *Petten*. F. POTTER, te *Etershem en Schardam*. W. HORST, te *Zuijderwoude*. P. W. PRINS, te *Landsmeer* en J. C. VORSTMAN, te *Buijkſloot*.

Voorts daar uit dit drietal:

DD. LOOZE, VAN KUIJVEN en PRINS.

En is daar uit met eene meerderheid van ſtemmen beroepen D. LOOZE, die na eenige dagen beraads voor die beroeping heeft bedankt.

EDAM den 17de van Hooimaand. In onze alhier gehoudene Claſſicale Vergadering, werd aan den Wel Eerw. Heer J. J. SCHILHAM, als bevestigd Pred. aan *den Oudendijk*, met zegenbeden ſtem en zitting verleend. Ook werd de beroeping van den Wel Eerw. Heer H. CHR. TIELE, rustend Pred. te *Nes op Ameland*, te *Watergang* met de Claſſicale goedkeuring bekrachtigd, zullende de bevestiging geſchieden den 6den van Oogstmaand, door den Wel Eerw. Heer J. CHR. VORSTMAN, V. D. M. te *Buijkſloot*, aan wien de Wel Eerw Heer H. BRUMMEL, V. D. M. te *Durgerdam*, de inzegening te doen, vriendbroederlijk heeft afgeſtaan.

Te zelver tijd is ten overſtaan van den Hoog Eerw. zeer gel. Heer Dep. Syn. J. A. HACHENBERG, Pred. te *Amſterdam*, door den Wel Eerw. Heer A. FONHOFF, Pred. te *Ransdorp en Schellingwoude*, peremptoir geëxamineerd en met volle ruimte aan de Gemeente van *Warder* toegewezen, de Prop. W. C. M. VAN LEEUWEN VAN DUIJVENBODE, en de Examinator voor zijn onderzoek bedankt. De bevestiging in de Oogstmaand zullende zijn, is door den Heer Examinator op vriendelijk verzoek overgegeven aan des geëxamineerdens broeder, den Wel Eerw. zeer gel. Heer D. C. VAN LEEUWEN VAN DUIJVENBODE, Pred. te *Schoonhoven*. De Claſſis Post Synodaal zal te *Edam* zijn den 18den van Herfstmaand.

WARDER. Zie Meij 1809.

ZEE-

ZEELAND.

WALCHEREN.

CATS Vakant. Zie April 1809.

VLISSINGEN zes Leeraarsplaatſen Vakant. Zie April 1809.

SAS VAN GENT Walſche Kerk Vakant. Zie Meij 1793.

SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.

OOSTBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796.

PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.

AARDENBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.

CADZAND Walſche Kerk Vakant. Zie Maart 1798.

VLISSINGEN Walſche Kerk, twee Predikantsplaatſen en dus geheel Vakant. Zie Dec. 1803. en Aug. 1808.

BEKERKE. Zie Maart 1808.

HOOFDPLAAT Vakant. Zie Meij 1808.

CADSAND ſtaat Vakant te worden. Zie Meij 1808.

ZOUTELANDE. Zie Febr. 1809.

ZUIDZANDE ſtaat Vakant te worden. Zie Febr. 1809.

BIERVLIET Vakant. Zie Meij 1809.

GRIJPSKERKE Vakant. Zie Junij 1809.

KOUDEKERKE Vakant. Zie Junij 1809.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

'SHEERJANSLAND. Onzen Pred. P. DE BRUIN, door zijne Majeſteit den Koning van Holland, gunſtig Emeritus zijnde verklaard, (behoudens het gewone Emeritus traktement) is dus mede na het uitgebragte advis, van de Heeren Gedeputeerden der Eerw. Claſſis van *Schouwen en Duiveland*, op den 27ſten van Zomermaand, door den Kerkenraad alhier van zijne betrekking op deze Gemeente honorabel ontſlagen en los gemaakt. Zoo dat

'SHEER-

'SHEERJANSLAND Vakant is.

NOORDGOUWE Vakant. Zie Junij 1808.

ZUID-BEVELAND.

IJERSIKKE. Den 2den Julij is alhier bevestigd D. J F. HENRIJ, door D. J. HENRIJ, Pred. te *Middelburg*, aan wien op vriendelijk verzoek deze beurt was afgestaan, met 2 *Tim.* IV: 1 tot 5. *Ik betuige dan voor God en den Heere Jezu Christo, die de levende en doode oordeelen zal in zijne verschijninge en [in] zijn Koninkrijke. — Maar gij weest wakker in alles, lijdt verdrukkingen: doet het werk van een Evangelist, maakt dat men van uwen dienst ten vollen verzekert zij.* Nademiddag deed de bevestigde zijne Intrede met *Colos.* I: 28. *Den welken wij verkondigen, vermanende een iegelijk menschе, en leerende een iegelijk menschе in alle wijsheid, op dat wij zouden een iegelijk menschе volmaakt stellen in Christo Jezu.*

BAARLAND. Den 16den Junij heeft het Col. Qual. alhier, ter vervulling van de Vakatuur, veroorzaakt door het vertrek van D. A. GOEDKOOP, na *Zonnemair*, dit drietal gemaakt:

DD. J. P. HOFMAN, Predd. te *Kleverskerke*. J. J. ROMBACH, te *Oudelande*, en D. VAN BASSELAAR, te *Hemkenszande*.

En daar uit tot Herder en Leeraar beroepen D. J. P. HOFMAN, Pred. te *Kleverskerke*, die dit beroep heeft aangenomen.

WOLPHAARSDIJK. Door het Coll. Qualif. alhier, is den 23sten van Zomermaand het volgende zestal van Predikanten geformeerd:

DD. J. C. VERLOUW, Predd. te *Kattendijke*. J. J. ROMBACH, te *Oudelande*. C. VAN DEN BRINK, te *Krabbendijke*. A. W. EGTER, te *'s Heer Hendrikskinderen en Wisekerke*. J. BOLDERMAN, te *Biesselinge*, en J. A. ANOSIJ, te *Borselen*

Uit dit zestal zijn de drie eerste op het drietal ge-

geſteld, en daar uit is vervolgens met eenparige ſtemmen beroepen, D. J. C. VERLOUW, te *Kattendijke*.

KATTENDIJKE. Den 25ſten Junij hoorden wij tot ons leedwezen, dat onze geliefde Leeraar J. C. VERLOUW, eene wettige beroeping ontvangen had naar de talrijke Gemeente van *Wolphaarsdijk*, en zich verpligt vond die roepſtem op te volgen. Hoe aangenaam zijn verblijf ons geweest zou zijn, moeten wij egter de gedane keuze billijken.

GOES. In de Clasſicale Vergadering, den 5den Julij alhier gehouden, heeft D. J. F. HENRIJ, bevestigd Pred. te *Terſikke*, met wederzijdſche heilbede zitting en ſtem verkregen. Ook zijn in die Vergadering de beroepingen te *Wolphaarsdijk*, *Baarland* en *Kloetingen*, uitgebragt op DD. J. C. VERLOUW, J. P. HOFMAN en J. P. P. CLINGE, Predd. te *Kattendijke*, *Kleverskerke* en *Oostburg*, goedgekeurd.

KLOETINGEN. Zie Meij 1809.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

ST. PHILIPSLAND ſtaat Vakant te worden. Zie Febr. 1809.

POORTVLIET Vakant. Zie Maart 1809.

STAND DAAR BUITEN. Zie Meij 1809.

UTRECHT.

UTRECHT.

BLAAUWCAPEL den 28ſten Junij. Heden is alhier, ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het overlijden van den Wel Eerw. Heer P. MENSINGA, het navolgende zestal geformeerd:

DD. L. A. MEIJER, Pred. te *Almkerk* J. DE HEER, te *Valburg en Homoet*. J. SCHOLTEN, te *Ophemert*. J. H. HASSELBACH, te *Haaften*. J. J. VAN BRUNINGEN, te *St. Maartensdijk* en L. VOERMAN, Prop. onder de Eerw. Clasſis van *Amersfoort*.

Waar

War uit dit drietal:

DD. L. A. MEIJER, J. DE HEER en L. VOERMAN.

En is daar uit met eenparige ſtemmen beroepen de Wel Eerw. Heer LAURENS VOERMAN, Prop. onder de Eerw. Claſſis van *Amersfoort*, die deze beroeping in 's Heeren vreeze heeft aangenomen, en in de aanſtaande Claſſis van Aug. te *Utrecht*, (D. V.) perempt. zal geëxamineerd worden.

DE BILT den 16den Julij. Deze dag was voor ons een dag van algemeene blijdſchap Onze nieuwberoepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer D. H. WILDSCHUT, Jeſ. Fil. werd heden door zijnen waardigen Schoonvader, den Wel Eerw. Heer S. VAN BRUNINGEN, Pred. te *Utrecht*, (bij vriendelijken affland van den Wel Eerw. Heer D. TER VEER, Dep. Claſſis, en Pred. te *Maarſen*,) onder ons in den H. dienst bevestigd, met de woorden van David tot zijn zoon Salomo, 1 *Chron.* XXVIII: 20. *En David zeide tot zijnen zoon Salomo: weest ſterk en hebt goeden moed, en doet het, en vreest niet, noch weest niet verſtagen, want de Heere God, mijn God, zal met u zijn, hij zal u niet begeven noch hij zal u niet verlaten, tot dat gij al het werk ten dienſte des huizes des HEEREN zult volbracht hebben.* — De oplegging der handen geſchiedde, behalve door den Bevestiger, mede door de Wel Eerw. Heeren W. L. VOORDUIN, L. J. BEVERLO BROUWER, J. J. VAN BRUNINGEN, J. ROGHAIR, T. RENSEN, H QUARTERT en J. C. HIMMELMAN, reſp. Predd. te *Utrecht*, *de Maartensdijk*, *Bunnik en Vechten*, *Houten*, *Doorn* en *Odijk*. — Waarop onze nieuwe Leeraar des namiddags zijn dienstwerk ons aanvaardde met eene Leerrede over *Jer.* I: 5*b*, 6, 7 en 8. *Ik hebbe u den volken ten Propheete geſteld — Doe zeide ik, ach Heere HEERE, ziet, ik kan niet ſpreken, want ik ben jong. — maar de HEERE zeide tot mij, zeg niet ik ben jong, want overal, waar henen ik u zenden*

zal,

zal, zult gij gaan, en alles, wat ik u gebieden zal zult gij spreken — En vreest niet voor hun aangezicht, want ik ben met u, om u te redden, spreekt de HEERE. — Zijnde het geheele werk van dezen dag, voor eene groote schare van elders, bijzonder ook uit het naburig *Utrecht* zamengevloeid, tot algemeen en ongemeen genoegen, volbragt.

God zij verder met onzen jongen Leeraar, en stelle zijnen dienst onder ons tot eenen uitgebreiden zegen.

VLEUTEN. Zie April en Junij 1809.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK. Zie Junij 1809.

AMERSFOORT.

VUURSCHE Vakant. Zie April 1809.

ZEIJST. Zie Junij 1809.

EEMNES BINNEN. Zie Junij 1809.

RHENEN EN WIJK.

RHEENEN. Den 20sten van Zomermaand is door *D. J. C.* HIMMELMAN, waardig Evangeliedienaar te *Odijk*, praeparat geëxamineerd en vervolgens door de Eerw. Classis van *Rhenen en Wijk* tot Proponent aangenomen, en tot den openbaren Predikdienst toegelaten D. HARCO ILPSEMA ANDREAE, van *Zuidlaren*, in het Departement *Drenthe*. — De Proeftekst was *Rom.* VIII: 1. in 't Hebr. *Ps.* VIII en in 't Grieksch het tekshoofddeel.

De Heer Examinator is voor zijn naauwkeurig verrigt werk bedankt.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Octob. 1796 en Octob. 1808. De Wel Eerw. Heer B. NIEUWOLD, na eenige dagen beraad, voor de beroeping alhier hebbende bedankt, zoo heeft de groote Kerkenraad dezer Gemeente den 5den van Hooimaand gemaakt het volgende twaalftal van Predikanten:

DD. H. MANGER, Predd. te *Haarlem*. H. HEPPENER, te *Dragten*. J. PRINS, te *Langezwaag*. M. A. DE JONGH, te *Nijmegen*. C. H. VAN HERWERDEN, te *Zutphen*. A. LENS, te *Beesterzwaag*. A. J. LAMBRECHTS, te *Angelo*. P. J. ABBRESCH, te *Zuidlaren*. W. OVERDUIN, te *Elst*. J. E. FOUACHE, te *Zoeterwoude*. J. E. VOET VAN KAMPEN, te *Bolswaard* en J. J. DAMSTEDE, te *Uithuisftermeden*.

Waaruit den 9den daar aan volgende gemaakt is dit zestal:

DD. H. MANGER, M. A. DE JONGH, H. HEPPENER, J. E. VOET VAN KAMPEN, W. OVERDUIN en C. H. VAN HERWERDEN.

En den 12den dit drietal:

DD. MANGER, DE JONGH en OVERDUIN.

BEETGUM Vakant. Zie Nov. 1808.

BERLIKUM. Alhier is den 3den van Hooim. door de daartoe geregtigden, ten overstaan der Consulenten DD. P. NOORDHOFF, Pred. te *St. Anna* en A. J. VAN DER VEEN, Pred. te *Wier*, tot Predikant beroepen G. VAN DER TUUK, Pred. te *Goutum en Zwichum*, onder deze Classe, die ook deze beroeping in 's Heeren vreeze heeft aangenomen.

VROUWEN PAROCHIE. De Wel Eerw. Heer H. VAN INGEN, heeft den 2den van Hooim. zijn dienstwerk in deze Gemeente aanvaard, met eene Leerrede over 1 *Thess.* V: 25. *Broeders bidt voor ons.*

LEEUWARDEN. In de Vergadering dezer Classis, den 4den van Hooim. verzocht en verkreeg de Heer H. VAN INGEN, stem en zitting; voorts werd de Heer H. A. FERFF, na voor af over 2 *Cor.* VIII: 9. een voorstel gedaan te hebben, door de gestelde Examinatoren, in 't Hebreeuwsch over *Ps.* IV. en in 't Grieksch over het tekstcap. en wijders over de Theologie, onderzocht, met dat gevolg,

dat

dat zijn Ed. met volle ruimte, na de gewone ondertekening, tot S. S. Min. Cand. verklaard is.

Hier na stond binnen de Wel Eerw. Heer W. MEIJUS, Pred. te *Rotterdalle*, verzoekende het ontslag van den Wel Eerw. Heer P. IDEMA, Pred. te *Bornbergum*, als beroepen te *Oosterwijtwerd*, onder de Eerw. Classis van *Lopperſum*. De Vergadering de geapprobeerde beroepsbrief en 't getuigenis van den Kerkenraad ingezien en wel bevonden hebbende, heeft niet kunnen nalaten het gevraagd ontslag te verleenen en den Heer IDEMA met zegenbede van zijne bedrekking op dezelve te ontslaan, waarop voorn. Heer al zegenende de Vergadering verliet.

DOKKUM.

TWIJSEL EN KOOTEN. D. W. HOLWERDA, Pred. te *Haren*, alhier beroepen, heeft voor dit beroep bedankt.

BURUM EN MUNNIKENZIJL. D. W. WINSEMIUS, Sibr. Fil. Pred. te *Molkwerum*, heeft voor het beroep alhier op zijn Eerw. uitgebragt, bedankt.

TERNAARD. De tekst van de Lijkrede door D. VAN HOUTEN, over den Wel Eerw. Heer B. F. BORNÆUS, Emer. Pred. alhier, zie Junij 1809, is geweest *Phil.* I: 21. *Want het leven is mij Christus enz.*

DROGEHAM. Onze Pred. O. SCHULINGHE, beroepen te *Staphorst*, heeft, na een beraad van 3 weken, voor die beroeping bedankt, en op onzen aandrang zich weder verbonden, met eene Leerrede over *Openb.* III: 20. *Ziet, ik sta aan de deure, en ik kloppe, enz.*

Den 3den Julij hebben bij de Classis van *Dokkum* verzocht geëxamineerd te worden de Heeren A. MUNTINGA en H. A. LIEWENS, Stud. in de Godgeleerdheid op de Akademie te *Groningen*. De testimonia, zoo Kerkelijk als Akademisch waren in behoorlijke forma. Zijnde dus hun verzoek geredelijk toegestaan, en zijn tot Examinatoren benoemd DD. SCHULINGHE en BEKKING, Predd. te

Drogeham en *Oudwoude*. De tijd van het Examen is bepaald den eersten Maandag van Aug.

DOKKUM Vakant. Zie Nov. 1808.

HANTUM EN HAMTUMHUIZEN Vakant. Zie April 1809.

FRANEKER.

HARLINGEN. Bij dispositie van zijne Excellentie, den Minister van den Eeredienst en van Binnenlandsche Zaken, is de vierde Predikantsplaats alhier, met den 30sten van Zomermaand l. l. gemortificeerd, onder eene jaarlijksche vermeerdering van een honderd en vijftig guldens traktement voor ieder der drie blijvende Predikanten, en vrijlating aan den Kerkenraad, om den dienst in deze Gemeenten zoodanig te verligten, dat dezelve door hen convenabel kan worden gepresteerd, zoo dat

HARLINGEN niet meer Vakant is.

FRANEKER Walsche Kerk Vakant. Zie Dec. 1796.

SNEEK.

OUDEGA EN SANDFIRDE. Onze veel geachte Leeraar D. M. VOS, werd op den 17den Meij beroepen in de Gemeente te *Goinga*, *Gauw* en *Offingawier*, van welk beroep zijn Eerw. ons des Zondags daar aan volgende berigt gaf. Onze harten werden zeer getroffen op het hooren van deze tijding Den tijd van beraad die zijn Eerw. genomen had, maakten wij ons ten nutte, en onze aanhoudende pogingen waren ook niet te vergeefs, daar zijn Eerw. ons op Zondag den 4den Junij, tot onze groote blijdschap bekend maakte, dat zijn Eerw. voor deze beroeping zeer vriendelijk bedankt hadde; terwijl hij zich den volgenden dag des Heeren weder plegtig aan ons verbonden heeft.

GOINGA, GAUW EN OFFINGAWIER. Den 28sten van Zomermaand is ten overstaan van DD. H. GRAANSTRA en J. F. DE ROOK, Predd. te *Schar-*

ne-

negotum en *Sneek*, als Conſulenten, door de Gereformeerde Floreenpligtigen met eene groote meerderheid van ſtemmen tot Pred. beroepen, de Wel Eerw. Heer L. M. DE BOER, SS. Min. Cand. onder het E. Clasſis van *Franeker*, die deze onze beroeping volvaardig heeft aangenomen.

SNEEK den 4den van Hooimaand. In onze Clasſicale Vergadering van heden, ſtonden binnen Gecommitteerden van *Goingha*, *Gauw* en *Offingawier*, verzoekende approbatie op eene beroeping, aldaar uitgebragt op den Wel Eerw. Heer L. M. DE BOER, SS. Min. Cand. onder het E. Clasſis van *Franeker*. De Clasſis alles in de gevorderde orde bevonden hebbende, heeft geredelijk dit verzoek ingewilligd met zegenbede over de beroepers en beroepenen, en tot bevestigers benoemd, den Wel Eerw. Heeren H. GRAANSTRA en J. F. DE ROOK, Predd. te *Scharnegoutum* en *Sneek*.

LUTKEWIERUM den 12den van Hooimaand. Op heden werd onder beſtuur der H. H. Conſulenten, N. J. SNETHLAGE en H. GRAANSTRA, Predd. te *Bozum* en *Scharnegoutum*, door de Gereformeerde Floreenpligtigen met eenparigheid van ſtemmen tot Pred. beroepen, de Wel Eerw. Heer J. J. WASSENAAR, SS. Min. Cand. onder het E. Clasſis van *Franeker*, en heeft deze beroeping tot onze blijdſchap geredelijk aangenomen.

WOLZUM. Op heden den 17den van Zomermaand dezes jaars 1809. 's avonds acht uur, ſtierf op eene zachte wijze, (na reeds lang voorafgaande en ſteeds toenemende ongeſteldheden en verzwakkingen) vrolijk dankbaar en welbereid, in de hope der verloſſing door JEZUS CHRISTUS, de Wel Eerw. zeer gel. Heer SIGFRIDUS GARDINGIUS, Evangeliedienaar bij de Gereformeerde Gemeenten van *Wolzum* en *Westhem*, oud 64 jaren en 9 maanden.

Zijn Eerw. werd geboren den 17den van Herſtmaand

maand 1744. te *Enkhuizen*, nog geen agt jaaren oud ſtierf zijn vader; dan dit verlies, werd aanmerkelijk herſteld door de bijzondere toegenegenheid en bijſtand, van des overledens Neef den Heere R. DE KETH, in leven Commies van 's Lands Middelen te *Workum*, deze (bij den overledenen altijd in zegening), werd zijn tweede vader, beſchikte en bekostigde zijne opvoeding en ſtudien, en met dezen bijſtand volbragt de overledene zijne ſtudien aan 's Lands hooge School te *Franeker*, in de jaren van 1763 tot 1769. In Bloeimaand 1769 werd dezelve in de Claſſis van *Bolswaard* en *Workum* tot Candidaat aangenomen, en in Zomermaand des zelfden jare werd hij beroepen als Predikant te *Oppenhuizen* en *Uitwellingerga*, aanvaardde zijn dienstwerk met Tekst *Ps* XXVII: 4. en trad een jaar na dien, in huwelijk met Mejuffer JOSINA NOIJON, welke echt gezegend werd met twee zoons en twee dochters; dan het verſterf van zijne geliefde huisvrouw in den jaare 1777. werd zeer lange door hem betreurd.

Na zeventien jaren deszelfs beroep als Leeraar in de Gemeenten van *Oppenhuizen* en *Uitwellingerga* te hebben uitgeoefend, werd zijn Eerw. in 1786. geroepen tot de Gemeente van *Wolzum* en *Westhem*, alwaar de dienst drientwintig jaaren volbragte, en dus in beide Gemeenten het Leeraarsambt veertig jaren heeft waargenomen.

In 1801. was het dat zijn Wel Eerw. andermaal in huwelijk trad met Mejufvr. ELISABETH SIJBMA, weduwe van den Wel Eerw. Heere A. NIEUWENHUIS, in leven Predikant te *Winſum* en *Baard*.

Van zijn Wel Eerws. vier kinderen is een zoon zeer jong overleden, en nog een zoon en dochter volwaſſen zijnde, echter ongehuwd geſtorven, nalatende dus alleen eene dochter, welke in 1804. is gehuwd met den Eerw. Heere H. E. RIJGERSMA, thans Predikant te *Cubaard*.

Al-

Allen welken zijn Wel Eerw. hebben gekend, doen hem hulde als een man van kunde, verstand en scherp oordeel, zijne Classis broederen, betreuren hem als hun vriend en steun hunner vergaderingen, terwijl zijn Eerw. voor een ieder gereed stond, om met hulp en raad bij te staan, wie zulks ook vorderde.

Inzonderheid heeft de overledene bij *Frieslands* Kerk zich zeer verdienstelijk gemaakt, en wel in het moeijelijkst tijdsgewricht, waar in de *Friesche* Kerk zich ooit heeft bevonden; als zijnde bestendig zedert den nazomer van 1795. tot op de Synode van het *Heerenveen* in den jaare 1804. afgevaardigde van de E. Classis van *Sneek*, zoo tot de Vergadering van zes Predikanten, als der Kerkelijke Commissie geweest, en daar door aan dezelve in veel opzigten de onwaardeerbaarste diensten bewezen. Waarom ook de hooge Kerkvergadering van dit gewest het haren schuldigen pligt geacht heeft, aan die verdienstelijke mannen, welke van tijd tot tijd in opgemelde Vergaderingen werkzaam zijn geweest, een openbaar bewijs van hare hartelijke en plegtige erkentenis toe te wijden.

Zoo dat deszelfs nagelatene weduwe en eenig kind, het verlies van man en vader niet alleen bitter bedroefd betreuren, maar zelen niet dan met den dood zullen ophouden, van met zegening, aan dien kundigen en braven menschenvriend te gedenken.

Op Zondag den 25sten van Zomermaand l. l. heeft den Wel Eerw. Heer H BANGMA, Evangeliedienaar te *Nieuwland*, des overledenen vriend, nabuur, en Classis broeder, plegtig in liefde aan hem gedacht naar aanleiding van *Psalm* LXXXIX: 49. *Wat man leeft er, die den dood niet zien en zal, die zijne ziele zal bevrijden enz.*

IJSBRECHTUM, TJALHUIZEN EN TIRKS, Vakant. Zie Sept. 1808.

SLOTEN Vakant. Zie Nov. 1808.

BOLSWARD EN WORKUM.

LONGERHOU EN SCHETTENS Vakant. Zie Febr. en Junij 1809.

ZEVENWOUDEN.

HEERENVEEN den 21sten Junij. In de Vergadering der Classis contracta op heden gehouden, verzogt D. H. VAN INGEN, Pred. te *Wolvega*, maar beroepen te *Vrouwen Parochie*, onder de Classis van *Leeuwarden*, uit dien hoofde ontslag van zijne tegenwoordige Gemeente en betrekking op deze Classis. De Vergadering dit verzoek overwogen en het getuigschrift van den Kerkenraad te *Wolvega* gelezen hebbende, stond dit verzoek geredelijk toe met de beste wenschen over haren medebroeder en deszelfs dienstwerk; waar op D. VAN INGEN, een hartelijk en zegenend afscheid van de Vergadering nam.

WOLVEGA den 25sten Junij. D. H. VAN INGEN, van hier naar *Vrouwen Parochie* beroepen zijnde, (zie Boekzaal van April l. l.) predikte op heden van hier zijn afscheid, daar toe ten tekst nemende *Luk.* XIX: 41, 42*a*. *En als hij nabij kwam, en de stad zag enz.* Dus is

WOLVEGA Vakant.

HEERENVEEN den 5den Julij. In de gewone Classicale Vergadering van heden, stonden binnen Gecommitteerden uit de Gemeente van *Nieuwbrongerga*, *de Knijpe*, verzoekende approbatie op een instrument van beroeping, uitgebragt op D. E. MUNTING, Pred. te *Ureterp en Siegerswolde*. De Vergadering de overgelegde stukken gezien en het gantsche beloop der zaak overwogen hebbende, heeft geoordeeld dat verzoek te kunnen toestaan en alzoo die beroeping geapprobeerd.

In

In deze zelfde Vergadering verzogt D. E. MUNTING, uit hoofde der nu verleende approbatie, zijn ontslag van de Gemeente van *Ureterp en Siegerswolde*, het welk aan zijn Eerw. op vertoond getuigschrift van den Kerkenraad dier Gemeente, geredelijk werd verleend; waar op D. MUNTING, op nieuw zitting in deze Vergadering nam.

URETERP EN SIEGERSWOLDE staat alzoo Vakant te worden.

TERKAPLE EN AKMARIJP Vakant. Zie Nov. 1804. Dec. 1805. Aug. 1807. en Maart 1809.

HASKERHORNE EN OUDEHASKE. D. C. BUNING, Pred. te *Coekange*, alhier beroepen zijnde (zie Boekzaal van Meij l. l.) heeft, na eenigen tijd van beraad daar voor beleefdelijk bedankt. Zoo dat

HASKERHORNE EN OUDEHASKE als nog Vakant blijft.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

DEVENTER Walsche Kerk Vak. Zie Junij 1803.

ALMELO Vakant. Zie Maart 1807.

GOOR Vakant. Zie Meij 1809.

KAMPEN.

ENS EN EMMELOORD OP SCHOKLAND. Om het beroep van eenen Predikant in deze Gemeente te bespoedigen, is volgens request namens dezelve, een gunstige voordragt geschied, door zijne Excellentie den Minister van Eeredienst, aan zijne Majesteit den Koning van Holland, met dat gewenscht gevolg, dat bij dispositie van den 12den van Zomermaand het jaarlijksch tractement van den Predikant van *Schokland* goedgunstig vermeerderd is, met een toelage van *een Honderd* Guldens, zoo dat het Tractement nu bestaat in *zeven Honderd en Vijftig* Guldens jaarlijks.

De Deputaten der Classis vinden zich verpligt,

en hebben het genoegen dit door dezen weg bekend te maken, om nogmaals uitnoodiging te doen, ten einde met meer gelukkigen uitslag eerlang door de Eerw. Classis een beroep mag gedaan worden, en deze godsdienstige Gemeente, een waardigen en stichtenden Leeraar mag erlangen.

ZWOLLE.

HEINO Vakant. Zie Febr. en Maart 1809.

STAPHORST Vakant. Zie Meij 1809.

WINDESHEIM staat Vakant te worden. Zie Meij 1809.

VOLLENHOVE EN STEENWIJK.

STEENWIJKERWOLD. Den 22sten van Grasm. is alhier dit negental Predikanten gemaakt:

DD. H. VAN WIJHE, Predd. te *Hoogwoud*. W. SANDERS, te *Vollenhove*. A MIDDENDORP, te *Steenwijk*. J. WILBRINK, te *Steenwijk*. A JENTINK, te *Grootebroek*. A. TEN WOUDE, te *Oldemarkt*. N. GOMARUS, te *Geithoorn*. J. F. SCHULTZ, te *Zwartsluis* en J. DOBBELMAN, te *Blokzijl*.

Vervolgens dit viertal:

DD. VAN WIJHE, SANDERS, MIDDENDORP en SCHULTZ.

En daar uit met eenparige stemmen tot Predikant beroepen D. H. VAN WIJHE, te *Hoogwoud*, welke na eenigen tijd van beraad, voor deze beroeping bedankt heeft.

VOLLENHOVE. Onze geliefde Leeraar en Vriend, D. N. LOBRIJ, heeft ons den 18den van Zomerm. plegtig en hartelijk vaarwel gezegd, met eene Leerrede over *Psalm* CXXX: 3, 4. *Zoo gij HEERE de ongeregtigheden gade slaat: Heere wie zal bestaan? Maar bij u is vergevinge, opdat gij gevreest wordt.*

God make zijnen weg en dienst voorspoedig en zorge voor ons.

VOLLENHOVE. Den 21sten van Zomerm. werd hier ter vervulling van de vakature van de twee-

tweede Predikantsplaats, uit een groot getal Predikanten, dit twasftal gemaakt:

DD. BARENDS, Predd. te *Giesendam*. PRINS, te *Korte en Lange Zwaag*. SPECHT GRIJP, te *Hindeloopen*. VAN DER WILLIGEN, te *Hillegom*. VAN VLOTEN, te *Zuilen*. VAN VOLKOM, te *Nieuwenhoorn*. NIJHOFF, te *Oosterbeek*. REDDINGIUS, te *Waardenburg en Neerrijnen*. SIEGMAN, te *Deiden*. D'ALMARAS, te *Nieuwbroek*. CALKOEN, te *Genemuiden* en KUIPER, te *Nienhuis*.

Op den 28sten van Zomerm. werd hieruit, eerst dit zestal gemaakt:

DD. SPECHT GRIJP, VAN DER WILLIGEN, BARENDS, PRINS, NIJHOFF en REDDINGIUS.

Daar na dit drietal.

DD. VAN DER WILLIGEN, BARENDS en PRINS.

En hier uit aanstonds met algemeene stemmen, zoo van den ouden als nieuwen Kerkenraad, tot bijdschap der Gemeente beroepen D. P. VAN DER WILLIGEN, Pred. te *Hillegom*.

Veertien dagen heeft zijn Eerw. verzocht, om zich te mogen beraden. Kerkenraad en Gemeente blijft hopend uitzien, dat hij de beste keuze doende, onze zijde kieze!

STAD en LANDE.

GRONINGEN EN 'T GORECHT.

HAREN den 1sten Julij 1809. De vlijt, de ernst, de getrouwheid en de aangenaamheid van den dienst van onzen geliefden Leeraar W. HOLWERDA, deed hem steeds bij onze Gemeente grooten opgang maken, en haar hart winnen. — Hoe aangenaam was het ons dan, toen wij, nu ongeveer een jaar geleden, ook die blijken van zijne achting voor ons zagen, dat hij voor de beroeping naar eene groote Gemeente te *Appingedam*, bedankte! — Maar hoe zeer werden wij, na eenige Nominatien, op nieuw bezorgd, dat wij hem ver-

liezen zouden, toen hij onlangs eene voordelige beroeping ontving naar de Gemeente van *Twijfel en Kooten*? Eene algemeene en aanhoudende liefdedrang zocht hem te binden, en boog, na een veertiendaagsch beraad, zijn hart eindelijk naar onzen wensch. Op Zondag den 25ſten Junij verblijdde hij ons met de openlijke bekendmaking zijner keuze, onder opzien naar de Goddelijke goedkeuring genomen, om ook nu wederom bij ons te blijven; en hij verbond zich op nieuw hartelijk aan ons, met eene gepaste Leerrede, naar *Phil.* I: 8—11. *Want God is mijn getuige, hoe zeer ik begeerig ben naar u allen enz.* Deze keuze had ten gevolge, dat zeer velen van onderſcheidenen rang en ouderdom, hunne dankbaarheid ook met daden, luiſterrijk betoond hebben. God, bidden wij, ſtelle hem nog lang ten ruimen zegen voor deze Gemeente; en beſchikke ook in zijne gunst over de roepende Gemeente!

NOORDIJK den 15den Julij 1809. Ter vervulling van de vakature, veroorzaakt door het verſterf van D. A. DRIESSEN, is hier verleden Woensdag, door ſtemgeregtigden, om daaruit eene beroeping te doen, met eenparige ſtemmen eene Nominatie gemaakt van de navolgende tien Predikanten:

DD. KOPPIUS, Predd. te *Klein Midlum* in *Oostfriesland.* ADRIANI, te *Tjallebird* in *Friesland.* OFFERHAUS, te *Cornjum* in *Friesland.* MULDER, te *Vlagtwelda.* DE SITTER, te *Bellingwelda.* ENGELS, te *Nieuwelda.* DAMSTÉ, te *Uithuiſter Meden.* THEMMEN, te *Wierum.* IS. SANNES, te *Noordlaren* en BEKIUS, te *Middelbert.*

GRONINGEN Vakant. Zie Meij 1809.

APPINGEDAM.

SOLWERT EN MARSSUM Vakant. Zie Octob. 1808.

HEVESKES Vakant. Zie Nov. 1808.

WEIWERT Vakant. Zie Meij 1809.

LOP

LOPPERSUM.

BIERUM. Onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer L. B. FOLMER, nam den 25sten van Zomermaand van ons zijn affcheid. Beroepen in de Gemeente van *Bonda* in *Reiderland*, vreesden wij al aanftonds dezen, ons zoo waardigen Leeraar te zullen verliezen, maar wij bleven toch niet in gebreke, zijn Eerw. was het mogelijk te bewegen, bij ons te blijven; de herhaalde aanzoeken die er intusfchen van de *Bonder* Gemeente gebeurden, nevens andere, reden, welker gewigt wij niet kunnen ontkennen, hebben ten laatften de keuze van onzen Leeraar bepaald. Wij onderwerpen ons aan den wil des alleen Wijzen, doch betreuren het gemis van den regt eerwaardigen en geleerden FOLMER, alom geacht en geliefd van alle zijne Ambtsbroeders in de Classis van *Loppersum*, van welke hij den 21sten bevorens van zijn lidmaatfchap ontflagen is, was de Vergadering bij deze laatfte liefdegroet van onzen Leeraar zeer aanzienelijk, en beide hij en de Gemeente gaven door aandoeningen getuigenis, hoe naauw de band was die nu verbroken werd. Zijn Eerw. behandelde bij deze gelegenheid 1 *Petri* V: 10. *De God nu aller genade, die ons geroepen heeft enz.*

Wij wenfchen den geachten man, in de ruimere werkingskring, in welke hij nu geplaatst zal worden, en waar voor zijne veel omvattende kunde, zoo wel bekend is, al die liefde en hoogachting die hij onder ons genoot, nevens het duurzaam genot van alle die aangenaamheden, welke de *Bonder* Gemeente voor hem begeerlijk maakten. Dus

BIERUM Vakant

OOSTERWIJTWERD den 28sten Junij 1809. Van hier kunnen wij den geachten Boekzaallezer berigten, dat *door de zorg voor onze Godsdienstige belangen*, van den Hoog Welgeb. Hoog Ed. Geftr. Heer D. C RENGERS van *Farmfum*, (wiens

wankele gezondheid wij bidden dat God genadig herſtelle) wij eenen nieuwen Leeraar te gemoete zien, daar door zijn Hoog Welgeboren alhier beroepen is de Wel Eerw. zeer gel. Heer P. IDEMA, Pred. te *Boornbergum* in het Departement *Friesland*.

LOPPERSUM Vakant. Zie Febr. 1807.

LELLENS Vakant. Zie Nov. 1808.

MIDDELSTUM.

OLDENZIJL Vakant. Zie April 1805.

DE MARNE.

NIEKERK EN VLIEDORP Vakant. Zie Nov. 1808.

WESTER-NIELAND EN SAAXUMHUIZEN Vakant. Zie Febr. 1806.

MENSINGAWEER EN MAARSLAG Vakant. Zie Octob. 1808.

DEN ANDEL. Zie Junij 1809.

'T WESTER-KWARTIER.

OLDEHOVE Vakant. Zie Meij 1808.

VISVLIET Vakant. Zie Aug. 1808.

ADUARD Vakant. Zie Octob. 1808.

LUTKEGAST Vakant. Zie Meij 1809.

OLDAMBT EN WESTERWOLDINGERLAND.

OUDE PEKEL-AA Vakant. Zie Sept. 1808. en Junij 1809.

BOURTANGE. Zie Octob. 1808.

DRENTHE.

EMMEN.

WESTERBORK Vakant. Zie April 1809.

MEPPEL.

COEKANGE den 11de van Zomermaand 1809. Heden morgen maakte onze Leeraar C. BUMING, ons in zijne voorafſpraak uit *Luk.* VII: 40*b.* bekend, dat zijn Eerw. voor eenige dagen eene wettige beroeping naar de Gemeente van *Haskerhorne*, c. a. onder de Eerw. Claſſis van het *Heeren-*

renveen ontvangen had, en dezelve 14 dagen in beraad had genomen. Wij maakten ons dien tijd ten nutte, door blijken van liefde en verknochtheid aan zijn perſoon en dienst, met dat gevolg, dat zijn Eerw. tot onze blijdſchap den 25ſte daar aan volgende in de toepaſſing ons bekend maakte voor die beroeping te hebben bedankt, zich weder op nieuw aan ons verbindende.

God bekrone de keuze van onzen Leeraar met zijne gunst, en zorge in liefde voor de Gemeente van *Haskerhorne* c. a.

ROLDE.

VRIES den 28ſten Junij. In onze Clasſicale Vergadering heden gehouden, ſtond binnen de Heer Stud. C. ALBERTI, van *Aſſen*, verzoekende op de aanſtaande Herfſt Claſſis tot het praeparatoir Examen te mogen worden toegelaten, welk verzoek na vertooning van loffelijke zoo Kerkelijke als Akademiſche getuigſchriften, van de hooge School te *Groningen*, aan denzelven geredelijk werd toegeſtaan: zijnde tot Examinatoren benoemd de drie jongſte Leden der Vergadering; en ten proefſtukſte opgegeven, *Joh.* IV: 24. In het Hebreeuwsch *Ps.* VIII. en in het Grieksch het tekstcapittel.

ASSEN Vakant. Zie Julij 1808.

ANLO Vakant. Zie Maart 1809.

OOST-FRIESLAND.

EMDEN. De hier nu 5 jaren lang plaats gehad hebbende vakature heeft thands opgehouden, naardien bij eene Reſolutie van zijne Excellentie den Minister van Eeredienst en Binnenlandſche Zaken, den 6den van Zomermaand l. l. de vacerende Predikantsplaats in deze Gemeente voor gemortificeerd verklaard, en aan elk der zes overige Predikanten, uit hoofde der vermeerderde werkzaamheden voor hun uit de voorzeide mortificatie ont-

ontſtaande eene jaarlijkſche vermeerdering van *f* 100 op derzelver traktementen is toegelegd.

EMDEN den 4den van Hooimaand. Heden in onze gewone Coetuëele Zomerzitting, ſtelde zich de Student IBELING VAN DER WERF, verzoekende om in de volgende gewone Herfstzitting tot het Examen plenarium te mogen worden toegelaten. Daar zijne Kerkelijke en Akademiſche getuigſchriften voldoende werden bevonden, werd hem zijn verzoek geredelijk en zonder beraad toegeſtaan, en hem door den Praeſes voor den Predikſtoel de Tekst *Joan.* III: 36*a*. In het Hebreeuwsch de negende Pſalm, en in het Grieksch het Tekstcapittel ter beproeving opgegeven.

GROOT MIDLUM. Zie Febr. 1809.

LOPPERSUM, BONDA, LOEGUMER VOORWERK, TWIXLUM EN SIMONSWOLD Vakant.

'T GRAAFSCHAP BENTHEIM.

ULSEN Vakant. Zie Nov. 1808.

L I N G E N.

THUINE Vakant. Zie Febr. 1809.

F R A N K R IJ K.

CLEVE 2de plaats, BRIENEN, GELDERN, KERVENHEIM EN MÖRMSTER Vakant.

CONSISTORIALE KERK VAN AXEL.

NEUSEN den 2den Julij. Heden ontvingen wij uit den mond van onzen veel geachten Leeraar D. J. MAAS, het treurig berigt, dat de Wel Eerw. zeer gel. Heer ABRAHAM HARINCK, weleer onze geliefde en gaarne getrouwe bedienaar van het zalig Evangelie, overleden was te *Heinkenszand*, in den ouderdom van 77 jaaren, 5 maanden en 5 dagen. Zijn Wel Eerw. was in deze Gemeente Bevestigd den 6den Febr. 1756. en had dezelve ijverig ten leidsman gediend, tot dat zijn

Eerw.

Eerw. in den jaare 1794. gunſtig Emeritus verklaard werd. Hij ſtierf, na eene genoeglijke Echtverbintenis van ruim 51 jaaren met Mejufvrouw HIJKE WADENBURG, die benevens des overledenens kind en kindskinderen hartelijk zijn gemis betreuren. Wij misgunnen zijn Eerw. het loon van Gods gaarne getrouwe knechten niet, en zijne nagedachtenis zal bij ons ſteeds in zegening blijven.

DUISBURG AAN DEN RHIJN.

DUISBURG Vakant. Zie Octob. 1800.

BREMEN.

ANSGARIE KERK Vakant. Zie Junij 1804.

MARIENKERK tweede en derde Leeraarsplaats Vakant. Zie Dec. 1804.

NA-BERIGT.

KERK-NIEUWS.

ZUID-HOLLAND.

DELFT.

VLAARDINGEN den 17den Julij. D. C. L. VAN DEN BROEK, Pred. te *Oud Beijerland*, voor de beroeping, op zijn Wel Eerw. alhier uitgebragt tot tweeden ordinaris Herder en Leeraar, per Miſive beleefdelijk bedankt hebbende; heeft de Eerw. Kerkenraad op nieuw ter vervulling der openſtaande Predikantsplaats geformeerd een twaalftal van Predd. en zijn daarop geplaatst:

DD. J. BONTE, Predd. te *Goedereede*. D. VAN DER LEEUW, te *Wageningen*. S. J. H. VAN HENGEL, te *Noordwijk Binnen*. G. J. VAN DER KUIP, te *Beemſter*. D. C. HABMSEN, te *Steenbergen*. P. LIETAERT, te *Gouderak*. J. J. SCHOT, te *Culemborg*.

borg. J PRINS, te *korte en lange Zwaag*, onder de Cl. van *Zevenwouden.* H DE KOE, te *Wisfeker ke.* C VAN DEN BRINK, te *Krabbendijke*, en A. B. BRUINING, te *Krimpen aan de Lek.*

De zes eerſte op 't zestal geplaatst zijnde, is daar uit een drietal geformeerd, en op 't zelve geplaatst:

DD. VAN DER LEEUW, BONTE en VAN HENGHEL.

En daar uit den 30ſten Junij door den breeden Kerkenraad met eenparigheid van ſtemmen beroepen D. D. VAN DER LEEUW, Pred. te *Wageningen*, die deze beroeping in des Heeren vreeze heeft aangenomen.

I N H O U D.

Het Ongegronde van ſommige Vooroordeelen tegen de Gereformeerde Kerk. Bladz. 3

J. M. SAILER, De Leer der Gelukzaligheid. 16

W. WITMOND, Korte Schets van de Belijdenis der Hervormde Kerk. 27

C. A. FISCHER, Bergreizen. 34

H. POTTER, Reize door de oude en nieuwe Oostelijke Departementen van het Koninkrijk *Holland* en het Hertogdom *Oldenburg*. 46

C. W. HUFELAND, Aard, Beloop, Toevallen en Genezing der Zenuwkoortſen. 56

Letter-Nieuws. 60

Naamlijst der DD. Proponenten. 62

——— — — die Beroepen zijn. 64

——— — — der Walſche Synode. 65

Synode van *Overijsſel.* 66

Walſche Synode. 67

Synodus Contracta van *Friesland.* 70

Akademie-Nieuws. 72

School Nieuws. 73

Bekendmaking. 78

Kerk Nieuws. —

Naberigt Kerk-Nieuws. 127

MAANDELIJKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD;

HONDERD EN NEGEN-EN-TACHTIGSTE DEEL,

Voor AUGUSTUS 1809.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op de Heerengragt, over de Warmoesgragt, N°. 413.
MDCCCIX.

De Prijs is 6 Stuivers.

UITTREKSELS.

De BRIEVEN van PAULUS aan de PHILIPPENZEN; benevens die aan de HEBREEN, en de tweede Brief aan TIMOTHEUS, door W. E. DE PERPONCHER. *Te* Utrecht *bij* J. van Schoonhoven, 1809. *Met den Bladwijzer* 153 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-8 —

Wij wenschen den edelen Schrijver geluk, dat het hem dus mag gebeuren, zijne verklaring van PAULUS Brieven, met de uitgave van die aan de *Philippenzen*, de *Hebreen*, en den *Tweeden aan* TIMOTHEUS, in dit Stukje te voltooijen; een arbeid, waarmede veel nut en ſtichting, door de vertaling en opheldernde aanteekeningen gewerkt is, en verder gewerkt kan worden. De waardige man geniete in alle zuiverheid de genoegens van het volbrengen van eenen goeden, en den menſchen nuttigen arbeid!

Wij hebben hier dus het laatſte drietal van PAULUS Brieven, welke alle naar de Tijdorde gerangſchikt zijn, in welke de Apostel dezelve geſchreven heeft; waarom de Tweede Brief aan TIMOTHEUS de laatſte plaats van allen beſlaat, omdat hij de laatſte door PAULUS geſchreven is. Zij zijn op dezelfde naauwkeurige wijze behandeld, als de overige in de voorgaande Stukjes, welke wij onzen Boekzaal-

lezer van tijd tot tijd hebben bekend gemaakt; eerst geeft eene Voorrede voor elken Brief verslag van de bijzonderheden, welke tot dien Brief behooren, en ons de personen, tijd, plaats, bedoeling en andere omstandigheden aanwijzen, dan volgt de verklarende Inhoud van elken Brief, opgegeven volgens het schakelverband, door den Apostel in denzelven gehouden; en eindelijk de Vertaling met de daar onder geplaatste Aanteekeningen, welke verder de gewigtigste waarheden van den leerstelligen en beoefenenden Godsdienst naauwkeurig ontwouwen en aandringen. Des Schrijvers onderstelling van de wederherstelling aller dingen komt in dezelve meermalen voor, maar wordt op eene zoo bescheidene wijze voorgedragen, dat men zich daar aan geenszins zal storen, al zij het ook, dat men zich in dat stuk met den Schrijver niet geheel vereenigen kunne!

Wij zullen, dewijl het geheele Werk reeds lang met lof bekend is, ons vergenoegen, met eene enkele proeve uit hetzelve, en nemen daartoe voor de hand over de *Voorrede voor den Brief aan de Philippenzen.* „ *Philippi*," dus lezen wij, eene *Macedonische* stad, vervolgens eene Romeinsche Volk-planting geworden, lag, tusschen den *Strymon* en *Nestus*, niet ver van den Noordelijksten inham van de *Egeïsche zee*. Gedurende zijn verblijf te *Troas*, in een gezigt, opgeroepen, om zich naar *Macedonie* te begeven (*), ging PAULUS terstond op reis, en kwam te *Neapolis* aan, van waar hij naar *Philippi* trok. Aldaar predikte hij het Evangelie, werd gevangen gezet, en bragt, bij gelegenheid eener aardbeving, den stokwaarder tot bekeering; waar na de hoofdlieden der stad hem, met veel eerbewijzing, uit de gevangenis geleiden, en hij vervolgens altoos, onder de *Phi-*

lip-

(*) *Hand.* XVI. vs. 9.

Filippenzifche Gemeente, zoo veel liefde en gehechtheid aan zijnen perſoon vond, als ſtandvastigheid in 't geloof, hun, door hem gepredikt. Getroost ſtonden zij er zelfs verſcheide vervolgingen om door. Doch thans zochten eenige Joodsgezinde Leeraars er hen langzamerhand van af te leiden, en ook in deze Gemeente kwaad zaad te zaaijen."

„ PAULUS zelf ondertusſchen, was te *Romen* gevangelijk binnen gebragt. Zoo ras zijne getrouwe *Philippenzen* zulks vernamen, zonden zij EPAPHRODITUS tot hem, met een geſchenk, ter verligting van zijnen toeſtand, en, 't geen hem nog veel aangenaamer was, met berigt, wegens de omſtandigheden, waarin zij zich bevonden, en hunne beſtendige verknochtheid aan hem. Na eenig verblijf te *Rome* door eene ziekte verlengd, nam EPAPHRODITUS, nu herſteld, de terug reize aan, naar *Philippi*; en PAULUS, die, in zijne gevangenis geenen grooteren troost had, nog aangenamer bezigheid, dan zich, met zijne geliefde Gemeente te onderhouden, liet deze gunſtige gelegenheid ook niet voorbij gaan; maar gaf aan zijnen Vriend eenen Brief mede, zoo om de *Philippenzen* te bedanken, wegens hunne deelneming en toegezondenen onderſtand, als om hun weerkeerig berigt te geven van 't geen hem betrof; de volheid van zijn gevoelig en beminnend hart, voor hun uit te ſtorten; hen te waarſchuwen tegen de Leeraars, die hen zochten te verleiden; en hen te vermanen tot onwrikbare volſtandigheid in 't geloof, in de eendragt, in de liefde, mitsgaders in de volmaaktheid der Chriſtelijke zedeleer, die alles wat waarlijk regtvaardig, deugdzaam, rein, welvoegelijk, liefelijk en eerwaardig is, aanprijst en vordert." (*)

„ En

(*) Verg. HAMELSV. in de aant. op dezen Brief, p. 465 enz. MESS, Geſchiedenis der Ap. 2 D. p. 157, 158.

„ En hoe ſchoon, hoe treffend, hoe innemend, ſpreekt, in dezen geheelen Brief, dien ik, als eenen der Zwanenzangen van onzen Apostel aanzie, de man, door ondervinding, beproefd, door lange ervarenis, geoefend; die de wereld kent; die zijn oog op 't hem reeds naderend tijdſtip der ſcheiding gevestigd houdt; wiens liefde en vertrouwen op God en CHRISTUS, den hoogſten top bereikt, en zijne ziel geheel ingenomen hebben; de man, die in alle lotgevallen, in allerlei toeſtand en gelegenheid, weet, hoe hij zich, bij elk derzelven gedragen, hoe gezind zijn, hoe alles verdragen moet; die de ware, echte Evangeliſche Volmaaktheid, met onuitbluschbaren ijver, najaagt; hoe zeer de onwaarſchijnelijkheid erkennende, dat hij ze immer, hier op aarde, bereiken zou. Want zijne ſmachtende begeerte, naar die volmaaktheid, en zijn inzigt in den waren aard derzelve, maken hem nederig, zonder hem te ontmoedigen. Bij zich zelven, kent, voelt hij de volle zaligheid van 't naderen ſlechts, tot dit heerlijk doelwit; daarom wenscht, zoekt hij ook anderen, tot de ijverigſte pogingen, in deze loopbane, over te halen. Wel bijzonder zijne Gemeente, zijne geliefde kinderen in den Heere; voor wie zijne wenſchen en teedere bezorgdheid verdubbelen, naar mate hij, tot dien heugchelijken oogenblik nadert, dat hem, in 't volle genot zal ſtellen dier heerlijkheid, dier zaligheid, welken hij, gedurende zijn ganſche leven, (ofſchoon weleer langs eenen verkeerden weg,) zocht en najoeg, voor hem zelven en voor anderen. Weshalve dan ook het gevoelig, het beminnend, het, met hooge vlugt en ſterke wieken, zich tot de Volmaaktheid opheffende hart van PAULUS, met volle kracht zich uitſtort in dezen Brief en denzelven tot een der ſchoonſte afdrukſels maakt van deze ſchoone ziel. Men meent den heiligen Grijsaard zelven te zien, daar hij, tuſſchen 't ſchrijven,

ven, het eerwaardig hoofd in blijde verrukking ten hemel heft;

Hij houdt het oog, op 't hoog gewelf, gevestigd
En vangt een' ſtraal van 's Hemels Dageraad (*).

Uit de Vertaling en de Aanteekeningen kiezen wij *Filipp.* II: 1—11. met de Aanteekeningen.

II. Is er derhalven eenigen troost in CHRISTUS te
1. vinden, is er eenige opbeuring in de liefde, is er eenige gemeenſchap deszelfden Geestes, en zijn er dus ook onder u opregte innige aandoeningen des harte en der barmhartigheid,
2. o voltooit dan toch mijne blijdſchap, door altoos te blijven eensgezind, bezield door dezelfde liefde, in eenſtemmigheid des gemoeds,
3. dezelfde gevoelens aanklevende. Vooral doet toch nimmer iets uit twistgierigheid, of ijdele eerzugt, maar dat een ieder uwer, met ootmoed doordrongen, den anderen voortreffelijker achte dan hem zelven; ja dat een ieder
4. niet ſlechts bedoele zijn eigen voordeel, maar
5. vooral ook dat van anderen; opdat u 't zelfde gevoelen bezielen moge, door 't welke
6. CHRISTUS gedreven werd, (†) toen hij, die de

(*) Verg. mijne Ged. p. 226.

(†) Nog meer op 't voordeel van anderen, dan op zijn eigen voordeel te zien, ja bereidwillig te zijn, zich zelven voor anderen, op te offeren, dat is gelijk wij reeds aanmerkten de ware Geest van 't Christendom, wijl het de groote en onderſcheidene Karaktertrek was, van deszelfs Goddelijken Inſteller, de geheele beweegreden zijner komst en menschwording, de geheele bedoeling van zijn leven, zijn lijden en zijnen dood. Deze deugd ligt derhalven, ten eerſten grondſlage van 't Evangelie en deszelfs geheele huishouding. En behartigde een ieder dezelve in der daad; ſtelde een ieder het voordeel van anderen, van 't geheel, boven 't zijne; ware een ieder gereed, zich, voor anderen

de geſtalte Gods droeg, ja het geenen roof
7. achtte, zich Gode gelijk te ſtellen; (*) zich
zelven evenwel als geheel vernietigde, om de
geſtalte eenes dienſtknechts aan te nemen, den
8. menſchen gelijk te worden en in eene menſ-
chelijke gedaante te verſchijnen, om zich te
vernederen tot onderwerping aan den Dood,
ja

en 't gemeen, op te offeren, van waar zouden dan ooit twist, ſtrijd, vijandſchap, haat, nijd of verwoesting kunnen ontſtaan? Niets van dit alles zou meer op aarde te vinden zijn; maar enkel eendragt en zamenſtemming, enkel liefde en heilbevordering. De huisgezinnen zouden in rust, de maatſchappij in bloei, het menschdom gelukkig zijn; ja een ieder, over zich zelven en over anderen vergenoegd, zou in onverſtoorbare Zaligheid leven; terwijl de beſtendige uitoefening dezer Evangeliſche hoofddeugd, de zekere en onfeilbare waarborg van de ongeſtoorde voortduring dezes heilſtaats zijn zou! —— En wie mogt deze hoofddeugd met meer regt prediken, dan PAULUS, daar niemand ooit, beter dan hij, ten dezen, het Goddelijk Karakter van zijnen geliefden Meester heeft gevat. Men herinnere zich ſlechts onze aant. (*h*) op het 22 vs van 't vorig hoofdſtuk, benevens onze aant. (*i*) op *Rom.* IX. vs. 3. En wil men dadelijke bewijzen van de opregtheid zijner betuigingen op die plaatſen zien, men volge hem, in zijnen ganſchen levensloop, en men zal ontwaren, hoe hij deze deugd, in elken oogenblik van zijn leven, dadelijk uitoefende, en zulks onder eene reeks van omſtandigheden, de moeijelijkſte misſchien, die ooit een ſterveling doorging.

(*) Verg. HAMELSV. op dit vers en zie, wat CHRISTUS van hem zelven getuigt, in mijn Werk, over zijn Leven en zijne Leer, p. 120—125. En blijft er niettegenſtaande dit alles, nog veel duiſters over, men lette, dat dit eene verborgenheid is, en dat er, in het Wezen van den, voor ons kortzigtige ſtervelingen, onbegrijpelijken, onnaſpeurelijken, Eeuwiglevenden, noodwendig veel verborgens overblijven moet. Anders zouden wij hier niet, volgens PAULUS zelven, die evenwel zoo veel onmiddelijk inzigt, in de verborgenheden had, nog ſteeds zien, in eenen ſpiegel, in eene duiſtere rede. Wij zouden dan reeds nu moeten aanſchouwen van aangezigte tot aangezigte, en dit blijft voor de volgende huishouding geſpaard.

9. ja aan den Dood des kruices! Doch ook even daarom (*) heeft God hem boven mate verhoogd, en hem eenen naam (†) gegeven, zeer

(*) De hoogſte, de edelſte uitoefening van liefde en deugd, in de gehele opoffering van zich zelven, moest ook, met de allerhoogſte belooning worden bekroond, om de volle waarde van 't grootmoedig beſtaan kenbaar te maken. Jezus, de Messias, de Godmensch oefende hetzelve uit, tot eenen nimmer geëvenaarden trap, in zijne zelfopoffering, voor de Wereld; en 't is even daarom, dat hij, in dezen zijnen tweeſlachtigen Perſoon, die de beide Naturen vereenigt, tot het Rijksgebied over de geheele Wereld, verheven werd. Zulk eenen prijs ſtelde God, op deze alles overtreffende daad der Edelſte liefde. En geen wonder. Gods Wezen zelf is liefde, en liefde is de eerſte bron van alles wat hij deed, van alles wat heil aanbrengt. Liefde is ook de eerſte trek van 't Beeld, naar 't welk God zijne voor gevoel vatbare ſchepſelen vormde; liefde is de eerſte aandoening, de eerſte behoefte, die hij hun inboezemde; de eerſte pligt, dien hij hun voorſchreef; de eerſte last dien hij hun gaf, de eerſte taak dien hij hun oplei, om, van zijnent wege, onder elkanderen uit te oefenen. Hoe meer wij beminnen, hoe nader wij komen, tot onze bron, hoe hooger wij opklimmen tot het toppunt onzer volmaaktheid, hoe meer wij ons doordrongen toonen, met den Geest van onzen Vader en in der daad zijn werk op aarde verrigten. —— Want Gij,

Gij, Vader! zorgt, voor al wat leeft; vertrouwt die zorg ons toe,
Uw liefde maakt ons liefderijk, uw teerheid maakt ons teer!
De Herder hoedt, de Moeder kweekt, de Vader ſtrijdt, voor 't Kroost,
De Vorst bewerkt der Volkren heil, de Leeraar biedt ons 't licht;
Maar Gij, Gij werkt het al, in hun, al 't goede komt van u!
Gij zijt de wensch, de vreugde, 't heil en 't leven der Natuur!

Zie mijne Gedichten p. 116.

(†) Men houde ſteeds in 't oog, dat *naam*, bij de Joden veel meer dan bij ons, de kenſchets en de uitdrukking van we-

10. zeer verre boven alle namen verheven. Ten einde, op den naam van JEZUS, de knien buigen zou alles wat in den hemel, op de aarde
11. en onder de aarde woont (*); ja ten einde alle tongen, tot verheerlijking van God den Vader (†), zouden belijden, dat JEZUS CHRISTUS de Heer is." (§)

Dit Stuk is weder, tot gerijf der Lezers, voorzien van eenen *Bladwijzer* der voornaamſte zaken, in de Aanteekeningen, op deze Brieven, vervat; ook zijn bij dit Stuk gevoegd de algemeene Titels, onder welken dit Werk, in drie Deelen, vereenigd kan worden.

„ En zoo, mijn waarde Lezer!" ſchrijft de Heer DE PERPONCHER, in de Voorrede van den II Brief aan TIMOTHEUS, „ heb ik dan nu mijne taak mogen afwerken, door de poging om u de voortreffelijke ſchriften van dezen grooten man (PAULUS) eenigzins toe te lichten. Beoefen en overweeg alle zijne gezegden wel. Het zijn goudmijnen van wijsheid, deugd en godsvrucht. Maar vestig vooral uw oog op zijn uitmuntend voorbeeld. Beijver u, om zijne voetſtappen na te volgen. Tracht te leven zoo als hij leefde; en dat ook die rustige, onwankelbare en blijmoedige hope, die zijne laatſte dagen verzagenaamde, hun verkwikkend ſchijnſel, over de uwe, moge doen opgaan!" Met welke opwekking wij ons hartelijk vereenigen.

wezen, waardigheid, hoedanigheden was. Zie *Epheſ.* I. I. vs. 21. (c).

(*) Dus volſtrekt niets uitgezonderd. In den Hemel, op Aarde, in den Afgrond, is hem alles onderworpen.

(†) Als die hun allen eenen zoo voortreffelijken Heer, Voltooijer en Wederoprigter zijnes Werks gaf.

(§) Verg. *Jeſ.* XLV. vs. 23, 24. en voorts mijne Bijbeloeff. I D. p. 206. enz. I *Cor.* XV. vs. 24. (s) bijz. p. 149. *Coll.* I. vs. 18. *Epheſ.* I. vs. 22.

VER-

VERKLARING van PAULUS BRIEF genaamd aan de EPHESIERS, door PAULUS BOSVELD, *in Leven Rustend Predikant te* Dordrecht. *Te* Dordrecht *bij* P. van Braam, 1809. 394 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 2-10—

Van het overlijden van den arbeidzamen en ſchranderen Schriftverklarer, den Eerw. P. BOSVELD, na eene lange en ſmartelijke ellende, gedurende eenige jaren te hebben doorgeworſteld, is in de *Boekzaal* voor de Maand *Februarij* dezes jaars, in het *Kerknieuws*, *Bladz.* 186 berigt gegeven. Volgens het Voorberigt van den Uitgever van deze Verklaring van den Brief van PAULUS aan de *Epheſiers*, door den waardigen BOSVELD, was men met den druk van dit Stuk gevorderd tot de 208ſte Bladzijde, hebbende men, volgens zijne begeerte, hem van tijd tot tijd alles voorgeleezen, niet alleen onder kennelijke teekenen van deszelfs aandacht en goedkeuring, maar ook onder blijkbetooning, dat hem alle deze zijne vroegere denkbeelden nog volkomen eigen waren.— Doch, als het daarop volgende Blad hem werd aangeboden, ſloeg hij dit eindelijk af, als nu reeds te zeer verzwakt. Men vindt verders in dit Voorberigt nog eenige bijzonderheden nopens 's Mans leven en bijzonder aangaande zijne Schriften, van welke deze Lijst wordt opgegeven: Verklaring van PAULUS Brieven aan de *Galatiers*, *Theſſalonikers*, *Romeinen*, *Koloſſers*, en van de vijf eerſte Hoofdſtukken aan de *Korinthers*; *de waarheid van* JEZUS *Opſtanding, uit* 1 *Kor.* XV.; *Brieven van* PHILADELPHUS enz. Ook wordt ons in dat Voorberigt nog gemeld, dat

voor

voor de Drukpers nu nog gereed ligt *de Verklaring over den eerſten Brief aan de Corinthers*; welke ons toegezegd wordt, zoo lang men in genoegzamen aantal deze uitgaven blijft begunſtigen.

Wat deze Verklaring van PAULUS Brief aan de *Epheſiers* aanbelangt, welke nu het eerst na den dood van BOSVELD in het licht komt, in dezelve heerscht 's mans geest volkomen, en zijne geheele wijze van ſchriftverklaring, zoo als wij die als zeer oordeelkundig, naauwkeurig, onafhangelijk van alle gezag uit zijne te voren uitgegevene ſtukken kennen, zoo dat ook wij niet twijfelen, of dezelve zal zijnen verkregenen roem zeer wel ſtaande houden, en ook daardoor, onder Gods zegen, ware Bijbelkennis en velerlei ſtichting kunnen bevorderd worden.

In de *Inleiding* ſpreekt de Schrijver van de bijzonderheden dezen Brief betreffende, onder anderen van den *tijd*, wanneer PAULUS denzelven geſchreven hebbe, en houdt het voor waarſchijnlijk, dat deze tijd moet geſteld worden in de laatſte gevangenis van PAULUS te *Rome*.

Nopens de vraag, *aan wie* deze Brief geſchreven is, weet men, dat, alhoewel het Opſchrift luidt *aan de Heiligen die te Epheſus zijn*, nogtans vele Uitleggers van gedachten zijn, dat de Brief niet *aan de Epheſiers* gerigt kan zijn; BOSVELD geeft hier van aan zijne lezers verſlag, en na de gronden voor en tegen overwogen te hebben, verkiest hij den volgenden middenweg, Bl. 12. §. 8.

„ Zoo ſtaat dan bedenking tegen bedenking, en de zwarigheid ſchijnt mij ter wederzijde grooter, dan men gemeenelijk wil weten. Alleen komt het mij voor, wanneer wij den inhoud van dezen Brief vergelijken met de Brieven aan de *Koloſſiers* en TIMOTHEUS, als mede met de Brieven van PETRUS, dat wij dan dienen te denken, dat deze Brief geſchreven zij aan de *Aziatiſche* Christenen, die worſtel-

ſtelden onder de verleiding, niet alleen der Joodſchgezinden, maar ook door de aldaar in zwang gaande beginſels der *Gnoſtiſche*, of Oosterſche Philoſophie, dat is, der Wijsbegeerte en Godgeleerdheid, waar mede de Geleerden in dien tijd, en in die landen zoo veel ophaddem; en welke men in de Christelijke Leer zocht in te dringen, of de laatstgenoemde daar naar te plooijen. Dit nuſchijnt het geval geweest te zijn, in alle de plaatſen van dit Gewest, waarom deze Brief wel ingerigt kan zijn tot een algemeen onderrigt voor alle zulke Christenen, die zich op al de verſcheidene Plaatſen, Steden en Provincien van dat Land bevonden. Ten minſten, indien hij werkelijk tot dat algemeen einde geſchreven ware, zou hij niet anders kunnen zijn, dan zoo als hij nu is; en aldus zou hij, even als die van PETRUS, aan vele Gemeenten, 't zij dan, dat zij PAULUS in perſoon kenden, 't zij dat ze alleen, bij name, van hem gehoord hadden, kunnen zijn medegedeeld geworden; waar door ook ligt een afſchrift daar van in handen van de *Epheſiſche* Gemeente zou kunnen gekomen zijn. Zou het des niet mogelijk zijn, dat het Afſchrift, 't welk van dezen Brief te *Epheſus* bewaard was, of deszelfs verder Afſchrift, gebruikt ware, om dezen Brief van PAULUS in den *Canon*, of heiligen Bundel der Apostoliſche ſchriften, in te voegen; en dat alzoo, bij die gelegenheid, de woorden τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσιν ἐν Ἐφέσῳ, *die in Epheſus* zijn, op de eene of andere wijze, (mogelijk om aan te duiden dat het voor dezen was afgeſchreven,) in het opſchrift zijn ingevoegd geworden; of misſchien om te doen gedenken, van waar dit ſtuk in de heilige verzameling gekomen zij."

„ Neem eens, bij voorbeeld, *den tweeden Brief* van Apostel PETRUS; en onderſtel, dat dezelve door eene zekere Gemeente, die hem bewaard

waard had, was bijgedragen, om bij de algemeene verzameling der gewijde Evangelie-Schriften gevoegd te worden; (want deze bundel van Brieven kan niet wel op eene andere wijze zijn zamen gesteld geworden) bij voorbeeld, door de Gemeente van *Thyatiren*, of van *Sardis*, of van welke Stad ook; Hoe ligt zouden dan de woorden τοῖς ἐστιν ἐν Θυατείροις, of ἐν Σάρδεσι, agter het eerste vers, of het eerste opschrift van dien Brief hebben kunnen gevoegd worden, als ter gedachtenis van die Gemeente, welke een *exemplaar* van dien Brief voor den heiligen *Canon* bezorgd had. Men zou zelfs wel bijna wenschen dat dat gebeurd ware; omdat daar door, misschien, de twijfelingen zouden zijn voorgekomen geworden, welke zoo lang tegen *de echtheid* van dezen Brief hebben plaats gehad"

„ Ik beslis niets, noch wil ik zelfs gissen naar 't geen 't waarschijnelijkste zou wezen; ik verhaal alleen, hoe deze zaak staat, en elk oordeele naar 't gene hem 't gevoegelijkst dunkt. Dit alleen durf ik zeggen, dat het mij, in deze onzekerheid, zeer troostelijk voorkomt, dat het geen de minste invloed op de verklaring van dit belangrijk Stuk heeft, hoe men ook over de geopperde bedenkingen oordeele, of dat men zijn oordeel daaromtrent geheel inhoude. Want er komt in dezen Brief niets voor, dat eene éénige der Christelijke Gemeenten meer aangaat, dan eene andere, of 't welk, als louter plaatselijk geacht kan worden, van eene bijzondere toepassing te wezen. Meest, of geheel, is dit Stuk geschreven ten dienste der Christenen, die van Heidensche oorsprong zijn; 't welk ook het geval is aan de Christenen, die thans in mijn Vaderland den naam van CHRISTUS belijden, waarom ik het volkomen eens ben met Vader TERTULLIAAN, die, *contr. Marc. L. V. c.* 17. dit geschil met MARCION aldus besluit: *Nihil autem de titulis in-*

interest, cum ad omnes Apostolus scripserit dum ad quosdam. „ Aan de tijtels toch is niets gelegen, nademaal de Apostel aan allen schreef, terwijl hij aan sommigen schrijft." En dit brengt mij tot de zaak, die ik eigenlijk bedoelde aan te wijzen, en waarom ik vooraf rekenschap wilde geven, van de wezenlijke onzekerheid, waar in men is, aangaande de plaats, werwaards deze Brief oorspronkelijk is gezonden geweest."

Vervolgens handelt hij over het oogmerk, de verdeeling en het nut van dezen Brief.

Op deze *Inleiding* volgt de vertaling van het eerste Deel van den Brief *Hoofdst* I—III. en daar na de verklaring van dit eerste Deel. Bladz. 233. lezen wij de vertaling van het tweede Deel *Hoofdst.* IV—VI. en eindelijk deszelfs verklaring.

Laat ons uit elk eene proeve nemen, gelijk wij van de vorige stukken over PAULUS Brieven van BOSVELD gedaan hebben.

Uit het eerste Deel verkiezen wij daartoe de verklaring der spreekwijze: *de bedeeling van de volheid der tijden, Hoofdst.* I: 10. Bladz. 54.

„ In elk Huisgezin is eene Huishouding, dat is eene zekere wijze, of bepaling, waar naar het gezin, en de huiselijke zaken bestuurd worden. Het zelfde heeft, in een' uitgebreider zin, of in meer uitgestrektheid plaats, in elken burgerstaat of koningrijk, waar in de Koning als de Huishouder is. God is de Koning der geheele Wereld, of bepaalder ten onzen aanzien, der ganssche Aarde, en van 't geheele Menschdom. Dit is dan, bij gelijkenis gesproken, *zijne Huishouding.* Doch die Huishouding verschikt en verandert hij, naar dat hij, volgens de omstandigheden, in zijne wijsheid goed vindt. Dit wordt in 't N. T., en nu ook hier door PAULUS, Gods *oekonomie* of Huishouding genoemd, 't welk ik ook, omdat men daar aan gewoon is, door *Bedeeling* vertaald heb."

„ Maar

„ Maar daar God de ſchikking zijner Huishouding, en bijzonder met opzigt tot den Godsdienst, nu en dan veranderd heeft, zoo wordt nu hier bepaaldelijk geſproken van de *Bedeeling van de volheid der tijden.*"

„ Dit denkbeeld vindt ik in 't N. T. nog maar eens, te weten, *Gal.* IV. 4. doch daar heeft het eene enger beteekenis, als zijnde alleen betrekkelijk tot het Joodſche Volk. Voor dat Volk had God, even als een Vader voor zijne minderjarige Kinderen, *een tijd* bepaald, tot welken tijd dit Volk onder voogdij moest gehouden worden. Doch wanneer *de volheid des tijds* gekomen was, dat is wanneer Israel zijn *volkomen tijd* bereikt had, waar in het meerderjarig zou verklaard worden, zond God hun zijnen Zoon."

„ Doch te dezer plaats heeft de *volheid des tijds*, of *der tijden*, eene veel grootere uitgeſtrektheid, ziende op het ganſche *Menschdom*; want ook dat Menschdom moest eerst zulke volle, zulke volkomene tijden bereikt hebben, en beleven, dat het vatbaar was voor de godsdienſtige Huishouding en inrigting, welke het tot zijn geluk noodig, en Gods wijsheid en goedheid, voor hetzelve beſtemd had. Dit is het, 't welk PAULUS hier noemt *de Huishouding* of *de Bedeeling van de volheid der tijden.*"

„ Het Ongeloof, dat zoo belagchelijk wijs is, vraagt, waarom kwam CHRISTUS zoo laat in de Wereld? Waarom werden de kinderen Israels zoo lang opgeſloten gehouden, onder eenen, in den grond, kinderachtigen Godsdienst? Waarom werden Heidenen niet eerder het noodig licht of onderwijs in den regten Godsdienst gegeven? En om dat die wijsgeeren, of te onkundig of te oneerlijk zijn, om deze vragen te beantwoorden, wenden zij voor, dat deze vragen eene onoverkomelijke zwarigheid, tegen den goddelijken oorſprong van den

den Joodschen en Christelijken Godsdienst, inhouden. Het behage hun, zoo zij waarlijk wijsgeeren en menschkundigen zijn, te overwegen, dat de menschen vrijwerkende wezens zijn, die niet als de redelooze dieren, door een vast bepaald *instinct*, of aandrift, en dus eenigermate werktuigelijk geregeerd, en in eens tot eene zekere volkomenheid gebragt worden; maar dat het menschdom, en dus ook elk volk, (want een legelijk volk is een menschdom op zichzelf) even als een klein kind, allengs en bij trappen moet onderwezen worden: in welke trappen van onderwijs, dient te worden opgeklommen, naar evenredigheid van der menschen, of der volken, toenemende vatbaarheid. Dat nu die trappen van vatbaarheid bij een geheel volk honderdmaal langzamer voortgaan, dan bij een *Individu*, dan bij elk kind en mensch op zichzelven, weet elk, die 't beloop der menschelijke zaken eenigzins met oplettendheid heeft nagegaan."

„ In plaats dan, dat de langzame voortgang der Openbaring eene gewigtige tegenwerping tegen den goddelijken oorsprong van het Evangelie uitleveren zoude, zoo is integendeel die langzaamheid een duchtig bewijs voor de waarheid; aangezien de wijsheid Gods daar in zoo duidelijk doorsteekt, dat geen mensch, of menschen, zulk een gang dezes werks zoude uitgevonden, en dus niet kunnen versierd hebben, indien de zaak niet alzoo gebeurd ware."

„ Dat nu, in dezen zin, de volheid, de volkomenheid der tijden, gekomen was, toen God het Evangelie van zijnen Zoon onder de volken deed prediken, kan elk zien, welke dien tijd eenigzins van nabij kent, en met de vorige tijden weet te vergelijken. In het beloop der Griekſche, Syriſche, Egyptiſche en Romeinſche zaken, waren de Joden, met hun Wetboek, en de kennis

van den waren God, Schepper en Regeerder van de wereld, in alle de deelen van *Azia*, *Afrika* en *Europa* verſtrooid geworden, overal mededeelgenooten van de welvaart, bloei en geleerdheid der grootſte en aanzienelijkſte ſteden, hebbende in elke plaats hunne Synagogen, en volgens hun verbond met de *Romeinen*, overal vrijheid, om naar hunne Wet te leven. De ganſche beſchaafde wereld was, nagenoeg, onder 't zelfde gezag, waar door overal vrijheid en velligheid van perſoon en goed, gehandhaafd werd, met verbanning van de woestheid en basbaarschheid, die in vroegere eeuwen, allen voortgang in kennis en zuiverheid van Godsdienst verhinderd had. De wetenſchappen hadden de menſchen tot nadenken gebragt, en dus voorbereid tot een beredeneerd onderwijs; zelfs was die lompe afgoderij, wigchelarij, en foortgelijke bijgeloovigheden meer, hoe zeer bij het dom gemeen, dat altijd het laatſte wijs wordt, nog aan de hand gehouden, bij al wat verſtandig was, in de diepſte verachting geraakt, waar door men als verlangende, en uitziende was, naar een beter onderrigt, met betrekking tot God, en tot het geen men na dit leven te wachten had."

„ Deze was *de volheid der tijden*, dat is die volkomen en voldoende tijd, welke God niet lijdelijk afgewacht, maar welke hij, door zijn oneindig wijs menſchenbeſtuur, en langs allerlei wegen en middelen, doen komen had, waar in hij zijne *Bedeeling* of *Huishouding der genade*, dat is zijn goddelijk en zaligmakend onderwijs, wilde veranderen, naar de bepaling, welke hij daaromtrent, in zijnen vrijmagtigen, onafhankelijken en wijzen Raad gemaakt had. Van welke Huishouding hij wel door de Propheten eenige opening gegeven had; doch waar van hij het regte geheim, nu eerst volkomen bekend gemaakt had, door CHRISTUS; en wel aan de Apostelen, aan PAULUS,

en

en alle Christ-geloovigen uit de Joden, ook in dit opzigt zijne genade over hen overvloedig makende, door de mededeeling van alle wijsheid en verstand."

Uit het Tweede Deel diene tot eene proeve, het geen BOSVELD schrijft over *Hoofdst.* IV: 30. *Bedroeft ook den heiligen Geest Gods niet, door welken gij verzegeld zijt tot den dag der verlossing.*"

„ De vermaningen, die ik tot hier gevonden heb, zijn van dien aard, dat ze op alle Christenen, van alle tijden, *eveneens* toepasselijk zijn. Met deze vermaning is dit zoo niet, als duidelijk geschikt naar omstandigheid en staat van zaken, die wel in den Apostolischen tijd plaats hadden, doch sedert niet meer. Men kan van deze woorden wel eene vermaning maken, die ook nog nuttig en noodig is, doch dan moeten wij dezelve in een anderen zin nemen, dan waarin PAULUS dezelve eigenlijk gemeend heeft. Ik zal daarom deze Les in dit tweederlei licht beschouwen."

„ Men leze hier bevorens *Hoofdst.* I: 13, 14. en de verklaring die ik daar van §. 14, 15. *bladz.* 71 en verv. heb gegeven; en men zal zien, hoe de *heilige Geest*, dat is, zijne wondergaven, in die dagen, het zegel en merkteeken ware, dat God eene Gemeente voor de zijne erkende; en dat dit ook wezenlijk het geval was van die Gemeente, aan welke PAULUS hier schreef. Zelfs beschouwde PAULUS dezen Geest als *het onderpand*, dat zij, of *Erfgenamen*, of wel *het Erfdeel van God* geworden waren, *tot de verkregene verlossing.* Hoofdzakelijk zegt PAULUS hier nogmaals hetzelfde, alleen bepaalt hij deze verzegeling met den heiligen Geest nader, als moetende zijne uitwerking hebben *tot den dag der verlossing*, dat is, naar mijn begrip, *tot den dag van Christus we-*

derkomst, om zijne Gemeente *eene volkomene verlossing* te bezorgen."

„ Schoon PAULUS, toen hij dit schreef, zeer wel wist, dat hij zelf dien dag niet beleven zoude, verwachtte hij nogtans, dat dezelve niet meer ver af ware, denkende misschien, dat die zou gepaard gaan met, of onmiddelijk volgen op de vernieling van den Joodschen Kerk- en Burgerstaat, die zekerlijk, des tijds, voor de deur stond; want PAULUS laatste gevangenis te *Rome* was in de jaren 66 en 67, toen de oorlog tusschen de *Joden* en *Romeinen* reeds was uitgeborsten. Ik heb deze stof elders, bijzonder in de verklaring van de Brieven aan de Gemeente te *Thessalonika*, in 't breede behandeld; waarom ik hier slechts kortelijk zegge, hoe ik daar over denk."

„ Aangaande dezen heiligen Geest Gods nu, vermaande PAULUS zijne Christenen, dat zij, onder andere waarneming van de pligten des nieuwen Menschen, ook zorgen moesten, *hem niet te bedroeven*. Evenveel of PAULUS dezen heiligen Geest, als een wezenlijk zelfbestaand persoon beschouwde, dan, of hij aldus, alleen op zijn Joodsch, bij persoonsverbeelding van hem sprak, 't welk ik zonder veel omslags niet zou kunnen beslissen, en daarom hier in 't midden laat; altijd zal deze vermaning beteekenen, dat zij de leiding van dezen Geest bestendig en getrouw moesten opvolgen, en vooral hem *niet bedroeven*, door ongeloof, door afval, door verlating van de leer van JEZUS CHRISTUS, door weder te keeren tot het Heidendom en de toenmalige wereld; maar dat zij *den dag der verlossing* geduldig moesten afwachten, juist zoo als JAKOBUS schreef, *Jak.* I: 7—9. *Zijt lankmoedig, Broeders, tot de toekomst des Heeren, — versterkt uwe harten, want de toekomst des Heeren genaakt, — ziet de Regter staat voor de deur.* Vergel. 1 *Joh.* II: 18, 28."

„ Dit

„ Dit houde ik voor PAULUS ware en eigenlijke meening in deze vermaning; in welken zin dezelve op ons niet zeer toepasselijk is. Indien men echter, gelijk ik vermoede, lust mogt hebben, om deze vermaning, op een goeden grond, ook voor ons van gebruik te maken, dan kan men aanmerken:

„ Dat onze Gemeenten, schoon geene wondergaven ontvangen hebbende, in derzelver plaats gezegend zijn met het woord des heiligen Geestes, en alzoo met den heiligen Geest zelven, in ons door dat woord sprekende; hebbende wij in de Schriften des N. T. (welke de eerste Christenen niet zoo volledig hebben konden als wij) geen minder zegel en getuigenis van God en den Heere JEZUS CHRISTUS, dat wij zijn volk en Gemeente zijn, dan de eerste Christenen in de ontvangene wondergaven. Ook is er geene reden, om te twijfelen, dat ons die Geest zal ontnomen worden, zoo lang, zen minste, als wij hem niet verwerpen, gelijk de Ongeloovigen van dezen tijd doen. Des vertrouw ik in den Heere, dat wij met den Geest verzegeld zijn tot den dag der verlossing."

„ Of wil men iets meer bijzonders? Dan onderzoeke elk Christen *den geest zijns gemoeds*; hoe veel licht, hoe veel geloofwaardigheid, hoe veel kennis van- en liefde tot God en den Heere CHRISTUS, Gods heilige Geest daar in heeft verwekt; hoe veel lust en hartelijke begeerte, om Gode welbehagelijk te wandelen, In hoe verre hij, dienvolgende, de besmetting dezer wereld reeds ontvloden, en op den weg van ware deugd en heiligmaking al gevorderd is? En dit beschouwe hij als den Geest, met welken hij verzegeld, en die hem tot een onderpand gegeven is, dat hij dien dag, ook van zijne bijzondere verlossing, gerust kan afwachgen; want, dat die Geest hem niet verlaten zal,

voor dat hij, ganschelijk en volkomen, van alle hindernis verlost zal wezen."

„ Zie daar dan den heiligen Geest, die ons gegeven is, en waaromtrent *wij ook* zorgen moeten, *dat wij hem niet bedroeven*, door zijn woord achter de bank te werpen, of het niet eenvoudig bewarende, er bijblijvende zoo als het is; maar niet naar onze wijsheid verplooijende, om het geheel iets anders te doen zeggen, dan het met der daad gezegd heeft. Zoo moet ook elk Christen voor zich zelven zorgen, dat hij den heiligen Geest, in den geest van zijn gemoed eerbiedige, en gehoorzame; niet om van denzelven Godspraken, en onmiddelijke verlichtingen te ontvangen; en alzoo weer wondergaven voor te wenden, maar om het licht, dat Gods Geest, in het woord sprekende, in het gemoed, in de ziel, in 't verstand, in het hart, in het geweten ontstoken heeft, niet te wederstaan, niet uit te blusschen, maar in acht te nemen, redelijk en ernstig aan te kweken, en getrouwelijk op te volgen. Zoo doende, zal men den heiligen Geest niet bedroeven, zijn werk niet vruchteloos maken, maar hem verblijden, door en in onzen geestelijken wandel; waar op wij als dan eenen aanhoudenden, en tot de laatste verlossing toe, eenen bijblijvenden zegen te wachten hebben."

EENVOUDIG HANDBOEKJE, voor CHRISTELYKE HUISGEZINNEN, Om hunne Kinderen te onderwijzen in het regt aanbidden van hunnen Schepper! waar toe vier gebeden worden opgegeven, des Morgens, voor en na den Eten, en des Avonds; geſchikt zoo voor Kinderen van negen tot veertien Jaren, als min ervaren Menſchen van verderen leeftijd. Achter ieder Gebed vind men twee Catechiſatien ter uitlegging en regt verſtand van deze Gebeden, waarin de gewigtigſte waarheden voorkomen, gemoedelijk op de praktijk der Godzaligheid aangedrongen. Opgeſteld door HENRICUS VAN OTTERLOO, *Oud-Ouderling der Gereformeerde Nederduitſche Gemeente binnen* Utrecht. *Te* Utrecht *bij* H. van Otterloo, 1809. 280 *Bladz. in Octavo. De prijs is f* 1-5—

Welk de inhoud en bedoeling van dit Boekje zij, geeft de Titel genoegzaam te kennen. Vader OTTERLOO, die reeds voorheen door de uitgave van zijne *Eenvoudige Brieven voor zoekende menſchen naar* JEZUS, welke wij in onze *Boekzaal* op zijnen tijd niet verzuimd hebben aan te prijzen, voor vele eenvoudige en opregte menſchen veel goeds geſticht heeft, geeft in zijne klimmende jaren, thans weder, door dit tegenwoordig Werkje gelegenheid aan velen, die er in eenvoudige zucht

des harte, om in kennis en oefening der godzaligheid te vorderen gebruik van zullen maken, om veel voordeel en nut daar uit te trekken.

De bedoeling en het ontwerp van dit Boekje, hoe noodig ook in meer dan één opzigt, was echter tot hier toe nog eene behoefte voor eenvoudige Christenen, en inzonderheid voor kinderen; aan welke behoefte de waardige Schrijver zich voorgesteld heeft, naar vermogen te voldoen. Niet alle Christenen hebben het in kennis zoo ver gebragt, dat zij hunne gebeden, in behoorlijke orde en met gepaste bewoordingen, in staat zijn aan God voor te dragen; niemand twijfelt daarom, of voor zulken zijn zekere voorschriften van gebeden, of formulieren nuttig ja noodzakelijk, en vele godvruchtige en zelfs geleerde mannen hebben zich bevlijtigd, om de zwakheid der zulken te hulpe te komen, en hen van zoodanige voorschriften te voorzien; de Protestantsche, ook de Hervormde Kerk heeft daar in hare *Liturgie* voor gezorgd. Maar men is weinig bedacht geweest, om deze gebeden, naar de vatbaarheid der Eenvoudigen of der Kinderen, te verklaren, opdat zij leeren mogen met verstand en in den geest te bidden. Dit doel heeft zich de Oud-Ouderling OTTERLOO in dit Boekje voorgesteld, en is daar in niet ongelukkiglijk geslaagd. Zwier van taal en geleerdheid moet men in het zelve niet zoeken, maar de eenvoudige, naar de vatbaarheid der bedoelde Lezeren geschikte, nederige, bescheiden toon, en over het geheel deszelfs inhoud, heeft ons genoegen gebaard, waarom wij het, ten gebruike in Christelijke Huisgezinnen, met volle ruimte aanprijzen, onder zegenbede, dat het door den Geest der Genade en der Gebeden verzeld, en dienstbaar gemaakt worde met vrucht tot heil van velen!

Na eene *Inleidende Zamenspraak over het regt bidden* in het gemeen, tusschen eenen Vader en zij-

ne

ne Kinderen, beſtaat de hoofdzakelijke Inhoud van het Werkje in vier Gebeden: *Een Morgengebed*, een Gebed *voor* en een *na het Eten* en een *Avondgebed*, en twee Katechizatien over elk dezer gebeden, tusſchen eenen Vader en den Zoon.

De Gebeden zijn kort, doelmatig, ernſtig en nadrukkelijk, en de uitbreiding of verklaring van dezelve zeer goed ingerigt, om de zaken in de gebeden vervat, te verklaren en op te helderen. Dus bij voorbeeld, daar in het Morgenbed gebeden was: „Maak mij gehoorzaam aan mijne Onderwijzers, en aan de liefderijke bevelen en vermaningen mijner Ouders enz." zegt de *Zoon* in de Tweede Catechizatie Bladz. 79. „Ik heb God verzocht om eenen zegen, over het onderwijs aan mij, en dat ik gehoorzaam mag zijn aan de bevelen mijner Ouders; ook dat God in mij wilde verbreken mijnen verkeerden eigen zin en wil, en dan heb ik tot ſlot gebeden, om vergeving mijner ongehoorzaamheid, en van alle mijne zonden, om de volmaakte gehoorzaamheid van den Heere JEZUS CHRISTUS. En daar op heb ik Amen gezegt."

„*Vader*. Hebt gij dan zegen van God, bij uw onderwijs nodig, en waar in, denkt gij, dat die zegen beſtaat?"

Zoon. Ik denk ja, Vader! want alles hangt immers van Gods zegen af; en die zegen beſtaat, naar mijne gedachten, hier in: dat dit onderwijs, voor mij voorſpoedig en nuttig moge gemaakt worden."

Vader. Dit is ook zoo: want zal het onderwijs voor de Leerlingen nuttig en voorſpoedig zijn, zoo geeft God aan de Onderwijzers de noodige wijsheid, om de onderwijzingen in te rigten, naar de vatbaarheid der Leerlingen, en aan hun die onderwezen worden, de noodige aandacht en vermogens, om het onderwijs wel te kunnen begrijpen, en langs dien weg hunne kennis te vermeer-

deren; en zoo krijgt gij dan dien zegen dien gij van God verzocht hebt.— Gij hebt ook verzocht om gehoorzaamheid aan uwe Ouders en Onderwijzers, en hier omtrent gebeden: dat God in u wilde verbreken uwen verkeerden eigen zin en wil. — Zeg mij nu eens verder, wat gij door deze dingen verstaat?"

„ *Zoon.* Door die gehoorzaamheid zou ik verstaan: die onderwerping aan hun onderwijs, vermaningen en bestraffingen, die ik hun schuldig ben; en dan, dunkt mij, dat het noodig zij om van God te begeren, dat Hij in mij verbreke mijnen verkeerden eigen zin en wil; en hier toe hebben wij God immers noodig!"

„ *Vader.* Dit hebt gij zeer wel, want zullen wij regt gehoorzaam zijn, zoo moeten wij ons aan Hem onderwerpen; en dit maakt juist de gewillige gehoorzaamheid uit; wij willen dan niet wijzer zijn, dan onze Onderwijzers.— En daar toe hebt gij zeker noodig, dat God in u verbreke, uwen verkeerden eigen zin en wil, waar door wij zoo eigenwijs zijn, dat wij te hooggevoelend' van ons zelve denken, en het gaarne zoo wilden hebben, als het met ons begrip best overeenkomt, en onze wil het begeert; dit sluit voor ons den weg, ter verkrijging van wetenschappen. — SALOMO zegt dus te regt van iemand, die wijs in zijne eigen' oogen is: Dat van eenen zot meer verwachting is dan van hem."

„ Nu moet ik u nog maar vragen, wanneer gij nu uwe begeerte eens ontvangt, denkt gij dan dat uw zin en wil wordt weggenomen?"

„ *Zoon.* Vader! ik heb er door verstaan die boosheid, die in ons woont, waar door wij eigenzinnig en wederstrevend zijn."

„ *Vader.* Dat is niet geheel misgedacht. Gij hebt ook in uw Gebed niet verzocht, dat God uwen zin en wil uit u wilde wegnemen, of verber-

breken; want dit behoort tot den Mensch, zal hij een redelijk schepsel zijn; maar gij hebt God gebeden, om de verbreking of wegneming van uwen verkeerden zin en wil; en dat is juist die boosheid, die in ons woont, waar door ons verstand verduisterd s, en de wil zich uitstrekt naar het geen, dat met Gods Wet strijdig is, en die in alle onze pligtsberachtingen schadelijk zijn. — Hier van hebben wij reeds gesproken, toen wij over de boosheid van ons harte handelden. — En zoo komen wij nu tot het slot van uw Gebed, waar in gij van God verzocht hebt, om de vergeving uwer ongehoorzaamheid, en van alle uwe zonden, om de gehoorzaamheid van Gods Zoon, den Heere JEZUS CHRISTUS, uw Gebed met Amen besluitende. — Zeg mij nu eens, is uwe ongehoorzaamheid ook zonde, waar voor gij vergeving nòodig hebt?"

„ *Zoon.* Ja, Vader! want ongehoorzaamheid is immers eene afwijking van onzen pligt; en dat is ook zonde."

„ *Vader.* Ongehoorzaamheid is eene zonde tegen het vijfde Gebod, waar in wij zien kunnen, hoe Kinderen, de leeringen en bestraffingen hunner Ouderen niet alleen, maar ook van allen, die over huu gesteld zijn, zich behoorlijk moeten onderwerpen.— Mogt gij dan uwe gehoorzaamheid zoo betrachten, dat gij ook, uit kracht van dit Gebod, de beloften die God hier aan heeft vastgemaakt, mogt ondervinden, opdat u nooit de vloek overkome, die voor de overtreders van deze pligten, in Gods woord geboekt staan, en doorgaans zulke Kinderen spoedig toekomt!... Gij hebt gebeden om de vergeving van alle uwe zonden; hebt gij dan nog meer zonden, dan tegen dit Gebod?"

„ *Zoon.* Ja, Vader! maar ik weet die zoo niet op te noemen; Vader weet, welke zonden de jeugd en de jonkheid meest eigen zijn; en daar zal ik

ook

ook niet geheel vrij van zijn, en dus vergeving nodig hebben."

„ *Vader.* Mogt Gods genade u den waren aard der zonden eens regt leeren kennen, en door ontdekkend licht u uwe afwijkingen doen zien! gij zoudt moeten uitroepen: Wie zal de afdwalingen verstaan? Ja! gij zoudt bij u zelf een overtreder van de gehele Wet worden, en met den ootmoedigen Tollenaar uitroepen: Heere, zijt mij arme zondaar genadig! en wat zoudt gij, wanneer uwe bede verhoord werd, dan niet vrolijk zijn, wanneer God u toeriep: dat Hij alle uwe zonden had weggenomen, en dezelve nimmermeer wilde gedenken! dan waart gij, mijn lieve Kind! onder die welgelukzaligen, welken de Heere de zonden niet toerekent. — Alle uwe jeugdige vrolijkheid zoude u geen enkel oogenblik van zoodanig eene vreugd, hebben opgeleverd, als gij op dien tijd, wanneer gij de verzoening met God in uwe ziel gevoeldet, zoudt ondervinden.— Wat zoudt gij dan ook mild zijn, in het vergeven van uwen Evenmensch. Haat, Nijd, Twist en Wraakgierigheid zoudt gij gewillig afleggen, uwe vijanden hartelijk kunnen vergeven, en den vrede met God, en die van uwe Naasten smaken. — Maar kan God alle onze zonden vergeven, daar hij een regtvaardig Rigter is, en den Dood op dezelve bedreigd heeft?"

„ *Zoon.* Vader! ik heb vergeving verzocht, om de volmaakte gehoorzaamheid van Gods Zoon, den Heere JEZUS CHRISTUS; en in Hem kan de Regtvaardige Rigter alle onze zonden vergeven; dit heb ik reeds in mijne gewone Catechizatie geleerd."

Wij voegen hier nog bij het geen nopens het vertrouwen op God geleerd wordt, *Bladz.* 103.

„ *Zoon.* Maar, Vader! kunnen die, die kinderen Gods zijn, in alle zwarigheden waar in zij komen, maar zoo vertrouwen op hunnen Hemelschen Vader?"

„ *Va-*

„ *Vader.* Zij mogen dit ter aller tijd en in allerlei nooden doen, maar zij blijven in dat vertrouwen afhankelijk van Gods Licht en Genade; verbergt hij zijn Vaderlijk aangezigt, dan worden zij verschrikt. — Zij hebben geen kracht in zich zelven, want het is een arm, een ellendig Volk, dat op den Naam des Heeren vertrouwt.—Hunne grootste dapperheid blijkt dan, wanneer zij van alle eigen kracht afzien, en kunnen zeggen: Gij, ô Heer! zijt onze sterkte.— Zij hebben zulk eenen oneindig goedertieren Vader, die, wanneer Hij hen in zware wegen brengt, hun dan ook het noodige weet te schenken, ja dan wel het meest, als hun vleesch en hart zoude bezwijken, dan geeft Hij hun nieuwe kracht, zoodat zij kunnen zeggen: Gij, o Heere! gij zijt de Rotssteen van mijn hart, en mijn deel in eeuwigheid! zie de waarheid hier van bevestigd in ASAPH, *Psalm* LXXIII. en in de Geloofs-Helden, die wij *Hebr.* XI. vinden aangeteekend."

„ *Zoon.* Maar, Vader! hebben dan de kinderen Gods geen gevoel van die ellenden, die hun, gelijk andere menschen overkomen?"

„ *Vader.* Zij zijn en blijven menschen, die, in de algemeene oordeelen, hunne smarten, gelijk anderen, gevoelen, ja zij zijn in zeker opzigt gevoeliger dan hunne onbekeerde medemenschen, die onopmerkzaam onder de tuchtroede van Gods slaande hand, heen gaan en hunne harten verharden als PHARAO en het ongeloovig Israel; maar zij, zij zien het kwaad reeds van verre."

„ *Zoon.* Dan zouden wij immers zeggen, dat de kinderen van den Hemelschen Vader, onder rampen en bezoekingen, ongelukkiger waren dan anderen, daar zij gevoeliger zijn dan deze?"

„ *Vader.* Dit zou ons in 't eerst wel zoo toeschijnen, dan bij nader onderzoek is dit geheel mis, want zij blijven, onder al wat in de wereld ge-

gebeurt, gelukkiger menſchen dan hunne onbekeerde natuurgenooten!"

„ *Zoon.* Mag ik verzoeken, Vader! mij dit wat nader uit te leggen?"

„ *Vader.* Wij hebben reeds gezien, hoe God, in benaauwde tijden, voor zijne kinderen zorgt; doch ik zal u dit nader trachten op te helderen uit het voorbeeld van den Profeet HABAKUK, wanneer hij 't gezigt van Gods oordeelen ontving. — Lees Cap. III. vs. 16. — Zie welk een gevoelig mensch deze Godsman was; zijn buik, (dat is zijn hart,) werd beroerd; verrotting kwam als in zijne beenderen; hij was bevende voor de ſtem van God. — Bezien wij HABAKUK aan deze zijde, dan zouden wij met hem getuigen, 't geen PAULUS van zich en zijne mede-geloovigen zegt: indien wij alleen in dit leven, op CHRISTUS zijn hopende, zoo zijn wij de ongelukkigſten van alle menſchen; maar deze Man Gods had ook met PAULUS hooger uitzigt, want hij behoorde onder die Regtvaardigen, die door het geloof leven, onder de oordeelen Gods, en dit kunnen wij duidelijk opmaken, uit het tweede gedeelte van dit zelfde vers.

„ *Zoon.* Ligt dat dan ook in die woorden, Vader! zekerlijk zal ik rusten ten dage der benaauwdheid?"

„ *Vader.* Ja, mijn Kind! en dit is zeer aanmerkelijk; dat wij hier denzelfden Perſoon, in dezelfde omſtandigheden, op een en denzelven tijd, zich als in eenen adem zoo verbazend verſchillend hooren uitdrukken, zoo lag hij, als 't ware geheel ter neder geſlagen, en op het zelfde oogenblik, is hij weder een vertrouwend geloofsheld. — Zie hier de voortreffelijkheid van een opregt kind van God, in tegenſtelling van eenen wereldling!"

„ *Zoon.* Ik kan die uitdrukking niet wel begrijpen, Vader! mag ik u verzoeken mij eenige na-

nadere onderrigting te geven, hoe de Profeet rust kon vinden, in zulk een benaauwden tijd?"

„ *Vader.* Deze man kreeg nieuwe geloofskrachten, om zijnen nedergebogen geest wederom tot God op te heffen. Hij zegt: ik zal rusten ten dage der benaauwdheid! deze uitdrukking is voor een onbekeerd mensch, als een wonderspreuk die hij niet kan vatten, maar voor des Heeren ellendigen, die geleerd hebben, op zijnen Naam, in donkerheid te vertrouwen, eene zeer verstaanbare taal.— Die weten, dat God eenen verslagen geest kan oprigten."

„ *Zoon.* Gaarne wenschte ik te weten, waarin dat rusten, in dien benaauwden tijd, van dien man bestond?"

„ *Vader.* In die treffende gevoeligheid over de oordeelen Gods, die zijne Landgenooten met Hem zouden overkomen, wanneer de *Chaldeen* tegen zijn rebellig volk zouden opkomen, om het uit te roeijen, werd hij versterkt in zijn vertrouwen op God; zijne onrust en verschrikking werd hier door verwisseld in eene stille rust, in zijnen getrouwen Verbondsgod. — Hij kon toen, als een regtvaardige, uit zijn geloof leven, gelijk wij vinden in zijn tweede Hoofdstuk. — Hier door vond hij eene geheele onderwerping aan de hooge Godsregering. — Hij wilde Gods oordeelen geen paal nog perk stellen, maar keurde elk een derzelve regtvaardig. — Hij vond zijne betrekking op zijnen Verbondsgod levendig, en dus zou hij in dien benaauwden tijd, in Hem rust vinden, of, hij zou zekerlijk in Hem, en zijnen weg, geloovig berusten, en zijne ziel stilhouden, gelijk een gespeend kind bij zijne Moeder..."

„ Die opgehelderde kennisse Gods werkte in hem een vast staatmaken op zijne onveranderlijke trouw en waarheid. — Nu had deze man geene zorgen voor zich zelven, en dus geen wonder,

daar

daar hij op alle redelijke gronden verwachten, en met een opgeruimd gemoed zeggen kon: zekerlijk, ik zal rust vinden, in den benaauwden tijd. — Nu was alle vrees geweken; hij mogt nu bij het nieuwing gelooven, dat zijn Hemelsche Vader, ook voor hem, als het kwaad genaakte, zijne beloften zoude Ja en Amen maken; want Hij was boven de wetten der natuur, Hij was niet gebonden aan de bekrompene gedachten van ons eindig vernuft, maar daar verre boven verheven! — het was hem genoeg, dat God de waarmaker zoude zijn van alle zijne toezeggingen, die tot hem, als in vorige tijden sprak: vrees niet, ik ben met u, want dat zal mij zijn als de wateren NOACHS, — zoo heb ik gezworen, dat ik niet meer op u toornen noch schelden zal."

„ Kunt gij nu niet duidelijk zien, het groot onderscheid en geluk van hen die God dienen, en derzulken die de vreeze Gods missen?"

„ *Zoon.* Ja, Vader! dat kan ik nu zeer duidelijk vatten.— Ik heb reeds gezegd, dat zulk een vertrouwen mij zeer begeerlijk voorkwame, maar zoude er nu nog des te begeeriger naar worden."

„ *Vader.* O mijn Kind! mogt deze begeerte in u te weeg brengen, om werkzaam te worden, zoodat gij ook eene genadige betrekking op God, als uwen Hemelschen Vader mogt verkrijgen! nu wordt ook nog aan u, terwijl Gods oordeelen zoo zigtbaar over ons land en volk zijn, al weenend toegeroepen: ach, of gij nog bekendet in dezen uwen dag wat tot uwen vrede dient! dan zoudt gij ook, er kwame ook wat er komen mogte, met dezen Godsman kunnen zeggen: alhoewel de Vijgenboom niet bloeijen zal, en geene vrucht aan den Wijnstok zal zijn, dat het werk des Olijfbooms liegen zal, (zal God waarheid zijn,) en de velden geene spijzen meer voortbrengen, dat men de Kuden uit de kooijen afscheuren zal, en dat er geen

Rund

Rundvee in de ſtalling wezen zal, zoo zal ik nogtans opſpringen van vreugd in den Heere, ik zal mij verheugen in den God mijns heils, ten tijde van Gods oordeelen, wanneer anderen zonder God in de wereld, in de diepten van ellende ter nederzinken!"

„ Dus, welgelukzalig is het volk wiens God de Heere is!"

„ O dat alle des Heeren Ellendigen, in deze veruitziende en kommerlijke tijden zich ſterkten in den God van Jakob, opdat zij bewaard werden voor te verre gaande moedeloosheid, en hunne verwachting ook zijn moge op dien zelfden God, die trouwe houdt tot in Eeuwigheid! hun geloove verheffe zich in een gemoedigd vertrouwen, en zij zeggen:

't Is de Heer van alle Heeren
Sions God, geducht in magt,
Die voor eeuwig zal regeren,
Van geſlachte tot geſlacht. —
Sion zing uw God ter Eer,
Prijs zijn' Groetheid. Looft den Heer!

LEERREDENEN, uitgeſproken bij gelegenheid van den jongſten Waters-nood en van den onlangs gehouden Dank- en Bededag, door H. VAN WOUDENBERG, *Predikant te* Culenborg. *Uitgegeven ten behoeve van ongelukkig geworden, door den Watervloed te* Culenborg *en te* Schoonrewoerd. *Te* Utrecht *bij de Wed:* J. van Terveen en Zoon, 1809. 99 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* — 16 —

Wij zijn wel wat achterlijk in het aankondigen van de uitgave dezer twee Leerredenen van den *Culenborgſchen* Predikant VAN WOUDENBERG; nogtans konden wij niet beſluiten, dezelve met ſtilzwijgen voorbij te gaan, gelijk wij ſomtijds met deze en gene boeken wel eens genoodzaakt zijn te doen, omdat wij niet alles plaatſen kunnen. Trouwens, deze Leerredenen verdienen onder de genen, welke bij gelegenheid der rampvolle Overſtrooming in het begin dezes jaars in druk zijn verſchenen, eene voorname plaats, uit hoofde van den inhoud, de behandeling, wijze van voordragt en ſtijl, welke alle voortreffelijk zijn, en van de bekwaamheden, maar ook, het welk het voornaamſte is, van den ernst des Leeraars een goed getuigenis opleveren.

Twee Leerredenen komen hier voor. De eerſte heeft onmiddelijk betrekking tot den Watervloed, en behandelt dit Voorſtel: *De watervloed met deszelfs ontzettende gevolgen, beſchouwd als eene roerende luidſprekende ſtem Gods tot ons,*

ons, die ons wat gewigtigs te zeggen heeft, over Hebr. III: 7 en 8. De andere Leerrede is gehouden op den laatstgevierden *Dank- en Bededag*, en doet *onderzoek: of* JEZUS *ook reden van weenen over ons heeft, gelijk hij over Jeruzalem had?* over *Luk.* XIX: 41.

Beiden zijn voortreffelijke, gepaste en doelmatige Leerredenen, in eenen mannelijken ſtijl, waar toe ook, bijzonder in de eerſte Leerrede, het onderwerp, de Storm en Watervloed, aanleiding gaf; „ Schrik en verwoesting, dood en en ellende hebben zich verſpreid, van daar onze Rivieren het grondgebied van ons Vaderland naderen, tot niet ver, van waar zij zich in zee ſtorten.— Wie heeft niet te rug op de enkele gedachte, dat in weinige dagen bijna tweemaal honderd duizend morgen vruchtbaar land, in eene woedende waterplas veranderd zijn! — Wie kan zich bedwingen een' vloed van tranen te ſtorten, wanneer hij denkt aan de ontzettende verwoestingen, die dat heeft na zich geſleept, en aan het aantal van weenende familien, over het verlies hunner bezittingen, — wat meer is — over het jammerlijk omkomen hunner naastbeſtaanden!" —

Doch wij willen ons thans tot de tweede Leerrede bepalen. Na de Vooraſſpraak, ontleend van de betamelijkheid van den *Dank-* en *Bededag*, en vervolgens de *Inleiding*, „ dat een Leeraar op zoodanigen dag geroepen wordt tot opregtheid en kordaatheid, om te ſpreken, zoo als het hem op het hart ligt, en vrijuit een iegelijk te zeggen, 't geen hij te zeggen, en te beſtraffen, dien hij te beſtraffen heeft." ſtelt de Leeraar zijn te behandelen onderwerp voor, het welk twee ſtukken behelst, *eerst* eene beſchouwing van het merkwaardig voorval, in den Tekst *Luk.* XIX: 41 vermeld, en *ten tweeden* eene Toepaſſing ten gepasten ge-

bruike van het een en ander, naar het doel dezer plegtige ure.

Vooraf de aalmoezen aan de armen hebbende aanbevolen, beſchouwt de Leeraar het geval in den Tekst voorkomende, in deszelfs *merkwaardigheid*, en wijst de redenen aan, waarom JEZUS thans over *Jeruzalem* weende, waar van men de *eerſte* zoeken moet in het diep verval der Natie als Natie, de *tweede* in de oorzaken van dit diepe verval, de groote verbastering in Godsdienst en Zeden; de *derde* in het ontzettend lot, 't welk de Joodſche Natie, en inzonderheid hare Hoofdſtad boven het hoofd hing, en door JEZUS voorzien werd; eindelijk wordt niet vergeten *eene oorzaak* van JEZUS weemoedig tranen ſtorten te zoeken in JEZUS zelven en in zijn menschlievend karakter.

In het Tweede gedeelte der Leerrede, neemt de Leeraar in overweging, *eerst*: Heeft JEZUS ook reden van weenen over onze Natie, deze ſtad en elk in het bijzonder? *Ten tweeden:* zoo ja; wat ſtaat er dan alzoo voor ons te doen?

„ Ik vertrouw," zegt de Kerkredenaar, *Bladz.* 74. „ dat gij allen met geheel uw hart gelooft, dat JEZUS CHRISTUS, onze verhoogde Heiland, nog werkelijk deel neemt aan de belangen van volken en menſchen; en dus ook aan ons Vaderland, deze ſtad en elk onzer in 't bijzonder. Trouwens wij vereeren Hem, volgens de duidelijke leer des Christendoms, als gezeten aan de regterhand zijns Vaders, die daar alle magt uitoefent in Hemel en op aarde, en in naam des Vaders alle dingen regeert, welke de Vader aan zijne voeten onderworpen heeft, — en daarom hoe gewigtig is dan de vraag voor u allen: heeft JEZUS, die over *Jeruzalem* weende, ook reden om over onze Natie, deze ſtad en elk onzer in het bijzonder te weenen?" —

„ Indien ik antwoorden zal, zoó als 't mij op

't hart

't hart ligt, dan zeg ik ronduit — ja! — daartoe heeft Hij alle reden, en ik zal het trachten te bewijzen. Een vlugtig vergelijk van beide die Natien zal daartoe genoegzaam zijn en ons schier dezelfde redenen aan de hand geven die JEZUS over *Jeruzalem* deden weenen."

De redenen, welke JEZUS zou kunnen hebben, om over ons te weenen zijn *eerst* de tegenwoordige toestand derzelve. „ Wat — wanneer wij ons vergelijken," zegt de Redenaar, „ met 't geen wij weleer waren? Waar is die vrijheid en onafhankelijkheid, waarop wij ons eertijds konden verheffen? waar die achting, in welke wij bij andere Natien stonden, die wij zoo menigmaal ten schrik waren? waar zijn die rijkdommen, waar is die welvaart en bloei, waarop wij weleer boogen konden? — ach! hoe diep vernederd zijn wij, bij 't geen wij waren! hoe arm, hoe uitgeput, hoe magteloos, hoe weinig meer in staat om ons onder de rei der volken te kunnen staande houden!! En dat is dat zelfde *Holland*, uit zulke kleine beginselen zoo groot geworden en weleer zoo geducht! Zou dit geene oorzaak van weenen zijn voor onzen Heer, die hier zijne duurgekochte Gemeente gesticht en opgekweekt heeft, welke ook aanmerkelijk lijdt door den diep vervallen staat des lands? Zou dit geene reden van bittere droefheid zijn voor elk Vaderlander, die nog een aasje Hollandsch bloed door zijne aderen voelt stroomen?" —

JEZUS heeft reden, om over ons te weenen wegens de verregaande *verhastering* in Godsdienst en Zeden. Onder anderen lezen wij hier *Bladz.* 79. ten dezen: „ Ziet hoe losbandigheid en ligtzinnigheid (*) in alle standen van menschen zijn door-

(*) Hier over kan niet genoeg worden nagelezen, eene in vele opzigten wel geschrevene Verhandeling van VAN VLOTEN, in leven Predikant te *Barneveld*, welke ten doel

doorgedrongen en heerschend geworden; losbandigheid en ligtzinnigheid, die de geweldigste vijandinnen zijn van al wat Godsdienst genoemd wordt; gewisse ondermijners van allen eerbied voor God en de deugd; en wat meer is: — onbarmhartige onderdrukkers van het geweten, die alle gronden van zedelijkheid op losse schroeven zetten. — En dan? Kunt gij de gevolgen berekenen, wanneer deze ondeugden algemeen worden? — Getuigen zijn hier van reeds, de gesprekken en bedrijven der menschen, die wij dagelijks hooren en zien: van waar anders, dat los spreken over de heiligste dingen, dat afgrijselijk vloeken en dat schandelijk misbruiken van Gods naam, dat zóó algemeen in zwang gaat, dat men naauwelijks één gezelschap; zelfs niet van zoogenaamde wel opgevoede menschen kan bijwonen zonder ontsticht en geërgerd te worden; van waar anders dat spotten met den Godsdienst en het belagchelijk maken van alles wat daarop betrekking heeft, 't geen men meer en meer begint aan te zien voor een bewijs van eenen grooten geest, die zich boven het dom gemeen weet te verheffen. Armzalige grootheid!! Von waar anders, die toenemende ongodsdienstigheid en dat schaars bezoeken van den openbaren Godsdienst? Helaas! hoe treurig begint het er in dezen tijd te zien! — Gaat ons Vaderland eens door — bezoekt op Zon- en Feestdagen onze Tempels: Ja gij zult nog plaatsen vinden, daar men nog

heeft, de voorname oorzaken op te sporen van de tegenwoordige laauwheid en onverschilligheid in den Godsdienst, onder welke hij de heerschende ligtzinnigheid, als eene voorname oorzaak opnoemt; en te gelijk de beste middelen tot herstel in dezen aan de hand te geven. Ik wenschte wel, dat deze Verhandeling vele lezers had, maar nog meer, dat dezelve vele betrachters vond, en zoo de edele bedoeling van den nu zaligen Schrijver, onder den zegen van God, gelukkig bereikt werd!

nog oudvaderlijk in dezen gezind is, maar over 't geheel zult gij laauwheid en onverſchilligheid heerſchende zien; gij zult hier en daar bijna ledige kerken vinden, die vol konden zijn; vooral in dezen, nu door den watervloed zoo deerlijk geteisterden oord. Och! mogt elk in den watervloed Gods ſtem ter zijner waarſchuwing hebben opgemerkt en verbetering in dezen het gelukkig gevolg zijn!"

En de Redenaar beſluit dit tafereel der verbastering *Bladz.* 86. met deze nadrukkelijke woorden: „Helaas! akelige ſchilderij, hoe flaauw ook geteekend! zwart register van Hemeltergende ondeugden! Ja wel akelig en zwart!!— Maar is het niet naar waarheid? Is het te overdreven? ſpreekt mij tegen zoo gij durft en bewijst mij 't tegendeel — gij zult mij daardoor een gelukkig oogenblik verſchaffen, waarvoor ik u danken zal.— Ik denk zoo zwartgallig niet om in dezen iets te vergrooten, maar ik wil waarheid; en daarop komt het heden aan. — Het is meer dan tijd elkanderen te ontnuchteren, eer het onze ondergang zelve doet.— en daarom gij aanzienelijken en geringen; gij rijken en armen; gij vrijen en dienstbaren; gij overheden en onderdanen! — onderzoekt u zelve naauwe, ja zeer naauwe — doet u zelve de vraag: hoe ſtaat het ten dezen aanzien met ons? Ach! wie is opregt en moet niet erkennen: de Natie, deze ſtad en wij zelven zijn grootelijks verbasterd in Godsdienst en Zeden! — Jezus weent billijk over ons! En de redenen daar van — behoeven wij die wel ver te zoeken? Neen — zij liggen ons bij eenig nadenken voor de voeten." —

Te weten deze verbastering komt van die *hatelijke bandeloose* vrijdenkerij, die ook in ons land is toegenomen — van de *toenemende weelde* — van de *verwaarloozing van de opvoeding der kinderen* — van het *lezen van zedebedervende ſchriften.*

JEZUS weende over het *toekomend lot der Joden*, maar is 'er minder reden, om ook in dit opzigt over ons te weenen?

Nu volgt het tweede onderdeel des tweeden deels dezer Redevoering: „ Maar daar dit alles is, gelijk gij gehoord hebt — wat staat er dan voor ons te doen? Ziet daar de groote vraag, waar op het nu aankomt. Zij is van belang voor ons allen, wie wij ook zijn mogen, als leden van eene Natie, waar over JEZUS zoo vele redenen van weenen heeft. Ja wel van groot belang M. V.!!

„ Wij verkeeren in een beslissend tijdstip; dat wenken ons, dunkt mij, de tegenwoordige omstandigheden op eene regt merkbare wijze toe. Het is als of God in onze dagen er meer dan anders naar ziet, wat wij doen zullen: onze ondeugden afbreken, of in dezelve voortgaan; tot Hem wederkeeren of ons van Hem blijven afwenden. Van tijd tot tijd heeft Hij hoorbaar en treffend tot ons gesproken in zijne bezoekingen: denkt aan de schrikbarende ramp, die de stad *Leijden* overgekomen is, en de noodlottige overstrooming, die een gedeelte van *Zeeland* trof — maar in deze dagen geducht!! Wat zijn die groote rampen in vergelijk met dié, welke thans onzen oord treft en reeds van de ontzettendste gevolgen is; gevolgen, welker langdurige loop niet te berekenen is! — Zoo is God dan eindelijk tot de grootste bezoeking gekomen, die bijna immer ons Vaderland getroffen heeft. — Maar nu ook is er een beslissend tijdpunt: behouden of geheel der verwoesting ten prooi gegeven te worden. — Er moet eene keuze door ons gedaan worden, die dat beslissen zal; wij moeten kiezen naar God te hooren en dan behouden te worden; of Hem den nek toe te keeren en dan het slagtoffer onzer ongeregtigheid te worden."

„ En nu wat wilt gij dan? — Hebt gij nog eeni-

ge

ge liefde tot u zelven, tot uwe kinderen, en nog eenigen eerbied voor God, gepaard met een aasje gevoel uwer dure verpligting aan Hem — zoo bidde ik u daarbij en bij alles wat u lief en dierbaar is: hoort naar God in dit beslisfend tijdpunt! — of anders — wat roept u die Natie toe, waar over JEZUS weende? — of anders — verdelging! Gods langmoedigheid is groot en zijn geduld oneindig; — zijne handelwijs met de eerste booze wereld en zoo gedurig rebellerende Joodsche Natie is daar van een verbazing wekkend bewijs! — maar niet minder is zij een bewijs, dat zij eindelijk eens, na lang genoeg verfmaad en getergd te zijn, ophoudt, en dan vreesfelijk in haar ftraffen is! — hoe luidkeels en hoe hart doorfidderend predikt ons dit het eindelijk lot dier eerfte wereld, die zich tegen alles verhardde, en der Joodfche Natie die zoo moedwillig den raad Gods verwierp!" —

De Leerrede fluit met eene vermaning tot diepe vernoedmoediging voor God en eene krachtdadige verbeterring van hart en wandel.

Hartelijk wenfchen wij met den Eerw. WOUDENBERG, dat deze Leerredenen vele Lezers vinden, opdat de rampfpoedigen door den Watervloed, ten behoeve van welken zij zijn uitgegeven er grooten winst bij vinden, maar ook vele betrachters van 't geen uit dezelve nuttigs en goeds te leeren is, opdat zoo veler waar geluk bevorderd, en het doel van den Schrijver gelukkig bereikt worde!

BERGREIZEN, *uitgegeven door* CHRISTIAAN AUGUST FISCHER. *Uit het Hoogduitsch vertaald. Tweede Deel. In* den Haag *bij* J. Immerzeel en Comp., 1808. 191 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is* f 1-10—

In onze vorige Boekzaal voor de Maand Julij l. l. Bladz. 34 volgg. verslag doende van het eerste Deel van dit Werk, en hetzelve naar waarde aanprijzende, beloofden wij in de volgende Maand van het *Tweede Deel* te zullen gewagen; aan welke belofte wij mitsdezen voldoen.

Gelijk in het Eerste Deel de *Pyreneïsche* Bergen naauwkeurig en breedvoerig beschreven worden, zoo bepaalt zich dit Deel tot de *Alpen* bijzonder, en is, gelijk men van zelve reeds kan opmaken, niet min belangrijk dan het Eerste Deel.

„ Van den mond der *Var*, ter plaats waar dezelve zich in de *Middellandsche Zee* uitstort, tot daar, waar de *Arsia* hare golven aan de *Adriatische Zee* mededeelt, verheffen zich tusschen *Frankrijk*, *Italie*, *Zwitzerland* en *Duitschland*, in eene lengte van meer dan drie honderd, en eene afwisselende breedte van zes tot twintig mijlen, die hooge en statige gebergten, bekend onder den naam van *Alpen*. Dezelve zijn, even gelijk de *Pyreneën*, te zamengesteld uit verscheiden evenwijdige bergketenen, welke zich aan beide zijden boven elkanderen verheffen, in dier voege, dat de middelste keten, met den *St. Gotthard* in het Oosten en den *Montblanc* in het Zuiden, de hoogste is."

„ Om het overzigt van deze verbazende keten min-

minder moeijelijk te maken, heeft men dezelve in verſcheidene deelen afgedeeld, wier bijzondere benamingen reeds bij de ouden in gebruik geweest zijn. Dus onderſcheidt men de *Zee Alpen* van de *Vado* tot aan de *Var*, of wel tot aan de oevers van de *Po* toe; de *Cottiſche Alpen*, van de *Var* tot *Suza*; de *Griekſche Alpen*, van *Suza* tot aan den *St. Bernhard*; de *Penniniſche Alpen*, van den *St. Bernhard* tot den *St. Gotthard*; de *Rhetiſche Alpen*, van den *St. Gotthard* tot *Piava* in *Tyrol*; de *Juliſche* of *Noriſche Alpen*, van *Piava* tot *Sau*; eindelijk de *Savooiſche Alpen* van de oevers van het *meer van Geneve* tot aan de grenzen van *Wallis* en *Piemont*." Deze laatſte of de *Savooiſche Alpen* zijn het allerbijzonderst; welke hier beſchreven worden.

De Lezers van dit Werk zullen, met vermaak, en zonder met hem in eenige gevaren werkelijk te deelen, uitgezonderd door het medegevoel, met de Reizigers deze verbazende en trotſche Berggevaarten beklimmen; voornamelijk den *Mont-Blanc*, welks top, na verſcheidene vruchteloze proeven, eindelijk SAUSSURE in het jaar 1787 bereikt heeft, waar van hier een zeer opmerkelijk berigt met zijne eigene woorden, in het XIde en XIIde Hoofdſtuk, Bladz. 103 volgg. gegeven wordt.

Als een *Aanhangſel* zijn achter aan geplaatst eenige algemeene wetenſchappelijke Aanmerkingen, Ysbergen, Planten, Inſecten en eenige aanmerkingen voor Reizigers.

Wij zullen, terwijl wij onze Lezers verders naar het Werk zelve wijzen, hier een paar bijzonderheden overnemen, betreffende de bewoners dezer bergen en de Gemzen- en Marmottenjagt, welke wij niet twijfelen, of zullen aan onze Boekzaal-Lezers welkom zijn.

„ Het belangrijkſte (*Bladz.* 20 volgg.) „ intuſſchen voor een wijsgeerigen reiziger door dit dal

zijn

zijn de inwooners; daar de verheven en krachtvolle natuur, waar door zich de bewoonders der bergen onderscheiden, in alle hunne natuurlijke en zedelijke trekken doorstraalt. Alles is bij hun zenuw, muskel en uitdrukking van sterkte; alles draagt het karakter van moed, verhevenheid en eenvoudigheid; levendig, vrolijk, en echter scherpzinnig en geschikt tot nadenken; hekelachtig, en zelfs scherp, wanneer een vreemdeling zich belagchelijk aanstelt, en echter zeer getrouw en bescheiden; godsdienstig tot bijgeloovigheid toe, en echter weldadig en deugdzaam. Zie daar de hoofdtrekken waar uit zich het karakter dezer dalbewooners laat opmaken.

„ Saussure heeft ons eenige bijzonderheden wegens hun wijsgeerig verstand en menschlievend hart medegedeeld, welke men hier ongetwijfeld met vermaak lezen zal. „ Ik trad," dus spreekt hij, „ in een huis te *Argentiere*, en vroeg eene vrouw om wat melk; zij had kort te voren, weinige dagen na elkanderen, haren vader, man en broeder aan de loop verloren (*), en was met drie onmondige kinderen overgebleven. De trekken van haar aangezigt kondigden bedaarde maar diepe smart aan, terwijl haar gansche voorkomen eene waardigheid uitdrukte, welke den aanschouwer op het eerste gezigt voor haar innam."

„ Toen zij mij de melk had gegeven, vroeg zij mij van waar ik was, en welke zaken mij in dit jaargetijde (het was in Maart) naar *Chamounix* voerden. Ik zeide haar, dat ik van *Geneve* was,

enz.

(*) Over het algemeen worden deze dalbewoners zelden oud; zoo dat men weinig grijsaards onder hen vindt. Ontstekende koortsen en dergelijke, een gevolg der schielijke verandering van het weder, welke hier plaats grijpt, slepen een gering getal weg; velen komen ook om bij het krijstal zoeken, op de gemzenjagt enz.

enz. Waarop zij zich in het bijzonder over mijnen Godsdienst begon uit te laten. Ik kan onmogelijk gelooven, zeide zij vervolgens, dat alle Protestanten zouden verdoemd zijn; er zijn zoo veel regtschapen lieden onder hen, en God is te goed en te regtvaardig om ons allen zonder onderscheid te verdoemen! Na eenige oogenblikken zwijgens voer zij, onder een zacht hoofdschudden, aldus voort:

„ Het komt mij echter zonderling voor, dat van zoo velen als er gestorven zijn nog niemand is te rug gekomen. Mijn man en mijn broeder, bij voorbeeld, voegde zij er met droefheid bij, om welke ik zoo veel geweend heb, waar aan ik onophoudelijk denk, en die ik alle nachten, onder het storten van duizend tranen, bezwere mij te zeggen, waar en in welken toestand zij zich bevinden. Ach, indien zij nog ergens waren, zij zouden mij gewis in deze onzekerheid niet laten. Dan welligt, voer zij voort, ben ik zulks niet waardig; welligt genieten mijne onschuldige kinderen dit geluk. Dit zonderling mengsel van gezond oordeel en bijgeloof, gevoegd bij de kromtongige taal en den hulpeloozen toestand dezer arme en verlatene vrouw, had iets zoo verhevens, zoo treffends voor mij, dat ik nimmer deze ontmoeting vergeten zal."

„ Nopens het weldadig karakter der inwoners van *Chamounix*, deelt SAUSSURE elders de volgende bijzonderheden mede. Hunne weldadigheid strekt zich niet slechts uit tot bijzondere handelingen, maar schijnt zelfs bij hen zekere eerwaardige gebruiken te hebben ingevoerd. Zoo vindt men, bij voorbeeld, geene stichtingen voor weezen, armen of oude lieden bij hen, maar ieder inwoner neemt, op zijne beurt, en voor een zeker getal dagen, dan eens een kind, dan weder een grijsaard

enz.

enz., bij zich, en behandelt dezelve naar zijn vermogen."

„ Wanneer een inwoner door ouderdom of ziekte buiten ſtaat is om zijn land te bearbeiden, en geen geld heeft om zulks door huurlingen te doen verrigten, geſchiedt dit gemeenſchappelijk en om niet door zijne naaste geburen. Ingeval van buitengewone ongelukken, bij voorbeeld, overſtroomingen, ſneeuwſtortingen enz., welke eenen bijzonderen perſoon hebben getroffen, trekt de ganſche gemeente zich de zaak aan, en op deze wijze wordt hij met vereenigde krachten in het bezit zijner woning, akker enz. herſteld."

„ Wat de bronnen van beſtaan der tegenwoordige inwoners betreft, dezelve bepalen zich tot den akkerbouw, de veeteeld, de gemſen- en mormeldierenjagt, het krijstalzoeken, en den toeloop van de vreemdelingen. Alle de genoemde bedrijven geſchieden eigenlijk niet dan gedurende den zomer; de winter wordt, uit gebrek van fabrieken, grootelijks in ledigheid doorgebragt."

„ Van den akkerbouw en de veeteeld is bereids boven geſproken, beide worden bijna geheel aan de vrouwen overgelaten. Daar tegen begeeft zich een gedeelte der mannen naar *Tarentaiſe*, het dal *Aoſta* enz., waar dezelve als *ſennen* (*) gebruikt worden, een bedrijf waartoe men wil dat deze dalbewoners bijzonder geſchikt zijn."

Van de Gemſen- en Marmottenjagt lezen wij *Bladz.* 24—28. „ De gemſenjager begeeft zich door-

(*) Dus noemt men lieden welke gehuurd worden om in het voorjaar het vee tegen de bergen op te drijven, gedurende den zomer te bewaken, te melken, boter en kaas te maken enz.; waar na zij tegen het najaar het vee weder naar beneden drijven, wanneer hun werk voor dit jaar verrigt is.

VERT.

doorgaans op weg als het nog nacht is, ten einde vóór het aanbreken van den dag zich op de hooge weiden te bevinden, waar henen de gemſen zich voor de aankomst der kudden gewoon zijn te begeven. Wanneer hij de plaats ontdekt heeft waar hij meent dat zich gemſen onthouden, overziet hij dezelve door zijn verrekijker. Wordt hij alsdan geene dezer dieren gewaar, zoo klimt hij hooger op; krijgt hij er een in het oog, hij tracht hetzelve de hoogte af te winnen, terwijl hij tegen een regenbed opklimt of zich achter eene rots vestigt. Zoo dra hij nu de hoornen der gems kan onderſcheiden, en hier door den afſtand van het dier kan nagaan, legt hij zijn geweer (*) op een rotspunt, mikt met de uiterſte koelbloedigheid, drukt los, en mist zelden zijn doel te treffen."

„ Nu loopt hij naar het geſchoten dier toe, ſnijdt het, tot meerder zekerheid, de peezen af, waar na hij hetzelve de huid afſtekt, wanneer, namelijk, het terugkeeren te gevaarlijk is, of het ganſche dier op de ſchouderen neemt, en dikwijls verſcheiden uren ver in het benedendal draagt. Het vleesch wordt alsdan gegeten, en de huid, na dat dezelve gedroogd is, voor omſtreeks de negen livres verkocht."

„ Ondertuſſchen gaat deze jagt niet altijd even voorſpoedig. Gewoonlijk wordt het dier eerder den jager, dan deze het dier gewaar, en redt zich met eene ongeloofelijke ſnelheid. Inzonderheid is dit het geval, wanneer verſcheidene bijelkanderen zijn. Zij ſtellen alsdan, namelijk, een ſoort van ſchildwacht uit, die, terwijl de andere weiden, op al wat er omgaat moet acht geven (†).

Naauw-

(*) Zijnde een getrokken karabijn.

(†) Er zou op het verhaal van onzen gemſenjager ter dezer plaatſe wel iets aan te merken zijn; doch men laat zulks liever aan den Lezer zelve over.

VERT.

Naauwelijks wordt deze iets gewaar dat hem verdacht voorkomt, of hij maakt een piepend geluid; alle de gemſen komen alsdan in der ijl naar hem toe, om ooggetuigen te zijn van het geen er omgaat; en zoo dra zij den jager in het gezigt krijgen, zijn zij in een oogenblik buiten zijn bereik."

„ Dan, geene tegenſpoeden van dezen aard kunnen den jager ontmoedigen; met te ſterker begeerte, met eene drift welke naar eene wezenlijke dwaasheid gelijkt, zet hij de vlugtende dieren onophoudelijk na. Hij ontziet geene gevaren, hij kent geene zwarigheden meer. Hij ijlt over ſneeuwvelden, klimt van rotspunt tot rotspunt, zonder voor verborgene afgronden te vreezen, zonder aan de mogelijkheid zijner terugkomst te denken. De avond valt; zonder vuur, zonder dekſel, brengt onze jager den nacht door op eene rots, gebruikt niet dan een weinig bij zich hebbend brood en brandewijn, en zet, zoo dra het morgen is geworden, zijne vervolging met den zelfden ijver voort. Op deze wijze zwerft hij dikwijls verſcheidene dagen achter den anderen tuſſchen de klippen om, tot hij zijn doel bereikt, of zijnen dood in eenen der afgronden gevonden heeft."

„ In weerwil van alle de moeijelijkheden, en trots alle de gevaren, welke deze jagt verzellen, maakt dezelve de verrukkendſte bezigheid uit van hun die daar aan gewoon zijn. „ Mijn grootvader, zeide een jong gemſenjager tegen SAUSSURE, en mijn vader zijn beide op de jagt geſtorven; ik verlang voor mij het zelfde, en dat mijn weitas mijn doodkleed mag uitmaken; maar wanneer ik de grootſte ſchatten kon winnen, doch als dan mijne gemſenjagt moest verlaten, zou ik dezelve niet willen aannemen."

„ Men moest het genoegelijke eener ongedwongene levenswijze kennen; men moest kennis dragen van den invloed der hooge berglucht, om eene geest-

geestdrift te kunnen verklaren, welke door geene reden van meerder belang verwekt wordt (*). Voor het overige is de gemsenjager op het eerste gezigt kennelijk: zijn uitzigt, zijn gansche gelaat heeft iets wilds, iets ingespannends; alle zijne uitdrukkingen en bewegingen hebben eene heviglheid en snelheid, welke den koenen, den met den dood vertrouwelijken mensch kenmerken."

„ Het tegengestelde van de gemsenjagt is de jagt van het mormeldier, of de marmot, met welke laatste noch vermoeijing, noch gevaar verbonden is. Het is bekend, dat het mormeldier zich een winterverblijf in den grond graaft, en daar in gedurende de maanden October tot Meij in eene soort van slaap of bedwelmdheid doorbrengt. Deze omstandigheid maakt de gezegde jagt ten uitersten gemakkelijk, daar men tot dezelve slechts eene spade noodig heeft. Zoodra, namelijk, het mormeldier zich in zijn hol heeft begeven, het geen gewoonlijk kort vóór het vallen van de eerste sneeuw geschiedt, gaat men aan het graven, en treft niet zelden tien of twaalf stuks in een leger aan. De slaap dezer dieren is zóó vast, dat dezelve dikwijls vervoerd worden zonder te ontwaken."

„ Het voordeel van deze jagt is ten uitersten gering, daar het vel van den marmot naauwelijks drie stuivers waardig is, en eigenlijk alleen zijn vet tegen de jicht en dergelijke kwalen gebruikt wordt. Desniettegenstaande wordt de marmottenjagt door de inwoneren van het dal *Chamounix* met zulk eene drift voortgezet, dat dit dier, zoo wel als de gems, waarschijnelijk binnen de vijftig jaren aldaar geheel zal uitgeroeid zijn."

(*) Het gansche voordeel van gene gems, huid, vleesch, alles te zamen, kan ten hoogsten op twaalf livres gerekend worden.

DICHTVRUCHTEN van den VRINDENKRING, onder de Zinſpreuk: Kunst door Vrindſchap volmaakter. *Zevende Inzameling. Te* Amſterdam *bij* P. G. en N. Geijsbeek, 1809. 118 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-16 —

De Vrindenkring, die reeds *zes Inzamelingen* van zijn *Dichtvruchten* aan het Dichtlievend Publiek heeft medegedeeld, ſchenkt aan het zelve thans eene *zevende Inzameling* in dit Stukje, het welk, uit hoofde van het overlijden van den kunstkundigen Dichter en Boekhandelaar VIJLENBROEK, bij de Boekhandelaren GEIJSBEEK wordt uitgegeven; het zelve bevat weder een aantal kleine Dichtſtukjes op onderſcheidene onderwerpen van onderſcheidene Dichters, Leden van dezen Vrindenkring; wij zullen, gelijk wij van tijd tot tijd, van de vorige inzamelingen dezer *Letterʋruchten* gewoon zijn geweest, weder eenige proeven, meest zoo wij vertrouwen, naar den ſmaak van onze Boekzaallezeren aanbieden: bij voorb. het Stukje getijteld:

GEESTDRIFT.

Toen God de deugd den ſterfling gaf
Ter gidſe, om, veilig, naar het graf
Langs gladde en woeste paên, gelukkig, voort te treeden,
Toen ſchiep hij in zijn jeugdig hart,
Door Hem beſtemd tot vreugd en ſmart,
Een' trek tot onbegrijplijkheden.

Die

Die trek, de bron van vordering
Door 't onderzoek in 's waerelds kring,
Van al de wonderheên, die de Almagt immer werkte,
Groeide aan, bij al 't bevallig schoon,
Dat al 't geschapen' spreidt ten toon,
Terwijl de geestdrift dien versterkte.

Nu valt zijn oog op 't beeld der eer;
Hij knielt 'er voor, afgodisch, neêr,
En wil, zelfs door zijn dood, voor haar voldoening zoeken. —
Straks dweept hij, zonder reden, voort,
En wil, daar schijndeugd hem bekoort,
Zijn reden, ja, zijn' God verkloeken. —

Daar plengt zijn oog een' liefdetraan;
Hij noemt de kracht van zijn bestaan
De liefde, en wil om haar zijn deugd, zijn godsvrucht derven. —
Hier wapent hij, voor 't vaderland,
Verwoed, zijn forsch gespierde hand,
En wil voor zijne vrijheid sterven. —

Thans glinstert kunstmin voor zijn oog;
Zijn geest klimt tot den sterrenboog,
En wil zelfs, naar dien togt, geduurig hooger rijzen. —
Dan weêr, door woekerzucht misleid,
Daar hij zijn heil van 't goud verbeidt,
Wil hij zijn schatten eer bewijzen. —

Nu leeft hij voor zijn' vriend alleen;
De vrindschap aêmt voor all' zijn treên
De zoetste geuren uit der lieve lenteroozen. —
Dan voedt de wellust zijne vreugd;
Geen straffe blik van 't oog der deugd
Kan hem, bij zijn genot, doen blozen. —

Dan, ach! mijn oog dooft in verſchiet,
En vind voor rust de geestdrift niet....
ô Deugd! wees gij het doel van mijn beſpiegelingen;
Gun aan mijn hart, door u geleid,
Den glans van uw voortreffijkheid,
Met hooge geestdrift, blij te zingen!

Gij, die in 's waerelds morgenſtond
Uw' invloed aan 't geluk verbond,
Beſtuurt het dankend hart, dat op uw heil
blijft ſtaaren!
Elk bloemtje, dat uw hart mij ſchenkt,
De daauw waarmee gij 't bloempje drenkt,
Doet mij uw ſchoon aan godsvrucht paaren.

Gij, die eens, in de veege nacht,
Mijn ziel aan mijne ſponde wacht,
Vuur daar mijn geestdrift aan, dan vrees ik
voor geen ſterven;
Dan kan ik, welke ſmart mij beidt,
ô Deugd! door u voor ons bereid,
Des waerelds grootſten wellust derven!

Dan wordt des levens jongſte blik,
(Voor 't deugdloos hart een kille ſchik,)
Mijn lied, aan Gods beſtuur, vóór de englen,
opgezongen! —
Hier ſtaaren wij, verrukt, omhoog;
Daar zien wij, met een helder oog
God zelv'... Kniel, menschdom! kniel! van 't
diepſt gevoel doordrongen!

WENSCH NAAR VREDE.

ô God! hergeef de vrede aan de aard',
Laat af van uw kastijden!
Ach! wil het zuchtend menschdom toch
Van 't woên des krijgs bevrijden!

Hier

Hier treurt een weduw', dáár een wees,
Daar ze onder 't leed bezwijken.
De aarde is met bloed en puin bedekt
En overhoopt met lijken.

Nog rookt de zee van 't laauwe bloed!
Van zo veel dappre helden,
Die voor hun dierbaar vaderland
Zich in de bresse ſtelden.

Gebied, en 't zwaard wordt uit de ſcheê
Voortaan niet meer getogen;
De aard' juigcht op nieuw, ach! wees, ó Heer!
Wees met ons leed bewogen!

Maar hoe! wat zeg ik? Heer! uw wil
Is wijs, ſchoon om uw wegen
De mensch zo vaak kortzigtig ſtaat
Bekommerd en verlegen.

ó Kon de mensch het groot ontwerp
Van uwe daên bevroeden,
Hij morde nooit in bitter leed,
Of felle tegenſpoeden.

Maar ach! de zwakke ſterfling treurt:
Wees met zijn leed bewogen;
Herſtel de rust en vrede op de aard';
Betoon uw mededogen!

Zo juigcht heel de aard' na zo veel druk,
Door uwe gunst, ó Heere!
En heft met blijde ſtemmen aan
Een' lofzang u ter eere.

VERTROOSTING.

1 Cor. XV. vs. 42 en 43.

Wij zien op de aarde niets beſtendig;
Genot en vreugd zijn kort van duur;
Maar leed en ſmart zijn tevens endig
Als 't gramme en blijde der natuur.

Al 't ondermaanſche heeft zijn perken;
De gunst der hoop verſtuift als kaf;
De herfſtſtorm blaast in 't loof der berken,
En 't valt als 't laage veldbloemtje af.

Waar onlangs hooge aheelen ſtonden,
Brengt thans het aardrijk nètels voort;
Waar nimmer ſchaduw wierd gevonden,
Is thans een digtbelommerd oord.

De lente wekt natuur uit de armen
Des winters, die in ſlaap haar hield;
De zomer komt haar borst verwarmen,
Tot haar de herfst op nieuw ontzielt.

De zon onttrekt ons oog haar glansſen;
Zij heeft deez' dag haar loop volbragt:
De maan vervangt aan 's hemels transſem
Haar ſtandplaats in de ſtille nacht.

Volgt in de ſchepping 't all' elkandren,
Duurt geen ondelig voort op de aard',
Maar wordt het opgevolgd door andren,
Wier aanzijn ook de tijd niet ſpaart —

Wordt hier een band vaneengereten,
Waarvan men alles had gehoopt —
Wat nood, wanneer wij zeker weten
Dat hij gintsch weêr wordt aangeknoopt!
Ach!

Ach! treft ons leed, eens volgt verblijden;
De traan, die thans ons oog ontſchiet,
Zal ook van onze wangen glijden,
Als ons de blijdſchap laafnis biedt.

Geen heil, geen welluſt is volkomen,
De roos verwelkt als de aster bloeit:
Vaak wordt ons een genoegte ontnomen,
Als ons een andre is toegevloeid.

Zo is dan ons kortſtondig leven
Geen bloemkrans, die verwelking tart;
Maar, ſchoon met leed en ramp doorweven,
Toch ook geen doornenkroon van ſmart.

Treft ons de treurige ondervinding
Van broosheid en onduurzaamheid —
Welnu, dit trooſte ons, door ontbinding
Wordt ons de duurzaamheid bereid.

Wij voegen hier nog bij de twee volgende kleine Stukjes:

GODSVEREERING.

Is God, wiens heilig oog nooit wordt door ſchijn verblind,
Gedient met vastgeſtelde en plegtige gebaarden?
Wordt hij verzoend door bloed, geplengd op hooge altaaren?
Behaagt hem de offermoord van 't eerstgeboren kind?

Gevalt hem, die 't heelal door liefde aan zich verbindt,
De ſchamele eerſteling van rijpe korenairen?
Wacht hij op ooi of ram, na krijgs- of zeegevaren?

Streelt hem de lofgalm, die met d' outergeur
verzwindt?

Neen! 't magtig, in zichzelv' hoogstzalig Opperwezen
Vraagt naar geen menschendienst uit slaafsch ontzag gerezen,
Schoon orde- of kerkgezag den geest te kluistren poog'.

Beöefning van de deugd, gestrenge pligtbetrachting,
Belangelooze zucht tot 's naasten smartverzagting,
Is de eerdienst boven all' behaaglijk in Gods oog.

En dit niet onaardig *punt-* of *sneldicht:*

DE GEVOLGEN.

Een kruijer, die een vracht had op zijn karre geladen,
Zag, vóór zich uit, twee jonge menschen,
Als bruid en bruidegom, verheugd ter trouwe gaan,
En riep hen toe: „Gij ziet het eind van uwe wenschen,
„Maar weet, de last komt achter aan."

Wij hebben deze proefjes uit deze inzameling uitgelezen, zonder dat wij daar door geacht willen worden, ons oordeel over de meer of mindere voortreffelijkheid dezer *Dichtvruchten* onderling te willen vellen; het gaat met soortgelijke inzamelingen niet anders, alles is voor allen niet even smakelijk, onze *Boekzaallezers*, dit mogen wij vrijelijk onderstellen, zullen geen smaak vinden in een

een *Drinklied* of *aan een zestienjarig Meisje*, zij beminnen *vruchten*, die te gelijk eenig voedsel bevatten voor het hart.

Wij moeten uit het *Voorberigt* voor deze Inzameling onze Lezers opmerkzaam maken op het volgende. Daar de *Kleine Dichterlijke Handschriften*, bij wijlen den Boekhandelaar UIJLENBROEK uitgegeven, thans ophouden voortdurend te beſtaan, verklaart de Vriendenkring niet ongenegen te zijn, om verdienſtelijke Dichters in de gelegenheid te ſtellen, hunne losſe Stukjes het publiek mede te deelen, door zoodanige middelen en langs zoodanige wegen, als de aard en inrigting des gezelſchaps zullen toelaten, waaromtrent elk der leden, wier namen voor elke inzameling geplaatst zijn, des verlangd wordende, de noodige opheldering en aanwijzing zal kunnen geven.

ALINE van RIEZENSTEIN, door AUGUST LAFONTAINE. *Eerſte Deel. Met Platen. Te* Haarlem *bij* Fr. Bohn, 1808. 348 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 2-18 —

LAFONTAINE is een onuitputtelijk vernuft. Zijne Werken vloeijen over van menſchen- en wereldkunde; het is of het menſchelijke hart voor hem openligt, zoo naauwkeurig teekent hij ons het zelve af; men leest zijne ſchriften met vermaak, om het vernuft, het welk hij daar in ten toon ſpreidt, en men behoort ze tevens te lezen, om het ware, het leerzame, het nuttige daar uit op te zamelen, het welk zij bevatten. Dit geſchrift: ALINE VAN RIEZENSTEIN, waar van het Eerſte Deel thans voor

ons ligt, is, zoo veel wij uit hetzelve reeds over hoo geheel oordeelen kunnen, geen der minſten van de door hem geſchrevene Romans. De Heldin van het Stuk zelve ALINE VAN RIEZENSTEIN vertoont zich in dit Deel naauwelijks in het verſchiet, onder den naam van ROSALIA, en wij verliezen haar even ſchielijk; wij zullen dus van de omkleeding of den vorm der geſchiedenis thans niets zeggen, tot dat de ontknooping van den in dit Deel gelegden knoop in het *Tweede Deel* ons zal voorkomen.

In dit Eerſte Deel ontmoet ons een Baron MAGNUS VAN RIEZENSTEIN, een' zonderling, maar tevens regt edel mensch, die door zijn gedrag en handelwijze een uitmuntend karakter ontdekt, waar door bij gelegenheden de uitmuntendſte menschkundige Tafereelen en Waarnemingen in dit Deel voorkomen. Zijn karakter wordt *Bladz.* 18. met deze woorden geſchetst: „ Hij bouwde, jaagde, plantte, zag op orde en regt, en op zedelijkheid. Hij was voor zijne boeren een geſtreng Heer, wanneer zij misdaden begaan hadden, maar voor den ongelukkigen een engel, een hooger wezen vol zegen en weldadigheid. Hij had dagelijks een paar zijner bedienden aan tafel. Men was een weinig ſtijf, want de Baron vorderde ieder klein eerbewijs, dat hem niemand weigerde. Voor het overige at men bij hem voortreffelijk en dronk nog beter, en praatte vertrouwelijk, wat de Baron gaarne zag, offchoon hij wegens zijn gebrek aan woorden weinig deel aan het geſprek nam, wanneer hij er niet veel belang in ſtelde. Intuſſchen wisten zijne bedienden zeer goed, dat hij toehoorde, dat hij over het gehoorde nadacht."

„ Zij beminden hem in der daad, zoo als men zulk een goedhartig man beminnen kan, en de eerbied, dien zij hem betoonden, kwam uit hun gebeele hart voort, waaraan alleen zijne Zuster twijfelde; want voorzeker, die hem nader kenden, be-

bekenden hem opregt, dat de Baron MAGNUS, de beste, de grootmoedigste onder hen allen was. En is dat niet genoeg? vraag ik."

Laat ons door een paar voorbeelden toonen, hoe veel men hier opmerken kan. Des Barons zuster, eene Dame van het Hof, had hem eindelijk eene zucht naar roem ingeboezemd, „ zeer lang dacht hij na, langs welken weg die te verkrijgen was. Hij raadpleegde ongemerkt zijnen ouden SAMUEL over dit onderwerp; want SAMUEL had met zijnen Vader in de wereld geleefd."

„ Ja, goede Hemel, uwe Genade, riep SAMUEL: wie opwaarts wil in de wereld, dien zij de Hemel genadig. Want allen willen zij opwaarts! Allen!

„ Hoe dan echter — vroeg de Baron nieuwsgierig. Hoe? riep SAMUEL: hoe? dat hoe begeer ik geen christenmensch te gunnen. De eene kruipt op handen en voeten als hond opwaards, de —.

„ Foei! — SAMUEL. Gij liegt! Hoe kwam een mensch aan het kruipen als een hond?"

„ Ja, uwe Genade, anders niet. Wie opwaarts wil, moet vleijen, likken, opwachten, opzoeken, kwispelstaarten als een hond, of zacht, in het donker wegkruipen, als eene padde, of hij moet zich opwaarts koppelen, of opwaards huwen, of zich opwaarts bedriegen, belasteren, vermoorden, indien het zijn moet, of zich opwaarts koopen. Dit helderde SAMUEL met een paar voorbeelden van het voormalig hof op."

„ Voor den duivel, riep de Baron: karel gij liegt, geloof ik. Er zal toch wel iemand zijn, bij voorbeeld, zoo als mijn Vader —

„ SAMUEL glimlachte. Uwe Genade, dat was zulk een toeval, dat alle eeuwen maar eens gebeurt, en toch was het eigenlijk het huwelijk. Het heet immers, de goede werken maken niet zalig. Ik weet niet of het zoo eigenlijk waar is, want regt in het hoofd wil het mij niet, uwe Genade."

„ De

„ De Baron nam een zeer nadenkend gelaat aan. Gij hebt gelijk, SAMUEL, mij wil het ook niet in het hoofd."

„ Maar is het waar, wilde ik zeggen, uwe Genade, dan is het op aarde even als in den hemel: want met goede werken heeft het in de wereld nog niemand ver gebragt. Daar was een oude kanzelarijbode, die zeide altijd: wat eerlijk? wat geleerd? wat" —

Met zijnen vriend RUOL, van een uitmuntend karakter, met wien hij op zijne reize vriendschap gesloten heeft, houdt de Baron dit gesprek over de *groote wereld*. Op zijne vraag: „ Wat is de groote wereld? zegt RUOL: „ De kleine wereld, Mijnheer Baron, wanneer ik haar met de groote vergelijk, het snijderswerk daaraan, en de bevalligheid, welke er de dansmeester aan geeft, daar af gerekend, is niet een haar armzaliger. Zij arbeiden hier en daar, om van het leven ontslagen te worden, en wenschen het steeds terug. Ieder mensch kon zijn paradijs hebben met den levensboom midden daarin; maar zij zondigen alle, juist zoo als onze eerste ouders, want ieder wil meer zijn dan hij is, dan hij zijn kan, en daar aan waagt hij paradijs en alles. Ieder wil eten van den boom, waar van hem verboden is te eten. De werkman wil een armstoel, de winkelier eene sofa, de koopman rijtuig, de kapitalist eene zitplaats op de harde trappen van den troon, die daarop zitten willen op den troon, en de troonbezitter wil alles. En toch verdwijnen in eene eeuw driemaal de menschengeslachten van de aarde; zij zetten echter hunne pogingen zoo ernstig voort, als ware er geen dood; als ware dezelve slechts boerterij. De Benedictijnen bewijzen, dat hun stichter en het huis *Oostenrijk* van den Romein ANICIUS afstammen. Daar ziet men de dwaasheid."

„ Hier fronsde de Baron het voorhoofd; met de

de oude familien wilde hij niet hooren ſpotten. Het huis *Oostenrijk* is zoo oud als het mijne, zeide hij met een donker gelaat. Niet ouder dan het mijne, antwoordde BUOL ſchielijk. En ware ik zoo rijk als ik arm ben, dan vond ik mijnen geſchiedſchrijver, die het der wereld in een foliant bewees. Hij gaf toch den eerſten mensch een wapen, drie vijgenbladeren, en dat in ernst."

„ Hoe? in ernst? hoe? vraagde de Baron."

„ In allen ernst, met een Vrijheerskroon daar boven. Gij ziet Mijnheer Baron, dat ik van ADAM afſtam, dus kan mij niemand beletten mijn wapen te nemen — hier werd de Baron nog gemelijker — zoo mij eens de duivel des hoogmoeds, ging BUOL voort, bezit, en juist waar toe het ADAM gebruikte, om mijne naaktheid te bedekken. Want naakter, jammerlijk naakter kan toch geen mensch zijn, dan hij, die zich met allen ernst op de verdienſte zijner voorvaderen beroept."

„ Hier ontving de Noorman de ſporen, en weg vloog hij. Rijd maar, zeide BUOL: goede man, rijd maar. Gij ſchudt den pijl niet af."

„ De Baron bleef een uur lang vooruit, geheel alleen. Hij was in diepe gedachten. Eindelijk zeide hij: de duivel, eindelijk heeft hij toch gelijk, en zulk een ſtamboom is eindelijk ook niets dan een opſchrift op eene eerepoort, waar van ik niet een letter, niet een puntje boven de *i* verdiend heb."

„ De Baron hield zijn paard weder tegen. BUOL naderde, zoo als gewoneljk, zeer vrijmoedig. De Baron bood hem zwijgende de hand aan. Goede Man! dacht BUOL."

„ Zulke ſprongen had de Noorman in de vier weken reeds een dozijn malen gedaan, BUOL echter ſtoorde zich daar niet aan. Waarom, zeide hy bij zich zelven: waarom zou ik u niet geven, wat ik beters heb, goede man? Gij zijt het waardig,

dat

dat ik zelf uwe vriendſchap waag, al moeten wij ook van elkander ſcheiden, dan ſcheiden wij als vrienden, welke door een hard noodlot, niet door hun hart, gefcheiden worden, en het zaad, dat ik in uwe ziel ſtrooi, zal evenwel opgaan. Evenwel!" —

„ Buol brajt den Baron" (zij waren te *Pyrmont*,) aan de Farotafel. De Baron zag hier eenige zijner bekenden, op wier gezigten de vertwijfeling van het ongelukkig ſpel hare afſchuwelijke trekken gegraveerd had."

„ De duivel, ik wenschte, zeide hij: dat ik dit niet gezien had, Buol. Groote wereld! antwoordde Buol. De Man, voegde hij er bij, die tegen ons over ſtond, en niets zeide bij zijn verbazend verlies, dan op zijn hoogst *Diable!* of *Peste!* die —

„ Ik heb hem gezien, Buol, en dat beviel mij, zoo moet men zich bij het verlies van een paar duizend guldens gedragen, wanneer men ſpelen wil."

„ Groote, fijne wereld! Mijnheer Baron. Juist deze man heeft het vermogen zijner vrouw en zes kinderen verſpeeld. Die paar duizend guldens, welke hij zoo grootmoedig verloor, waren, zegt men mij, het eigendom eener arme weduwe, die nu eene bedelares is.

„ Buol, hemel en hel! is dat waar? Zoo hale den karel de — duivel; neen, dat is te goed voor hem, indien dat waar is."

„ Buol liet den Waard boven komen, een koopman, die ſedert twintig jaren in *Pyrmont* woonde, en bijna de geheele Duitſche groote wereld kende. Hy verhaalde, en hij ſchilderde eenige karakters der Badbezoekers zeer levendig, zoo levendig, dat den Baron de eene huivering na de andere overviel."

„ Buol kwam op de Dames. De Koopman die in deze *quint eſſens* der groote wereld oud was geworden, ſchilderde eenige vrouwen en meisjes af,

af, die de Baron met den eertitel: ware ROZALIA's! vereerd had, op hare kleedkamers, en onder hare kameniers."

„ De Baron ſtond verbaasd, en BUOL zeide: groote wereld! De Baron ſchudde toch eindelijk ongeduldig het hoofd; na vier weken echter, ingewijd in de *Eleuſiniſche myſterien* der groote wereld, riep hij: gij hebt gelijk, BUOL. Dat is eene prullenwereld, die groote, en al ware mijne Zuster hier, zij — Ik ben het moede, dat ben ik. Maar er moeten toch, voor den duivel, ook eerlijke lieden onder zijn, denk ik.

„ Die zijn er, de hemel zij gedankt! overal, Mijnheer Baron. Het kost ſlechts vele moeite, om hen te vinden, en vindt men hen, om hen voor ons belang te winnen. Mij dunkt hier is niet eene ROSALIA."

„ De Baron gaf met een treurig hoofdſchudden zijne toeſtemming tot deze ſtelling. Indien wij maar wisten, zeide hij, waar zy was."

LETTER-NIEUWS.

Bij den Boekverkooper N. Cornel te *Rotterdam*, is heden van de pers gekomen en alom verzonden:

I. *Leerrede ter Nabetrachting op den laatſten Dank- en Bededag*, door M. J. VAN NIMWEGEN, Predikant op 't Eiland *Rozenburg en Blankenburg*. De prijs is 10 Stuiv.

II. *Vruchten der Eenzaamheid*, door V. VAN DOLDER, Predikant te *Tſelmonde*. In dit Stuk vind men de volgende Overdenkingen: A. Over de *Eenzaamheid*. B Over de *Voorzigtigheid*, na *Efeze* V. vs. 15, 16. C. Over het vieren van den *Bededag* D. Vervolg op het zelfde Onderwerp. E. Vervolg over *Efeze* V. vs. 15, 16. enz. De prijs is 15 St.

Bij W. Verblaauw, Boekverkooper te *Gouda*, is gedrukt: *De Handleiding tot het leeren van het Clavecimbaal* of *Orgelſpel*, verkort en gemakkelijk gemaakt voor de Eerstbeginnende, door J. MOST, Organist en Klokkenist te *Gouda*.

Van

Van het gemak, de nuttigheid en de aanprijzing van dit Werkje, laten de Schrijvers van de *Vaderl. Biblioth. No.* 2. van 1809. zich dus uit: „ Wij twijfelen niet of dit nuttig Werkje, dat in Vragen en Antwoorden is ingerigt, zal aan de Leerlingen op het Clavier, veel gemaks en nuts toebrengen. Immers de algemeene lesſen, welke de Autheur in het Voorberigt den Leerlingen mededeelt, kenmerken al terſtond deszelfs ware kunde en ondervinding in de Kunst, die hij in dit kleine Werkje behandelt. Eene uitſlaande Plaat, voorſtellende de Claviertoetſen, vindt men achter hetzelve. Alles wordt zeer duidelijk en bevatbaar, ook zelfs voor den minstkundigen, in hetzelve voorgeſteld; wij kunnen dus deszelfs nuttig gebruik niet genoeg aan de Liefhebbers van het Clavecimbel en Orgelſpel aanbevelen." Herzelve is mede te bekomen te *Amſterdam* bij J. Tiel, Brave en Elwe; *Leijden* Mortier; *Rotterdam* N. Cornel enz. De prijs is 7 ſtuiv.

Joh. van der Heij, Boekverkooper te *Amſterdam*, geeft uit en heeft alom verzonden: *De Wegen des Leevens*, of de Vraag: *Welk Beroep wilt gij kiezen?* gedaan aan alle aankomende Jongelingen, en toegewijd aan alle Ouders en Voogden, door A. FOKKE SIMONSZ. In gr. 12mo. Met Platen. Het oogmerk van den Schrijver is in dit Werk, om Jongelingen in derzelver keuze van een Beroep behulpzaam te zijn, door hen de onderſcheidene Beroepen te leeren kennen niet alleen, maar ook het voor- en nadeelige, het aangename en onaangename van een en ander aan te wijzen, ten einde een ieder, naar mate van zijn ſtand en vermogen, geaardheid en karakter, voor zich zou kunnen kiezen. Zoodanig een Werkje, ten uiterſte geſchikt tot een Geſchenk voor Jongelingen, die de School verlaten, ontbrak tot nog toe in onze Taal, en men twijfelt niet, of hetzelve zal, met oordeel gebruikt, zeer veel nut kunnen te weeg brengen. Hetzelve is met een aantal Platen en een gegraveerden Titel verſierd, en kost *f* 3-12—

Bij P. H. Trap, Boekverkooper te *Leijden*, is gedrukt en door denzelven alom verzonden:

Natuurlijke Historie van het Rundvee in Holland, door J. LE FRANCQ VAN BERKHEIJ, in gr. 8vo. Vijfde Stuk. Met drie uitſlaande Platen. De prijs is bij Inteekening *f* 5-2—. Van de vorige Stukken zijn nog eenige te bekomen.

De reeds uitgegevene Stukken zijn ook te bekomen onder den Tijtel van *Natuurlijke Historie van Holland*, door J. LE FRANCQ VAN BERKHEIJ. Vierde Deel, Tweede Stuk enz. en

ſtrek-

ſtrekken dus, onder dezen Tijtel, ter verdere komplete-ring van dit Werk.

Te *Utrecht* bij de Wed. J. van Terveen en Zoon, is van de pers gekomen: *Kerkelijke Redevoering*, gehouden voor de plegtige Inwijding van het nieuw Kerkgebouw der Remonſtrants Gereformeerde Gemeente te *Utrecht*; op den 18den van Zomermaand 1809 door F. VAN TEUTEM, Leeraar dier Gemeente. Met de daar toe behoorende Gebeden en Feestgezangen. Met een Voorberigt, behelzende een *kort Verſlag* wegens den affland der vorige Kerk dier Gemeente tot een Kapel voor Z. M. den Koning.

Ook zijn bij bovengemelde onlangs nog van de pers gekomen:

I. VAN TEUTEM, *Proeve van Godsvereering*, naar aanleiding van eenige Godsdienſtige Gezangen.

II. H. VAN WOUDENBERG, *twee Leerredenen*, bij gelegenheid van den jongſten *Watervloed* en laatſt gehouden *Bededag*.

III. MECIMA, *De Doorbraken van Dec.* 1808 *en Jan.* 1809. in Dichtmaat geſchetst.

IV. KLUIT, *Lierzang*, uitgeſproken ter eerſte Zamenkomst der Leden van het Utrechtſche Departement: *Tot nut van 't Algemeen*, in hunne nieuwe Vergaderzaal.

V. Mr. J. M. J. AANSORG, *Lierzang* bij gelegenheid der invoering van het *Wetboek Napoleon*.

Beknopte Beſchrijving van het gelukkigſte Eiland op de ganſche Wereld, of *het Land van Vergenoegzaamheid*, door velé gezocht, maar weinige gevonden. Uit het Hoogduitsch vertaald en verſierd met 7 Plaatjes en 2 Kaartjes. — Dit Werk, ſchoon in de vorm van een ſtichtelijke Roman geſchreven, ſchetst de *Levenswijze* en *Regering* van eene *Godsdienſtige Christelijke Natie*, op zeker door drie Europeërs bij toeval ontdekt Eiland in het Noorden van *Amerika*, en toont de verkeerde Zeden aan, der Christenen in *Europa* veel al in gebruik, onder andere heeft men in dit *Land* nimmer *Oorlog* te duchten, er zijn geen *verſchillen* over den *Godsdienst* of *Geloofsſtukken*, *Geld* heeft er altoos de waarde van het *Goud* en *Zilver*, *Dartelheid*, *Weelde* of *Pracht* vindt men er weinig, onder anderen zijn onder de *Uitſpanningen*, in tegenſtelling van die in *Europa*, de *Herbergen* Leerſchoolen der Deugd, en men heeft er een afkeer van *Dronkenſchap* — *Overſpel* en *Veelwijverij*, ſtrijdt om *Voorrang* den een boven den ander, Verkoopen van *Ambten*, *Proceſſen* enz. zijn er niet bekend, als ook geen andere *Eertijtelen*, dan dat zij hun na

den Zaligmaker CHRISTUS, *Christenen* noemen, en in dit Land de voorſmaak vinden van een *Eeuwig Hemelrijk* — Dit belangrijk en zeer uitlokkend Boek, dat de nieuwgierigheid geſtadig gaande houd, kost maar 25 Stuiv. en is daar voor te krijgen, te *Alkmaar* bij Koster, *Amſterdam* Brave, van Es, van Vliet en M. E. Vermandel, op de Groenmarkt; *den Bosch* Pallier en Lion; *Dord* Blusſé, van Braam, Bonte en Roſa; *den Haag* Erve Thierrij en Leeuwenſtijn; *Leijden* Wed. Cijfveer en van Thoir, Herding en Delfos; *Rotterdam* D. Vis, Cornel, Holſtijn, Hendrikſen en Krieger; *Utrecht*, *Middelburg*, *Groningen*, *Friesland* en andere Departementen bij de meeste Boekverkoopers.

TOT NUT VAN 'T MENSCHDOM.

Niets is aangenamer, dan Boeken over de *Raadgeving: aan den gemeenen Man, over de Gezondheid en huishoudelijke Geneeskunde*, wier vermogen of woonplaats niet dulden dat zij zich veel van Geneesheeren bedienen, vooral in langdurige Ziekten of kwijnende Gezondheid, doch vooral wanneer zij bij de beſchrijving der Ziektens, ook de Middelen tot herſtel opgegeven hebben; hoe dikwerf hebben de Ziektens, de omſtandigheden niet genoeg overwegende, de toevallen niet naauwkeurig vergelijkende, de toeſtand en voortgang van de ongeſteldheid niet genoeg onderſcheidende, zichzelve ongeneesſelijke Kwaalen en ſlepende Ziektens op den hals gehaald. Zoo is bij de Boekverkoopers P. G. en N. Geijsbeek, op de Lelijgragt No. 21. te *Amſterdam*, te bekomen, een werkje om bij alle de Werken, welke over dien aard ſchrijven, als een Handleiding te gebruiken, getijteld: *Verhandeling over de gewone Dwalingen, de Gezondheid betreffende*, door J. D. P. BIENVILLE, Med. Doctor. In gr. 8vo. 268 Pag. groot. Handelende onder anderen over deze onderwerpen: *Van de Dwalingen in de Opvoeding; over de geringe kennisſe van zich zelve; over de Kwaade gewoontens; over de Geneesmiddelen; over de heilzame Ziektens; over de Dranken, enz. enz.* Een klein getal Exemplaren van dit fraaije Werk is voor handen. en wordt aan de eerstkomende afgeleverd voor den geringen prijs van 18 Stuiv. in plaats van 36 Stuivers.

A K A-

AKADEMIE-NIEUWS.

HARDERWIJK.

Den 20sten van Zomermaand werd het Jaarfeest der Akademie alhier met de gewone plegtigheden gevierd. De aftredende Rector Magnificus C. A. VAN ENSCHUT, *Juris Utriusque Doctor, Juris nat. gent. publ. Profesſor ordinarius*, hield eene Redevoering: *de animi humani pervestigatione & cognitione, præclaro Juris criminalis cum conſtituendi tum exſequendi ſubſidio*; dat is: *over de navorſching en kennis van het menſchelijk hart, als een voortreffelijk hulpmiddel ter vaſtſtelling en uitoefening van het lijfſtraffelijk regt.* Daar na aanvaardde de hooggeleerde Heer J. G. ROOZEBOOM, *A. L. Mag. & Philoſ. Doctor*, zijnen post, als *Botanices, Chemiæ, & Historiæ Naturalis Profeſſor Ordinarius*, met eene Redevoering: *de doctrinæ naturalis præstantia*; dat is: *over de voortreffelijkheid der natuurleer.*

Door zijne Majeſteit den Koning van *Holland*, is tot Rector Magnificus voor het volgende Akademiejaar aangeſteld J. C. KRAUSS, *Med. Dr. Med. Theoret. & Practicæ, nec non Medicinæ legalis Profeſſor Ordinarius*, en tot Secretaris de afgetreden Rector C. A. VAN ENSCHUT.

GRONINGEN.

Den 20sten van Zomermaand, is, na verdediging van zijne *Diſſertio Medica, de Febre intermittente*, tot Doctor in de Geneeskunde bevorderd, de Heer L. R. MULLER, *Uithuiza-Omlandus.*

SCHOOL-NIEUWS.

DOESBURGH AAN DEN IJSSEL.

Den 9den Aug. hebben wij hier de gewone jaarlijkſche promotie aan onze Latijnſche School gehad. Na eene korte Redevoering van den Rector A. M. LOBRIJ, *De praestantia atque utilitate Latinæ linguæ*, zijn de volgende deugdzame en naarſtige Leerlingen tot hoogere Claſſen bevorderd: Van de Conrectors tot des Rectors School A. F. H. W. VERHUEL, met eenen fraaijen prijs. Van de derde naar des Conrectors School, P. A. L. SEGERS, J. B. VAN DEN BOSCH en H. R. KETJEN, van welke drie de twee eerſte ſchoone præmien ontvangen hebben; en van de vierde naar de derde School, J. H. R. REINHOLD, J. C. VAN HASSELT en D. E. VAN ELTEN, welke twee eerſte ook met præmien begiftigd zijn.

Van welke de met prijzen begiftigden, na 't ontvangen van hunne præmien, voor de Heeren Curatoren, tot genoegen der Toehoorderen, hunne Gratiarum Actiones gereciteerd hebben.

DORDRECHT.

Op Woensdag den 26ſten Julij werd alhier de gewone promotie der Leerlingen van de Latijnſche Scholen gehouden. De actus begon met eene keurige Redevoering van onzen welſprekenden Rector, den zeer gel. Heer H. VERBEEK: *over de rampſpoeden des menſchelijken leevens*, beſchouwd *als de bronnen van waar geluk.*

Vier uitmuntende Jongelingen, tot de Akademie bevorderd hebben voortreffelijk hunne Redevoeringen gehouden, met namen: M. VAN DEN BRANDELER, over *het moedig verdragen van rampen.* H. DEN BANDT, over *den lof der Geneeskunst*, in Dicht-

Dichtmaat. A. FAASSEN, over *de liefde tot het Vaderland*, en O. GEVAERTS, over *den roem der Gekeerdheid*, in eene Elegie, ontvangende deze zeer uitmuntende prijzen.

Daar na zijn tot de vierde Classe overgegaan J. W. GRIM, J. J. VAN DEN BRANDELER en H. J. SCHIPPERS; naar de derde: A. J. VERBEEK, H. A. BOURSE WILS, A. BAKKER en J. W. ERMERINS; voorts naar de tweede: D. CRANS, A. VAN DER MIJLEN, en J. VAN KOOTEN, wordende deze insgelijks met schoone boekgeschenken begiftigd, tot welke Classe ook overging C. C. M. BRANDT, doch zonder prijs.

Eindelijk deden hunne dankzeggingen voor de behaalde prijzen, met geene mindere bevalligheid dan de vorige, en gingen over tot de eerste Classe: A. STORM VAN 's GRAVEZANDE, P. H. VAN DE WALL, A. VAN ASSENDELFT DE CONINGH, J. C. WALKART, F. FAASSEN en L. S. DE JONGH VAN SON.

Zijnde deze plegtigheid zeer vermaangenaamd door een uitmuntend instrumentaal Muziek.

D E L F T.

Den 15den Aug. l. l. is alhier in de Fransche Kerk de gewone halfjarige promotie der Latijnsche Schooljeugd gevierd: bij welke gelegenheid twee in braafheid en leerzaamheid uitmuntende Jongelingen met grooten lof hunne Redevoeringen (carmine heroico) hielden, namelijk H. J. VRENEKA, wegens *de burger oorlogen en weelde, waardoor het Romeinsch gebied is te grunde gegaan:* en H. J. HOOGEVEEN, wegens *de heuchelijke geboorteftond van den Zaligmaker Jezus Christus*, stoffen, door de redenaars zelven gekozen en uitgewerkt: dezen met voortreffelijke eereprijzen bekroond, en tot de Akademische lesfen bevorderd zijnde, werd een derde H. J. ROMENIJ op 's Rectors School van de laagste tot de middenorder overgaande, om zijne uitmuntende vorderingen met eenen buitengewonen prijs vereerd.

Even buitengewone prijzen werden uitgedeeld op het School van den Conrector aan P. H. VOCKESTAERT en D. GOUDAPPEL, van de lagere tot de hoogere order overgaande, terwijl H. M. VOCKESTAERT, C. J. VAN TEIJLINGEN SCHEIDIUS, J. RADERMACHER SCHORER en D. E. GRÄSWINKEL, met lof van de tweede tot de derde School bevorderd en met gewone eerprijzen beschonken werden; gelijk de uitmuntende leerling A. L. VAN DER BOON MESCH, van de midden tot de hoogste order van dat zelfde School opklimmende eenen buitengewonen eereprijs wegdroeg. Hierop werd H. C. VAN DER BOON MESCH, met lof van de laagste tot de tweede School bevorderd, en behaalde den gewonen eereprijs: vervolgens werden buitengewone vorderingen met buitengewone belooningen vereerd, als die van E. J. SCHEIDIUS en A. VAN IJPEREN, van de derde tot de hoogste order, van N. A. GEERS, van de tweede tot de derde, van G. P. N. HAGEMAN en W. J. VIGELIUS, van de laagste tot de tweede order van het eerste School overgaande: allen, die met prijzen zijn vereerd, deden hunne dankzeggingen aan H. H. Curatoren op eene zeer zedige en bevallige wijze; en deze plegtigheid, waarbij een keurig muziek in het begin, midden en einde plaats had, werd tot genoegen der genen, welke dezelve met hunne tegenwoordigheid vereerden, volbragt.

SCHIEDAM.

Den 14den Aug. is de Promotie der Latijnsche Schooljeugd met de gewone plegtigheid verrigt.

Na eene Voorafspraak van den Lector en Rector C. CAMPHUIZEN, heeft de brave en veelbelovende Jongeling P LOOPUIT, eene Redevoering gedaan: *de Michaele Ruitero*, en is, na ook wegens zijne uitmuntende vorderingen in de Griekſche taal, met eenen buitengewonen eereprijs be-

gif-

giftigd te zijn, tot de Akademiſche leſſen bevorderd.

Van de tweede tot de eerſte Claſſe is gepromoveerd G. M. BURGERHOUDT. Van de derde tot de tweede: P. E. CAMPHUIJSEN, B. VAN GOGH, L. KNAPPERT J. Z. en D. TJEENK. Van de vierde tot de derde: D. BIEGMAN en A. T. POTGIETER. Van de vijfde tot de vierde: A. KNAPPERT en H. A. ROELANTS. Wijders zijn in de vijfde Claſſe met eereprijzen begiftigd: J. VIRULIJ en J. C. RIJNBENDE. Alle deze Jongelingen hebben in 't bijzijn van een zeer aanzienelijk getal Toehoorders, de Heeren Curatoren voor de bekomene eereprijzen op eene bevallige wijze bedankt.

Voorts is deze Actus met een Orgelmuziek, gelijk het begonnen en voortgezet was, geëindigd.

HAARLEM.

Den 10den Aug. 1809 werd alhier de bevordering der Latijnſche Schooljeugd en de prijsuitdeeling openlijk en plegtig in de Franſche Kerk verrigt. Na eene Vooraſſpraak van den Rector H. WAARDENBURG, hielden de vier uitmuntende Jongelingen, J. R. THOMAS, J. CATS, J. P. WAGNER en J. L. BRUIVESTEIN, met eenen goeden voordragt en zedige vrijmoedigheid hunne Redevoeringen, de eerſte: *de Romanorum literis Graecia capta demun excultis*; de tweede: *pro Viglio Zuichemo ab Ayta*; de derde: *de ſtudio diſcendi*; de vierde: *de laboris homini impoſita neceſſitate*; vervolgens werden dezelve tot de Akademie bevorderd en met kostbare prijzen begiftigd. Op de eerſte Claſſe werden van de tweede orde tot de eerſte bevorderd en met prijzen vereerd S. PLOMP en C. D'HERSIGNIJ; van de derde tot de tweede orde J. DE WITT, G. F. THOE SCHWARTZENBERG EN HOHENLANSBERG, F. W. WAGNER en G. J. STRENGERS, de eerſte met een prijs; van de vierde tot de derde orde D. T. GEVERS, J. STEFFENS en F. GEVERS, de

eerſte met een prijs; van de tweede Claſſe tot de eerſte H. B. VAN HORSTOK, Æ. WALAART SACRÉ en P. N. KOOPER, alle met prijzen; van de tweede orde der tweede Claſſe tot de eerſte orde W. HOLDINGA THOE SCHWARTZENBERG EN HOHENLANSBERG en C. B. GERDNER HOUTMAN, de eerſte met een prijs; van de derde Claſſe tot de tweede C. LOOSJES OVERBEEK, C. SIJTSE VAN GEUNS, W. B. VAN DEN SANTHEUVEL en W. L. DIEMONT, de drie eerſten met prijzen, waar na de laatſte, omdat hij eerst in het midden van den halfjarigen curſus op het School gekomen was, niet kon mededingen; van de tweede tot de eerſte orde der derde Claſſe J. VAN DER PLAAT, E. RITSEMA, H. DUPUIJ, P. A. BERGSMA en W. VAN LEE, de drie eerſten met prijzen; van de vierde Claſſe tot de derde P. A. MABÉ, J. H. WORST, C. W. VAN DER SLEIJDEN, I. VAN DER THOLL, A. BROOS, P. J. J. BEGEINS en W. VAN WALRÉ, de vier eerſten met prijzen; van de tweede tot de eerſte orde der vierde Claſſe H. BEEKE en P. Q. HOEUFFT; van de tweede Claſſe der Avondſchool tot de eerſte J. DE ROOIJ, J. G. HELMERS, J. PLEMPER VAN BALEN, D. COSTER, W. J. STEENMEIJER en J. F. BÖHM, en met prijzen van Naarſtigheid werden begiſtigd H. B. ROOKMAKER en J. DE ROOIJ.

De dankzeggingen voor de ontvangene prijzen werden met bevalligheid uitgeſproken, en eene fraaije Muziek zette aan deze plegtigheid, welke tot genoegen eener aanzienelijke vergadering volbragt werd, geenen geringen luiſter bij.

AMERSFOORT.

Na dat op Dingsdag den 11den van Hooim. 1809. het gewone halfjarige Examen onzer Latijnſche Scholen, ten genoegen van Heeren Curatoren en verdere Toehoorders was afgeloopen, werd op Woensdag daar aan volgende de promotie plegtig gevierd: bij welke gelegenheid door den onlangs aan-

aangestelden Rector J. A. VAN ENGELEN, ter aanvaarding van zijnen post, eene Redevoering gehouden werd: *De calamitatibus ex neglecta puerorum erudita educatione manantibus.* — Vervolgens werden drie veelbelovende Jongelingen met namen P. G. VAN DER HARGH, van *Utrecht*, J. ALLEBÉ, van *Amsterdam*, en A. SMIT, van *Utrecht*, tot de Akademische lessen bevorderd, welke met veel bevalligheid hunne, door hun zelven opgestelde Redevoeringen gehouden hebben, de eerste: *de Hannibale*, de tweede: *de vita Ciceronis*, en de laatste: *de Amicitia.* — Voorts werden aan verscheidene vlijtige Jongelingen, met namen J. SCHELTUS en A. WERNEKE, beiden van *Amersfoort*, J. MULDER, van *Haarlem*, W. M. DE JONGH, van *Amersfoort*, J. IJPELAAR, van *Wormerveer*, J. A. SONNAVILLE, van *Alkmaar*, M. BLOK, van *Egmond*, A. GROENEVELD, van de *Helder*, H. VAN BUUL, van *Dorth*, A. SMIT, van *Hilversum*, J. DEELDER, van de *Helder*, H. D. MISPELBLOM BEIJER, van *Leijden*, J. N. BONGAARD LUTTEKEN, van *Vlieland*, J. H. DE WAAL, van *'s Hage*, B. A. MISPELBLOM BEIJER, van *Leijden*, J. CORTON, van *Hilversum*, J. ANTHENIUS, van *Rotterdam*, B. HELDOORN, van *Culenburg*, en J. VAN IJSSELDIJK, van *Batavia*, aanzienelijke prijzen, zoo van bevordering, als wegens betoonde vlijt en naarstigheid, uitgedeeld; welken allen met gepaste vrijmoedigheid hunnen dank aan Heeren Curatoren betuigden: wordende deze plegtigheid, zoo bij den aanvang, als bij het einde, door een keurig Muziek niet weinig luister bijgezet.

FRANEKER.

Na dat heden, den 24sten van Hooimaand, des voormiddags, het gewoon Zomerexamen over onze talrijke Latijnsche Schooljeugd was gehouden en alleszints voldoende proeven van derzelver vorderingen aan de Heeren Scholarchen gebleken waren,

ren, heeft dezen namiddag de Promotie in de Akademiekerk plaats gehad. Bij welke, na eene Voorafſpraak van den Heer Rector, Mr. H. WASSENBERGH, de voortreffelijke Jongeling L. W. LOLCAMA, tot de Akademiſche Leſſen bevorderd wordende, eene Redevoering, met algemeene goedkeuring heeft uitgeſproken: *in laudem* ARISTIDIS, *Athenienſis*, iusti *cognomine appellati*; zijnde voorts door dezer Stads Regeeringe met een' aanzienelijken prijs van Promotie beſchonken. Wijders is mede tot de Akademiſche Leſſen bevorderd de lofwaardige Jongeling A. W. REINOUTS. Van des Conrectors tot des Rectors School zijn overgegaan de veelbelovende Jongelingen R. REGENBOGEN, welke met een' kostbaren prijs van Promotie begiftigd is, en daar voor op eene bevallige wijze heeft bedankt, benevens C. J. VAN DER VEEN, eerst onlangs tot onze Scholen overgekomen. Eindelijk heeft nog op des Conrectors School eenen prijs van Naarſtigheid bekomen de wakkere en leergrage Jongeling J. FABER, en is hier mede deze plegtigheid tot genoegen der talrijke bijeengekomene Toehoorders geëindigd.

HARLINGEN.

Op Vrijdag voormiddag, den 21ſten Julij, had hier, met het beste gevolg, het groot Zomerexamen onzer Latijnſche Schooljeugd plaats, terwijl in den namiddag van dien dag, het plegtig werk van de uitdeeling der præmien verrigt werd. — Vooraf hield de verdienſtelijke Heer Rector P. GREIJDANUS, eene korte proluſio de Publii Virgilii Maronis dicto: *nulla ſalus bello*: — waar na de zeer voortreffelijke Jongeling P. J. ZWART OLINGUS het Spreekgeſtoelte bekom, en, met eene zeer zeer zedige bevalligheid, oreerde de Sili Italici dicto: *Pax optima rerum* —

Quas homini novisſe datum eſt; Pax una triumphis

In-

Summeris potior : Pax custodire salutem
Et cives æquare potest.

Die hier op, uit handen van den Heer Rector, den voor hem bepaalde eereprijs ontving, en voorts met eenen ongemeenen lof, naar de Akademiſche Leſſen bevorderd werd; roerend was bij die gelegenheid de Aanſpraak van den Rector, en harttreffend het afſcheid, dat hij nu van dezen zijnen geliefden Leerling nam, die altoos in gedrag, naarſtigheid en vorderingen, een ſieraad onzer Latijnſche Scholen was, en tot wiens lof wij, onder anderen, nog dit moeten aanteekenen, dat hij, ook, gedurende het laatſte halfſchooljaar, in 22 themata *geen één* fout gemaakt heeft.

Verder werden nog met prijzen van bevordering begiftigd H. H. VAN WIJCKEL METELAR, promoverende van de tweede tot de eerſte orde van des Rectors School; D. GREIJDANUS, die van de tweede tot de eerſte orde van den Conrector optrad; A. DEKETH, van de eerſte orde des Præceptors School tot de tweede van den Conrector opklimmende; J. VAN DER STRATEN, die nu van de tweede orde een Leerling der eerſte orde van den Præceptor werd, en F. KAMSMA, opgaande van de derde tot de tweede orde des Præceptors; welke alle hunne gratiarum actiones voor die eereprijzen bevallig reciteerden, uitgenomen D. GREIJDANUS, die door eenen ongelukkigen val van 's daags te voren daar in verhinderd werd, en welken taak de waardige Vader nu op zich nam, en niet zonder aandoening, ook van de toehoorders, uitvoerde. — Eindelijk werden nog verſcheide Leerlingen van lagere naar hoogere Claſſen bevorderd, terwijl deze geheele actus het genoegen van Regering, Scholarchen en alle aanwezende Toegoorderen mogt wegdragen.

OOTMARSUM.

Den 31ſten van Hooimaand 1809 is door P. IMMINK, Rector der Latijnſche School alhier, het ge-

gewone jaarlijksche Examen gehouden geworden, en werd A. J. GOOSZEN, te dier gelegenheid, tot de Akademische lessen bevorderd. — Na den afloop des Examens, en na dat de Rector zich met eene belangstelling ademende Aanspraak, tot gemelden veelbelovenden Jongeling gewend had, hield de laatstgenoemde eene Redevoering: *De Deisapientia, in rerum natura conspicua:* welke Redevoering door denzelven met eene gepaste vrijmoedigheid en bevalligheid, ten overstaan van een groot aantal van Toehoorders werd uitgesproken.

A L M E L O

Den 28sten van Hooimaand werd alhier door den Rector J. G. ERLER, het gewoon jaarlijks Examen onzer bloeijende Latijnsche en Fransche Scholen, in tegenwoordigheid van Z. E. den Heer Graaf VAN RECHTEREN LIMBURG, en van een aanzienlijk aantal Lettervrienden gehouden. Na het onderzoek in de Hebreeuwsche, Griekse en Latijnsche talen, Algebra en Mathesis, deed de Rector eene gepaste aanspraak aan de Toehoorders, waarbij de vier Jongelingen, J. STRENMEIJER, J. SWAM, A. VAN DER LEEUW en J. L. TEN BRUGGENKATE, welke bij het voorleden jaar gehouden Examen reeds tot de Akademie bevorderd waren, maar toen verkozen om nog een jaar van het onderwijs van den Rector gebruik te maken, om hunne vorderingen in de Literatuur, Algebra en Mathesis naar verdiensten geprezen werden. Vervolgens werd de uitmuntende Jongeling A. C. KLUIT, Zoon van den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. KLUIT, Wethouder te *Leijden*, na alvorens voldoende blijken van zijne gemaakte vorderingen in de oude talen en voornoemde wetenschappen gegeven te hebben, met veel lof, en met het getuigenis van naarstigheid, oplettendheid en van een voorbeeldig zedig gedrag, naar de Akademie bevorderd. Waarop deze A. C. KLUIT, den Rector in het Latijn, voor het

het genoten onderwijs en de Toehoorders in het Fransch, voor de eer hem door hunne tegenwoordigheid bewezen, op de bevalligste wijze bedankte. Voorts werden A. en J. SCHNEITER, VAN LAER, G. ENGBERTS, CRAMER, G. TEN BRUGGENKATE, E. W. ENGBERTS, WERNDLIJ, SINKEL en LENTFRINCK, tot hoogere Classen bevorderd. Dit gedaan zijnde, betuigden de Toehoorders hun genoegen op eene voor de Scholieren zeer aanmoedigende, en voor den Rector zeer vereerende wijze.

BEKENDMAKINGEN.

Aan Corresponderende en Honoraire Leden, wordt kennis gegeven, dat de algemeene Vergadering van het Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst, in den *Haag* zal gehouden worden, op Donderdag den 7den van Herfstmaand 1809. des middags ten 12 uuren, in den Nieuwen Doelen.

De ondergetekende, Correspondens der Cl. van *Zuid Holland* voor de Boekzaal, verzoekt bij dezen aan alle belanghebbenden, om hem voor den 18den der maand franko te doen toekomen, het geen men naar de tegenwoordige Synodale voorschriften ter plaatsing hebben mogt.

Dordrecht den 18den Aug. 1809.

N. VAN RHIJN.
Pred. te *Dordrecht*.

De Classis van *Gorinchem* besloten hebbende, om weder dit jaar het traktement der weduwen met tien Gulden te vermeerderen, zoo brengt de ondergetekende zulks ter kennis van dezelve, met verzoek om de quitantien behoorlijk gezegeld op den verschijntijd intezenden.

H. H. THOOFT.

KERK-

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

GRAVE. Zie de vorige Boekzaal.

DRUTEN, AFFERDEN EN DEEST. Zie insgelijks Julij dezes jaars.

HORSSEN blijft nog Vakant. Zie April 1807.

MAASBOMMEL EN ALPHEN den 3den van Oogstmaand. Heden werd alhier, ten overstaan van Visitatoren A. CALLIER en J. VERLAAT, Predd. te *Winsfen* en *Oijen*, door den Kerkenraad van *Maasbommel* en Mans Ledematen van *Alphen*, gemaakt het volgende zestal:

DD. MONHEMIUS, Predd. te *Nieuwland* bij *Middelburg*. SCHOLTEN, te *Altforst en Appelthern*. VAN DER ZANDT, te *Wamel en Dreumel*. STORIJ, te *Domburg*. VAN WESTERBEEK VAN EERTEN, te *Nieuwvliet* en HONDIUS, te *Arnemuiden*.

Daar uit dit drietal:

DD. MONHEMIUS, VAN DER ZANDT en HONDIUS.

En ten zelfden tijde daaruit met eenparigheid van stemmen beroepen D. MONHEMIUS, Pred. te *Nieuwland* bij *Middelburg*.

RESSEN. Zie vorige Boekzaal en verder is van hier geen legaal berigt ingekomen.

THIEL.

THIEL den 9den van Oogstmaand. Heden zijn alhier in eene buitengewone Classicale Vergadering, door den Wel Eerw. Heer J. A. PLUIJGERS, Pred. te *Thiel*, perempt. geëxamineerd de beroepene Predikanten J. ALFERS en F. H. VAN BERCK COLENBRANDER, met dat gevolg, dat zij met algemeene toestemming, de eerstgemelde aan de Gemeen-

meente van *Ommeren* en de andere aan die van *Lienden*, zijn toegewezen; de tijd der Bevestiging van D. ALFERTS is bepaald op den 27sten van Oogstmaand, en zal geschieden door zijnen Behuwdbroeder G. H. NIBBELINK, Pred. te *Opheusden*, die van D. COLENBRANDER op den 3den van Herfstmaand, en zal geschieden door zijnen Vader, D. COLENBRANDER, Pred. te *Utrecht*; de Examinator heeft op vriendelijk verzoek deze bevestigingsbeurten afgestaan.

OMMEREN. Zie Junij 1809. en hier boven onder *Thiel*.

LIENDEN. Zie Julij 1809. en hier boven onder *Thiel*.

ZALT-BOMMEL.

ROSSUM Vakant. Zie Nov. 1807.

HERWIJNEN Vakant Zie Nov. 1808.

ZUTPHEN.

DOESBURGH den 21sten Julij. Op het onverwachtst ontvingen wij berigt, dat het de begeerte van Z. M den Koning van Holland was, dat onze beroepen en reeds van de Classis van *Overijssel*, en de Gemeente van *Apeldoorn* losgemaakte Leeraar de Wel Eerw. Heer H. BESSELINK, bij de Gemeente te *Apeldoorn* bleef, eene Commissie uit den Kerkenraad, hier in uit den mond van hoogstgemelde Z. M. bevestigd, met gunstigen last om een ander braaf Leeraar te beroepen, zoo heeft de Kerkenraad, na dat zij zijn Wel Eerw. uit eerbied voor Z. M. begeerte van zijne verpligting om tot ons over te komen, behoorlijk ontslagen en daar van aan de Ed. en Achtb. Magistraat kennis had gegeven, met derzelver voorkennis uit een gros dit zestal geformeerd:

DD. KETZ, Predd. te *Lathum*. TER HORVEN, te *Lochum*. SANDBERG, te *Keppel*. WESSELING, te *Wilp*. GLASHORST, te *Hummelo*, en LAMBRECHTS, te *Angerlo*.

Waar-

Waaruit op heden door den Breden Kerkenraad met meerderheid is beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer A. H. SANDBERG, Pred. te *Oldenkeppel* en *Keppel Binnen*, die dit beroep na eenige dagen van beraad tot onze blijdschap heeft aangenomen.

OLDENKEPPEL EN KEPPEL BINNEN den 6den Aug. Eindelijk staan wij onzen braven Leeraar, die reeds onderscheidene beroepen had afgeslagen, te verliezen, door dien zijn Wel Eerw. dat naar de Gemeente van *Doesburgh* heeft aangenomen, en ons daar van op heden kennis gegeven, het smert ons dat zijn Wel Eerw. van ons zal vertrekken, en dus

OLDENKEPPEL EN KEPPEL BINNEN Vakant worden.

DIDAM Vakant. Zie April 1809.

ZUTPHEN Walsche Kerk den 13den Aug. 1809. Mogten wij ons voor eenigen tijd verheugen, dat onze geliefde Leeraar D. D. MOUNIER, voor het beroep naar *Maastricht* bedankt had, onze vreugde is, helaas, van korten duur geweest, daar zijn Eerw. ons laatstleden Zondag berigte, dat hij eene wettige beroeping naar de Gemeente van *Leijden* had ontvangen, en op heden, dat hij zich verpligt had gevonden dezelve aan te nemen. Hoe zeer wij ook gewenscht hadden zijn Eerw. langer onder ons te houden, moeten wij echter zijne keuze billijken, God biddende dat hij dezelve met zijne zegen wille agtervolgen, en in onze aanstaande behoefte gunstig voorzien.

OVERVELUWE.

BENNEKUM. Onze geliefde Leeraar, D. J. VAN GORKOM, ontving onlangs eene wettige beroeping, naar de Gemeente te *Nunspeet*, doch heeft op onzen sterken liefdedrang daar voor vriendelijk bedankt, en zich op nieuw aan ons verbonden met de woorden van Paulus, *Phil.* I: 8. *Want God*

is

is mijn getuige, hoe zeer ik begeerig ben na u alle, met innerlijke bewegingen Jezu Christi.

WAGENINGEN. Onze geliefde jongste Leeraar, D. VAN DER LEEUW, heeft onlangs eene wettige beroeping naar *Vlaardingen* ontvangen, en dezelve, uit beginsel van pligt, in de vreeze des Heeren aangenomen. Zoo dat

WAGENINGEN eerlang Vakant zal worden.

VELP. Zie Julij 1809.

NEDERVELUWE.

NIJKERK. Op den 10den van Hooimaand ontving onze zeer geliefde Leeraar J. SCHOONDERBEEK, eene wettige beroeping tot Herder en Leeraar te *Sloten* in *Friesland*, onder de Eerw. Classis van *Sneek*; dan zijn Wel Eerw. heeft tot onze groote blijdschap, op den liefdedrang van zijnen Ambtgenoot, Kerkenraad en Gemeente, na eenige dagen van beraad, om voor hem genoegzame redenen, vriendelijk voor die beroeping bedankt. — God zorge in liefde voor de Gemeente te *Sloten!*

NUNSPEET. D. J. VAN GORCOM, Pred. te *Bennekom*, heeft tot ons leedwezen voor de beroeping alhier op hem uitgebragt, na eenigen tijd van beraad, vriendelijk bedankt; zoodat deze Gemeente nog Vakant blijft, doch men hoopt zoo haast mogelijk weder een nieuw beroep te doen.

BARNEVELD. Zie Julij 1809.

'S HERTOGENBOSCH.

'S HERTOGENBOSCH den 19den van Oogstmaand 1809. Onze waardige Leeraar, D. Z. DE JONGH, is door Z. M. den Koning van Holland, aangesteld tot Professor in de Godgeleerdheid, aan de Illustre School alhier, met eene aanzienelijke vermeerdering van zijne Jaarwedde. Wij verheugen ons daar over, met dankzegging aan Zions Koning beschouwen wij het als een blijk van Goddelijke goedkeuring over zijn verblijf onder ons; en gaat het naar onzen wensch, dan zal de

ruimſte maat der wijsheid, die van boven is, zijn hart vervullen, en hem in ſtaat ſtellen, om met zegen te arbeiden voor velen, welke de verbetering van hun verſtand en hart, de kennis van den weg der zaligheid, naast God, aan hem te danken hebben.

LOON OP ZAND. Den 23ſten April 1809. heeft D. TREFFERS, van zijne Gemeente afſcheid gepredikt met *Hand.* XX: 31 en 32. *Daarom waakt, en gedenkt dat ik drie jaren [lang] nagt en dag niet opgehouden en hebbe een iegelijk met tranen te vermanen. En nu, broeders, ik beveele u Gode. en den woorde zijner genade: die magtig is [u] op te bouwen, en u een erfdeel te geven onder alle de geheiligde.* Daar D. EVERAARS, Pred. te *Lopik en Cabauw*, voor het beroep door den Kerkenraad van *Loon*, op hem uitgebragt, bedankt heeft, is men den 31ſten Meij weder tot het beroepingswerk overgegaan. Het drietal was:

DD. J. LEIDS, Predd. te *St. Maarten en Valkoog.* G. VERBEEK, te *Goudriaan*, en J. HANEWINKEL, Prop. onder de Eerw. Claſſis van *'s Hertogenbosch.*

Waaruit de eerſte met algemeene ſtemmen beroepen is, die ook dit beroep, na eenig beraad, heeft aangenomen.

BERLICUM Vakant. Zie Jan. 1808.

PEEL- EN KEMPELAND.

LOMMEL Vakant. Zie Octob. 1808.

NUNEN, GERWEN EN WETTEN Vakant. Zie Nov. 1808.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT. De Wel Eerw. zeer gel. Heer SERRURIER, Pred. bij de Walſche Gemeente te *Haarlem*, heeft voor de beroepinge tot Pred. bij de Walſche Gemeente dezer ſtad, tot groote droefheid van die beleefdelijk bedankt, dus

MAAS-

MAASTRICHT Walſche Kerk nog Vakant.
MEERSSEM EN VALKENBURG Vakant.
DALHEM EN EISDEN Vakant.
HODIMONT EN OLNE Walſche Kerk Vakant.
VENLO. Zie Meij en Julij 1809.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

GIESSEN OUDKERK. Op den 30ſten van Hooimaand nam onze geagte Leeraar de Wel Eerw. Heer A. SCHOTSMAN, van ons een treffend afſcheid, predikende over 2 *Timoth.* I: 13. *Houd het voorbeeld der gezonde woorden, die gij van mij gehoord hebt, in geloove en liefde die in Christo Jezu is.* Zoo dat

GIESSEN OUDKERK Vakant is.

DORDRECHT Schotſche Kerk Vakant. Zie Maart 1808.

DORDRECHT Walſche Kerk Vakant. Zie April 1808.

OUD BEIJERLAND. Zie Julij 1809.

ZUID-BEIJERLAND (HITSERT) Vakant. Zie Maart 1809.

BLESKENSGRAAF EN HOFWEEGEN. Onze geliefde Leeraar de Wel Eerw. Heer A. TH. BRAUSAR, werd op voorleden Zondag den 6den Aug. (op vrijwilligen afſtand van den Wel Eerw. Heer J. VAN SCHAGEN, onzen Emeritus Pred.) alhier bevestigd door zijn Wel Eerw. Heer vader de Wel Eerw. Heer ISAAK BRAUSAR, Pred. te *Heusden*, onder de Eerw. Claſſis van *Gorinchem*, met de woorden van Paulus in zijn 2den Brief aan *Timoth.* II. *Hoofdſt. vs.* 15. *Benaarſtigt u om u zelven Gode beproeft voor te ſtellen, eenen arbeider die niet beſchaamt en word, die het woord der waarheid recht ſnijdt.* De oplegging der handen geſchiedde, behalve door den bevestiger, door DD. G. O. ABERSON, C. DIEMONT,

J. J. DE JONGE, G. JANSEN, J. VAN SCHAGEN, P. VAN LAREN, G. VERBEEK, J. WALLER en A. DE KONING, resp. Predd. te *Ottoland*, *Giessen Nieuwkerk*, *Oud Alblas*, *Molenaarsgraaf*, *Lekkerland*, *Brandwijk*, *Goudriaan*, *Streefkerk* en *Sliedrecht*, de bevestigde deed des nademiddags zijn Intrede over 2 *Cor.* II: 16*b*. *En wie is tot deze dingen bekwaam?*

NIEUW LEKKERLAND. De Wel Eerw. Heer W. J. CROLL, Pred. te *Drumpt*, voor de op hem alhier uitgebragte beroeping vriendelijk bedankt hebbende, zoo heeft de Kerkenraad op nieuw handopening verzocht en bekomen, en 't volgende viertal aan den Wel Edele Ambachtsheer ter approbatie aangeboden, zijnde daar op geplaatst:

DD. C. CUMSIUS, Predd. te *Ouwerkerk in Zeeland*. J. BEST, in *de Bedijkte Schermer*. W. VAN VOLKUM, aan *de Nieuwe Hoorn*, en W. ZIMMERMAN, te *Ouddorp en Oterleek*.

Deze Nominatie geaprobeerd zijnde, is door den Kerkenraad ten overstaan van DD. C. VAN DIRST en J. WALLER, resp. Predd. te *Alblasserdam* en *Streefkerk*, als Consulenten, beroepen D. C. CUMSIUS, Pred. te *Ouwerkerk in Zeeland*, dit beroep door den Wel Edelen Ambachtsheer geapprobeerd zijnde, is aan den beroepenen ter hand gesteld, die 't zelve eerst veertien dagen in beraad genomen heeft, doch naderhand per missive kennis gaf, dat zijne tegenswoordige huisselijke omstandigheden hem verhinderd hebben voor als nog zijne keuze te bepalen.

WASPIK. Zie Maart 1809.

DELFT EN DELFTSLAND.

VLAARDINGEN. Zie Julij 1809. 't Naberigt.

LEIJDEN EN NEDERRHIJNLAND.

LEIJDEN Vakant. Zie Jan. 1809.

LEIJDEN Walsche Kerk. Onze Kerkenraad heeft na gevraagde en verkregene handopening,

ter

ter vervullinge van de Vakature, veroorzaakt door het overlijden van wijlen den Wel Eerw. en zeer gel. Heere JEAN FREDERIC FAURE VAN DER WILT, op den 23ſten Julij l. l. eene Nominatie van drie Predikanten geformeerd; beſtaande uit den Wel Eerw. Heeren:

DD. DANIEL MOUNIER, reſp. Predd. bij de Walſche Gemeenten te *Zutphen*. JEAN GODART VAN GENDT, in *den Bosch*, en JEAN HENRI CHATELAIN, te *Utrecht*.

Waaruit na verkregene approbatie op den 30ſten derzelver maand, beroepen is de Wel Eerw. Heer DANIEL MOUNIER, Pred. te *Zutphen*, welke beroepinge na bekomene approbatie door den beroepenen in de vreeze des Heeren is aangenomen, terwijl wij deszelfs overkomſte met verlangen te gemoet zien.

HILLEGOM den 23ſten Julij. Met hartelijke blijdſchap vernamen wij heden voor acht dagen van onzen geliefden Leeraar D. PIETER VAN DER WILLIGEN, dat hij voor eene op hem uitgebragte beroepinge naar *Vollenhoven*, na eenige dagen van beraad, bedankt had. Dan ſpoedig werd die blijdſchap door droefheid afgewisſeld, bij het ontvangen van de treurige tijdinge van het overlijden van de Wel Edel geborene Vrouwe dezer heerlijkheid, Vrouwe J. M. SIX, geboren HOP. Onze geliefde Leeraar gedacht heden, onder de levendigſte aandoeningen van ſpreker en hoorders aan deze alleruitmuntendſte en ook voor onze Gemeente in haar leven allernuttigſte Vrouwe, bij eene Leerrede over *Pred.* VII: 1*b*. *Beter is de dag des doods, dan de dag dat iemand geboren wordt.*

NOORDWIJKERHOUT. Onze beroepen Leeraar D. ADRIANUS SCHOTSMAN, van *Giesſen Oudkerk*, tot ons overgekomen, is op den 6den dezer onder ons in den H. dienst bevestigd door zijnen vader D. NICOLAAS SCHOTSMAN, Pred. te

Leijden, aan wien D. BAREND FLOORS, Pred. te *Lisse*, deze beurt vriendelijk had afgestaan. De bevestiger predikte des voormiddags over *Ps.* XXII: 31, 32. *Het zaad zal hem dienen; het zal den Heere aangeschreven worden tot in geslachten. Zij zullen aankomen, en zijne gerechtigheid verkondigen den volke, dat geboren word; om dat hij het gedaan heeft.* De bevestigde hield des namiddags zijne Intrede naar *Hand.* X: 42, 43. *En heeft ons geboden den volke te prediken, en te betuigen dat hij is de gene die van God verordineert is, tot een Rechter van levende en doode. Dezen geven getuigenisse alle de Propheten, dat een iegelijk die in hem gelooft vergevinge der zonden ontvangen zal door zijnen name.*

LEIJDEN. In onze Clasicale Vergadering van den 7den dezer, zijn door D. WILLEM VAN VLOTEN, Pred. te *Katwijk aan Zee*, praeparatoir geëxamineerd en vervolgens door de Eerw. Clasis van *Leijden* en *Neder Rhijnland* tot Proponenten aangenomen en tot den openbaren predikdienst toegelaten, DD. WILLEM VERVOORN, van *Delft*, GERRIT VAN DEN BERG, van *Dordrecht*, en JACOBUS LEM, van *Haarlem*. Ook heeft de Wel Eerw. Heer ADRIANUS SCHOTSMAN, Nic. Fil., bevestigd Pred. van *Noordwijkerhout*, op zijn verzoek in onze Vergadering zitting en stem bekomen.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

GROOT AMMERS. Op den 20sten van Hooimaand werd onze geliefde en ons lief hebbende Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer P. VAN DER WOLK, na eenige weken met eene ongesteldheid op de borst te hebben gesukkeld, op het alleronverwachst, daar men alle hoop op zijne volkomene herstelling gaf, in den bloei van zijn leven, nog maar 33 jaren en 6 dagen oud, door den

den dood van ons weggenomen, nalatende eene bitter bedroefde weduwe, en drie nog onmoozele kinderen, van welke 't oudſte nog maar vijf en een half jaar, en 't jongſte maar zeven maanden oud is.

Daar de overledene in zijn leven ernſtig begeerd heeft, dat er na zijnen dood geene verheffende melding van hem zoude gemaakt worden, zoo mogen wij in de vermelding van zijnen welverdiende lof niet uitweiden. Dit moeten wij, daar toe dringt ons de achting aan hem verſchuldigd, van hem getuigen: hij heeft met ongemeene bekwaamheid, met onvermoeiden lust en voorbeeldigen Godsdienſtigen ijver, bijna den tijd van tien jaren, in deze en in zijne vorige Gemeenten van *Baarland en Tzendijke*, het Evangelie der zaligheid verkondigd, en alle de deelen van zijnen dienst als Herder en Leeraar getrouw vervuld, en zich in alle omſtandigheden, vooral ook in den jongſten watersnood, een warm menſchenvriend en braaf Christen betoond: hij ſprak vol vertrouwen op Gods vergevende vaderliefde in den Heere J. C. gedurig, vooral in de laatſte dagen zijns tijdelijken levens, daar hij zijne verzwakking gevoelde, en beter dan anderen over zijnen toeſtand oordeelde, met zijne Echtgenoote en vrienden over de eeuwigheid en zijn verſcheiden uit dezen wereld, zeide haar, weinig oogenblikken voor zijnen dood, teeder, onder den uitroep, ik ga na de eeuwigheid! het laatſte vaarwel, en ging gemoedigd de eeuwigheid in. Hij deelde in de hartelijke liefde van zijne Gemeenten, vrienden en ambtsbroeders, die alle, met zijne nagelatene weduwe, die hem de teederſte genegenheid toedroeg, en bijna tien jaren met hem in een allergelukkigst huwelijk vereenigd was, zijn verlies met heete tranen beweenen. DD. DONKER, Pred. te *Oudekerk en Krimpen aan den IJſſel*, en MARTIJN, Pred. te *Berg-*

Ambacht, hebben, (zoo als ook de overige Ringsbroeders, op hunne beurten, hopen te doen) op den 23sten en 30sten van Hooimaand, in gepaste vooraſſpraken, (verzocht zijnde geene op zettelijke lijkreden te doen) aan den waardigen overledenen in liefde en met deelnemende aandoening gedacht, en de Gemeente aangeſpoord, om aan dezen hunnen voorganger te gedenken, zijn geloof na te volgen, aanſchouwende de uitkomst zijner wandeling.

De predikdienst zal in deze Gemeente, gedurende, het half jaar van gratie voor de weduwe, voor welke met hare lieve kleinen God vaderlijk zorge! door de B. B. van den *Krimpenſchen* Ring worden waargenomen.

SCHIELAND.

PERNIS den 4den Meij 1809. Ter vervulling der vakature alhier, veroorzaakt door het vertrek van D. A. G. BRINKHOFF BRUSENKAMP, naar *Ethen en Drongelen*, is ten overſtaan der Conſulenten DD. C. BURT ANDRIESSEN, Pred. te *Charlois*, en L. VALK, te *Hoogvliet*, andermaal geformeerd het navolgend zestal:

DD. VAN WEZEL, Predd. te *Westbroek en Achttienhoven*. LE FEVRE, te *St. Anthonij Polder*. IJSSELSTEIN, te *Cillershoek*. DE GIDS, te *Heerewaarden*. VAN PELLECOM, te *Kortenhoeff*, en BROEKMAN, te *Willige Langerak*.

Waar van de drie eerſten op het drietal gebragt zijnde, daar uit beroepen is de Wel Eerw. Heer VAN WEZEL, Pred. te *Westbroek en Achttienhoven*, doch daar deze voor die beroeping vriendelijk bedankt heeft, is door den Kerkenraad op den 24sten Junij daar aan volgende wederom gemaakt het volgende zestal:

DD. VAN DER HAGEN SPEELMAN, Predd. te *Vaſſick*. DE GIDS, te *Heerewaarden*. HOEK, te *Sijderveld*. VAN DEN KERKHOFF, te *Wateringen*.

VAN

VAN DER WILLIGEN, te *Simonshaven*, en TIMMERS, te *Avezaathen*.

Waar van wederom de drie eerſten op het drietal gebragt zijnde, daar uit beroepen is de Wel Eerw. Heer VAN DER HAGEN SPEELMAN, Pred. te *Varick*, welke dan ook deze beroeping aangenomen heeft, en wiens komst tegen October met verlangen wordt te gemoet gezien.

ROTTERDAM Waalſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1808.

MOERKAPELLE Vakant. Zie Junij 1809.

GORINCHEM.

GIESSENDAM EN NEDERHARDINXVELD. Onze Leeraar, D. J. F. BARENDS, van hier beroepen zijnde naar de Gemeente te *Vollenhove*, heeft na eenige dagen van beraad beſloten, dit beroep aan te nemen, zoodat daar door nu onze plaats Vakant ſtaat te worden.

HEUSDEN Waalſche Kerk Vak. Zie Jan. 1807.

ENGELEN Vakant. Zie Meij 1809.

HOORNAAR Vakant. Zie Junij 1809.

RIJSWIJK Vakant. Zie Julij 1809.

GIESSEN Vakant. Zie Julij 1809.

HARDINXVELD ſtaat Vakant te worden. Zie Julij 1809.

VOORNE EN PUTTEN.

NIEUWE TONGE. Zie Junij 1809.

DIRKSLAND. Zie Junij 1809.

WOERDEN EN OVER-RHIJNLAND.

LANGER-AAR. Van hier is bij toeval vergeten te melden, dat onze hartelijk geliefde Leeraar de Wel Eerw. Heer H. HUIJSER, zijnen 25 jarigen Predikdienst onder ons, den 2den Julij l. l gevierd heeft, met eene weluitgewerkte en op de omſtandigheid des tijds toegepaste Redevoering over *Ps.* LXXI: 17, 18. *O God! gij hebt mij geleerd van mijner jeugd aan: en tot nog toe verkondige ik uwe wonderen. Daarom ook, terwijle de ouder-*

dom en grijsigheid daar is, en verlaat mij niet, o God! tot dat ik [dezen] geslachte verkondige uwen arm; allen nakomelingen uwe magt. Genoegzaam alle de Leden van ons Hervormd Kerkgenootschap, op voordragt van Heeren Kerkmeesteren met dezelve besloten hebbende om aan zijn Eerw. bij deze heugchelijke gebeurtenis eene gedachtenis ten blijke van erkentenis aan te bieden, is aan zijn Eerw. de nieuwe Vertaling van den Bijbel door Prof. IJ. VAN HAMELSVELD uitgegeven, vereerd geworden, en door zijn Eerw. met hartelijke dankzegging en blijdschap, over het genoegen, dat deze Gemeente in zijn werk, ook in zijne klimmende jaren vond, aangenomen.

Harteliik wenscht deze Gemeente, dat het Gode behage zijn Eerw. nog langen tijd tot nut en troost van zijn Eerw. aanhoorigen en van dit hem zoo zeer beminnende volk in het leven te spaaren en in alle opzigten te zegenen.

NIEUWKOOP. Zie Junij 1809.

NOORDEN staat Vakant te worden. Zie Julij 1809.

B R E D A.

BREDA Vakant. Zie Meij 1807.

BREDA Walsche Kerk Vakant. Zie Sept. 1807.

LEUR. Van de Bevestiging en Intrerede is aan de Correspondens der Boekzaal nog geen legaal berigt ingekomen.

N O O R D-H O L L A N D.

A L K M A A R.

SCHAGEN. Den 23sten van Hooim. heeft onze Leeraar, D. H. L. MUNNIKEBULT, des voormiddags zijne Affcheidsrede gehouden, met eene Leerrede over *Phil.* IV: 8. *Voorts, broeders, al wat waarachtig is, al wat eerlijk is, al wat rechtvaardig is, al wat rein is, al wat liefelijk is, al wat wel luit,*

zoo

zoo daar eenige deugd is, en zoo daar eenige lof is, dat zelve bedenkt. Dus is

SCHAGEN Vakant.

ST. MAARTEN EN VALKOOG. Den 23sten van Hooimaand heeft onze Leeraar, D. J. LEIJDS, te *St. Maarten* van ons Afscheid genomen, predikende bij die gelegenheid uit *Phil.* I: 27. *Alleenlijk wandelt waardiglijk den Evangelio Christi, opdat het zij ik kome en u zie, het zij ik afwezig ben, ik van uwe zaken mag hooren, dat gij staat in eenen geest, met een gemoet gezamentlijk strijdende door het geloove des Evangeliums.*

Den 31sten van Hooimaand heeft men hier, onder voorzitting van den Consulent, D. A. GREIDANUS, Pred. te *Zuidzijpe en Eenigenburg*, gesotmeerd deze Nominatie:

DD. J. NIKKEL, Predd. te *Midwoud.* A. VAN RUIVEN, Pred. te *Petten.* A. VAN DER SLOOT, Prop. te *Woerden enz.* en J. A. LEMKE, Prop. te *Leeuwarden*

Uit welke Nominatie den 5den van Oogstmaand beroepen is D. A. VAN DER SLOOT, Prop. onder de Eerw. Classis van *Woerden enz.* welke deze beroeping, die eerlang in een Coetus ter approbatie zal worden aangeboden, in de vreeze des Heeren heeft aangenomen.

HARINGKARSPEL EN DIRKSHORN. Den 30sten van Hooim. werd onze beroepen Leeraar, D. W. C VAN CAMPEN, in den H. dienst onder ons plegtig ingezegend. De Bevestiger, D. N. DE GRAAF, Pred. te *Koedijk*, (aan wien D. J. DE LEEUW, Pred. te *St. Pancras*, deze beurt wel had willen afstaan) nam ten grondslag zijner Bevestigingsrede, *Joh.* XIII: 15. *Want ik hebbe u een exempel gegeven, opdat, gelijkerwijs ik u gedaan hebbe, gijlieden ook doet.* De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Bevestiger, door DD. G. VAN DER GOOT, J. DE LEEUW, N.

PRIJS-

PRIJSHOFF, P. P. VAN EIJKEN en J: WESSELIUS, Predd. te *Noordscharwoude*, *St. Pancras*, *Oudkarspel*, *Zuidscharwoude* en *Warmenhuizen*. De Bevestigde maakte daarop des namiddags eenen aanvang van zijn dienstwerk, ten Tekst nemende *Joh.* XII: 36*a* *Terwijle gij het licht hebt, gelooft in het licht, opdat gij kinderen des lichts moogt zijn.* God ſtelle den dienst van onzen Leeraar onder ons tot eenen uitgebreiden zegen!

WINKEL den 11den Aug. Na dat onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. H. WELJERS, op den 30ſten Julij, een teederhartig afſcheid van deze Gemeente genomen had met de vertroostende woorden van den Zaligmaker, *Matth.* XXVIII: 20. *Ziet, ik ben met u lieden alle de dagen tot de voleindinge der wereld.* Zoo hebben de Broederen van den Kerkenraad, met toeſtemming van den Minister van Eeredienst, hun werk gemaakt, om zoo ſpoedig als mogelijk was, de Gemeente wederom eenen anderen braven en getrouwen Voorganger te bezorgen.

Zij hebben heden onder het opzigt van den Wel Eerw. Heer J. G. MOOIJEN, V. D. M. te *Nieuw Niedorp*, als een van hunne gewone Conſulenten (terwijl D. NUMAN, V. D. M. te *Oud Niedorp*, niet kon tegenwoordig zijn) de volgende Nominatie gemaakt, en op het twaalfſtal gebragt:

DD. MANGEL, Predd. te *Zijbecarſpel*. MENSINK, te *Hijppolitushoef en Westerland op Wieringen*. DE KEIZER, te *Egmond binnen en op den Hoef*. DE GRAAF, te *Koedijk*: VAN HENGEL, te *Driehuizen en Zuidſchermer*. HOLLANDER, te *Egmond aan zee*. VAN BERKUM, te *Schoorl*, *Groet en Kamp*. DE KONING, aan de *Helder*. DE RUIJN, op het Eiland *Marken*. SCHARDAM, te *Spanbroek en Opmeer*. NUMAN, te *Oud Niedorp*. en DE LEEUW, te *St. Pancras*.

Ver-

Vervolgens op het zestal:

DD. MENSINK, VAN BERKUM, MANGEL, DE GRAAF, VAN HENGEL en DE KEIZER.

En eindelijk op het drietal:

DD. MENSING, MANGEL en DE KEIZER.

Waar uit na verloop van 14 dagen, door de stemhebbende Manslieden eene Beroeping geschieden zal.

KOOG op TEXEL Vakant. Zie Nov. 1808.

HEILO Vakant. Zie Julij 1809.

HAARLEM.

HAARLEM den 27sten van Zomermaand. Heden werden in een conventus Moderatorum twee beroepingen Classicaal goedgekeurd; de eene uitgebragt te *Spaarnwoude en Spaarndam*, op den Wel Eerw. Heer J. H. WEIJERS, Pred. te *Winkel*, en de andere te *Zandvoort*, op den Wel Eerw. Heer L. JUTTING, Pred. te *Breskens*.

HAARLEM. Den 30sten van Hooimaand ontving onze Gemeente door haren zoo geliefden als liefhebbenden Leeraar, D. H. MANGER, die den 15den in de Gemeente van het zijn Eerw. zoo dierbaar *Leeuwarden* beroepen was, op eene verrassende wijze, in den Voormiddag Godsdienst het berigt, dat zijn Eerw. voor die beroeping met volle ruimte had bedankt, predikende bij die gelegenheid over *Ps.* LXXIII: 24. *Gij zult mij leiden door uwen raad: en daar na zult gij mij* [*in*] *heerlijkheid opnemen.*

Wij bidden hartelijk, dat zijne vergenoegdheid met dat besluit, en de blijdschap der Gemeente over het zelve, zoo bestendig blijven zullen als de betuiging en verzekering van dezelve sterk en algemeen geweest zijn; en voorts, dat zijn Evangeliedienst met die der andere Leeraren rijkelijk zal gezegend, en in onze Vakature op des Heeren tijd op de beste wijze zal voorzien worden.

HAARLEM Vakant. Zie Meij 1809.

ZANDVOORT. Zie Junij 1809.

SPAARN-

SPAARNWOUDE EN SPAARNDAM. Den 6den van Oogstmaand, heden hadden wij het genoegen onzen nieuwen Leeraar den Wel Eerw. J. H. WEIJERS, openlijk in onze Gemeenten te ontvangen, de Wel Eerw. J. C. BERRANGÉ, Pred. te *Bloemendaal*, bevestigde zijn Wel Eerw. in zijnen dienst onder ons, predikende bij die gelegenheid over *Hand.* XIII: 15*b*. *Indien daar* [*eenig*] *woord van vertroostinge tot den volke in u is, zoo spreekt.* En naar aanleiding daar van, over den Evangeliedienaar als vertroostende Volksleeraar, overeenkomstig daar mede zijne aanspraken aan Leeraar en Gemeente inrigtende. De bevestigde namiddags zijne Intrede doende, behandelde *Gal.* VI: 14*a*. *Maar het zij verre van mij dat ik zoude roemen anders dan in het kruice onzes Heeren Jezu Christi*; verhief de leer van het kruis, en verbond zich tot de prediking daar van ook in deze Gemeenten. Dit geheele werk liep allervoorspoedigst af.

HAARLEM Walsche Kerk. Onze zeer geachte Leeraar L. F. SERRURIER, ontving in het laatst van de maand Julij een wettig en vereerend beroep naar de Walsche Gemeente van *Maastricht*, doch vond, na een rijp beraad, overwegende redenen om daar voor te bedanken en onder ons te blijven. Van dit besluit werden wij van den predikstoel op den 23sten Julij l. l. verwittigd, en daar door aangenaam verrascht. De Kerkenraad betuigde daar over, in een plegtig en hartelijk bezoek, zijne dankbaarheid en blijdschap, en herhaalt hier den wensch dien hij zijnen waardigen Herder en Leeraar, door den mond van deszelfs ambtgenoot deed, dat hij de blijken van Gods goedkeuring over zijn genomen besluit steeds moge ondervinden in den zegen van zijnen dienst voor de Gemeente, en de bewijzen van hare blijdschap

ſchap daar over in derzelver hoogachting en liefde.

AMSTERDAM.

NAARDEN Vakant. Zie Nov. 1808.

AMSTERDAM. Zie Nov. 1808.

HOORN.

OBDAM den 26ſten Junij 1809. Uit eene Nominatie op welke geplaatst waren de Wel Eerw. Heeren:

DD. J. DE LEEUW, Predd. te *Pancras*. A. CONRADI, te *Oostwoud*. B. LOOZE, te *Urzum*. P. TEN NAPEL, te *Hauwaard*. J. NIKKEL, te *Midwoud* en J. A. HANEWINKEL, Prop. te *'s Hertogenbosch*, werd heden, in tegenwoordigheid van den Pred. te *Hensbroek*, D. J. F. RUPPEL, door den Ouden en Nieuwen Kerkenraad, ter vervulling van de alhier openſtaande Predikantsplaats, met eenparigheid van ſtemmen beroepen de Wel Eerw. Heer J. A. HANEWINKEL.

Deze beroeping is tot blijdſchap der Gemeente, door den Hoog Ed. Geb. Heer I. U. W. GRAVE VAN WASSENAAR, Vrijheer van *Obdam*, *enz. enz. enz.* goedgekeurd en door den Beroepenen aangenomen.

WOGNUM EN WADWAY Vakant. Zie Junij 1809.

ZWAAG. Zie Julij 1809.

ENKHUIZEN.

MIDSLAND EN HOORN OP TERSCHELLING. Zie OOSTERSCHELLING Sept. 1809.

WESTWOUD EN BINNEWIJZEND. Zie Junij en Julij 1809.

EDAM.

WARDER den 13den van Oogstmaand. Deze dag was voor ons een dag van blijdſchap, onze beroepene Leeraar, de Wel Eerw. en zeer gel. Heer W. C. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, werd

werd onder ons in den H. dienst ingezegend, door deszelfs broeder den Wel Eerw. en zeer gel. Heere D. C. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, Pred. te *Schoonhoven*, aan wien D. A. FONHOF, Pred. te *Ransdorp en Schellingwoude*, zijne beurt op vriendelijk verzoek had afgeſtaan. De bevestiger predikte des voordemiddags over 1 *Chron.* XXVIII: 9, 10. *En gij, mijn zoone Salomo, kent den God uwes vaders, en dient hem met een volkomen herte, en met eene willige ziele: want de HEERE doorzoekt alle herten, en hij verſtaat al het gedichtzel der gedachten: indien gij hem zoekt, hij zal van u gevonden worden: maar indien gij hem verlaat, hij zal u tot in eeuwigheid verſtooten. Ziet nu toe, want de HEERE heeft u verkoren, dat gij een huis ten heiligdom bouwt, weest ſterk en doet het.* Terwijl de oplegging der handen, behalven door den bevestiger en den Heer Examinator A. FONHOF, ook nog geſchiedde door den Wel Eerw. Heeren W BOOMKAMP, J. H. DE WOLFF, S TIMMERMAN HUBERT, F. POTTER, P VAN DER VEN en C. J. DE BEER, reſp. Predikanten te *Edam*, *Oosthuizen*, *Quadijk*, *Etershem en Schardam*, *Monnikendam en Zunderdorp*, en door P. J. SCHARDAM, Prediker te *Hobrede*. Des nademiddags maakte de bevestigde eenen aanvang van zijnen dienst onder ons, met de woorden van Paulus: 2 *Corinth.* XII: 9. *Mijne genade is u genoeg.* Het werk van den geheelen dag is tot groot genoegen eener talrijke ſchare van toehoorders afgeloopen. God bidden wij make den dienst van onzen Leeraar onder ons heerlijk en vruchtbaar.

WATERGANG Zie Julij 1809.

HOLIJSLOOT Vakant. Zie Julij 1809.

ZEE.

ZEELAND.

WALCHEREN.

CATS Vakant. Zie April 1809.

VLISSINGEN zes Leeraarsplaatſen Vakant. Zie April 1809.

SAS VAN GENT Walſche Kerk Vakant. Zie Meij 1793.

SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.

OOSTBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796.

PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.

AARDENBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.

CADZAND Walſche Kerk Vak. Zie Maart 1798.

VLISSINGEN Walſche Kerk, twee Predikantsplaatſen en dus geheel Vakant. Zie Dec. 1803. en Aug. 1808.

BEKERKE. Zie Maart 1808.

HOOFDPLAAT Vakant. Zie Meij 1808.

CADSAND ſtaat Vakant te worden. Zie Meij 1808.

ZOUTELANDE. Zie Febr. 1809.

ZUIDZANDE ſtaat Vakant te worden. Zie Febr. 1809.

BIERVLIET Vakant. Zie Meij 1809.

GRIJPSKERKE Vakant. Zie Junij 1809

KOUDEKERKE Vakant. Zie Junij 1809.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

NOORDGOUWE Vakant. Zie Junij 1808.

'S HEERJANSLAND. Zie Julij 1809.

ZUID-BEVELAND.

KLOETINGEN. Zie Meij 1809.

BAARLAND. Zie Julij 1809.

WOLPHAARSDIJK. Zie Julij 1809

KATTENDIJKE ſtaat Vakant te worden. Zie Julij 1809.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

ST. PHILIPSLAND ſtaat Vakant te worden. Zie Febr. 1809.

POORTVLIET Vakant. Zie Maart 1809.
STAND DAAR BUITEN. Zie Meij 1809.

U T R E C H T.

U T R E C H T.

VLEUTEN den 6den Aug. Heden werd onze beroepen Leeraar D. W. SCHOLTEN, onder ons in den H. dienst bevestigd, door den Wel Eerw. Heer D. VAN DER LOO, Pred. te *Montfoort*, bij vrijwilligen afstand van den Wel Eerw. Heer A. CAMPEN, Dep. Cl. en Pred. te *Cudelstaert*. De Bevestiger behandelde bij die gelegenheid *Matth.* XVI: 24. *Doe zeide Jezus tot zijne Discipelen: zoo iemand achter mij wil komen, die verloche-ne hemzelven, en neme zijn kruis op, en volge mij.* De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Bevestiger, door DD. W. MOILIVES, H. R. S. REPELIUS, P. BUIJT en D. INDEWEIJ, Predd. te *Harmelen*, *Cockengen*, *Woerden* en *Nederhemert*. Waar op de Bevestigde des namiddags zijn dienstwerk onder ons aanvaardde, met de behandeling van *Matth.* VI: 9*b*. 10*a*. *Uw naam werde geheiligd: Uw' koninkrijk kome.*

Zijnde het werk van dezen dag, door Gods zegen, gelukkig volbragt. God geve, dat door den dienst van onzen nieuwen Leeraar, zijn Koningrijk onder ons ook moge worden uitgebreid, ter bevordering van zijne eer, en tot ons wezenlijk heil!

UTRECHT den 8sten Aug. In onze Classicale Vergadering, heden gehouden, is aan de Wel Eerw. Heeren DD. D. H. WILDSCHUT en W. SCHOLTEN, als bevestigde Predikanten van *de Bilt* en van *Vleuten*, op hun verzoek, stem en zitting in deze Vergadering toegestaan.

DD. Deputati Classis gaven in deze Vergadering berigt, dat zij in eene Coetus Deputatorum, gehouden te *Utrecht*, den 17den Julij l. l. de beroepingen, uitgebragt aan de *Blaauwkapel*, op de

Wel

Wel Eerw. Heer L. VOERMAN, en te *Langerak bezuiden de Lek*, op de Wel Eerw. Heer P. W. VAN DEN BROEK, geapprobeerd hadden. — Beide deze Heeren werden in deze Vergadering, op hun verzoek, tot het Examen perempt. toegelaten, 't geen geschied is door den Wel Eerw. Heer J. KORTENHORF SMITH, Pred. te *Zegveld*, en waarin zij beiden, gelijk ook met hun Voorstel, de eerste over 1 *Petr.* III: 18*a*. en de tweede over *Joh.* I: 29. zoo vele blijken en bewijzen van kunde en bekwaamheid hebben gegeven, dat de Eerw. Vergadering eenparig en met blijdschap hun Eerw. onder toebidding van zegen, aan de roepende Gemeenten van de *Blaauwkapel* en *Langerak bezuiden de Lek*, heeft toegewezen. Zullende de Bevestiging van den Heer VAN DEN BROEK, te *Langerak* (D. V.) geschieden den 3den Sept. door D. C. L. VAN DEN BROEK, Pred. te *Oudbeijerland*, bij vrijwilligen afstand van D. H. L. HOFFMAN, Pred. te *Mijdrecht*, en die van den Heer VOERMAN, te *Blaauwkapel*, waarschijnelijk op den 24sten Sept. moetende dit werk ex ordine verrigt worden door D. E. L. DE BRUIN, Pred. te *Wilnis*, en Dep. Cl.

Nog is in die zelfde Vergadering praeparat. geexamineerd, door den Wel Eerw. Heer A. W. HASELAAR, Pred. te *Ter Aa*, de Stud. DIRK MOLENAAR, die, voorzien van zeer loffelijke, zoo Kerkelijke als Akademische getuigschriften, bij Heeren Depur. Classis zich tijdig had aangegeven. Na een Voorstel over *Jac.* I: 17. tot genoegen der Vergadering gedaan te hebben, is hij in de Talen en voornaamste stukken der heilige Godgeleerdheid naauwkeurig onderzocht, en heeft zoo vele bewijzen van kunde en bekwaamheid gegeven, dat de Vergadering hem met blijdschap en eenparig, na dat hij de Formulieren van Eenigheid onderteekend had, tot den heiligen Predikdienst toegelaten, en onder het getal der Proponenten aangenomen heeft.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK. Zie Junij 1809. en hier boven onder *Utrecht*.

BLAAUWKAPEL. Zie Julij 1809. en hier boven onder *Utrecht*.

AMERSFOORT.

EEMNES BINNENDIJK. De 6de Aug. was voor ons een blijde dag: met zeer veel hartelijkheid en aandoening bevestigde de Wel Eerw. Heer D. TEN DAM, Pred. te *Amsterdam*, zijnen Zoon tot Herder en Leeraar in deze Gemeente, en dat bij vrijwilligen afstand van den Wel Eerw. Heer A. DIEPERINK, Pred. te *Bunschoten*; de Heer Bevestiger predikte over *Joh.* XII: 26*b*. *Zoo iemand mij dient, de Vader zal hem eeren.* Waarop onze nieuw beroepene Leeraar, D. J. G. H. TENDAM, des nademiddags een aanvang van zijnen dienst onder ons maakte, met eene Leerrede over *Jos.* I: 9. *Hebbe ik het u niet bevolen? weest sterk en hebt goeden moed, en verschrikt niet, en ontzet u niet: want de Heere uwe God is met u, alomme daar gij henen gaat.* De oplegging der handen is, behalven door den Heer Bevestiger en D. A. DIEPERINK, die daartoe door de Eerw. Classis gecommitteerd was, ook nog geschied door DD. A. G. WAKKER, J. M. PETERSEN NOBBE, D. J. ONINK en G. J. BRUIN, resp. Predd. te *Eemnes buitendijk*, *Baaren en Eembrug*, *Zoest* en *'s Graveland*; zijnde het werk van den ganschen dag gelukkig afgeloopen. Van de Bevestiging te *Zeist*, die mede den 6den Aug. geschied is, is nog geen bericht ingekomen.

VUURSCHE. Den 15den Aug. is alhier ten overstaan van de Wel Eerw. Heeren DD. WAKKER en PETERSEN NOBBE, resp. Predd. te *Eemnes buitendijk* en *Baaren en Eembrug*, als Consulenten, gemaakt de navolgende Nominatie van Predikanten en Proponenten:

DD. F. H. GELHUIS, Pred. te *Schoonderwoerd*. H. VAN LIL, Pred. te *Schalkwijk*. J. BRUSSE, Pred. te

te *Everdingen*. J. J. R. WILREE, Pred. te *Laren en Blarikum*, en D. MOOLENAAR en G. A. LABORDE, Propp. te *Utrecht* en *'s Gravenhage*.

Waar uit op het drietal geplaatst zijn:

DD. GELHUIS, WILREE en de Prop. MOOLENAAR.

Zijnde daar uit met eenparigheid van ſtemmen beroepen de Heer D. MOOLENAAR, Prop. te *Utrecht*, die dat beroep in de vreeze des Heeren aangenomen heeft, en den 13den Sept. in een extraordinair Claſſis te *Amersfoort* geëxamineerd zal worden.

ZEIJST. Zie Junij 1809.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Octob. 1796 en Julij 1809.

BEETGUM Vakant. Zie Nov. 1808.

BERLIKUM. Zie Julij 1809.

DOKKUM.

DOKKUM den 6den van Oogſtmaand. Heden avond is hier, ter vervulling van de vakature, veroorzaakt door den dood van den Wel Eerw. Heer A. DE HAAN, na verzochte en verleende handopening van het Gemeentebeſtuur dezer ſtad, tot het beroepen van eenen nieuwen Predikant, gemaakt het volgende twaalftal:

DD. J. CANNEGIETER, Predd. in de *Lange Akkerſchans*, onder de Eerw. Claſſis van den *Oldambte*. T. A. POLLIUS, te *Lollum*. L. W. VAN DER WEIDE, te *Ede*, onder de Eerw. Claſſis van *Overveluwe*. F. BEKIUS, te *Middelbert*, onder de Eerw. Claſſis van *Groningen*. P. T. VAN KLEFFENS, te *Nijehorst enz.* W. G. REDDINGIUS, te *Drenrijp*. H. W. C. A. VISSER, te *Warns*. J. P. COX, te *Huiſſen*, onder de Eerw. Claſſis van *Nijmegen*. S. LETTE, gewezen Pred. te *Vliſſingen*, den dienſt waarnemende te *Leijden*, voor D. GIL-

LISSEN. R. ENGELS, te *Nieuw Wolda*, onder de Eerw. Classis van *den Oldambte*. J. J. LORGION, in de *Lemmer*. I. SANNES, te *Noordlaren*, onder de Eerw. Classis van *Groningen*. De laatste met het lot tegen D. J. B. DE ROER, Pred. te *Minnertsga* en D. I. OAHAI, Pred. te *Witmarsum*.

Op het zestal zijn gebragt:

DD. CANNEGIETER, VAN DER WEIDE, BEKIUS, POLLIUS, VAN KLEFFENS en REDDINGIUS.

Op het drietal de drie eerstgenoemde, en is dadelijk daar uit beroepen met éénparigheid van stemmen D. L. W. VAN DER WEIDE, Pred. te *Ede*, onder bede tot God, dat zijn hart geneigd worden mag, om dit beroep aan te nemen. Zijn Eerw. heeft dit beroep 14 dagen in beraad genomen.

DOKKUM den 7den van Oogstmaand. De Heeren RISSE MUNTINGA, *Bonda Frisius ad Orientem* en HILLEBRANDUS ANDREAS LIEUWENS, *Amstelodamo Batavus*, zijn op heden in onze Classis geexamineerd, door DD. A. ADRIANI, Pred. te *Dokkum*, (stante Classe daar toe verzocht, uit hoofde van het wegblijven van den benoemden Examinator O. SCHUILINGH) en J. W. REKKING, Pred. te *Oudwoude*.

De eerste deed op den Predikstoel een voorstel, over *Joh.* III: 16. de tweede over 2 *Tim.* I: 10*b*. In de Talen liep het examen over *Ps.* VI. en *Joh.* III. Beide zijn met eenparigheid van stemmen, na de gewone onderteekening, onder het getal der *Friesche* Candidaten aangenomen.

TWIJSEL EN KOTEN. Hier is den 8sten van Oogstmaand, door de Floreenpligtigen beroepen de Wel Eerw. Heer J. SCHOONDERBEEK, Pred. te *Nieuwkerk*, onder de Eerw. Classis van *Neder-Veluwe*. Consulenten waren DD. HABBEMA en BECKING, Predd. te *Buitenpost* en *Oudwoude*.

HANTUM EN HAMTUMHUIZEN Vakant. Zie April 1809.

BU-

BURUM EN MUNNIKENZIJL Vakant. Zie Julij 1809.

SNEEK.

SLOTEN. Den 26ſten van Zomermaand l. l. is na verzochte en bekomene handopening van Baljuw en Gemeentebeſtuur van de ſtad *Sloten*, en ten overſtaan van de Conſulenten, DD. P. CRAMER en S. L. NARJUS, Predd. te *Balk* en te *Wijckel*, door de meerderheid des Kerkenraads gemaakt dit drietal:

DD. J. SCHOONDERBEEK, Predd. te *Nijkerk op de Veluwe*. H. U. T. VAN VELZEN, te *Oudkerk en Roodkerk*, en A. VAN VELDEN, te *Hallum*.

En is na daar op door Baljuw en Gemeentebeſtuur voornoemd, gegeven bewijs van er in te berusten, den 14den van Hooimaand uit gemelde drietal door dezelve meerderheid des Kerkenraads beroepen, de Wel Eerw. Heer J. SCHOONDERBEEK, Pred. te *Nijkerk op de Veluwe*, doch, die na eenige dagen dit beroep te hebben in beraad genomen, daar voor heeft bedankt. Alzo is

SLOTEN nog Vakant.

IJSBRECHTUM, TJALHUIZEN EN TIRKS den 19den van Hooimaand. Op heden werd onder beſtuur van DD. H. BANGMA en J. F. DE ROOK, Predd. te *Nieuwland* en *Sneek*, door de Gereformeerde Floreenpligtigen met eenparigheid van ſtemmen tot Pred. beroepen, de Wel Eerw. Heer C. B. REDDINGIUS, S. S. Theol. Doct. en Pred. te *Waardenburg en Nederrijnen*, doch die na eenigen tijd van beraad voor deze beroeping zeer vriendelijk heeft bedankt. Dus blijft

IJSBRECHTUM, TJALHUIZEN EN TIRKS. Vakant.

SNEEK den 25ſten van Hooimaand. In de Vergadering der Clasſicale Commisſie daar toe aangelegd, verzocht de Wel Eerw. Heer N. J. SNETHLAGE, Pred. te *Bozum*, als daar toe gequalifi-

ceerd van de Gemeente van *Lutkewierum*, approbatie op eene beroeping, aldaar uitgebragt op de Wel Eerw. Heer J. J. WASSENAAR, S. S. Min. Cand. onder het E. Classis van *Franeker*. De Vergadering alles in de gevorderde orde bevonden hebbende, heeft dezelve nomine Classis geapprobeerd, met zegenbede over de beroepers en beroepenen, en tot bevestigers benoemd, de Wel Eerw. Heeren E. H. TENCKINCK en N. J. SNETHLAGE, Predd. te *Britswert en Wieuwent*, en *Bozum*.

GOINGA, GAUW EN OFFINGAWIER den 6den van Oogstmaand. Het was heden een blijde dag voor onze Gemeenten, onze beroepen en tot ons gekomen Leeraar L. M. DE BOER, werd onder ons plegtig in zijnen dienst ingehuldigd. De Bevestigings Leerrede werd uitgesproken door J. F. DE ROOK, Pred. te *Sneek*, over de woorden *Colos.* I: 28. *Den welken wij verkondigen, vermanende een iegelijk menschе, en leerende enz.* De oplegging der handen geschiedde door den bevestiger, als mede door D. H. GRAANSTRA, Pred. te *Scharnegoutum*. De bevestigde Leeraar deed des nademiddag zijne Intrede, nam daar toe den Tekst *Rom.* XIV: 19. *Zoo dan laat ons najagen het geene tot den vrede, en het geene tot de stichtinge onder malkanderen* [*dient.*] God doe ons de voorstellen van dezen dag lang onthouden en betrachten?

LUTKEWIERUM. Den 6den van Oogstmaand hadden wij het genoegen, dat onze nieuwberoepen Leeraar de Wel Eerw. Heer J. J. WASSENAAR, plegtig in den H dienst onder ons werd bevestigd, door deszelfs schoonvader den Wel Eerw. Heer J. RIGNALDA, waardig Evangeliedienaar te *Achlum en Hitzum*, en zulks bij vriendelijken afstand van D. N. J. SNETHLAGE, met de woorden van Paulus 1 *Tim.* III: 1. *Zoo iemand tot eens*

Op-

Opzienders ambt lust heeft, die begeert een treflijk werk. De oplegging der handen geschiedde, nomine Classis door de Wel Eerw. Heeren E. H. TENCKINCK en N. J. SNETHLAGE, als mede door den Hoog Eerw. Heer J. A. LOTZE, SS. Theol. Doct, en Professor te *Franeker*, en P. VAN GORKUM, Predd. te *Britswert en Wieuwert*, *Bozum en Welsrijp*, en *Bajum*. Terwijl de bevestigde des namiddags zijn dienstwerk onder ons aanvaarde met eene schoone Leerrede, nemende daar toe ten onderwerp de woorden van Paulus *Colosf.* I: 29*a*. *Waar toe ik ook arbeide enz.* Beide plegtigheden zijn voor eene talrijke Vergadering gelukkig volbragt.

GOINGA, GAUW EN OFFINGAWIER. Zie Julij 1809.

WOLZUM Vakant. Zie Julij 1809.

BOLSWARD EN WORKUM.

LONGERHOU EN SCHETTENS Vakant. Zie Febr. en Junij 1809.

ZEVENWOUDEN.

URETERP EN SIEGERSWOLDE den 30sten van Zomermaand. D. E. MUNTING, van hier naar *de Knijpe* (*Nieuwbrongerga*) beroepen, predikte op heden van hier zijn afscheid, en nam daar toe ten Tekst 2 *Petr.* III: 18. *Maar wast op in de genade enz.* Zo dat

URETERP EN SIEGERSWOLDE Vakant is.

NIEUW BRONGERGA (DE KNIJPE) den 6den van Oogstmaand. D E. MUNTING, alhier beroepen en tot ons overgekomen zijnde, deed op heden zijne Intrede en nam daar toe den Tekst *Colosf.* I: 28. *Den welken wij verkondigen, vermanende een iegelijk menschе, en leerende een iegelijk menschе in alle wijsheid, enz.*

WOLVEGA Vakant. Van de alhier gedane beroeping is aan den Correspondens geenerlei berigt toegezonden.

HASKERHORNE EN OUDEHASKE Vakant, zie Meij en Julij 1809. Deze vakature zal echter (D. V.) ſpoedig vervuld worden.

TERKAPLE EN AKMARIJP Vakant. Zie Nov. 1804. Dec. 1805. Aug. 1807. en Maart 1809.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

BATHMEN den 26ſten van Zomermaand. Heden is alhier op vertoonde Collatie van de Hoogwelgeborene Vrouwe de Baronesſe BENTINCK, Abdiſſe van het Hoog Adelijke ſtift *ten Hannepe*, en den Wel Edelen Heer A. H. VAN MARKEL BOUWER; beide als wettige Collatores en Patronen van de Kerk te *Bathmen*, in plaats van onzen Emeritus verklaarden Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer S. H. VAN DIEST, in tegenwoordigheid van twee Predikanten uit het naburig *Deventer*, DD. C. FRANSEN VAN ECK en F. G. IMMINK, door den Eerw. Kerkenraad met eenparige ſtemmen tot Herder en Leeraar beroepen, de Wel Eerw. Heer J. H. VAN DIEST, Prop. onder de Eerw. Clasſis van *Deventer*, welke deze beroeping in de vreeze des Heeren heeft aangenomen.

DEVENTER. De Wel Eerw. zeer gel. Heer S. H. VAN DIEST, Pred. te *Bathmen*, door zijne Majeſteit den Koning van Holland gunſtig Emeritus verklaard zijnde, (behoudens het gewone Emeritus traktement,) is in de ordinaire Paaſchclasſis alhier gehouden, van zijne betrekking op zijne Gemeente ontſlagen, en met zijn verkregen Emeritaat geluk gewenscht; voorts is op den 18den Julij de Wel Eerw. Heer J. H. VAN DIEST, Sam. Fil. Joh Christ. Fr. Prop. onder deze Clasſis, in plaatſe zijnes vaders tot Leeraar in de Gemeente van *Bathmen* beroepen, na dat dat zelve beroep Clasſicaliter was goedgekeurd, na een kort voorſtel over *Rom.* V: 1. peremptoir geexamineerd

meerd door de Wel Eerw. Heer A. A. KUYK, Pred. te *Deventer*, ten overſtaan van Dep. Claſſis DD. F. C. IMMINK en O. H. SWAM, Predd. te *Deventer* en *Almelo*, de beroepene werd nauwkeurig onderzocht in de Hebreeuwſche taal over *Ps.* CL. in de Griekſche taal over het Tekstcapittel, gelijk ook in de voornaamſte ſtukken der H. Godgeleerdheid, als mede over de vijf controverſe Artykelen der Remonſtranten, met dat gevolg, dat de beroepene met zegenbede aan de Gemeente van *Bathmen* is toegewezen, en de Heer Examinator voor het afgevraagd Examen bedankt, en met het volbragte werk is geluk gewenscht.

BATHMEN den 30ſten van Hooimaand. Deze dag was voor ons een aandoenlijke dag, onze hartelijk geliefde Leeraar de Wel Eerw. zeer gel. Heer S. H. VAN DIEST, om klimmende jaren en toenemende ligchaamsongeſteldheid op zijn verzoek door zijne Majeſteit den Koning van Holland Emeritus verklaard zijnde, ſalvo honore et ſtipendio, nam heden van ons een hartelijk en aandoenlijk afſcheid, voor eene van alle kanten toegevloeide menigte, met de woorden van Paulus 2 *Tim.* IV. het midden van het 7de vers. *Ik heb den loop geeindigd.* Zijn Eerw. heeft ons ruim 37 jaren, en de Gemeente te *Vorgten* bijkans 9 jaren het Evangelie van Jezus Christus met ijver en getrouwheid verkondigd, God ſchenke hem eene aangename rust op zijne gelukkigen arbeid, en ſchenke hem eenmaal den loon welken Jezus zijne getrouwe dienaar beloofd heeft.

BATHMEN. Den 6den van Oogstmaand werden wij heden voor eene week bedroefd door het afſcheid van onzen ouden Leeraar, deze dag was voor ons een dag van algemeene blijdſchap. Onze algemeen begeerde Leeraar de Wel Eerw. J. H. VAN DIEST, zoon van onzen ouden Leeraar den Wel Eerw. zeer gel. Heer S. H. VAN DIEST, werd heden

den onder ons in den H. dienst bevestigd, door deszelfs waardigen vader.

De bevestiger predikte bij die gelegenheid uit *Zeph.* III: 9. *Gewisselijk, dan zal ik tot de volken een reine sprake wenden: op dat zij alle den name des HEEREN aanroepen, op dat zij hem dienen met een eenparige schouder.*

Onze nieuwe Leeraar maakte des nademiddags eenen aanvang van zijnen dienst onder ons, met de verklaring van Paulus woorden 1 *Thess.* II: 8. *Alzoo wij, tot u zeer genegen zijnde, hebben u gaarne willen mededeelen niet alleen het Evangelium Gods, maar ook onze eigene zielen, daarom dat gij ons lief geworden waart.*

God stelle onzen jongen Leeraar tot eenen uitgebreiden zegen voor deze Gemeente, en hij zij hem met zijne hulp nabij.

Het werk van dezen plegtigen dag is voor eene buitengewoon groote menigte, ook van elders bijeengekomen, tot algemeen genoegen volbragt. De oplegging der handen geschiedde, behalven door den bevestiger mede door de Wel Eerw. Heeren KNOOP, DIBBETZ, BALLOT, BÖSKEN en HULSKEN, resp. Predd. te *Olst*, *Terwolde*, *Wezepe*, *Kolmschate* en *Losser*.

ALMELO. De Minister van den Eeredienst, ontvangen hebbende eene Koninglijke decisie, waarbij zijne Excellentie geauthoriseerd werd, om, hangende het geschil over het jus patronatus, alhier existerende, na ingenomene informatien, ter vervulling van de hier vacerende Predikantsplaats, reeds sints 2½ jaar, door het overlijden van D. G. L. KELLER veroorzaakt, eene Nominatie van geschikte personen aan zijne Majesteit aan te bieden, ten einde uit dezelve eenen tot Predikant te benoemen, en zulks voor ditmaal, en ongepraejudicieerd ieders regt: heeft den Kerkenraad dezer Gemeente aangeschreven, om aan Hem Minister in te zenden

den eene Nominatie van Perſonen, welke aan de Gemeente aangenaam zouden zijn, en uit welke zij wenſchen zou, dat één tot Predikant verkozen werd.

Hier op heeft de Kerkenraad aan den Minister van den Eeredienst een drietal van Predikanten opgegeven, zijnde de Wel Eerw. Heeren:

DD. J. LULOFS, Predd. te *Havelte*, in het Departement *Drenthe*. J. LORGION, in *de Lemmer*, in het Departement *Friesland*, en W. F. VISCH, te *Wilzum*, in het Graafschap *Bentheim*.

Waar uit door zijne Majeſteit den Koning van Holland, den 26ſten van Zomermaand l. l. tot Predikant dezer Gemeente benoemd is, de Wel Eerw. Heer J. LULOFS, Pred. te *Havelte*, welke benoeming dienſvolgens den 13den van Hooimaand, ten overſtaan van onzen Pred. D. O. H. SWAM, en van de twee nabuurige Kerkleeraren DD. J. H. VAN LAAR en J. P. LINDEMAN, Predd. te *Vriezeveen* en *Wierden*, als medeconſulenten, door den Eerw. Kerkenraad alhier, Kerkelijk gemaakt, en na eenige dagen van beraad, door den beroepenen, tot ons algemeen genoegen in de vreze des Heeren aangenomen is.

DEVENTER Walſche Kerk Vak. Zie Junij 1803.

GOOR Vakant. Zie Meij 1809.

KAMPEN.

ENS EN EMMELOORD OP SCHOKLAND Vakant. Zie Julij 1809.

ZWOLLE.

STAPHORST. Ter vervulling der alhier, door het vertrek van D. H. DE HOLL, naar *Zevenhoven*, opengevallene Predikantsplaats, is den 5den van Zomermaand l. l. alhier gemaakt het volgende twaalftal van Predikanten:

DD. O. SCHUILINGE, Predd te *Drogeham*. J. C. VENEMA, te *Haſſelt*. L. BAKKER, te *Urk*. W. CHEVALLERAU, te *Ommen*. H. WINEKE, te *Heemſe*. A. TEN WOUDE, te *Oldemarkt*. T. A. VISCH, te

te *Hasselt*. H. CRULL, te *Petersburen*. H. HEERES, te *Gieten*. J. H. JOLINK, te *Franeker*. G. SCHREUDER, te *Vledder* en H. MANTINGH, te *Zuidwolde*.

Den 12den van bovengenoemde maand werd de Nominatie tot een zestal verkleind en daarop gebragt:

DD. O. SCHUILINGE, J. C. VENEMA, L. BAKKER, A. TEN WOUDE, H. CRULL en H. HEERES.

Op het, den 19den gemaakte drietal waren benoemd:

DD. O. SCHUILINGE, A. TEN WOUDE en H. CRULL.

En is daar uit den 22sten van Zomermaand, met eenparige stemmen, door den ouden en nieuwen Kerkenraad, ten overstaan der Deput. van de *Zwolsche* Classis, beroepen D. O. SCHUILINGE, Pred. te *Drogeham*, onder de Eerw. Classis van *Dokkum*, doch die, na eenige weken van beraad, voor die beroeping heeft bedankt. Dus blijft

STAPHORST nog Vakant.

HEINO. Om de alhier, door het overlijden van de Eerw. Heer A. TER PELKWIJK, openstaande Predikantsplaats weder te vervullen, zijn op een zestal gebragt:

DD. J. J. HIEBINK, Predd. te *Weerth*, onder de Eerw. Classis van *Wesel*. G. SCHREUDER, te *Vledder*. J. C. FISSCHER, te *St. Jansga*. J. R. WEZENHAGEN, in *'t Woud*. C. WINKEL, Prop. en H. MANTINGH, Pred. te *Zuidwolde*.

En vervolgens op een drietal:

DD. J. J. HIEBINK, G. SCHREUDER en J. C. FISCHER; dan D. J. C. FISCHER, door eenen brief, voor de eer der Nominatie bedankt, en verzocht hebbende, bij de beroepinge geen aanmerking op zijn persoon te maken, werd het drietal aangevuld met D. J. R. WEZENHAGEN, waar uit den 27sten van Zomermaand l. l. ten overstaan der Deput. der *Zwolsche* Cl., met genoegzaam eenparige stemmen door

door den Eerw. Kerkenraad en Mans Leden der Gemeente beroepen werd D. J. J. HIBBINK, Pred. te *Weerth*, onder de Eerw. Clasſis van *Weſel*.

Deze beroeping, door den Beroepenen ſpoedig aangenomen, en in eene Clasſis Contracta, den 26ſten van Hooimaand te *Zwolle* goedgekeurd zijnde, ſtaat zijn Eerw. D. V. den 3den van Herſtmaand alhier, door eenen der Deputaten der *Zwolſche* Clasſis, in den H. Dienst bevestigd te worden.

ZWOLLE. In eene Clasſis contracta, alhier gehouden den 26ſten van Hooim. is de Beroeping te *Heino*, onlangs uitgebragt op den Wel Eerw. Heer J. J. HIBBINK, Pred. te *Weerth*, onder de Eerw. Clasſis van *Weſel*, goedgekeurd, en tevens in die zelfde Vergadering van zijne betrekking op de *Zwolſche* Clasſis ontſlagen, (gelijk zijn Eerw. reeds van zijne betrekking op de Gemeente van *Windesheim* ontſlagen was,) de Wel Eerw. Heer R. D. KRAALS, en met zegenbede toegewezen aan de hem roepende Gemeente te *Grave*, onder de Eerw. Clasſis van *Nijmegen*; waar op zijn Wel Eerw. met hartelijken heilwensch van onze Vergadering afſcheid nam.

WINDESHEIM. Op den 30ſten van Hooim. heeft de Wel Eerw. Heer R. D. KRAALS, van hier beroepen naar de Gemeente te *Grave*, onder de Eerw. Clasſis van *Nijmegen*, zijn Afſcheidsrede gedaan, met de woorden van Paulus, *Hand.* XX: 31 en 32. *Daarom waakt, en gedenkt dat ik drie jaren* [*lang*] *nacht en dag niet opgehouden en hebbe een iegelijk met tranen te vermanen. En nu, broeders, ik bevele u Gode, en den woorden zijner genade: die magtig is* [*u*] *op te bouwen, en u een erfdeel te geven onder alle de geheiligde.*

Dan deze Gemeente zal niet lang herderloos blijven, daar den 18den van Oogstmaand, ten overſtaan

ſtaan der Deputaten van de *Zwolſche* Claſſis, met volle eenparigheid door den Eerw. Kerkenraad en de mans Leden dezer Gemeente beroepen is de Wel Eerw. Heer ARENT VAN VLOTEN, Prop. onder de Eerw. Claſſis van *Zutphen*.

VOLLENHOVE EN STEENWIJK.

VOLLENHOVE. Tot onze ſmert heeft D. P. VAN DER WILLIGEN, Pred. te *Hillegom*, voor de eenparige beroeping in onze Gemeente bedankt. Op den 26ſten van Hooimaand is alhier het 12, 6 en 3tal aangevuld met D. WILBRINK, Pred. te *Steenwijk*. Zijnde nu het drietal:

DD. BARENDS, Predd. te *Gieſſendam en Nederhardinxveld*. PRINS, te *Korte en Langezwaag* en WILBRINK, te *Steenwijk*.

En is daar uit met meerderheid van ſtemmen beroepen D. BARENDS, Pred. te *Gieſſendam en Nederhardinxveld*, dewelke dit beroep heeft aangenomen.

STEENWIJKERWOLD. Op den 25ſten van Hooimaand is uit een voorheen gemaakt gros dit achttal gemaakt:

DD. A. JENTINK, Predd. te *Grootebroek*. W. GOMARUS, te *Geithoorn*. C. VAN EEPEN, te *Blokzijl*. HONDIUS, te *Arnhemuiden*. KALKOEN, te *Wilſum*. VAN VOLKOM, te *Nieuwenhoorn*. BALLOT, te *Weſep* en METTENGANG, te *Heusden*.

Daar uit dit viertal:

DD. JENTINK, GOMARUS, KALKOEN en VAN VOLKOM.

Waar uit met meerderheid van ſtemmen beroepen is D. A. JENTINK, Pred. te *Grootebroek*, die na eenige dagen van beraad, dit beroep heeft aangenomen.

STAD en LANDE.

GRONINGEN EN 'T GORECHT.

GRONINGEN Vakant. Zie Meij 1809.

NOOR-

NOORDIJK. Zie Julij 1809.

APPINGEDAM.

OPWIERDA. Den 18den van Zomermaand heeft onze geliefde Leeraar, D. W. WAALKENS, beroepen in de Gemeente van 't naburig *Heveskes*, van ons een zegenend afscheid genomen, prepikende over *Spreuk.* XXVIII: 13. *Die zijne overtredingen bedekt, zal niet voorspoedig zijn: maar die ze bekent en laat, zal barmhartigheid verkrijgen.* De Heere trekke in gunst op met deze zijnen Knecht, en zorge in liefde voor deze nu berderlooze Gemeente!

HEVESKES. Den 2den van Hooimaand werd onze beroepen Leeraar, D. W. WAALKENS, in den H. Dienst alhier bevestigd door den Wel Eerw. Heer E. DUCELLIÉ, Pred. te *Farmsum*, met eene Leerrede over *Col.* IV: 17. *Ziet op de bediening, die gij aangenomen hebt in den Heere, dat gij die vervullet.* De Aanspraak en inzegening geschiedde door D. B. BREDÉ, geacht Evangeliedienaar te *Oterdam*. 's Namiddags opende onze Leeraar zijnen dienst, met de woorden van Paulus, 1 *Cor.* I: 24. *Maar haar die geroepen zijn, beide Joden en Grieken, [prediken wij] Christum de kracht Gods, en de wijsheid Gods.*

Het werk van dezen dag is tot algemeen genoegen gelukkig afgeloopen: God drukke op 't zelve het stempel zijner goedkeuring, en zegene den dienst van onzen Leeraar in deze Gemeente!

SOLWERT EN MARSSUM Vakant. Zie Octob. 1808.

WEIWERT Vakant. Zie Meij 1809.

LOPPERSUM.

LOPPERSUM Vakant. Zie Febr. 1807.

LELLENS Vakant. Zie Nov. 1808.

BIERUM Vakant. Zie Julij 1809.

OOSTERWIJTWERD. Zie Julij 1809.

MIDDELSTUM.

OLDENZIJL Vakant. Zie April 1805.

DE MARNE.

NIEKERK EN VLIEDORP Vakant. Zie Nov. 1808.

WESTER-NIELAND EN SAAXUMHUIZEN Vakant. Zie Febr. 1806.

MENSINGAWEER EN MAARSLAG Vakant. Zie Octob. 1808.

DEN ANDEL. Zie Junij 1809.

'T WESTER-KWARTIER.

GARNWERD den 2den van Oogstmaand. Groote en Godsdienstige vreugde doorstroomde op dezen dag onze harten. Een nieuw, schoon en uitmuntend bewerkt Orgel, het welk thans onze fraaije Kerk nog meer sieraad bijzet, werd statelijk God en zijnen dienst, met vrolijke en dankbare harten toegewijd.

Onze veelgeliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer D. J. BROESE, die zoo veel deel genomen heeft in de bezorging van dit kunstig speeltuig, hield bij deze gelegenheid onze aandacht en die van eene van alle kanten zamengevloeide menigte, bezig met eene roepasselijke Redevoering, over *Col.* III: 16*b*. *Leert en vermaant malkanderen, met psalmen, enz.* Welke door zang en spel beurteling afgewisseld, met gebeden en dankzeggingen aan God en zegenende erkentenis aan den Hoog Welgeb. Heer Baron C. J. LEWE VAN ADUARD, als Unicus Collator en Patroon dezer Kerk, besloten werd.

Het Orgel werd bij deze gelegenheid bespeeld door den beroemden J. H. TAMMEN, Organist en Klokkenist te *Groningen*, en deszelfs Kleinzoon, de Heer J. H. VAN DUNNE, welke Heer J. H. TAMMEN, ook dit Kunststuk, door de bekwame Orgelmakers, L. VAN DAM EN ZONEN, te *Leeuwarden*, vervaardigd, opgenomen, en er het voortref-

treffelijkst getuigenis tot eer van deszelfs Maker van heeft afgelegd.

God geve, dat dit uitmuntend Speeltuig eene reeks van jaren voor deze Gemeente een gepast hulpmiddel zij ter verheerlijking van zijnen grooten en nooitvolprezen naam, en een geschikt werktuig, om den smaak van kunstmatig en hartelijk zingen onder ons verder op te wekken, de edelste aandoeningen in onze harten te storten, dezelve boven het stof te verheffen en tot ware Godsdienstigheid te stemmen!

OLDEHOVE Vakant. Zie Meij 1808.

VISVLIET Vakant. Zie Aug. 1808.

ADUARD Vakant. Zie Octob. 1808.

LUTKEGAST Vakant. Zie Meij 1809.

OLDAMBT EN WESTERWOLDINGERLAND.

ZUIDBROEK. Niet weinig werden wij ontrust, wanneer wij vernamen dat onze geliefde Leeraar B. NIEUWOLD, eene bijna eenparige beroeping in de aanzienelijke Gemeente der stad *Leeuwarden*, op den 12den van Zomermaand ontvangen had. Zijn Eerw. nam dezelve eenigen tijd in beraad, en gaf van het een en ander aan ons op den volgenden Zondag, zijnde den 14de in eene vooraffprake kennis. Intusschen ontving zijn Eerw. zeer veele brieven, alle door onderscheidene redenen aandringende op de aanneming. Aan onzen kant ontbrak het niet aan zeer vele pogingen van onderscheidene leden der Gemeente, om zijn Eerw. onder ons te behouden. En, Gode zij dank, deze zijn ook niet vruchteloos geweest, zijn Wel Eerw. na alles rijpelijk in des Heeren vreeze overwogen te hebben, heeft zich verpligt geoordeeld, om zeer vele redenen, voor deze hem zoo zeer vereerende beroeping te bedanken, en heeft zich hier op, als op nieuw aan onze Gemeente op Zondag den 25sten van Zomermaand verbonden, door eene hier toe zeer gepaste en

doeltreffende. Leerrede naar aanleiding van 3 *Joh.* het 4de *vs. Ik hebbe geen meerder blijdschap enz.*

WINSCHOTEN den 27sten van Zomermaand. De Eerw. Candidatus A. P. STERRENBERG, beroepen Leeraar in de Fortresse *Bourtange*, na alvorens gepredikt te hebben over den opgegeven proeftekst *Joh.* III: 16. en in de oorspronkelijke talen uit den 3de *Ps.* en het teksthoofddeel onderzocht te zijn, is op heden peremptoir geexamineerd door de Wel Eerw. Heeren W. L. HANENBERGER, J. H. MENSINGA en R. ENGELS, geachte Evangeliedienaren te *Beerta*, *Nieuw Beerta* en *Nieuw Wolda*, zijn Eerw. werd toegelaaten en aan de hem roepende Gemeente, onder toebidding van des Heeren zegen toegewezen. De bevestiging is bepaald op den 6den van Oogstmaand, en staat D. V. te geschieden, door de daar toe benoemde broeders J. MULLER en H. LEEMHUIS, geliefde Leeraren te *Vlachtwedde* en *Sellingen*.

In onze Vergadering verzochten en ontvingen stem en zitting, de Wel Eerw. Heeren W. E. VAN DER SWAAG, W. PALMER en W. R. J. DE SITTER, als bevestigde Leeraren in de Gemeenten van *Nieuw Scheemda*, *Termunten* en *Bellingwolda*.

OUDE PEKEL-AA Vakant. Zie Sept. 1808. en Junij 1809.

BOURTANGE. Zie Octob. 1808. en hier boven onder *Winschoten*.

D R E N T H E.

E M M E N.

WESTERBORK Vakant. Zie April 1809.

M E P P E L.

HAVELTE den 16den van Hooimaand. Onze geliefde Leeraar, D. J. LULOFS, maakte ons in zijne Voorafrede bekend, dat hij van wegen zijne Maj. den Koning van Holland benoemd was tot Herder en Leeraar in de Gemeente van JEZUS CHRISTUS te

Al-

Almelo. Wij verkeerden in hoop en vreeze, en lieten niets onbeproefd om zijn Wel Eerw. die ons lief geworden was, te overreden om onder ons te blijven; ouden en jongen, aanzienelijken en geringen vervoegden zich aan zijne woning, en drongen hem om te blijven; dan niettegenſtaande onzen liefdedrang, hoorden wij uit zijnen mond, dat zijn Wel Eerw. het als pligt beſchouwd had, om de aangebodene roeping aan te nemen. Wij zwijgen den Heere, en bidden, dat het ſtempel van hooge goedkeuring gedrukt worde op de gedane keuze, en dat in onze behoefte eerlang ten beste voorzien worde. Dus ſtaat

HAVELTE Vakant te worden.

RUINERWOLD den 7den van Oogstmaand. Gisteren avond ten 5 uren werd deze Gemeente in diepen rouw gedompeld, door het onverwacht afſterven van onzen zeer geliefden Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. Æ. GALLÉ, in den hoogen ouderdom van bijna 80 jaren; zijn Eerw. is onder eene koortsziekte van ruim 8 dagen, gepaard met ligchaamszwakheid, bezweken. Hij had Zondags te voren, den 30ſten van Hooim. nog des voormiddags den Predikdienst waargenomen; doch moest wegens ongeſteldheid, vroeger dan gewoonlijk, den Godsdienst eindigen. Zijn Eerw. is nooit gehuwd geweest; doch zijne eenige Zuster was bijna 50 jaren lang zijne huishoudſter, en de gezellige troost zijns levens. Zijn Vader, Grootvader en Overgrootvader zijn alle in den dienst des Evangeliums als Leeraars werkzaam geweest, en zijn jongere Broeder, de Eerw. Heer s. w. GALLÉ, neemt nog met ijver, zoo veel zijne afnemende krachten toelaten, den Evangeliedienst waar op het *Camper Eiland*, in het Departement *Overijſſel*. De overledene heeft na genoeg 18 jaren te *Peize*, en bijna 34 jaren in deze Gemeente met lust en ijver de openbare bediening als Herder en Leeraar waarge-

nomen. De Boekzaallezer verwachte geene uitvoerigere levensbeschrijving. Zeer veel kon er tot lof van den overledenen gezegd worden; doch hij zelve was van alle verheffing afkeerig, en bij hen, die hem van nabij gekend hebben, zal zijne gedachtenis in zegening blijven.

RUINERWOLD den 14den van Oogstm. D. G. SMIT, Pred. te *Meppel*, die, volgens den loop der Classikale Predikbeurten, het allereerst, na 's mans overlijden, den dienst alhier moest waarnemen, predikte gisteren voormiddag naar aanleiding van *Hand.* XI: 24*a*. *Want hij was een goed man, en vol des Heiligen Geests, en des geloofs*. over het karakter van Barnabas, waar mede hij dat van onzen nu zaligen Leeraar doelmatig vergeleek, en ons tot navolging van die beide krachtig opwekte. God doe zijne nagedachtenis onder ons tot eenen uitgestrekten zegen gedijen, en zorge gunstig voor de vervulling dezer openstaande Leeraarsplaats.

ROLDE.

ASSEN Vakant. Zie Julij 1808.

ANLO Vakant. Zie Maart 1809.

OOST-FRIESLAND.

BONDA. Uit een aantal van 8 genomineerde Predikanten, is hier den 9den van Bloeimaand met meerderheid van stemmen verkooren de Wel Eerw. zeer gel. Heer L. B FOLMER, Pred. te *Bierum*, die op Zondag den 2den van Hooimaand door den Wel Eerw. zeer gel. Heere H. BROUWER, superintendent en Pred. te *Weender*, met eene Leerrede over 2 *Tim.* II: 15. *Benaarstig u om u zelven Gode enz.* onder ons bevestigd is, en waar op terstond onze nieuwe Leeraar zijne Intrede hield met eene Redevoering over 1 *Cor.* III: 9*a*. *Wij zijn Gods medearbeiders.*

GROOT MIDLUM. Zie Febr. 1809.

LOP-

LOPPERSUM. LOEGUMERVOORWERK, TWIXLUM EN SIMONSWOLD Vakant.

'T GRAAFSCHAP BENTHEIM.

ULSEN Vakant. Zie Nov. 1808.

LINGEN.

THUINE Vakant. Zie Febr. 1809.

FRANKRIJK.

CLEVE 2de plaats, BRIENEN, GELDERN, KERVENHEIM EN MÖRMSTER Vakant.

GROOTHERTOGDOM BERG.

REES.

WEERTH den 28sten van Hooimaand. Onze hartelijke geliefde Leeraar de Wel Eerw. Heer J. J. HIESINK, werd voor eenigen tijd met eene volle eenparigheid van ſtemmen tot Herder en Leeraar in de Gemeente van *Heino* beroepen; met den meesten aandrang, zelfs met aanbieding van verhoging van het traktement, poogden wij zijn Eerw. in wiens nuttige en aangename prediking, wij ons nog maar even drie vierde deel jaars mogten verblijden tot een langer verblijf onder ons te bewegen. Dan na eenigen tijd vanberaad vernamen wij van zijn Wel Eerw. tot onze hartzielroerende droefheid, dat zijn Wel Eerw. op de voor hem zoo opmerkenswaardige bewijzen, dat zijn Heer en Meester hem riep zich verpligt gevonden had deze roepſtem op te volgen.

Zijn Wel Eerw. nam, na dat hij van zijne betrekking van deze Gemeente en van de Eerw. Claſſis van *Rees*, onder hartelijke zegenbede ontſlagen was, op heden voor eene talrijke ſchare van toehoorders een aandoenlijk en bemoedigend affcheid van ons, en nam daar toe ten tekst 2 *Cor.* VII: 6. *Doch God, die de nederige vertroost, enz.*

God

God begeleide dezen zoo nuttigen en voor ons onvergetelijken Leeraar, doe zijn dienstwerk onder de Gemeente van *Heino* gezegend zijn, en schenke ons spoedig eenen zoo waardigen Evangeliedienaar, dus moeten wij tot ons leedwezen wederom melden dat

WEERTH Vakant is.

B R E M E N.

ANSGARIE KERK Vakant. Zie Julij 1804.

MARIENKERK tweede en derde Leeraarsplaats Vakant. Zie Dec. 1804.

I N H O U D.

W. E. DE PERPONCHER, De Brieven van PAULUS aan de Philippensen, enz. Bladz. 131
P. BOSVELD, Verklaring van PAULUS Brief aan de Ephesiers. 139
H. VAN OTTERLOO, Eenvoudig Handboekje voor Cristelijke Huisgezinnen. 151
H. VAN WOUDENBERG, Leerredenen. 162
C. A. FISCHER, Bergreizen, Tweede Deel. 170
Dichtvruchten van den Vrindenkring: *Kunst door Vrindschap volmaakter.* Zevende Inzameling. 178
A. LAFONTAINE, Aline van Riezenstein. Erste Deel. Met Platen. 185
Letter-Nieuws. 191
Akademie-Nieuws. 195
School-Nieuws. 196
Bekendmakingen. 205
Kerk-Nieuws. 208

MAANDELIJKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD;

HONDERD EN NEGEN-EN-TACHTIGSTE DEEL.

Voor SEPTEMBER 1809.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op de Heerengragt, over de Warmoesgragt, N°. 412.
MDCCCIX.

De Prijs is 6 Stuivers.

UITTREKSELS.

Het WERK der VERLOSSING uit GOD, ten betooge van deszelfs Goddelijkheid, in eenige Schriftmatige Vertoogen voorgeſteld door J. W. VAN SLIJPE, *Rustend Bedienaar van het H. Evangelie bij de Gereformeerde Gemeente van Jezus Christus te* Zwolle. *Eerſte Deel. Te* Zwolle *bij* J. de Vri, 1809. 480 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 3-:—

De Wel Eerw. VAN SLIJPE, rustend Predikant te *Zwolle*, betoont zich bij aanhoudendheid ijverig werkzaam te zijn in zijne ruste. Hij is door verſcheidene Godgeleerde Uitlegkundige ſtichtelijke Werken door hem in het licht gegeven, in de Nederlandſche Kerk van overlang bekend; van dezelve geeft zijn Wel Eerw. ons zelve in de *Opdragt* van het thans voor ons liggende Werk dit verſlag, *Bladz.* XLVIII.

„ In de voor- en tegenbeeldige regtvaardiging van Judaas Hoogepriester JOSUA, toen hij in vuile kleederen ten vierſchare van God gedagvaard was en van den Satan aldaar werd aangeklaagt en zoo heftiglijk beſchuldigt, dat hij voor den Regter verſtomde, (*) beoogde ik niet anders, dan U in dit

(*) Over *Zach.* III. twee Deelen gr. 8vo.

den vollen zegepraal van JOSUA over den Satan te doen deelen.— In mijn vertoog (*) over den voortgang van het genade beſtuur van JEZUS koningrijk, zoo in de Joodſche als Heidenſche wereld bij de invoering en voortzetting van het Christendom in dezelve, heb ik niet anders bedoelt, dan U te ſterken in dat getoof der Heiligen, dat JEZUS regeert, om het voor u te voleinden, waartoe Hij het werk zijner handen nimmer zal laten varen."

„ En om U hier van bij het licht van JEZUS geeſtelijk Koningrijk te overtuigen, liet ik Hem zelven, als den *altijd brandenden kandelaar*, onder U lichten (†) om er U de *Hoogheid* van God, JEZUS CHRISTUS, de *Grootheid* van het werk van zijnen Geest en de Heerlijkheid zijner vrijmagtige Genade in ten toon te ſpreiden, bij welk licht de duisternis voor U niets verduistert, om uwen weg naar het Rijk van Gods eeuwige klaarheid, te ſpoeden. De Satan achte dit met het belang van zijn Rijk der duisternis niet te beſtaan, liet daarom alle ſtormwinden op dezen altoos brandenden kandelaar, ware het mogelijk, zijn licht uitteblusſchen los, doch al zijn gewoel tegen de ſtrekking van JEZUS Genadewind was te vergeefs, daar hij nog helder ſtaat onder U te branden, zoo min als zijn doodelijk gewoel tegen de regtvaardiging van JOSUA iets vermogt, zoo min zal hij dit licht kunnen doen verflaauwen, trouwens ik heb het voor het *aangezigt* van Hem *geſchreven*, *achter Wien ik ben*."

Thans deelt hij ons mede een breedvoerig Werk *over het Werk der Verloſſing uit God*, het welk in drie Deelen beſtaan zal, waar van wij hier het eerſte deel aankondigen.

Dit eerſte Deel behelst eene *Opdragt* van dit Werk aan de Kerk-Gemeente te *Zwolle*, welke te-

(*) Over *Pſ.* CXXXVIII. bijzonder vs. 8.
(†) Over *Zach.* IV. gr. 8vo.

tevens een *Afscheid* van dezelve behelst, hebbende ten grondslag *Jer.* XVII: 16. welk vers hier te gelijk verklaard en opgehelderd, en daar op de gemelde *Opdragt* en *Afscheid* gevestigd wordt.

Het gedeelte van den arbeid des rustenden Leeraars, het welk in dit eerste Deel bevat is, bestaat uit XII Vertoogen, welker *Inhoud* de volgende is: *Inleiding uit* 1 *Cor. Hoofdst.* I. *vs.* 21. Eerste Vertoog. *Uit het Rijk der Godheid en niet der wereld-wijsheid is alleen de kennisneming van het groote werk van zondaars verlossing uit ellenden, dood en verderf af te leiden.* II. *Eeuwige Liefde is het beginsel van Gods gerigts-handel met Messias zijn Medgezel en Herder ter zamenbrenging van verstrooide schapen.* III. *Het werk der Verlossing is zuiver Goddelijk: gelijk het uit eeuwige Liefde, door de Godheid ontworpen is, zoo staat het door een gemaakt verbond vast tusschen Goddelijke Personen, om het langs een rigterlijk pleitgeding, tot behoudenis van zondaren onder het oog van hemel en aarde ten uitvoer te brengen.* IV *Eerste vervolg van het voorgaande onderwerp: De verdere kennisneming van de heerschende karakters zoo van betrekking als ambtsbekleeding, waarbij Gods eeuwige Zoon, ingevolge het Goddelijk ontwerp alleen gekent wordt in de vierschaar des gerigts, als het juist bepaalde regtvaardig en eenigst waardigst voorwerp van het Goddelijk ongenoegen, om het groote Verlossingswerk te staven, en door gerigte en geregtigheid te bevestigen.* V. *Tweede vervolg: Langs Goddelijke Borgtogt, Hoogepriesterlijke offeranden en Herderlijke bediening van Gods Metgezel, is het eeuwig verdrag van vrede en leven ter voorspoedige uitvoering, bevestigt.* VI. *In al de vertoonde karakters is Gods Zoon in de uitvoering van zijne Borgwerk ter verlossinge zijns volks,*

door onderſcheidene lijdingen te beſchouwen en te houden, als één Ondeelbaar Geheel. VII. *De lijdens-bijzonderheden van 's Heilands plaatsvervangende borg betaling, ſtaan in betrekking, volgens het eeuwig werk der verzoening, tot de bijzondere zenden des Volks, die nogtans hunne waarde en kracht, uit het* Geheel, *alleen ontvangen kunnen.* VIII. *'s Borgs grootheid ter ure van de Magt der duisternis, waar in Hij in de diepſte vernedering, wegzonk, afgeleid uit zijne hooge hoedanigheid, als de Man, Gods Zoon, de Metgezel van zijn beſtaan en Raad, om alle zijne Borg-lijdingen en zoendood tot die Goddelijke grootheid, waardigheid en mogendheid te verhoogen, dat de bedoelde eindens in den Raad der Drieëenheid vastgeſteld, op de luisterrijkſte wijze ter verhooging van het heilig regt nevens de zaligheid van het Gods-volk er door bereikt worde.* IX. *De betrekking, kracht en heerlijkheid van het lijden van Immanuel, den Man, Gods Metgezel, vertoond in de wederverzameling van verſtrooide Adams-kinderen tot de verzoende gemeenſchap van God.* X. *In die wijsheid, waar in de Borg zijn volk van Gode geworden is, liggen alleen de gronden van zekerheid opgewonden voor den Geloofs-beſchouwer van 's Heilands lijdende en doende gehoorzaamheid, om op de regte geeſtelijke wijze, daar omtrent, werkzaam te zijn.* XI. *Gelijk in het lijden van* JEZUS CHRISTUS *een vreesſelijk betoog is van Gods wreekende geregtigheid te eerbiedigen; die volgens de heiligheid van zijn Natuur de zonden zijns Volks, niet kan vergeven, ten zij Hij, die volkomen, naar de ſtrengſte regelen van het heilig regt, in zijnen Zoon, als hun plaatsvervangenden Borg ſtraffe; alzoo ſtelt het ons voor eene aandoenelijke vertooning van Gods geſtrengheid ten oordeel gerigte tegen zondaren, die*

die in hunne zonden volharden. XII. JEZUS *heeft voor zijnen dood, zijne Discipelen het laatste liefdemaal gegeven en beſtelt hun tevens zijnen uitterſten wil.*"

De uitvoeringe des Werks ademt hartelijke welmeenendheid, Christelijke gemoedelijkheid, opregte zucht voor de oude regtzinnige leere, en getuigt van des waardigen Schrijvers ijver en waardigheid en zorgvuldigheid, om alles met de uiterſte naauwkeurigheid te ontvouwen en in alle bijzonderheden aan zijne Christelijke Lezers voor te ſtellen. Doch wij gelooven niet beter en naauwkeuriger verſlag van dezen arbeid te zullen kunnen geven, dan zijn Eerw. zelve daar van gegeven heeft in de bovengemelde *Opdragt* Bladz. L. waar hij, na de hier voor aangehaalde berigten nopens zijne vorige Schriften, vervolgens ten aanzien van dit Werk zich dus verklaart:

„ Voor dat zelfde *aangezigt* van JEHOVA heb ik ten dienſte van U dat ſchrift *geſchreven*, het welk ik hier kome aan U als een herderlijk bewijs mijner liefde, en voorzorge, op te dragen. Het is niet geſchreven uit winzucht, noch om het *uwe*, maar *U te zoeken en op te bouwen op het allerheiligſt geloof.* Het is niet geſchreven in de mening en ſmaak van den tegenwoordigen tijdgeest, maar van den eerſten verlichten Apoſtoliſchen tijd, toen zulke waarheden van Goddelijk gezag door den Geest van CHRISTUS ten grondſlage gelegd van zijn glansrijk Christendom, werden beleden, van den eerſten rang te zijn in den ſchakel van de Evangeliſche Godgeleerdheid, die nu helaas! bij velen verdonkerd, weggeſchoven, zoo niet verloochend worden. Door eenen bijzonderen geestdrift werd ik hier toe beſtuurd ſedert ik het woord des levens in het openbaar tot U niet meer ſpreken konde, om niet ſlechts aan het aanzoek van velen, bijzonder in opzigt tot mijne ge-

dachten over de uitvoering van het borgtogtelijke werk der verlossing van JEZUS CHRISTUS, voor twee onderscheidene vierscharen, die wegens de naauwste betrekking tot elkander, als *een Geheel* inkomen, te voldoen, maar om mijne Herderlijke betrekking in de rustelooze zorg uwer ziele, zelfs dan, als ik hier op aarde onder U niet meer zal kunnen daar toe werken, maar zelfs na mijnen dood in dit mijn geschrift, levendig te houden. Zie daar mijn Dorsch-vloer! en bijzonder gij Tarwe mijns Dorsch-vloers, een geschrift, (de vijand van uw eeuwig belang zal het benijden en verachten,) waar bij tusschen u en mij een gedenk-zuil voor de eeuwigheid ter eere van de Heerlijkheid van God-Drieëen in den weg der verzoening zijner Uitverkorenen met Hem gesteld is."

„ Daar het *eerste deel* er van, U het groote werk der *Verzoening*, ten betooge van deszelfs Goddelijkheid van God afgeleid, in twaalf vertoogen, voordraagt met bijvoeging van verscheidene voordragten en kundigheden, strekkende ter duidelijke bevatting over de wijze der uitvoering van hetzelven,

„ Zoo brengt U het *tweede Deel* voor uwen geest het groote werk der verlossing door God in de spanning der Goddelijke vierschaar zijner gestrengheid, ten uitvoer gebragt, waar voor Gods Zoon, als plaats- en staatsvervullend Borg en Bondhoofd de voorwaarde der verzoening, als het strengste betoog van Gods regtvaardigheid door eene borgtogtelijke zoo *lijdende* als *dadelijke* gehoorzaamheid, zoude volbrengen, ter betooning, dat Hij zelve, het verbond des volks zijnde, met Hem alle de goederen van het genadeverbond zijnen volke zoude schenken, bestaande — in eene genadegifte en roepinge Gods, die onberouwelijk is, — eene volledige en altoosgeldende regtvaardigheid, — eene welgegronde inwoning van den hei-

heiligenden Geest, — eene onverliesbare genade des geloofs, — eene vaste hoop die niet beschamen kan, — eene hartsterkende vertroosting en eeuwige zaligheid. Zie hiertoe eene overeenstemmende verbintenis tusschen de Goddelijke en menschelijke vierschaar, waar bij de tweede uitvoerde wat de eerste beveelde, gaf de *eerste* het streng bevel: *Zwaard! ontwaakt tegen mijnen Herder, den Man, mijnen Metgezel!* straks de *tweede* Hem tot in den dood sloeg. Vervulde in de *eerste* Gods Zoon als Borg de *plaats* van zijn volk, zoo werd in de *tweede* door Hem hunnen toestand vertoond, waar bij men ziet, wat er van den gevallen mensch moet worden, als God met hem in het geregte zoude treden: en hoe gezegend het zij, dat Gods Zoon hunne *plaats* in dit geregte en hunnen *toestand* voor het zelve, als Borg vervulde, en leed, zoo, om ze uit eeuwig lijden te verlossen, daar zij in Hem het regt vervulden, als, dat Hij voor hun *deed*, om álles ter vervulling der gehoorzaamheid van alle pligten, die hun altoos, onmogelijk bleven, te volbrengen, opdat zij in zijn kruis alleen mogten roemen. „ Niet, wat heb ik, maar wat heeft mijn Borg en Heiland voor mij geleden? Niet, wat heb ik, maar wat heeft Hij voor mij gedaan?" Welke gewenschte dingen ik in twaalf onderscheidene vertoogen hebbe gezocht uit elkanderen te zetten, en bij elk van dien aan te toonen deszelfs strekking tot *wijsheid, geregtigheid, heiligheid en verlossinge?*"

„ —— Terwijl ik in het *derde Deel* U het werk der Verlossing door God den Heiligen Geest aan het Volk van JEZUS Borglijden en gehoorzaamheid tot Godzaligheid, zoo *in het algemeen* ter volmaking van zijn Kerkgebouw op aarde, als *in het bijzonder* aan het hart van een iegelijk toegepast, voor den geest brenge; waar bij het groote Godsdoel, *om de heiligheid des Heeren* ten hoofd-

ſieraad zijner Kerke op aarde alom te ſtellen, zal bereikt zijn. Begon ik dit werk mijner overdenkinge in mijne ſtille eenzaamheid met de ontdekking dies aangaande aan Profeet ZACHARIA door den Geest van CHRISTUS, Die in hem was, gedaan, om aan het groote werk der verloſſinge de *volkomenheid der ſchoonheid* te voorſpellen? (*) *Zwaard! ontwaak tegen mijnen Herder, den Man, die mijn Medgezel is, ſpreekt de Heere der Heirſcharen; ſlaat dien Herder* (dood)! *en de ſchapen zullen verſtrooid worden, maar ik zal mijne hand tot de Kleinen wenden.* Ik beſloot het met een vertoog over de heerlijke uitkomst der Alleenheerſchappij van Gods grooten Zoon op aarde, als Hij de *Heiligheid des Heeren* ten ſieraad van zijn Huis tot lange dagen zal ſtellen, volgens de openbaring daar van aan dien zelfden Profeet gedaan. (†) *Te dien dage zullen alle de bellen van dat paard den Heere heilig zijn, en de potten in den Huize des Heeren zullen zijn, als de ſprengbekkens voor den altaar. Ja alle de potten in Jeruzalem en in Juda zullen den Heere der Heirſcharen heilig zijn, zoo dat alle, die offeren willen, zullen komen en van dezelve nemen, en in dezelve koken: en daar zal geen Handelaar meer zijn in het Huis des Heeren te dien dage.*"

Dit zal, onzes bedunkens, genoeg zijn, om van dit Werk aan onze Boekzaallezeren een denkbeeld te geven, ook ten aanzien van de wijze van uitvoering, en voordragt, zoo in ſtijl als houding. Zulken, die in de oude Leerwijze nog ſmaak vinden, zullen dit Werk met graagte ontvangen, en er zich, des twijfelen wij niet, mede ſtichten, verlangende naar de uitgave der beide volgende Stukken; waar toe wij eenen rijken zegen wenſchen!

(*) Zach. XIII: 7.
(†) —— XIV: 20, 21.

GE-

GEBEDEN, OVERDENKINGEN en GEZANGEN, betreffende eenige Gesprekken en Woorden uit den Mond van JEZUS. Een Huisboek voor Christenen. Door JOHANNES HAZEU CS. ZOON. *Eerste Deel. Te* Amsterdam *bij* W. van Vliet, 1809. 410 *Bladz in gr. Octavo. De prijs is f* 2-16—

De werkzame HAZEU, die door andere uitgegevene geschriften, en daar onder verscheidene ten dienste van Kinderen, en bijzonder door zijne *Nieuwe Stichtelijke Liederen voor de Huisgezinnen en Gezelschappen der Christenen*, in het jaar 1806 bij den Boekhandelaar VAN VLIET in het licht gekomen; van welke wij niet verzuimd hebben in onze *Boekzaal* een aanprijzend verslag te geven, lof heeft in de Gemeente, bijzonder der Hervormde Christenen, geeft ons in dit Werk, waar van wij het *eerste Deel* thans voor ons hebben liggen, beredeneerde, korte en zaakrijke letterlijke verklaringen van eenige heilrijke, bijzondere Gesprekken en Woorden uit den mond van JEZUS, ten einde JEZUS grootheid daar uit te ontvouwen, en het heilrijk doel van zijn Verlossingswerk, tot heil van zondaren aan te prijzen, met zoodanige leeringen, als natuurlijk uit de overdachte stukken voortvloeijen. De *Overdenkingen* in het *eerste Deel* hebben meest betrekking tot zulke bijzonderheden en gesprekken, welke gebragt kunnen worden tot het Leeraarsambt van JEZUS.

Voor elke *Overdenking* is een beknopt Gebed geplaatst, oordeelende de Schrijver met regt, dat het

het van veel belang is, wanneer men zich tot zulke Beſpiegelingen wil nederzetten, Gods Geest en zijne verlichting af te ſmeeken, dewijl het te vergeefs is, of PAULUS plant en APOLLOS nat maakt zoo God den wasdom niet geeft.

Op gelijke wijze vindt men achter elke *Overdenking* een Gezang, „ om dat wij," zegt de Schrijver in de *Voorrede*, „ genoegzame reden van juichensſtof hebben, wanneer wij in het zondaren zaligend doel van onzen gezegenden Verlosſer eenigzins zijn ingelicht, om hem eenen lofzang toe te wijden, en wel juist naar aanleiding van die ſtof, welke wij overdacht hebben; althans het kwam mij voor, eene behoefte te wezen voor zulk een Christelijk huisboek. — Wenſchelijk ware het, dat JEZUS meer vereerd werd in de huisgezinnen der Christenen, met gebeden en lofzangen, daar Hij de eenige oorzaak van onze eenwige zaligheid is." —

In dit Deel komen ons de volgende IX *Overdenkingen* voor: I. *Betrekkelijk een geſprek van* JEZUS *met* NICODEMUS, *Joann.* III: 5. II *Betrekkelijk het geſprek van* JEZUS *met eene Samaritaanſche vrouw, Joann.* IV: 4—26. III. *Vervolg en ſlot van het voorgaande geſprek.* IV. *Wegens de belangrijke nieuwsgierigheid van* ZACHEUS *om* JEZUS *te zien, Luc* XIX: 1—10. V. *Betreffende de roeping der eerſte leerlingen van* JEZUS, *Joann.* I: 29—52. VI *Betreffende een geſprek van* JEZUS *met eenen wetgeleerden Jongeling, Matth.* XIX: 16—30. VII. *Betreffende een tafelgeſprek van* SIMON *den* Farizeër, *Luc.* VII: 36—50. VIII. *Betreffende een geſprek van* JEZUS *met de Joden, ter verdediging zijner leer, Joann* VII: 1—53. IX. *Betrekkelijk een geſprek van* JEZUS *met de Joden, over de goddelijkheid zijner zending, en zijne beſtemming op aarde, Joann.* VIII.

Daar

Daar wij uit deze *Overdenkingen* iets aan onze Lezeren genegen zijn mede te deelen, willen wij over de keuze niet lang in twijfel ſtaan, maar terſtond uit de eerſte *Overdenking*, betrekkelijk het geſprek van JEZUS met NIKODEMUS, *Joann.* III: 5. de leeringen overnemen, welke HAZEU Bladz. 20 volgg. daar uit afleidt.

„ In de eerſte plaats: kunnen wij hier uit leeren, dat wij wel prijs en veel prijs mogen ſtellen op de uitwendige voorregten van het Christendom, of den Chriſtelijken Godsdienst, en God niet genoeg kunnen danken voor de genieting van dezelve; maar dat zij echter niet genoegzaam zijn, ter verkrijging der eeuwige zaligheid."

„ Onze voorregten zijn waarlijk niet gering, maar zeer belangrijke rigtſnoeren voor onze harten; zij zijn ons, door de heilverdienſten van onzen gezegenden Verloſſer, verworven, en dus overwaardig dat wij, overeenkomſtig met dezelve, onzen wandel trachten in te rigten; want het is in der daad niet gering, in den naam van den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest, gedoopt te worden, en alzoo der Gemeente van JEZUS CHRISTUS te worden ingelijfd, om allengs opgevoed te worden in die heilrijke waarheden, die ons den weg ter eeuwige zaligheid wijzen. — Het is ook geen minder belangrijk voorregt, JEZUS CHRISTUS te mogen belijden, en Hem als onzen Heer en Zaligmaker te mogen erkennen; en, op deze belijdenis, gebruik te mogen maken van zijn heilig ingeſteld Nachtmaal, ten einde gedachtenis te mogen vieren van zijn lijden en ſterven, en dat voor onze zonden. — Maar het is ook niet minder belangrijk, door het beſtuur der goddelijke Voorzienigheid, van alle deze voorregten gebruik te kunnen maken, ten aanzien van de geheele wereld, van millioenen menſchen, die, in plaats van JEZUS te vereeren, Hem in zijne goddelijke eerwaardij vaak

mis-

miskennen en verlochenen. — Voorregten dus; die bij de invoering van dezelve, bij de grondlegging van het Christendom, ſtroomen menſchenbloed gekost hebben.— Deze voorregten nu hoog te ſchatten, is de pligt van elken Christen, maar met dit al, JEZUS leert ons, dat, hoe groot dezelve zijn of wezen mogen, geene godsdienſtige voorregten, zelfs bij het gebruik maken van dezelve, ons deelgenooten kunnen maken van het koningrijk van God, daar het waarnemen van de heiligſte pligten en inſtellingen kan voortvloeijen uit eene godsdienſtige opvoeding, of zelfs uit een dood geloof, zonder liefde tot God, — zonder eenen heiligen afkeer tegen de zonden.— De zulken, zegt JEZUS, die ſlechts tot mij zeggen: *Heere! Heere! zonder te doen den wil van mijnen hemelſchen Vader, kunnen geen deel hebben aan het koningrijk van God.* — Of zoo als de Apostel PAULUS het noemt: *Of ik het geloove hadde, en ik hadde de liefde niet, zoo was ik eene luidende ſchel, en eee klinkend metaal gelijk*"—

„ Dus zien wij, dat er, niettegenſtaande de bezitting en het gebruik maken van alle die dierbare voorregten, geheel iets anders vereischt wordt, namelijk: de omzetting van alle zondige neigingen des harten, door de kracht en den invloed van Gods Geest, die den weerſtand geeft en werkt tegen alles, wat zonde genaamd wordt; die het gedrag en den wandel regelt, en ons meer hemelſche gezindheid doet gevoelen en betrachten, waardoor wij eenen heiligen afkeer krijgen van de zonden, en welke ons de wereld, met alle derzelver begeerlijkheden doet verlaten, om in een nieuw godzalig leven te wandelen, overeenkomende met die voorſchriften, welke JEZUS ons geeft. — Die, welke dus bewrocht zijn, en die alleen, zijn de waardige onderdanen van Gods koningrijk."

„ Ten tweede: hoe zeer wij geene krachten of ver-

vermogens hebben, om de booze neigingen en driften van onze bedorven natuur te beteugelen, veel min die te overwinnen, of ons zelven te wederbaren, maar dat zulks moet geschieden door de krachtdadige werking van Gods Geest; dit moet ons daarom niet ontmoedigen, daar JEZUS den weg gebaand heeft om tot Hem te komen, die ook dien Geest verworven heeft, tot vernieuwing van ons gemoed; die daarin zijnen hoogsten lust en zijn genoegen stelde, om krachten te geven aan allen, die magteloos voor Hem nedervielen. — Bij de godsdienstige voorregten geeft hij ook zijn woord en Evangelie tot eenen regel van onzen wandel. — Dat Evangelie zegt ons wat wij doen moeten, en dat doen miskent JEZUS nooit. — Dat Evangelie leert ons onze gelijkvormigheid zien en kennen. — En JEZUS wil, dat wij daar toe van hetzelve gebruik zullen maken, en zulk eenen onderzoeker, beschouwer en gebruikmaker van zijn woord en de godsdienstige voorregten, dien het om den Geest der bekeering te doen is, wil Hij ook denzelven schenken, zoo dra hij er Hem om bidt; — daar Hij het is, die den Geest verworven heeft door zijn verzoenend lijden en sterven; en verheerlijkt is, om denzelven te kunnen geven. — JEZUS roept ons als zondaren tot Hem, die het licht der wereld is, om licht te verspreiden in onze duistere harten, en ons, als andere PAULUSSEN, uit onzen natuurstaat, van haters en vervolgers van Hem en zijnen dienst, tot vrienden en voorstanders te maken van zijn koningrijk. — En Hij, die roept, is getrouw; zalig zijn die allen, die zijne roepstem gehoorzamen!" —

„ Millioenen menschen toch leven nog in de duisternis, die nog met het licht van het Evangelie niet bestraald worden, die dus van dit groote voorregt geen gebruik kunnen maken. O! hoe moet dit elken Christen aanvuren, ter liefde voor

zij

zijnen Heer, om te bidden: dat Hij de zon des heils doe opgaan bij die natuurgenooten, die nog in de duisternis, en in de schaduwe des doods vernachten, op dat zij ook wedergeboren mogen worden *door water en Geest.* — Ja, maar ook om te bidden dat het *Jodendom* niet langer blijve voortgaan in de verharding van hunne harten, daar de meeste *Joden*, schoon zij over den aardbodem verspreid zijn, zich bevinden onder de volken, waar het Evangelie van den gekruisten en verheerlijkten Verlosser gepredikt wordt, en die zich niet verschoonen kunnen met te zeggen: *Wij hebben van dat Evangelie niets geweten;* opdat alzoo de volheid der *Heidenen* moge ingaan, en geheel *Israël* zalig worden." —

„ Ten derde: Het berigt dat JEZUS ons geeft van de liefde Gods, is voor ons van het hoogste aanbelang, en tot beschaming der trotsche *Joden*, die geloofden dat het Rijk van den MESSIAS alleen verschijnen zoude tot hun heil; maar JEZUS berigt ons, dat God de wereld, [alle menschen] zoo lief heeft gehad, dat Hij ieder *Adamskind* in de gelegenheid wilde stellen, om een deelgenoot te kunnen worden van zijn koningrijk; dat Hij daartoe zijnen geliefden eeniggeboren Zoon heeft gezonden, om aan elk, hij zij wie hij zij, *Jood*, *Samaritaan* of *Heiden*, het Evangelie der zaligheid te verkondigen, en dus die zaligheid te prediken, welke overeenstemde met zijne deugden en volmaaktheden, en die waarheid te bevestigen met zijn eigen bloed." —

„ Moest dit berigt nu strekken tot beschaming van het hoogmoedig *Jodendom*, hoe zeer moet het dan ons, Christenen! opwekken tot eerbied en liefde voor God, die ons zoo lief heeft gehad, dat Hij ook ons zijnen Zoon niet onthouden, maar mildelijk geschonken heeft! Waar is eene leere, die meer troost en rust voor het harte geeft, dan

deze,

deze, die den zondaar overtuigen wil en kan, dat de oneindige liefde van God zelve een middel heeft daargesteld en verordend, waar door hij kan verlost worden van een eeuwig verderf! Ja van deze groote liefde, die alle menschelijke begrippen te boven gaat, hebben reeds de Engelen gezongen, bij de geboorte van JEZUS, in *Bethlehems* velden: *God heeft in den mensch een welbehagen!* — En zouden wij dan geen welbehagen hebben in God, om zijne gadelooze liefde jegens ons met wederliefde te beantwoorden?"

„ Moeten wij niet trachten met deze zaligmakende leer meer bekend te worden, die niet dan verbazing en bewondering in ons kan wekken? — Bij zulk eene liefde moet God in onze schatting rijzen; en ons de hoogste achting inboezemen voor zijnen Zoon JEZUS CHRISTUS. — Maar ook wij gevoelen hier eene waarde, die God aan ons geeft, dat Hij de kennis van zijne liefde wil overgebragt hebben tot alle menschen, en geen bijzonder volk daar toe gekozen heeft. — O! dat wij dan voor God en JEZUS leven, en, als Christenen, ons licht laten schijnen voor de menschen, want:

„ Eindelijk, die de waarheid liefheeft, schroomt het licht niet, maar hij komt tot het licht, opdat zijne bedoelingen en zijne werken openbaar worden; — zoo is ieder Christen verpligt, zich te spiegelen in het woord der waarheid; het is eene lamp voor zijne voeten, en een licht op zijne paden; hij moet gaarne willen, dat alle zijne gedragingen onderzocht worden, om meer en meer bekend te wezen met zijne nog overgeblevene gebreken; en langs zoo meer te rijpen voor de toekomst der eeuwigheid. — Hij toch is het, die de werking van Gods Geest kan gevoelen in zijn hart; kan hij die werking niet zien, noch begrijpen hoe zulks geschied is, JEZUS heeft hem geleerd, dat dit begrip wel zijn verstand, maar niet zijn gevoel

te boven gaat. — Hij toch weet: die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven; dus moet zijn geloof, in de liefde tot zijnen Heer werkzaam zijn, die zich gewillig voor hem in den dood heeft overgegeven, en de oorzaak zijner eeuwige zaligheid geworden is. — Hij is dus vrijgemaakt van den eeuwigen dood: zou hij dan zijnen Heere geene vruchten dragen, het geloof en de bekeering waardig?"

„ Troostrijke waarheid! Wat is er billijker, dan dat elk, die den naam van CHRISTUS noemt, afsta van ongeregtigheid; zoo dat men niet behoeft te vragen: is dat een Christen? is dat een onderdaan van het hemelsche koningrijk? Christenen! denkt daar toch veel aan, opdat gij, door uwen wandel, uwen Heer en zijnen Geest niet bedroeft! Neen: tracht, door uwen godzaligen wandel, aan *Jood* en *Heiden*, uwen Heer beminnenswaardig voor te dragen, opdat alzoo God verheerlijkt worde in zijnen Zoon JEZUS CHRISTUS. Amen."

Het Gezang, ten besluit dezer Overdenking op Bladz. 29. willen wij hier ook een plaatsje geven.

BEMOEDIGING.

Nieuwe Zangwijze.

O zielvertroostend woord,
Uit JEZUS *mond gehoord!*
Wie kan uw waarde schatten!
Wie kan uw glansrijk licht,
Waarvoor het duister zwicht,
Tot zielenheil bevatten?

O woord der zaligheid!
Gij hebt ons licht verspreid,
In dikke duisternissen!
Wie zich tot JEZUS *wend',*

Wordt

Wordt met zijn leer bekend,
Zal nimmer 't heilſpoor miſſen.

O nooit volzongen troost,
Voor zondig Adamskroost!
God wil ons wederbaren:
Vernieuwen van gemoed,
Waar door wij 't hoogſte goed
In d'eeuwigheid ervaren. —

Niets is in ons, o Heer!
De zonde veld' ons neêr,
Zelfs eer wij 't zonlicht zagen;
Maar uw gena', uw kracht
Heeft, door uw' Zoon, de magt
Der hel voor ons verſlagen. —

Geloofd zijt Gij, o God!
Dat G' ons van 't ſmartlijk lot
Der zonde vrij wilt maken:
Uw liefde kent geen peil;
Maar blijft ſteeds voor ons heil
En zielbelangen waken. —

Och! leer ons wat het zij,
Van ſchuld en zonden vrij,
Voor U op aard te leven!
Om met een rein gemoed,
Door JEZUS *offerbloed,*
U dankend' eer te geven.

Wij merken dit Boek aan als een ſtichtelijk Huisboek in de Huisgezinnen der Christenen, het welk tot leering, opwekking, vermaning, bemoediging en vertroosting ſtrekken kan, en hopen, dat Schrijver en Uitgever door eenen goeden aftrek zullen aangemoedigd worden, om hetzelve met ijver voort te zetten en te voltooijen.

Drietal REDEVOERINGEN, uitgesproken ter gelegenheid van Leijdens Ramp, Hollandsch Watersnood, en bij het eindigen der Achttiende Eeuwe, door JAN BROUWER, *Leeraar der Doopsgezinden te* Leeuwarden, *en Lid van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen Te* Leeuwarden *bij* D. van der Sluis, 1809. *Uitgegeven ten voordeele der Ongelukkigen wegens de jongste Overstroomingen.* 74 *Bladz. in gr. Octavo De prijs is f* — 12 —

De Doopsgezinde Leeraar J. BROUWER, heeft zich in verscheidene geschriften bekend gemaakt, als eenen man van uitgestrekte geleerdheid en uitmuntende kundigheden; ook dit *Drietal Redevoeringen* draagt daar van getuigenis. Het zijn gelegenheidspreeken, maar gehouden bij treffende gelegenheden, waar van de herdenking, om meer dan eene reden, steeds nieuw behoort te blijven bij de ingezetenen van dit land; men zal ook wel doen, wanneer men, deze Leerredenen willende beoordeelen, in het oog houdt, dat zij bij zekere gelegenheden, en toepasselijk tot dezelve, zijn uitgesproken.

De eerste Leerede heeft ten doel: *de aanprijzing van Christelijke mededeelzaamheid*, en is uitgesproken bij gelegenheid der openbare inzameling van liefdegiften voor de Stad *Leijden*. In het eerste gedeelte derzelve schetst de Redenaar het bekende onheil der Stad *Leijden* overgekomen in het begin des voorleden jaars, het tweede gedeelte bevat eene opwekking tot dankbaarheid, voor onze be-

bewaring van dergelijke rampen, en het derde eene opwekking tot krachtig en rijkelijk liefdebetoon; wordende uit den Tekst *Matth.* VI: 3 en 4. de behoorlijke mate en wijze van Christelijke mededeelzaamheid afgeleid en aangewezen.

De *tweede Leerrede* is gehouden voor den *Dank* en *Bededag*, gevierd den 22 van Sprokkelmaand des jaars 1809. en heeft ten oogmerk: *de Regeling van het volksgedrag bij den zwaren druk der tijden.* Naar aanleiding van den Tekst *Luc.* XVII: 26 enz. maakt de Leeraar zijne Toehoorders opmerkzaam op den druk der tijden; onder anderen hooren wij hem, met nadruk uitroepen Bladz. 22. „ Driewerf ongelukkig Vaderland! zoo gij u ten langen laatsten niet spiegelt aan zulk eene ophooping van fellen rampspoed, als u in den hartader treft: wanneer van daar dit Volk geene wijsheid leeraart, en jeder herhaalde slag der Vaderlijke roede van Gods Voorzienigheid terstond na het gevoel der eerste smarten vergeten wordt, of geene genezing althans van redelooze brooddronkenheid voortbrengt." Verders beschrijft hij den akeligen ramp der geduchte overstrooming, welke in den aanvang dezes jaars een zoo groot gedeelte van het land onzer inwoning getroffen heeft. In het tweede deel dezer Redevoering geeft hem de Tekst 2 *Cor.* IV: 8 en 9. aanleiding tot drie aanmerkingen. 1. Om geenen averechtschen en kranken troost te zoeken in ijdelheid, losbandigheid en zedeloosheid, die op ligtzinnigheid van begrip en verfmading van den Godsdienst uitloopen, of die bij het daarzijn van den ramp, welligt tot wanhoop en murmurering henen leiden. 2. Om op te merken, dat het ons door 's hemels goedheid nog aan alle kracht en middelen niet mangelt, om jammerende Landgenooten ter hulpe te snellen. 3 Om zijne Hoorderen op te wekken tot het oefenen van liefde en mededeelzaamheid aan de Ongelukkigen. „ Ik gevoel hen

M. H." zegt de Leeraar bij die gelegenheid Bladz. 40. „ onze deugd en vroomheid, onze altoos in velen gebrekkige pligtsbetrachting, is niet toereikende om bij *noodzakelijken* gevolge, 's Lands welvaart te verzekeren of te herſtellen; onze Mededeelzaamheid, hoe overvloedig en overeenkomſtig met het karakter des achtbaren Volks, en JEZUS Liefdewet, zal kwalijk in het oor der Magtigen klinken, of iets vermogen bij hun, wien het bekommerd Land en wreed geteisterd Menschdom, nu jaren achter één om duurzamen Vrede, en eene Broederlijke zamenwoning ſmeekt. Maar ſchoon ook *alles* uitblijve, waar mede zich ons vertrouwen en vast geloove ſtreelt op de Goddelijke hulp, „ die niemand toch hoe hoog en vermetel, zou kunnen afſlaan," en verijdelen; ſchoon ergere rampen zelfs, dan die tot hier toe ons Maatſchappelijk leven geteisterd hebben, ons Vaderland beloopen mogten; ſchoon menſchelijk beleid en kracht, zeer luttel of niets kan uitwerken tegen den Opperheer des Geheelals, wiens Wijsheid in het regelen der Natuur en rigten der Zedelijke wereld wij geenszins doorgronden, eerbiedig te prijzen hebben: zelfs op den oever van het graf, althans bij verloop van welvaart, en vernieuwden aandrang van ellende en lijden, blijft den opregten Christen de ſtreelende bewustheid van onſchuld, en de zoete naſmaak eener onbekrompene weldadigheid bij, ja derzelver loon en vergelding ontſtaat hem niet in dit, veel minder in een volgend Leven."

Achter elke dezer twee Leerredenen is een gepast nadrukkelijk gebed met dankzegging gepaard, gevoegd.

Eindelijk de *derde Leerrede* is, bij het eindigen der XVIIIde Eeuw uitgeſproken op den 31ſten van Wintermaand 1800, en heeft ten Tekst *Pred.* I: 4. welke Tekst hier kort maar zakelijk verklaard wordt, vervolgens worden vijf bijzonderheden ontwik-

wikkeld. 1. De zekerheid des doods, door de verloopene eeuw aangekondigd. 2. De wisselvalligheid van het aardsche uit de geschiedenis en de gruwelen der vorige eeuw. „ Velen toch," zegt de Leeraar, Bladz. 58. „ gunstelingen van het geluk, werden door een zamenloop van oorzaken, gelijk de golven der zee, tot verbazende hoogte, ten top van aanzien en vermogen verheven; dan bijkans even schielijk daalden zij, of anderen; en zonken, wanneer de wind van voorspoed draaide, als in den afgrond van ellende, of de kolk van vergetelnis, ter neder. — Koningen zag men afgeworpen van den Voorvaderlijken troon, verlaten van hunnen scepter, en er was onder hun, die van den hoogen zetel tot het schavot, en den dood der schande verlaagd werd. Hevige Staatsorkanen en Oorlogsrampen, ontwortelden elders het gezag van vorstelijke mannen, en voerden hen, van eigen haardstede en altaren, verdreven, in harde ballingschap om. Schier overal is de weelde der geslachten en hunne trots gedaald; of tegen dien van andere, en nieuwere Namen verwisseld, welken de wufte gunst, zoo van het hof, als der menigte, van uit hunne duisternis verhief. In lagere kringen of rangen, speelde niet minder de wispelturigheid des lots hare rol, in de opkomst van dezen, en in den ondergang van genen. Bij het verschil toch van der menschen geaardheden, opvoeding, beleid en aanleg; bij de ongelijke uitbreiding, en vermaagschapping der geslachten; bij de onderscheiden trappen wijders van naarstigheid en vadzigheid, van spaarzaamheid en verkwisting, van voorzigtigheid en roekeloosheid, laat zich geene bestendigheid, geene duurzaamheid, of evenredige overgang der Voorvaderlijke bezittingen verwachten. Wat ook is meer onzeker dan het beloop des Handels, waar in eene stoutmoedige hebzucht laugenachtige verschaikking, en listige ontrouw niet

zelden ſlaagden; maar de best beraamde ontwerpen van eerlijkheid, en ſtrikte deugd zeer dikwerf faalden? — Dan wie twijfelt aan de losheid en vergangelijkheid van werelds goed? Is het niet één enkele Aardbeving, of het al verſlindend geweld des Vuurs; de kracht boven dien van Lucht en Winden; of de onſtuimige woede eener opgeruide Zee, de IJsgang, en het Water van gezwollen rivier of meeren, waar tegen niets vermag; ja! met één woord, de werking zelve der Elementen, die ons beſtaan onderhouden, en het aardrijk zegenen, (getuige zij de herhaalde en droevige ervarenis dezer eeuwe) die den overvloed en welvaart, ook van geheele geſlachten, ſteden en landen, in één punt des tijds vernietigde, en de volkomenſte ommekeer daarſtelde."

3. Het goede der vorige dagen en de betere roem door vele edelen van ons geſlacht behaald. 4. Opwekking om het goede te erkennen, ons gedurende het verloopene tijdvak te beurt gevallen, en te *leeren* vergenoegd zijn met de wijze en goedertierene bedoelingen der Voorzienigheid. 5. Eene aanſporing tot behartiging van onze ware en eeuwige belangen.

Deze Leerredenen, inzonderheid de derde, gaan verzeld van verſcheidene, ſommige zeer belangrijke Aanteekeningen. Onder de meestbelangrijke plaatſen wij de Aanteekening op Bladz. 31. omtrent de geſteldheid der Frieſche Zeedijken, en het gevaar, dat dit gewest daardoor bij elken ſtorm en hoogen vloed bedreigt. Eene Aanteekening, welke verdiende onder het oog en de aandacht van die genen te komen, die het daar gezegde kunnen beoordeelen, en in dat gevaar voorzien kunnen.

Eene andere Aanteekening leert ons Bladz 54, dat van de geheele verloopene XVIIIde eeuw ſlechts 28 jaren des *Vredes* in *Europa* geweest zijn,

zijn. Eene op *Bladz.* 59 geeft de voorbeelden op van Vorsten en grooten, die in de vorige eeuw de wisselvalligheid der aardsche grootheid beproefd hebben. „ Hoe zeer wij den naam eener *verlichte* Eeuw" zoo luidt eene Aanteekening op Bladz. 61, „ zoo algemeen der voorgaande toegekend, niet betwisten, wanneer wij hare vorderingen in Wetenschappen in aanmerking nemen; kunnen wij echter, ziende op hare Zeden, en het gebruik der verkregene kennis tot geluk des menschdoms, kwalijk aan haar toekennen, dat zij aan gezegden Naam beantwoord heeft door lof van Deugden. Het volgende in de Redevoering zij hier van ten bewijze; en behoeven wij de bekende ondermijningen van het Ongeloof, en de overblijfsels van Bijgeloof in deze Eeuw interoepen; daar nog in den jare 1756 als ter afbidding van Gods ontfermende Genade een *Auto da Fé* in *Portugal* plaats greep na *Lisfabons* verwoesting? — Neen, te weinig werd nog de waarheid gekend, en beleefd, dan dat men zich op *verlichting* of *verbetering* iets moge laten voorstaan" enz. want wij oordeelen genoeg gezegd te hebben, ter bekendmaking en aanprijzing van dit Werkje.

ANNA en MARIA TESSELSCHADE, de Dochters van ROEMER VISSCHER, door Mr. JACOBUS SCHELTEMA, *Lid van het Koninklijk Instituut, Secretaris der tweede Klasse van hetzelve, enz. Te* Amsterdam *bij* J. W. IJntema en Comp., 1808. 235 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 4-4 —

In onze *Boekzaal* voor de maand *November* 1807,

Blada. 516. hadden wij het genoegen, dat wij eene *Redevoering* van den in het vak van onze Nederlandſche Letterkunde zoo bij uitſtek ervarenen en ſchranderen J. SCHELTEMA, *over de Brieven van* PIETER CORNELISZOON HOOFT, mogten aankondigen, en onze Boekzaallezeren op eenig *Uittrekſel* uit hetzelve onthalen; ſedert heeft dezelve met ijver arbeidzame geleerde ons publiek op nieuw vergast met eene andere *Redevoering*, waarin hij ons de beide dochters van ROEMER VISSCHER, ANNA en MARIA TESSELSCHADE, die zich beide door hare verdienſten eenen grooten naam gemaakt hebben, en onder het getal der *beroemde Nederlandſche Vrouwen* eene zoo aanzienlijke plaats bekleeden, nader leert kennen, en derzelver welverdienden lof ontvouwt.

De Schrijver heeft dit Stukje opgedragen *aan de Nederlandſche Vrouwen*, in welke opdragt hij, door zijnen kieſchen wellevenden ſtijl blijken geeft, hoe ver hij het, in de navolging van onze beste oude Schrijvers, gebragt heeft, in het beſluit derzelve, dringt hij, op het ernſtigſte aan, dat, zij toch aan de haren afkeer willen inboezemen van zoo vele vreemde Geſchriften, vol van klatergoud en wildzang, met welke, of met welker vertaling, wij thans bijna overſtroomd worden; dit kan op niets anders uitloopen, dan op eene geheele verbastering van den nationalen geest, ſmaak en karakter zelfs van Vaderlandſche zeden."

In de Voorrede meldt de Schrijver ons, hoe deze *Redevoering* ontſtaan, en bij hem aangegroeid is tot een bekwaam boekdeeltje, het welk hij gaarne ziet aangemerkt als een vervolg- of Tweede Deel van de bovengemelde Redevoering; hij geeft ons ook in deze Voorrede de namen op van de Kunst- en Letterverrienden, die door het bezorgen van ſommige ſtukken, of het aanwijzen van deze of gene zaak of ſchrijver hem hebben dienst gedaan. In

de

de opgave dezer namen is *Blaðz.* XI. eene kleine misvatting ingeſlopen, welke wij in ſtaat zijn te verhelpen. In plaats van J. VAN HALMAEL leze men A. (ARENT) VAN HALMAEL, een' jongeling, die, zich toeleggende op de beoefening der Regtsgeleerdheid, met ongemeene ſchranderheid van geest eene levendige zucht voor de *Nederlandſche* Dicht- en Letterkunde paart. Deze heeft aan den Schrijver aangewezen het vers van ANNA ROEMERS aan HUGO DE GROOT, in de Aanmerk. 22. *Blaðz.* 124.

Maar dit ſmart ons, dat de Schrijver zich in deze Voorrede moet beklagen over den *minderen* aftrek, welke zijne voorgaande Redevoering, in weêrwil der uitſtekende gunſtige aanprijzing in onze Tijdſchriften, en, dit voegen wij er met overtuiging bij, naar verdienſte, gehad heeft, welk een overtuigend bewijs van de verbastering in den ſmaak van onze Natie, daar zoo vele laffe en zoutelooze vodden vaak zoo gretig gekocht en gelezen worden!

Doch komen wij tot de Redevoering zelve. Na dat de Heer SCHELTEMA in dezelve een kort berigt heeft gegeven van ROEMER VISSCHER, een' rijk en aanzienlijk Koopman te *Amſterdam*, vader der beide uitmuntende vrouwen ANNA, geboren in 1584, en tien jaren ouder dan hare zuster MARIA, aan welke laatſte de vader den zeldzamen naam TESSELSCHADE toevoegde, ter gedachtenis van de zware ſchade, die hem, door het verliezen van vele ſchepen, in den ſtorm van 1590, ter rede van *Texel* overkwam; een naam, met welken zij naderhand het meest is bekend geworden.— Na dit berigt van den vader, ſpreekt de Redenaar van deze zusters afzonderlijk, eerst van ANNA, en vervolgens van TESSELSCHADE, en beider verdienſten en uitmuntendheden, die haar de toejuiching en vriendſchap der voornaamſte mannen van haren tijd, in-

zon-

zonderheid CATS, HOOFT, HUIJGENS enz. verwierven, en brengt haar vervolgens Bladz. 63 in vergelijking, welke wij hier zullen afschrijven, om eene proeve mede te deelen uit deze schoone Redevoering.

„ Zie daar, Toehoorders! zoo vele getuigenissen bijeengebragt, als ik gepast oordeelde. Ik zou dezelve nog met vele hebben kunnen vermeerderen. Gaarne stem ik toe, dat op de getuigenis en lofspraak van Dichters doorgaans eenige korting valt; verders, dat vriendschap of liefde bij sommigen de pen zal hebben bestuurd: dan met dit alles durf ik gerustelijk, uit de algemeene overeenstemming en de waarde der getuigen, tot beider waarde besluiten, en mij overtuigd houden, dat Gij in dezen met mij eenstemmig denkt."

„ Gij zult ook, Mijne Vrienden! uit dit bijgebragte reeds hebben opgemerkt, dat, ten opzigte der onderlinge bekwaamheid van beiden, meer stoffe is tot vergelijking, dan tot tegenstelling. Door éénen Vader opgeleid, door dezelfde Vrienden aangemoedigd, in bijna gelijke vakken van kunst en wetenschap onderwezen, gebruikten beide de uitmuntende gaven van het verstand tot de beide einden; beide versierden dezelve met reinheid van zeden, uit godvruchtige beginselen; beide even nederig bij alle hare grootheid, bleven onafgebroken de voorwerpen van de achting en den eerbied der edelste vernuften, der beste menschen; beide bleven Vrouwen, en traden nimmer als zoogenoemde *Sçavantes*, buiten den kring harer bestemming; beide voldeden ook aan de hooge roeping tot Echtgenooten en Moeders."

„ Ik ben te weinig in mijne wenschen geslaagd, om kunstwerk harer handen te bekomen, en durf hetzelve alzoo niet beoordeelen, of beider werk vergelijken; derhalven moet ik mij alleen tot het dichtkundige bepalen."

„ Veel

„ Veel had TESSELSCHADE voor, boven hare Zuster. — Om hare meerdere schoonheid en bevalligheid meer aangezocht, had zij verder het groot voordeel, ANNA ten voorbeelde en tot geleidster te hebben. Ook trad zij tien jaren later ten tooneele, hetwelk destijds veel beteekende, als zijnde de gezuiverde smaak, in de dichtkunst vooral, in dien tijd veel toegenomen, en voorgangers, onderwijzers en vrienden zeer veel in bekwaamheid gevorderd. Later genoot zij ook boven ANNA, bij het voordeel van gestadige briefwisseling met HOOFT, den omgang op het Huis te *Muiden*. Hoe zeer ANNA te *Dordrecht* alle voldoening voor hart en geest genoot, was de gelegenheid aldaar tot vordering niet te vergelijken bij de andere leerschool, van welker waarde wij niet dan een flaauw denkbeeld kunnen vormen. Na dit, regtvaardigheidshalve, vooraf te hebben gezegd, maak ik geene zwarigheid, om, wat zwier en kracht van zeggen en vrolijk vernuft betreft, aan TESSELSCHADE boven ANNA den prijs toe te kennen."

„ Gelijk de hand van den meester in het schrijven, of de manier in het schilderen, dikwijls bij den leerling kennelijk blijft, zoo ging het ook hier in de dichtkunst. Gij hebt gezien, dat ANNA de Vriendin was van CATS; TESSELSCHADE van HOOFT. Aanmerkelijk is, dunkt mij, de zweem van de verzen der eerste naar den trant van den Zeeuwschen Dichter, duidelijk is die van den Amsterdamschen, doch in mindere mate, om de meerdere moeijelijkheid der navolging, uit de verzen van de laatste te kennen. — De oudste Zuster houdt zich, als 't ware, in de laagte, schildert zacht en bevallig, put het onderwerp uit, en heeft iets praat-, iets preekachtigs; de jongste verheft zich, schildert met stoute trekken, is wel meer donker, doch geeft ook meer stoffe tot nadenken. De eerste...

Dan

Dan laat ik liever beide zelve doen ſpreken, en twee proeſjes tegen elkander over ſtellen."

„ ANNA verklaarde een Zinnepop, zijnde de afbeelding van een ſchoone getooide Vrouw, met het opſchrift: *wat is het anders als fray?* door het volgende:

Een Vrouw die niet als ſingt en tuyt,
Die garen danst en die de luyt
Schier nimmer uyt haer handen leydt,
Fy! fy! dat is ligtveerdigheidt.

Maar is het niet een Hemel ſchier
Te ſien, hoe dat een geestigh dier
Met ſangh en ſpel haer man verquickt,
Als 't noodigh huyswerck is beſchickt?

Misbruyck verkeert het ſoetſte ſoet
In walchelijk en bitter roet,
Ja heylſaam nutte medicijn,
I' ontijdt gebruyckt, keert in fenijn.

Dan die ſijn oogh op 't eeuwigh ſtaet,
De tijdelijcke fraeyheydt laet,
Die met al 't wereltſche geſpoock
Verdwijnen ſal als windt en rook. (*)

„ TESSELSCHADE, van wie ik een veel minder aantal gedichten bekomen heb, waardoor ik dus veel minder keuze had, ſchilderde eens voor de uitmuntende Zangeres, MARIA PILT, *het onderſcheid tusſchen eene wilde en tamme Zangſter.*

WILDE ZANGSTER.

Prijst vry den Nachtegael,
Als hij u menigmael

Ver-

(*) *Zinnepoppen*, bl. 126.

Verlust en ſchatert uyt.
Een zingend vedertje en een gewieckt geluyt.

Wiens quinckelere ſoet,
De oore luyſtren doet,
Gauw, nae het tiereliertje
Der vlugge luchtigheyd van 't eelijk vrolijk-diertje.

Wiens tjilpend ſchril geluid
Gelijck een orgel fluyt,
Veel losſe toontjes ſpeelt,
En met een tong alleen, als duyzent tongen queelt.

Zijn hoogh' en laege zwier
Met lieffelijk getier
Van 't helle ſchelle zoetje
Vermeestert al 't geſang van 't zingend ſpringend goedje.

Een diertje wiens gelaet
In zeldzaemheyd beſtaet,
Om dat het niet en heeft
Als zangh die maer een maent in 't ganſche jaer en leeft.

Maer 't meeste wonder dat
Zijn roem ooit heeft gehaêt,
Is dat zoo kleine leden
Herbergen zulk een kracht van die luydruchtigheden.

TAMME ZANGSTER.

Maar wilde Zangſter zwijg,
En nae uw adem highl!
Uw tjukken heeft geen klem,
Noch komt niet bij den aerdt van Roſemondtjes ſtem.

Die

Die na een een liever trant
Doet luystren het verſtandt,
Met wiſe maet en ſnikjes,
Die vriendlijkheitjes ſluyt in vaster tooneſtrikjes.

Wiens rede ſiem vertaelt
En waerdiger onthaelt
De geestjes van 't gehoor,
En hupplen doet de ziel van 't hartje tot aan 't oor.

Als zy met grof gedreun,
En dan met teer gekreun
Van minnelijke treeken
Doet onderſcheidelijk verſcheyde tongen ſpreeken.

Geen veelheyt ons verveelt,
Hoe veel haer keeltje kweelt,
Maer eenen verſchen lust
Bekoort het graege oor als 't maar een ſnikje rust.

'T is zeldzamer geneught,
Die ſtaegh op nieuw verheught,
Geen ſtemmigheid zoo luſtigh,
Als deez' die zomers is en 's winters even rustigh.

OORDEEL.

Een yder oordeel nu
Van Nachtegael en u,
Wat een gelijkenis
Het ydel galmen by dit woord bezielen is. (*).

Achter de Redevoering zijn *Aanmerkingen* en *Bijvoegſels* geplaatst, welke allezins getuigenis dragen van de uitgebreide belezenheid en kunde van den Schrijver, en welke vele gewigtige bijzonder-

(*) *Verſcheidene Gedichten*, 1653. bl. 32.

derheden behelzen. Wij zullen alleenlijk de 70ste of laatſte Aanmerking *Bladz.* 227 afſchrijven, om dat zij onze *Nederlandſche Vrouwen* bijzonder tot eere verſtrekt. „ Waarlijk," zegt de Schrijver, „ de Letterkundige Geſchiedenis van ons Vaderland is, vooral wat het artikel: *Geleerde en kunſtige Vrouwen*, betreft, bijzonder verwaarloosd. De naam van ANNA MARIA VAN SCHUURMAN bijna alleen is algemeen bekend, door de welverdiende berigten, haar aangaande, in de werken van CATS; dan wie kent haar karakter, hare gevoelens en haar lot genoegzaam? Eenige levensberigten van Nederduitſche Vrouwen, met name die van ELIZABETH KOOLAERT, geb. HOOFMAN, JOHANNA COERTEN, MARIA SIBILLA MERIAN, CATHARINA LESCAILJE, RACHEL RUYSCH, MARGARETHA GODEWIJK, zijn in de verzameling van *Levensbeſchrijvingen van voorname, meest Nederlandſche, Mannen en Vrouwen*, geplaatst; dan hoe vele, misſchien even waardige, Vrouwen van de zeventiende eeuw, CATHARINA QUESNIERS, FRANSKE VAN DOJEM; SIBILLA VAN GRIETHUIZEN en andere, verdienden even zeer bekend te worden! — En hoe zeer is de roem der Sexe in de achttiende eeuw geſtegen! LUCRETIA WILHELMINA VAN MERKEN en JULIANA CORNELIA DE LANNOY ſtonden zeker in den eerſten rang onzer Dichters. ELIZABETH BEKKER, Weduwe WOLFF, en AGATHA DEKEN, verdienden zeker eene bijzondere onderſcheiding in het rijk der fraaije letteren. Gaf ik de namen der nog levende Vrouwen op, die als Dichteresſen en Schrijfſters openlijk zijn voorgetreden, ik geloof zeker dat wij nog even zeer ons boven elk ander Volk zouden kunnen verheffen, als onze Voorouders en Ouders immer hebben kunnen doen. Mij zijn reeds meer dan honderd en vijftig Nederlandſche Vrouwen bekend, die eenig werk met haren naam hebben uitgegeven. Welk een ruim veld dus voor aangenaam onder-

zoek. Welk eene eere zoude het Vaderland gebeuren, indien een bekwaam Schrijver zijnen lust konde wijden en zijnen tijd besteden, om de *verstandelijke* waarde der Nederlandsche Vrouwen naar eisch in het licht te brengen! Welk eene aanmoediging zoude het Schoon Geslacht erlangen, om hare uitmuntende vermogens meer en meer tot nuttige einden te oefenen!"

„ Dat over de *zedelijke* waarde onzer Vrouwen niets volledigs afzonderlijk is geschreven, laat zich beter verklaren uit de moeijelijkheid der taak. Der Vrouwen deugd is stil en nederig en maakt geen gerucht; zij blinkt alleen in den stillen huiselijken kring, en niemand dan de Echtgenoot, de Zoon, de Broeder leert de uitstekende waarde van velen kennen. Als deze naar verdienste konde ten toon gesteld worden, hoe zouden wij Nederlanders ons dan kunnen verheugen en verheffen! — Vader CATS had voor zijne treffende leerrijke tafereelen, in het nooitvolprezen dichtwerk, *het Huwelijk*, de kleuren van het palet der ondervinding ontleend; en besluiten wij uit de stille en ongekende deugden van onze Moeders, Vrouwen en Zusters, tot die van andere, hoe velen zijn er dan, die met *mij* durven verzekeren, dat de beschrijvingen van de zedige Maagd, de eerbare Vrijster, de ingetogene Bruid, de kuische Vrouw, de immer zorgende Moeder, de godvruchtige Weduw, door dien nuttigen Dichter, onder ons nog geene idealen, geene herfenschimmen zijn!"

Wij hebben nog alleen hier bij te voegen, dat het Werk versierd is met drie fraaije Pourtraiten van ROEMER VISSCHER, en zijne beide Dochters ANNA en MARIA TESSELSCHADE, als ook met een *fac simile* van deze beide laatste, en eene afbeelding van beider *Blazoenen* of *Zinspreuken*.

Na-

Nagelaten GEDICHTEN *van Wijlen* Mr. J. P. KLEIJN; *benevens* ODEN *en* ELEGIEN *van Vrouwe* A. OCKERSE, *Wed.* KLEIJN. *Te* Utrecht *bij* J. van Schoonhoven, 1809. III *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-:—.

Na het overlijden van den Heere KLEIJN, met lof bekend op *Nederlands* Zangberg, door verscheidene Dichtkundige Werken, werden er van hem nog verscheidene Dichtstukjes en eenige Verhandelingen in *prosa* gevonden. Van de eerstgemelde heeft Vrouwe A. OCKERSE, Wed. KLEIJN, het publiek een aangenaam lettergeschenk gemaakt, en daarbij zelve eenige *Oden en Elegien* van haar eigen bijgevoegd, tevens hoop gevende op de uitgave van eenige *Theoretische* Verhandelingen van den Heer KLEIJN, over de Poëzij. De Stukjes, in deze uitgave voorkomende, hebben alle een godsdienstige en zedelijke strekking, en getuigen van het dichtvermogen van den Dichter, wiens te vroege dood in vele opzigten te beklagen is, en van deszelfs Weduwe; gelijk uit eene en andere proeve blijken kan.

MORGENOFFER.

Welkom, lieve Morgen — met uwe lichtstraal,
Stroomt ge in aller boezem verjongde krachten,
Aarde, lucht en zeën herschept ge en geeft hun
't Leven hernieuwd weêr.

Ziet aan de oosterkimmen het uchtendkrieken,
Zijne komst vermelden, en purpren kleuren

Van den top der bergen in onze dalen
Lagchende ſtroosijen.

Als de neveldampen in ligte rookſtof
Over kleine golfjes de zee bewandelen;
En van lieverlede de friſſche dagwind
Lugtiger voortſnelt;

Als het dartel Vischje de zon verwelkomt,
En met kronkelſprongen den zilvren ſtroom kraalt,
Dan de paereldropjes, die om hem glinst'ren,
Spelende na zwemt.

Als de Rietbewoner, met ſcherpe toonen,
Ons de diepe ſtilte aan den oever wegzingt, —
Neen! de kalmte en rust van een rein geweten
In zijn gezang maalt.

Ziet de zuiderkoeltjes de Velden wekken, —
Hoort de wouden ruiſchen, de Kreupelhoſschen
Lisplen! hoe in alles de ſtem der vreugde
Psalmen des danks zingt.

Welkom, lieve Morgen! uw ſtraal vervulle
Aller hart met liefde voor God en menſchen,
Aller ziel met offers den Schepper ten wel-
— riekenden geure.

Halelujah! looft hem, die d'aarde grondvest, —
Die met zijnen vinger den hemel uitſpant, —
Die het nietig ſtof, dat als kaf daar heen ſtuift,
Menſchen — zijn gunst ſchenkt.

Liefderijke JEZUS! *dat uw genade,*
Onzen geest verlichte en uw hand ons leide:
Dan herſchept de morgen in ons het leven,
Waarop geen dood volgt. —

AAN

AAN DEN MENSCH.

Geniet de wereld, ſterfling, veracht toch ni
Wat God u aanbiedt! laafnis op 't dorre pa
Heeft toch wel nooit een ſmachtend wandla
Met eene ondankbare hand geweigerd.

Het zoet en zuur is wijslijk door een gemenga
Kent hij 't geluk, wien nimmer nog onſpoedtra
't Afwisſ'lend noodlot van dit leven
Leert, op hoedanigen grond mèn voet zet.

De ſchaa'uw verkwikt, wannecr ons de middag
brandt;
Een friſche bronwel is den vermoeiden zoet,
En na den vollen kelk des jammers,
Smaakt het verhemelte reiner teugen.

't Geluk heeft God ons ruim genoeg toegedeeld.
Welzalig hij, wiens oog niet beneveld is:
Zie, ſterfling! voor, ter zijde, en achter,
Overal wacht u des Scheppers zegen.

Een wijze wordt niet raadloos in tegenſpoed;
De ſchaal des Regts weegt onbevooroordeeld af:
Zij haasten niet, die Gods beloften
Voor zich, als de uitſpraak der Almagt, wachten.

En hier is ook uw Vaderland, ſterfling! niet.
Gij groeit van zuigling ſpoedig ten jongling op,
En wordt een Man — Zie daar het baken,
Dat u de Hemelſche Leidsman aanwijst.

Gelijk 't verſtand zich trapswijze ontwikk'len
moet,
Wijl 't wisſ'lend dwaalſpoor immer onzeker
wijst,

Zoo zult gij op aarde ook nimmer weten,
Wat u, als menſchen, ten waar geluk ſtrekt.

Geniet de wereld dan, en veracht toch niet
Wat God u aanbiedt; laafnis op 't dorre pad
Heeft toch wel nooit een ſmachtend waandlaar
Met eene ondankbare hand geweigerd!

Zie hier ook eene en andere proeve uit de Stukjes van de Weduwe.

AAN GOD.

Bij eenen plegtigen Vierdag.

Het menschdom voelt het, Eeuwige Almagtige!
Dat Gij de God van Hemel en aarde zijt,
Dat Gij, het zwaard ten oorlog ſcherpend,
Dorheid en ſchaarschheid en honger neerzendt.

Een ſtroom, hoe klein ook eerst zijne wording is,
Groeit aan, en ſtuwt zich haast als verwinnaar voort.
Bij tegenſtand van ſteile rotſen,
Voert hij zijn ſchuim tot de hooge wolken.

Zoo werd de weelde, eerst zwak als de zuigeling,
Door wellust ſterker, eindlijk dien ſtroom gelijk;
Zij ſtuift omhoog, offchoon de Godſtem
Haar met bedreigende kragt te rug roept.

Zoo ſteekt zij 't hoofd vermetel ten Hemel op;
Schoon ramp bij ramp vernielend rondom haar woedt,
Tot zij de laatſte korrel tarwe,
In haar verkwistende hand verdroogd voelt.

Dan

Dan leert elk ſterfling, dat Gij, Rechtvaardig
De groote God van Hemel en aarde zijt!
Erbarmer! Hoor! Zie 't lijdend menschdom
Nu voor den troon aan uwe voeten knielen.

Al de aarde is week van tranen en menſchenbloed;
De weelige akkers, rondom, zijn omgeweld;
Het dier loeit om de zorg zijn's Scheppers,
Wijl ook zijn drijver verhongerd neêrzit.

O God! hoe lange? — Gij die de Almagtige,
Maar ook een Vader van uwe ſchepping zijt!
Die 't kleinſte inſectjen, als den Seraph,
Ieder volmaakt in zijn kring verzorgdet.

Zou de eigen liefde van uwe Vaderhand
Dan nu niet ſtroomen? Heeft uwe gramſchap dan
Oneindge! uw al te grooten afſtand
Van een ſteeds zondigend volk gewogen?

Genade, Erbarmer! ach, dat mijn Vaderland
Nog eens den zegen van uwe hand genoot!
Al ligt de bijl reeds aan den wortel,
Maak Gij 's verwoesters arm nog krachtloos.

Der Volk'ren roem zij nog als een eenige!
De naam van God is Heilig in Majeſteit,
Zijn groote naam is ſteeds Ontfermer,
Vloeije noch eenmaal van aller lippen!

HET ZALIGST LOT.

Hoe zalig is de ware Christen,
Die onder 's werelds woest geweld
Een harte heeft, dat vrij van twisten,
In God alleen zijn hulpe ſtelt.

Hij wentelt, in de zwaarſte zorgen,
Geheel zijn wegen op den Heer!
Voor God is toch geen ſtip verborgen,
En niets behoeft de Christen meer.

Zou 't Vaderhart zijn kind verlaten,
Wanneer gevaar des doods bedreigt?
Zijn kind in een woeſtijn verlaten,
Waar 't naar een' veil'ge rustplaats hijgt.

Neen! 't ſnijdend zwaard zij opgeheven;
De ſpitſe moorddolk zij gewet:
De Christen kent geen hooploos beven,
Wijl God op al zijn nooden let.

Het zaligſte is, op Hem te bouwen,
Wiens woord het gansch heelal regeert;
Diens zorg geheel zich aanvertrouwen,
Die ſlechts een kinderhart begeert.

't Is veilig bij uw God te ſchuilen,
Zie, Christen! gindsch die vaste rots!
Hoe zeer de zwaarſte ſtormen huilen,
Hij biedt den hoogſten golven trots!

Uw God is meer, Hij is uw Vader,
Wiens woord het gansch heelal gebiedt.
Uw hulkje komt vast immer nader:
Dit hindren twist noch ſtormen niet. —

Zulke proeven, die wij voor 's hands afſchreven, zullen elken beminnaar van godvruchtige poëzij belust maken, om het geheel te genieten!

De WEGEN des LEVENS, of de Vraag: Welk BEROEP wilt gij KIEZEN? gedaan aan alle aankomende Jongelingen en Toegewijd aan alle Ouders en Voogden, door A. FOKKE SIMONSZ. *Met Platen. Te* Amſterdam *bij* J. van der Heij, 1809. 278 *Bladz. in* 12*mo. De prijs f* 3-12—

Elk mensch, in de Maatſchappij levende, heeft, volgens zijne betrekking tot de Maatſchappij, zijn eigen *beroep*, bezigheid, werkzaamheid, verpligting, welke hij moet uitoefenen, zoo om zijn eigen *beſtaan* en geluk op aarde te verzekeren, als om een nuttig lid der Maatſchappij te wezen en het algemeen welzijn te helpen bevorderen.

Veel hangt er van af, om eene keuze te doen, welk *beroep* men, geſchikt voor elks bijzonderen aard, geneigdheid, bekwaamheden enz. zal aanvaarden; ongelukkig is veelal de mensch, die, in een beroep leven moet, het welk voor hem niet geſchikt, of waarvoor hij niet bekwaam en genegen is.

Met het oogmerk, om deze *keuze* meer gemakkelijk te maken, is dit Werkje door den Heere A. FOKKE SIMONSZ. geſchreven, in het welk hij de voornaamſte *beroepen* beſchrijft en van derzelver aangename en onaangename zijde vertoont, dus behandelt hij onder het Hoofdſtuk *verſtandelijke beroepen*: Godgeleerdheid, Regtsgeleerdheid, Geneeskunde, Wijsbegeerte, Schoolonderwijs, Koophandel. Onder het Hoofdſtuk: *Vernuftige beroepen*: de Schoone Kunſten, en onder het Hoofdſtuk: *Werktuigelijke beroepen*: Land-

bouw, Zeevaart, Krijgskunst, Fabrieken en Ambachten.

Laat ons tot eene proeve zien, wat de Schrijver in het midden brengt, meer in het algemeen *over de keuze van een beroep*, waarbij hij tevens zijn ontwerp en oogmerk met dit Werkje ontvouwt. *Bladz.* 16 schrijft hij:

„ Ouders of Voogden zijn doorgaans de kiezers van een beroep, voor hunne kinderen en onmondigen; en dit is zeer natuurlijk; tot eene keuze, uit verscheidene dingen, te doen, behoort een, door ondervinding geoefend verstand en rijp oordeel, het welk men in kinderen, die naauwelijks de schole verlaten hebben, met geene mogelijkheid onderstellen kan. — Maar hoedanig geschiedt doorgaans die keuze? Drieërlei beweegredenen hebben hier doorgaans, of elk afzonderlijk, of allen te gelijk, plaats, en verleiden dikwijls de kiezers tot drieërlei gevaarlijke dwalingen, in deze zoo hagchelijke keuze, waar van het geluk of ongeluk des kinds, door zijn geheele leven, afhangt. Deze drie beweegredenen, waar door de Ouders of Voogden zich meest in hunne keuze laten leiden, zijn: *Gewoonte*, *Geld*, *Neiging*."

„ Wordt de keuze op *gewoonte* gegrond, dan neemt men in aanmerking het beroep dat de Vader van het kind oefent, of geoefend heeft, en dus den kiezeren in deszelfs aard bekend is; men redeneert dan doorgaans aldus: *De Vader heeft daar zoo vele jaren zijn brood mede gewonnen, het zal dus ook wel het best voor den zoon zijn, wijl hij, van jongs af aan, er mede bekend geworden is, en er dus de meeste betrekking op heeft.* Het besluit, op deze redenering gegrond, kan ondertusschen zeer valsch zijn, in gevalle men daar bij de natuurlijke neiging des kinds niet tevens in het oog houde; wijl de Vader, uit neiging tot zijn beroep, welligt hetzelve derwijze behartigd hebbe, dat

dat hij genoegzame voordeelen daar uit heeft kunnen verzamelen; daar in tegendeel de zoon, uit gebrek aan neiging tot de werkzaamheden zijns Vaders, en het involgen zijner eigene neigingen, het zelfde beroep verwaarloozende, er door in armoede vervallen zal."

„ Is het dat men, in de keuze des beroeps, op *Geld*, *Voordeelen*, of *Verhooging van Staat* ziet, dan wordt het beroep dat de Vader geoefend heeft, doorgaans verre verworpen. Den Vader, de onaangenaamheden, verdrieten en schaden, welke hem in zijn eigen beroep meer of min getroffen hebben, zich doorgaans met weêrzin herinnerende, en welligt geene natuurlijke neiging tot de daar aan gehechte werkzaamheden bezittende, hoort men doorgaans zeggen: *Al hadde ik tien of meer kinderen, ik zoude geen een derzelve in mijn beroep opbrengen.* De keuze valt dus natuurlijk op een, naar den uiterlijken schijn, voordeeliger beroep; men geeft ook dan geen acht op de natuurlijke neiging des kinds, en de zoon des kleedermakers, die welligt een bekwaam en gegoed kleedermaker zoude geworden zijn, moet studeren, of een aanzienelijker en voordeeliger beroep kiezen, waar in hij, door natuurlijke ongeschiktheid, een weerzin heeft, vordert er hoegenaamd niet in, en wordt eindelijk het verval ter prooije gegeven."

„ Wil men redelijker kiezen, en heeft men zeker duister gevoel, dat de voorkeur, welke men zelf aan zijn beroep, boven vele anderen, geeft, de beste grond is, waar op men kiezen kan, dan geeft men zorgvuldig acht op de *neigingen* des kinds zelven. Doch begint somtijds die opmerkingen te vroeg te nemen, en misleidt dus zich zelven. Het kind is een aap van den volwassen mensch, en bezit eene natuurlijke zucht tot naboetsing, tracht dus alle werkzaamheden en daden na te volgen, welke het dikwijls ziet, of die in-

zon-

zonderheid zijne, nog door weinig voorwerpen opgewekte, aandacht treffen; vooreerst trachten de meeste kinderen, de voorwerpen, welke hun het naast en het meest omringen, na te bootsen; het kind knipt of teekent gaarne beeldjes, of vermaakt zich bijzonder, wanneer men zulks voor hem doet. — Het overijld beſluit des Vaders ziet er dus reeds een geboren Schildergeest in; *het moet een Schilder of Teekenaar worden.* — Het gaat ſomtijds, of dikwijls, met zijn Vader naar de Kerk; de vele zintrekkende voorwerpen treffen daar zijne gewaarwording, inzonderheid de geſtalte en gebaarden van den perſoon, op wien hij ziet, dat aldaar elks oog gevestigd is; het zij den Domine, of den Priester.— Thuis komende bootst hij dien, in alles, zoo veel de omſtandigheden toelaten, na. — Hij moet dus op de Studie; *want in dien jongen ſteekt een geest, dien men vooral niet behoort te verwaarloozen.* — Dikwijls ook bootst hij zijns vaders bedrijf na; inzonderheid wanneer dat, door eenig vreemd geluid, zijne aandacht opwekt.— Hij is dus juist, zoo als men meent, daar toe geſchikt; het is een *aartje naar zijn vaartje; geen wonder, het is den jongen aangeboren!* dus ſpreekt men dan al dikwijls, en de jongen wordt, op dien grond, tót het beroep zijns vaders beſtemd, en daar in opgeleid. — Somtijds ook ziet hij de wachtparade optrekken; de regelmatige gang, kloeke houding, gelijke kleeding, ſierlijke tooi, blinkende geweren, treffen zijn geest; hij bootst alles, wat hij daar van nabootſen kan, na; exerceert met houten, bezemſteelen, en wat hem daar toe geſchikt voorkomt; men oordeelt dikwijls daar uit, dat zijne beſtemming in het krijgsleven ligt, wil hem daar in te gemoet komen, bezorgt hem op een of ander Kadetten-Inſtituut, en men vindt eindelijk, dat hij beter op den Predikſtoel of aan den Schaafbank gevoegd hadde. —

Dit

Dit zelfde bedrog heeft ook dikwijls plaats bij de neiging, die men in een kind tot het *zeeleven* meent te beſpeuren. Het is dikwijls zeer onbeſtendig in zijne neigingen; men kan ze niet juist bepalen; men beſpeurt levendigheid, woeligheid, onbeſtendigheid en weerzin tot gezette en bepaalde bezigheden in hetzelve: *de jongen is een zeeman in zijn hart, hij moet op de vaart*, en zijn geluk in een zwervend leven zoeken. Men laat hem dus in het wild voortgroeijen, wijl zijne jonge jaren hem nog onbekwaam maken om in Land- of Zeedienst aangenomen te worden." —

„ Maar inmiddels neemt het ligchaam toe in volkomenheid; deszelfs onderſcheidene vochten nemen den haar altijd bijblijvenden trap van overheerſching of meerderheid, en lijding, of minderheid, aan, en zie daar de neigingen, die eerst enkel uit zucht tot nabootſing beſtonden, beginnen aanmerkelijk te veranderen, en de natuurlijke aandrift der heerſchende gemaligdheid te volgen. Daar ligt dan dikwijls het geheele plan van opvoeding in dulgen, en men is genoodzaakt, hetzelve geheel te laten varen; de grondoorzaak dezer mislukking ligt dan alleen daar in, dat men te vroeg gekozen, en zich door den valſchen ſchijn eener volgzucht, die men voor natuurlijke neiging aanzag, bedrogen hebbe." —

„ Ondertusſchen is het, om de reeds opgenoemde redenen, allernoodzakelijkst, dat men, in de keuze van het beroep, met de *ware keuze* des kinds raadplege; doch deze ontdekt zich niet eerder, dan omſtreeks de veertien jaren, waar de kindsheid gezegd kan worden volkomen afgeloopen te zijn, en de oordeelskracht zich begint te ontwikkelen, welke tot den ſtaat van volwasſenheid, of tot de vijf en twintig jaren, aanwast." —

„ Men bepale zich dus, wil men regt en met goed gevolg kiezen, niet eer tot de keuze, vóór men

men het kind, of nu reeds den Jongeling, zelven over zijne ware neiging raadplegen kunne.— Echter, schoon men dat reeds kunne, vereischt het *oordeel* eene zekere kennis der zaken, waar over men oordeelt, en die den wil tot eene keuze kan overhalen; anders oordeelt en kiest men ligtelijk verkeerd, en zelfs tegen zijne meening, en men vindt, in het gekozene, dikwijls juist het tegendeel van het gene men er in had meenen te vinden."

„ Wel aan, ons voornemen is, door eene beknopte voorstelling van den aard en eigenschap, voor- en tegenspoeden, voorafgaande vereischten tot, en werkzaamheden, welke aan de voornaamste beroepen verknocht zijn, eene beknopte schets van dezelve te geven, om den Jongeling, waar in het oordeel slechts eenigzins begint werkzaam te zijn, de *wegen des levens*, als in een Tafereel bij elkander geplaatst; voor oogen te kunnen houden, en hem daar bij, dus, met eenigen grond, te kunnen vragen: *Wat wilt gij worden?*"

De Heer FOKKE beschrijft dus van de bovengemelde beroepen den aard en vereischten, en vertoont derzelver *aangenaamheden* en *onaangenaamheden*. Laat ons om een voorbeeld te geven van de wijze van behandeling, zien, wat hij van den Krijgsdienst zegt; onder anderen Bladz. 270 „ Maar, zal mogelijk iemand hier tegen inbrengen, dat iemand door zijn eigen belang, het belang zijns Lands en zijner Landgenooten tot den oorlog, het zij die aanvallende of verwerende, *offensive* of *defensive* gevoerd worde, aangespoord wordt, is toe te geven, en de daad van iemand, die voor de belangen van zijn vaderland strijdt, en zijne naburen, om die belangens wille aanvalt of derzelver aanval met geweld keert, heeft niets hatelijks in zich; maar sedert de Souvereinen ingevoerd hebben, om van de met hen in vriendschap levende na-

naburige of wel verafgelegene Souvereinen, menſchen te koopen, die ze tegen hunne vijanden opzenden, zonder dat die menſchen eenigen den minſten eigen deel of belang in den twist van hen met hunne naburen hebben, heeft de Krijgsſtand een min edeler aanzien verkregen; wijl men in de gehuurde en om loon ten ſtrijd gedrevene eigenlijke Soldaten, niet dan ellendige verkochte ſlaven meent te ontdekken, die genoodzaakt worden om, dikwijls verre van hun vaderland verwijderd, de belangens, niet van hun eigen, maar van eens anders vaderland, met hun leven te betalen."

„ Wat er van zijn moge, hij die een goed Militair tracht te worden, behoort zich voornamelijk te beproeven, of hij den geest van ondergeſchiktheid in die maat bezitte, dat hij zich enkel als een bloot werktuig kunne laten bezigen; want de wijze van oorlogen der tegenwoordige natiën verſchilt daarin zoo veel van die der ouden, dat er volſtrekt geene perſonele dapperheid en eigen werking in geduld kan worden; daar het geheele leger als één zamenhangend geheel aan te merken is, waarvan één deel bewogen wordende, het geheel terſtond mede bewogen wordt. Eenige duizend Soldaten zijn, in dit opzigt, ſlechts als één Soldaat aan te merken, en één enkel perſoon, die weder zijne bevelen ontvangen heeft, dien hij volgen moet, beweegt ze. Het beroep van Soldaat is dus eigenlijk eene broodwinning, rustende op een *Pactum* of verbond, van die ſoort, welke men *Do ut facias*, dat is: ik zal u dit en dat, kost en kleederen geven, als gij, zonder onderzoek of beoordeeling mijner bevelen, die blindelings volgt. Beveel ik u: vlieg tegen de Batterij in, gij vliegt er tegen in; en alle natuurlijke vrees voor de dood moet gij onderdrukken, want gij hebt zelfs uw leven aan mij verkocht."

„ Een Soldaat verkoopt in der daad, tot on-

der-

derhoud van zijn leven, het allerdierbaarste wat hij bezit; hij verkoopt zich zelven en zijn leven."

„ Hebt gij lust om dien vreemden en gewigtigen koophandel te drijven, wel aan, weet dan wat er toe noodig is."

„ Eigenlijk heeft de gemeene Soldaat niets noodig te kennen of te leeren, dan alleen met het geweer om te gaan; ziet hij echter op bevordering tot den rang van Officier, dan heeft hij voornamelijk oefening in verscheidene Talen, kennis van aardrijks- en wiskunde, en voorts doorzigt in de Taktiek of krijgskunde noodig. Deze wetenschap is althans onontbeerlijk voor den Generaal, welke het Terrein, waarop hij zijne manschap voert, of waar door zijn leger moet trekken om den vijand te ontmoeten, te ontwijken of in te sluiten, volkomen kennen moet; ten einde hij niet door denzelven omcingeld, of een gedeelte van zijn leger van het geheel afgesneden worde. List en overmagt zijn thans in de oorlogen twee der grootste vereischten; en echter leggen zich sommige natiën thans toe om, geheel buiten de gewone regelen der krijgskunst, gewaagde en geweldige ondernemingen te doen, welke dikwijls daarom zoo veel te gewisser slagen, wijl de naar orde en overleg handelende partij er geheel door in hare maatregelen, die zij op grond der waarschijnelijke operatiën des vijands meent te nemen, verward en gestremd wordt."

„ Aangenaamheden zijn aan den Krijgsstand in zoo verre verbonden, dat een wellevend en braaf Officier in alle fatsoenelijke gezelschappen met achting en onderscheiding behandeld wordt, en, inzonderheid dat hij, in vredestijd, wanneer zijne werkzaamheden geregeld afloopen, veel tijds overhoudt, om, is hij een man van smaak, zich met allerlei geestverzaangenamende oefeningen bezig te kunnen houden."

„ On-

„Onaangenaamheden, zijn in oorlogstijden enkel in den krijg te vinden, zonder eenige de minste aangenaamheid. Eene gedurige aanhoudende doodsvreeze, een beſtendige noodzakelijke dwang, om zijne geheel onbekende natuurgenooten, waar tegen hij geenen bijzonderen haat kan voeden, maar het leven te moeten dingen, en dat alles onder eene onophoudelijke krijgstucht, die den geheelen redelijken mensch in een automaat of kunstbeeld vervormt. Alleen het allerijdelſte wat ijdele herſenenen vervullen kan, namelijk de roem, die met duizenden gedeeld, of wel door velen verdiend en ſlechts door één eenigen genoten wordt, onderſteunt den Krijgsman in zijn moeijelijk en gevarelijk beroep."

Het Werk is verſierd met verſcheidene fraaije Kunstplaten, welke in tafereelen Zinnebeeldig of Historiesch voor het oog afbeelden alles, wat tot onderſcheidene beroepen behoort of betrekking heeft.

ELISABETH of de EDELE BALLINGEN, door de Schrijffter van MALVINA, MATHILDA, CLARA VAN ALBA, *enz Uit het Fransch vertaald.* Te Leijden *bij* J. van Thoir, 1809. 159 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-10—

Ouderliefde en kinderlijke trouw, welke alles onderneemt, en alle ongemakken en gevaren tart, om der ouderen heil te bewerken, is de hoofddeugd, welke in dit werkje, in de daad en handeling van ELISABETH met de ſchoonſte en ſchitterendſte kleuren afgemaald en voorgeſteld wordt,

door eene bevallige Schrijfster, Mevrouw COTTIN, wier geschrift ons in eene goede vertaling in onze moedertaal wordt mededeeld.

ELISABETH is de dochter van eenen doorluchtigen balling STANISLAUS POTOWSKIJ, die in ongenade van het Hof van *Petersburg* vervallen, en naar *Siberie* verbannen, aldaar met zijne vrouw, onder de namen PIETER SPRINGER EN THEODORA, en met deze zijne dochter ELISABETH eenzaam en verlaten leefde, met mannenmoed zijn onbarmhartig lot tartende. ELISABETH was een deugdzaam kind, wier liefde voor hare ouderen met de jaren toenam. Lang had zij met dezelven geleefd, zonder van het geheim harer ouders kennis te dragen, tot haar vader haar eindelijk het volgende verslag van dezelve gaf Bladz. 81. „ Hij gaf haar te kennen, welke heillooze oorzaken *Polen* verscheurd hadden, en hoe dit ongelukkig Koningrijk uit het getal der Mogendheden werd uitgewischt. „ Mijne eenige misdaad, lieve kind, zeide hij, bestaat in mijn vaderland al te veel bemind te hebben, en deszelfs vernedering niet te hebben kunnen dulden. De grootste vorsten die hetzelve beheerscht hadden, waren met mij van het zelfde bloed, ik zelf kon tot den troon geroepen worden. Dit vaderland, waarvan ik al mijn luister ontleende, had regt op mijne genegenheid en zelfs op mijn leven; ik heb het gedient, gelijk ik zulks verschuldigd was; alleen, aan het hoofd van een klein getal Poolsche edellieden, heb ik hetzelve tot het uiterste verdedigd tegen de drie groote mogendheden die naderden om het in te nemen; eindelijk overmand door de menigte der vijanden, onder de muren van *Warschauw*, in het gezigt van deze uitgebreide hoofdstad, een prooi der vlammen en der verwoesting geworden, was ik genoodzaakt terug te wijken, en mij aan de dwingelandij te onderwerpen, schoon ik in het binnenste van mijn hart niet

op-

ophield wederſtand te bieden. Vernederd, door altijd in mijn vaderland te blijven zonder een vaderland meer te hebben, zocht ik alom naar wapenen, alom naar bondgenoten, om aan *Polen* zijn aanwezen en zijn' naam te helpen wedergeven. Dan, vergeefſche pogingen, vergeefſche ondernemingen, dagelijks drukkender ketenen, welke mijne zwakke handen niet konden verbreken. De landen mijner vooronderen behoorden tot dat gedeelte, het welk onder de heerſchappij van *Rusland* viel; ik leefde aldaar met uwe moeder; gelukkig, duizendwerf gelukkig, indien het vreemde juk niet zwaar op mijne ſchouderen gewogen had: mijne vrijmoedige klagten, en vooral het groot aantal misnoegden dat zich rondom mij verzamelde, ontrustede een volſtrekt en wantrouwend Monarch. Op zekeren morgen werd ik uit mijn huis gevleept, uit de armen mijner echtgenoote, en uit de uwe, mijne dochter; gij hadt toen ſlechts vier jaren bereikt, en ſtorttet geene tranen wegens uw ongeluk, dan om dat gij uwe moeder zaagt weenen. Ik werd te *Petersburg* in de gevangenis geworpen, uwe moeder volgde er mij, en zich met mij te laten opſluiten was de eenige gunst welke zij verwerven mogt. Wij moesten bijna een geheel jaar in de afzigtelijkſte gaten opgeſloten blijven, beroofd van lucht, genoegzaam van daglicht, maar geenszins van hoop. Ik kon niet gelooven dat een regtvaardig vorst geene vergiffenis zou ſchenken aan een burger, die de regten van zijn vaderland had gehandhaafd, en dat hij zich niet zou vertrouwen op de beloften welke ik hem deed, van mij onderworpen te zullen gedragen; doch ik bevond weldra dat ik te veel goeds van de menſchen verwacht had; ik werd veroordeeld, zonder verhoord te zijn, en voor mijn leven naar *Siberie* verbannen. Mijne getrouwe gezellinne wilde mij niet verlaten, en ik kan niet verzwijgen dat zij mij hier verzel-

gelijk vergisſen; zij ziet hem ſtilzwijgend aan en ſtrekt hare armen naar hem uit, even of hij haar de poorten des hemels ſtond te openen. Hij loopt als buiten zich zelven naar haar toe, grijpt haar bij de hand, hij twijfelt nog ſteeds aan het geen zijne oogen zien. „ELISABETH, zegt hij, zijt gij het waarlijk? van waar komt gij, hemelſche Engel? — Ik kom van *Tobolsk*. — Van *Tobolsk*, alléén, te voet?" Dit vragende beefde hij van aandoening: „ja, antwoordde zij, ik ben alléén te voet gekomen, om vergiffenis voor mijn vader te vragen, en men verwijdert mij van den troon, men rukt mij van voor den Keizer weg. — Volg mij ELISABETH, ſprak de jongeling met vervoering, volg mij; ik zelve zal u aan den Keizer voorſtellen, doe hem uwe ſtem hooren, draag hem uw verzoek voor; hij zal het niet afwijzen;" hier op verwijdert hij de ſoldaten, en geleidt ELISABETH naar de kerk. Op dit oogenblik trok de Keizerlijke ſtoet door de groote deur; zoo dra de Keizer verſcheen dringt SMOLOFF tot bij hem door, terwijl hij ELISABETH bij de hand houdt, hij werpt zich met haar op de knieën, en zegt: „Sire, hoor mij, hoor de ſtem des ongeluks, der deugd; gij ziet voor u de dochter van den ongelukkigen STANISLAUS POTOWSKI, zij komt van de woestijnen van *Iſchim*, waar hare ouderen ſedert twaalf jaren in ballingſchap zuchten; zij is alléén van daar vertrokken, zonder hulp, zij heeft dien weg te voet afgelegd, bedelende haar brood onderwege, en tartende den ſmaad, de armoede, de ſtormen, alle gevaren, alle vermoeijenisſen, om aan uwe voeten genade voor haren vader af te ſmeken." ELISABETH hier op hare ſmeekende handen naar den hemel heffende, herhaalde de woorden: „*genade voor mijn vader.*" De omſtaande menigte was getroffen; men hoorde eene algemeene ſtem van bewondering. De Keizer zelf was aangedaan; hij

was

was op het sterkst ingenomen tegen STANISLAUS POTOWSKY, doch in dit oogenblik verdween alle vooringenomenheid: hij geloofde dat de vader van eene zoo deugdzame dochter niet misdadig kon zijn; maar al had hij zulks geweest, nogtans had ALEXANDER hem vergiffenis geschonken. „ Uw vader is vrij, sprak hij, ik schenk hem genade." ELISABETH hoorde verder niets; op het woord van *genade*, beving haar eene overmatige vreugd, zij viel buiten kennis in de armen van SMOLOFF."

Zij verwierf ook van den Keizer de gunst, om den Kourier, die 's Keizers genadebesluit zou overbrengen, te vergezellen met SMOLOFF, en was dus zelve de boodschapster van deze goede tijding voor hare ouderen. Hier mede en met het huwelijk van den braven jongeling SMOLOFF met ELISABETH eindigt de geschiedenis. „ Hiermede," zegt de Schrijffter Bladz. 158. „ wil ik mijn verhaal afbreken: — wanneer de lagchende beelden, de gelukkige tooneelen te zeer vermenigvuldigd worden, vermoeijen zij, om dat zij hare waarschijnlijkheid verliezen; men gelooft ze niet langer, men weet te wel dat een duurzaam geluk het deel van deze wereld niet is. De taal, hoe verscheiden, hoe overvloedig in uitdrukkingen der smart, is schraal en arm in die der vreugde, een enkele dag van geluk put haar uit. ELISABETH bevond zich in de armen harer ouderen, zij zullen haar mede nemen naar hun vaderland, om haar te plaatsen in den rang harer voorouderen; zij zijn moedig op hare deugd, en gaan haar vereenigen met den man dien zij zelve harer deugd waardig hebben gevonden. Laat dit genoeg zijn, laat ons hier eindigen, laten wij hier ruste nemen, bij het genot dezer aangename denkbeelden. Ik heb het menschelijk leven leeren kennen; ik ken deszelfs onzekerheden, de bedriegelijke hoop waarmede het ons misleidt, de vlugtige en denkbeeldige gelukzaligheden waarmede

het ons te leur ſtelt, dit alles doet mij vreezen, dat indien ik nog eene enkele bladzijde tot deze geſchiedenis wilde toevoegen, ik genoodzaakt zou zijn weder eene elende te moeten vermelden."

„ De hoofdzaak van deze geſchiedenis is eene ware gebeurtenis," zegt de Schrijfſter in de Voorrede, en in der daad, hoe verbasterd ook het menschdom zijn moge, wij durven met haar verwachten en hopen, dat er nog brave gevoelige kinderen op de wereld zijn, die alles voor hunne ouders zouden kunnen en durven beſtaan; en wij prijzen zeer het voortreffelijk oogmerk van dit werkje, het welk de Schrijfſter met deze woorden openlegt: „ Ik ſchreef, om eene der edelſte deugden op te wekken, en daartoe is de minſte trek uit het karakter van ELISABETH genoeg, zoo nog iets bekwaam is, de zaden van deugd, en eene edele betrachting derzelve op te wekken."

NATUURLIJKE HISTORIE van het RUNDVEE in HOLLAND, door JOANNES LE FRANCQ VAN BERKHEIJ, *Med. Doctor en Prælector in de Natuurlijke Historie aan 's Lands Univerſiteit te* Leijden, *Lid van verſcheidene, zoo Uitheemſche als Vaderlandſche, Maatſchappijen der Natuur- en Dichtkunde. Vijfde Stuk. Met noodige Afbeeldingen. Te* Leijden *bij* P. H. Trap, 1809. 112 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs bij Inteekening is f* 5-2—

„ Vermits de Platen, behoorende tot het IVde Stuk

Stuk tweede Gedeelte van dit Werk, (behelzende de Hoofdſtukken over de Verloskunde,) nog niet gereed zijn, zoo is men te rade geworden, om intusſchen dit vijfde Stuk, met drie, der in vorige Stukken ontbrekende en nu gereed zijnde Platen, uit te geven: zullende het vierde Stuk, tweede Gedeelte, boven gemeld, ſpoedig volgen." Zoo luidt een berigt, bij dit Stuk gevoegd. Wij geven hier een verſlag dus van het vijfde Stuk, het welk in vier Hoofdſtukken handelt van Ziekten van het Rundvee, en de middelen van geneezing voor dezelve. *Het eerſte Hoofdſtuk* bevat een Inleiding tot de kennis der Ziekten van het Rundvee in het algemeen, en beſchrijving van de ziekten der beenderen in het bijzonder. *Het tweede Hoofdſtuk* handelt over de ziekten van de ſpieren der Koeijen. *Het derde* over de ziekten van de klieren der Koeijen. *Het vierde* over de huidziekten der Koeijen.

De wijze van behandeling is dezelve, als de kundige Schrijver doorgaans in dit Puikwerk gewoon is te volgen. Onze Lezers zullen best in ſtaat zijn, hier over eenigzins te oordeelen, wanneer zij de *Inleiding* lezen, door ons uit het *Eerſte Hoofdſtuk* van deze Afdeeling overgenomen. „ Gelijk alle dieren, zoo zijn ook de Runderen onderworpen aan ziekten en gebreken, en wel zoodanig, dat dezelve dikwijls aan peſt- en algemeene ſterfziekte kwijnen, gelijk dit overbekend is. De ziekten en kwalen der Koeijen zijn vrij groot in getal, doch vele van dezelve kunnen nog al gemakkelijk genezen worden: ook zijn er verſcheidene, welke onder verſchillende benamingen een en dezelfde ziekte zijn. Wij zullen dezelve ordelijk voordragen, volgens den rang der ledematen, deelen, ſpieren, vaten, zenuwen, peezen en ingewanden, met alle derzelver deelen en onderdeelen, alles met de natuureigen benamingen, welke

de Hollandſche Landlieden er aan geven, en onder welke dezelve bij de Koemeesters, Vleeschhouwers, Veewelders enz. bekend zijn: wij zullen ook vooral niet uit het oog verliezen de reeds gemaakte verdeelingen, bij de beſchrijving van het beengeſtel, ſpiergeſtel en zenuwgeſtel der Koeijen in acht genomen, te weten: de verdeeling in het voorſtel, middelſtel en achterſtel, maar zullen echter de heete ziekte, veepest en zoodanige ziekten, welke het geheele ligchaam treffen, bijzonder behandelen, en hopen dus, dat wij het genoegen zullen hebben, zoo wel den kundigen als den onkundigen, ook in deze taak, die tot nog toe zoo geregeld niet behandeld is, te voldoen. Geregeld, zeggen wij, zoo verre wij weten, dat is, volgens de geregelde optelling der deelen, zoo als dit voor den Landman en anderen best vatbaar is, en derhalve niet naar de rangſchikking der ziektenkunde, die men *Pathologia* noemt, want wie zoude in ſtaat zijn, al wilde men, om dit zoo *ſysthematiſch* van de Koeijen te doen, als het van de Menſchen geſchiedt, en nog te minder, wijl hierin zelfs de geleerden, in de verdeelingen in klaſſen, ſoorten en bijſoorten, dermaten verſchillen, dat er ſchier geene Profeſſoren op Hooge Scholen zijn geweest, en nog komen, of zij veranderen meestal hunne *Pathologia* met opzigt tot de rangſchikking; veeltijds komen er nieuwe ziekten, waarnemingen en ſtellingen bij, die zeer dikwijls bij de Ouden voorlang bekend waren, en er zijn vele ſtelſels of *ſysthemata*, die meer verwarring dan klare eenvoudigheid behelzen, gaande het hiermede, zoo als HORATIUS ten aanzien der Dichtkunst zegt:

Multa renaſcentur, quae jam cecidere, cadentque
Quae ſunt in honore vocabula, ſi valet uſus,
Quem

Quem penes arbitrium est, & vis & norma loquendi.

Dat is, met vrijheid overgebragt:

Er wordt veeltijds herſchept en als op nieuw herboren,
't Geen de oudheid hield bedekt, en ganschlijk ſcheen verloren;
Doch naar 't gevoelen en 't gezag weêr werd vereerd.
Als nieuw: dus is het oud alweer in 't nieuw verkeerd.

„ Het is hierom, dat, daar wij bij onze Landzaten der Ouden kundigheden van den Veehandel, mitsgaders derzelver ſpreekwijzen en benamingen nog vindende, ons met voorbedachtheid toegelegd hebben om die te behouden en dezelve niet te veranderen, alzoo dit hun meer belemmering dan nut zoude aanbrengen.„

„ Hier uit kan men nu gemakkelijk de reden begrijpen, waarom ik mij volſtrekt aan geene andere rangſchikking heb willen noch kunnen houden, dan die, welke ik aangenomen heb, dat is, volgens mijne ondervinding en uit den mond der Veehouders zelve. Derhalve zijn vele omſchrijvingen der ziekten en de beproefde geneesmiddelen niet altijd en in alle gevallen de mijne, neen, maar hunne eigene, terwijl ik daarenboven al wat ik, in vroegere werken, van Koeijendoctors en Landbouwers heb kunnen vinden, bijeenverzameld, en bovendien uit de nieuwere en uitheemſche Schrijvers dat gene getrokken heb, het geen ik waerdig oordeelde, vooral de voorſchriften der geneesmiddelen, welke ik bij ondervinding wist goed te zijn: terwijl ik almede opzettelijk heb gezorgd om de maten en proportien zoo na

mo-

mogelijk naar het begrip der Landlieden op te geven; als bij voorbeeld: mengelen, pinten, flesschen, potjes, kopjes, ſleepjes, ponden, halfponden, oncen, handvol enz., in plaats van drachmen, ſcrupels, azen en dergelijke *medicinale* termen: het is daarenboven eene zeer moeijelijke zaak, om de *doſis* of hoeveelheid voor zulk een groot dier te kennen, en het hapert bij vele geleerden hier aan, dat zij te veel naar de proportien, welke aan den Mensch worden voorgeſchreven, in de Koeijen werken. Zoo heeft zekere Mr. DE VILAINE, wiens werk door de Akademie te *Parijs* met eene eereprijs bekroond is, hoe verdienſtelijk het ten aanzien van vele ziekten der Koeijen is, nogtans in het geheele werk doorſlaande blijken gegeven, dat zijne praktijk en voorſchriften, zoo in *doſis* als *ſymptomata* enz., volſtrekt naar die van den Mensch zijn ingerigt, het geen onzes inziens niet te pas komt, dan bij vergelijking, tot vatbaarheid voor den Landman."

Elk, wien Hollands Rijkdom, de Runderen, ter harte gaat, zal wel in zijn' ſchik zijn, met de vlijt, welke men betoont, met den achtervolgenden voortgang van dit zoo zeer belangrijk werk.

LETTER-NIEUWS.

JEZUS CHRISTUS, de Heiland der Wereld, ons Alles. Een ſtichtelijk Huisboek voor den Christelijken Burger en Landman, door C. G. FROHBERGER. Uit het Hoogd vertaald. — Onder dezen verheven Titel komt heden een Werkje van de pers te *Amſterdam* bij J. Tiel, op de Zeedijk, het welk in waarheid als het ſchoonſte Christelijk echt Bijbelsch Handboekje verdient aangeprezen te worden. *JEZUS CHRISTUS, de Heiland der Wereld*, wordt door den godvruchtigen Schrijver niet alleen als Verlosſer en Verzoener, maar ook als Leeraar en Voorbeeld ter navolging voor de Wereld, als Koning en Regent, als Opperhoofd zijner verlosten, tot

hun

hun troost en bemoediging, en als toekomende Regter en Zaligmaker, aan ons op de allerduidelijkſte wijze bekend gemaakt en aangeprezen. Terwijl dus het oogmerk van den Schrijver, om den Christenen hun Heiland, als hun eenigſte en liefſte, met een woord — als hun *Alles*, aan te bevelen, hier op de voldingenſte en tevens overtuigendſte wijze geſchiedt; zoo is er aan een goeden afrek van dit godvruchtig Werkje niet te twijfelen. De prijs is *f* 1-8 — en is ook alom bij de Boekverkoopers te bekomen.

Tot extra lage prijzen, wordt bij W. Brave, op den Nieuwendijk te *Amſterdam*, uitgegeven:

W. A. VAN VLOTEN, *Bijbelverklaring*, 13 Deelen voor *f* 8 —
——————— *Theologie des Bijbels*, 2 Deelen, — — 4 —
——————— *Opvoedingsboek des Bijbels*, — — 2 —

De Praktijk des Bijbels is geheel uitverkogt; nog weinige *N. Testamenten* zijn alleen nog maar te krijgen, benevens een Nieuw Werk van denzelfden Autheur: *Het hoog Beswind der Godheid*, over het geheele Menschdom, zoo wel als over elken ondeeligen, in het naauwſte verband met de volkomenſte vrijheid des Menſchen gebragt, en naar bepaalde Regels uit den Bijbel en de Geſchiedenisſen der Wereld verklaard, in gr. 8vo. *f* 1-18 —

VOOR *f* 2-4 — IN PLAATS VAN *f* 3-18 —

Gedurende de Maanden *October*, *November* en *December* dezes jaars 1809, wordt het Publiek aangeboden: *De Geeſtelijke Oden en Liederen*, door A. V. D. BERG, in leven geacht Predikant te *Arnhem*, vier Deelen gr. 8vo. uitmuntend uitgevoerd en verſierd met eene gefneden *Titel* en *Vignet*. Iets tot aanprijzing van dit overſchoone Werk te zeggen, is volkomen onnodig. De naam en ſchriften van V. D. BERG zijn in ons Vaderland alom met den uitgebreidſten lof bekend. — Men vindt in dit Boek niet minder dan een getal van *Een honderd negen en vijftig Liederen*, toepaſſelijk op alle omſtandigheden en gedragingen, waar in de mensch hier op aarde komt of komen kan. — De aftrek van dit Werk, volkomen aan het oogmerk voldoende, adverteeren de Boekverkoopers Paddenburg en Zoon, te *Utrecht*, dat niet langer dan de *bovengemelde maanden* het gemelde Werk tot den verminderden prijs zal te bekomen zijn; zullende met den 1 Januarij 1810 wedér op *f* 3-18 — in prijs geſteld worden, waar van men volkomen verzekerd kan zijn. Het is alom bij ieder Boekverkooper te bekomen.

Bij P. H. Trap, Boekverkooper te *Leijden*, is gedrukt en door denzelven alom verzonden:

Natuurlijke Historie van het Rundvee in Holland, door J. LE FRANCQ VAN BERKHEIJ, in gr. 8vo. Vierde Stuk, Tweede Gedeelte, met vier uitſlaande Platen. De prijs is bij Inteekening *f* 6-3 — Van de vorige Stukken zijn nog eenige te bekomen.

Dezer reeds uitgegevene Stukken zijn ook te bekomen onder den Tijtel: *Natuurlijke Historie van Holland*, door J. LE FRANCQ VAN BERKHEIJ, Vierde Deel, Tweede Stuk enz. en ſtrekken dus onder dezen Tijtel, ter verdere Kompletering van dit Werk.

Joh. van der Heij, Boekverkooper te *Amſterdam*, geeft uit en heeft alom verzonden:

I. *Geſchiedenis van den huzaar Zwartmantel*, door C. G. SALZMANN. Dit Werkje, opzettelijk voor de behoeften der tegenwoordige tijden van omwentelingen en oorlogen ingerigt, behelst eene levendige voorſtelling van de doorgaans verborgene, doch tevens ten hoogſten wijze en goede regering der Voorzienigheid in donkere en kommervolle dagen, en is eene alleszins gepaste wedergade van den voor weinige jaren door denzelfden Schrijver vervaardigde *Ernst Haverveld*. Hetzelve is verſierd met een fraai gegraveerde Plaat, door SMITS en MARCUS, in 8vo. Prijs 48 Stuiv.

II. *Philibert of de Betrekkingen. Een Roman, naar 't Hoogduitsch van* A VON KOTZEBUE. Eerſte Deel. Onder dezen tijtel levert de beroemde Schrijver eene treffende ſchilderij van eenen uitmuntenden Jongeling, die, door een te ſterk en goedhartig vertrouwen op beminden en vrienden, het doorgaand ſlachtoffer wordt van derzelver politieke zoo wel als bijzondere betrekkingen en baatzuchtige oogmerken; doch die door een edel meisje uit zuivere liefde meermalen gered en eindelijk gelukkig gemaakt wordt. Dit Werkje is mede verſierd met een Plaat, gegraveerde Titel en Vignet, door MARCUS, gr. 8vo. prijs 36 Stuiv. Het 2de en laatſte Deeltje is ter perſſe en zal ſpoedig volgen.

Het Spel dat zoo veelen in het verderf ſleept, in het ware daglicht te ſtellen, kan wel niet treffender, en tevens doelmatiger worden voorgeſteld, dan door den geheelen Levensloop van eenen Speeler van Profeſſie, te ſchilderen. Dit is gedaan in het heden uitgegevene Werkje: *Levensgevallen van een' Fahreſpeler*. Uit het Hoogduitsch vertaald, en te be-

bekomen te *Amſterdam* bij C. L. Schleijer en alom. In dit Werkje worden niet alleen de nadeelen van het Spel ten klaarſten betoogd, maar zelfs moet het bij ieder lezer den hoogſten afkeer van het Spel verwekken, en daar het zelve dus eene zedelijke ſtrekking heeft, is het zeer geſchikt om jonge lieden in handen te geven. Het zelve is met een fraai Plaatje voor den Titel verſierd.

TENTOONSTELLING

Voor de Kunſtlievende Jeugd, van *Costumes*, *Woningen*, *Huisraad* en *Speeltuigen der aloude Volkeren*; benevens een aangenaam en onderhoudend *Mengelwerk* in Proza en Poëzij. Met acht *Platen*, door den beroemden Graveur J. E. MARCUS, waarop bij de *tachtig Afbeeldingen*. Netjes gedrukt in klein formaat en geel cartonne bandjes, te *Amſterdam* bij P. G. en N. Geijsbeek, Boekverkoopers op de Lelijgragt, No. 21. De prijs is 11 Stuiv. en met gekleurde Platen 16 Stuiv. Dit in alle opzigten fraai en intereſſant Werkje, het welk in een beknopt beſtek vele wetenswaardige zaken bevat, die niet anders dan in groote Prachtwerken gevonden worden, waar voor men handen vol gelds moet uitgeven, het geen in deze dagen weinig Ouders gelegen komt, is een nuttig en aangenaam geſchenk voor leergierige jonge Lieden, die bij het beoefenen der Schriftuurlijke en aloude Geſchiedenis genoegzaam alles wat tot de Ceremonien van het Israelitiſche Volk betrekking heeft, tot de kleinſte bijzonderheden toe, in het zelve naauwkeurig afgebeeld en beknopt beſchreven vinden. Ouders en Onderwijzers kunnen door middel van dit Werkje hun onderrigt des te duidelijker en als het waarlaanſchouwelijk voordragen. Het afwisſelend *Mengelwerk* beſtaat uit onderſcheidene aardige Stukjes van vernuft en ſmaak; het is aanbeveling genoeg dat de meeste derzelven vervaardigd zijn door Leden van den met zoo veel roems bekenden dichterlijken Vriendenkring *Kunst door Vriendſchap volmaakter*, wiens *Zevende Inzameling van Dichtvruchten* dezer dagen mede bij gemelde Boekverkoopers van de pers gekomen en voor 36 Stuiv. te krijgen is.

BEKENDMAKINGEN.

Het Genootſchap *ter verdediging van den Christelijken Godsdienst*, opgerigt in den *Haag*, maakt

maakt bekend, dat, in plaats van den overleden Heer A. VAN ASSENDELFT, thans de Post als *Secretaris* bij hetzelve wordt waargenomen door den Heer THOMAS HOOG, Predikant te *Rotterdam*, aan wien de Verhandelingen en de Brieven, het Genootschap betreffende, voortaan moeten worden toegezonden.

De Deputaten der Synode van *Friesland* maken bekend, dat in hunne Vergadering van heden verkoren is tot Præses, D. A. ADRIANI, Predikant te *Dokkum*, tot Scriba D. G. ROORDA, Predikant te *Britsum* en tot Fiscus D. H. M. LAUMAN, Predikant te *Oosterlittens*.

Een ieder, die brieven, of eenige stukken voor de *Friesche* Kerk, Synode, of derzelver Deputaten te verzenden heeft, wordt verzocht dezelve te adresseren, niet aan den Actuarius der Synode, ook niet aan eenen van de Predikanten te *Leeuwarden*, maar aan den bovengemelden Præses der Deputaten, en op het adres er bij te voegen, dat dezelve bezorgd moeten worden in de Kosterij van de groote Kerk te *Leeuwarden*.

Uit naam der Deputaten voornoemd

Leeuwarden, den 12 van Herfstmaand 1809.

G. ROORDA, *Scriba*.

SY-

SYNODUS CONTRACTA VAN GELDERLAND.

NIJMEGEN. Den 22, 23 en 24ste van Oogstmaand dezes jaars is alhier gehouden, op verleende dispositie van zijne Excellentie den Minister van Eeredienst, eene Synodus Contracta in 't Departement van *Gelderland*, waarbij derzelver handelingen zijn getermineerd geworden.

Deze hooge Kerkvergadering werd geopend door de Hoog Eerw. Heer J. C. BOOT, Pred. te *Arnhem*, als Præses der vorige Synode, met een gepast en hartelijk Gebed; voorts bleek, dat herwaards waren afgezonden:

Uit de Eerw. Cl. van *Nijmegen*, DD. H. J. VAN WIJCK en M. COENEN, Predd. te *Nijmegen* en *Genth*; benevens de Heer J. J. KEER, Ouderling te *Nijmegen*.

Uit de Eerw. Cl. van *Thiel*, D. J. H. LAMMERS, Pred. te *Kesteren* en T. BLOEM, Ouderl. te *Thiel*.

——— Van *Bommel*, D. N. LANGE, Pred. te *Bruchem en Kerkwijk*.

——— Van *Zutphen*, D. H. W. VAN WORLDEREN, Pred. te *'s Heerenberg*.

——— Van *Nederveluwe*, D. A. J. MOEREL, Pred. te *Voorthuizen*.

——— Van *Overveluwe*, J. R. BOTTICHIUS MEURS, Pred. te *Twello*.

——— Van *'s Bosch*, S. VAN DER MEER, Pred. te *Ravestein*.

——— Van *Peel en Kempeland*, D. A. J. LAATS, Pred. te *Budel en Gastel enz.*

Van *Maastricht* was niemand tegenwoordig, als niet behoorende, volgens uitdrukkelijke kennisgeving van Z. E. den Minister van Eeredienst, tot het Koninkrijk van *Holland*.

Alle de fungerende Deputaten der Synode, die deze Vergadering op authorisatie van Hooggemelde Minister belegd hadden, waren insgelijks alhier tegenwoordig, zijnde de Hoog Eerw. Heeren:

Uit *Nijmegen*, D. F. J. VAN HARENCARSPEL, Pred. te *Nijmegen*.

Uit *Thiel*, D. A. KOPPEN, Pred. te *Hien en Dodewaart*.

Uit *Bommel*, D. SNETHLAGE, Pred. te *Deil en Enspijck*.

Uit *Zutphen*, D. J. NOORDINK, Pred. te *Zutphen*.

Uit *Overveluwe*, D. J. C. BOOT, Pred. te *Arnhem*.

Uit *Nedervelnwe*, D. L. BOUMAN, Pred. te *Harderwijk*.

Uit *'s Hertogenbosch*, D. R. SCHOUTEN, Pred. te *Alem en Mare*.

Uit *Peel en Kempeland*, D. A. WALKART, Pred. te *Eindhoven*.

Tot Moderatoren zijn benoemd:

DD.	VAN WIJCK,	*Præses*.
	LANGE,	*Adsessor*.
	BOTTICHIUS MEURS,	*Scriba*.

Alle de Corresponderende Synodens hadden hunne laatste handelingen overgezonden, uitgezonderd die van *Zeeland*, zullende ook onze acten naar allen weder verzonden worden.

Er was volgens meergemeld besluit van Z. Exc. geene Commissaris Politiek tegenwoordig, en daar Z. M. den Koning van Holland thans niet op *'t Loo* of in dit Departement tegenwoordig was, maar wegens den oorlog afwezig, heeft deze hooge Kerkvergadering geene Commissie kunnen benoe-

noemen, om derzelver opwachting bij Z. M in *Gelderland* thans te gaan maken, gelijk voorheen geschied was.

Alle de verrigtingen van deze hooge Vergadering met orde en voorzigtigheid afgehandeld zijnde, bleven als fungerende Deputaten dezer Synode, zoo als benoemd zijn:

DD. F. J. VAN HARENCARSPEL, uit *Nijmegen.*
A. KOPPEN, uit *Thiel.*
D. SNETHLAGE, uit *Bommel.*
J. NOORDINK, uit *Zutphen.*
J. C. BOOT, uit *Overveluwe.*
L. BOUMAN, uit *Nederveluwe.*
R. SCHOUTEN, uit *'s Hertogenbosch.*
A. WALKART, uit *Peel en Kempeland.*

Eindelijk is deze hooge Kerkvergadering vriendbroederlijk gescheiden, na dat dezelve door D. Præses met dankzegging en gebeden tot God was besloten.

SYNODE VAN ZUID-HOLLAND.

De Christelijke Synodus van het voormalig *Zuid Holland*, is den 4den van Hooimaand en volgende dagen van dit jaar 1809 te *Dordrecht* gehouden.

Als Voorzitter der Synodus van het vorige jaar opende de Hoog Eerw. Heer VAN ROSSUM, de Vergadering met een plegtig Gebed.

D. VAN DEN DOORSLAG haalde als Pastor loci de credentien op, uit welken bleek, dat tot deze hooge Kerkvergadering afgezonden waren:

Uit *Zuid-Holland.*

DD. J. H. VAN DEN DOORSLAG en H. S. VAN RIJSOO-T LULIUS, Predd. te *Dordrecht* en *Nieuwervaart* (*de Klundert.*)

Uit *Delft en Delfsland.*

DD. D. J. VAN BRANDENBURG, loco KOOT, C. LOREIN en P. J. RESLER, Predd. te *Delfshaven*, *Schipluiden* en *Maasſluis*; benevens de Heer A. SMITS, Ouderling te *Delft.*

Uit *Leijden en Neder-Rhijnland.*

DD. N. SCHOTSMAN en D. HALDER, Predd. te *Leijden en Valkenburg*; benevens de Hoogel. Heer N. G. OOSTERDIJK, Prof en Ouderl. te *Leijden.*

Uit *Gouda en Schoonhoven.*

DD. B. RATTINCK, J. P. A. WINTGENS en J. ROELOFS, Predd. te *Ammerstol*, *Vianen* en *Oudewater*; benevens de Heer B. VAN RIJSSEL, Ouderl. te *Vianen.*

Uit *Schieland.*

DD. T. HOOG en L. VOGELENSANK, Predd. te *Rotterdam* en *Rhoon.*

Uit *Gorinchem.*

DD. R. SPEELMAN en G. SPIJKER, Predd. te *Hardinxveld* en *Kedichem.*

Uit *Voorne en Putten.*

DD. J. S. VAN STAVEREN en R. E. VETTER, Predd. te *Brielle* en *Oude Tonge*; benevens de Heer K. MEUDT, Ouderl. te *Brielle.*

Uit *'s Hage.*

DD. W. L. KRIEGER, als Secundus van D. M. JORISSEN en P. FAASSEN DE HEER, Predd. te *'s Hage* en *Scheveningen.*

Uit *Woerden en Over Rhijnland.*

DD. P. ZILVERGIETER HOOGSTAD en J. A. WIEDEMAN loco WIARDI, Predd. te *Zwammerdam* en *Waddinxveen.*

Uit *Buuren.*

DD. T. BUSSINGH, loco KEERBERGEN, H. VAN WOU-

WOUDENBERG, loco FABIUS; benevens de Heer P. J. VAN RHEDE, Ouderl. te *Kulenburg*.

Uit *Breda*.

DD. G. WUIJSTER en J. STEENBAKKER, Predd. te *Breda* en *Princeland*.

Uit welke Heeren tot Moderatoren zijn benoemd:

Præses D. SCHOTSMAN.
Adsessor D. RATTINCK.
Scriba D. VOGELENSANK.

Als Deputaten waren in deze Vergadering tegenwoordig de Hoog Eerw. Heeren DD. STORM VAN 'S GRAVEZANDE, MARTIJN, VAN ROSSUM en VAN PELLEKOM, welke Heeren binnen leidden den Hoog Eerw. Heer J H. MOLENGRAAF, Predd. te *Wijdenesse*, als Correspondens van *Noord-Holland*, zijnde de Acte der andere Corresponderende Synode, ook die van *Zeeland*, (doch except die van *Stad en Lande van Groningen*, welke naderhand is ingekomen) ter tafel.

Gem. Heer Correspondens van *Noord-Holland* de Vergadering broederlijk gegroet, en over derzelver besluiten en handelingen Gods dierbaarste zegeningen toegewenscht hebbende, werd door D. Præses zeer gepast beantwoord.

Als Deputaten continueerden DD. VAN ROSSUM en VAN PELLEKOM, en in plaats der aftredenden werden benoemd DD. HALDER, Secundus SCHOTSMAN en SPIJKER, Secundus SPEELMAN.

Deze Synodus dit jaar per Acta zullende correspondeeren, werden, volgens het gearrestéerd Reglement geene Correspondenten benoemd.

De Hoog Eerw. Heer Præses heeft met den Pastor loci den Heer Burgemeester, namens deze Vergadering, begroet en de werkzaamheden afgelopen zijnde, en alle de Leden over genotene receptie en gulle gastvrijheid hunne voldoening betuigd hebbende, heeft de Voorzitter deze hooge Kerkvergadering met dankzegging aan God gesloten.

SYNODUS CONTRACTA

VAN

U T R E C H T.

Gehouden te Utrecht, *den* 5, 6 *en* 7*den van Herfstmaand*, 1809.

Volgens het plan, door Depp. Syn., op last van Z.E. den Minister van den Eeredienst, ontworpen, en door den Minister voorn. in een besluit veranderd, is deze Synodus Contracta zamengekomen; en na dat dezelve door den Hoog Eerw. Heer W. L. VOORDUIN, Pred. te *Utrecht*, als Præses der voorgaande Synode, met een gepast Gebed geopend was, bleek uit de credentien der Afgevaardigden uit de respective Classen, dat tot bijwoning dezer Vergadering tegenwoordig waren:

Wegens de Eerw. Classis van *Utrecht*.

De Wel Eerw. HH. L. J. BEVERLO BROUWER, J. SPAAR en D. TER VEER, resp. Predd. te *Utrecht*, *Montfoort* en *Maarsen*.

Wegens de Eerw. Classis van *Amersfoort*.

De Wel Eerw. HH. J. M. PETERSEN NOBBE, D. J. ONINK en A. VAN BEMMELEN, resp. Predd. te *Baarn en Eembrug*, *Zoest* en *Ankeveen*.

Wegens de Eerw. Classis van *Rhenen en Wijk*.

De Wel Eerw. HH. J. ROGHAIR, A VAN RAALTE en J. VAN DOESBURGH, resp. Predd. te *Bunnik en Vechten*, *Renswoude* en *Wijk*.

Uit welke Heeren tot Moderatoren verkozen zijn:

Præses D. L. J. BEVERLO BROUWER.
Adsessor D. A. VAN RAALTE.
Scriba D. A. VAN BEMMELEN.

Als

Als Gedeputeerden van de voorgaande Synode, zaten in deze Vergadering de Hoog Eerw. HH. H. VAN LIL, W. L. VOORDUIN, P. J. LAAN en G. J. COOLHAAS, resp. Predd. te *Schalkwijk*, *Utrecht*, *Amersfoort* en *Amerongen*.

Volgens de tegenwoordige inrigting, waren alleen de Acten der corresponderende Synoden overgezonden, en wel van *Gelderland*, *Noord-Holland*, *Overijsfel* en *Stad en Lande*.

De Heeren Moderatoren zijn benoemd, om, namens deze Vergadering, den Heer Landdrost van het Departement *Utrecht*, den Hoog Welgeb. Heer J. H. VAN LIJNDEN TOT LUNENBURG, de vereischte hulde te betuigen, en de belangen van het Hervormd Kerkgenootschap aan te bevelen: aan welken last voorn. Heeren met zeer veel genoegen voldaan hebben.

Als Dep. Syn. zal aanblijven D. VOORDUIN, Sec. SEGAAR.

Tot nieuwe Depp. Syn. zijn aangesteld:

Uit de Eerw. Classis van *Utrecht*.

D. BEVERLO BROUWER, Sec. SEGAAR.

Uit de Eerw. Classis van *Amersfoort*.

D. ONINK, Sec PETERSEN NOBBE.

Uit de Eerw. Classis van *Rhenen en Wijk*.

D. ROGHAIR, Sec. VAN RAALTE.

Tot waarneming der Correspondentien, indien het noodig is, het zij persönelijk of schriftelijk, zijn benoemd:

Naar *Gelderland*.

D. VAN BEMMELEN, Sec. VAN DOESBURGH.

Naar *Zuid-Holland*.

D. VAN DOESBURGH, Sec. BEVERLO BROUWER.

Naar *Noord-Holland*.

D. VAN RAALTE, Sec. VAN BEMMELEN.

Naar *Friesland*.

D. SLGAAR, Sec. ROGHAIR.

Naar *Overijsſel.*

D. TER VEER, Sec. ONINK.

Naar *Stad en Lande.*

D. PETERSEN NOBBE, Sec. TER VEER.

Waarna deze Synode met dankzegging en gebed door den Præſes beſloten is.

SYNODUS CONTRACTA VAN DRENTHE.

Gehouden te Aſſen, *den 15den van Oogſtmaand* 1809. *en volgende dagen.*

Na eene gunſtige qualificatie van zijne Excellentie den Minister van den Eeredienst van den 14den van Zomermaand 1809, No. 13. en bekrachtiging van de wijze, op welke deze hooge Kerkvergadering behoorde gehouden te worden, zijn op dezelve als Moderatores verſchenen de Viſitatoren der drie *Drentſche* Claſſen, zijnde de Hoog Eerw. Heeren:

D. R. J. STAVERMAN, Pred. te *Colderveen*, Præſes.

D. O. VAN GIFFEN, Pred. te *Vries*, Adſeſſor.

D. J. HOEKS, Pred. te *Odroorn*, Scriba.

En na de opening bleek, dat tot deze Vergadering afgevaardigd waren:

Uit de Eerw. Claſſis van *Emmen.*

D. J. VAN LOENEN, Pred. te *Dalen* en D. W. SCHELTENS, Pred. te *Oosterhesſelen.*

Uit de Eerw. Claſſis van *Meppel.*

D. G. SMIT, Pred. te *Meppel* en D. G. SCHRUDER, Pred. te *Vledder.*

Uit de Eerw. Claſſis van *Rolde.*

D. H. HERES, Pred. te *Gieten* en D. S. BEGEMAN, Pred. te *Norch.*

Zijnde bij het einde dezer Vergadering tot plaatsver-

vervangers der Heeren Viſitatoren aangeſteld de Eerw. Heeren:

DD. S. BEGEMAN, *Præſes.*
J. VAN LOENEN, *Adſeſſor.*
G. SMIT, *Scriba.*

Uitmakende de Commisſie om de loopende zaken in dit jaar te behandelen.

De Leden der Vergadering erkenden met dankbaarheid de vergunning van zijne Majeſteit den Koning van Holland, tot het houden dezer Vergadering, en de Præſes beſloot dezelve met een gepast Gebed.

Ook is deze Vergadering volgens gewoonte met eene Leerrede geopend door D. G. SCHREUDER, naar aanleiding van *Luc.* XIV: 22*b*. *Nog is daar plaats*, en geſloten door D. S. BEGEMAN, naar aanleiding van Jezus woorden *Joann.* VII: 17. *Zoo iemand enz.*

SCHOOL-NIEUWS.

NIJMEGEN.

Den 5den dezer maand, werd binnen onze ſtad weder de halfjarige promotie der bloeijende Latijnſche Schooljeugd, met de gewone plegtigheid gevierd.

De Rector E. J. B SCHONCK, opende dezelve met het reciteren van een Nederduitsch dichtſtuk: *over de verſchillende neigingen van den mensch, gewijzigd naar deszelfs vier verſcheidene trappen des ouderdoms.* Daar toe aanleiding nemende uit het zeggen van den dichter HORATIUS, in zijne *ars poetica* vs. 156. en volgende: *aetatis cujusque notandi ſunt tibi mores.*

Dit, naar genoegen van eene aanzienelijke ſchare Toehoorders en Toehoorderesſen, afgeloopen

en door een aangenaam muziek vervangen zijnde, ging gemelde Rector nader tot de Schoolplegtigheid over, en wijde dezelve met een toepasselijk Latijnsch *carmen elegiacum* in. Hierop namen twee wakkere en in naarstigheid uitmuntende Jongelingen J. J. NIJBAKKER en P. S. SCHEERS, afscheid van onze Scholen, elk met eene Latijnsche Redenvoering, waar van de eerste tot onderwerp had *de ijdelheid der rijkdommen*, de tweede *den kraanvogel beschouwd als een uitmuntend voorbeeld van waakzaamheid.* Na dat zij alvorens met fraaije eereprijzen, uit de hand des Voorzitters begiftigd waren.

Hier op volgde de uitdeeling der eerbelooningen aan de Leerlingen van lagere klassen, die boven hunne makkers, in naarstigheid hadden uitgemunt, namelijk aan L. BREDERODE, E. F. VISSER, R. SCHEERS VAN HABENCARSPEL, F. F. PRAGER, L. HOFMAN, E. C. BÜCHNER, J. STOLK, J. M. TRIEBELS, H. CASTANJEN, C. TEN HOET, J. M. NOORDUIJN, P. A. HARDENDONK, J. M. MATERN en P. STADNITSKI, die allen op eene bevallige wijze, aan de Heeren opzieneren der School, voor de genotene eereprijzen, in Latijnsche dichtmaat, hunnen dank betuigden, en dus de goedkeuring en stille toejuiching van eene aanzienlijke menigte toehoorders genoten. Waar op eindelijk deze plegtigheid met een aangenaam instrumentaal muziek is besloten.

THIEL.

Den 8sten Sept. had hier de gewone jaarlijksche promotie plaats. De Rector C. F. NAGEL, opende deze plegtigheid met eene voortreffelijke Redenvoering: *de Cn. Pompejo Magno.* Na hem beklom de veelbelovende Jongeling PH. CH. MOLHUIJSEN, den Predikstoel, hield met veel bevalligheid eene door hem zelven gestelde Redenvoering: *de praestantia, utilitate et necessitate lin-*

linguae graecae, en werd met eenen kostbaren prijs tot de Akademiſche lesſen bevorderd. Eindelijk hield de uitmuntende Jongeling G. N. NAGEL, met algemeene goedkeuring eene declamatie: *de praestantia et utilitate linguae latinae*, en werd met eenen prijs van naarſtigheid begiftigd.

Van de tweede Clasſe der tweede School, werden tot de eerſte Clasſe der derde School bevorderd J. W. E. DE MAN en J. H. B. LOBBEREGT, en van de tweede Clasſe der eerſte School, tot de eerſte der tweede School J. C. NAGEL en W. A. G. TH. POST. Deze werden allen met prijzen beſchonken, en bedankten de Heeren Curatoren daar voor, op eene zeer bevallige wijze. Een voortreffelijk orgelmuziek veraangenaamde niet weinig deze plegtigheid.

ZUTPHEN.

Den 21ſten van Oogstmaand 1809. Heden is alhier de gewone halfjarige promotie onzer Latijnſche Schooljeugd op het Auditorium van het Gijmnaſium gehouden. De uitmuntende en veelgoeds belovende Leerling van des Rectors School H. W. DE WILDE, werd, na dat hij met uitnemende bevalligheid zijne Redevoering, *over de voortreffelijkheid der Godgeleerdheid boven andere wetenſchappen*, had uitgeſproken, met eenen kostbaren prijs beſchonken, en tot de openbare Lesſen bevorderd. Hier na werden de Leerlingen der andere Klasſen, als H. H. EVERS, J. E. BARENBRUGH, F. F. SCHULTZE, G. H. VAN DER LINDEN, H. EVEKINK, C. DANËELS VAN WIJKHUIJSE, G. H. BERGHEGE, F. J. THIEME, J. L. LEFERS en J PH. W. NOORDINK, tot hoogere Klasſen en ordens opgeleidt, en ontvingen verdiende eereprijzen, waar voor zij aan Heeren Curatoren met toejuiching der aanſchouwers, die in groote menigte deze plegtigheid met hunne tegenwoordigheid

heid vereerden, hunnen dank betuigden. Eindelijk werden acht zilveren schrijfprijzen aan de Leerlingen van de twee onderste Scholen, die in de schrijfkunst hadden uitgemunt, ten geschenke gegeven. Voor, onder, en na dit alles liet zich een aangenaam muziek hooren.

DOETICHEM.

Den 7den van Herfstmaand. Heden heeft hier de bevordering der Latijnsche Schooljeugd plaats gehad. Deze plegtigheid door den Rector A. SLOTHOUDER, met eene toepaselijke voorafspraak geopend zijnde, hielden drie zeer verdienstelijke en veelbelovende Jongelingen J. B. COOPS, A. A. HUMMELINCK en J. G. BECKING, welke tot de Akademische voorlezingen bevorderd werden, hunne Redevoeringen. De eerste, welke in den tijd van twee en een half jaar de loopbaan dezer Scholen volbragt heeft, *oreerde pro inscitia et vita voluptaria, dat is: ten voordeele van de onwetenheid en 't vermakelijke leven.* De tweede, *de utilitate Theologiae naturalis in Christiana, dat is: over de nuttigheid van de natuurlijke Godgeleerdheid in de Christelijke.* De derde, *de Monarchia, dat is: over een eenhoofdige regering.* Na dat deze Jongelingen hun werk met eene gepaste vrijmoedigheid verrigt hadden, en de Rector hun in dichtmaat met hunne bevordering geluk gewenscht had, werd de wakkere Jongeling G. H. HUENDER, met eene belooning tot den bovenste rang bevorderd. Verder werden in den derden rang de uitmuntenden Leerlingen H. G. J. BECKING en J. L. BECKER, en in den benedensten rang de naarstige Jongelingen W. E. KETJE, E. G. PLANTEN, T. H. RENSSEN, F. CLEMENT, R. H. HUENDER en H. BECKER, met beloonigen van naarstigheid beschonken, welke allen hunne dankzeggingen in dichtmaat met veel bevalligheid reciteerden. Deze plegtigheid, welke door een fraai orgel-

gelmuziek verlevendigd werd, is tot groot ge noegen van Heeren Scholarchen en veele aanzienlijke toehoorders afgeloopen.

LEIJDEN.

Den 30sten van Oogstmaand. Heden heeft alhier de gewone halfjarige prijsuitdeeling aan de Latijnsche Schooljeugd, in de Vrouwe of Fransche Kerk plaats gehad.

Bij welke gelegenheid de zeer verdienstelijke Jongeling G. H. DOZIJ, tot de Akademische Lessen bevorderd, eene Redenvoering heeft gehouden, *de Jurisconsulto Erudito*.

Voorts zijn de navolgende voortreffelijke Jongelingen met prijzen vereerd, tot hoogere Klassen overgegaan. Van de derde naar de tweede Klasse J. P VAN HEUKELOM en J. VAN HOORN, *Corn. Fil.* Van de vierde naar de derde W. VAN GENT, P. M. CALIS en J. C. SWART. Van de vijfde naar de vierde H. J. VAN AFFELEN, en van de zesde naar de vijfde M. S. COEBERG en W. F. KOPPESCHAAR.

Buitengewone prijzen van naarstigheid zijn uitgedeeld. Op de derde Klasse aan J. VAN HOORN, *Henr. Fil.* Op de vierde aan P. STRENMEIJER en J. MESS. Op de vijfde aan J. M. SWART, en op de zesde aan J. T. BERGMAN.

De Rector der Schole L. WENSINCK VAN ROUVEROIJ, wegens deszelfs gevorderde jaren en langdurige gewigtige diensten, *salvo honore et stipendio*, Emeritus zijnde verklaard, heeft bij deze gelegenheid van Heeren Scholarchen en van de Schooljeugd een zeer gepast en aandoenlijk afscheid genomen; terwijl deszelfs plaats als Rector is vervuld door den Conrector F. A. BOSSE, en de Praeceptor W. L. GAUBIER, aan dezen in de waardigheid als Conrector is opgevolgd. De Praeceptorsplaats aan de School is provisioneel onvervuld gelaten.

DEN

DEN HAAG.

Heden den 11den Sept. 1809. is de halfjarige promotie der Latijnſche Schooljeugd tot veel genoegen der hoorderen alhier geſchied. Van des Rectors Klaſſe zijn twee naar de Akademie gezonden, welker eerſte J. A. DE LUSSANET SABLONIERE, *de accurata Gentilium cognitione homini Christiano admodùm necesſaria*, heeft georeerd, en om uitſtekende verdiensten met een buitengewoon Praemium Promotionis ornatius, en een Praemium Graecum is bekroond. En welker tweede M. H. VAN SON, *de dicto Catonis, deſpice divitias, ſi vis animo eſſe beatus*, geſproken heeft, en met een gewoon Promotionis Praemium begunſtigd is. Waar na twee andere lofwaardige Jongelingen, die nog een half jaar bij den Rector blijven zullen, C. P. LAMMERS VAN TORENBURG en B. R. VAN DER MEULEN, welverdiende Diligentiae Praemia ontvangen hebben. Op de Klaſſe van den Conrector hebben verſcheidene Leerlingen zeer grooten lof behaald. Aan drie derzelven, die naar de Klaſſe van den Rector overgingen, C. C. RAVEN, A. ROELOFS en J. A. SCHMIT, zijn Praemia Promotionis toegewezen. En twee anderen, A. BOGAARS en C. U. HUBER, die op deze Klaſſe nog gaarn wat vertoeven wilden, hebben de eere gehad, dat aan den eerſten een ornatius, en aan den tweeden een gewoon Praemium Diligentiae is toegekend. Onder de geenen die van de derde Klaſſe konden opklimmen zijn de twee eerſten, H. IN DE WEIJ en M J. SALOMONS, ornatiora, en de twee volgende R. CAMPBELL en H. A. DRIELING, gewone Promotionis Praemia waardig gekeurd. Terwijl onder zoodanigen, die van de vierde tot de derde Klaſſe overſtapten, aan den braven A. HEITING, een Praemium Promotionis gegeven werd. Alle deze veel belovende en met eereprijzen begiftigde Leerlingen, hebben hunne gratiarum actiones met groote be-

bevalligheid uitgesproken: en deze geheele plegtigheid is met gepaste heilwenschen door den Rector besloten.

GORINCHEM.

Den 5den van Herfstmaand. Heden is alhier de jaarlijksche promotie onzer Latijnsche Schooljeugd gevierd. Na dat de Heer Rector G. W. BOOT, dezelve met eene naar de plegtigheid geschikte prolusio had geopend, werd de vlijtige Jongeling J. B. KOKSE, tot de Akademische Lessen bevorderd; welke, schoon door toevallige omstandigheden verhinderd, zijne voorgenomene Redenvoering te houden, evenwel de aan hem toegelegde aanzienlijke eereprijs heeft weggedragen.

Wijders zijn van de vierde naar de vijfde Klasse bevorderd H. E. VERSCHOOR, en van de derde naar de vierde Klasse J. G. ROOSENBURG en P. B. DE KOCK, welke voor de aan hun geschonkene prijzen van naarstigheid en goed gedrag, met veel bevalligheid hunne gratiarum actiones hebben gereciteerd. Zijnde deze plegtigheid door het orgelmuziek en door de tegenwoordigheid eener aanzienlijke schare van toehoorders veraangenaamd en luister bijgezet.

Aan hun, die den bovengenoemden Rector met derzelver vertrouwen gelieven te vereeren, wordt bij deze gelegenheid berigt, dat hij zich door het vertrek van twee Leerlingen, die zijne huisvesting en onderwijs hebben genoten, meer dan gewoonlijk in staat ziet gesteld, om wederom anderen ten zijnen huize te recipiëeren.

CULENBORG.

De gewone promotie onzer Latijnsche Schooljeugd, den 7den van Herfstmaand in de Lutherſche Kerk gehouden wordende, deed de zeer gel. Heer J. S. SWAAN, onze hooggeschatte Rector, eene ter zake dienende Redevoering, waarin hij de volgende vraag zich ter beantwoording voorstelde:

An

An merito nonnulli Periclem, vituperent, quasi qui, cum civium moribus corrumpendis; tum bello Peloponnesiaco; quod eo praesertim auctore, saevierit, patriae ruinae locum praebuerit.

Hier na werden wegens hunne loffelijke vorderingen met fraaije eereprijzen begiftigd en tot hooger Scholen bevorderd de navolgende verdienstelijke en veelbelovende Jongelingen: J. F. H. N. VON ROSENTHAL en C. F. LAKERVELDT, beide *Culenborgers*, van de vierde tot de vijfde; P. J. H. HOOFD GRAAFLAND, van *Tiselstein*, van de derde tot de vierde; F. C. B. F. M. VON ROSENTHAL, van *Culenborg*, H. HOOFD GRAAFLAND, van *Tiselstein* en J. SWAAN, van *'s Hage*, de twee laatste zonder prijs, van de tweede tot de derde; F. C. KIAT, van *Dordrecht* en P. J. LETTE, van *Leijden*, de laatste zonder prijs van de eerste tot de tweede School: terwijl aan J. J. KNIBBE van de eerste School een buitengwone eereprijs gegeven werd uit hoofde zijner uitstekende naarstigheid en vlijt. — Alle welke beloonde Jongelingen met de meeste bevalligheid Heeren Curatoren en hunne waardigen Rector in Latijnsche verzen hunnen dank betuigden.

De gansche plegtigheid, aangevangen, afgewisseld en besloten met een aangenaam instrumentaal Muziek, liep tot groot genoegen der aanwezigen af.

APPINGEDAM.

Heden den 28sten van Oogstmaand, voormiddag ten 10 uren, werd in 't Koor van St. Nicolai Kerk alhier, de Promotie onzer Latijnsche Schooljeugd met veel plegtigheid gehouden, na dat eenige weken te voren het gewoon halfjarig Examen omtrent dezelve had plaats gehad.

De Rector G. VAN DEN BROEK, opende deze plegtigheid met eene zeer gepaste Vooraffspraak, waar na de veelbelovende Jongeling J. WINSHEMIUS het Spreekgestoelte beklom, en op eene bevallige wijzen

ze, tot algemeen genoegen van deskundigen oreerde: *de necessaria ac utilissima historiarum cognitione.* Worddende dezelve tot de Akademie voorts bevorderd.

Vervolgens werden nog van de tweede tot des Rectors School bevorderd, S. A. DE JONGE, van de eerste tot de tweede School; J. SMIT, P. H. PEERLKAMP en H. H. BRUCHERUS CLEVERINGA; zijnde de eerstgenoemden der gepromoveerden van ieder School elk met een aanzienelijk præmium begiftigd geworden.

BEKENDMAKINGEN.

De Classis van *Gouda en Schoonhoven*, op hare Vergadering, den 22sten van Oogstmaand te *Gouda* gehouden, gehoord hebbende het rapport van hare Gecommitteerden, heeft haar in de onaangename noodzakelijkheid gevonden, de BB. Ouderlingen GOVERT ZIJDERVELT en DIRK VAN BRUGGE, en den Diacon CORNELIS BOGAARD, te *Heicop en Boeicop*, *wegens het niet gebruik maken van 't Evangelisch Gezangboek, en alzoo geven van een zeer ontstichtend en ergerlijk voorbeeld in de Gemeente, en hunne halstarrige volharding daar in, niettegenstaande de herhaalde pogingen der Classis en de herinnering aan de nadrukkelijke Classicale en Synodale besluiten, welke de Leden van tederen Kerkenraad zoo stellig verpligten*, van hunne Kerkelijke bedieningen te ontzetten, gelijk zij dezelve ontzet bij dezen, krachtens de Classicale en Synodale besluiten, dezelve wél ernstig verbiedende het waarnemen van eenig deel hunner voornoemde functien.

CONSTANT VAN DEN KERKHOVEN,
Cl. h. t. Scriba.

De Classis van *Voorn en Putten* maakt aan alle belanghebbenden bekend, dat zij tot Questor Vitiarum heeft aangesteld den Wel Eerw. Heer H. PAUW, Pred. te *Brielle*, in plaats van den Wel Eerw. Heer D. MUNTING, Pred. te *Brielle*, die op zijn verzoek, met dankzegging voor gedane diensten, van dien post is ontslagen.

J. S. VAN STAVEREN, Pred. te *Brielle*,
Actuarius Classis.

Uit naam van de Classis der Graafschap *Bentheim*, heeft de Ondergeteekende als Questor haer Weduwenbeurs in last, om langs dezen weg derzelver Buitenleden op te wekken, tot aanzuivering hunner schuld van de gewone jaarlijksche Contributie, om die franco aan den Ondergeteekenden ten eersten te bezorgen.

Zullende anders ten hunnen opzigt volgens de kracht harer Wet, zonder uitstel met hen gehandeld worden.

Schuttorf, den 5den Sept. 1809.

J. C. KIRCHHOFF,
V. D. M. te *Schuttorf*,
Questor Vitiarum.

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

GRAVE EN MIL, den 6den Aug. Deze dag was voor deze gecombineerde Gemeente een bij uitnemendheid blijde dag, daar wij ons op denzelven dankbaar verheugen mogten over Gods gunstrijke en be-

bevoorregtende beſteſſinge, dat wij de plaats van onzen naar *Zwartſluis* vertrokkene Leeraar vervuld zagen. Onze oudſte Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. H. CREMERS, bevestigde in de Voormiddags-Godsdienst-oefening zijnen jeugdigen Ambtgenoot met Paulus woorden, te lezen 2 *Tim.* II: 19. *Evenwel het vaste fondament Gods ſtaat, hebbende dezen zegel: de Heere kent de gene die zijne zijn: en, een iegelijk die den name Christi noemt ſta af van ongeregtigheid.* Onze jongſte van *Windesheim* overgekomene, de Wel Eerw. Heer R. D. KRAALS, verbond zich in 't namiddaguur, ten aanhooren van eene zeer talrijke vergadering, op de aandoenelijkſte wijze aan ons, met de betuiging van dien zelfden Apostel, uit 1 *Cor.* IX: 16*b*. *Want de nood is mij opgelegd. En wee mij indien ik het Evangelium niet en verkondige.*

Wij bidden den Allerhoogſten en Vrijmagtigen, dat 't Hem, in zijne gunſte behage, onze beide Leeraren lange te ſparen, onder ons te laten arbeiden, en hun Wel Eerw. dienst met den uitgebreidſten zegen te bekronen.

CUIJK. De Leden der Hervormde Gemeente te *Cuijk*, de tijden en omſtandigheden in aanmerking nemende, en tevens hunnen geachten Leeraar zoo veel mogelijk verligting en hulp in deszelfs gewigtigen arbeid trachtende te verſchaffen, beſloten eenparig eenen Kerkenraad te benoemen, zich deswegens wendende tot de Eerw. Claſſis te *Nijmegen*, welke dit voornemen goedkeurende, den Eerw. H. H. CREMERS, Pred. te *Grave*, afzond naar *Cuijk*, om deze benoeming van Ouderlingen en Diakonen bij te wonen, en de werkzaamheden der Vergadering te beſturen, wordende de benoemde Leden, na drie voorafgegane proclamation, op Zondag den 28ſten van Bloeimaand in hunne bediening bevestigd; en tot gonder uur, aangezien de menigvuldige werkzaamheden, welke dadelijk

den Predikant en Kerkenraad te verrigten vielen, veroorzaakt door het ſtichten van een nieuwe Kerk, voor welker opbouw, door zijne Majeſteit den Koning van Holland aan de Hervormde Gemeente te *Cuijk*, eene ſomma van *f* 6000 is toegeſtaan.

NIJMEGEN den 6den Sept. Heden is alhier, ten overſtaan van de Hoog Eerw. Heeren R. J. VAN HARENCARSPEL en A. KOPPEN, Predd. te *Nijmegen* en *Hien en Dodewaard*, perempt. geëxamineerd de Eerw. Heer A. H. SCHOLTEN, Prop. te *Harderwijk* en beroepen Pred. te *Druten*, *Afferden en Deest*. De Proeftekst was *Rom.* IX: 14. in 't Hebr. *Pſalm* IV. in het Grieksch het tekstkapittel.

Het onderzoek geſchiedde door de Wel Eerw. Heeren S. HANEWINKEL, Pred. te *Vierlingsbeek*, over de Kerk, derzelver beſtuur en de H. Sacramenten, benevens de 5 Artijkelen tegen de Remonſtranten, met dat gewenscht gevolg, dat de geëxamineerden aan zijne roepende Gemeente met volkomen genoegen en hartelijke zegenbede door de ganſche Vergadering werd toegewezen, na dat zijn Eerw. den eed van zuivering had afgelegd en de formulieren van eenigheid had onderteekend; zijnde de Heer Examinator voor zijn welingericht onderzoek door D. Præſes namens deze Claſſis bedankt geworden. Zullende de beroepene Leeraar in zijnen dienst te *Druten* bevestigd worden door den Wel Eerw. Heer A. CARLIER, Pred. te *Winsſen*, als Viſitator in den ring van *Maas en Waal*, op den eerſten Zondag in October.

DRUTEN, AFFERDEN EN DEEST. Zie Julij dezes jaars en hier boven onder *Nijmegen*.

HORSSEN blijft nog Vakant. Zie April 1807.

RESSEN den 25ſten Julij. Alhier heeft de Kerkenraad, wien men alvorens had verzocht, dat de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. L. T. COX, waardig Pred. te *Schijndel*, niet mogt op het drietal geplaats

plaatst worden, ten overſtaan van de Viſitator en Deput. Cl. in dezen ring, op heden de volgende nominatie uitgebragt.

DD. P. HONDIUS, Pred. te *Arnemuiden*. C. G. VAN HULS, Pred. te *Schenkeſchans* en J. A. BERKHOFF, Prop. te *Utrecht*.

Uit welk drietal terſtond met eenparigheid beroepen is D. J. A. BERKHOFF, Prop. te *Utrecht*, welke beroeping reeds door de Eerw. Claſſis van *Nijmegen* is goedgekeurd; zullende zijn Eerw. D. V. perempt. in een extraord. Vergadering te *Nijmegen* geëxamineerd worden op Woensdag den 11den Octob. dezes jaars, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. P. N. COX, waardig Pred. te *Huiſen*.

NIJMEGEN. In onze Post-Synodale Claſſis hebben op hun verzoek ſtem en zitting verkregen de Wel Eerw. zeer gel. Heeren DD. HOOGKLIMMER, TIJDEMAN en KRAALS, bevestigde Predd. te *Batenburg*, *Hervelt* en te *Grave*.

MAASBOMMEL EN ALPHEN. Zie Aug. 1809.

T H I E L.

OMMEREN. Op den 27ſten van Oogstmaand l. l. hadden wij het genoegen dat onze nieuwe Leeraar D. J. ALFERS, in de H. Bediening werd ingezegend door zijnen Behuwdbroeder D. G. H. NIBBELING, Pred te *Opheusden*, welke bij deze gelegenheid met veel ernst en hartelijkheid predikte over 1 *Tim.* IV: 16. *Hebt acht op u zelven en op de leere: volhert in dezen Want dat doende zult gij en u zelven behouden, en die u hooren.* De oplegging der handen geſchiedde, behalven door den Bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren W. DE ROO, J. A. PLUIJGERS, F. H. REPELIUS, J. H. LAMMERS. D. DORDES en G. J. COOLHAAS, Predd. te *Thiel*, *Thiel*, *Echteld*, *Kesteren*, *Ingen* en *Amerongen*. De Bevestigde maakte 's namiddags een

aanvang van zijn Leeraarwerk, met eene doorwrochte Leerrede over *Rom.* I: 16*a*. *Want ik en ſchame mij des Evangeliums Chriſti niet: want het is een kracht Gods tot zaligheid een yegelijk die gelooft.*

LIENDEN. De derde dag van Herfstmaand was voor deze Gemeente een dag van blijdſchap; onze nieuwe Leeraar, D. F. H. VAN BERCK COLENBRANDER, werd op eene regt vaderlijke en aandoenelijke wijze in de bediening van het H. Evangelium ingezegend door zijnen Vader, den Wel Eerw. Heer D. COLENBRANDER, Pred. te *Utrecht*, predikende bij deze gelegenheid over de vermaning van Apostel Paulus aan Titus, *Tit.* II: 7, 8. *Betoon uzelven in alles een voorbeeld van goede werken, in de leere* [*betoont*] *onvervalschtheid, deftigheid, opregtigheid. Het woord gezond,* [*en*] *onberwerpelijk: opdat de gene die daar tegen is beſchaamd worde, en niet kwaads en hebbe van ulieden te zeggen.* De oplegginge der handen geſchiedde, behalve door den Bevestiger, door de Wel Eerw. Heeren W. DE RQO, J. A. PLUIJGERS, E. H. REPELIUS, A. KOPPEN, G. H. NIEBELINK, J. H. LAMMERS, D. DORDES, H. TIMMERS, J. ALFERS, H. SCHIFF, J. L. NIJHOFF, J. VAN KORTENHOEF SMITH, M. VAN DOESBURG en P. R. A. BARTET, Predd. te *Thiel*, *Thiel*, *Echteld*, *Hien en Dodewaard*, *Opheusden*, *Kesteren*, *Ingen*, *Avezathen*, *Ommeren*, *Weesp*, *Oosterbeek*, *Zegveld*, *Est* en *Leerſum*. — De Bevestigde begon 's namiddags zijn openbaar Leeraarwerk met eene voortreffelijke Leerreden over 2 *Tim.* I: 7. *Want God en heeft ons niet gegeven eenen geest der vreesachtigheid, maar der kracht, en der liefde, en der gematigdheid.*

ZALT-BOMMEL.

ROSSUM Vakant. Zie Nov. 1807.

HERWIJNEN Vakant Zie Nov. 1808.

ZUT-

ZUTPHEN.

ZELHEM den 27sten Aug. Heden leverde het namiddaguur van den openbaren Godsdienst hier eene ongewone plegtigheid op. In plaats dat onze geliefde Leeraar ons, als naar gewoonte, met eene Leerrede ſtichtte, werd deszelfs oudſte Zoon, A. A. HUMMELINCK, door zijn Wel Eerw. openlijk voor de Gemeente, en tot genoegen van dezelve, en van vele anderen, die van elders daar bij mede tegenwoordig waren, in de waarheden van onzen dierbaren Godsdienst onderzocht, en op belijdenis tot Lidmaat aangenomen; wordende dezeplegtigheid tevens vermeerderd door twee, ter zaak zeer gepaste Aanſpraken, de eerſte van den Vader, en de tweede van zijnen Zoon.

Gelijk wij door het een en ander in ons geloof aan de waarheden van onzen gezegenden Godsdienst verſterkt, en tot godzaligheid aangevuurd werden, wenſchen wij tevens hartelijk: dat het verrigt werk niet alleen die zelve uitwerking op het hart van den Jongeling hebbe, maar ook te gelijk, dat God de vermogens, in hem gelegd, ook aan de Hooge School, werwaards hij ſtaat te vertrekken, om zich ten Leeraar van den door hem beleedenen Godsdienst te bekwamen, verder opwakkere, en door zijne genade aan dat oogmerk dienstbaar make, opdat hij eerlang wel toegerust van daar wederkeere, van den Heer der Kerk ſpoedig tot zijnen dienst uitgezonden worde, en in de Gemeente, daar hij geplaatst wordt, ten uitgebreidden zegen zij!

Op het voorbeeld van *Renkum* hebben ook wij hier van openbare melding gemaakt, of dergelijke voorbeelden, het geen wij hartelijk wenſchen, meer en algemeener navolging hebben mogten.

DIDAM Vakant. Zie April 1809.

DOESBURG. Zie Aug. 1809.

OLDENKEPPEL EN KEPPEL BINNEN ſtaat Vakant te worden. Zie Aug. 1809.

ZUTPHEN Walſche Kerk ſtaat Vakant te worden. Zie Aug. 1809.

OVERVELUWE.

EDE. Onze geliefde Leeraar, D. J. L. VAN DER WEIDE, maakte ons den 13den Aug. bekend, dat hij eene wettige en eenparige beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Dokkum*, en op den aandrang der *Edeſche* Gemeente werd zijn Eerw. bewogen, om voor deze beroeping vriendelijk, na veertien dagen beraad, te bedanken. Zijn Eerw. hield eene Leerrede over *Joh.* XIV: 15. *Indien gij mij lief hebt, zoo bewaart mijne geboden*, om dit aangenaam berigt aan zijne waardige Gemeente te geven; dan, kort daarop volgde andermaal dezelfde beroeping, en wij moeten thans tot onze droefheid bekend maken, dat onze VAN DER WEIDE zich nu verpligt gevonden heeft deze herhaalde roepſtemme op te volgen. Zoo dat

EDE eerlang zal Vakant worden.

ARNHEM. Op den 20ſten Sept. is alhier in eene Contracte Claſſicale Vergadering door D. J. SLUITER, Pred. te *Arnhem*, perempt. geëxamineerd de Prop. E. KREENEN, beroepen tot Predikant te *Velp*. Dit Examen is geſchied in de tegenwoordigheid van de Deputaten der Gelderſche Synode VAN HARINGCARSPEL, NOORDINK en BOOT, Predd. te *Nijmegen*, *Zutphen* en *Arnhem*; waar op de Geëxamineerde met algemeene blijdſchap aan de Gemeente die hem met verlangen wacht, is toegewezen.

VELP. Zie Julij 1809. en hier boven onder *Arnhem*.

WAGENINGEN ſtaat Vakant te worden. Zie Aug. 1809.

NEDERVELUWE.

NIJKERK. Had onze geliefde Leeraar, D. J. SCHONDERBEEK, onlangs voor eene beroeping tot

Her-

Herder en Leeraar te *Sloten*, vriendelijk bedankt. Kort daar na werden wij op nieuw verontrust, dewijl zijn Wel Eerw. den 13den Aug. l. l. eene beroeping ontving tot Herder en Leeraar te *Twijfel en Kooten* in *Friesland*, onder de Eerw. Cl. van *Dokkum*; dan de algemeene en hartelijke begeerte van zijnen Ambtgenoot, Kerkenraad en Gemeente, had ook nu dit voor ons verblijdend gevolg, dat zijn Wel Eerw. ook voor deze hem aangebodene beroeping op den 23sten derzelve maand, om voor hem genoegzame redenen, vriendelijk bedankte, en zich op den 27sten daar aan volgende weder plegtig aan ons verbond met de woorden *Hand.* XIII: 38, 39. *Zoo zij u dan bekent, mannen broeders, dat door dezen u vergevinge der zonden verkondigt wordt. En [dat] van allen, daar van gij niet en kondet geregtvaardigd worden door de wet Mozes, door dezen een iegelijk die gelooft geregtvaardigd wordt.*

OEN. Deze Gemeente geraakte voor eenige weken in groote onrust en bekommering: onze geliefde Leeraar en Vriend, D. L. MEENDERINK, ontving den 10den van Zomermaand l. l. van den Eerw. Kerkenraad der aanzienelijke Gemeente te *Ulzen* in de Graafschap *Bentheim*, eene eenparige beroepingsaanbieding bij eene formele acte, waar bij aan zijn Wel Eerw. de jongste Predikantsplaats in die Gemeente werd opgedragen; met kennisgeving dat men gaarne terstond aan zijn Wel Eerw. de volledige en formele beroepingsacte zou toegezonden hebben, indien men niet door de groote onkosten, welke door eene volledige en formele beroeping in de Graafschap *Bentheim* veroorzaakt worden, was weerhouden geworden. — Op Zondag den 11den van die maand gaf onze Leeraar ons kennis van deze gewigtige gebeurtenis. Hoewel wij bijna alle hoop verloren gaven, om onzen geachten Voorganger te behouden, zoo maakten wij

ons evenwel den tijd van zijn beraad ten einde, om hem door blijken van liefde en verknogtheid aan zijn persoon en dienst, en door hartelijke aanzoeken te bewegen tot een langer verblijf onder ons. De uitslag was tegen verwagting voor ons gunstig, want op Zondag den 25sten derzelver maand mogten wij tot onze blijdschap uit den mond van onzen Herder en Leeraar hooren, dat hij, na alles onder een biddend opzien tot zijnen Goddelijken Zender overwogen te hebben, vrijheid gevonden had om voor de beroeping naar *Ulzen* vriendelijk te bedanken, en in den dienst des Heeren verder onder ons te blijven. — Dan, na verloop van eenige dagen ontving onze Leeraar een tweede voorlopige beroepingsacte, weder eenparig getekend door alle Leden des Eerw. Kerkenraads te *Ulzen*, en vergezeld met verscheidene aanmoedigende brieven van Kerkenraads Leden, en andere waardige Leden van die Godsdienstlievende Gemeente. Dit bragt ons weder in nieuwe verlegenheid en vreeze; maar, dank zij der Goddelijke voorzienigheid, na een beraad van veertien dagen viel de keuze van onzen Leeraar weder onverwacht naar onzen wensch uit: op Zondag den 23sten van Hooimaand maakte hij ons bekend, dat hij ook ten tweedemaal om voor hem voldoende redenenen voor de beroeping naar de groote Gemeente van *Ulzen* vriendelijk bedankt had. — Dankbaar verblijden wij ons over het voor ons gunstig Godsbestel in dezen. — De Koning zijner Kerk bekrone de keuze van onzen Leeraar met zijnen besten zegen, en zorge eerlang gunstig voor de uitgebreide Leeraarlievende Gemeente te *Ulzen!*

NUNSPEET. De voorgaande beroeping vruchteloos geweest zijnde, is den 7den van Herfstm. op nieuw, ter vervulling van de hier plaats hebbende vakature, door den hier onlangs aangesteldden

den Kerkenraad en Mans Ledematen, de volgende Nominatie van acht Predikanten gemaakt:

DD. J. DE ROUTER, Praesid. te *Aalst*. O. SCHUILINGHE, te *Drogenham enz.* H. L. HORFMAN, te *Mijdrecht*. G. ROMIJN, te *Zuilichem en Nieuwaal*. J. RYERWIJN. te *Elspeet*. H. ROCHT, te *Doornspijk*. L. TIGLER, *te Wirdum* en A. GUILDENARM, te *Oosthem enz.*

Waar uit aanstonds, ten overstaan van twee naburige Predikanten, met eenparigheid van stemmen beroepen is de Wel Eerw. Heer J. DE ROUTER, Pred. te *Aalst*.

BARNEVELD. Zie Julij 1809.

EPE. In de Boekzaal voor Julij, bladz. 90. regel 28. staat *zijn Wel Eerw.*, moet zijn: *zijn Wel Edele*, alzoo de Heer ARDESCH voor de noodige Muziek gezorgd geeft, en zijn Wel Edele daar voor alleen de eere toekomt.

'S HERTOGENBOSCH.

BERLICUM Vakant. Zie Jan. 1808.

LOON op ZAND. Zie Aug 1809.

PEEL EN KEMPELAND.

LOMMEL Vakant. Zie Octob. 1808.

NUNEN, GERWEN EN WETTEN Vakant. Zie Nov. 1808.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT Walsche Kerk Vakant. Zie Aug. 1806.

MEERSSEM EN VALKENBURG Vakant.

DALHEM EN EISDEN Vakant.

HODIMONT EN OLNE Walsche Kerk Vakant.

VENLO. Zie Meij en Julij 1809.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

DORDRECHT Schotsche Kerk Vakant. Zie Maart 1808.

DORDRECHT Walsche Kerk Vakant. Zie April 1808.

ZUID-

ZUID-BEIJERLAND (HITZERT) Vakant. Zie Maart 1809.

GIESSEN OUDKERK Vakant. Zie Aug. 1809.

WASPIK. Zie Maart 1809.

OUD-BEIJERLAND. Uit 't voorheen gemelde zestal is door den Eerw. Kerkenraad alhier gemaakt dit navolgende drietal:

DD. A. W. HASELAAR, Predd. te *Ter Aa.* PH. VERHAGEN METMAN, te *Waalwijk*, en J. MONTIJN, te *Zommelsdijk.*

Waar uit eerlang een beroep ſtaat te geſchieden.

NIEUW LEKKERLAND. De beroeping alhier uitgebragt op den Wel Eerw. Heer C. KUMPSIUS, Pred. te *Ouwerkerk in Zeeland*, en door den Wel Edelen Ambachtsheer geapprobeerd zijnde, heeft ook in de Clasſis Post Syn. reeds de Clasſicale goedkeuring bekomen, zoo dat zijn Wel Eerw. overkomst tot ons met verlangen word te gemoet gezien. Terwijl onze geliefde Emeritus verklaarde Leeraar de Wel Eerw. Heer J. VAN SCHAGEN, van ons reeds een treffend affcheid heeft genomen met Paulus woorden: *Hand.* XX: 26 en 27. *Daarom betuige ik u lieden op dezen huidigen dag, dat ik rein ben van het bloed van* [*u*] *allen. Want ik en hebbe niet achter gehouden, dat ik u niet en zoude verkondigt hebben alle den raad Gods.*

DELFT EN DELFTSLAND.

VLAARDINGEN. Zie Julij 1809. 't Naberigt.

LEIJDEN EN NEDERRHIJNLAND.

LEIJDEN Vakant. Zie Jan. 1809.

LEIJDEN Walſche Kerk Vakant. Zie Aug. 1809.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

GROOT AMMERS Vakant. Zie Aug. 1809.

SCHIELAND.

ROTTERDAM Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1808.

MOER-

MOERKAPELLE Vakant. Zie Junij 1809.

PERNIS. Zie Aug. 1809.

GORINCHEM.

GIESSENDAM en NEDERHARDINXVELD. Onze hartelijke geliefde Leeraar J. F. BARENDS, wien wij zoo gaarne langer bij ons hadden willen houden, nam niet uit gebrek van liefde tot ons, maar enkel uit bezef van verpligting den 17den dezer van ons een liefderijk en zegenend afscheid met de woorden van Paulus: 2 *Cor.* XI: 11. *Waaromme? Is 't om dat ik u niet lief en hebbe? God weet het.*

NIEUWLAND. Onze geliefde Leeraar J. F. FABRICIUS, eene aanbieding van het beroep te *Biervliet* en *Cadzant*, en eene dadelijke wettige beroeping tot Predikant te *Zuidzande* ontvangen hebbende, heeft tot onze blijdschap voor dezelve bedankt, en zich op nieuw den 10den Sept. aan ons verbonden met 2 *Cor.* I: 13*b*. en 14. *En ik hope dat gijze ook tot den einde toe erkennen zult. Gelijkerwijs gij ook ten deele ons erkent hebt, dat wij uwen roem zijn, gelijk gij ook den onzen zijt in den dag des Heeren Jezu.*

HOORNAAR. Ten overstaan van de H. H. Consulenten uit den Ring van *Arkel*, is alhier den 8sten Sept. tot Predikant beroepen D. VAN DORSBURG, Pred. te *Est*, die tot onze groote blijdschap deze beroeping heeft aangenomen, en in 't begin van Nov. D. V. zal bevestigd worden.

ENGELEN. Na dat wij tot ons leedwezen vergeefs tot Leeraar beroepen hadden D. A. I. VAN HOUTEN, Pred. te *Oosterwijk* onder deze Classis. Zoo heeft de Kerkenraad vervolgens ten overstaan van HH. Consulenten uit den *Heusdenschen* Ring met een gewenscht gevolg beroepen, D. N. S. HOEK, Pred. te *Zijderveld*. Zoo dat onze plaats binnen kort staat vervuld te worden.

HEUSDEN Walsche Kerk Vak. Zie Jan. 1807.

RIJS-

RIJSWIJK Vakant. Zie Julij 1809.

GIESSEN Vakant. Zie Julij 1809.

HARDINXVELD staat Vakant te worden. Zie Julij 1809.

VOORNE en PUTTEN.

NIEUWE TONGE. Zie Junij 1809.

DIRKSLAND. Zie Junij 1809.

HERKINGEN. De Wel Edele geboren Heer Mr. REINIER FREDERIK VAN STAVEREN, in zijn Ed. leven Heer van *Herkingen* en *Roxenisse*, Oud Raad in de Vroedschap en Hoofdofficier der stad *Rotterdam*, Bewindhebber der gewezen geoctroijeerde Oostindische Compagnie, mitsgaders Directeur van den Levantschen handel, den 28sten van Oogstmaand l. l. overleden zijnde, heeft onze zeer geliefde Leeraar de Wel Eerw. zeer gel. Heer B. FRIDERICUS, den eerstvolgenden dag den Heeren de gedachtenis van dezen waardigen overledenen plegtig gevierd met eene doelmatige Lijkrede over *Ps.* LXXXIX: 49a. *Wat man heeft er die den dood niet zien zal.* In dezelve schetste zijn Eerw. ons des overledenen Christelijk en voor de Maatschappij en geleerde wereld zoo nuttig, als werkzaam leven zeer juist af, en wekte ons op, om, terwijl er geen mensch gevonden wordt, hij mag oud of jong, deugdzaam of goddeloos, rijk of arm, sterk of zwak, geëerd en verheven boven anderen in aanzien, of minder aanzienlijk, geleerd of ongeleerd zijn, welke den dood niet zien zal, aan onze sterfelijkheid te gedenken, en ons in tijds tegen den dood en eeuwigheid te bereiden.

WOERDEN en OVER-RHIJNLAND.

OUDSHOORN den 5den Sept. In onze Classis Post Synodaal stond binnen D. DE KRIJZER, Pred. te *Egmond Binnen* en *aan den Hoef*, vertoonende behoorlijke qualificatie op zijn Eerw. ten stade de losmaking van zijne zwager, D. P. G. JONGELOED, als

als tot hier toe Predikant te *Noorden*, en deszelfs verbintenis aan deze Classis te bevorderen, gelijk dit reeds door zijn Eerw. in de Gemeente te *Noorden* was geschiedt. De Vergadering heeft alle stukken in orde bevonden zijnde, voornoemden D. JONGSLOED met dankzegging voor genotene liefde, en medewerking tot heil van Gods Kerk in onze Classicale Vergaderinge ontslagen van zijne verbintenis alhier, en hem met welmeenende zegen over zijn persoon en heilig dienstwerk aan en over de Gemeente van *Westwoud en Binnenwijzend*, onder het Classis van *Enkhuijzen* afgestaan, 't welk door zijn Eerw. hartelijk werd beantwoord.

OUDSHOORN. Op dezen zelfden dag is alhier door D. E. NIEUKERK, bemind Evangeliedienaar te *Aarlanderveen*, ten overstaan van den hoog Eerw. Heer D. HALDER, waardig Leeraar te *Valkenburg*, als Deputatus Synodi *Zuidholland*. peremptoir geëxamineerd, en aan de Gemeente van *Nieuwkoop* als hunnen wettigen Leeraar toegewezen D. w. WINDGETTER, zijn voorstel werd gedaan over 1 *Tim.* I: 15. Hij werd onderzocht in 't Hebreeuwsch over *Ps.* VIII. in 't Grieks over 1 *Tim.* I. en alles in haar orde en met algemeen genoegen afgelopen. De Intrerede bepaald is op den 15den Octob. aanstaande, zullende de bevestiging geschiede door D. MEIBOOM, Pred. te *Amsterdam*, bij vrijwilligen afstand van D. NIEUKERK, als Examinator daar toe anders verbonden.

NIEUWKOOP. Zie Junij 1809. en hierboven onder *Oudshoorn*.

NOORDEN staat Vakant te worden. Zie Julij 1809.

BUUREN.

ZIJDERVELD. Onze waardige Leeraar D. W. S. HOEK, is op den 30sten van Zomermaand van hier naar *Engelen* beroepen, en heeft na eenige

ge dagen van beraad die beroeping aangenomen; waar door dus onze plaats weder vakant ſtaat te worden, waarom wij Heeren Proponenten en Predikanten buiten vaste bediening uitnoodigen, hunne gaven te laten hooren, ten einde de Kerkenraad in ſtaat geſteld worde ten ſpoedigſte eene beroeping te kunnen doen.

B R E D A.

BREDA Vakant. Zie Mei 1807.

BREDA Waalſche Kerk Vakant. Zie Sept. 1807.

LEUR. Zie Aug. 1809.

NOORD-HOLLAND.

ALKMAAR.

ALKMAAR. In een coetus, den 25ſten van Oogstmaand hier gehouden, is de beroeping te *St. Maarten en Valkoog* uitgebragt op den Eerw. A. VAN DER SLOOT, Prop. onder de Eerw. Claſſis van *Woerden* &c. Kerkelijk geapprobeerd, zullende zijn Eerw. in de Najaarsclaſſis peremptoir geëxamineerd worden door den Wel Eerw. Heer N. DE GRAAF, Pred. te *Koedijk*.

KOOG OP T XEL. Van hier is verzuimd te melden, dat deze Gemeente bij diſpoſitie van zijne Excellentie den Minister van den Eeredienst met den 1ſten van Hooimaand dezes jaars, proviſioneel gecombineerd is met de Gemeenten van *Burg*, *Hoorn* en *Waal op Texel*.

SCHAGEN. Ter vervulling van de vakature in deze Gemeente, is op den 16den van Oogstmaand door onzen Kerkenraad, onder 't beſtuur van D. H. OUDENHOFF, Pred. te *Barſingerhorn en Haringhuizen*, gemaakt het volgend twaalftal van Predikanten:

DD. D. P. FARRET, Predd. te *Bennebroek*. N. DE GRAAF, te *Koedijk*. S. D. DE KEIZER, te *Egmond Binnen en den Hoef*. H. OUDENHOFF, te *Barſingerhorn en Haringhuizen*. H. M. VAN WILLIS,

MY, te *Groesthuizen en Avenhorn*. J. HES, te *Venhuizen*. D. VALKENBURG, te *Wervershoof*. J. A. DE HOLLANDER, te *Egmond aan Zee*. E. LOOZE, te *Urzen*. D. TEN NAPEL, te *Hauwert*. J. SCHARDAM, te *Spanbroek en Opmeer*, en KALDENBACH, te *Oester en Westerblokker*.

Waaruit dit zestal:

DD. FARRET, OUDENHOFF, DE KEIZER, DE GRAAF, HES, VAN WILLIS.

Driestal:

DD. FARRET, DE KEIZER, DE GRAAF.

Waaruit op den 30sten dito met meerderheid van stemmen beroepen is D. D. P. FARRET, doch die na eenigen tijd van beraad zich heeft verpligt geacht voor deze beroeping beleefdelijk te bedanken. Dus blijft

SCHAGEN Vakant.

HEILO Vakant. Zie Julij 1809.

ST. MAARTEN EN VALKOOG. Zie Aug. 1809.

WINKEL. Zie Aug. 1809.

HAARLEM.

ZANDVOORT. Bij de herinnering aan zoo veele vergeefsche beroepingen, en andere vertragingen in de vervulling van de laatste vakature onder ons, als van tijd tot tijd in de Boekzaal gemeld zijn, zal het niet onverschillig zijn daar in nu te vernemen het berigt, 't welk wij hier mede geven, dat de Wel Eerw. L. JUTTING, van *Breukens*, in het *Land van Cadzand*, uit hoofde der toen aldaar plaats hebbende omstandigheden, ter naauwer nood, en, alles voor eerst moetende achterlaten, bloot met zijn persoon en gezin, doch, Gode zij dank! verder gelukkig, tot ons overgekomen, den 3den van Herfstmaand l. l. den dienst van het Evangelie onder ons aanvaard heeft, zijnde daarin bevestigd door den Wel Eerw. J. C. BERRANGÉ, Pred. te *Bloemendaal*, na voor-

afgaande Leerrede over *Hand.* X: 33*b*. *Wij zijn dan alle nu [hier] tegenwoordig voor God, om te hooren al het gene u van God bevolen is.* Terwijl de nieuwe Leeraar des namiddags met zijn werk onder ons aanvang maakte, predikende over *Hand.* IV: 12. *En de zaligheid is in geenen anderen. Want daar is ook onder den hemel geenen anderen naam, die onder de menschen gegeven is, door welken wij moeten zalig worden.* Zijnde alles zeer naar genoegen afgeloopen.

HAARLEM Vakant. Zie Mei 1809.

BENNEBROEK. Gaf onze zeer waardige en hartelijk geliefde Leeraar D. D. P. FARRET, ons op den 3den van Herfstmaand kennis, dat zijn Eerw. beroepen was naar de Gemeente te *Schagen*, wij en de aanzienelijken, die hier hunne zomerverblijven hebben met ons, gaven niet minder dan in het vorig jaar bij zijn Eerw. beroeping naar *Uitgeest*, onze begeerte te kennen, dat zijn Eerw. toch ook voor deze beroeping zou bedanken, en wij verheugen ons met erkentenis aan God, dat wij reeds op den 10den uit zijnen mond vernemen mogten, dat hij besloten had ook nu bij ons te blijven, met daden heeft men reeds getuigenis gegeven aan de blijdschap, die hier algemeen en hartelijk is; onze Hemelsche Vader geve zijnen milden Evangeliezegen onder ons bij vernieuwing en zorge liefderijk voor de Gemeente te *Schagen.*

AMSTERDAM.

NAARDEN Vakant. Zie Nov. 1808.

AMSTERDAM Vakant. Zie Nov. 1808.

HOORN.

WOGNUM EN WADWAIJ. Den 18den Julij is alhier, ter vervulling van de vakature, veroorzaakt door het vertrek van D. M. J. RÖMER naar *Oudewater*, door den Kerkenraad gemaakt dit volgende twaalftal:

DD.

DD. D. VALKENBURG, Predd. te *Wervershoofd.* B. LOOSE, te *Urzem.* T. VAN BERKUM, te *Schoorl, Groet en Kamp.* J. SCHARDAM, te *Spanbroek en Opmeer.* J. SOBLET, te *Beets.* H. VAN WIJHE, te *Hoogwoud.* R. HERMANIDES, te *Eerswoud.* P. VAN EXTER, te *Elkerzee.* D. TEN NAPEL, te *Hauwaart.* J. NIKKEL, te *Midwoud.* J. VAN OTTERLOO, te *Scharwou*, en T. VERWEEL, te *Limmen.*

Op het zestal werden gebragt:

DD. VALKENBURG, SOBLET, LOOSE, VAN BERKUM, VAN WIJHE en VERWEEL.

Uit welk zestal dit drietal geformeerd werd:

D. SOBLET, VALKENBURG en VAN BERKUM.

Zijnde daaruit op den 8sten Aug. met meerderheid van ſtemmen beroepen D. J. SOBLET, welke voor deze beroeping, na eenige dagen van beraad, vriendelijk bedankt heeft. Dus blijft

WOGNUM EN WADWAIJ Vakant. De Heeren Proponenten, die genegen mogten zijn om hunne gaven alhier te laten hooren, worden verzocht hoe eerder hoe liever over te komen, waardien de Kerkenraad voornemens is, om zoo ſpoedig als mogelijk is, weder een beroep te doen.

ZWAAG. Zie Julij 1809.

OBDAM. Zie Aug. 1809.

ENKHUIZEN.

OOSTERSCHELLING. Den 8sten van Oogstmaand is ter vervulling onzer gecombineerde Gemeente van *Midsland en Hoorn*, door den Kerkenraad, onder beſtuur van den Wel Eerw. Heer J. OENEI FILIUS VAN KAMMEN, Pred. te *Westerſchelling*, het volgende drietal uitgebragt:

DD. J. OENEI FILIUS VAN KAMMEN, Predd. te *Westerſchelling.* W. PETERSEN, te *Oostvlieland* en H. BREIJL, Pred. buiten vaste bediening.

Waaruit met eenparige ſtemmen beroepen is de Wel Eerw. Heer H. BREIJL, die deze beroeping

volvaardig heeft aangenomen. Er is eene Classis Contracta beschreven, om de Classicale Approbatie te verzoeken, welke den 6den van Herfstmaand is, verleend.

WESTWOUD EN BINNEWIJZEND. Zie Junij en Julij 1809.

ENKHUIZEN. Op verzoek van den Wel Eerw. Heer H. WRIJLAND, Pred. te *Enkhuizen*, is de Wel Eerw. Heer L. BAKKER, beroepen na de *Nieuwe Tonge*, losgemaakt van den Kerkenraad te *Urk*, en vervolgens ontslagen van zijne bediening op de Eerw. Classis van *Enkhuizen*.

E D A M.

DE BEETS den 20sten van Oogstmaand. Heden voor 8 dagen maakte onze Leeraar, D. J. SOBLET, ons bekend, dat hij op den 8sten l. l een wettige beroeping had ontvangen naar de Gemeente van *Wognum en Wadwaij*, onder de Eerw. Classis van *Hoorn*, en dezelve eenige dagen had in beraad genomen. Doch, met blijdschap vernamen wij dezen morgen, dat de keus naar onzen wensch was uitgevallen, en onze Leeraar besloten had, om vooral uit hoofde van zijn nog zoo kort verblijf onder ons, voor deze anders voordeelige beroeping te bedanken. Wij hebben van ons genoegen over deze keus, niet alleen door woorden, maar ook door daden blijken gegeven.

WATERGANG den 6den Aug. Heden is alhier in den H dienst bevestigd onzen beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. C. TILE, door den Wel Eerw. Heer J. C VORSTMAN, Pred. te *Buikstoot*, op vriendelijken afstand van D. H. BRUMMEL, Pred. te *Durgerdam*, met 2 *Cor.* VI: 1. *En wij* [*als*] *medearbeidende bidden* [*u*] *ook dat gij de genade Gods niet te vergeefs moogt ontvangen hebben.*

De Bevestigde maakte des namiddags een aanvang van zijnen Evangeliedienst, met de woorden van Apostel Paulus, 1 *Cor.* IX: 2. *Want ik en heb-*

hebbe niet voorgenomen iet te weten onder u, dan Jezus Christus, en dien gekruiciget.

HOLIJSLOOT den 25sten Aug. Alhier is ten overſtaan van onzen Conſulent D. S. G. HAVERKAMP, Pred. te *Broek in Waterland*, 't navolgend drietal gemaakt:

DD. A. VAN RUIJVEN, Predd. te *Petten*. J. C. DE BEER, te *Zunderdorp* en E. ROMAR, Prop. onder de Eerw. Claſis van *Sneek*.

En daar uit beroepen D. A. VAN RUIJVEN, Pred. te *Petten*, die deze beroeping na 14 dagen beraad tot onze algemeene blijdſchap in des Heeren vreze heeft aangenomen; zullende D. V. op den eerſten Zondag in Nov. worden ingezegend.

EDAM den 18den Aug. In onze Claſſicale Vergadering, heden te *Edam* gehouden, namen de Wel Eerw. Heeren H. C. TILE, bevestigd Pred. te *Watergang*, en W. C. M. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, bevestigd Pred. te *Warder*, op hun verzoek ſtem en zitting. — Ook is de beroeping van den Wel Eerw. Heer A. VAN RUIJVEN, Pred. te *Petten*, te *Holijſloot*, Claſſicaliter goedgekeurd.

ZEELAND.

WALCHEREN.

CATS Vakant. Zie April 1809.

VLISSINGEN zes Leeraarsplaatſen Vakant. Zie April 1809.

SAS VAN GENT Walſche Kerk Vakant. Zie Meij 1793.

SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.

OOSTBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796.

PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.

AARDENBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.

CADZAND Walſche Kerk Vak. Zie Maart 1798.

VLISSINGEN Walſche Kerk, twee Predikants-

plaatſen en dus geheel Vakant. Zie Dec. 1803. en Aug. 1808.

BEKERKE. Zie Maart 1808.

HOOFDPLAAT Vakant. Zie Meij 1808.

CADSAND ſtaat Vakant te worden. Zie Meij 1808.

ZOUTELANDE. Zie Febr. 1809.

ZUIDZANDE ſtaat Vakant te worden. Zie Febr. 1809.

BIERVLIET Vakant. Zie Meij 1809.

GRIJPSKERKE Vakant. Zie Junij 1809.

KOUDEKERKE Vakant. Zie Junij 1809.

SCHOUWEN en DUIVELAND.

NOORDGOUWE Vakant. Zie Junij 1808.

'S HEERJANSLAND. Zie Julij 1809.

ZUID-BEVELAND.

KAPELLE. Onze geliefde Leeraar J. GRIMS, maakte ons den 2den van Hooimaand l. l. bekend in eene vooraffpraak, dat hij eene beroepingsaanbieding, behoudens het regt van het Eerw. Conſiſtorie der Conſiſtoriaale Kerk van *Sluis* in het gewezen *Staats Vlaanderen*, van den Eerw. Kerkenraad van *Zuidzande* had ontvangen, en dezelve 14 dagen in beraad genomen. Wij leefden in dien tijd tuſſchen hoop en vrees, doch op den 16den van Hooimaand werden wij verblijd in de vooraffpraak met de aangenaame tijding, dat onze geliefde Leeraar en vriend zich verpligt gevonden had, om bij ons te blijven; waar na zijn Eerw. zich met eene gepaste Leerrede over 2 *Cor.* I: 13*b.* en 14. *En ik hope dat gijze ook tot den einde toe erkennen zult. Gelijkerwijs gij ook ten deele ons erkent hebt, dat wij uwen roem zijn, gelijk gij ook den onzen zijt in den dag des Heeren Jezu.* Plegtig aan ons verbond, God bekrone de keus van onzen Leeraar met zijnen zegen, en zorge in liefde voor de Gemeente van *Zuidzande*.

KATTENDIJKE. D. J. C. VERLOUW, is den 9den

den Aug. op het verzoek van D. J. BERKERS, Pred. te *'s Heer Arentskerken*, behoorlijk daar toe gequalificeerd, door het Col. Qual. alhier, ten overſtaan van de Gedeputeerden der *Zuidhevelandſche* Claſſis DD. ANOSI en GRIMS, Predd. te *Borsſelen* en *Kapelle*, van zijne verbintenis aan de Gemeente alhier ontſlagen.

KATTENDIJKE den 27ſten Aug. 1809. Heden was een treurige dag voor ons, onze geliefde Leeraar J. C. VERLOUW, in wiens dienst wij 5 jaar en 4 maanden ons verblijden mogten, nam afſcheid van ons met eene Leerrede over *Phil.* IV: 6 en 7. *Weest in geen ding bezorgt: maar laat uwe begeerten in alles, door bidden en ſmeeken, met dankzegginge bekend worden bij God. En de vrede Gods, die alle verſtand te boven gaat, zal uwe harten en uwe zinnen bewaren in Christo Jezu.* God ſtelle hem tot eenen zegen in de *Wolphaartsdijkſche* Gemeente, en verblijde ons eerlang met eenen nieuwen Leeraar. Zoo dat

KATTENDIJKE Vakant is.

WOLPHAARTSDIJK den 3den Sept. Heden hadden wij het genoegen, dat onze beroepen Leeraar J. C. VERLOUW, onder ons bevestigd werd door deszelfs aangehuwden broeder, den Wel Eerw. Heer J. BOLDERMAN, Pred. te *Biezelingen*, bij vrijwilligen afſtand van den Wel Eerw. Heer J. GRIMS, Pred. te *Kapelle*, met de laatſte woorden van *Luc.* IX: 35. *Hoort hem.* Na den middag begon de bevestigde zijnen dienst met eene Leerreden over *Coloſſ.* I: 28 en 29. *Den welken wij verkondigen, vermanende een iegelijk menſche, en leerende een iegelijk menſche in alle wijsheid, op dat wij zouden een iegelijk menſche volmaakt ſtellen in Christo Jezu. Waar toe ik ook arbeide, ſtrijdende na zijne werkinge die in mij werkt met kracht.*

KLOETINGEN. Zie Meij 1809.
BAARLAND. Zie Julij 1809.
THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.
POORTVLIET Vakant. Zie Maart 1809.
STAND DAAR BUITEN. Zie Meij 1809.

UTRECHT.

UTRECHT.

LANGERAK BEZUIDEN DE LEK den 3den van Herfstmaand. Deze dag eindigde voor ons in eene aangename en aandoenlijke plegtigheid. Hadden reeds vier Zoonen van den Wel Eerw. Heer C. VAN DEN BROEK, in zijn leven Pred. in de Gemeente van *'s Prinsenhage*, het voetspoor van hunnen waardigen Vader volgende, zich allen tot de waarneming van het Herder en Leeraarwerk overgegeven; schoon de derde van hun, de Wel Eerw. Heer L. BOOM VAN DEN BROEK, in zijn leven Pred. te *Sprang*, maar een korten tijd hier in mogt werkzaam zijn; wij hadden thans het genoegen deszelfs vijfden en jongsten Zoon, onzen nieuw beroepen Leeraar D. P. W. VAN DEN BROEK, in zijnen Evangeliedienst te hooren inzegenen door deszelfs broeder den Wel Eerw. Heer C. L. VAN DEN BROEK, Pred. te *Oudbeijerland*, met de bemoedigende woorden van den Zaligmaker, *Matth.* XXVIII: 20. *En ziet, ik ben met u lieden alle de dagen tot de voleindinge der wereld.* De oplegging der handen geschiedde, behalven door den bevestiger en deszelfs broeders de Wel Eerw. Heeren R. VAN DEN BROEK en C. A. VAN DEN BROEK, Predd. te *Bezooijen* en *Rotterdam*, door DD. F. C. EVERAARS, P. BROEKMAN, D. C. VAN LEEUWEN VAN DUIVENBODE, M. S. VAN HEINSBERGEN, J. M. PETIT, P. VAN LAREN, G. VERBEEK, A. T. BEAUSAR en J. NIKKEL, Predd. te *Lopik en Cabauw*, *Willige Langerak*, *Schoonhoven*, *Ameide en Tienhoven*, *Nieuwpoort*, *Brandwijk*, *Goudri-*

Ariaan, Bleskensgrave en *Midwoud.* Onze nieuwe Leeraar aanvaardde zijn dienstwerk onder ons met Paulus woorden, *Hand.* XX: 24. *Maar ik achte op geen ding, noch houde mijn leven niet dierbaar voor mij zelven, op dat ik mijnen loop met blijdschap mag volbrengen, en den dienst, welken ik van den Heere Jezu ontvangen hebbe, om te betuigen 't Evangelium der genade Gods.* Het werk van dezen dag is tot algemeen genoegen eener aanzienlijke en talrijke schare verrigt. God geve dat door den dienst van onzen nieuwen Leeraar, ware godsdienstige verlichting, opregt geloof en reine christelijke deugd onder ons bevorderd worde.

BLAAUWKAPEL. Zie Aug. 1809.

AMERSFOORT.

ZEIST. Op den 6den Aug. is onze beroepene Leeraar D. D. M. KAKEBEEN, in den H. dienst onder ons bevestigd door den Wel Eerw. Heer J. PAREE, V. D. M. te *Scherpenzeel*, bij vrijwillige afstand van den Wel Eerw. Heer J. J. VAN BEUNINGEN, Pred. te *Maartensdijk*, de bevestiger predikte over 2 *Cor.* IV: 1. *Daarom dewijle wij deze bedieninge hebben, na de barmhertigheid die ons geschied is, zoo vertragen wij niet.* De bevestigde aanvaardde des nademiddags zijn dienstwerk met eene Leerrede over 1 *Thess.* III: 8. *Want nu leven wij, indien gij [vast] staat in den Heere.* De oplegging der handen is geschied behalven door den Heer bevestiger en D. VAN BEUNINGEN, die daar toe door de Eerw. Classis gecommitteerd was, ook nog door den Hoog Eerw. Heer G. VAN OORTH, Prof. Theol. te *Utrecht*, en den Wel Eerw. Heer J. ROGHAIR, Pred. te *Bunnik en Vechten*, zijnde dit werk zeer tot genoegen afgeloopen.

VUURSCHE. Zie Aug. 1809.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN. De Wel Eerw. Heer M. A. DE JONGH, Pred. te *Nijmegen*, voor verdere reflexie op zijn perſoon in de beroeping alhier bedankt hebbende, is het drietal, in de Boekzaal van Julij gemeld, aangevuld met D. C. H. VAN HERWERDEN, en daar uit den 16den beroepen D. H. MANGER, Pred. te *Haarlem*, doch daar zijn Wel Eerw. het van zich niet heeft kunnen verkrijgen, deze roepſtem op te volgen, en dus daar voor bedankt heeft, is de groote Kerkenraad dezer Gemeente den 9den van Oogstmaand overgegaan tot het maken van dit volgend twaalftal:

DD. A. LENS, Predd. te *Beesterzwaag*. J. E. DE BOER, te *Minnertsga*. W. OVERDUIN, te *Elst*. A. J. LAMBREGTS, te *Angerlo*. H. HEPPENER, te *Dragten*. VAN ZITTERS, te *Zoetermeer*. H. VAN WOUDENBERG, te *Cuilenburg*. PAUW, in *den Briel*. BLEIJENBURG, te *Weesp*. VAN HOEVEN, te *Lochum*. S. PRINS, te *Langezwaag*, en WUIJSTER, te *Oorſchot*.

Op den 12den dito dit zestal:

DD. LENS, DE BOER, VAN ZITTERS, OVERDUIN, WOUDENBERG en HEPPENER.

Den 16den dito dit drietal:

DD. HEPPENER, LENS en OVERDUIN.

Waaruit den 20ſten beroepen is D. A. LENS, Pred. te *Beetſterzwaag*, die ook deze beroeping na eenig beraad in de vrees des Heeren heeft aangenomen.

BOORNBERGUM. D. P. IDEMA, heeft den 23ſten van Hooimaand deze Gemeente vaarwel gezegd, met eene Leerrede over *Hand.* IX: 19b. en 20. *En Saulus was zommige dagen bij de Discipelen enz.* Dus is deze Gemeente Vakant, doch zij verwacht eerlang de vakature vervuld te zullen zien.

GROUW.

GROUW den 3den van Herfstmaand. Onze achtingwaardige Leeraar, de Wel Eerw. Heer S. W. C. ENGELBERTS, vierde heden, ten aanhooren van een zeer talrijke ſchare, met veel opgewektheid, de vervulling van zijnen vijftigjarigen Evangeliedienst, de Tekst 1 *Sam.* VI: 12. gaf zijn Eerw. aanleiding tot dankbare erkentenis en openlijke vermelding der hulpe, hem gedurende dien langen reeks van jaren door den God zijner goedertierenheid bewezen: wij wenſchen dat zijn Eerw. nog lange een voorwerp zij der bewarende en zegenende zorg van zijnen God, en dat deze Gemeente nog lang genot en vrucht hebbe van zijnen dienst.

LEEUWARDEN. In de Vergadering dezer Classis den 5den van Hooimaand, werden ter approbatie ingeleverd, de beroepingen te *Berlikum* en te *Beetgum*, waar van de nodige ſtukken in de vereischte orde bevonden zijnde, dan ook de approbatie uitgevaardigd werd, zijnde dus de Wel Eerw. Heer G. VAN DER TUUK, Pred. te *Goutum*, aan de Gemeente te *Berlikum*, en de Wel Eerw. Heer B. IJPMA, Pred. te *Oudega en Kouderwoude*, aan die te *Beetgum* toegekend, en voorts de eerstgenoemde Heer, van zijne betrekking op de Gemeente te *Goutum*, na vertooning van een loffelijk getuigſchrift des Kerkenraads aldaar, ontſlagen. Zoo dat

GOUTUM Vakant is.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Octob. 1796 en hier boven.

BOORNBERGUM Vakant. Zie hier boven.

BEETGUM Vakant. Zie Nov. 1808. doch hier is reeds een beroeping gedaan. Zie hier boven onder *Leeuwarden*.

BERLIKUM. Zie Julij 1809. en hier boven onder *Leeuwarden*.

DOK-

DOKKUM.

BURUM EN MUNNIKENZIJL. Den 25ſten van Oogſtmaand is hier met volle eenparigheid door de Floreenplegtigen beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer C. A. KUIPERS, Halbonis filius, S. S. M. Candidatus, onder de Eerw. Claſſis van *Leeuwarden*. Conſulenten zijn geweest DD. ANDREAE en VAN ASSEN, reſp. Predd. te *Augerbuur* en *Cerkesklooster*. Dit beroep is door zijn Eerw. tot onze blijdſchap aangenomen, en in eene Claſſis contracta gehouden te *Dokkum*, den 7den van Herfſtmaand, daar de ſtembeſognes en het testimonium van Candidaatſchap, in behoorlijke form waren, geapprobeerd.

Zijn Eerw. zal den 1ſten van Wijnmaand in den dienst bevestigd worden door zijn Vader, den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. KUIPERS, Pred. te *Leeuwarden*, de bovengemelde Conſulenten zijn tot confirmatores benoemd, hebbende de jongſte van dezelve, aan den Vader van den beroepenen, den dienst ter inzegening gewillig op deszelfs verzoek afgeſtaan.

TWIJSEL EN KOTEN. D. SCHOONDERBEEK, Pred. te *Nieuwkerk op de Veluwe*, heeft na een beraad van 14 dagen, bedankt voor de beroepinge, alhier op hem uitgebragt. Dus blijft

TWIJSEL EN KOTEN Vakant.

DOKKUM. Den 28ſten van Oogſtmaand ontvingen wij, de voor ons onaangename tijding, dat D. L. W. VAN DER WEIDE, Pred. te *Ede*, onder de Claſſis van *Overveluwe*, zich verpligt vond, op aandrang van zijne Gemeente, vriendelijk te bedanken.

Wij konden echter daar in niet berusten, maar beriepen den 3den van Herfſtmaand zijn Eerw. andermaal, uit dezelfde voorheen gemelde Nominatie, met volle eenparigheid met hartelijke en vertrouwelijke bede tot God, dat wij nu beter ſlagen mog-

mogten, en ziet, op den 16den dezer, ontvingen wij het heuglijk nieuws, dat hij met volle ruimte dit beroep heeft aangenomen. De Heere geve over deze keuze zijne goedkeuring, en zorge in liefde voor de Gemeente van *Ede*.

In de ſpelling der naam van den eerſt geëxamineerden, in de vorige Boekzaal, is een drukfout ingeſlopen, er ſtaat RISSE MUNTINDA, men lees AISSE MUNTINGA.

HANTUM EN HAMTUMHUIZEN Vakant. Zie April 1809.

SNEEK.

WOLZUM Vakant. Zie Julij 1809.

SLOTEN Vakant. Zie Aug. 1809.

IJSBRECHTUM, TJALHUIZEN EN TIRKS. Zie Aug. 1809.

BOLSWARD EN WORKUM.

LONGERHOU EN SCHETTENS Vakant. Zie Febr. en Junij 1809.

ZEVENWOUDEN.

TERKAPLE den 16den Aug. Op heden is alhier, onder het beſtuur der HH. Conſulenten DD. J. B. VAN LOENEN en J. L. SPANNENBERG. Predd. op de *Joure* en te *Gaingarijp*, door de Gereformeerde Floreenpligtigen dezer Gemeente, tot Predikant benoemd de Wel Eerw. Heer H. A. FERFF, S. S. Min. Cand. onder de Eerw. Claſſis van *Leeuwarden*, welke ook deze beroeping in de vreeze des Heeren heeft aangenomen.

HASKERHORNE den 28ſten Aug. Op heden is alhier, ten overſtaan van HH. Conſulenten DD. J. B. VAN LOENEN en R. RODENBURG, Predd. op de *Joure* en te *Nijehaske* cum ann. door de Gereformeerde Floreenpligtigen dezer Gemeente, tot Predikant beroepen D. H. A. FERFF, S. S. Min. Cand. onder de Eerw. Claſſis van *Leeuwarden*, welke echter, uit hoofde der beroeping te *Terkaple en Akmarijp*, voor deze beroeping, heeft bedankt.

Eer-

Eerlang ſtaat het beroepingswerk alhier hervat te worden.

BEESTERZWAAG, BEETS EN OLTERTERP ſtaat Vakant te worden, alzoo onze geliefde Leeraar, D. A. LENS, te *Leeuwarden* beroepen zijnde, zich verpligt heeft gevonden deze roeping op te volgen.

WOLVEGA. Van de hier uitgebragte beroeping heeft de Correspondens nog geen het minſte berigt ontvangen. Zie Boekz. van Aug. 1809.

URETERP EN SIEGERSWOLDE Vakant. Zie Aug. 1809.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

DEVENTER Walſche Kerk Vak. Zie Junij 1803.

GOOR Vakant. Zie Meij 1809.

ALMELO. Zie Aug. 1809.

KAMPEN.

ENS EN EMMELOORD OP SCHOKLAND Vakant. Zie Julij 1809.

ZWOLLE.

STAPHORST. Uit eene, door de Eerw. Kerkenraad alhier, gemaakte Nominatie, waarop geplaatst waren:

DD. H. L. HOFFMAN, Predd. te *Mijdrecht*. A. TEN WOUDE, te *Oudemarkt en Paaslo* en J. H. JOLINK, te *Franeker*.

Is op den 14den van Herfstmaand l. l. door den ouden en nieuwen Kerkenraad, ten overſtaan der Deputaten der *Zwolſche* Clasſis, met volle eenparigheid beroepen de Wel Eerw. Heer H. L. HOFFMAN, Pred. te *Mijdrecht*, onder de Eerw. Clasſis van *Utrecht*.

ZWOLLE. In eene Clasſis contracta, alhier gehouden den 29ſten van Oogstmaand l. l. is de beroeping te *Windesheim*, uitgebragt op den Wel Eerw. Heer A. VAN VLOTEN, Prop. onder de Eerw. Clas-

Classis van *Zutphen*, door de Vergadering goedgekeurd, en het Examen peremptoir bepaald op Woensdag den 27sten van Herfstmaand.

HEINO. Den 3den van Herfstmaand l. l. is de Wel Eerw. Heer J. J. HIEBINK alhier bevestigd door de Wel Eerw. Heer H. WIENEKE, Deput. Classis, Pred. te *Heimse*, met de woorden *Joh.* XXI: 15, 16 en 17. *Doe zij dan het middagmaal gehouden hadden, zeide Jezus tot Simon Petrus: Simon Jona* [*zoon,*] *hebt gij mij liever dan deze? Hij zeide tot hem: ja, Heere, gij weet dat ik u lief hebbe. Hij zeide tot hem: weid mijne lammeren. Hij zeide wederom tot hem ten tweede maal: Simon Jona* [*zoon,*] *hebt gij mij lief? Hij zeide tot hem: ja, Heere, gij weet dat ik u lief hebbe. Hij zeide tot hem: hoedt mijne schapen; Hij zeide tot hem ten derdenmaal: Simon Jona* [*zoon;*] *hebt gij mij lief? Petrus werd bedroefd om dat hij ten derdenmaal tot hem zeide: hebt gij mij lief? en zeide tot hem, Heere, gij weet alle dingen, gij weet dat ik u lief hebbe. Jezus zeide tot hem, weid mijne schapen.*

Waarop de Bevestigde des namiddags zijne Intrede heeft gedaan, met de woorden *Gal.* I: 3, 4 en 5. *Genade zij u en vrede van God den Vader, en onzen Heere Jezu Christo. Die hemzelven gegeven heeft voor onze zonden, opdat hij ons trekken zoude uit deze tegenwoordige boose wereld, na den wille onzes Gods en Vaders. Denwelken zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen.*

WINDESHEIM. Zie Aug. 1809.

VOLLENHOVE EN STEENWIJK.

WANNEPERVEEN. Den 13den van Oogstm. werd ons in den ouderdom van 57 jaren, na eene langdurige kwijnende ziekte, door den dood ontrukt, onze waardige Leeraar, D. H. VITRINGA ACKER, nalatende eene Weduwe en twee Zonen, die

die neevens ons hun verlies betreuren. Zijn nagelegen Medebroeder, D. H. VAN DER LINDE, Predikte te *Nieuwveen*, heeft met zeer veel aandeel op den volgenden Zondag, in eene Leerrede over *Luc.* XII: 40. *Gij dan zijt ook bereid: want in welke ure gij het niet en meent, zal de Zone des menschen komen.* aan dit treurig sterfgeval ten onzen nutte gedacht.— Voor de Weduwe wordt door de Classis, overeenkomstig de wet, gepredikt. — De Broeder des Overledenen verzoekt het volgende ter plaatzing:

D M.

Fratris Carissimi

HORATII VITRINGAE ACKERI,

S.

Tu quoque, mi frater, terno jam fratre peremto,
Me moriens linquis, qui super unus eras?
Sed bene, quod, veniet quum Christus in aethere judex,
Restituere mihi, restituarque tibi.

VOP. HOR. ACKER.

VOLLENHOVE. Zie Aug. 1809.

STEENWIJKERWOLD. Zie Aug. 1809.

STAD en LANDE.

GRONINGEN EN 'T GORECHT.

GRONINGEN den 14den Sept. 1809. Ter vervulling van de Leeraarsplaats, openstaande door het afsterven van D. N. VAN DER THUK, is den 31sten Aug. l. l. door den grooten Kerkenraad onzer Gemeente een drietal genomineerd van de volgende Predikanten:

DD. J. MULDER, Predd. te *Vlagtwedde.* M. A. DE JONGH, te *Nijmegen* en J. PEELINCK, in de *Scheemda.*

en de laatstgenoemde voor deze Nominatie vriendelijk bedankt hebbende, is daar voor door den Kerkenraad heden in plaats gesteld D. M. J. ADRIANI,

ANI, Pred. te *Tjallebirt*, en staat hier nu een beroep gedaan te worden.

NOORDIJK. Zie Julij 1809.

APPINGEDAM.

SOLWERT EN MARSSUM Vak. Zie Oct. 1808.

WEIWERT Vakant. Zie Meij 1809.

OPWIERDA Vakant. Zie Aug. 1809.

LOPPERSUM.

OOSTERWIJTWERT den 6den van Oogstm. Heden had deze Gemeente het genoegen dat haar onlangs beroepene Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer P. IDEMA, dus ver Pred. te *Boornbergum*, onder het Eerw. Classis van *Leeuwarden*, in den H. dienst onder haar bevestigd werd. De Eerw. M. CORSTIUS, geliefd Pred. te *Stedum*, deedt de Bevestigingsrede over 2 *Tim.* II: 15. *Beneerstigt u om u zelven Gode beproeft voor te stellen, enz.* terwijl de Eerw. Heer C. CONTENOT, geacht Evangelienaar te *Westeremden* de inzegening verrigtte. De Bevestigde verbond zich aan de hem opgedragene Gemeente, ten tekst behandelende 1 *Cor.* II: 2. *Want ik en hebbe niet voorgenomen iet te weten onder u dan Jezum Christum en die gekruiciget.*

BIERUM. Ter vervulling van deze vakante Gemeente, zijn den 23sten van Hooimaand 1809 de volgende Heeren Predikanten alhier op de Nominatie gebragt:

DD. Z. HUIZINGA, Predd. te *Engelbert*, onder de Eerw. Cl. van *Groningen*. A. IJPEIJ, te *Appingedam*, onder de Eerw. Cl. *Appingedam*. W. O. SMIDT, te *Menaldum*, onder de Eerw. Cl. *Leeuwarden*. M. J. ADRIANI, te *Tjallebirt*, onder de Eerw. Cl. *Zevenwouden*. J. B. DE BOER, te *Minnertsga*, onder de Eerw. Cl. *Franeker*, en H. W. C. A. VISSER, te *Warns*, onder de Eerw. Cl. *Bolsward en Workum*.

Gemelde Heeren zijn verzocht deze Gemeente met eene Predikbeurt te vereeren.

LOPPERSUM Vakant. Zie Febr. 1807.

LELLENS Vakant. Zie Nov. 1808.

MIDDELSTUM.

OLDENZIJL Vakant. Zie April 1805.

DE MARNE.

DEN ANDEL den 19den Julij. Heden is uit de te voren gemelde Nominatie hier beroepen de Wel Eerw. Heer F. SNETHLAGE, Pred. te *Ditzum* in *Oost-Friesland*, die deze beroeping, na eenigen tijd van beraad, heeft aangenomen.

WINSUM den 29ſten Aug. Heden verſcheen in onze Clasſicale Vergadering D. F. SNETHLAGE, Pred. te *Ditzum* in *Oost-Friesland*, verzoekende de Kerkelijke approbatie op de beroeping, den 19den der vorige maand op zijn Eerw. uitgebragt, en voorts door hem aangenomen. De beroepingsbrief in forma zijnde bevonden, werd aan dit verzoek voldaan. De bevestiging zal in de maand Octob. eerstkomende D. V. plaats hebben, zijnde tot Bevestigers benoemd DD. H. CRUL, T. J. VAN DER LEIJ EN J. A. UILKENS, Predd. te *Peterburen*, *Baffle Rasquert* en te *Eenrum*.

NIEKERK EN VLIEDORP Vakant. Zie Nov. 1808.

WESTER-NIELAND EN SAAXUMHUIZEN Vakant. Zie Febr. 1806.

MENSINGAWEER EN MAARSLAG Vakant. Zie Octob. 1808.

'T WESTER-KWARTIER.

LUTKEGAST. Op den 28ſten van Bloeimaand is alhier ter vervulling der openſtaande Leeraarsplaats, door den Eerw. Kerkenraad dezer Gemeente, het volgend drietal Proponenten op de Nominatie gebragt:

DD. A. LOFVERS, Propp. te *Groningen*. C. H. KUIPERS, te *Leeuwarden* en H. MEIJER, onder de Eerw. Clasſis van *de Marne*.

Welke Heeren hunne gaven voor de Gemeente heb-

hebbende laten hooren; is door de Mans Lidmaten, onder directie van den Wel Eerw. Heer N. WESTENDORP, Pred. te *Sebaldeburen*, als Conſulent, beroepen D. C. A. KUIPERS, Prop. te *Leeuwarden*; dan zijn Eerw. mede beroepen zijnde te *Burum en Munnikenzijl* in *Friesland*, heeft voor deze beroeping beleefdelijk bedankt, hierop heeft de Gemeente uit de twee overgeblevene Genomineerden, onder dezelfde directie, op den 9 van Oogstmaand beroepen: D. H. MEIJER, Prop. onder de de Eerw. Clasſis van *de Marne*, die deze beroeping volvaardig heeft aangenomen.

ADUARD. De Hoog Welgeb. Heer c J. LEWE, van *Aduard*, als Unicus Collator dezer Kerk, heeft op den 14den van Oogstmaand tot Pred. dezer Gemeente beroepen: D. M. RIGNALDA, Prop. en de Wel Eerw. Clasſis van *de Marne*, die ook deze beroeping volvaardig heeft aangenomen.

ZUIDHORN. Ten gevolge van de hier boven gemelde beroepingen, uitgebragt te *Lutkegast* en *Aduard*, ſtelde zich op de Clasſicale Vergadering den 29ſten van Oogstmaand l. l. alhier gehouden voor, de Eerw. Heer H. MEIJER, beroepen Pred. te *Lutkegast*, zijne beroepinge ter goedkeuring indienende, met het verzoek om tot het perempt. Examen te worden toegelaten, exhiberende daar toe de vereiſchte testimonia. Het zelfde voorſtel werd in naam van den Eerw. Heer M. RIGNALDA, beroepen Pred. te *Aduard*, gedaan door den Wel Eerw. Heer J. E. WINTER, Pred. te *Zuidhorn*. De Wel Eerw. Clasſis heeft, de ingediende beroepingen en testimonia in de vereiſchte orde bevonden hebbende, dezelve met zegenbede over de Beroepers en Beroepenen goedgekeurd, het peremptoir Examen aan dezelve toegeſtaan, het zelve bepalende op den 19den van Herfstmaand eerstkomende, ten proefteksten opgegeven aan D. MEIJER, 1 *Joh.* III: 2*a*. en aan D. RIGNALDA, 1 *Joh.* III: 2*b*. in 't

Hebr. *Psalm* III. en in 't Grieksch het tekshoofddeel.

OLDEHOVE. Alschoon aan den Correspondens geen het minst berigt gegeven is, kan hij echter met zekerheid melden, dat alhier op gunstige Concessie van den Hoog Welgeb. Heer C. J. LEWE VAN ADUARD, als Unicus Collator dezer Kerk, alhier eene Nominatie is gemaakt van vier Predikanten:

DD. J. C. THEMMEN, Predd. te *Wierum en Dorkwert*. N. VAN DER VEEN, te *Wier*. W. SMITH, te *Menaldum*, en H. DIJKHUIZEN, te *Feenwoude*, welke Heeren verzocht zijn hunne gaven voor de Gemeente te laten hooren.

VISVLIET Vakant. Zie Aug. 1808.

OLDAMBT en WESTERWOLDINGERLAND.

BOURTANGE den 6den van Oogstmaand. Op heden hadden wij het genoegen, dat onze beroepen Leeraar D. A. P. STERRENBERG, in den dienst alhier bevestigd werd. De Wel Eerw. Heer H. LEEMHUIS, Pred. te *Sellinge*, predikte bij deze gelegenheid over *Jes.* LII: 7. *Hoe lieflijk enz.* De oplegging der handen geschiedde door den Wel Eerw Heer J. MULDER, Evangeliedienaar te *Vlagtwedde*. Na den middag van dezen dag, maakte onze nieuw beroepene Leeraar eenen aanvang van zijnen dienst onder ons, met eene Leerrede over *Gal.* VI: 14. *Het zij verre van mij enz.* Beide deze plegtigheden geschiedden in de tegenwoordigheid eener talrijke, ook uit de naburige Gemeenten, te zamen gevloeide schare. Een ieder keerde, bij uitstek wel voldaan naar zijne woning.

OUDE PEKEL-AA Vakant. Zie Junij 1809.

DRENTHE.

EMMEN.

WESTERBORK Vakant. Zie April 1809.

MEP-

MEPPEL.

WAPSERVEEN den 3den van Herfstmaand j. l. Onze geliefde Leeraar G. J. VAN DEN BROEK, maakte ons den 18den van Oogstmaand l. l. in den nademiddag Godsdienst bekend, dat zijn Wel Eerw. zoo even te voren eene schriftelijke aanbieding van de tweede Predikantsplaats in de zeer groote Gemeente te *Ulfen*, in 't *Graafschap Bentheim* ontvangen, en daar over eenige dagen tot zijn beraad genomen had, zeer vreesden wij onzen Leeraar te zullen missen, te meer daar die van *Ulfen* hem zoo aanhoudend poogden over te haalen, om tot hen te willen overkomen; doch de pogingen van de weldenkenden onder ons, om hem te bewegen om bij ons te blijven, zijn, Gode zij dank! van een gelukkig gevolg geweest. Heden toch mogten wij tot onze blijdschap uit zijn Eerw. mond vernemen, dat hij besloten had, om voor die voornoemde aanbieding te bedanken, en bij ons te blijven, terwijl hij zich op nieuw aan ons verbond, en ons hartelijk opwekte, om van zijnen dienst een vlijtig gebruik te maken ter bevordering van Gods eer, en onzer eigene zaligheid, waar toe wij bidden dat God zijn dienstwerk onder ons zegene, terwijl hij in gunst gelieve te zorgen voor de Gemeente van *Ulfen*.

VLEDDER den 21sten van Oogstmaand 1809. Heden avond ten 8 uuren overleed op het onverwachtst, onze geliefde Leeraar de Wel Eerw. Heer G. SCHREUDER, in den nog jeugdigen ouderdom van 38 jaren, 8 maanden en 19 dagen, die nog gister zijn dienstwerk des voormiddags in deze Gemeente uit *Job.* XIV: 1. en des nademiddags in het naburig *Wapserveen*, tot bijzonder genoegen van beide Gemeenten had waargenomen.

Zijne Ouders waren JAN SCHREUDER, Koopman

te *Amſterdam*, en HARMINA OLDENHOF. Te *Groningen* zijne ſtudien volbragt hebbende, is hij den 27ſten van Bloeimaand 1794. in de Claſſis van *Zevenwouden* onder het getal der *Frieſche* Candidaten aangenomen, den 8ſten van Zomermaand daar aan volgende, in den Huwelijken ſtaat bevestigd met Juſvrouw JOANNA SIBILLE TEN BERGE, Dochter van Wijlen den Major TAMMO JAKOB TEN BERGE en Juſvrouw ANNA ALEIDA JARGERS, den 15den van dezelfde maand in de Gemeente te *Oldelemmer* &c. door Wijlen D. SCHACHT, Pred. te *Peperga en Blesdijke*, in den dienst des Evangeliums ingezegend, en heeft op den daar aan volgende Zondag zijne Intrede gedaan. In het jaar 1797. te *Vledder* als Pred. beroepen zijnde, is hij alhier op den 5den van Slagtmaand bevestigd door Wijlen J. Æ. GALLÉ, Pred. te *Ruinerwold*, zijnen dienst op den daarop volgenden Zondag begonnen hebbende, met eene Leerrede over *Marc.* XVI: 15. Nu heeft hij zijnen loop volbragt, zijn dienswerk met getrouwheid en ijver waargenomen hebbende, treurt de Gemeente over zijn gemis; en zijne nagelatene Weduwe met zes jonge Kinderen, waar van het oudſte ſlechts 13 jaren bereikt heeft, is daar door in de treurigſte omſtandigheden verplaatst. Den 27ſten van Oogstmaand heeft de Wel Eerw. Heer P. PRINS, Pred. te *Diever*, des overledens vriend, nabuur en Claſſisbroeder, voor eene talrijke ſchare van toehoorders plegtig in liefde en met lof aan den Overledenen gedacht, in eene Leerrede over *Hebr.* IX: 27. *En gelijk het den menſchen gezet is enz.*

De Correspondens is verzocht dit volgende mede in de Boekzaal te doen plaatſen:

GRAF.

GRAFSCHRIFT

OP DEN WEL EERWAARDIGEN ZEER GELEERDEN HEERE

G. SCHREUDER,

in leven getrouw Evangeliedienaar in de Gemeente te *Vledder*.

Ontslapen den één en twintigsten van Oogstmaand des Jaars 1809.

Stort tranen bij dit Graf! Hier rust het koud gebeente!
De welbespraakte tong van Vledders *Kerk-Gemeente!*
Herinner u zijn vlijt, zijn lesen u gegeven!
Volg die vertrouwend na! dan zult gij zalig leven.
Dus droog uw' tranen af; gij vindt uw Leeraar weêr!
Dan zingt gij 't Hemels Lof; het Heilig! Heilig Heer!
Hij is u voorgegaan; van zorg en post ontslagen,
Om rekenschap te doen van 't werk hem opgedragen,
Hij wacht zijn eeuwig loon; en hoort zijns Meesters stem:
Hier is uw Vaderland en Stad Jeruzalem.

Van eenen Vriend uit de Gemeente.

HAVELTE staat Vakant te worden. Zie Aug. 1809.

RUINERWOLD Vakant. Zie Aug. 1809.

ROLDE.

ASSEN Vakant. Zie Julij 1808.

ANLO Vakant. Zie Maart 1809.

OOST-FRIESLAND.

GROOT MIDLUM. Op den 22sten van Bloeimaand is onze nieuw beroepen Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. R. AISSONIUS, in den H. dienst onder ons bevestigd, door den Wel Eerw. Heer VAN SENDEN, Pred. te *Kanum*, met eene Leerre. de over *Hand.* XX: 28. *Zoo hebt dan acht op u zelven, en op de geheele kudde, enz.* Terwijl daar op aanstonds de bevestigde Leeraar zijnen dienst onder ons begon met eene Leerrede over *Efez.* VI: 19. *En voor mij, opdat mij het woord gegeven worde enz.*

DITZUM. Onze waardige en veelgeliefde Leeraar, de Wel Eerw Heer F. SNETHLAGE, in wiens aangenamen Evangeliedienst wij ons nog maar weinige jaren hebben mogen verblijden, dezer dagen eene wettige beroeping ontvangen hebbende in de Gemeente van *den Andel*, behoorende tot de Classis van *de Marne*, heeft zich, niettegenstaande alle onze ernstige pogingen en liefderijk aangewende drangmiddelen, om hem bij ons te houden, na eenigen tijd van beraad, verpligt gevonden die roepstem aan te nemen en op te volgen. Zoodat DITSUM eerlang wederom staat Vakant te worden.

EMDEN. In onze gewone Coetuele Herfstzitting, den 5den dezer stond binnen de Wel Eerw. Heer F. SNETHLAGE, Pred. te *Ditzum* in *Reiderland*, verklarende zich verpligt gevonden te hebben, eene op hem wettig uitgebragte beroeping in de Gemeente van *den Andel*, in de Eerw. Classis van *de Marne*, aan te nemen, en verzoekende dienvolgens bij den Coetus ontslag van zijnen dienst

dienst in de Gemeente van *Ditsum*, en van zijn Lidmaatschap aan deze Vergadering. Hij overleide ten dien einde den door de Classis van *de Marne* goedgekeurden beroepingsbrief en tevens eene resolutie van zijn Hoog Ed. Gestr. den Heer Landdrost van *Groningen*, op een door hem ingediend request, houdende, dat aan welgemelde Heer Landdrost gene redenen waren aangekomen, waarom aan hem Requestrant het verzocht ontslag op de gewone wijze niet zou mogen worden geaccordeerd. De Vergadering het een en ander gehoord en ingezien hebbende, vond gene reden, om aan dezen Broeder, die haar zeer lief en aangenaam was geworden, en wien zij anders gaarne langer in harer midden gehouden had, zijn verzoek te weigeren, maar kende zich alleszins verpligt hem hetzelve op eene zeer honorabele wijze toe te staan, en hem met zegenbede aan de *Andelsche* Gemeente en de Eerw. Classis van *de Marne* toe te wijzen en over te geven: nemende hij daarop ook terstond een dankbaar en zegenend affcheid van dezelve.

Hierop werd de Stud. IBELING VAN DER WERFF, na vooraf over de opgegevene tekst, *Joan.* III; 36*a*. gepredikt te hebben, zoowel in de heilige Bijbeltalen als in de theologische Wetenschap door den Praeses onderzocht, met dat gevolg, dat hij met eenparige toestemming onder het getal der *Oost Friesche* Candidaten werd op- en aangenomen.

LOPPERSUM, LOEGUMERVOORWERK, TWIXLUM EN SIMONSWOLD Vakant.

'T GRAAFSCHAP BENTHEIM.

ULSEN. Reeds den 24sten Maart werd door den Hoogtoffelijke Overkerkenraad in vereeniging met den Nederkerkenraad alhier uit het volgende zestal van Predikanten en Proponenten,

DD. VENEMA, Predd. te *Hasselt*. WIENEKE, te *Heemse*. VISCH, in de *Gronou*, STEVENS, te *Uitwijk*. ELSER, te *Beusichem* en de Prop. HOMBRING, te *Nienhuis*.

Met meerderheid van stemmen tot tweede Leeraar beroepen D. H. WIENEKE, Pred. te *Heemse*, die echter na 14 dagen beraad, voor deze beroeping vriendelijk bedankt heeft.

Den 6den Sept. vergaderde andermaal de Hoogloff. Overkerkenraad, om in vereeniging met den Nederkerkenraad eene beroeping te doen. Op de Nominatie werden gebragt:

DD. JENTINK, Predd. te *Grootebroek*. HOOGKLIMMER, te *Batenburg*. VISCH, in de *Gronou*. KOPPELMAN, te *Borne*. BARENDS, te *Giesendam*. MEENDERINK, te *Oene*. SCHRADER, te *Gildehuis*. LINDEMAN, te *Bentheim*. BAKKER, te *Nordhoorn*, en de Proponenten H. A. LIEUWENS, op 't *Heerenveen*. VAN LOENEN, te *Dalem* en HOMBRING, te *Amsterdam*.

Uit welk twaalftal ten zelven dage met eenparigheid van stemmen beroepen werd D. H. A. LIEUWENS, die deze beroeping in 's Heeren vreeze heeft aangenomen.

LINGEN.

THUINE Vakant. - Zie Febr. 1809.

FRANKRIJK.

CLEVE 2de plaats, BRIENEN, GELDERN, KERVENHEIM EN MÖRMSTER Vakant.

GROOTHERTOGDOM BERG.

REES.

WEERTH Vakant. Zie Aug. 1809.

BRE-

B R E M E N.

ANSGARIE KERK Vakant. Zie Junij 1804.
MARIENKERK tweede en derde Leeraarsplaats Vakant. Zie Dec. 1804.

NA-BERIGTEN.

SYNODE VAN NOORD-HOLLAND.

Den 25ſten Julij 1809. en volgende dagen, is ingevolge gunſtige diſpoſitie van zijn Excellentie den Minister van Eerendienst, de Christelijke Synodus van *Noord-Holland* te *Hoorn* gehouden. Uit de Credentialen bleek dat tot deze hooge Kerkvergadering gecommitteerd waren:

Uit het Eerw. Clasſis van *Hoorn.*

De Wel Eerw. Heeren H. H. GROET en H. VAN IJSSEL GROOTHUIS, Predd. te *Berkhout* en *Hoorn*, met de E. BB. F. BAAN en Mr. JOAN SCHAGEN, Ouderll. te *Berkhout* en *Hoorn.*

Uit het Eerw. Clasſis van *Enkhuizen.*

De Wel Eerw. Heeren A. JENTINK en D. VAN DEN BERG, Predd. te *Grotebroek* en *Andijk*, nevens de E. BB. W. LOUW en C. R. KOOIMAN, Ouderll. te *Grotebroek* en *Andijk.*

Uit het Eerw. Clasſis van *Edam.*

De Wel Eerw. Heeren H. VAN TOLL, Theol. Doct. en C. MOS, Predd. te *Edam* en *Nieuwendam*, nevens de E. BB. P DE BOER en A. MOLENAAR, Ouderll. te *Edam* en *Nieuwendam.*

Uit

Uit het Eerw. Clasſis van *Alkmaar*.

De Wel Eerw. Heeren N. PRIJSHOF en F. L. DER KINDEREN, Predd. te *Oudkarſpel* en *Alkmaar*, en de E. BB. A. RUS en F. STRENBERK, Ouderll. te *Oudkarſpel* en *Alkmaar*.

Uit het Eerw. Clasſis van *Haarlem*.

De Wel Eerw. Heeren R. J. VAN DER MEULEN en J. W. C. TENCKINK, Predd. te *Haarlem* en *Oostzaandam*, met de E. BB. J. DE BREUK JANSZ. en J. DE GRAAF, Ouderll. te *Haarlem* en *Westzaandam*.

Uit het Eerw. Clasſis van *Amſterdam*.

De Wel Eerw. Heeren F. BAARSLAG en J. VAN BLIJENBURGH, Predd. te *Amſterdam* en *Weesp*, met de E. BB. W. H. WARNSINK en G. PAPEGAAIJ, Ouderll. te *Amſterdam* en *Weesp*.

Terwijl ook te gelijk in deze Vergadering zitting namen de Hoog Eerw. Heeren Deputaten G. VAN DER GOOT, J. VORSTMAN en A. HAGCHENBERG.

Tot het beſtuur werden verkoren de Wel Eerw. Heeren:

Præſes D. H. H. GROET.
Adjesſor D. C. MOS.
Scriba D. F. BAARSLAG.

Waar op de hoog Eerw. Heeren Depp. de Acten welke hun door de Correſpondeerende Synodens toegezonden waren overgaven.

Dewijl de overige Synoden zich verklaard hadden, in het vervolg alleen door de Acten te zullen correſpondeeren, is ook alleen in plaats van den afgetreden Deputatus G. VAN DER GOOT, aangeſteld D. H. H. GROET, als Primus, en D. C. MOS, als Secundus.

In deze Vergadering, welke door den Voorzitter met gepaste gebeden en dankzegging geopend en beſloten werd, is D. HENRICUS BREIJL, voorheen

heen Predikant te *Urſem*, onder het Eerw. Claſſis van *Hoorn*, volkomen gerehabilteerd, en aan hem vrijheid gegeven om overal het werk van een Evangeliedienaar wederr waar te neemen, zijnde hij dus alom beroepelijk geſteld.

SCHOOL-NIEUWS.

LINGEN.

Het jaarlijkſche Examen en de daarop volgende Promotie der Latijnſche Schooljeugd alhier, heeft weder naar gewoonte plaats gehad, zijnde vooraf door den Rector G. T. SURINGAR, *J. U. D. Antiq. et Philol. Prof. Ord.* aangekondigd, met het uitgeven eener *Proluſio*, behelzende: *Obſervationes ad quædam Silii Italici et Anthologiæ græcæ loca.* Op den 18den Julij dezes jaars werd er openlijk onderzoek gedaan naar de vorderingen, welke de Jongelingen der onderſcheidene Claſſen zoo wel in de Griekſche, Latijnſche en Franſche taal, als in onderſcheidene wetenſchappen, gemaakt hadden. Hier na is op den 1ſten September dezes jaars de Promotie der Schooljeugd geſchied, zijnde de navolgende Jongelingen van lagere tot hoogere Claſſen bevorderd: van de benedenſte tot de derde A. L. VAN NES uit *Nieuwenhuis*, en F. W. N. SURINGAR, uit *Lingen*. Van de derde tot de tweede Claſſe F. W. J. STAUCKER, uit *Lingen*. E. W. A. BEENING, uit *Nieuwenhuis*. S. D. RUMP, uit *Lengerich*. H. H. SCHLAMANN en J. H. HUILEMANN, beide uit *Lingen*. Van de tweede tot de eerſte Claſſe E. J. TAMLING, uit *Wagenborg*. W. G. VAN NES, uit *Nieuwenhuis*, en L. H. BAIJDT, uit *Lingen*. Van de eerſte Claſſe zijn tot de Akademie bevorderd J. G. MOLLER, uit

uit *Lingen*. A. SPORON, uit *Paramaribo*, en J. W. KAHREL, uit *Oostfriesland*. De twee bovenſte van elke Claſſe werden met *præmia diligentiæ* beſchonken, en na het eindigen der Promotie hielden de veelbelovende Jongelingen J. O. MULLER en A. SPORON, elk eene Latijnſche Redevoering, de eerſte: *de dicto Juvenalis: Semita certe tranquillæ per virtutem patet unicæ vitæ*, en de tweede: *de calamitatibus generis humani.*

I N H O U D.

J. W. VAN SLIJPE, Het Werk der Verloſſing uit God. Eerſte Deel. Bladz 251
J. HAZEU, CS. Z., Gebeden, Overdenkingen en Gezangen. Eerſte Deel. 259
J. BROUWER, Drie Redevoeringen. 268
Mr. J. SCHELTEMA, Anna en Maria Teſſelſchade, de Dochters van Roemer Viſſcher. 273
Mr. J. P. KLEIJN, Gedichten, en A. OCKERSE, Wed. KLEIJN, Oden en Elegien. 283
A. FOKKE SIMONSZ., De Wegen des Levens, of de Vraag: Welk Beroep wilt gij kiezen? 289
ELISABETH of de Edele Ballingen. 297
J. LE FRANCQ VAN BERKHEIJ, Natuurlijke Hiſtorie van het Rundvee in *Holland*. Vijfde Stuk. Met noodige Afbeeldingen. 304
Letter-Nieuws. 308
Bekendmakingen. 311
Synode van *Gelderland*. 313
——— — *Zuid Holland*. 315
——— — *Utrecht*. 318
——— — *Drenthe*. 320
School-Nieuws. 321
Bekendmakingen. 329
Kerk-Nieuws. 330
Naberigten. Synode van *Noord Holland*. 371
——— — School-Nieuws. 373

MAANDELIJKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WEREL D;

HONDERD

EN

NEGEN-EN-TACHTIGSTE DEEL.

Voor OCTOBER 1809.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op de Heerengragt, over de Warmoesgragt, N°. 418.
MDCCCIX.

De Prijs is 6 Stuivers.

UITTREKSELS.

Het HOOG BEWIND der GODHEID, over het geheele Menschdom zoo wel, als over elken Ondeeligen, in het naauwste verband met de volkomenste Vrijheid der Menschen gebragt, en naar bepaalde regels uit den Bijbel en de Geschiedenis der Wereld verklaard. Door W. VAN VLOTEN. *(Uitgegeven voor Rekening der Eigenaresse van des Overledenen Handschrift.) Eerſten Deels Eerſte Stuk. Te* Amſterdam *bij* W. Brave, 1809. 268 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-18 —

Een Voorberigt van eenen Ongenoemden, maar kundigen man voor dit nieuwe Werk van den in zijn leven zoo arbeidzamen VAN VLOTEN, het welk nu na zijnen dood het licht ziet, meldt ons eerst bijzonderheden omtrent het karakter van den waardigen Schrijver, en behelst vervolgens een oordeelkundig verslag van 's mans Schriften, en eindelijk in het bijzonder eene opgave van het geen nader betrekking heeft tot het tegenwoordig Werk, welks geheel hoogst waarschijnlijk *vier* bekwame Boekdeelen in 8Stukken bevatten zal, en het welk niet ten onregte eene *Theodicee* of verdedigingder Godsregering genoemd wordt. Eéne der Vriendinnen

van den Eerw. VAN VLOTEN, aan wie hij bij uiterſten wil alle de nog overige onder hem zijnde exemplaren zijner voorige werken, als mede alle andere godsdienſtige Opſtellen en Handſchriften, die na zijnen dood zouden gevonden worden, en dus ook de Kopij van dit Werk gemaakt heeft, nam de zorg van druk en uitgave van hetzelve geheel op zich, terwijl te gelijker tijd 's mans voornaamſte Werken voor eenen aanmerkelijk verminderden prijs verkrijgbaar worden geſteld, te bekomen bij den Uitgever van dit tegenwoordige, den Boekhandelaar W. BRAVE.

Eindelijk geeft het Voorberigt op eene aanwijzing van den voornamen geest en inhoud van dit Werk, welke aanwijzing wij hier zullen overnemen, omdat wij er ons volkomen mede kunnen vereenigen. „ Wat nu ten ſlotte, den voornamen inhoud en geest van dit tegenwoordig Werk betreft, men vergunne ons, hier omtrent niet in bijzonderheden te treden, ten einde den ſchijn te vermijden van, door eene loftuitende aankondiging, het vrije oordeel des Lezers voorintenemen, en velen tot den aankoop uit te lokken. Alleen dus dit weinige, het geen wij met volledige kennis van zaken en overtuiging van de waarheid ter nederſchrijven. VAN VLOTEN beſchouwde met regt als het gewigtigſte en moeijelijkſte Vraagſtuk in de geheele Zedelijke Wijsbegeerte; als het voornaamſte wapentuig des ongeloofs ter beſtrijding van het Christendom; als het belangrijkſte punt ter oplosſing, ten einde de eer der Goddelijke openbaring te redden; als het eenigst geſchikt middel, om in de praktijk der Godzaligheid, afhankelijkheid, ootmoed en dankbaarheid met mannelijke werkdadigheid te paren, en de verſchillende Leerſtukken van den Christelijken Godsdienst dienaangaande in *harmoniſche* overeenſtemming te brengen, het navolgend voorſtel: „ Daar, volgens de leer der Goddelijke

Open-

Openbaring, het hooge opperbewind der Godheid over alles, ook over de zedelijke bedrijven der Menschen, gaat; en van den anderen kant ieder Mensch de vrije en zelfbepalende oorzaak zijner bedrijven is; op welk eene wijze kan men de schijnbare tegenstrijdigheid, hieruit ontstaande, volkomen uit den weg ruimen, zoo dat Goddelijke oppermagt en zedelijke Menschelijke vrijheid in de minnelijkste *harmonie* zamenwerken, om de eerste hare heerlijke, weldadige doeleinden met het Menschdom te doen bereiken, niet alleen zonder de laatste eenigzins te krenken, maar zelfs, *door* aan hare vrije werkingen ongevoelig en ongedwongen die rigting te geven, dat de oogmerken des Algoeden juist daardoor, in alle gevallen, met zekerheid uitgewerkt worden; en men bij de uitkomst van alles, ja van elke bijzondere gebeurtenis, zoo bij *individuen* als geheele maatschappijen, kerkelijke en wereldlijke, zeggen moete: God bleef Opperheer! de Mensch bleef vrij! en de verwonderlijke zamenstemming dezer wederzijdsche werkingen, door het oneindig Verstand bewerkt, stelde eene uitkomst daar, die, in het gegeven geval de best mogelijke was, en zeker allergeschiktst ter opvoering van het Menschdom tot de volkomenheid." "

„ Bij de oplossing van een zoo alleraangelegenst *Problema*, welke VAN VLOTEN zich in dit Werk voorstelde te beproeven, waagde hij zich niet aan het geleide van louter afgetrokkene, Wijsgeerige begrippen; neen, hij nam zijnen dierbaren Bijbel in de hand, doorliep de Geschiedenis van het Menschdom, voor zoo ver die daarin is te boek gesteld, in vergelijking van het geen andere Geschiedschrijvers daaromtrent met eenige zekerheid breeder verhalen; doorliep wijders alle de Eeuwen der Kerk- en Wereldgeschiedenis sedert den aanvang der Christelijke Jaartelling tot op onzen tijd,

en poogde in alle de voornaamſte lotgevallen, zoo der Wereld, als van bijzondere *individuen*, het gewenschte weldadig verband tusſchen Gods regering en der Menſchen vrijheid proefkundig aan te wijzen, en zoo het moeijelijkſte raadſel, door daadzakelijke redeneering, op te losſen. — In eene belangrijke *Inleiding* wees hij vooraf den waren oorſprong aan van het zedelijk bederf, als niet te zoeken in de *onnozelheid* of *zinnelijkheid* der eerſte Menſchen; even weinig, als de *beſchaving* nu de grond is van de *zedelijke vorming* des Menschdoms. — Ten beſluite van zijnen arbeid verzamelde hij in eene afzonderlijke Verhandeling alle de *reſultaten*, of hoofdgevolgen, door hem uit een algemeen overzigt van alles oordeelkundig afgeleid, en geſchikt, om den Lezer met de aangenomene grondbegrippen des Auteurs ten aanzien van dit onderwerp nader bekend te maken."

„ Verre zij het van ons, te beweren, dat VAN VLOTEN de Man zoude zijn, die dezen gewigtigen knoop het eerst ontbonden had! Wij laten het onderzoek en het oordeel daar omtrent aan verſtandig-onzijdige Lezers over. Dit echter durven wij met ruimte zeggen, dat het onderwerp door VAN VLOTEN diep doordacht, op eene volſtrekt *originéele*, hem eigene, belangrijke wijze behandeld is, en dat zijn geſchrijf, rijk in gedachten en belangvolle inzigten, de gezette overweging verdient van allen, die in Waarheid, Godsdienst en Menſchengeluk belang ſtellen; te meer, daar hetzelve, ſchoon niet geheel vrij van het hier en daar afgebrokene en donkere van 's Mans voordragt, boven alle zijne overige Schriften, in duidelijkheid en bevattelijkheid van redeneering, uitmunt. — Wij wenſchen over een ruim gebruik van dit Werk, gelijk van 's Mans overige Schriften, Gods uitgebreiden zegen!"

Ten einde de Lezer zien moge, wat hij nu in dit

dit eerſte Stuk dezes Werks zal kunnen vinden, zullen wij ons de moeite des overſchrijvens van den Inhoud getroosten. *Inleiding.* — *De grootheid van den Mensch als Wereldbewoner. De Mensch groot in zijn' eerſten oorſprong, als allergunſtigst tot de beste werkdadigheid verordend. De ervaring bewijst de verregaande afwijking van dien oorſprong. Zulks heeft ons nogtans niet uit den grooten ſchakel uitgezet. Verſcheidenheid onder alle baart verſchil van gevoel en afwijking in de middelen tot herſtel. De beſchaving is niet de grond van de zedelijke vorming der Natien. In de* Chinezen, *eeuwen lang onbeweegbaar in één punt. De volgers van* BRAMA *en andere Volken der oudheid. De aard der beſchaving bij den* Griek. *De* Romeinen. *De oorzaak, waarom algemeene beſchaving niet voldoen kan, alleen uit den Bijbel te ontdekken. Wel beknibbeld maar niet ondermijnd.*

§. 1. *De Mensch, hoewel ſterfelijk, is nogtans om zijnen inwoner ook onſterfelijk. De Aarde, hoe zeer ſtoffelijk, is om deszelfs bewoner, eeuwig.* 2. *Het zedelijk kwaad heeft dit plan der Schepping niet verijdeld, maar verhoogd, volgens het onderwijs der Openbaring.* 3. *Naar de Leere der* Openbaring *was de regtſchapen Mensch begunſtigd met het beeld der Godheid, en verzekerd van de onſterfelijkheid, onafgebroken in het Paradijs van dezen Aardbol.* 4. *Het oorſpronkelijke kwaad, naar die zelfde Leere, ſchijnt alles af te breken, hoewel het plan geenszins vernietigende, maar wel door middel van het natuurlijk kwaad uit te breiden.* 5. *Hare teekening van de Schepping onzes Aardbols in verband met het Geheelal, ontwikkelt alrede veel van het Godsplan.* 6. *De inkomende verdorvenheid heeft de grootſte vastigheid aan de eindeloose beſtemming des Menſchen bijgezet, door*

de beramingen der Godheid tegen den inbreuk van het kwade in het eerſte Paar. 7. *Een afleider tegen de algemeenheid van de bijzondere verdorvenheid, anders het natuurlijk gevolg van het oorſpronkelijke, in* KAÏN *en* ABEL. 8. *Bijzonder krachtig in* SETH *en* ENOS, *het beeld van zijnen Vader in de aanvankelijke herſtelling van hetzelve doende blijken.* 9. *Dit Beeld, een betrekkelijk denkbeeld, vordert een grondbeginſel, een tegengeſteld van het geërfde door de oorſpronkelijke verdorvenheid, nogtans aan alle Menſchen gemeen, en het allereerſt na de verdrijving uit het Paradijs hun als tegengif geſchonken.* 10. *Dit in* KAÏN *door misdrijven onderdrukt zijnde, worden de ſtraffende gevolgen daar van door de goede Voorzienigheid gunſtig afgeleid, zonder 's mans vrijheid te krenken, bijzonder door de verwijdering; de huwelijken de eerſte bron van verleiding voor den* Sethiet, *en een grondſlag voor het algemeen dadelijk bederf der oude Wereld.* 11. *Het algemeen bederf in de oude Wereld, uit de waarnemingen Gods opgemaakt; krachtige middelen ter waarſchuwing daar tegen in* HENOCH *en* NOACH. 12. *De Zondvloed niet in ſtaat, om een beſtaan, uit de algemeene verdorvenheid van beide de Geſlachten ontſtaan, weg te nemen, te weten, het gedichtſel der gedachten, van de vroege jeugd af boos.* 13. *Van waar het komt, dat de verdorvenheid zulk eene aanmerkelijke hoogte beklommen had, vooral, indien de Mensch in zijnen eerſten oorſprong zoo voortreffelijk was.* 14. *'s Menſchen vrijheid moet uitgelokt worden, en het krachtigſte in werking geraken door beproevingen; dit bleek reeds in den eerſten regtſchapenen* ADAM. 15. *Zijne afhankelijkheid, in het geringſte niet belemmerende voor zijne vrijheid.* 16. *Hoe weinig verzoekingen, door middel van de zin-*

zintuigen, op den regtschapen Mensch vermogen. Onmogelijk kan het kwaad zijn' eerſten oorſprong uit het zinnelijke nemen 18. *De zonde in* KAÏN, *zoo beſliſſend voor zijne familie, ontſtond niet uit het zinnelijke.* 19. *De naaste oorzaak van de onderſcheiding tuſſchen de* Kaïnnieten *en* Sethieten *ligt in hun gedrag.* 20. *De ware oorzaak van de nadering der* Sethieten *tot het zedelijk gedrag der* Kaïnnieten, *ongetwijfeld bij de eerſten te zoeken.* 21. *Het gevolg hier van in hunne zinnelijkheid: zij werden ook vleesch, en dat gaf aanleiding, dat dit beginſel in den* Kaïnniet *nog veel ſterker woede dan te voren.* 22. *De vleeſchelijkheid der oude Wereld maakt hare uitwendige herſtelling, wegens de algemeenheid, onmogelijk, vooral, omdat het gedichtſel des harte bedorven was.* 23. *De Zondvloed als ſtraf, met de verzekering, dat zoodanig eene nimmer herhaald zal worden.* 24. *Het algemeen tafereel van den ſtaat van heide de oorſpronkelijke Stammen, hoe zeer in grondbeginſelen van den anderen verſchillende, uitvoerig geſchetst.* 25. *In* HENOCHS *prediking ontwikkeld.* 26. *En verder doorgezet door* LAMECH; *voltooid in* NOACH, *die de regtvaardigheid Gods, in den Zondvloed te zenden, zoo allerkrachtigst ſtaafde.* 27. *Het doelmatige van den Zondvloed voor de Wereld in 't vervolg.* 28. *Schikkingen en wetten na den Zondvloed.* 29. *Bijzonder de wet ter beveiliging van 's Menſchen leven.* 30. NOACHS *bedwelming en de gevolgen daar van.* 31. *Wederom twee ſoorten, Sem- en Japhetieten — en Kanaänieten.* 32. NIMRODS *uitzondering als* CHAMS *Zoon.* 33. Babijlonie, *als Hoofdſtad, tot een middenpunt van Godsdienſt en bewind aangelegd.* 34. *Dit geſtoord door ſpraakverwarring.*

Eindelijk om eene proeve van de wijze van behandeling en uitvoering te geven, diene het vol-

gende, waar de Eerw. Schrijver ons doet opmerken, dat wij den eerſten mensch bij zijne ſchepping ons niet kunnen voorſtellen, als *onmozel*, Bladz. 2. volgg. „ Toen ik," zegt de Schrijver, „ het voornemen opvattede, om de Geſchiedenis der Menschheid ter lering voor mijnen geest te bezien, zoo als de raad der Godheid zelve omtrent de Menſchen die oplevert, dacht ik nu eenen weg te zullen bewandelen, waarop ik onbelemmerd, zonder door anders denkenden geſtoord te worden, eenen vasten tred zou kunnen houden. Hoe zeer viel dit evenwel tegen mijne verwachting uit! Algemeene waarheden, door allen toegeſtemd, — dit ſprak van zelve, — moesten ten grondſlage gelegd worden. — Want de ganſche Menschheid had gewis denzelfden oorſprong door middel van de gemeenſchap tusſchen tweederlei geſlachten; er moest dan ook één eerſte ſtamvader zijn: hierin kwamen alle geregelde denkers vrij wel overeen; de ervaring leerde vervolgens, dat de Mensch als kind uit den moederlijken ſchoot in de wereld treedt: dit behoefde echter niet omtrent den eerſten plaats gehad te hebben, het was zelfs veel gevoeglijker, indien deze, volwaſſen, door zijnen Schepper in zijne woning gezet ware. Niemand kan twijfelen, of de vermogens in dien regtſchapenen moesten zuiver zijn, ja eenen vrij aanmerkelijken graad van volkomenheid hebben; denkbeelden waren er dan ook ongetwijfeld in dien geest aanwezig, welker werking het voortgaande leven der ziele op het natuurlijkſte ontwikkelde, ten aanzien der vorming van den geest. Dan, zijn omkleedſel verwekt natuurlijk de eerſte gewaarwording van alles, wat van buiten aankomt, en deze gewaarwordingen vermeerderd, en in verſcheidenheid door het omkleedſel aan den geest vertegenwoordigd, vermenigvuldigen deszelfs denkbeelden; deze gemengde denkbeelden worden ge-

zu-

zamenlijk *ervaring* genoemd. Het is klaar, ja; wat zeg ik? het is zeker, dat de eerſte Mensch, in de eerſte oogenblikken, wanneer hij in de wereld trad, dat gene miste, het geen wij *ervaring* noemen, hierin zijn wij het allen eens; maar leefde daarom zijn geest nog niet, of was die niet werkdadig door zuivere denkbeelden? wie durft hier anders denken? en nogtans beſchouwen de meeste, en althans de nieuwere zielkundigen, den eerſten Mensch als onnozel. — Wat wil dit zeggen? is het, dat zijn geest in den aanvang buiten de eerſte gewaarwordingen der zintuigen gansch onbekwaam was, om van zijne zelfskrachten zoodanig gebruik te maken, dat hij denkbeelden vormen konde, tot aanwinst van zijne kunde? Al werd dit eens toegeſtaan, zoo volgt er nogtans niet, dat hij kleine en geringere ervaringen alrede zijne onnozelheid met reuzenſchreden afneemt, zoodat het naauwlijks der moeite waardig zij, den Mensch, om dat kortſtondig gebrek, onnozel te noemen. Hier gevoelt hij zich alrede verlegen, die beweert, dat de Mensch geene denkbeelden zou bezitten, dan die hij door de gewaarwordingen ontvangt, daar bij de oorſpronkelijke denkbeelden der ziele af moet ſcheiden van het ligchaam, waartoe hij genoodzaakt wordt, anders toch zou hij den eerſten Mensch in zijnen aanleg niet alleen tot eenen onnozelen, maar zelfs tot eenen zot verlagen, wien niet zoo zeer het gebrek van denkbeelden, als wel de ervaring in het gebruik, ten zot maakt. Wij moeten willens of onwillens toch vaſtſtellen: de eerſte Mensch had eenen ſchat van oorſpronkelijke denkbeelden in zich, voor dat hij, door de zintuigen, eenen anderen aanwas verkreeg. Het kan zijn, dat hij in de eerſte oogenblikken van zijn aanzijn als Mensch onbekwaam was, om zijne afgetrokkene denkbeelden tot de zinnelijke over te brengen, en de laatſte door de eerſte te verrijken,

ken, om alzoo zich zelven, of zijn edeler deel, door de terugkaatsing nog aangenamer en levendiger gewaarwording te verschaffen; het kan wel eens gebeuren, dat de eerste denkbeelden, door de zintuigen aangebragt, niet naauwkeurig met zijne oorspronkelijke vereenigd worden: evenwel is dit gebrek zoo kortstondig en oogenblikkelijk, dat er geen tijd te bedenken was, wegens de steeds aanwassende ervaring door de zintuigen, waar in de voortgang, door tusschen invallende gewaarwordingen gestuit, ik zwijge, verward zou kunnen worden. Toegestaan derhalven, onnozelheid zij gebrek van denkbeelden door de ervaring; zoo volgt daaruit alleen zekere graad of soort van onnozelheid, en wel in een bepaald vak van het geheel des Menschs. Is dit nu het geval, dan kan men onmogelijk den eersten Mensch gansch onnozel noemen, zoo als men ons doorgaans opdringen wil. Nog wil ik rekkelijk genoeg zijn om toe te staan, dat de werkeloosheid omtrent het verzamelen van denkbeelden door de zintuigen, hebbelijk geworden, en in de geslachten door voortplanting vermeerderd, eindelijk volslagen domme Volkeren opleveren kan; doch dit is dan niet de oorspronkelijke onnozelheid, die den Mensch zoo ver van het hooge doel afbragt; het is ook niet de armoede of het gebrek aan zuivere zinnelijke denkbeelden, die de meesten in dien stand brengt, en door eenige weinigen alleen ontworsteld wordt; neen, het is niet het gebrek, maar wel het misbruik, het geen den oorspronkelijken Mensch van het groote doel afgeleid heeft. En niemand zal ontkennen, dat het misbruik zoo wel als het goed gebruik der gewaarwordingen eene mate van schranderheid onderstelt, die door de ervaring gesterkt wordt, maar ook door de driften nog een meerderen graad van sterkte bekomt, die hem ervaren moet maken zoo wel in het boozeals in het goede.

Het

Het zijn dan niet de gewaarwordingen van het zinnelijke, maar het is het gebruik het welk de geest des Menschen van dezelve maakt, waarom de gevolgen of uitwerkfels goed of kwaad genoemd worden; het gebruik ſtond ook in aller Menſchen vrijheid: is er grooter vrijheid dan vermogend te zijn, om het tegengeſtelde van het gewone of pligtmatige te doen? Zulk een Mensch kan nooit gezegd worden, enkel door het zinnelijke vervoerd te zijn, en daarom als onnozel en tevens medelijdenswaardig zich zelven benadeeld te hebben. Het gunſtige tafereel der natuur, waaruit hij zijne ervaringen ontleende, ſtrekte hem tot een middel, om zijne hoogere geestvermogens te ontwikkelen, in werking te brengen, en aan te leggen tot verrijking van zijnen edelen geest; buiten de ervaring kan hij toch de volwaſene zijn, die, ſchoon niet door gewaarwordingen gevoed, nogtans hetzelfde, het geen een kind onder het geleide van zijne ouders aanleert, door middel van eene zekere kunstdrift (*inſtinkt*), hooger dan het dierlijke, verrigt. De eerſte volwaſene Mensch was ongetwijfeld werkdadig naar gelang van zijne omſtandigheden, en nimmer kan hij als onnozel en bedrijveloos bezien worden. Indien het waar was, dat de ervaring alleen den Mensch van het verkeerde gebruik der afgetrokkene denkbeelden moest terug houden, dan had hij gewis in zijne grondlage naar den geest iets ongeſchikts, en te gelijk iets uitlokkends naar het ligchaam; het een en ander te zamen maakt toch den mensch uit.— Dit ſchijnbaar gebrekkige wordt door vereeniging gelukkig aangevuld; door ervaring leert hij geſtadig de zintuigen, maar de mate zijner zinnelijke gewaarwordingen, met zekere ſchranderheid te leiden en gelijkmatig te doen werken. Daar nu de geſchiedenis des Menschdoms in zijnen oorſprong deze algemeenheid van opkweking enkel door middel van het

het zinnelijke tegenſpreekt, moet er eene andere oorzaak zijn, geheel buiten den kreits van het zinnelijke, welke eene ontſteltenis kan baren, die niet geſtuit wordende, beſtendig gevolgen verwekken moet, even als het gebruik van gezonde voedſels moet geven in kwaadſappige geſtellen; de zuivere ſappen worden dan ſpoedig door de kwade aangeſtoken en ganſch ontaard. Hoe groot het verſchil van gevoelens ook moge zijn ten aanzien van den oorſprong des Menſche, daar hij de onnozele bij den wijsgerigen denker van onze eeuw, en naar de gedachten van den minnaar der oudſte oorkonde, de edelſte, de voortreffelijkſte is; wordt dit verſchil nogtans veel aanmerkelijker, als wij het middel nagaan, waar door de opvoeding van het Menschdom doorgaans bevorderd en uitgewerkt wordt, ingevolge de ervaring zeker, door de verrijking der denkbeelden uit de gewaarwordingen; evenwel zullen de Menſchen in HOMERUS leeftijd dat gebrekkige uit gemis van ervaring veel minder gehad hebben, dan de zonen van ADAM, en volgens MOZES doen deze er niets van blijken; zij ſchijnen al ontworsteld te zijn, het geen de besten in HOMERUS of HESIODUS leeftijd niet konden te boven komen; en al zijn wij door meer geſchiedkundige gedenkſchriften in de gelegenheid, om de Menschheid in haren aanwas en krachtiger groei door kunſten en wetenſchappen te bezien, en in beſchaafdheid, menſchelijkheid en adel, tot onze blijdſchap te zien toenemen: wat draagt dit tot het geluk van het geheel meer bij, dan in den leeftijd van KAINS zonen te zien was? De geſchiedenis geeft daaromtrent zoo veel ongunſtigs, dat, al hebben wij geen hart als dat van ROUSSEAU, die met het ganſche Menschdom te onvreden was, om dat hij met zich zelven in eenen oorlog was, en daarom beſchaafdheid en verlichting wel voor den eerſte menſchen onnozelheid wilde verruilen, zul-

len

len wij in KAIN en ABEL niet onnozelheid, maar enkel verplaatzing van het licht, ontaarding van het slechtste bij den een, en ontworsteling uit het laagste en verachtelijkste tot het aantrekkelijkste en het meest genot gevende bij den ander vinden; doch de uitkomst is, opdat de laatste zoo veel te doorvoeder op de slagbank van menschenhaat en menschengruwel zou kunnen bloeden, en bij den eersten, dat hij de trillende kracht van het leven, zoo geweldig verbroken, des te beter leere kennen. Wanneer wij de geschiedenis der Menschheid en hare opvoeding door de ervaring als een zamenweefsel van tegenstrijdigheden leeren kennen, moeten wij dan nog koelbloedig dit zamenstel, bekleed met den naam van geleerdheid en smaak, blijven omhelzen, offchoon het ons geene andere vrucht geeft, dan dat wij er uit leeren, onze voorstellen welsprekend in te rigten, om ons daardoor zoo veel goeds in dit leven te bezorgen, als wij, al is het dan ten koste van onzen evenmensch, met mogelijkheid kunnen genieten."

JEZUS CHRISTUS de Heiland der Wereld, ons Alles. Een stichtelijk Huisboek voor den Christelijken Burger en Landman. Door CHRISTIAAN GOTTLIEB FROHBERGER, *Predikant te* Rennersdorf. *Eerste Stuk. Uit het Hoogduitsch vertaald, door een Hervormd Leeraar. Te* Amsterdam, *bij* T. Tiel, 1809. 151 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-8—

„ Eene menigte van Verlosten door JEZUS, inzonderheid onder den grooten Volkshoop, kent hun-

hunnen Goddelijken Weldoener veel te weinig, en duizenden onder hen weten verder niets van hem te zeggen, dan dat hij hen heeft verlost en voor hunne zonden is gestorven. — Zoo waar dit is en zoo veel goddelijke troost daarin ligt, dit te weten en het van harten te gelooven; zoo wordt toch tot het geloof eenes Christens van CHRISTUS meer, dan dit eenige, vereischt."

„ De Christen moet JEZUS niet alleen als Verlosser en Verzoener, maar hij moet hem ook als Leeraar en Voorbeeld voor de wereld; — hij moet hem als den Koning en Regent der wereld, als het Opperhoofd zijner Verlosten, zijner Gemeente op aarde — en als zijnen toekomstigen Regter en Zaligmaker kennen. Want hoe grooter en volkomener onze kennis van CHRISTUS, en van zijne tegenwoordige en toekomstige verdiensten omtrent het menschdom is, des te grooter zal ook ons geloof, ons vertrouwen, onze liefde tót hem, en onze dankbaarheid en gehoorzaamheid jegens hem zijn. — Zekerlijk is een van de oorzaken, waarom CHRISTUS vele Christenen zoo weinig is, hier in gelegen: dat zij te weinig van hem weten en gelooven. Hij zou hun meer, hij zou hun alles, het éénige en liefste zijn, wanneer zij alles wisten, hetgene zij hem te danken hebben, wat hij hun tegenwoordig is, en wat hij hun in het toekomende, tot in alle eeuwigheid, zal zijn." —

„ Zulk eene eenigzins volkomener kennis van CHRISTUS, en daardoor geloof in hem en Godzaligheid, gelijk de Bijbel leert, onder mijne Medeverlosten te helpen bevorderen, is het eenige oogmerk van dit Werkje."

Zoo schrijft de Schrijver van dit Werkje in zijne Voorrede, en hetgeen wij in dit eerste Stukje van hetzelve, (het geheel zal in twee Stukjes bestaan,) gevonden hebben, moeten wij bekennen, zeer wel aan dit voortreffelijk oogmerk te voldoen, waar-

om

om wij het Werkje, met den Vertaler in deszelfs Voorrede met alle ruimte, aanprijzen, als een middel ter bevordering van de kennis en beoefening der waarheid, zoo als die door JEZUS CHRISTUS bekend gemaakt en beoefend is.

In de eerſte Overdenking wordt JEZUS CHRISTUS voorgeſteld als ons alles, in de betrekking van *Leeraar*. „Hij was Leeraar en Stichter van het Christendom, van dien goddelijken heilrijken Godsdienst, door welken reeds millioenen van menſchen verlicht en gelukkig zijn geworden." — „Hij heeft ons God als eenen God der liefde, als den Onderhouder, Verzorger en Vader der menſchen bekend gemaakt, en ons de troostrijke verzekering gegeven, dat wij, gedurende ons geheele leven onder zijn vaderlijk opzigt en onder zijne regering ſtaan." — „JEZUS heeft de regering der zonde verkondigd en geleerd: dat God een vergevend Vader is, voor boetvaardige zondaren." — „JEZUS maakte de wereld met hem zelven en met de groote heilrijke oogmerken zijner verſchijning op aarde bekend, en verzekerde bij herhaling, dat hij de beloofde Heiland en Zaligmaker der wereld en gekomen is, om de menſchen te verlosſen en zalig te maken." — JEZUS leerde, de onſterfelijkheid der ziel, eene opſtanding der dooden, en een eeuwig leven na den dood." — Eindelijk: „JEZUS heeft ook geleerd en aangewezen, hoe die genen moeten geſteld zijn, aan welken de, door zijne leere verkondigde en beloofde zaligheid zal geſchonken worden."

Deze zaken worden in de *eerſte Overdenking* in eenen bevalligen voordragt zakelijk ontwikkeld.

De tweede Overdenking beſchouwt JEZUS als Voorbeeld, en wel eerst door het opgeven eener ſchets van JEZUS heilig leven, maar dan ook bijzonder door aan te toonen, dat dit leven van JEZUS een voorbeeld voor ons was, en nagevolgd moet worden.

De derde Overdenking ſtelt JEZUS voor als *Verloſſer*, en bevat deze ſtellingen: 1) de menſchen hadden eenen Verloſſer noodig.

Hier verdient het volgende overgenomen te worden: „ Doch misſchien zijn de menſchen tegenwoordig beter en minder bedorven, nadat de Zoon van God onder de menſchen geleefd en zijne goddelijke leere een groot gedeelte van de volken der wereld verlicht heeft? — Misſchien is het menschdom in de laatſte tijden, terwijl zich de heilrijke en nuttige leere van het Evangelie van JEZUS, onder verſcheidene Volken heeft uitgebreid, aan het verloren evenbeeld Gods, door wijsheid in het verſtand, door reinheid des harte, en door heiligheid in den wandel weder meer gelijkvormig geworden; — weder nader bij God gekomen?"

„ Het is zekerlijk niet te loochenen, dat het ſedert de komst van Gods Zoon op aarde en ſedert de uitbreiding zijner hemelſche leere onder de volken der aarde, beter, veel beter is geworden; dat veele miljoenen menſchen tegenwoordig den eenigen waren God, en JEZUS CHRISTUS, dien hij gezonden heeft, kennen en eeren; — en dat zij de middelen in de handen hebben, welke zij ter veredeling hunner zielen, tot eenen wandel in de heiliging, ter gerustſtelling hunner harten, en tot de hope van een eeuwig leven noodig hebben. Het is mede niet te loochenen, maar het moet met dankbaarheid aan God erkend worden, dat er in het Christendom velen worden gevonden, van welken men kan zeggen: „ Zij waren dood door de misdaden, door hunne eigene overtredingen en zonden; doch God heeft hen opgewekt, met CHRISTUS levendig gemaakt, en heeft hen mede gezet in den hemel in CHRISTUS JEZUS: — en zij zijn uit genade, en door het geloof zalig geworden." *Efez.* II: 5—8.

„ Het zonden- en zedenverderf blijft nogtans on-

onder de Christenen altijd nog groot, en hetgene men eertijds moest belijden en klagen, dat geldt nog tegenwoordig als waarheid: „ het gedichtsel der gedachten van 's menschen harte is boos," — en: „ de menschen zijn allen zondaren."

„ Dus leert het de oudste en nieuwste Geschiedenis der menschen, — zoo ondervinden het alle ouders, leeraars en opvoeders bij de kinderen; — zoo bevindt het ieder opmerkzame beschouwer der menschen; — en ieder, zelfs de beste mensch en Christen — moet — wanneer hij niet wil veinzen, en niet tegen zijn inwendig gevoel der waarheid wil spreken — in deze belijdenis van PAULUS instemmen: „ Ik weet, dat in mij, dat is in mijn vleesch, geen goed en woont." *Rom.* VII: 18. —

„ Doch de geschiedenis en ondervinding leert ons niet alleen, dat alle menschen zondaren zijn, en onder de heerschappij der zinnelijke begeerten en der zonde staan, maar de ondervinding leert ons ook, „ dat de dood" gelijk PAULUS zegt, „ tot alle menschen doorgegaan is, omdat zij allen gezondigd hebben."

„ Ja, de dood is het algemeen lot der menschen geworden. Oorspronkelijk tot een onsterfelijk leven en voor een eeuwige gelukzaligheid bestemd, moet de mensch nu sterven en zou — was er geen Verlosser — eeuwig sterven, eeuwig ongelukkig en verloren zijn. — Want de H. Schrift zegt niet alleen, dat de mensch, om der zonde wil, naar het ligchaam moet sterven; — maar zij leert ook, dat de zielen der afgestorvenen, van de zaligheid des toekomenden levens, waartoe zij aanvankelijk van den goeden Schepper bestemd waren, voor eeuwig zouden uitgesloten geweest zijn, wanneer niet de bevrijding van den eeuwigen dood en van de eeuwige rampzaligheid, door den Verlosser der wereld, voor het Menschdom ware verworven. — En diegenen, die nadat de verlossing volbragt is, in JEZUS

niet gelooven, en zich door hem van de ſtraf en heerſchappij der zonde niet willen laten vrij maken, zullen den dood en het gemis des eeuwigen levens, altijd nog als de regtvaardige ſtraf hunner zonde te lijden hebben, *Luc.* XVI: 23. *Rom.* II: 8, 9. 2 *Theſſ.* I: 8, 9."

„ Het was derhalve de vurigſte wensch van het geheele zondig en ſtrafwaardig Menschdom: „ o Dat God zich over de ongelukkig geworden menſchen wilde ontfermen en hun eenen Verlosſer en Zaligmaker zenden!" Gelijk de zieken eenen arts noodig hebben, zoo was een Redder en Verlosſer van de zonde en des doods de grootſte behoefte der menſchen. — Maar! zal God dezen wensch vervullen? — Zal de Heilige en Regtvaardige, die de zonden moet ſtraffen, zich ook zelf over zondaren erbarmen? — Ja, hij zal het doen. — Hij is de liefde en als een God der liefde wil hij, dat niemand verloren ga, maar dat allen geholpen worden. — En — heil ons, dat hij het gedaan en zich over allen ontfermd heeft."

2) „ God heeft eenen Verlosſer beloofd, en deze beloofde Verlosſer der menſchen is JEZUS van *Nazareth* geweest, het welk bondig uit MOZES en de Profeten, en uit het N. Testament aangewezen wordt.

3) „ De verlosſing der menſchen is door het lijden en door den dood van JEZUS geſchied. —

4) „ Wij hebben de vergeving der zonden en het eeuwige leven aan de verlosſing door JEZUS te danken."

„ Bij deze zoo duidelijke leere der H. Schrift," (zoo lezen wij *Bladz.* 141.) „ dat de zondaar niet anders, dan uit genade, en door het geloof in JEZUS en zijne verlosſing, de vergeving der zonde en de zaligheid kan deelachtig worden; — willen wij en moeten wij, wanneer wij getrouwe belijders en aanhangers van JEZUS en zijn Evangelie begeeren te zijn, ſtandvastig blijven. — Zij is die leere,

leere, welke de Apostelen onzes Heeren bij de grondvestiging en uitbreiding der leere van JEZUS, voornamelijk ten troost der volken der wereld, gepredikt hebben. — Zij is dezelfde leere, welke de beroemde Kerkhervormers, ZWINGLIUS, LUTHER, MELANCHTHON, KALVIJN en hunne medehelpers in het gezegend werk der Hervorming der Kerk hoofdzakelijk als de waarheid van het Evangelie, aan de wereld ten troost, hebben verkondigd, en waardoor zij het Evangelie van JEZUS, van menschelijke bijvoegselen gezuiverd, en in deszelfs eerste eenvoudigheid en zuiverheid hersteld hebben. — Zij is die leere, in welken allen, die dezelve van harte gelooven, rust voor hunne ziele, den krachtigsten troost tegen de aanklagten of beschuldigingen van het geweten, en opwekking en sterkte tot eenen heiligen wandel hebben gevonden. — Ja, het was deze leere alleen, welke tot hiertoe de levendigen en stervenden de gegronde en zekere hope van een eeuwig leven heeft gegeven; en — zoo lang de wereld staat, en zondige menschen goddelijken troost zullen noodig hebben — ook altijd zal geven! — Alle andere zelf uitgedachte troost verdwijnt ter zijner tijd — verdwijnt zeker bij den dood. Alleen de waarheid: Gods Zoon is onze Verlosser, Verzoener en Zaligmaker — en het kinderlijk, onwankelbaar geloof aan dezelve — kan in leven en in sterven waarlijk gerust stellen, troosten en zalig maken."

Wij herhalen onze aanprijzing van dit Werkje, en danken den Vertaler, die zijnen arbeid loffelijk verrigt heeft, voor zijne mededeeling van hetzelve in onze moedertaal, en verlangen naar het Tweede Stukje, ter voltooijing van dit Werkje.

LEERREDENEN over de Geſchiedenis van's HEILANDS LYDEN en DOOD. Door JOANNES STEENMEIJER, *in Leven Predikant te* Vlaardingen. *Tweede Deel. Te* Utrecht *bij* B. Wild en J Altheer, S. Alther en J van Schoonhoven, 1808. 344 *Bladz. gr. Octavo. De prijs is f* 2-10—

In onze Boekzaal voor *October* 1805. *Bladz.* 381 hebben wij van het Eerſte Deel van dit Werk, behelzende Leerredenen over de Geſchiedenis van JEZUS Lijden en Dood, verſlag gedaan. Wij hebben van dit Tweede Deel niets anders te zeggen, dan het gene van het eerſte gezegd is, ter aanprijzing van hetzelve, dewijl het op gelijke wijze, als het eerſte, ingerigt en uitgevoerd is.

Dit tweede Deel beheist een elftal Leerredenen over dit voor Christenen zoo belangrijk onderwerp van de elfde Leerrede tot de een en twintigſte ingeſloten. Wij zullen tot een kort berigt uit dit Deel, een Uittrekſel geven uit de elfde Leerrede, zijnde de eerſte in dit Deel, over *Joann.* XVIII: 3—9. (vergel. *Matth.* XXVI: 47. *Marc.* XIV: 43. *Luc.* XXII: 47)

Na eene aanmerking, bij wijze van Inleiding, aanwijzende de overeenſtemming der Evangelisten, alhoewel JOANNES hier eene en andere bijzonderheid vermeldt, welke bij de overige Evangelisten niet voorkomt, bepaalt de Leeraar Bladz. 4. de aandacht zijner Hoorderen tot drie zaken:

De bijzonderheden in het berigt van JOANNES.

Dan tot JEZUS, dien hij ons hier in vertoont.

Ten derde tot ons zelven, met eenige aanmerkin-

kingen, die ons hart en onzen wandel, opzigtelijk JEZUS CHRISTUS, bekuring geven zullen. — Onze Lezers, met betrekking tot het overige, naar het Werk zelve verzendende, bepalen wij ons, om hier over te nemen, het geen de Leeraar voordraagt, aangaande JEZUS, zoo als die zich in dezen Tekst vertoont. Dus lezen wij Bladz. 17.

„ Laten wij JEZUS als den lijdenden Zoenborg in denzelven beschouwen. Wij zullen in de drie volgende Leerredenen gelegenheid hebben om de zwaarte van zijn lijden in 't gene Hem hier gebeurde, nader te overwegen; maar onze stof heeft ook iets dat wij niet mogen, zonder opmerking, voorbij stappen. Naauwelijks was het bloedig zweet opgedroogd, of ziet er is een nieuw lijden voor handen. Gelijk de baren der zee, volgden de wederwaardigheden elkanderen op, en besprongen den lijdenden Godmensch, met eene ontembare woede. Nu hij even adem haalt, om van zijnen doodangst een weinig te bekomen, heeft Hij naauwlijks tijd, om zijne Jongeren te waarschuwen tegen de verzoeking: of ziet reeds kletteren de wapenen door de lucht; en bloed roode damp verwt de donkerheid, en nadert met eene akelige vertooning; een schrikbarend gedruis van moorddadige heiligschenners ruikt aan met een vliegenden tred. Alles briest en bruist, men maakt zich bij voorraad over den *Nazarener* lustig JUDAS komt met een Duivel in 't hart, met bloedgeld in de beurse, of om dat aan Hem te verdienen, gevolgd van zoo velen, die zich verkocht hadden om kwaad te doen! En in deze handen zal Hij zich, als een schaap, dat stom is, moeten overgeven, om van rigters en beulen mishandeld te worden! Hier zal hij van vrijheid van regten, van alles beroofd worden, dat door Overheden beveiligd, door vrienden vermeerderd, door leden der maatschappijen, volgens het oogmerk der zamenwoning, heilig en

ongeſchonden moet gelaten worden. Alles vereenigde zich om JEZUS ziele, de gruwzaamheid der boosheid van verraad, ontrouw, nijd, wraakzucht, euvelmoed, en van verguizing der Goddelijke, menſchelijke, vriendſchaps en volksregten met een ijsſende ſiddering te doen gevoelen. Zoo zwaar moest JEZUS als Zoenborg lijden, opdat wij, die God trouweloos verlaten, de heiligſte regten geſchonden, nacht en dag misbruikt hadden, in de vertooning daar van, een ſtip ten minſten zouden gevoelen van 't afſchuwelijke der zonde, daarover met berouw en leedwezen aangedaan worden, die in ons zelven leeren haten, en, opdat wij, die alleen door dat lijden vergiffenis bekomen kunnen bij God, daar door tot eene innerlijke begeerte zouden worden opgewekt, om dankbaar in 't voetſpoor van Hem, die ons voorging, te wandelen."

„ Maar dat offer verſchijnt *hier in al zijn* waarde, JEZUS in al zijn *heerlijkheid*."

„ Toen, toen *wij JEZUS zagen*, wriemelen *in 't* ſtof, en zich, *op den voet*bank van Gods voeten, krommen *als eene bieze*, onder afbiggelende tranen, *met 't klamme* doodzweet op zijn bijna bezwijkend *ligchaam*, mogten wij wel vragen: „ is dit de ſterke God? Is deze, de Schepper van 't heelal?" Als wij Hem gebonden voor zijnen regter, verguisd op Golgotha, onder moordenaren geſteld, eindelijk zullen zien ſterven aan een vloekhout; wat beſpeuren wij dan aan Hem, dat, naar menſchelijke gedachte van Goddelijke grootheid zweemt? o Hoe wigtig is dan de vertooning der Heerlijkheid, waarin zich JEZUS hier aan ons voordoet, en waar van zijne vijanden zelven getuigen waren!"

„ JEZUS vijanden en wij met hen zien Hem de verborgene gedachten des harten, hunne heimelijke afſpraak te loorſtellen, gelijk wij Hem hooren zullen zijn verrader die verwijten; zoo bleek het

dat

dat Hij alles wist, en zoo min onkundig was van 't gene Hem nu overkwam, dat zij niet anders besluiten konden, dan dat Hij met opzet was uitgegaan hun te gemoete! En welk eene Goddelijke grootheid van ziele schitterde in deze meer dan menschelijke voorweetenschap! Met wat angstige zorgen zouden wij niet vooruit loopen, zuchten, de middelen, om 't kwaad te ontwijken, bij de hand grijpen? Hoe moedeloos zou ons het onheil vinden, dat wij reeds vooruit geweten hadden? Hoe altijd barmhartig is dan de Hemelsche Vader, die met zijne hand, uit hoofde onzer zwakheid, het toekomstige heeft willen bedekken, Maar, hoe Goddelijk groot is JEZUS, niet alleen in staat, om dat voor uit te dragen, maar ook om in 't barnen der gevaren, geen stap te rug te doen, nooit, bange zucht van zwakheid of vertwijfeling te loozen; neen, om kloekmoedig 't strijdperk in te treden, zijne vijanden op te zoeken, zichzelven in hunne handen te geven, en onder dat alles zoo meester van zijnen geest te wezen, dat Hij met eene alles doordringende wijsheid, en eene sterkte van ziel, die 't tegenwoordig en toekomstig te gelijk overziet, weet raad te schaffen tot behoud der zijnen."

„ Maar zoo schitterend in kennis en grootheid van geest, zoo heerlijk vertoont Hij zich hier in Magt! Hij spreekt slechts een woord, en zijne vijanden, gewapend en talrijk liggen magteloos op den grond! Zijne stem is als de donder, en de adem zijns monds velt gelijk de blikfem. Hij spreekt, en eene geheele gewapende schare ontzinkt den moed, Hij beveelt en zijne ontzinde, verstokte vijanden gehoorzamen."

„ O laten wij Hem nu nimmer aanschouwen in zijn lijden, zonder den Heer der heerlijkheid in Hem te eerbiedigen, en met eene heilige ontroering te overwegen, wie Hij was, die zoo gesmaad, mishandeld, gemarteld werd, om als dat onwaar-

deerbaar lam Gods, een offer voor de zonden te zijn."

„ Zulk een offer, geloovig volk! heeft om uwen wil moeten gebonden, om naar 't outer heen gesleept te worden, en daar te bloeden."

„ Maar hoe Goddelijk, hoe verbazend deze heerlijkheid van JEZUS! Ons hart zal niet min getroffen worden door de overweging der deugden, die wij hier in den lijdenden JEZUS beschouwen moeten."

„ Hoe heerlijk verschijnt de Godmensch in zachtmoedigheid, in mededogen, in goedheid! Zouden wij met een stip van zijn vermogen voorzien, onze waarde niet geheel anders gehandhaafd, en met ELIA, den Godsman, vuur van den Hemel op de Hoofdmannen en hunne vijftigen hebben laten vallen? Hier is de Heer der heerlijkheid, die van zijne dienaren beval: „ tast mijne gezalfden niet aan, doet mijne Profeten geen kwaad!" En wat doet Hij? — JUDAS, den aardsverrader verschoont Hij! De schijnheilige Pharisëën, de verwaande Oudsten, de ontrouwe Priesters, de wetschendige, en het regt verguizende Schriftgeleerden, eene woeste menigte, wier handen te onrein zijn om naar den grond waarop Hij staat, te tasten, schenkt Hij, op 't oogenblik waarin Hij hen deed ondervinden wie hij was, een nieuw leven, om op dat zelve oogenblik in kluisters van hen geslagen en door hen tot de schande van een schavot, als een smaad der dwazen, en de straf der beschaamste booswichten, te worden heengesleept! o Hoe zielroerend is de genade, de ontferming, de zachtmoedigheid, het bewogen medelijden, dat JEZUS hier bewijst, sta verbaast, zondaar! 't is oneindig!"

„ Welk een Majesteitelijk, maar welk een beminnelijk offer, waar bij onze harten bloeden moeten, wanneer wij dat naderhand op de slachtbank aanschouwen zullen! een lijden, dat men schuldig

on-

dergaat, kan geen waarde in 't oog van een ander hebben; een gedwongen lijden verliest even daar door alle verdienſten, en, kan wel volgens Godlijke beſtelling eenig nut ſchaffen, maar nimmer in de plaats van een ander, zonder onregt aan den onſchuldigen lijder, gehouden worden! Van hoe veel aanbelang is dan de overtuiging van JEZUS gewilligheid, om te lijden, gelijk die van zijne onſchuld weder zal gegeven worden! Ieder tred ondertusſchen die de Zoenborg hier doet, ieder woord, dat Hij ſpreekt, overtuigt ons, dat Hij zich zelven heeft overgegeven. Een toets van onze vrijwilligheid, die ſcherp is, door te ſtaan is groot; maar, op zoo vele geſteld te zijn, en dan niet dan proeven op te leveren, doet ons de welberadenſte, de ſtandvastigſte, eene voorgenomene bereidwilligheid, bewonderen, bewonderend, met de tederſte gevoelens van erkentenis en weemoed, verheffen! En hoe vele zijn in JOANNES verhaal hier de blijken van! Wigtig is de opmerking vs. 2. „ JUDAS wist ook die plaats," waarom vermijdt haar dan JEZUS niet, en gaat elders heenen? — JUDAS komt, JEZUS weet het, waarom niet een oogenblik uitgeſtapt, en achter den heining zijne vijanden te leur geſteld? Waarom hun te gemoet getreden? — waarom gevraagd: „ wien zoekt gij?" en geantwoord: „ Ik ben 't?" — Waarom geen gebruik gemaakt, van hunne ſchrik en ontroering? — Waarom niet op dat pas toen zij, verbijsterd, niet wisten, wien te moeten vangen, toen 't nog tijd was, zich niet nog onttrokken? — Waarom geen bevel gegeven, om Hem niet aan te raken, of zich vertoond in den luister van zijn perſoon; de onſchuld zijner zake, de alom op Jeruzalems ſtraten, verſpreide weldadigheid zijner wonderen en zijne grootheid, hun herinnerd, en op 't hart gedrukt? Ach, M. G. zoo vele vragen, zoo vele blijken dat de begeerte om te lijden, en zich ten offer te ſtellen in de plaatſe van zondaren, hem be-

bewoog, en geen ander antwoord, dan *ik ben't*, hem op de tong legde! — o Hoe aandoenelijk, hoe zielroerend zijn alle deze blijken! Ach! laat ons nu bij iedere volgende ſtap in zijn lijden, nimmer vergeten, hoe JEZUS zich zelven overgaf. Toen, geloovig volk! toen Hij nog de volkomenſte vrijheid genoot, riep Hij, op elk eene proeve, waar op hij werd geſteld: „ Neen ik wil niet anders dan voor u mij overgeven, mijne handen uitſteken, om mij te laten heenen ſlepen, en voor u geheel ten vloek ſtellen!"

„ Maar laten wij ſtilſtaan bij de laatſte deugd, die wij hier in JEZUS bewonderen moeten: Hoe gaf Hij zich over als de trouwſte herder der zielen! — Op dit zelve oogenblik, ziet hij de zijnen in 't alleruiterſt gevaar! Met deze ure ſtaat of valt middelijker wijze hun gansch geluk! Billijk had hij kunnen vergen, dat zij met Hem waren in den dood gegaan; en hij zou er hen ſchadeloos voor geſteld hebben. Maar Hij kent hunne zwakheid en leidde de zoogenden zachtkens. Op dit oogenblik waakte al zijne zorge. In ſtede van geheel met zichzelven vervuld te wezen, hoort hij geene kluisters, ziet hij geene vijanden, vergeet hij alles wat hem aangaat, geeft zichzelven over, maar niet de zijnen! Mij moet gij boeijen, maar deze vrijgeleide hebben! „ Indien gij mij zoekt, laat hen heenen gaan," was zijne taal en onder 't uitſpreken van deze woorden dacht Hij: „ mijne ſchapen, ik wil mij voor u laten heenen voeren, voor u zal ik mijn leven ſtellen!" En over wien ging toen zijne zorg? Ook over dat geſlacht, waarin wij leven, dat door hun woord in Hem gelooven zou! Aan deze bewaring hebben wij het dank te weten, dat zijne leere, en zijne wonderen, door zulke geloofwaardige getuigen bekend gemaakt, alom aangenomen en in geſchriften vereeuwigd zijn. Alles was te niete gegaan, wij waren nooit te zamen gekomen

om

om dit woord te hooren, om elkander over onze eeuwige belangen te onderhouden, om eene gemeente uit te maken, die de hemelsche roeping, de verandering des harten, de vertroosting der zielen, de hope op eeuwige zaligheid met al de tijdelijke voorregten, die 't Evangelie in de beschaving der zeden en de uiterlijke verbetering van duizend, duizend schendaden aanbragt, deelachtig wordt. Zoo zorgde JEZUS, door de bewaring der zijnen ook voor ons in die treurige ogenblikken. Zoo bewaarde Hij deze schapen en zorgde om duizend anderen, die van dien stal nog niet waren, toe te brengen, welke door 't woord zijner Jongeren in Hem gelooven moesten!"

„ Zie hier 't tafereel dat ons de verklaarde woorden van den lijdenden JEZUS geven. Een van beiden, M. H.! wij moeten ontveinzen, dat er zulk een JEZUS geweest zij, wij moeten het verhaal der Evangelisten kunnen logenstraffen, met overtuigende bewijzen, of bekennen, dat wij verpligt zijn, in dezen JEZUS te gelooven, te trachten door Hem behouden, van de zonden af en tot God te rug gebragt te worden."

RAPPORT nopens eene nuttiger Inrigting der CLASSICALE VERGADERINGEN, ontworpen door N. WESTENDORP, *Predikant te* Sebaldeburen. *Te* Groningen *bij* J. Oomkens, 1809. 20 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is* f — 4 —

Dit Stuk is een Rapport, uitgebragt bij eene der Classen der *Ommelanden* in het Departement van *Groningen*, op den 2 April 1806. Het heeft betrek-

trek-

trekking tot eene propositie op die Classis gedaan: *of en op welke eene wijze deze Classicale Vergaderingen zouden kunnen worden ingerigt, dat ze voor de leden en derzelver ambtsbedoelingen, eene doelmatiger inrigting en nuttiger strekking, erlangen konde.* Deze propositie werd, bij besluit der Vergadering in handen gesteld der Eerw. Heeren WINTER, MUNTINGHE en WESTENDORP, welke laatstgemelde het Rapport heeft ontworpen, en hetzelve thans in het licht geeft.

Hetzelve toont in de eerste plaats aan, dat, naar het inzien der Commissie, deze Classicale Zamenkomsten werkzamer, nuttiger en belangrijker kunnen worden ingerigt, en behelst in de tweede plaats eenige voorslagen ten bovengemelde einde. Deze voorslagen hebben betrekking tot de orde der Vergadering, bij welke men in den tijd en wijze van raadpleging zulke verbeteringen zou kunnen brengen, dat dezelve geregeld op den bestemden tijd aanvang namen, en de deliberatien gevoegelijker, en over het algemeen korter en beknopter over geringe materien afliepen.

Het tweede en voornaamste gedeelte van het Rapport draagt eenige middelen voor, tot vermeerdering der werkzaamheden van de Vergadering.

Dezelve zijn 1) „ dat er na den afloop der gewone bezigheden, *onder eenen eigenen Presidente en Secretaris, voor den tijd van een jaar te verkiezen, en afzonderlijke prothocollen*, in onze gewone Classis-kamer, door Leden, welke zich daartoe vrijwillig en bij onderteekening zullen verpligten, naar derzelver verkiezing, zullen worden gehouden kleine voordragten, redevoeringen of voorlezingen over onderwerpen, uit de exegese, pastoraaltheologie, kerkelijke geschiedenis, kerkelijk regt en statistiek, liturgiek, pedagogiek, dogmengeschiedenis, godsdienstleere, wijsgeerte, bijbelsche critiek, en aanverwandte theologische we-

wetenſchappen. Doch deze voorlezingen zullen moeten afloopen binnen het tijdbeſtek van een half uur. Er zullen ook twee in hetzelfde half uur mogen ſpreken, mits dat ze elkanderen hier van vooraf verwittigd hebben. Hierby zal met toeſtemming van den Spreker en Præſes een fatzoenlijk toehoorder mogen toegelaten worden. Deze voorlezingen zullen het eigendom worden van deze Claſſis, mits teruggave van eenige preſent exemplaren aan den Auctеur, indien dezelve ze voor hare rekening, door eene daartoe gedecerneerde Commisſie, met adſumtie des Schrijvers ter druk bevorderen wil."

2) „ Als deze Voorlezingen geëindigd waren, dan zoude men, vervolgens, kunnen overgaan tot het opnemen van voorſtellen, en aanvragen, welke èr door een of ander der Leden ter bevordering dezer ſtichting, of tot eigene en onderlinge inlichting gedaan worden, om door den Præſes kortelijk beantwoord, in omvrage gebragt, of commisſoriaal gemaakt te worden."

3) Zoude men, ter bevordering van meerdere oefening en opwekking, door eene Commisſie van drie daartoe te benoemen Perſonen, jaarlyks kunnen doen formeren, eene opgave van prijsvragen uit den omvang der theologiſche wetenſchappen of uit den kring onzer ambtsbezigheden gekozen, en in de latijnſche tale opgeſteld, waaruit op elke Deputaten-Claſſis behoorde te worden genomen een vrage, om dezelve ter beantwoording tegen de Deputaten-Claſſis van het volgende jaar in de nederduitſche of latijnſche tale, de leden van de Claſſis voor te ſtellen. Voorts zouden wij oordeelen, dat de ingekomene antwoorden, aan twee theologiſche Profeſſoren der Groninger Univerſiteit, of bij ontſtentenis van dien, aan twee der kundigſte Leeraren uit naburige Claſſen, ter beoor-

deo-

deeling overgegeven behoorden te worden, om van den uitslag daarvan op naastaanvolgende herfst zamenkomst, aan de Vergadering kennis te geven. En bijaldien het best gekeurd antwoord, of meer derzelver den druk waardig gekeurd werd, dan diende uit het te bedingen kopijgeld, een belangrijk werk te worden aangekocht, en aan den Schrijver ten geschenke vereerd."

4) „ Insgelijks zouden wij voorstellen, om te besluiten, dat van zoodanige ingekomene prijsverhandelingen, welke wel de beste gekeurd; maar evenwel van Classiswege niet voor de drukpers bestemd werden, twee afschriften zullen worden gemaakt, welke kopijen terwijl het oorspronkelijke onder de stukken van de Classis bewaard blijft, aan de Leden ter lezing zullen rondgezonden worden, onder bepaling, dat men deze stukken niet aan anderen zal mogen leenen, of door anderen laten kopiëren. Bovendien behoorde hier mede verbonden te worden een leesgezelschap van boeken over het Predikantsvak."

5) „ Ten laatste. Onder de middelen, welke kunnen strekken, om oefening, opwekking, voortgang in kundigheden, en lust en ijver in de bediening onder ons te bevorderen, kunnen wij nimmer genoeg aanprijzen, de onderlinge zamenkomsten der Geestelijken van tijd tot tijd in kleine vriendschappelijke kringen, tot zulk een lofwaardig oogmerk aangelegd en ingerigt. Zulk een vriendenkring had zich onder de Classis van *Appingedam*, in de wouden aldaar gevormd. Men leverde er eene behoorlijk uitvoerige schets zijner gehoudene leerrede, welke voorgelezen, vrijmoedig, wellevend en leerzaam werd beoordeeld, zoodat de Leden niet alleen erkennen, dat deze Zamenkomst hen opwekte, maar tevens zeer tot leeringe strekte."

Deze voorslagen worden aangedrongen door de voor-

voorbeelden, dat dezelve elders hier of daar in nuttig gebruik zijn.

De invoering dezer gedane voorslagen werd verhinderd door de onzekerheid, waarin men verkeerde. „ Bijaldien," zegt de Heer WESTENDORP, „ onze huishoudelijke inrigtingen eene revisie ondergaan en eene andere organisatie dezelve vervangt; zoo zullen ten minste de gevoelens, welke hier geuit worden, ten bewijze strekken van den goeden geest, die zoo vele Leden der Hervormde Geestelijkheid bezielt."

LEVEN en BEKEERING van NEELTJE CIFFERS. Te Amsterdam *bij* W. Brave. *17 Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f — 3 —*

Dit stukje, zonder naam van den opsteller, in het licht gekomen, heeft ten aanzien van den uiterlijken vorm, stijl, taal en spelling eene goede houding; wat den Inhoud betreft, dezelve kan stichting en vertroosting geven aan eenvoudige Christenen, wier harten openstaan voor de aandoeningen en gewaarwordingen, als zulke voorbeelden in staat zijn te verwekken, wanneer zij er, met een goed oordeel des onderscheids gebruik van maken, en zich voorstellen, dat God den mensch in CHRISTUS, door zijnen Geest tot geloof en zaligheid leidende, niet altijd, ten aanzien der omstandigheden, denzelfden gang in zijne Voorzienigheid en genade houdt, en dus, dat zoodanige voorbeelden of bevindingen hun niet ten rigtsnoer van hun geloof kunnen of behooren te verstrekken, zoodat zij juist herzelfde of iets gelijkvormigs zouden begeeren te ondervinden, om zich gerust te stellen.

De Inhoud van dit Boekje behelst de bekeering van zekere NEELTJE CIJFFERS, te *Groningen*, die van hare jonkheid af zeer wulps en losbandig had geleefd, echter vervolgens in huwelijk raakte met HENDRIK GROENENBERG, die zoo wel als zij in een' armoedigen staat was, evenwel toen nog werkte, maar die naderhand door zware pijnen zoo ellendig is geworden, dat hij niet dan met twee krukken kon gaan, en dat nog zeer gebrekkig, zoodat hij, gelijk zij, van aalmoezen aan de huizen leven, en verder door ondersteuning van de Diaconie, de kost moesten erlangen. Zij, wel ter gang zijnde, ging ook wel aan de boerenwoningen een eindwegs van de stad gelegen, om aalmoezen te vragen. Op zekeren tijd van daar naar de stad komende, en door een weiland gaande, kwam haar als eene vraag voor; *Wie is het, die dat gras zoo heerlijk heeft voortgebragt?* Zij moest als antwoorden: GOD. Hier op kwam haar met kracht aan haar hart: *Ja! die God, tegen wien gij zoo lang en gruwelijk hebt gezondigd.* Sedert woonde zij de Godsdienstoefeningen naarstig bij; ook leerde zij, die noch lezen noch schrijven kon, nu lezen, en bragt het daarin zoo ver, dat zij het woord Gods kon lezen, daar zij altijd, met erkentenis van Gods goedheid en liefde van sprak, als eene groote genade aan haar geschonken. Vervolgens worden ons meer bijzonderheden verhaald, van haar geloof in JEZUS, en de werkzaamheden van haar geloof. In dit geloof vond zij troost en ondersteuning in de langdurige kwaal, welke eindelijk een einde van haar leven maakte op den eersten Januarij dezes jaars 1809. „ 's Morgens van dien dag," dus besluit de ongenoemde Opsteller van dit Verhaal, „ kwam een vriend haar nog eens zien, die bij zijn inkomen dacht, dat zij reeds buiten kennis lag; maar toen haar gezegd werd, dat hij nog eens naar haar kwam zien, sloeg zij hare halfgebrokene oogen op en zeide

de

de tegen hem: *dat gaat nabr Vader toe.* Hij zeide: „ Dat geloof ik ook; gij begint hier wel een nieuw jaar; maar gij zult het in de eeuwigheid volmaakt voortzetten." Zij knikte hem het ja toe; en is 's namiddags van dien dag uit de eilande in de eeuwige heerlijkheid overgegaan."

GEDICHTEN van W. E. DE PERPONCHER. *Tweede Uitgave. Herzien, besnoeid en vermeerderd. Te* Utrecht *bij* J. van Schoonhoven 1808. *Voor rekening van den Autheur gedrukt.* 328 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-16 —

De ten nutte van zijne natuurgenooten met zoo veel ijver en vrucht werkzame DE PERPONCHER, is ook als Dichter met lof bekend; thans geeft hij ons eene tweede uitgave, herzien, besnoeid en vermeerderd, van zijne voorheen uitgegevene Gedichten; van deze tweede uitgave zegt hij: „ De zugt, om mijn werk te verbeteren, en mijnen gunstigen Lezer beter te behagen, is de eenige oorzaak dezer tweede Uitgave."

In deze uitgave hebben wij, behalve korte Dichtstukken, de meer uitgebreide *Proeve over 's menschen bestemming*; *de Zeewijsche Graanbouw*, in drie *Zangen*, met opheldernde Aanmerkingen. *Palemon*, *Duingedicht*, insgelijks in drie *Zangen*, met Aanmerkingen; en onder de *Vertalingen* en *Navolgingen*: *De Alpen* van HALLER, met Aanteekeningen. Dus wordt hier nut en vermaak aan mengepaard.

Wij willen onze Lezers op de één en andere proeve uit deze Gedichten onthalen, dezelve zul-

len hen, ongetwijfeld, op het geheel belust maken, en hen met ons den Heere PERPONCHER doen bedanken voor dit Lettergeſchenk, met toewenſching, dat in zijnen ouderdom, gelijk hij zelve zich uitdrukt,

Dat God hem dan ook 't AL IN ALLES blijve!

Zie hier eene proeve uit het Dichtſtuk *'s Menſchen Beſtemming*, Bladz. 19.

Doch toen Gezelligheid *beſloot haar wonderwerk,*
In dit misdeeld gewest, door heldenkracht, te ſtichten,
Haar blijde ſtem verhief, haar kindren zamenriep,
Den ijvergloed ontſtak, 't eendragtig werken leerde,
Door 't ſmaken van de vrucht der wederzijdſche hulp,
Toen zag men 't dor verblijf ten top van welvaart ſtijgen. —
Reeds heft de terp haar' kruin, ter ſchuilplaats voor het vee,
't Welk nu den landman voedt; daar hij, het zwerven moede,
Moeras en woud verlaat en grasrijke oorden zoekt.
Reeds ziet de koe haar' melk, in blanke ſtroomen, vlieten,
Door 't nieuw gebouwd gehugt; waar 't zamenvloeijend tal
Der dorpelingen ſtaag, in nijv'ren arbeid, wemelt;
Nu 't zielverovrend' zoet der nutte Maatſchappij
Den woesten, ſchuwen aart der landbewoners lenigt.
Reeds geeft het ſchaap zijn vagt; reeds weeft men 't koestrend kleed,
Door handel, ras vertierd. Dit ſchenkt een nieuw vermogen;

Dit

Dit geeft en ſpoor en kracht. Daar onderneem-
zucht groeit,
Begint Gezelligheid *haar grootsch ontwerp te*
ontwikkelen.
De landzaat ſtaart, en gloeit, en vaak eendragtig aan.
't Moeras wordt afgetapt, den ſtroom zijn bed
gewezen;
De dijken zijn belegd; reeds groent de vette
beemd,
Van overſtrooming vrij; de grond wordt opge-
reeten,
Het kouter ſcheurt den ſchoot, die 't voedzaam
graan ontvangt;
Een zangrijk woud bedekt de barre zandwoes-
tijnen;
Reeds bloeit het ganſche land; der golven woest
gedruisch
Vindt zich een perk geſteld, ziet zich zijn' proet
ontrekken.
Daar 's ſchubbig heir weleer zijn ſpelnam, ziet
men nu
Een rijken kooren-oogst, of hoort de kudden loei-
jen,
Of raakt in 't druk gewoel van dorp, gehugt,
of vlek. —
Dan dit is ſlechts 't begin. Haast ziet men
ſteden rijzen,
Door volkrijkheid en bloei, vermaard. De hand-
werksman,
Die nijverheid, vernuft en ſpaarzaamheid vere-
enigt,
Met kunst en goede trouw, ontſluit een' dubble
bron
Van welvaart, voor het land, en voor den in-
gezeten.
't Zwoegt alles, werkt en wint; terwijl men
gansch Euroop'

Aan wijne noeste vlijt de ſchatting doet betalen;
De viſſcher ſpreidt zijn net niet ſtechts, in 't bevrijdend nat,
Maar in de ruime zee, ja tot op vreemde kusten,
En legt, ſchoon onbewust, der zeemagt eerſten grond;
Der zeemagt, die de kracht en roem blijft dezer landen!
De Have ontſluit haar ſchoot en lokt het dobbrend ſchip;
Reeds breidt de koopvaardij haar rijkdomdragende armen,
Naar 't noord' en zuiden uit, en temt zelfs d' Oceaan.
Deen' ſcheidt geen landen meer, zij weet een' weg te vinden,
Zij ſticht een nut verdrag; zij bindt het menschdom zaam,
Daar weder zijdſche hulp, behoeften en geſchenken,
Daar zij het geen Natuur, met voordagt, engelijk
Verdeelde, naar haar doel, nu zorgt gelijk te deelen.
Zij daet den overvlaed, de waerdt en 't vermaek,
Op 's aardrijks ruimen ſchoot, aan alle zijden, groeijen,
Door hare noeste zorg; zij voert de Maatſchappij,
Ten hoogſten trap van bloei, dien 't menschdom kan bereiken;
Daer zij den kring verwijdt, onwillig dat de mensch,
In kennis, of genot, of magt, beſloten blijve,
In enger paal of perk, dan die Natuur gebiedt;
Zij maakt hem 's werelds Heer; niets kan zijn voortgang ſluiten,
Geen dorre zandwoestijn, geen lugtſtreek heet verzengd,
Geen afſtand, geen gebergt', geen onafmeetbre zeeën;

De

De Koop vaardij geleidt hem, door zijn rijksgebied,
Daar zij het alles weet te dwingen, te bekooren,
Door moed, geduld, beleid, of aangeboden winst;
Zij kent geen onderscheid van taal, begrip, of zeden,
Van volk, of van gestalte; ze omvat, in haar ontwerp,
Al wat deze aarde bewoont, al wat maar mensch mag heeten
En maakt er broeders van, in één belang, verëend;
Terwijl zé ons vrij Gewest, haar steeds geliefden zetel,
Ten blijvend middenpunt van die verëeningstelt.

Te treffend schoon komt ons het volgende Lied op Bladz. 100 voor, dan dat wij het hier niet eene plaats zouden geven.

DE SCHEPPING.

EEN AARTS-ENGEL. Uit den schoot des niets, tot aanzijn ontwekende.

Wat voel ik? — welk een Zaligheid!
Maar wie ben ik? — Van waar?
Hoe kwam ik toch, tot aanzijn? — —
O Majesteit! voor wie ik nederzink! —
Wie zijt Gij, die verschijnt in vollen luister? —
Hoe noem ik U? — der Wezens bron? —
Des levenskracht? — of God? — Mijn Schepper! —
Want o ik voel 't! — Ik ben van U!
Ik val in dankb're aanbidding, neder!

KOOR VAN ENGELEN.

Wij zijn van U! — Wij zijn door U! —
Wij vallen, in aanbidding, neder!

DE AARTS-ENGEL.

Welk eene ontwikkeling van denkingskracht!
Van kennis! — Van bewondering! — Van Liefde!

O heilgenot! Gij ſtroomt mijn Wezen door! —
Gij doet mij, in de bron mijns Wezens, ſuichen!
Met haar vereén ik mij,
In haar verlies ik mij,
O! haar te aanſchouwen dat 's mijn leven! —
Ik ken U dan, mijn God!
'k Bemin U! — Ik ben Zalig!
En wis uw liefde bragt mij voort!
Gij hebt mij lief! — o Zalig, heilrijk aanzijn!
Gij hebt mij lief! — o Zalig lot!
Ja driemaal zalig lot!

KOOR VAN ENGELEN.

Gij hebt ons lief! — O Zalig, heilrijk aanzijn!
Gij hebt ons lief! — O Zalig lot!
Ja driemaal zalig lot!

DE AARTS-ENGEL.

Maar welk een' ſtem? — Hoe groetsch van klank!
Hoe Godlijk! —

DE SCHEPPENDE STEM.

Daar zij licht!

DE AARTS-ENGEL.

Aanbiddelijke! Hoe ſchitteren die ſtraalen!
Mijne oogen zwend'len, voor den gloed! —
Maar wat aanſchouw ik, om mij, heenen?
Welk een mengzel onbewrocht!
Welk een gisting, welke ontroering!
't Zweeft en kookt all' onder een!
Grondbeginſels, krachten, poging,
Ruwe ſtoffen, — alles baart!
Niets is order, alles werking!
Alles ſtreeft, — maar vrugteloos!
Ach! wie redt het, uit dien baajert?
Ach! wie brengt er orde uit voort?

KOOR VAN ENGELEN.

Wie toch brengt dien ſtrijd ten einde?
Wie! wie doet ons orde zien?
Ach! wie redt ons, van dien baajert?

DE

DE SCHEPPENDE STEM.

Formt u Aarde! — Water! — Lucht! —
Planten! Overdekt den Grond.

DE AARTS-ENGEL.

Welk een' ſchoonheid! Nu is 't orde!
't Aardrijk pronkt in 't groen gewaad!
Winden waaijen, wolken drijven,
Hoor! hoe bruischt de volle zee,
Golvend, zwalpend, tegen de oevers! —

DE SCHEPPENDE STEM.

Hemelbollen! Vliegt daar heen!
Ieder houde ſtand en baan.

DE AARTS-ENGEL.

Grootsch Toneel vol Majeſteit!
Zonnen ſtorten licht en warmte,
Zonnen zonder maat of tal!
Duizend, duizend bollen went'len,
Door den zagten leevensgloed!
Zie elk zijne kringen weeven,
In 't harmonisch ſchoon geheel:
Grensloos ſtaat het daar te ſchitt'ren
Rijklijk, Heerlijk, toegerust!
Hoe veel bronnen van genieting!
Wien wacht all' die Zaligheid?

DE SCHEPPENDE STEM.

Treedt op, Dieren! over 't aardrijk!
Vult het Veld, de Zee, de Lucht.

DE AARTS-ENGEL.

Welk een aantal zie ik weem'len!
Welk een wonder ſcheps'len heir!
Hoe veel ſchoonheid van gedaante!
'k Dwaal, in de verſcheidenheid!
Welk een tint'lend vuur, in de oogen!
Duidt het denkings-voelings-kragt? —
Maar zij keeren 't oog naar de aarde!
Staan ze, aan zinlijkheid geboeid?
Kunnen zij den Schepper kennen?

DE SCHEPPENDE STEM.

Mensch ontwaak! ow Evenbeeld!

DE MENSCH (tot zichzelve stem.)

Hoe! wie roept mij? — ach waar ben ik!
Wat is 't, dat mij hier omringt? —
Maar ik zelf? — Ach! wie verklaart mij
Wat ik ben? — En wat me omgeeft?

DE AARTS-ENGEL.

Welk een ſchepſel, zie 't ontwaken?
Wie komt daar, uit de aarde, voort? —
Deze rigt zijn oogſ ten Hemel!
Waarde ſpreekt, uit zijn gelaat.
O! zijn oog ſchiet denkings-ſtraalen!
Vonken van gevoel en min!
Hij zal ten gezel ons ſtrekken;
Hoorde ik niet de ſpraak zijns monds?
'k Wil mij ſtraks, tot hem vervoegen.
Met hem prijze ik onzen God!

DE SCHEPPENDE STEM.

Eens ontſluit ik hem den Hemel!
Thans is 't zijn beproevings-tijd.

DE AARTS-ENGEL.

Opperheer! uw' wil geſchiede!
Wie doorgrondt uw' wijzen Raad?
Rigtſnoer dezer ſchoone Schepping?
Ach! wie onzer gist uw' daad?
Wijsheid, magt en liefde ſchitt'ren,
Door uw werk. — Dit mij genoeg.

KOOR VAN ENGELEN.

Zonnen ſtroomt ge als ſtof daar heenen,
Ieder in zijn middenpunt!
Werelden, met hun ſtrawanten,
Zweven, om hun levensbron!
Aan uw almagt hangt dit alles,
Door uw' liefde voortgebragt.
Deze zaligt; daar volmaaktheid,
Op haar werk, haar kenmerkt denkt. —
God! dit ſchoone werk verkondigt,
Schildert uwe heerlijkheid!

DE

DE AARDS-ENGEL.

Uit Liefde, sproot het woord,
Door Liefde, blijft het staande.
De Liefde is 't leven van 't Heelal!
Ja ook God self is Liefde!

KOOR VAN ENGELEN.

Ja ook God self is Liefde!
O zalig, driemaal zalig lot!
De God der Liefde is onze God
En onzer aller Vader! —
Van hem komt niets, dan suiver goed,
Van hem komt niets dan saligheden!
O Zalig, driemaal zalig lot!
De God der liefde is onze God!
Looft hem, tot in alle eeuwigheden.
Nooit volprezen
Opperwezen!
Wat geeft ooit, naar waarde u lof?
Wij bezwijken,
Niets kan reiken,
Tot des Allerhoogsten lof!

DE AARDS-ENGEL.

Dat dan 't eeuwoudig Hallel galme!
Elk schepsel zing 't eerbiedig na!
Dat 's Hemels Echo's mee weergalmen,
Halleloja! Hallelujah!

Tot toegifte laten wij nog deze twee kleine stukjes volgen:

DE ONWANKELBARE TROOST.

Wat staat ge, o mensch dus neergebukt?
Waarom door zorg zoo zwaar gedrukt?
Laat God deze aard regeren!
Aanbid zijn wil,
En zwijg gij stil,
Gij weet niet wat gij moet begeeren!

Dee

Doe ſlechts uw pligt;
Ga ſteeds waar die uw' ſtappen henen rigt,
En zwicht dan voor geen vreês of zorgen t
Alom rock zijt gij in Gods hand,
En waar vond die uit tegenſtand?
Hij kan — Hij wil, voor uw geluk, nog zorgen,
Hij houdt ſlechts uw geluk een wijl voor u verborgen.
O juich dan blij!
Van kommer vrij,
In ramp zelfs en gevaren:
En zeg: Hij, die deze aard regeert,
Hij, op wiens wenk des hemels aspunt keert,
Hij is mijn Vader! — Hij de God der heirſcharen!

OP DEN JONGSTEN DAG.

Bij zinſpeling op den vurigen Wagen, waar mede ELIAS, ten hemel, voer.

Hij komt die dag, beef, beef, o Mensch!
Die d aarde, in brand, zal ſteken;
Die Zon en Maan
Zal doen vergaan;
Den band van dit geheele ſtelſel breken:—
Doch neen, vertſaag niet Christen Mensch!
Dit tijdſtip kan, voor u, noch angſt, noch droefheid baaren.
Sla 't oog op God;
Juich in uw lot!
't Is, op die vlam, dat gij, ten hemel, in zult varen.

Wie ſtemt niet, door zoo zuivre klanken getroffen, harmonisch met den godvruchtigen Dichter in? Maar wiens hart is ook niet geroerd, en door godvruchtige gedachten verrukt, wanneer de Dichter,

ter, als een *Christen*, een *Graflied* zingt, bij het afsterven van zijne Echtgenoote, *Blads.* 77.

Voor 't Kruis van JEZUS *neêrgebukt,*
Door last der zonden zwaar gedrukt; —
Maar 't oog op Hem geslagen,
Zag zij de Heilzon dagen!

De hand des doods, een Vrienden-hand!
Verbrak, voor haar, den aardschen band; —
Met JEZUS *glans omschenen,*
Was alle smet verdwenen!
Hoe juicht zij nu, die God aanschouwt,
Haar heil, op den Volmaakten, bouwt!
De liefde Gods, met volle stralen,
Op 't gansch Heelal, ziet nederdalen!

Zij merkt nu, hoe, bij ieder kwaad,
Het heil-gevolg onwrikbaar staat.
Het gansch ontwerp ligt, voor haar, open.
Zij ziet vervuld, wat wij slechts hopen.

Ze ontwaart, gevoelt, ze weet gewis,
Dat God eens ALLES ALLEN IS,
Zij kent de volle kracht dier woorden,
Het schoonst dat ooit de Heem'len hoorden.

O weent dan niet! Zij ging ons voor.
Komt! volgen wij dat Godlijk spoor!
Dan leven we eens, met haar vereenigd,
Dien Heilvorst, die het all' hereenigt.

WEEKLAGT.

Zij was 't geluk, 't genoegen van mijn leven!
Nu is mij niets meer overig gebleven,
Dan juist die Vriendschap, die ik heb verloren,
En toch mijn minnend hart niet kan bekoren!

O

O zalige en reine gevoelt! Gij doet verdwijnen
Der aarden Form, de dolsten zelfs verkwijnen!
Gij stilt mijn' ziel; doet mij naar 't voorschrift hooren
Der Wijsheid, en den Juichzang der Eng'len-koren.

TROOST.

Nu blijft nog slechts mijn grijzen avondstond,
En dan de rust, die mij, bij haar, in 't Graf, verheft;
De Voorbode van dien grooten morgenstond,
Die ons hereenigt, tot onsterflijkheid!

HOOP.

O blijde Hoop, gij stuurt mijn vlugt ten Hemel!
Waar zij nu reedt, in hooger liefde, gloeit,
En ed'ler vriendschap, in den boezem, koestert,
En aan mij denkt, zoo als der Eng'len-Koor
't Medelijdend, vriendelijk oog, op menschen, nederslaat.

Hoe teeder! hoe gevoelig! O welke gronden van troost in droefenissen biedt de Godsdienst van JEZUS den Christen aan!

CORINNA of TAFEREEL van ITALIE, door Mevr. VAN STAEL HOLSTEIN. *Met eenige bijgevoegde Opheldering en. Eerste Deel. Met Platen. Te* Haarlem *bij* Fr. Bohn, 1808. 368 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 3 — :—

Dit Boek, geen eigenlijk gezegde Roman, maar eene schilderachtige beschrijving van *Italie*, dat land

land zoo beroemd, door de zelfs voortreffelijkheden van natuur, oudheden en kunst, eene beschrijving, door de pen van de wijsgeerige Mevrouw VAN STAEL, in het bevallig kleed van een' *Roman* voorgesteld, bevat dus vele belangrijke zaken in zich, welke in dit Deel bijzonder zijn: eene beschrijving van *Rome*; *van de grafplaatsen*, *de kerken en paleizen* aldaar; *de zeden en het karakter der Italianen*; *de Italiaansche Letterkunde*; *de staatkunde en de schilderijen*; *het volksfeest en de muziek*; *de Lijdensweek*. Achter aan zijn eenige weinige Aanmerkingen geplaatst van de Schrijfster, ter opheldering van eene of andere bijzonderheid. Onder aan den voet der Bladzijden heeft ons de kundige Vertaler zijne Aanmerkingen medegedeeld, ter aanwijzing, waar de Schrijfster zich schijnt te laten verrukken door te groote vooringenomenheid met de *Italianen*.

De hoofdpersoon van den Roman, in welken dit werk is ingekleed, CORINNA, wordt hier met al de kracht van zeggen, welke aan de schrijfstijl van Mevr. STAEL eigen is, vertoond, als een uiterst voortreffelijk wezen, doch welks afkomst en omstandigheden geheel in de schaduw worden gehouden, en alleen in zoo verre gewaagd, om de nieuwsgierigheid der Lezers op te wekken, en hem belang te doen nemen in de openbaarmaking van dezelve, welke wij in het Tweede Deel verwachten.

Deze CORINNA komt in liefdebetrekking met OSWALD, Lord NELVIL, *Pair van Schotland*, wien insgelijks een uitmuntend karakter wordt toegekend, maar zwaarmoedig door voorgaande omstandigheden, welker ontwikkeling insgelijks voor het volgende Deel bewaard blijft, met wien zijn Reisgenoot, de Graaf D'ERFEUIL, een echt, vrolijk en luchtig Fransch Edelman, een bijzonder contrast maakt.

Ten einde OSWALD stuk te doen vinden in een ver-

verblijf in *Italie*, noodigt CORINNA hem uit om zamen *Rome* te beſchouwen, en dit door hem aangenomen zijnde, vertoont en verklaart zij hem al dat gene, wat wij hier voor als den hoofd-inhoud van dit Boek hebben opgegeven. Dit Deel eindigt met het vertrek van OSWALD en CORINNA naar *Napels*, om ook daar al wat belangrijk is, op te nemen.

Van wege de menigte van gewigtige zaken, welke zich in dit Deel aan den Lezer aanbieden, ſtaan wij verlegen, welk onderwerp wij tot een Uittrekſel verkiezen zullen. Het tafereel van de Zeden der Italianen, uit eenen Brief van CORINNA, Bladz. 189 bepaalt onze keuze; wij geven het met de Aanmerkingen van den Vertaler. Dus luidt het:

„ De *Italianen* zijn in hunne bijzondere betrekkingen opregt en getrouw. Belang en eigenbaat oefenen een groot vermogen op hen uit, maar niet trotschheid of verwaandheid; onderſcheidingen van rang maken ſlechts weinig indruk op lieden, die geene geregelde zamenleving, geene *mode*, geene *faletten*, geen dier huismiddeltjes kennen, waar mede men zijn eigen lk in het klein zoo weet om hoog te helpen. Deze beſtendige bronnen van veinzerij en nijd vloeijen niet bij hun; wanneer zij hunne vijanden en mededingers misleiden, is het, dewijl zij zich als met hun in oorlog beſchouwen; maar in vredestijd zijn zij opregt en ongedwongen in den omgang. Deze opregtheid is het zelfs, die aanleiding tot de ergernis geeft, waarvan gij gewaagt; vrouwen die altijd van liefde hooren ſpreken, die te midden van verleidingen en voorbeelden dier hartstocht leven, bedekken hunne gevoelens niet, en hunne *galanterie* zelfs heeft eene zekere onſchuld. Ook het belagchelijke, vooral het geen uit maatſchappelijke betrekkingen ontſtaat, komt hun niet voor den geest. Eenige dier vrouwen zijn zoo diep onwetend, dat zij niet ſchrijven kunnen; maar bekennen dat ook openlijk; zij la-

laten op een nietsbeteekenend briefje, door hunnen Huisverzorger (*il paglietto*) antwoorden, en wel op groot papier, en in een' kanselarij-ſtijl. Maar daar en tegen zult gij er ook onder onze kundige vrouwen vinden, die Hoogleeraars op *Univerſiteiten* zijn, en openlijk in een zwarte ſjerp *Collegie* houden; en zoo gij bij geval daar over mogt lagchen, zou men u antwoorden: *Steekt er kwaad in, om Grieksch te kennen? Steekt er kwaad in, om met arbeid de kost te winnen? Waarom lacht gij dan over iets, dat zoo natuurlijk is?*"

„ Eindelijk, Mijlord! durf ik wel eene tegederder ſnaar roeren? moet ik de reden zoeken, waarom de mannen dikwerf zoo weinig krijgshaftigen moed bezitten? Zij hebben hun leven toch voor liefde zoo wel als voor haat veil, en dolkſteken, uit één dier oorzaken gegeven, verbazen niemand en jagen niemand ſchrik aan; zij vreezen den dood niet, wanneer natuurlijke driften hen aanſporen. Maar, 't is waar, meer dan éénsis hun het leven meer waard dan ſtaatkundige belangen, die hun weinig deelneeming inboezemen, omdat zij geen Vaderland hebben. Dikwerf heeft ook de eer, dit oud ridderlijk denkbeeld, weinig invloed op eene Natie, bij welke noch het algemeen gevoelen, noch de Maatſchappij die dat gevoelen vormt, beſtaan; het is dus vrij natuurlijk, dat in zulk eene algemeene ontbinding van denkbeelden, de vrouwen veel vermogen op de mannen hebben, en misſchien hebben ze dat vermogen te ſterk, om die mannen lang te achten, en te bewonderen. Echter is hun gedrag jegens haar zeer kiesch, en zelfs met opofferingen verzeld. De huiſelijke deugden maken in *Engeland* den roem en het geluk der vrouwen uit; maar zoo er ergens, buiten de banden van den Echt, liefde beſtaat, dan is gewis *Italie* één dier landen, waar vrouwelijk geluk het meest

ontzien wordt. De mannen hebben er zich zelve eene zedeleer gemaakt voor betrekkingen buiten de zedeleer, maar ten minsten in de verdeeling der pligten zijn zij billijk en edelmoedig geweest; zij hebben zich als mitdadiger beschouwd dan de vrouwen, wanneer zij de huwelijksbanden verbraken, omdat de vrouwen meer opofferingen deden en er meer bij verloren; zij oordeelden dat, voor de regtbank des harten, die, welke het meeste kwaad doen, de misdadigsten zijn (*). Wanneer de mannen zondigen, ontstaat het uit hardheid, bij de vrouwen uit zwakheid."

„ De denkbeelden van waardigheid en aanzien zijn, ik beken het, in *Italie* veel minder sterk, en zelf veel minder bekend, dan ergens elders. Het gebrek aan zamenleving en algemeen gevoelen is daar van de oorzaak. Doch, wat men ook van de trouweloosheid der Italianen heeft mogen zeggen, ik houde staande, dat het een der landen is, waar de meeste goedhartigheid heerscht. Dit gaat zoo verre, dat, hoewel de vreemdelingen van *dit* land het meeste kwaad gesproken hebben, zij echter juist hier het hartelijkst ontvangen worden (†). Men verwijt den Italiaan tevens vleizucht; maar het is meestijds niet uit eigenbaat, maar uit behaagzucht, dat zij hunne zachte uitdrukkingen verspillen; die zij in der daad meenen, en waar te-

(*) Een regt geaard Hollandsch hart zou tegen deze fijn gesponnen redenering, gelijk tegen dit geheele antwoord van CORINNA, nog al iets in te breugen hebben. Het is toch uitgemaakt zeker, dat de Italianen *over 't algemeen*, een der laagste, verachtelijkste en bedorven Volken zijn, 't welk men zelfs uit de zwakke verdediging in den Tekst kan opmerken. - De vraag is niet, *hoe* de Italianen aan hunne ondeugden *gekomen zijn*, maar *of* zij ze *hebben*.

(†) Om goede redenen. De trage Romein moet van den Vreemdeling leven.

tegen hun doorgaand gedrag niet ſtrijdt. Maar zouden zij in nood en gevaar aan de Vriendſchap getrouw blijven? — Niet dan een klein getal hunner, dit beken ik; maar deze opmerking geldt niet alléén voor *Italie*."

„ In het doorgaande gedrag zijn de Italianen traag, gelijk Oosterlingen; maar naauw komen hunne driften in 't ſpel, of men vindt geene ſtandvastiger, werkzamer menſchen (*). Deze zelfde vrouwen, die even als de Slavinnen in een Turkſchen *Harem* haren tijd met niets doen doorbrengen, zijn eensklaps tot de heldhaftigſte daden bekwaam. In het karakter en de verbeelding der Italianen vindt gij verborgenheden, en gij ontmoet bij hun beurtelings zoowel onverwachte trekken van grootmoedigheid en vriendſchap, als ſombere, geduchte proeven van haat en wraakzucht (†). Men wedijvert hier bijkans om niets, men droomt en mijmert het leven door, maar wijs die zelfde menſchen een *doel*, en gij zult zien, dat zij in zes weken alles leeren, alles begrijpen. Even zoo is het met de vrouwen; waarom zouden zij haren geest beſchaven? de meeste mannen zouden haar immers niet verſtaan. Door deze oefeningen van het verſtand zou haar hart moeten lijden; maar weldra zouden die zelfde vrouwen een verdienſtelijk man waardig worden, zoo liefde haar met den zelven verbond. Alles ſlaapt hier, maar in een land, waar groote belangen verdwenen zijn, is onbezorgde rust beter, dan rusteloze woeling om nietswaardige kleinigheden."

„ De letteren zelve zouden moeten kwijnen in een

(*) Ja, maar waartoe? tot wraakzucht, en ſtaatmoord, door gehuurde ſchurken, die in verachtelijkheid met hunne Meesters wedijveren.

(†) Doch de eerſten (zie even te voren in den Tekst) in een zeer klein getal, de laatſte zijn, volgens alle Reizigers, zeer menigvuldig.

een land, waar de denkkracht niet telkens door de bezigheden des levens vernieuwd wordt. Maar in welk land heeft men ondertusschen meer bewondering voor de letteren en schoone kunsten betoond, dan hier? De Geschiedenis leert ons, dat Pauzen, Vorsten en Volken ten allen tijde de uitstekende Schilders, Dichters en Schrijvers dezer Natie op het luisterrijkst geëerd hebben. Deze drift ter belooning van Talenten, Mijlord, ik beken het, is een der hoofdgronden, die mij aan dit Land verbinden. Men vindt hier noch die kwijnende verbeeldingskracht, noch dat stekende vernuft, noch die overheerschende middelmatigheid, welke de kunst zoo meesterlijk verstaan, om den schoonsten, natuurlijken aanleg uit te dooven. Het vernuft wekt hier veel nijd, juist dewijl het den eersten rang in elks achting bekleedt. PERGOLESE is om zijne *Stabat Mater* vermoord geworden; GIORGIONE wapende zich met een harnas, wanneer hij in 't openbaar moest schilderen (*); maar de geweldige ijverzucht, die de kunst bij ons opwekt, staat maar gelijk met die, welke elders aanzien en gezag benijdt; zij haat, vervolgt, doodt, maar bewondert tevens. — Eindelijk, wanneer men nog zóó veel ziel vindt in een' zóó beperkten kring, te midden van ontelbare beletselen en boeijen voor den geest, kan men zich, dunkt mij, niet onthouden, om een levendig belang te nemen in een Volk, 't welk gretiglijk de weinige levenslucht indrinkt, die de verbeelding hetzelve nog in die enge ruimte toeschikt."

" Ik

(*) Goede Hemel! welk een Volk! mij dunkt dat het van CORINNA eene zeer averegtsche Staatkunde is, deze gruweldaden, *ter sluik* aan sieraden van een Land, alleen uit lage jaloersheid gepleegd (waarbij men nog den moord des beroemden WINKELMANS zou kunnen voegen), in een' brief op te halen, geschikt ter verdediging van *Italie*.

„ Ik wil niet ontkennen, dat die ruimte zoo bekrompen is, dat de mannen zelden in *Italie* die waardigheid en fierheid bekomen, welke vrije, *militaire* Natien onderſcheidt. Zoo gij wilt, Mijlord, zal ik u zelf toeſtemmen, dat laatstgenoemde Natien meer geestdrift en liefde aan de vrouwen kunnen inboezemen. Maar zou het ook niet mogelijk wezen, dat een ſtoutmoedig, edeldenkend en ſtreng deugdzaam man alle *beminnelijke* hoedanigheden in zich vereenigde, zonder dezulken te bezitten, die *hoop op geluk geven?*"

CORINNA.

ANECDOTEN en KARAKTERTREKKEN, uit de merkwaardige Oorlogen tuſſchen de Franſchen, Pruiſen *en* Ruſſen, *in de jaren* 1805, 1806 *en* 1807. *Uit het Hoogduitsch. Derde Stukje. Met eene Plaat. Te* Amſterdam *bij* J. v. d. *Heij*, 1809. 172 *Bladz. in Octavo. De prijs is f* 1—10—

Nademaal wij van de beide eerſte Stukjes van deze Anecdoten op zijnen tijd in onze *Boekzaal* geſproken hebben, zullen wij uit dit derde Stukje alleenlijk eene en andere Anecdote mede deelen; welke den Lezer zullen doen zien, dat ook dit derde Stukje, even gelijk de beide eerſte, zeer geſchikt is, om hem een ledig uurtje met eene niet onbevallige of geheel nuttelooze Lectuur te doen doorbrengen.

HET MISVERSTAND.

„ Bij den Molenaar W. in W. kwartierde zich, na den ſlag bij Auerſtad, een Franſch Officier in.

De Molenaar was reeds op het ergſte mishandeld geworden, en wilde zich in den beginne volſtrekt niet laten zien; doch toen de Officier zich zeer vriendelijk gedroeg, zoo zond hij zijne vrouw naar hem toe, om te vragen: „ wat hij begeerde te eten?" — „ *Une poule*," antwoordde de Officier. Bevende kwam de vrouw bij haren man terug, en zeide: „ zij hebben ons onze verkens en ſchapen ontroofd en nu wil hij ook uwen Poedel opvreten." „ Dat zal niet gebeuren," zeide de Molenaar. „ Een hond is een hond, Poedel of Keeshond, dat is hetzelfde. Roep onzen ouden Kees, dien wil ik voor hem ſlagten." Het geſchiedde. Kees werd gedood, gevild en in ſtukken gehouwen en een achtervierendeel daarvan in den bakoven geſtoken. Toen het gebraad gaar was, werd de tafel gedekt en hetzelve opgedragen. Maar de Officier ſchudde het hoofd en riep: „ *une poule*!" — Angſtig liep de molenaarsvrouw naar heuren man en zeide: „ Het gaat met den drommel toe, hoe de Franſchen alles weten. De kerel wil volſtrekt niet eten, als het uw Poedel niet is. Ik zelde, dat hij het was, maar hij ſchudt het hoofd en roept niets anders dan: Poedel! Poedel!" — Uit vrees moest men nu ook den Poedel om het leven brengen. Doch juist waren man en vrouw nog bezig met denzelven te villen, toen de Officier in de keuken trad, en vroeg: of hij nog *une poule* bekomen zoude? Man en vrouw wezen met bedroefdheid op den Poedel, en baden, dat hij toch geduld zoude hebben, tot hij toebereid ware. Nu begreep de Officier, dat er een misverſtand plaats had, nam daarom de vrouw bij de hand, voerde haar in den hof, waar nog twee hoenders voorhanden waren, en gaf door teekenen te kennen, wat hij door *une poule* verſtond."

DE MAGT DER TOONKUNST.

De geſchiedenis der fabelwereld verhaalt ons van

van een naar de Goden gelijkend wezen, dat door het alvermogen zijner toonen den band tusschen goden en menschen vaster knoopte, de dieren uit de bosschen rondom zich verzamelde, hunne wildheid temde, en aan dierlijke, ruwe menschen, zachtere gevoelens inboezemde. Gelijke werkingen wil de toonkunst nog in onze dagen hebben. Tot een voorbeeld daarvan diene het volgende.

Na den slag bij Jena werd een gedeelte Pruisische krijgsgevangenen, onder Fransche bedekking, naar Schmalkalden gebragt en daar in de stads kerk geinkwartierd. Door de uitwerking van bedwelmende dranken, en door ontevredenheid over hun treurig lot opgewekt, ontwijdden velen onder hen weldra na hunne intrede, door woede en gedruisch, dit stille heiligdom der Godheid. Zij ontdekten het orgel — een instrument, dat misschien onder HESSE's meesterwerken van deze soort de eerste plaats bekleedde — en snelden heen, om door velerlei mishandelingen van hetzelve hunnen wreevelmoed lucht te geven. Eenige traden met onstuimigheid de blaasbalgen neder; andere sloegen met handen en voeten, zonder kennis of eenige voorzigtigheid, op de klavieren rond, en verdoorzaakten hierdoor een woest gedruisch en gehuil, dat voor alle omliggende bewoners ijselijk was.

De Organist dezer kerk, de Heer VIERLING, een man, die onder de toonstellers in den kerkenstijl tegenwoordig de beste in Hessen en misschien in Duitschland is, en wiens naam ik hier met innerlijke achting en waren eerbied noem, gevoelde zich inzonderheid door het klaaggeschreeuw zijns instruments in zijn binnenste getroffen. Gedurende eene lange reeks van jaren was dit orgel de schoonste vreugde zijns levens geweest; dikwijls had hij, door de topverkracht van zijn spel, de verzamelde gemeente in eene aandachtige geestverrukking weggesleept; verscheidene voordeelige

aanbiedingen tot bevordering naar buitenlands had hij uit liefde voor zijn orgel van de hand gewezen; — en nu moest hij hooren, hoe het geweld van woedende hartstogten het voorwerp van zijne gedeeltelijk reeds genotene, gedeeltelijk nog te verwachten genoegens te verwoesten dreigde.

Met een gewond hart snelde hij zijnen lieveling te hulp. Bij het intreden in de kerk en op het orgel overtuigde hij zich nog smartelijker, hoe men onder lagchen en razen de onaangenaamste toonen zocht voort te brengen. Om, door verstandige voorstellen en bescheidene verzoeken, deze verwoestende wanorde dadelijk te doen ophouden, liet het algemeen geraas niet toe; zoodra echter de eerste tusschenpoozing hem veroorloofde te spreken, wendde hij zich tot den naast bij staanden Onder Officier met de woorden: „Mijne Heeren; uit de wijze, waarop men dit instrument behandelt, moet ik besluiten, dat men deszelfs waarde niet weet te beoordeelen; veroorlooft mij derhalve, u naauwkeuriger met hetzelve bekend te maken."

Het aanzien van den Onder-Officier bezorgde hem deze gunst.

En nu speelde de Heer VIERLING met de hem eigene bekwaamheid van zijn zeldzaam kunsttalent. Het was als of het orgel zich over de redding uit het grootste gevaar en de nabijheid van deszelfs vertrouwden vriend verheugde, zoo vrolijk verspreidde het de bekoorlijkheden zijner toonen en de schoonste harmonien.

Eenen tijd lang duurde nog het geraas der menigte voort; zoo als echter de meesterlijke hand van den Heer VIERLING met een *psychologisch* alvermogen op de gemoederen werkte, verstomde van tijd tot tijd de eene stem na de andere; en toen eindelijk met een zacht roerend *adagio* zijn spel eindigde, heerschte in de groote verzameling der

kerk

kerk eene plegtige ſtilte. „ Gij ziet," zeide nu de Heer VIERLING tot de hem omringende menigte, „ hoe veel dit orgel uitwerken kan, wanneer het kunſtmatig behandeld wordt. — Voor mij, die in dit inſtrument het ſchoonſte genot mijns levens zoek, zou het een levenslang hartzeer, en voor onze ſtad een onherſtelbaar verlies zijn, wanneer het door verdere mishandelingen van onbekwame handen bedorven werd. Gaarne wil ik u, gedurende uw verblijf in deze kerk, met mijn ſpelen onderhouden, zoo dikwijls en zoo lang gij het wenscht; ſta mij daarentegen het belangrijke verzoek toe, van dit orgel tegen alle beſchadigingen van onbekwame ſpelers in beſcherming te nemen."

Eenige Onder-Officieren, brave en eerlijke lieden zijnde, beloofden hem met hand en mond de vervulling zijner bede, noodigden aanſtonds alle gemeenen, het orgel te verlaten en bezetteden toen zelfs als wacht den ingang der deur.

Zoo werd het orgel door deszelfs innerlijke waarde en door de bekwaamheid van deszelfs meester gered. De hetzelve bewakende Onder-Officieren ontdekten echter bij deze gelegenheid eene kleine naar de ſtraat voerende deur, waardoor zij ongemerkt aan hunne gevangenſchap een einde maakten."

LETTER-NIEUWS.

Bij W. Brave, te *Amſterdam*, en bij H. Rolff, te *Edam*, wordt voor de extra lage prijs uitgegeven:

Een *Tiental Leerredenen, ter Beſtiering van oprechte Chriſtenen*, bij de tegenwoordige tijdsomſtandigheden, door den Wel Eerw. Heer P. H. VAN LIS, Predikant te *Middelburg*, in gr. 8vo. voor 18 ſtuivers in plaats van *f* 1 — 16 —

II. *Zestal Leerredenen*, over *Dan.* V. van denzelven Autheur in gr. 8vo. voor 12 ſt. in plaats van *f* 1 — 5 —

III. *Twee Leerredenen, over de Formulieren van den H. Doop*

en 't H. Avondmaal, benevens een Berigt van 't gevoelen onzer oude beroemde Godgeleerden, over deze beide *Sacramenten*, door den Wel Eerw. Heer S. VAN EMDRE, Predikant te *Wageningen*, in gr. 8vo. a 8 ſtuivers in plaats van 16 ſtuivers.

IV *Leerrede, over den Geest en Toon van het Gebed onzes Heeren*, door J. VAN LOO, Predikant te *Ootmarſum*, in gr. 8vo. voor 4 ſtuivers in plaats van 6 ſtuivers.

Heden is bij den Boekverkooper C. L. Schleijer, te *Amſterdam* van de Pers gekomen en alom verzonden, *Reizen door een groot gedeelte van Zuidholland*, gedaan in de Jaren 1807 en 1808, door H. POTTER. Des Auteurs wijze van voordragt is te wel bij onze landgenooten bekend, dan dat het noodig zij, veel tot lof van dit Werk te zeggen te minder, wijl daar in, het ſchoonſte gedeelte van ons Vaderland beſchreven wordt, op eene wijze die alleen aan den Schrijver eigen is. Het zal genoeg zijn zoo men ſlechts herinnert, dat dit Werk, in den zelfden, Onderhoudenden, Opwekkenden en Zedelijk ſtichtenden ſtijl, geſchreven is, als des Auteurs andere Werken, het is met twee fraaije uitſlaande Plaaten verſierd, de eene van de ſchoone Hofſtede *Elsbroek*, bij *Hillegom*, en de andere van een Gezigt op den Witten Blink, een duin bij *Haarlem*, de prijs is *f* 2—8—

J. van der Heij, Boekverkooper te *Amſterdam*, geeft heden uit en heeft alom verzonden: *Voorlezingen over de Opvoeding der Jeugd*, door J. L. EWALD, uit het Hoogduitsch vertaald, door J. VAN WIJK, ROELANDSZ. eerſte Deel, gr. 8vo. Dit Werk aan alle Ouders en Opvoeders der Jeugd, voor wien het onmisbaar is, opgedragen, is mede bijzonder geſchikt om in de thans zoo menigvuldige School-onderwijzers Gezelſchappen te worden behandeld, terwijl de Naam van den bij ons zoo bekenden en geachten Schrijver, die in het vak van Opvoeding meer dan 30 Jaren in onderſcheiden betrekkingen is werkzaam geweest, alle verdere aanbeveling overtollig maakt.

Allen Ouderen, Opvoeders en Kindervrienden wordt, door de Uitgave van een allerliefſt Werkje met fraaije Plaatjes, getiteld: *Kleinigheden voor Kinderen*, vertaald uit het Hoogduitsch van den beroemden Kindervriend J. A. C. LÖHR, de gelegenheid gegeven, om hunne kleinen van 6 tot 10 jaren, o. hunne Verjaardagen, op St. Nikolaas of bij andere plegtige gelegenheden aangenaam te verraſſen. Dit Werkje beſchrijft, in 31 bevattelijke en uitlokkende Vertellingen de goede en kwade manieren, zeden en hebbelijkheden van Kin-

de

deren van dien onderdom met derzelver verſchillende gevolgen, mitsgaders een aantal andere hun, en hun verſtand, merkwaardige opſcherpende dingen. Wordt uitgegeven bij W. van Vliet, Boekhandelaar te *Amſterdam*, en is mede alom bij de voornaamſte Boekhandelaars in dit Koningrijk te bekomen, ingenaaid met ongecouleurde Plaatjes tegen *f* 2—:— en in een proper Carton Bandje, met gecouleurde Plaatjes voor *f* 2—12—

Ook wordt bij denzelven thans uitgegeven, de tweede Druk, van *uitgezochte zedelijke Verhalen, voor de beſchaafde Jeugd.* Met teekening Plaatjes, in 8vo a *f* 1:4. De onderwerpen der belangrijke Verhalen in het zelve voorkomende, zijn: *Het fraaije Strand. De Bekeering. De edele Strijd. Het aangename Eiland. De beste Koop. De belangeloosheid. De Kluizenaar. De Ondankbaarheid. Moed in tegenſpoed. De Opvoeding. De ſchielijk rijk gewordene. De ijdelheid geſtraft. Het ſlecht opgevoedde Kind. De verbeterde Speler. De billijke en gevoelige Regter. De Spelonk* en *de Herſtelling.*

AANGENAAM WINTER AVOND LECTUUR.

Voor Lieden die gaarne een onderhoudend Boek lezen, is bij uitſtek geſchikt, de *wonderbare levensloop* en *zeldzame lotgevallen van de beroemde Aſiatiſche Banize*, een Werk nog onlangs in de Hedendaagſche Vaderlandſche Bibliotheek, No. VII. Bladz. 306, onder de fraaije Romans opgeteld, en het welk vele, oud en jong, ſmaak in het lezen heeft doen krijgen, als vervattende een aaneenſchakeling van de *verbazendſte gebeurtenisſen. Wonderlijke uitreddingen en onverwagte ontknoopingen*, doormengd met vele *Anecdoten* en *Staatsgevallen*, die men nergens anders aantreft, drie Deelen in 8vo. circa 900 Bladz. groot, is voor de geringe prijs van 30 ſtuivers te krijgen te *Amſterdam* bij de Boekverkoopers P. G. en N. Geijsbeek, op de Lelijgragt No. 21. *Rotterdam* D. Vis, *'s Hage* Leeuwenſtijn, *Delft* de Groot, *Leijden* Cijfveer, *Haarlem* Kampman, *Utrecht* Terveen, *'s Bosch* Palier, en voorts bij de voornaamſte Boekverkoopers door het geheele Rijk.

PROGRAMMA.

Voor het Jaar 1809.

Het Genootſchap tot verdediging van den Chriſtelijken Godsdienst, opgerigt in den Haag, heeft des-

deszelfs algemeene Vergadering gehouden op Donderdag, den 7den September 1809. De Aanſpraak is gedaan door den Heer JOHANNES BERNARDUS NOORDINK, *Theol. Doct. en Predikant* in den Haag, ſtrekkende ten betoog, dat *het Christendom, of de Christelijke Godsdienst in deszelfs waarheid en Goddelijkheid erkend en geëerbiedigd wordt door het gezond verſtand en de ware wijsbegeerte.*

Na dat deze Aanſpraak geëindigd was, deed de Secretaris het navolgende verſlag van de beoordeeling der ingekomene Verhandelingen:

I. Dat op de Vraag, vorderende *eene duidelijke opgave van den waren aard des Geloofs, waardoor wij, volgens het Evangelie, deel krijgen aan de Verzoening, door* JEZUS CHRISTUS *aangebragt, en eene aanwijzing, dat die weg juist geſchikt is ter verheerlijking van God, en ter bevordering van onze heiligheid en gelukzaligheid* — eenige Verhandelingen zijn ingekomen, onder welke twee, — de eene onder de Zinſpreuk: *En nu blijft geloof, hope en liefde* enz. PAULUS, — de andere onder de Zinſpreuk: *Hoe zullen wij, die der zonde afgeſtorven zijn, nog in de zonde leven?* PAULUS, wel veel goeds bevatten, doch waarin niet duidelijk genoeg wordt aangewezen, *hoe* wij door het Geloof aan die Verzoening deel verkrijgen, en *hoe* die weg juist geſchikt is, *zoo wel tot verheerlijking van God*, als ter bevordering van onze heiligmaking en gelukzaligheid — waarom deze Schrijvers en andere Vrienden der Waarheid nogmaals worden uitgenoodigd tot de beantwoording dezer Vraag voor den 1ſten September 1810.

II. Dat de Vraag, vorderende *een Bewijs voor de Waarheid en Goddelijkheid der Evangelieleer uit de behoorlijk geſtaafde lotgevallen der Joodſche Natie, na den dood en de verheerlijking van*

on-

onzen Heer JEZUS CHRISTUS, 't best beantwoord is door den Schrijver, wiens Verhandeling geteekend is met de Spreuk: *Hij is gekamen tot het zijne, maar de zijnen hebben Hem niet aangenomen*, Joh. I: 11, aan welken de Gouden Eereprijs is toegewezen, en welke, bij opening van deszelfs Briefje, is gebleken te zijn LUCAS SUBINGAR, *Doctor en Profesſor der H. Godgeleerdheid en Kerkelijke Geſchiedenis, en eerſte Predikant, als mede Inſpector der Geeſtelijkheid en der Scholen te Lingen.*

III. Dat het gevorderd Betoog, dat *de Berigten des N. T. aangaande* JEZUS *Hemelvaart, en daarop gevolgden Verhoogden Staat, geenszins als opgeſierde fabelen* (μύθοι) *aangemerkt, maar eigentlijk verſtaan moeten worden*, het meest voldoende is geoordeelt dat, hetwelk gegeven is door den Schrijver eener Verhandeling met de Spreuk: παῤῥησιαζόμενο. λαλῶ· οὐ γάρ τις ἐν γωνίᾳ πεπραγμένον τοῦτο, PAULUS, aan welken men uit dien hoofde den uitgeloofden Eereprijs heeft toegekend, blijkende, bij opening van deszelfs Briefje, te zijn WESSEL ALBERTUS VAN HENGEL, *Predikant te Driehuizen en Zuidſchermeer.*

IV. Dat op het gevraagd Betoog van *het ongegronde des vermoedens tegen de Waarheid en Noodzakelijkheid van den Chriſtelijken Godsdienſt uit veler onkunde of verwerping van denzelven* geene voldoende Antwoorden zijn ingekomen.

V. Noch ook op de Vraag over *den waren Oorſpong en Echtheid van de Hiſtoriſche Boeken des N. T.*

VI. Dat op het Voorſtel, betreffende *een naauwkeurig onderzoek, wat wij, naar de Leer des Bijbels, van den ſtaat der ziele, tuſſchen den dood en de wederopſtanding der ligchamen, te denken hebben?* onderſcheidene Antwoorden zijn ingekomen, en onder deze, eene, geteekend: *wij wan-*

wandelen door geloof, en niet door aanſchouwen, PAULUS. en nog eene andere, onder de Spreuk, *μηδὲν ἄγαν*, welke geoordeeld zijn wel veel goeds te behelzen, doch niet genoeg te beantwoorden aan het bepaald oogmerk der Vraag, bij welke niet zoo zeer vereischt werd eene uitvoerige opgave van alle bewijzen van een verwacht leven na den dood, maar een naauwkeurig onderzoek, wat men, op grond der Bijbelleer, mage aannemen omtrent den ſtaat, waarin de zielen der afgeſtorvenen voor de algemene Opſtanding zich zullen bevinden; — Waarom dit Voorſtel op nieuw ter beantwoording wordt opgegeven voor den laatſten December 1810.

VII. Dat op het gevorderd Bewijs, *dat de Doop en het Avondmaal, naar het oogmerk van* JEZUS *Inſtelling, door alle tijden dezer wereld moeten voortduren* — geen Antwoord is ingekomen, hetwelk voldoende is geoordeeld; — Waarom deze Vraag op nieuw wordt uitgeſchreven, om beantwoord te worden voor den laatſten December 1810.

VIII. Dat, eindelijk, onder de Verhandelingen, ook voor mingeoefenden geſchikt, behalve andere over onderſcheidene onderwerpen, eenige zijn ingekomen, behelzende *een kort begrip van de Chriſtelijke Geloofs- en Zedeleer, voor zoover die uit de redevoeringen en brieven van den Apoſtel* PETRUS *kan worden afgeleid*, onder welke 'er twee waren, die lof verdienen, zijnde de eene geteekend: *qui libros ſacros aſſidue legit, atque ita ſcrutatur, ut, quid in quibusque dictis ſit, quid inde colligi poſſit, ad quod caput doctrinae referenda ſint, cogitet, ei nunquam argumenta deeſſe poſſunt, ſemper nova, ſaepe etiam clariora aperiet*, J. A. ERNESTI, in Oratione *de Inſtitutis Criticorum* &c. *Opuſc. Orat.* p. 51. — de andere met de Spreuk: *wast op in de*

de kennis onzes Heeren en Zaligmakers JEZUS CHRISTUS — van welke beide Verhandelingen echter de eerstgenoemde de boyenkeur is waardig geschat, waarom de uitgeloofde Zilveren Eereprijs is toegewezen aan derzelver Schrijver, die, bij opening van deszelfs Briefje, bleek te zijn o. VAN THICHT, *Predikant te Well en Ammerzoden.*

Het Genootschap noodigt op nieuw alle kundige Liefhebbers en Voorstanders der Waarheid en Godvrucht, met aanbieding van eene Gouden Medaille, of de waarde van vijftig Dukaten, ter beantwoording, zoo van de reeds in dit Programma op nieuw uitgeschrevene, als van de twee volgende Vragen:

I. Een Betoog, dat *de Instellingen van den Israëlietischen Godsdienst, in het aan* MOZES *toegekende Wetboek vervat, reeds van zijnen tijd af in gebruik zijn gebragt*, — om ingezonden te worden voor den laatsten December 1810.

II. Eene *naauwkeurige opgave van de gronden voor het bestaan der Engelen, uit de Leer en de Geschiedenis van* JEZUS *en de Apostelen afgeleid*, — welke verwagt wordt voor den laatsten October 1810.

Gelijk ook het Genootschap eene Zilveren Medaille aanbiedt aan allen, die, ten nutte ook van mingeoefenden, eene naar het doel des Genootschaps wel ingerigte Verhandeling inzenden over een daartoe geschikt Onderwerp, 't zij door hen zelve gekozen, 't zij in vorige Programmata opgegeven, doch nog niet beantwoord; terwijl het Genootschap daartoe thans voorstelt: *Een kort begrip van de Christelijke Geloofs- en Zedeleer, zoo ver die uit de Brieven van den Apostel Joannes kan worden opgemaakt* — in te zenden voor den 1sten September 1810.

Ook

Ook belooft het Genootſchap, gelijk te voren, eene Zilveren Medaille aan elken Schrijver, die voor den 1ſten September 1810 aan hetzelve zal gezonden hebben:

1. Eene wel bewerkte Verhandeling over eenig voornaam Leerſtuk, het welk in onze dagen door de zoogenoemde nieuwe Hervormers beſtreden wordt.

2. Eene bondige wederlegging van eene der dwalingen, welke door die zelfde lieden thans verbreid worden.

3. Eene oordeelkundige opheldering en handhaving van eene of meer voorname bewijsplaatſen uit het O. of N. T., bekend onder den naam van loca Claſſica, *tegen de nieuwere aanvallen of verdraaijingen der hedendaagſche Beſtrijderen.*

4. Eene beſcheidene en duchtig wederleggende Recenſie van eenig nieuwlings uitgekomen Waarheid-ondermijnend of Godsdienst-honend Geſchrift.

5. Of een wel gepast Vertoog over een gewigtig ſtuk van de beoefenende Godgeleerdheid.

Voorts *verwacht* het Genootſchap nog, *voor den laatſten December* 1809.

Eene Verhandeling over de *Geloofwaardigheid van* MOZES *in zijne Geſchiedverhalen, betrekkelijk de Hebreeuwſche Natie in zijnen leeftijd*; ruimer opgegeven in 1800, — nader bepaald in 1803, en herhaald in 1808.

Eene Verhandeling over *de Verborgenheid des Vaders, des Zoons en des Heiligen Geestes, haar verband met de voornaamſte Geloofs-waarheden van het Evangelie, en heilzamen invloed op de Godsvrucht en de hope des eeuwigen levens*, opgegeven in 1806, en herhaald in 1808 — en

Eene Verhandeling over *het gebruik van de Boeken des O. V., ter beveſtiging der Leerſtukken*

ken die in de Schriften des N. V. duidelijker worden voorgedragen — opgegeven in 1808.

En *voor den laatſten Maart* 1810.

Een Antwoord op het gevorderd Betoog, opgegeven in 1806 en herhaald in 1808, *dat de Zoenoffers des O. V. geen enkele Staatkundige Inſtellingen, veel min loutere navolgingen der gewoonte van andere volken zijn geweest, maar voornamelijk ingerigt, om het Zoenlijden van den toekomſtigen Verloſſer afteſchaduwen, met oplosſing van de tegenbedenkingen der hedendaagſche Beſtrijders.*

Alsmede *voor den eerſten April* 1810.

Een Antwoord op de Vraag, in het vorig Jaar opgegeven: *Dewijl men de onverſchilligheid in Godsdienſtige begrippen tracht te bevorderen door voor te geven, dat elke Godsdienſtleer een genoegzaam onderrigt tot 's menſchen geluk bevat, hetwelk, zoo wel in de ſtelſels der Wijsgeeren, die geen Christenen waren, als bij de Christenen zouden te vinden zijn, en dat men derhalven niet noodig heeft, den Christelijken Godsdienst, bij uitſluiting van andere, de voorkeur te geven,* zoo vordert het Genootſchap *eene aanwijzing, dat al het goede, daar toe betrekkelijk, in de ſtelſels der Wijsgeeren, zoo voor, als na* JEZUS *tijd, te vinden, op eene veel meer volkomene wijze, en zonder de minſte dwaling, door* CHRISTUS *en de Apostelen geleerd is.*

De Schrijvers, die naar den Prijs dingen, worden verzocht, hunne *Namen niet* bij de Verhandelingen te ſtellen, maar dezelve met eene Spreuk te onderſchrijven, en 'er bij te voegen een *verzegeld Briefje*, dezelfde Spreuk ten opſchrift hebbende, waarin hunne Namen en Woonplaatſen gemeld zijn, voorts zich der *kortheid* en *klaarheid* te bevlijtigen, en hunne Verhandelingen, *in leesbaar Schrift*, liefſt in de Nederduitſche

ſche of Latijnſche, of des noods in de Hoogduitſche Taal, met Romeinſche Letters, (naardien het met Hoogduitſche karacters en onduidelijk geſchrevene niet in aanmerking gebragt wordt) vragtvrij, en, zoo veel mogelyk, met eene bij het Genootſchap onbekende hand geſchreven, te zenden aan THOMAS HOOG, *Predikant te Rotterdam*, thans den Post van Secretaris waarnemende, — en zich te ſchikken naar de voorwaarden, in vorige Progammata opgegeven.

Het Genootſchap herinnert de meermaal herhaalde waarſchouwing, in vorige Programmata gedaan, dat men zijne bekroonde Verhandelingen, noch afzonderlijk, noch in een ander werk zal mogen uitgeven, zonder bewilliging dezer Maatſchappij.

Het genootſchap behoudt aan zich het regt, om, naar goedvinden, en ten algemeenen nutte, gebruik te maken van alle de ingekomene Verhandelingen, en dezelve, ſchoon 'er de Prijs niet aan is toegewezen, geheel of ten deele gemeen te maken, 't zij met bijvoeging der Zinſpreuken, door de Schrijvers gebruikt, 't zij met uitdrukking van hunne Namen, indien zij, daartoe verzocht wordende, dezelve gelieven te openbaren.

SYNODE VAN ZEELAND.

ZIERIKZEE. Den 9den van Bloeimaand en volgende dagen dezes jaars, is op verleende qualificatie van zijne Excellentie den Minister van den Eeredienst eene Christelijke Synodus gehouden,

den, tot welke met overlegging van derzelver credentialen waren afgevaardigd.

Uit de Eerw. Clasſis van *Schouwen en Duiveland.*

DD. J. VAN DONGEN en F. PLEIJTE, Predikk. te *Zierikzee*, en de Broeder C. V. D. POLDER, Ouderling te *Zierikzee.*

Uit de Eerw. Clasſis van *Zuidbeveland.*

DD. J. L. LOTICHIUS en G. BLAAUWBERN, Predd. te *Goes.*

Uit de Eerw. Clasſis van *Tholen en Bergen op den Zoom.*

DD. P. JANSSEN en S. LUIMES, Predd. te *Bergen op den Zoom en Nieuw Voſſemeer.*

Uit de Eerw. Clasſis van *Walcheren.*

DD. J. HENRIJ en J. L. DE ROCHEFORT, Predd. te *Middelburg en Gapingen*, en de Broeder P. SCHRAAUW, Med. Doctor en Ouderl. te *Middelburg.*

In plaats van D. P. H. VAN LIS, die door ongeſteldheid afwezig was, fungeerde als Actuarius D. J. DE WIT, Pred. te *Zierikzee.*

Tot Moderatores werden verkoren:

DD. VAN DONGEN, *Præſes.*
PLEIJTE, *Scriba.*

Gelijk de Vergadering door D. Præſes met een krachtig gebed tot God geopend was, zoo is dezelve na den afloop der zaken met eene plegtige dankzegging geſcheiden.

AKADEMIE-NIEUWS.

GRONINGEN.

Den 30ſten Sept. is na verdediging van zijne *Diſſertatio Medica, de morbo Maculoſo Hæmorrhagico*, tot Doctor in de Geneeskunde be-

vorderd de Heer G. J. A. KOK, *Stenovico-Trans. Iſalanus.*

Den 11den Oct. is na verdediging van zijn *Specimen Juridicum, ſiſtens praecipua fundamenta theoriae iuris loci, qui est de Iniuriis*, tot Doctor in de Regtsgeleerdheid bevorderd de Heer C. C. GEERTSEMA, *Groninganus.*

Den 12den dito heeft de afgaande Rector de Heer A. J. DUIJMAER VAN TWIST. *J. U. D. Juris Civilis et Hodierni Profeſſor Ord.* de Magiſtratuur dezer hooge School, door het houden eener plegtige Redevoering, *de iis, ad quae Codicis Napoleontei Hollandici Doctor, ad ſalutem rimum Regis hunc perferentis conſilium ſuae docendi ratione adiuvandum, inprinis attendat*, opgedragen aan den Heer E. J. THOMASSEN A THUESSINK, *A. L. M. Med. et Phil. Doctor, Praxeos et Medicinae forenſis Profeſſor Ordin., Noſocom. Clinict Praefectus.*

SCHOOL-NIEUWS.

WAGENINGEN.

Den 4den Aug. 1809. Na dat door Heeren Curatoren der Latijnſche Schoolen alhier een openbaar Examen der Latijnſche Schooljeugd, in bijzijn van een aanzienlijk aantal toehoorders gehouden was, waar bij de Jongelingen de grootſte blyken van vlijt en vorderingen, zoo wel in de Latijnſche als Griekſche taal aan den dag legden, hadden wij heden het genoegen, de gewoneljke Jaarlijkſche uitdeling der eereprijzen aan die vlijtige Jongelingen te vieren, en dezelve tot hoogere Claſſen te zien bevorderen. Te weten GERARDUS KLEIN, die na het houden van eene redevoering *over de voortreffelijkheid van de reg-*

regter hand tot de Akademiſche leſſen bevorderd werd. Aan HENRICUS VAN RENNES en WILHELMUS BREEKPOT, die beide van de tweede tot de eerſte Claſſe zijn bevorderd. Aan PETRUS CORNELIUS VAN ZADELHOFF en WILHELMUS VAN TOLL, die van de vierde tot de derde Claſſe zijn overgegaan. Ook werden van de tweede tot de eerſte Order in de vijfde of laagſte Claſſe bevorderd EVERHARDUS MULDERS en JOHANNES VAN WIJCK.

Deze plegtigheid, werd door een fraai Orgelmuzijk geopend, waar na de Rector H. WUBBELS eene toepaſſelijke Redevoering hield, *de Optimâ docendi ratione in Scholis Latinis, over de beſte wijze van onderwijzen in de Latijnſche Scholen:* wordende na deze Redevoering aan de Jongelingen de Eereprijzen uitgedeeld, die hunne gratiarum actiones met de grootſte bevalligheid reciteerden, en daarna deze plegtigheid met een herhaald Orgelmuzijk beſloten.

GOUDA.

Den 8ſten Oct. Van hier is vergeten te melden, dat de Promotie der Latijnſche Jeugd, onder Directie van onzen verdienſtelijken Conrector, den Wel Eerw. en Geleerden Heer J. D. H. KNACKWORST, in de Gasthuiskerk op den 29ſten Julij l. l. is gevierd geworden. — Twee Jongelingen, die tot de Akademie werden bevorderd, hielden elk, bij die gelegenheid, eene Latijnſche Redevoering. De eerſte, zijnde J. DE KEIJZER, verhandelde over de bekende Spreuk van HORATIUS, *Dos eſt magna parentium Virtus;* de tweede, met name W. D. DE LANGE, redevoerde: *in adulationem.* Na afloop van welke plegtigheid aan navolgende Jongelingen, als S. F. DE MORAAZ IMANS, P. HOES, L. F. KERVEL, S. F. HAM en L. C. KROM, wegens hunne gemaakte vorderingen, een aanzienlijk Boekgeſchenk overhandigd, en zij tot hooger Claſſen gepromoveerd werden, waarvoor elk hun-

ner, op eene gepaste wijze, eene dankbetuiging of gratiarum actio reciteerde, zijnde voorts deze plegtigheid tot groot genoegen van een aanzienlijk en talrijk auditorium afgeloopen.

Curatoren der Latijnsche Scholen alhier hebben, nadat de Conrector, die sedert het overlijden van den Rector het onderwijs op alle Classen met lof waarneemt, verzocht had, dat men bij de vervulling van het Rectoraat, zijne persoon, om redenen, zijn Eerw. daartoe moverende, in geene aanmerking mogt nemen, uit de Sollicitanten tot dien post uitgenoodigd, met eenparige stemmen beroepen den Wel Edelen Geleerden Heer C. SCHOLL VAN EGMONT, thans Conrector te *Haarlem*, zijnde deze aanstelling door den Heer Burgemeester en Wethouderen dezer stad goedgekeurd. De nieuw beroepene zal eerstdaags met zijn onderwijs een begin maken. De leerstoelen aan de Latijnsche Scholen nu weêr met bekwame onderwijzers bezet zijnde, worden Ouders en Voogden uitgenoodigd, om daarvan voor hunne Kinderen en Pupillen gebruik te maken; te meer: daar behalven het onderwijs van Rector en Conrector in onderscheidene vakken tot de hoogere wetenschappen behoorende, hier ter stede, de Jongelieden gelegenheid hebben, al dat geen te leeren, wat men tot eene zedelijke en wetenschappelijke opvoeding noodig zou kunnen achten.

AMSTERDAM.

Den dertienden dezer maand is alhier de halfjarige Promotie der Latijnsche Schooljeugd, en de uitdeeling der Prijzen onder dezelve, met de gewone plegtigheid, en in tegenwoordigheid van vele aanzienlijke en geleerde toehoorders, in het Koor der nieuwe Kerk gehouden. Nadat dezelve door den Professor en Rector HERMANUS BOSSCHA met eene korte voorafspraak geopend was, deden vier veelbelovende jongelingen, welke

ke tot het Akademisch onderwijs bevorderd werden, ieder eene Latijnsche, meerendeels door hun zelven opgestelde, Redevoering. De eerste, JOH. WILH. VAN REENEN, bezong in Latijnsche versen, *den verwonderlijken moed des Bataafschen held*s, *Jakob Simonszoon de Rijk*. De tweede A. GRAAF, betoogde *de voortreffelijkheid van het Landleven*. De derde J. J. SIEGFRIED, toonde aan, *dat de schriften van Cicero de hoogste aanbeveling voor de letteroefenende jeugd verdienden*. De vierde J. R. PAULIJ, gaf een aanprijzend verslag van *de plegtige spelen der Grieken*. Alle vier werden te dezer gelegenheid met zeer aanzienelijke Prijzen begiftigd. Vervolgens werden insgelijks met fraaije Prijzen bevorderd, van de tweede Classe tot de eerste J. M. DE KEMPENAAR, G. H. ELIAS, D. DUIJFKENS en H. DWARS. Van de derde Classe tot de tweede H. R. VAN IJSENDIJK, J. C. BOURDA, W. C. AMERSFOORDT en J. F. WAKKER. Van de vierde werd, wegens buitengewone vorderingen, met overslaan van de twee volgende Klassen, regtstreeks tot de eerste bevorderd R. SEIJEN TEN HARMSEN; en voorts tot de derde Klasse, met Prijzen, zoo wel als de eerstgenoemde W. ROËLL en T. L. KOCK. Van de vijfde tot de vierde H. R. VINKE, H. J. TOL en L. ELIAS. Van de oude zesde Klasse tot de vijfde D. SIMONS, C. A. SCHEFFER en W. A. DWARS. Van de nieuwe zesde Klasse A. G. VAN CAPPELLE, A. CAPPADOSE en S. TAK BEKKER, welke allen voor de ontvangene Prijzen, meerendeels op eene zeer bevallige wijze, zommigen in versmaat, hunne dankredenen opzeiden.

Met *Praemia Diligentiae* werden vereerd, in de eerste Klasse J. J. ROOZEBOOM; in de tweede C. ENGELHARDT en C. A. HOLLINGHAUSEN; in de de derde IS. DA COSTA; in de vierde C. RUIJSER VAN REENEN en H. A. AMERSFOORDT; in de vijfde

J. G. BIBEN en J. OPPENHEIM; in de oude zesde Klasse W. JANSEN, J. WILLAARS en S. C. BOREL; in de nieuwe zesde Klasse ISEBR. 'T HOEN, A. VAN IJSENDIJK en JAC. BRUIJN. De Griekſche Prijzen werden behaald, in de eerſte Klasse door J. J. ROOZEBOOM; in de tweede door G. H. ELIAS; in de derde door H. E. VAN IJSENDIJK; in de vierde door J. BRAVE; met het lot tegen R. SEIJEN TEN HARMSEN; en in de vijfde door H. E. VINKE. Daarenboven werden nog velen der opgenoemden, en meer anderen in de onderſcheidene Klasſen, met *Praemia Aſſiduitatis ac Modestiae* beſchonken. Waarna deze plegtigheid door den Rector met een kort woord van dankzegging aan de luisterrijke Vergadering, en met heilbede voor het Vaderland en de weetenſchappen werd beſloten.

PURMEREND.

De Wel Eerw. zeer gel. Heer H. C. MILLIES, A. L. M. et Philoſ. Doctor Pred. bij de Evang. Luth. gemeente alhier, door Heeren Wethouderen en Raden dezer ſtad, tot Rector van een bij ons opgerigt inſtitut van onderwijs aangeſteld zijnde, gaf op Woensdag den 27ſten van Herfstmaand gelegenheid, om in het openbaar in de Lutherſche Kerk eenige proeven te hooren van gemaakte vorderingen door de aan zijn onderwijs en opzigt toevertrouwde Jongelieden. — Zijn Wel Eerw. begon deze plegtigheid met eene ſchoone, wel uitgewerkte Redevoering in de Nederduitſche taal *over den oorſprong, en voortgang der Dichtkunde onder de Grieken.*

Vervolgens deden drie veelbelovende Jongelingen een voorſtel in het Latijn. De eerſte van dezen, die den Predikſtoel beklom, was J. F. KORTEBOS, handelende de *utilitate Studii Historiae Univerſalis*, de tweede P. H. GILQUIN, ſprak *de origine atque progreſſu Studii Botanices* en de derde R. DE KLOVER, *de futuro Theologo*: die na het uit-

uitſpreken hunner Redevoeringen met fraaije boekgeſchenken vereerd werden.

Daarop volgde een examen niet alleen in de Latijnſche, maar ook in de Franſche en Hoogduitſche taalen, in welke des begeerende Jongelieden onderwezen worden. Voor hunne vorderingen in deze drie gemelde talen kregen toen W. VAN VIERHOUTEN, en J. SWITSER, elk *drie* onderſcheidene fraaije Boekprijzen; *twee* werden er gegeven aan F. M. MULLER VAN DER VOORN, na zijne kunde in de Latijnſche en Hoogduitſche taal getoond te hebben, en een *Praemium diligentiae* wegens de vorderingen in het Latijn aan J. HOOP, J. SELLEGER, en D. BROEDELET, zich ook nog maar alleen met het Latijn bezig gehouden hebbende, als zijnde op de onderſte Klaſſis ontvingen ook elk een Eereprijs; voor welke geſchenken alle deze bekroonde Jongelingen aan Heeren Curatoren op eene bevallige wys hunnen dank betuigden. Deze aangename plegtigheid is tot algemeen genoegen der hier bij tegenwoordig zijnde Regering der ſtad; en verdere aanwezende toehoorderen afgeloopen. Onze kundige Rector beſloot dezelve met doelmatige aanſpraken, en eene gepaste dankzegging, en bede tot God. Het fraai inſtrumentaal muziek, met het welk de geheele actus geopend, gedurig vervangen en beſloten werd, zettede daar aan niet weinig luister bij.

D O K K U M.

Den 21ſten van Herfstmaand l. l. had alhier de jaarlijkſche Promotie en uitdeeling der Prijzen, aan de Leerlingen der Latijnſche Schoolen plaats.

De zeer gel. Heer P. H. PEERLCAMP, Rector der Latijnſche Schoolen, opende deze plegtigheid met eene korte vooraſſpraak, waarop de veel belovende Jongeling R. ADRIANI, Zoon van A. ADRIANI, Pred. alhier, eene door hem zelven bewerkte Redevoering hield: *de Hugone Grotio, Ju-*

vene, welke hier na tot de Akademiſche Lesſen werd bevorderd.

De volgende verdienstelijke Jongelingen ontvingen Prijzen. R. ADRIANI, J. FOCKEMA, G. DE VRIES, E. S. HUIZINGA, J. VAN DER WERF, A. POTGIETER, J. ELDERING en W. EVERS. Testimonia wegens vlijt en goed gedrag hebben ontvangen K. HAIJMA, N. POSTHUMUS, F. X. A. SCHMELTZ, T. F. DE LANG, D. B. DE VRIES, S. VISSCHER en U. DIJKSTRA.

BEKENDMAKINGEN.

De Eerw. Claſis van *Dokkum*, bij ſententie van den 7den Sept. 1807, de Perſoonen van H. RAAP, WIJTSE JACOBS, en JACOB FLORIS, destijds Onderlingen der Hervormde gemeente te *Damwoude*, *Driezum*, en *Wouterswoude*, wegens hunne onrustige, de goede orde in de Kerk verſtoorende, gedragingen, wel bijzonder betrekkelijk de invoering en het gebruik der Evangeliſche Gezangen, bij contumacie, vervallen verklaard hebbende, van hunne bediening, als Onderlingen in de gecombineerde gemeente van *Damwoude*, *Driezum*, en *Wouterswoude*, met alle de regten en eere daaraan verknogt, en onwaardig dien post te bekleeden, tot tijd en wijle zij, duidelijke en openbare blijken van hun berouw, over die verkeerde ſtappen, tot genoegen van de Claſis, en voor dezelve gegeven hebben, hen zoo lang Cenſurerende van hun Lidmaatſchap, met ontzegging van het gebruik des H. Avondmaals, alles breeder in opgedachte ſententie vermeld: heeft met hartelijke blijdſchap twee der opgemelde Perſoonen, met namen WIJTSE JACOBS van *Damwoude*, en JACOB FLORIS van *Driezum*, tot hunnen pligt zien wederkeeren, dewelke hun berouw en leedwezen

over

over voorſchreven gedragingen betuigd, en voorts een voldoend getuigſchrift van den Kerkenraad hebben vertoond en overgegeven, dat zij zich gedurende den tijd der Cenſuur in het waarnemen van den Godsdienst goed gedragen, en noch met opzigt tot de Evangeliſche Gezangen, noch in eenige anderen, aanleiding tot ergernis hebben gegeven.

Het is om deze reden, dat de Claſſis van *Dokkum*, aan de vereischten van de voorſchreve ſententie voldaan zijnde, de perſoonen van WIJTSE JACOBS en JACOB FLORIS, mits dezen ontheft van de Cenſuur daar bij bepaald, dezelve diensvolgens herſtellende, in alle de regten van het Lidmaatſchap der Hervormde gecombineerde Gemeente van *Damwoude*, *Driezum* en *Wouterswoude*, in het vertrouwen, dat zij zich die betrekking, ſteeds waardig zullen gedragen met last en aanmaning aan den Leeraar, Kerkenraad en verdere Leden van voorſchreve Gemeente, om de genoemde WIJTSE JACOBS en JACOB FLORIS, als Ledematen en Broeders te erkennen, en hen daar van, alle de regten en voorregten te doen en te laten genieten, en met hen in chriſtelijke liefde en eensgezindheid te leven.

En zal deze Claſſicale Order van den Predikſtoel in alle de Kerken dier Gemeente door den Leeraar zonder verwijl worden afgelezen, en ten dien einde een Extract aan denzelven worden toegezonden, en zullen gelijke Extracten aan WIJTSE JACOBS en JACOB FLORIS, des begeerende, worden afgegeven.

Aldus vastgeſteld in onze Vergadering, den 2den van Wijnmaand 1809.

In kennisſe van mij
W. VAN HATEREN
Scriba van de Claſſis.

De Quæstor der Weduwenbeurs der Eerw. Claſſis van *Zuidbeveland*, maakt bekend dat de Wedu-

duwen, uit het gemelde Fonds trekkende, haar penſioen vervallen met de maand Oct. dezes jaars kunnen afhalen, of laten afhalen, mits de gewone Acteſtatie de Vita overleggende, ten huize van D. J. DE KANTER, Pred. te *Goes*.

W. H. OUDKERK,
Pred. te *Wemeldinge*.

Uit de hand te koop een Kabinet-Orgel, in een Maghonijhoute Kaſt, met Spiegels in de Deuren, gemaakt door J. H. HESS, beſtaande uit de navolgende ſtemmen:

Holpijp	8 voet	Baſs.
Fluit	4 voet.	
Quint	3 voet.	
Prestant	2 voet.	
Flageolet.		
Tremulant.		
Holpijp	8 voet	diſcant.
Bourdon	16 voet.	
Fluit	4 voet.	
Quint	3 voet.	
Prestant	2 voet.	
Flageolet.		
Tertiaan.		

Dit Orgel is geſchikt zoo wel voor eene kleine Kerk, als voor huisgebruik; te bevragen bij den Orgelmaker G. J. BÄRZ, op de oude Gragt bij de Bezembrug, te *Utrecht*.

KERK-

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

NIJMEGEN. Den 11den Oct. is alhier in eene buitengewone Classis, ten overstaan van de hoog Eerw. Deputaten Syn. Gelr. F. J. VAN HARENGARSPEL, A. KOPPEN en J. NOORDINK, Predd. te *Nijmegen*, *Hien* en *Dodewaerd*, en *Zutphen*, preremptoir geëxamineerd de Eerw. Heer J. A. BERKHOFF, Prop. te *Utrecht*, doch beroepen Pred. te *Resse*, de proefstekst was 1 *Petr.* III: 18*a*. in het Hebr. *Ps.* XXIII. in het Grieksch het Tekstcap.

Het onderzoek, geschiedde door den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. P. N. COX, waardig Predikant te *Huisen*, over de Kerk, deszelfs bestuur, en de H. Sacramenten, benevens over de 5 bekende Artijkelen met dat gewenscht gevolg, dat de geëxamineerde met volkomen genoegen en hartelijke zegebede, aan zijne roepende Gemeente éénparig werd toegewezen; zullende zijn Eerw. D. V. te *Resse* bevestigd worden den 5den Dec. door den Wel Eerw. Heer H. J. VAN WIJCK, Pred. te *Nijmegen*, bij vrijwilligen afstand van den Visitator Cl. in den ring van *Overbetuwe*, daartoe verzogt zijnde.

MAASBOMMEL EN ALPHEN. Zie Aug. 1809.

HORSSEN blijft nog vakant. Zie Apr. 1807.

DRUTEN AFFERDEN EN DEEST. Den 1sten Oct. 1809. Heden hadden wij het genoegen, dat onze nieuw beroepen Leeraar de Wel Eerw. Heer A. H. SCHOLTE, in zijnen dienst onder ons bevestigt werd, door den Wel Eerw. Heer A. CARLIER, Pred.

Pred. te *Winsen*, met *Handel.* X: 6*b*. *Deze zal u zeggen wat gij doen moet.* De oplegging der handen geſchiedde, door den Heer Bevestiger.

De bevestigde maakte daar op een begin van zijn dienstwerk onder ons met *Matth.* XVII: 5. het laatſte gedeelte *hoort hem.*

RESSEN. Zie hier boven onder *Nijmegen.*

ZALT-BOMMEL.

EST. Den 12den van Herfstmaand j. l. werden wij gansch zeer ontrust, met het berigt, dat onze op ondervindelijke gronden, zeer geliefde Pred. M. P. VAN DOESBURG, geheel onaangezogt, en aller onverwagts, tot gewoon Herder en Leeraar der Hervormde Gemeente, te *Hoornaar*, onder de Eerw. Claſſis van *Gorinchem*, beroepen was, en na genome beraad, van eenigen tijd, zich had gedrongen gevonden, deze beroeping aan te nemen.

Zoo dat wij die nog geen elf maanden, van zijn Eerw. voor ons zoo zeer gewenscht, en nuttig dienstwerk, en verkeer, gebruik hebben mogen maken, wederom Herderloos ſtaan te worden, Gods wegen zijn niet onze wegen, Hij de Algenoegzame, verzelle hem, op zijne paden, en heele ſpoedig eene breuke, de welke voor ons treurig is.

VARIK den 17den van Herfstmaand. Onze hartelijk geliefde Leeraar P. VAN DER HAGEN SPEELMAN, maakte ons den 18den van Zomermaand, het ontvangen, en den 2den der volgende maand, het aannemen eener beroeping naar *Pernis* bekend, en beſloot heden zijn aangenaam en nuttig dienstwerk onder ons, met de vermaning van Jezus, aan de Gemeente te *Sardis*, *Openb.* III: 3*a*. *Gedenkt dan hoe gij het ontvangen en gehoord hebt; en bewaart het, en bekeert u.* Uit welke hij aanleiding nam, om ons tot eene heilzame en betamende herinnering aan den verſchillenden in-

invloed zijner Evangelieprediking op te wekken; en de onderscheidene gevolgen, welke uit zulk eene herinnering voor ons voortvloeijen aan te wijzen.

Zoo hartelijk onze begeerte, en zoo eenstemmig onze poging was, om onzen waardigen Leeraar, tot een langer verblijf onder ons te bewegen, zoo groot is onze droefheid, dat hij ons verlaat, en wij door zijn vertrek beroofd worden van eenen Leeraar, welke gedurende vier jaren en vijf maanden, met gemoedelijke getrouwheid het onderwijs en het heil onzer Gemeente behartigde, en zijne onvermoeide werkzaamheid met innemende vriendelijkheid en minzaamheid vereenigde. Zijn arbeid worde in de Gemeente van *Perrís*, overvloedig gezegend; en hij geniete daar die ongeveinsde achting en hartelijke genegenheid, welke hij hier heeft ondervonden.

De Proponenten worden verzogt, hoe eer hoe liever hunne gaven te laten hooren, wijl men eerlang tot een beroep zal overgaan.

BRAKEL, den 27sten van Herfstmaand 1809. Onze Leeraar W. L. VAN OOSTERZEE, maakte ons op den 3den dezer maand bekend, dat hij eene eenparige wettige beroeping naar de Gemeente van *St. Philipsland* had ontvangen. De Eerw. Kerkenraad, het Dijkcollege en andere personen, wendde met de hartelijkste toegenegenheid hunne pogingen aan, om zijn Wel Eerw. te bewegen ook voor deze beroeping te bedanken. Doch op l. l. Zondag vernamen wij dat zijn Wel Eerw. zich verpligt had gevonden die beroeping aan te nemen en ons te verlaten. Op den zelfden dag, toen zijn Wel Eerw. ons dit zijn besluit had medegedeeld, ontving hij nog de tijding, dat het Collegium qualificatum met eenparigheid van stemmen zijn Wel Eerw. in de Gemeente te *Poortvliet bij Tholen*, had verkozen en beroepen, voor wel-

welke beroeping zijn Wel Eerw. wegens zijne reeds genomen beſluit terſtond beleefdelijk heeft bedankt. God zorge voor deze Gemeente en doe onzen Leeraar in de Gemeente van *Philipsland* aan velen nuttig zijn.

AALST den 24ſten Sept. 1809. Het eenparig en wettig beroep van onzen geliefden Leeraar J. DE BOUTER, naar de Gemeente te *Nunſpeet*, aan ons voor 14 dagen bekend gemaakt, had, in weerwil van onze pogingen, om zijn Eerw. bij ons te houden, ten gevolge dat zijn Wel Eerw. ons heden van den Predikſtoel berigtte, zich overreed gevonden te hebben, gemelde beroep aan te nemen.

WAARDENBURG EN NEERIJNEN. Onze geliefde Leeraar G. BENTHEM REDDINGIUS, S. S. Theol. Doctor, die voor eenigen tijd tot onze blijdſchap bedankte voor de beroepingen te *Oude Pekel-Aa*, in het Departement *Groningen*, en te *Ijsbrechtum*, *Tjalhuizen* en *Tirks*, in het Departement *Friesland*, vond zich verpligt om de roeping naar de ſtad *Aſſen*, in het Departement *Drenthe*, aan te nemen, en zal ons, tot ons leedwezen, eerlang verlaten. Wij zien benevens hem het tijdſtip der ſcheiding met angſt en ſmart te gemoet, daar zijn Eerw. nog maar ruim twee jaren onder ons verkeerde, en hij aan ons, en wij aan hem, door de naauwſte betrekking van wederzijdſche liefde verbonden zijn.

METEREN den 5den Oct. De Wel Eerw. Heer G. J. SCHOTHORST, verzocht heden bij monde van zijnen vriend G. BENTHEM REDDINGIUS, V. D. M. te *Waardenburg en Neerijnen*, om gewigtige en dringende redenen van zijnen dienst alhier ſalvo honore ontſlagen te worden, de Kerkenraad heeft daar op zijn Eerw. hoe ongaarne ook, op eene honorabele wijze ontſlagen van zijnen dienst en betrekking in deze Gemeente, met den

den wensch, dat zijn Eerw. nog voor anderen Gemeentens moge nuttig wezen.

Den 22sten Oct. nam onze Leeraar een liefderijk, vermanend en heilwenschend afscheid van ons, met de woorden van onzen Zaligmaker *Luc.* XIX: 42. *Zeggende, och of gij ook bekendet, ook nog in dezen uwen dag, het gene tot uwen vrede* [*dient!*] *maar nu is 't verborgen voor uwe oogen.*

ZALT-BOMMEL. Den 30sten van Oogstmaand is de Wel Eerw. Heer D. J. VAN DEN BROEK, Prop. onder de Eerw. Classis van *Nederveluwe* alhier, na een kort voorstel over *Handel.* XVII: 14 peremptoir geëxamineerd door D. M. P. VAN DOESBURG, Pred. te *Est*, en naauwkeurig onderzogt in de Hebreeuwsche en Griekschе talen, als ook in de voornaamste stukken van den H. Godgeleerdheid met dat gevolg, dat dezelve met algemeene goedkeuring en ruime zegebede aan de Gemeente van *Herwijnen* werd toegewezen, wordende de Heer Examinator voor het wel ingerigte werk bedankt.

De bevestiging is bepaald den 1sten van Wijnmaand en zal geschieden door D. N. LANGE, Pred. te *Bruchem* en *Kerkwijk*, aan wien D. SNETHLAGE, Pred. te *Deijl* en *Enspijk*, Deput. Classis de beurt wel heeft willen overgeven.

ROSSUM Vakant. Zie Nov. 1807.

HERWIJNEN den 1sten Oct. Wij mogen ons thans weder verblijden in een nieuwen Leeraar, daar de Wel Eerw. Heer J. VAN DEN BROEK, Prop. onder de Eerw. Classis van *Nederveluwe*, op Collatie van den Wel Edelen Heer P. VERMEULEN, Heer van *Herwijnen*, op den 10den Julij onder ons beroepen zijnde, heden in den Heiligen dienst bevestigd werd door den Wel Eerw. Heer N. LANGE, Pred. te *Bruchem en Kerkwijk*, (aan wien de Wel Eerw. Heer D. SNETHLAGE, Pred. te

Deijl en Enspijk, als Dep. Cl. deze beurt vriendelijk had afgeſtaan) zijn Eerw. predikte bij die gelegenheid *Hand.* XX: 28. *Zoo hebt dan acht op u zelven, en op de geheele kudde, over welke u de Heilige Geest tot opzienders geſteld heeft, om de gemeente Gods te weiden, welke hij verkregen heeft door zijn eigen bloed.* De oplegging der handen geſchiedde behalven door den bevestiger, door DD. J. H. HASSELBACH, W. L. VAN OOSTERZEE, O. C. VAN TRICHT en G. BOMIJN, Predd. te *Haaften*, *Brakel*, *Wel en Ammerzode* en *Zuijlichem en Nieuwwaal.* De bevestigde maakte des namiddags een' aanvang van zijn dienst met 2 *Cor.* IV: 7. *Maar wij hebben dezen ſchat in aarden vaten, op dat de uitnemendheid der kracht zij Gods, en niet uit ons.* Beide plegtigheden zijn zeer tot genoegen van alle hoorders afgelopen, God ſtelle onzen nieuwen Leeraar tot een uitgebreiden zegen in deze Gemeente.

WAARDENBURG EN NEERIJNEN den 15den Oct. Heden was het voor ons een dag van veel aandoening, daar onze geliefde en ons hartelijk beminnende Leeraar O. BENTHEM REDDINGIUS, S. S. Theol. Doct. beroepen Pred. te *Aiſen*, onder de Eerw. Cl. van *Rolde*, van ons een teeder en hartelijk afſcheid nam, en bij die gelegenheid predikte *Luc.* VI: 47—49. *Een iegelijk die tot mij komt, en mijne woorden hoort, en dezelve doet, ik zal u toonen wien hij gelijk is. Hij is gelijk een menſche die een huis bouwde, en groef, en verdiepte, en leide het fondament op een ſteenrotze: als nu de hooge vloed kwam, zoo ſloeg de waterſtroom tegen dat huis aan, en konde dat niet bewegen: want het was op de ſteenrotze gegrend. Maar dieze gehoord, en niet gedaan zal hebben, is gelijk een menſche die een huis bouwde op de aarde zonder fondament: tegen het welke de waterſtroom aanſloeg:*

en

en het viel terſtond, en de val van dat zelve huis was groot. Wij betreuren billijk ons verlies, gelijk elk, welke onzen Leeraar kende, moet gevoelen, doch wij zwijgen Gode en wenſchen onzen Leeraar alles in zijne nieuwe Gemeente toe, wat daar zijnen dienst aangenaam en vrugtbaar kan maken.

POEDEROIJEN. Van hier is verzuimd te melden, dat onze geliefde Leeraar D. G. J. ROOIJENS, tot onze blijdſchap voor de beroepinge in de Gemeente van *Noordgouwe* den 25ſten van Sprokkelmaand, en in de Gemeente van *Roſſem* den 11den Maart l. l. op onzen algemeenen liefdedrang beleefdelijk heeft bedankt, zijn verblijf onder ons zij den Leeraar en de Gemeente tot eene uitgebreiden zegen!

ROSSUM Vakant. Zie Nov. 1807.

ZUTPHEN.

DIDAM Vakant. Zie April 1809.

DOESBURG. Zie Aug. 1809.

OLDENKEPPEL EN KEPPEL BINNEN ſtaat Vakant te worden. Zie Aug. 1809.

ZUTPHEN Walſche Kerk ſtaat Vakant te worden. Zie Aug. 1809.

OVERVELUWE.

WAGENINGEN. Den 17den Sept. heeft onze geliefde Leeraar D. VAN DER LEEUW, een teeder affcheid van ons genomen met de woorden van Paulus: 1 *Cor.* XVI: 23, 24. *De genade des Heeren Jezu Christi zij met u. Mijne liefde zij met u allen in Christo Jezu. Amen.* Zoo dat WAGENINGEN Vakant is.

ARNHEM. Onze geliefde Leeraar J. SLUITER, wederom in den *Haag* beroepen zijnde, heeft zich na een ernſtig overleg, verpligt gevonden om nu die beroeping aan te nemen.

EDE. Eerlang zal onze waardige VAN DER WEIDE, van hier naar *Dokkum* vertrekken.

VELP. Zie Julij en Sept. 1809.

NEDERVELUWE.

NIJKERK. Onze geliefde Leeraar D. J. SCHOONDERBEEK, nog onlangs voor twee beroepingen vriendelijk bedankt hebbende, ontving den 11den van Herfstmaand eene derde tot Pred. te *Havelte*, doch ook voor deze heeft zijn Wel Eerw. op dringend verzoek van zijnen Ambtgenoot, Kerkenraad en Gemeente, tot onze groote blijdschap vriendelijk bedankt, en daar door op nieuw blijken gegeven van zijne hartelijke verkleefdheid aan deze Gemeente, welke ook hare blijdschap en dankbaarheid door sprekende daden heeft betoond.

BARNEVELD. Onze Gemeente, die door het treurig afsterven van haren waardigen en hoog geschatten Leeraar Wijlen D. W. VAN VLOTEN, herderloos was geworden, mag thans deze breuke weder gelukkig geheeld zien. Op heden den 8sten van Wijnmaand werd de Wel Eerw. Heer R. SPEELMAN, die van *Hardinxveld* tot ons was overgekomen, alhier door zijnen vriend en nabuur D. P. A. J. MOREL, Pred. te *Voordhuizen*, bij afstand van den Dep. Cl. D. L. BOUMAN, Pred. te *Harderwijk*, in den H. dienst bevestigd, met eene zeer gepaste Leerrede over *Hebr.* XIII: 17, 18. *Zijt uwen voorgangeren gehoorzaam, en zijtze onderdanig. Want zij waken voor uwe zielen, als die rekenschap geven zullen: op dat zij dat doen mogen met vreugde, en niet al zuchtende. Want dat is u niet nuttig. Bid voor ons: want wij vertrouwen dat wij een goede conscientie hebben, als die in alles wil eerlijk wandelen.* Waar op des nademiddags onze nieuwe Leeraar zijne bediening onder ons aanvaarde, door het doen eener niet min gepaste Leerrede, over 1 *Chron* XXIX 18. *O HEERE gij God onzer vaderen Abrahams, Izaaks, en Israels, bewaart dit in der eeuwigheid, in den zin der gedachten des herten uwes volks: en richt*

richt haar herte tot u. Beide deze plegtigheden werden door eene talrijke ſchaar, die zoo wel uit deze aanzienlijke Gemeente als van elders was toegevloeid, bijgewoond, en hielpen tot algemeen genoegen en groote ſtichting der aanwezenden af

NUNSPEET. Onze beroepen Leeraar D. J. DE SOUTER, Pred. te *Aalst*, heeft onze beroeping alhier op hem uitgebragt, tot onze blijdſchap aangenomen, en zal D. V. op den 3den van Wintermaand hier in zijnen dienst bevestigd worden.

'S HERTOGENBOSCH.

BERLICUM Vakant. Zie Jan. 1808.

LOON OP ZAND Zie Aug 1809.

PEEL EN KEMPELAND.

LOMMEL Vakant. Zie Octob. 1808.

NUNEN, GERWEN EN WETTEN Vakant. Zie Nov. 1808.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT Walſche Kerk Vakant. Zie Aug. 1809.

MEERSSEM EN VALKENBURG Vakant.

DALHEM EN EISDEN Vakant.

HODIMONT EN OLNE Walſche Kerk Vakant.

VENLO. Zie Meij en Julij 1809.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

DORDRECHT. Onze oudſte Leeraar de Wel Eerw. Heer N. VAN RHIJN, heeft op Zondag den 15den Oct. dezes jaars, des avonds alhier in de Groote Kerk, in den ouderdom van omtrent 74 jaren, met veel ijver en opgewektheid ootmoedig dankbaar gedacht aan zijnen vijftigjarigen Evangeliedienst, allereerst in de Gemeente van *Ijsendoorn*, onder de Claſſis van *Thiel*, alwaar hij door den Wel Eerw. Heer PIERLAT, Pred. in 's *Gravenhage*, op den 14den Oct. 1759. allereerst

werd ingewijd, en daar na in de Gemeenten van *Bovenkarſpel*, in de Claſſis van *Enkhuizen*, van *Delftshaven*, onder de Claſſis van *Delft*, en eindelijk den geruimen tijd van 42 jaren en 5 maanden in de groote Gemeente dezer ſtad, met eene hartelijke loſſpraak aan den grooten Koning van de wereld en van de Kerk op Paulus heerlijken voorgang 1 *Tim.* I: 17. *Den Koning nu der eeuwen, den onverderfelijken, den onzienlijken, den alleen wijzen God, zij eere en heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen.* Zijnde deze plegtigheid met veel aandoening van ſpreker en hoorders vergezeld.

OUD BEIJERLAND. Op den 27ſten van Oogſtmaand predikte onze oudſte Leeraar de Wel Eerw. Heer W. L. ALLEMAND, een hartroerend afſcheid met Paulus woorden 2 *Cor.* VI: 1. *En wij [als] mede arbeidende bidden [u] ook dat gij de genade Gods niet te vergeefs moogt ontvangen hebben.* Met aandoening en dankzegging gedachten wij aan zijnen zeventienjarigen getrouwen Evangeliedienst in ons midden, de opperſte Herder zij verder zijn leidsman, ſchenke hem eene lange aangename, ſtuttige en eenmaal zalige ruste.

Ter vervulling dezer Predikantsplaats is hier uit het te voren gemeld drietal, den 22ſten van Herfstmaand bij meerderheid van ſtemmen beroepen, de Wel Eerw. zeergel. Heer J. MONTIJN, Pred. te *Sommelsdijk*, die echter na een beraad van 3 weken voor deze beroeping bedankt heeft. Dus blijft

OUD BEIJERLAND Vakant.

ZUID BEIJERLAND (HITZERT). Op den 21ſten van Herfstmaand (eene vorige beroeping vruchteloos afgeloopen zijnde) is ter vervulling der vakature alhier, ten overſtaan van de gewone Conſulenten, de Wel Eerw. Heeren P. VAN BEMMELEN en D. J. SWALUË, reſp. Predd. te *Klaas-*

waal

waal en *Numansdorp*, (gezegd de *Buitenfluis*) het volgend agtal gemaakt:

DD. W. VERVOORN en J. LEM, Propp. onder de Classis van *Leiden* &c. W. L. VAN OOSTERZEE, Predd. te *Brakel* P. J. LANDSKNEGT, te *Sleeuwijk*. A. W. VAN PELLEKOM, te *Kortenhoef*. A. L. MEIJER, te *Almkerk*. J. G. VORSTMAN, te *Dreischor*, en N. FREDERIKS, te *Herkinge*.

Van welke vervolgens op het vijftal gebragt zijn:

DD. OOSTERZEE, LANDSKNEGT, VAN PELLEKOM, VERVOORN en LEM.

En daar uit op het tweetal:

DD. VAN PELLEKOM en LANDSKNEGT.

Waar uit met eenparigheid van stemmen beroepen is de Wel Eerw. Heer A. W. VAN PELLEKOM, Pred. te *Kortenhoef*, welk beroep door het Gemeentebestuur en den Wel Ed. Gestr. Ambachtsheer van *Zuid-Beijerland* goedgekeurd zijnde, aan den beroepenen is toegezonden, die het na een kort bedaad, heeft aangenomen in des Heeren vreeze.

GIESSEN-OUDKERK Vakant. *Zie Sept. 1809.*

NIEUW-LEKKERLAND. Zie Sept. 1809.

DORDRECHT Schotsche Kerk Vakant. Zie Maart 1808.

DORDRECHT Walsche Kerk Vakant. Zie April 1808.

WASPIK. Zie Maart 1809.

DELFT EN DELFTSLAND.

VLAARDINGEN. Den 1sten Oct. l. l. werd door D. A. TEN BOSCH, de hier van *Wageningen* beroepene Leeraar D. D. VAN DER LEEUW, in 't H. dienstwerk bevestigt met *Joh.* XX: 21*b*. *Gelijkerwijs mij de Vader gezonden heeft, zende ik ook u-lieden.*

De Bevestigde aanvaardde zijnen dienst met *Ps.* CXXII: 8, 9. *Om mijner broederen, en mijner vrienden wille zal ik nu spreken, vrede zij in u.*

u. Om des huizes des Heeren onzes Gods willen, zal ik het goede voor u zoeken. En de Gemeente werd grootelijks verblijd over 's Heilands voorzorg, waar door 't geledene verlies door 't vertrek van D. J. P. SPRENGER VAN EIJK, naar *Rotterdam*, naar wensch vergoed werd.

LEIJDEN EN NEDERRHIJNLAND.

LEIJDEN Vakant. Zie Jan. 1809.

LEIJDEN Walsche Kerk Vakant. Zie Aug. 1809.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

GROOT AMMERS Vakant. Zie Aug. 1809.

SCHIELAND.

PERNIS. Op den 1sten dezer is alhier onze beroepen Leeraar D. P. VAN DER HAGEN SPELMAN, bevestigd door zijnen vriend, D. A. J BERKHOUT, Pred. te *Woudrichem*, aan wien D. C. B. ANDRIESSEN, Pred. te *Charlois*, op verzoek de beurt had afgestaan. De bevestiger predikte uit *Matth.* XIII: 44-46. *Wederom is het Koningrijk der hemelen gelijk een schat in den akker verborgen, welken een menschе gevonden hebbende, verbergde [dien] en van blijdschap over denzelven gaat hij heenen en verkoopt al wat hij heeft, en koopt dien zelven akker. Wederom is het Koningrijk der hemelen gelijk een koopman die schoone peerlen zoekt: Dewelke, hebbende een peerle van groote waarde gevonden, ging heenen en verkogt al wat hij hadde, en kogt dezelve.*

De bevestigde aanvaardde nadenmiddag zijne bediening onder ons behandelende, 2 *Cor.* XII: 9a. *En hij heeft tot mij gezegt, mijne genade is u genoeg: want mijne kragt wordt in zwakheid volbragt.*

MOERKAPELLE. Den 22sten van Herfstmaand. Ter vervulling der Vakature, veroorzaakt door het overlijden van D. L. C. VAN LEEUWEN, heeft de Kerkenraad, na gunstig verkregene handopening,

ten

ten overſtaan van de Conſulenten DD. GRAAFF EN VAN BROEKHUIZEN, Predd. te *Zevenhuizen* en *Bleiswijk*, gemaakt de volgende Nominatie van Predikanten en Proponenten:

DD. A. VAN RAALTE, Predd. te *Renswoude*. A. JONKERS, te *Rheewijk*. J. DE GIDS, te *Heerewaerde*. H. W. LE SAGE TEN BROEK, te *Haamſtede*. A. N. VAN PELLEKOM, te *Kortenhoeff*. C. VAN ENGELEN, te *Waverveen*. G. A. LA BORDE, Prop. onder de Claſſis van *'s Hage*. H. J. HOMBRINK, Prop. onder de Claſſis van *Bentheim*.

Waar uit ten zelfden dage dit drietal is geformeerd:

DD. A. VAN RAALTE, G. A. LA BORDE en H. J. HOMBRINK.

Welk drietal door den Wel Eerw. Gr. Achtb. Heer Burgemeester der ſtad *Rotterdam* en Ambachtsheer van *Moerkapelle* gunſtig geapprobeerd zijnde, is daar uit den 29ſten dezer met eenparige ſtemmen beroepen D. H. J. HOMBRINK, Prop. Welke beroeping den 3den van Wijnmaand door den Wel Ed. Gr. Achtb. Heer Burgemeester der ſtad *Rotterdam*, als Ambachtsheer van *Moerkapelle* gunſtig is geapprobeerd.

ROTTERDAM Waalſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1808.

GORINCHEM.

HARDINXVELD. Onze geliefde Leeraar E. SPEELMAN, nam op heden den 24ſten van Herfſtmaand van ons een hartelijk en treffend afſcheid, met de woorden van Paulus *Philip.* I: 27*a*. *Alleenlijk wandelt waardiglijk het Evangeliúm Chriſti*. Zoo dat wij dus tot ons leedwezen moeten berigten dat onze Gemeente Vakant is.

MEEUWEN EN HAGOORT. Onze geliefde Leeraar J. SJOENIS, den 24ſten van Oogſtmaand in de Gemeente van *Giesſen-Oudkerk* beroepen zijnde, en daar voor na een beraad van 14 dagen bedankt

hebbende, werd andermaal aangezogt om zich die beroeping te laten welgevallen, doch gaf ook weder aan onze liefdeſtem gehoor, en verbond zich daar op plegtig aan ons met eene Leerrede over 2 *Cor.* XII: 14a. *Ziet ik ben ten derdenmaal gereed om tot u te komen, en zal u niet lastig zijn. Want ik zoeke niet het uwe, maar u.*

HEUSDEN Waalſche Kerk Vak. Zie Jan. 1807.

RIJSWIJK Vakant. Zie Julij 1809.

GIESSEN Vakant. Zie Julij 1809.

GIESSENDAM EN NEDERHARDINXVELD Vakant. Zie Sept. 1809.

HOORNAAR. Zie Sept. 1809.

ENGELEN. Zie Sept. 1809.

VOORNE EN PUTTEN.

DIRKSLAND EN MELISZAND. De dag van den 6den van Oogstmaand was voor deze vereenigde Gemeenten een dag van vreugde, D. G. OUTHUIJS, Pred. in *den Bommel*, bevestigde toen onzen beroepen Leeraar, den Wel Eerw. Heer H. L. MUNNIKEBULT, met eene Leerrede over 1 *Cor.* III: 11 tot 15. *Want niemand kan een ander fondament leggen dan het gene gelegt is, het welk is Jezus Christus. — Zo iemands werk zal verbrand worden, die zal ſchade lijden: maar zelve zal hij behouden worden, doch alzoo als door vuur.* De bevestigde Leeraar begon zijnen dienst bij ons, predikende over 1 *Cor.* IV: 20. *Want het koningrijke Gods is niet [gelegen], in woorden, maar in krachs.* En ſchoon de loop der tijdsomſtandigheden, 's morgens die werk verhinderde, is echter dezeplegtigheid 's namiddags tot veel genoegen afgeloopen.

NIEUWE TONGE. Zie Julij 1809.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE. Tot vervulling der openſtaande Predikants plaats in de Nederduitſche Gemeente, is alhier door den grooten Kerkenraad

met

met Diaconen, den 3den van Wijnmaand, uit een gemaakt gros dit negental genoemd:

DD. J. D. DIBBITS, Predd. te *Zwolle*. J. SLUITER, te *Arnhem*. J. HERINGA, te *Oudeboon*. M. A. DE JONGH, te *Nijmegen*. M. JORISSEN, te *Hattem*. A. DE VRIES, te *Rotterdam*. E. J. VAN DER MEULEN, te *Haarlem*. J. HOOLBOOM, te *Asperen*, en P. VAN RADEN, te *Breda*.

Waar uit ten zelfden tijde op het drietal gebragt zijn

DD. J. D. DIBBITS, J. SLUITER en A. DE VRIES.

En daar uit is den 4den dezer beroepen D. J. SLUITER, Pred. te *Arnhem*, die na rijp beraad deze roeping in des Heeren vreeze aangenomen heeft, en met verlangen wordt te gemoet gezien.

Doch deze Gemeente is den 14den dezer bedroefd door het smertelijk overlijden van eenen harer oudste Predikanten, W. DE KONING, door wiens leere en wandel, zij gedurende den tijd van meer dan vijf en veertig jaren was gesticht; nalatende eene Weduwe MARIA OOMS, die met 's mans klein dochter CORNELIA MARIA DE KONING, en verdere verwanten, dit verlies hartelijk betreuren; terwijl zijne gedachtenis onder ons in eere blijven zal, schoon wij van alle wel verdiende lofspraak worden terug gehouden door deze eigenhandige aanteekening, na het overlijden, gevonden bij zijne papieren: „In de Boekzaal moet van mijn overlijden eenvoudig melding gemaakt worden; en daarbij gevoegd, dat ik 1758 te *Leijden* Proponent, en te *Nichtevecht* Predikant geworden, en vervolgens 1762 te *Overschie*, 1763 te *Deventer*, en in dat zelfde jaar in *'s Hage* ben beroepen, daar ik den 4 Maart 1764 in den H. Dienst ben bevestigd, en dien den 7 aanvaard hebbe."

WOERDEN EN OVER-RHIJNLAND.

NIEUWKOOP den 1sten Oct. Heden morgen werd onze beroepen Leeraar D. W. WINDGETTER,

in

in den H. dienst bevestigd, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer P. MEIJBOOM, Pred. te *Amsterdam*, (aan wien de Wel Eerw. Heer Examinator deze beurt had afgestaan) de bevestiger predikte bij die gelegenheid over *Joh.* XXI: 15—17. *Doe zij dan het middagmaal gehouden hadden, zeide Jezus tot Simon Petrus, Simon Jona* [*zoon*] *hebt gij mij liever dan deze? Hij zeide tot hem, ja, Heere, gij weet dat ik u lief hebbe. Hij zeide tot hem, weidt mijne lammeren. Hij zeide wederom tot hem ten tweeue maal, Simon Jona* [*zoon*] *heb gij mij lief? hij zeide tot hem, ja Heere, gij weet dat ik u lief hebbe. Hij zeide tot hem, hoedt mijne schapen. Hij zeide tot hem ten derden maal, Simon Jona* [*zoon*,] *hebt gij mij lief? Petrus werd bedroeft, om dat hij ten derdenmaal tot hem zeide, hebt gij mij lief? en zeide tot hem, Heere, gij weet alle dingen, gij weet dat ik u lief hebbe. Jezus zeide tot hem, weidt mijne schapen.*

De oplegging der handen is geschied door den Wel Eerw. Heer bevestiger en de Wel Eerw. Heeren E. NIEKERK, B. A. VAN MEERBEEK en H. DE HOL, Predd. te *Aarlanderveen*, *Nieuwveen* en *Zevenhoven*. De bevestigde maakte des nademiddags een aanvang van het werk der H. bediening onder ons met *Jesaia* XL: 11. *Hij zal zijne kudde weiden gelijk een herder: hij zal de lammerkens in zijne armen vergaderen, en in zijnen schoot dragen: de zoogende zal hij zachtkens leiden.*

NOORDEN den 17den Sept. 1809. Heden nademiddag nam onze Leeraar P. G. JONGSLORD, van ons een hartelijk afscheid, predikende bij die gelegenheid uit Paulus woorden 1 *Thess.* IV: 1. *Voorts dan, broeders, wij bidden en vermanen u in den Heere Jezu, gelijk gij van ons ontvangen hebt, hoe gij moet wandelen en Gode behagen,*

gen, dat gij [daar in] meer overvloedig werd.
Zoo dat wij nu kunnen melden dat

NOORDEN Vakant is.

B U U R E N.

ZIJDERVELD staat Vakant te worden. Zie Sept 1809.

B R E D A.

BREDA Vakant. Zie Meij 1807.

BREDA Walsche Kerk Vakant. Zie Sept. 1807.

LEUR Zie Aug. 1809.

NOORD-HOLLAND.

A L K M A A R.

SCHAGEN. Den 14den van Herfstmaand werd op nieuw door onzen Kerkeraad een twaalftal van Predikanten geformeerd:

DD. S. D. DE KEIZER, te *Egmond binnen en den Hoef.* H. OUDENHOFF, te *Barzingerhorn* en *Haringhuizen.* N. DE GRAAF, te *Koedijk* J. HESS, te *Venhuizen.* H. M. VAN WILLIS, te *Grootthuizen* en *Avenhorn.* D. VALKENBURG, te *Wervershoof.* J. A. DE HOLLANDER, te *Egmond aan Zee.* D. TEN NAPEL, te *Hauwert:* J. SCHARDAM, te *Spanbroek* en *Opmeer.* B. LOOZE, te *Urzem.* J. KALDENBACH, te *Oosterblokker*, en J. COURRECH, te *Noordzijpe.*

De zes eerften op het zes- en de drie eerften op het drietal gebragt zijnde, is daaruit verkoren de Wel Eerw. D. S D. DE KEIZER, Pred. te *Egmond binnen en den Hoef*, die deze beroeping na eenige dagen van beraad tot onze blijdschap heeft aangenomen.

PETTEN. Den 20ften van Herfstmaand. Den 27ften der vorige maand berigtte onze geachte Leeraar de Wel Eerw. Heer A. VAN RUIJVEN, flechts gedurende 5 maanden onder ons het Leeraarambt bekleedende, dat hij daags te vooren eene wettige beroeping tot Herder en Leeraar in de Gemeente van *Helijfloet* ontvangen had, en dat hij die 14 da-

dagen had in beraad genomen. Niet zonder ſchroom hoorden wij dit voor ons treurig nieuws, vreezende eenen Leeraar te zullen verliezen, die bij ons geacht was, en deze vrees was niet ongegrond, want hoezeer de Leden der Regeering en des Kerkenraads, nevens de overige Leden der Gemeente zijn Wel Eerw. hunne wenſchen te kennen gaven, dat hij bij ons bijven mogt, nogtans verklaarde zijn Wel Eerw. den 10den Sept. zich verpligt te rekenen, de beroeping naar *Hollijſoot* aantenemen, en ons eerlang te verlaten, zoo dat deze onze Gemeente op nieuw ſtaat vakant te worden.

WAAL OP TEXEL. Den 22ſten van Herſtmaand overleed hier, tot onze droefheid, onze geliefde Leeraar N. W. BOLT, in den ouderdom van bijna 35 jaren. Door deszelfs brave ouders tot de Heilige Bediening opgeleid, en daar toe, op de hooge School te *Groningen*, behoorlijk toegerust, werd zijn Wel Eerw., onder de Claſſis van *Dokkum*, in Friesland, tot Proponent aangenomen, en beroepen te *Donkerbroek en Haule*, en werd aldaar in den Heiligen dienst bevestigd den 20ſten van Oogstmaand 1797, hij predikte aldaar het Evangelium 8 jaren.

Den 22ſten van Herſtmaand des jaars 1805, herwaards gekomen, was hij met ijver onder ons bezig, in de vervulling van de onderſcheidene deelen van zijn dienstwerk. Hij ſtierf aan de gevolgen van eene bloedſpuwing, waar aan hij bijna 4 maanden geſukkeld had, en laat eene weduwe achter met 3 onmondige kinderen. Dus is

WAAL OP TEXEL Vakant.

ROEDIJK den 1ſten Oct. Na dat onze geliefde Leeraar D. N. DE GRAAFF, den 22ſten Sept. l. l. eene wettige en eenparige beroeping naar de Gemeente te *Winkel* ontvangen had, en zijn Wel Eerw. ons daar van den 24ſten had kennis gegeven, ſtelden wij alle pogingen in het werk, om

zijn

zijn Wel Eerw. die nog geen jaar onder ons arbeide, te bewegen, dat hij bij ons bleve. Onze vereende pogingen waren ook indedaad niet vruchteloos. Met blijdschap vernamen wij dezen dag van onzen Leeraar, dat hij besloten had bij ons te blijven, en verbond zich thans plegtig om al wat in hem was, bij voortzetting dienstbaar te maken, aan de verkondiging van het Evangelie onder ons. God bekrone deze keuze van onzen Leeraar met zijnen zegen, en zorge voor de vacerende Gemeente van *Winkel*.

ALKMAAR den 3den van Wijnmaand. In onze Classicale vergadering, heden gehouden, heeft D. W. C. VAN CAMPEN, als bevestigd Pred. VAN HARINGHARSPEL en DIEKSHORN stem en zitting verzocht en bekomen.

Ook leverde Ds. H. OUDENHOFF, als Consulent te *Schagen* eene beroeping in, uitgebragt op den Wel Eerw. Heer, S. D. DE KEIZER, Pred. te *Egmond binnen en den Hoef*, met verzoek van Kerkelijke approbatie, 't welk is toegestaan. De bevestiging te *Schagen* zal (D. V.) geschieden den 5den van Slagtmaand, door Ds. JONGELOOD, Pred. te *Westwoud* en *Binnewijzens*, bij vrijwilligen afstand van D. J. COURRECH, Pred. te *Noordzijpe*.

Nog is in 't bijzijn van den H. E. Deputatus Synodi, D H. GROET, Pred. te *Berkhout*, peremtoir geëxamineerd D. A. VAN DER SLOOT, beroepen te *St. Maarten* en *Valkoog*, na het doen van het voorstel over 1 *Joan.* II: 20. werd zijn Eerw. in 't Hebreeuwsch over *Ps.* C. in 't Grieksch over het Tekstcap. en in de waarheden van onzen Godsdienst onderzocht door D. N. DE GRAAF, Pred. te *Koedijk*, met dat gevolg, dat zijn Eerw. aan de hem roepende Gemeente is toegewezen. De bevestiging zal geschieden te *Valkoog*, den 29sten dezer door D H. OUDENHOFF, Pred. te *Barsingerhorn* en *Haringhuizen*.

Ein-

Eindelijk verzocht D. A. GRIDANUS, Pred. te *Zuidzijpe*, gequalificeerd door den Kerkenraad van *Helijfloot*, het ontslag van zijnen behuwdzoon, D. A. VAN RUIJVEN, Pred. te *Petten*, als beroepen naar *Helijfloot*. De Classis, de stukken, daartoe betrekkelijk in orde bevindende, voldeed onder zegenbede aan dit verzoek, waarop D. VAN RUIJVEN de vergadering vaarwel zeide, zullende zijn afscheid prediken den zaaten van Wijnmaand.

HEILO Vakant. Zie Julij 1809.

ST. MAARTEN EN VALKOOG. Zie Aug. 1809.

WINKEL. Zie Aug. 1809.

HAARLEM.

HAARLEM den 17den van Wijnmaand. De Wel Eerw. Heeren J. H. WEIJERS, te *Spaarnwoude en Spaarndam*, en L. JUTTING, te *Zandvoort*, als Predikanten bevestigd, hebben heden na wederzijdsche zegenbede, in onze Classicale Vergadering zitting genomen.

HAARLEM Vakant. Zie Meij 1809.

AMSTERDAM.

NAARDEN Vakant. Zie Nov. 1808.

AMSTERDAM Vakant. Zie Nov. 1808.

AMSTERDAM den 2den Oct. De Heer Student J. W. H. DEUSSEN, is in onze Classicale Vergadering van heden, door D. WOLTERBEEK, V. D. M. te *Amsterdam*, praeparatoir geëxamineerd en met algemeen genoegen onder het getal der Proponenten aangenomen.

HOORN.

WOGNUM EN WADWAIJ. Den 26sten van Herfstmaand is ter vervulling van de vakature, andermaal uit een gros gemaakt, dit volgende zestal:

DD. J. KALDENBACH, Predd. te *Oosten en Westerblokker*. H. MENSMA VAN WILLIS, te *Grosthuizen en Avenhorn*. J. H. MOLENGRAAF, te *Wij-*

Wijdenes en Oosterleek. H. IDEMA, te *Opperdoes.* J. MANGEL, te *Zijbekerſpel*, en J. LEM, Prop. onder de Eerw. Clasſis van *Leijden en Neder-Rhijnland.*

Op het drietal werden gebragt:

DD. J. H. MOLENGRAAF, H. IDEMA en J. LEM.

Zijnde daar uit den volgenden dag met eenparigheid van ſtemmen beroepen J. LEM, Prop. onder de Eerw. Clasſis van *Leijden en Neder-Rhijnland*, die deze beroeping in de vreeze des Heeren heeft aangenomen.

HOORN den 17den Oct. In onze Clasſicale Vergadering van heden, zijn door D. KALDENBACH, Pred. te *Ooster- en Westerblokker*, peremptoir geëxamineerd, de beroepene Predd. te *Zwaag* en *Obdam*, DD. F. BOON, Prop. te *Leijden*, en J. A. HANEWINKEL, Prop. te *'s Hertogenbosch*, en aan de roepende Gemeenten toegewezen, zullende D. F. BOON, te *Zwaag*, worden bevestigd den 5den Nov. door D. J. VAN OTTERLOO, Pred. te *Scharwoude*, en D. HANEWINKEL, te *Obdam*, den 12den Nov. door D. VAN WILLIS, Pred. te *Grosthuizen en Avenhorn.*

Ook is in dezelve Vergadering de beroeping te *Wognum* uitgebragt op den Prop. J. LEM., Kerkelijk goedgekeurd, zullende zijn Eerw. (D. V.) den 13den Dec. aanſtaande in eene extraordinaire Clasſis peremptoir worden geëxamineerd door D. KALDENBACH, SEC. VAN WILLIS.

ZWAAG. Zie Julij 1809. en hier boven onder *Hoorn*

OBDAM. Zie Aug. 1809. en hier boven onder *Hoorn.*

ENKHUIZEN.

URK den 24ſten van Herfstmaand. Heden heeft onze geliefde Leeraar L. BAKKER, van ons een liefderijk affcheid genomen, in eene Leerrede over 1 *Cor.* XVI: 22—24. *Indien iemand den*

Heere Jezus Christus niet lief heeft, die zij een vervloekinge, Maranatha. De genade des Heeren Jezu Christi zij met u. Mijn liefde zij met u allen in Christo Jezu. Amen.

WEST- OUD- EN BINNEWIJZEND den 15den van Wijnmaand. Heden is onze beroepen Leeraar de Wel Eerw. Heer P. G. JONGELOED, statelijk in zijnen dienst alhier ingehuldigd. Zijn Zwager, de Wel Eerw. Heer S. D. DE KEIZER, Pred. te *Egmond Binnen, en op den Hoef*, welke de bevestigings Leerrede (bij vriendelijken afstand van den Wel Eerw. Heer M. HOUTKAMP, Pred. te *Enkhuizen*,) had op zich genomen; gaf in een keurig, verheven, wel uitgevoerd vertoog: „eene aanwijzing van de verpligting van eenen Christen Leeraar in eene Christelijke Gemeente, om de leer door Jezus Christus gepredikt, te erkennen en te beoefenen" naar aanleiding van de woorden des eeuwigen, *Matt.* XVII: 5*b*. *Hoort hem.* De plegtige inzegening geschiedde uit naam der Classis van *Enkhuizen*, onder het geven van de hand van broederschap, door den Wel Eerw. Heer J DOZIJ, Pred. te *Hoogkarspel*. De bevestigde begon zijn dienstwerk in deze Gemeente met eene weluitgewerkte aanwijzing en ontwikkeling van het onderscheid tusschen eenen Apostel en eenen tegenwoordigen Evangeliedienaar, naar de woorden van Paulus 1 *Cor.* IX 1*a*. *Ben ik niet een Apostel.* Terwijl deze eerste proeve ons eene aangename hoop op een gelukkig vervolg van zijn werk voorspelde. God zegene 's mans hartelijke pogingen, ter uitbreiding van waarheid en Godsvrucht in ons midden.

GROTEBROEK. Met leedwezen moeten wij berigten, dat onze geliefde Herder en Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. JENTINK, de beroeping naar *Steenwijkerwold* in de vreeze des Heeren heeft aangenomen, zoo dat

GRO-

GROTEBROEK eerlang Vakant zal worden.
OOSTERSCHELLING. Zie Sept. 1809.

E D A M.

HOLLISLOOT. Zie Sept. 1809.

ZEELAND.

WALCHEREN.

CATS Vakant. Zie April 1809.
VLISSINGEN zes Leeraarsplaatsen Vakant. Zie April 1809.
SAS VAN GENT Walsche Kerk Vakant. Zie Mei 1793.
SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.
OOSTBURG Walsche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796.
PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.
AARDENBURG Walsche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.
CADZAND Walsche Kerk Vak. Zie Maart 1798.
VLISSINGEN Walsche Kerk, twee Predikantsplaatsen en dus geheel Vakant. Zie Dec. 1803 en Aug. 1808.
BEKERKE. Zie Maart 1808.
HOOFDPLAAT Vakant. Zie Mei 1808.
CADSAND staat Vakant te worden! Zie Mei 1808.
ZOUTELANDE. Zie Febr. 1809.
ZUIDZANDE staat Vakant te worden. Zie Febr. 1809.
BIERVLIET Vakant. Zie Mei 1809.
GRIJPSKERKE Vakant. Zie Junij 1809.
KOUDEKERKE Vakant. Zie Junij 1809.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

OUWERKERK IN DUIVELAND. Den 27sten Aug. berigtte ons de Wel Eerw. Heer G. H. SENUTER. Pred. te *Oosterland*, dat onze geliefde Leeraar C. RUMSIUS, die thans afwezig was, beroepen was in de Gemeente van *Nieuw Lekkerland*, zijn Eerw. kort daarna tot ons terug komende, heeft niettegenstaande onzen Hefdedrang die beroeping

in des Heeren vreeze aangenomen, zijn Eerw. zal waarſchijnlijk den 5den Nov. zijn afſcheid prediken, en dus ſtaat *Ouwerkerk* Vakant te worden.

ZIERIKZEE den 10den Oct. In de Claſſicale vergadering van heden werd op verzoek van D. A. C. ROMSWINCKEL, Pred. te *Nieuwkerk*, als behoorlijk gequalificeerd van den Kerkenraad van *Nieuw Lekkerland*, de demiſſie verzocht en verkregen van D. C. KUMSIUS, tot nog toe geliefd Predikant te *Ouwerkerk*, en heeft zijn Eerw. onder reciproque zegenbede deze vergadering vaarwel gezegd.

NOORDGOUWE Vakant. Zie Junij 1808.

'S HEERJANSLAND. Zie Julij 1809.

ZONNEMEER den 24ſten van Herfstmaand. Daar de Godsdienſtoefening alhier eenige tijd verhinderd is geweest, wegens de inwendige vergrooting van ons Kerkgebouw; en verplaatſing van den predikſtoel, in het diepere en wijdere gedeelte van hetzelve; geſchied op bevel van Z. M. den Koning, gegeven op den 7den van Bloeimaand j. l., bij gelegenheid van Hoogstdeszelfs bezoekreis, en na eene oculaire inſpectie der Kerk, zoo werd dezelve heden hervat: bij welke gelegenheid onze Pred. D. A. GORDKOOP, ons tot blijdſchap opwekte, naar aanleiding van *Ezra* VI: 16 en 22*b*. *En de kinderen Israëls, de Prieſters, en Leviten, en de overige kinderen der gevangeniſſe, deden de inwijjinge van dit Huis Gods, met vreugde: Want de HEERE hadde ze verblijdt, en het herte des Konings van Aſſur tot hen gewendt, om hare handen te ſterken in 't werk van den Huize Gods, des Gods van Israëls.* Bij welke gelegenheid gezongen werd, vóór: *Gez.* XC; na het plegtig gebed: *Gez.* XLIV: 1, 2; na de Tekstverklaring, en gedurende de inzameling der liefde giften, *Ps.* LXXXIV: 1, 5. tot nazang diende: *Ps.* XXVII: 5*a*, 2*b*, 3*a*. Dit werk is voor

eene

eene talrijke ſchaar toehoorders; ook van elders toegevloeid, verrigt.

ZUID-BEVELAND.

KLOETINGEN. Zie Meij 1809.

BAARLAND. Zie Julij 1809.

KATTENDIJKE Vakant. Zie Sept. 1809.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

STAND DAAR BUITEN. Dewijl reeds eene en andere hier gedane beroeping, tot ons groot leedwezen, vruchteloos is afgeloopen, en dus deze plaats Vakant blijft, zoo worden de Heeren Proponenten en Predikanten buiten vaste bediening nogmaals uitgenoodigd om hunne gaven te laten hooren, ten einde de Kerkenraad moge in ſtaat geſteld worden, om ſpoedig een nieuw beroep te kunnen doen.

POORTVLIET Vakant. Zie Maart 1809.

UTRECHT.

UTRECHT.

BLAAUWKAPEL den 24ſten Sept. Onze beroepen Leeraar D. L. VOERMAN, werd heden onder ons in den H. dienst bevestigd door den Wel Eerw. Heer E. L. DE BRUIN, Pred. te *Wilnis* en Dep. Cl. De bevestiger predikte bij die gelegenheid over *Matth.* XXVIII: 18, 19. *En Jezus bij haar komende ſprak tot haar, ſeggende, Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarden. Gaat dan henen, onderwijst alle de volkeren, dezelve doopende in den name des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geests: leerende haar onderhouden alles wat ik u geboden hebbe.* De oplegging der handen geſchiedde, behalve door den bevestiger, mede door den Wel Eerw. Heer D. H. WILDSCHUT, Pred. aan *de Bilt*. Waar op de bevestigde 's namiddags zijn dienstwerk onder ons aanvaardde met 't volgende aoſte vs. *En ziet! ik ben met ulieden alle de dagen tot de voleindin*

dinge der wereld. Het werk van dezen dag is voor eene talrijke ſchaar verrigt, en door Gods zegen gelukkig afgeloopen.

MIJDRECHT ſtaat Vakant te worden, alzoo onze Leeraar H. L. HOFFMANN, die ruim derdehalf jaar onder ons gearbeid heeft, den 1ſten Oct. verklaarde, na veertien dagen beraad, voor den hartelijken aandrang der Gemeente te *Staphorst* beleefdelijk te hebben bedankt; maar ook te gelijk, dat de Collatie van *Roſſum*, aan zijn Eerw. door den Hoog Welgeb. Heer Baron VAN RANSWIJK gedefereerd, met afwachting van het Kerkelijk beroep, in de vreeze des Heeren was aangenomen.

AMERSFOORT.

VUURSCHE den 1ſten van Wijnmaand 1809. Heden hadden wij het voorregt een nieuw bewijs te ontvangen, van de goede zorge welke de Heer der Kerk voor ons draagt, onze beroepene Leeraar D. D. MOOLENAAR, werd onder ons in het werk der heilige bediening ingezegend, bij vrijwilligen afſtand van D. J. J. VAN BEUNINGEN, Pred. aan *de St. Maartensdijk*, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. KOK, Pred. te *Utrecht*, zijn Wel Eerw. predikte bij deze gelegenheid *Jeſ.* XXXII: 20*a*. *Welgelukzalig zijt gijlieden, die aan alle wateren zaait.* En volbragt den op zich genomenen taak niettegenſtaande zijne hooge jaaren, met dien iever, welke hem altijd bezielt, en zoo hartelijk als men thans van hem verwachten kon. De oplegging der handen geſchiedde, (behalve door den bevestiger en D. VAN BEUNINGEN onder ons nomine Claſſis, tegenswoordig,) door DD. J. M. PETERSEN NOBBE, D. J. ONINK, V. VAN DOLDER, B. MOORREES en J. F. MOLTZER, Predd. te *Baarn en Eembrug*, *Zoeſt*, *Ijſſelmonde*, *Bovenkarſpel* en *Leijden*. Des namiddags aanvaardde de bevestigde zijnen post, en ſprak

ſprak tot ons over *Matt.* VI: 10*a*. *Uw koningrijke komc.* Zoo gelukkig, dat wij op nieuw over de keuze die ons tot hem bepaalde, blijdſchap gevoelen, en met dankzegging aan den hemelſchen Vader hoop koeſteren mogen, dat hij door zijnen dienst zijn rijk zal doen komen, door onder ons Evangeliſche kennis, geloof en Godzaligheid te vermeerderen en te bevestigen.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN. Bij de Vergadering dezer Claſſis, den 3den van Wijnmaand, werden ter approbatie ingeleverd de beroepingen in de Gemeente van *Leeuwarden* en in die van *Boornbergum*, de eerſte uitgebragt op D. A. LENS, Pred. te *Beetſterzwaag*, de andere op den Heer M. H. LEMKE S. S. Min. Cand. onder deze Claſſis, alle de ſtukken daar toe behoorende in orde bevonden zijnde, is op beide die beroepingen de approbatie verleend, en zijn tot bevestigers van laatstgemelden Heer benoemd, D. F. SIBINGA, Pred. te *Oudega*, en H. HEPPENER, Pred. in de *Dragten*, en zal bij vrijwilligen en vriendelijken afſtand deze bevestiging D. V. geſchieden den 5den Nov. door den oudſten broeder van den beroepenen den Heer H. H. S. A J. LEMKE, Pred. te *Roordahuizum*.

BEETGUM. Zie Sept. 1809.

BERLIKUM. Den 1ſten van Wijnmaand heeft de Heer G. VAN DER TUUK, zijn Evangeliedienst onder ons plegtig aangevangen, met eene Leerrede over 1 *Cor.* IV: 1, 2. *Alzoo houde ons een* [*ieder*] *menſche enz.*

GOUTUM Vakant. Zie Sept. 1809. Onze van hier naar *Berlikum* vertrokken Pred. nam den 24ſten van Herfstmaand van ons een hartelijk afſcheid,

in eene Leerrede over *Pred.* XII: 13, 14. *Van alles dat gehoord is enz.*

NB. In de Boekzaal van Sept. is de tekst, bij gelegenheid der vijftigſte verjaring van den Predikdienst, van den Wel Eerw. Heer S. W. C. ENGELBERTS, bij abuis geſteld 1 *Sam.* VI: 12 moet zijn 1 *Sam.* VII: 12. *Samuel nu nam een ſteen enz.*

LEEUWARDEN. Zie Sept. 1809. en hier boven.

BOORNBERGUM Vakant. Zie Sept. 1809. doch hier is reeds een beroeping gedaan, zie hier onder *Leeuwarden.*

D O K K U M.

BURUM EN MUNNIKENZIJL. Den 1ſten van Wijnmaand werd alhier bevestigd D. C. A. KUIPERS, halb. fil. door deszelfs Vader D. H. KUIPERS, geacht Pred. te *Leeuwarden.* De bevestiger predikte over *Coloſſ.* IV: 17. *Ziet op de bedieninge die gij aangenoomen hebt in den Heere dat gij die vervult.*

De oplegging der handen geſchiedde door evengemelden, nevens de 2 door de Clasſis benoemde, Confirmatores DD. ANDREÆ en VAN ASSEN, Predd. te *Augsbuur* en *Gerkesklooster.* De jonge Leeraar begon zijn dienst met eene Leerrede over *Gal* VI: 14*a*. *Maar het zij verre van mij dat ik zoude roemen anders dan in het kruiſe onzes Heeren Jezu Christs.* Het werk van dezen dag liep af tot algemeen genoegen.

DOKKUM den 2den van Wijnmaand. De evengemelde Heer C. A. KUIPERS, verzocht en bekwam ſtem en zitting in de Clasſicale Vergadering.

Het beroep van *Dokkum*, uitgebragt op D. VAN DER WEIDE, Pred. te *Ede*, en door zijn Eerw. aangenomen, is op heden, daar alles in forma was, Clasſicaliter gesprobeerd.

TWIJSEL EN KOTEN den 11den van Wijnmaand. Op heden is alhier door de Floreenpligti-

tige beroepen, de Wel Eerw. Heer D. J. MACKAIJ, S. S. M. Candid. in onder de Clasſis van *Sneek*, die dit beroep aanſtonds heeft aangenomen. Conſulenten zijn geweest DD. BABBEMA en BECKING, reſp. Predd. te *Buitenpost* en *Oudwoude*.

MORRHA EN LJOESSENS Vakant. De Wel Eerw. zeer gel. Heer J. CHANS, overleed den 17den van Wijnmaand in den ouderdom van 56 jaren, iets nader in de volgende maand.

HANTUM EN HAMTUMHUIZEN Vakant. *Zie April 1809.*

SNEEK.

OUDEGA EN KOLDERWOLDE. Den 27ſten van Oogstmaand maakte onze Leeraar B. IJPMA, ons in zijne vooraſſpraak bekend eene wettige beroeping naar de Hervormde Gemeente van *Beetgum*, onder de E. Clasſis van *Leeuwarden* ontvangen te hebben; en welke beroeping zijn Eerw. ook reeds in de vreeze des Heeren had aangenomen. Zoo dat

OUDEGA EN KOLDERWOLDE eerlang ſtaat Vakant te worden.

SNEEK den 3den van Wijnmaand In onze gewone vergadering van heden, verzocht de Wel Eerw. Heer P. M. KESLER, Pred. te *Nijega* en *Elahuizen*, als daartoe behoorlijk gequalificeerd door den Eerw. Kerkenraad van *Beetgum*, dat zijn vriend en nabuur de Wel Eerw. Heer B. IJPMAN, van zijne betrekkingen op zijne Gemeente van *Oudega* en *Kolderwolde*, en van deze Clasſis mogte ontſlagen worden. De vergadering dit verzoek overwogen, en het getuigſchrift van den Kerkenraad gelezen hebbende, ſtond dit verzoek geredelijk toe met de beste wenſchen over haren medebroeder en deszelfs dienstwerk; waarop D. B. IJPMA, een hartelijk en zegenend affcheid van de vergadering nam.

Als mede hebben in onze vergadering van den

5den van Herfstmaand, stem en zitting verzocht en verkregen de Wel Eerw Heeren L. M. DE BOER en J. WASSENAAR, als bevestigde Predikanten te *Goinga*, *Gauw* en *Offingawier* en *Lutkewierum*.

SNEEK den 9den van Wijnmaand. In onze extraordinaire Classicale vergadering stond binnen, de Heer Student D. H. MACKAI, verzoekende, onder vertooning van zeer loffelijke Kerkelijke en Akademische getuigschriften van de Hooge School te *Utrecht*, om nog heden tot het Examen Candidandorum te worden toegelaten, welk verzoek werd ingewilligd, en benoemd tot Examinatoren de Wel Eerw. Heeren L. FOKKENS en L. M. DE BOER, Predd. te *Sneek*, *Goinga Gauw* en *Offingawier*; na dat de Candidandus een kort en aangenaam voorstel op den predikstoel gedaan had over 2 *Cor.* V: 21. werd hij vervolgens in de oorspronkelijke Bijbeltalen onderzocht over *Ps.* I. en 2 *Cor.* V en verders in de voornaamsten waarheden van onzen Hervormden Godsdienst, en gaf in alles zulke uitstekende bewijzen van zijne ongemeene bekwaamheid, dat de vergadering hem niet alleen met volle ruimte, maar ook met eenen ongemeenen lof onder het getal der Friesche Candidaten heeft aangenomen.

WOLZUM Vakant. Zie Julij 1809.

SLOTEN Vakant. Zie Aug. 1809.

IJSBRECHTUM, TJALHUIZEN EN TIRKS. Zie Aug. 1809.

BOLSWARD EN WORKUM.

MOLKWERUM. Onze geliefde Leeraar W. WINSEMIUS, ontvangen hebbende eene eenparige beroeping naar de Gemeente van *Burum* en *Munnikenzijl*, heeft voor dezelve na eenigen tijd van beraad, tot onze blijdschap bedankt. Zijne Eerw. maakte zulks op den 25sten Julij bekend, en verbond zich bij die gelegenheid weder aan ons in

eene

eene Leerrede over *Handel.* IV: 31—35. *En als zij gebeden hadden*, enz.

BOLSWARD. In onze Clasſicale vergadering, gehouden den 7den Julij l. l. verzocht en verkreeg ſtem en zitting in dezelve de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. CAHAIS, als Pred. te *Witmaarſum*.

WORKUM den 17den Sept. Heden was het voor onze Gemeente een aangename dag. In de nademiddag Godsdienſtoefening van denzelven, hield onze oudſte en waardige Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel Heer S. VAN ANDRINGA, plegtige gedachtenis van zijnen vervuldén 50 jarigen Evangeliedienst; waarvan de 7 eerſte jaren de Gemeente van *Beetſterzwaag*, de 26 volgenden die van *Jacobi Parochie*, en de 17 laatſten *ons* ten deel vielen. Zijn Wel Eerw. nam tot zijnen tekst *Psalm* L: 23*a*. *Wie dank offert, die zal mij eeren.* De tekstwoorden kort verklaard hebbende, doorliep zijn Eerw. den loop zijns levens en zijner bediening, offerde Gode dank, wegens alle deszelfs weldaden aan hem bewezen; verbond zich bij vernieuwing plegtig aan den Heer, zijnen dienst en de Gemeente, om de overige dagen van zijn leven met Gods hulp het Evangelie van J. C. te verkondigen. Met veel kracht en leven ſprak zijn Eerw. dit alles uit, voor eene zeer groote ſchaar, tot algemeen genoegen der aanwezenden, en inzonderheid tot blijdſchap van onze Gemeente. Eindelijk beſloot zijn Wel Eerw. dit plegtig werk met gepaste aanſpraken, onder uitboezeming van de hartelijkſte zegenwenſchen. Onze tweede en jongſte waardige Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer M. MEINERS, maakte des voordemiddags eene aangename voorbereiding tot deze plegtigheid, met eene daar toe gepaste Leerrede over den tekst *Gen.* XXXI: 13*a*. *Ik ben die God van Bethel.*

God bewaare nog lang onze beide waardige Leeraars

aars gunſtig in het leven, verleene hun beſtendige gezondheid en krachten, en make hunne bediening heilrijk.

BOLSWARD den 6den Oct. Heden had in onze Claſſicale Vergadering plaats, het Examen van den Heer A. MEINERS, die zich daar toe in de vorige Vergadering met de vereiſchte getuigſchriften had aangegeven. Vooraf deed zijn Eerw. openlijk een vooriſtel over *Rom.* V: 8. toen werd het Examen begonnen met de Hebreeuwſche en Griekſche talen, volgens *Ps.* II. en *Rom.* V. vervolgens voortgezet over de leerſtukken van den Godsdienst, met dat gevolg, dat voornoemde Heer onder het getal der Frieſche Candidaten werd aangenomen: terwijl de Examinatoren, zijnde de Wel Eerw. Heeren W. WINSEMIUS en J. CAHAIS, Predd. te *Molkwerum* en *Witmaarſum*, voor hun wel ingericht werk bedankt werden.

In deze zelfde Vergadering is goed gevonden, om den tijd der gewone Claſſicale bijeenkomſten weder op den ouden voet te brengen, en te bepalen op Maandag, zoo dat de eerſtkomende Vergadering op Paasch achten, zijnde Maandag den 30ſten April 1810. invalt.

LONGERHOU EN SCHETTENS. Op den 6den Oct. is onder 't beſtuur van de Wel Eerw. Heeren J. PH. WASSENAAR en H. D. STRUIVING, Predd. te *Exmorra* en *Schraard*, als Conſulenten, door de Hervormde Floreenpligtige ingezetenen, tot Pred. in deze Gemeente beroepen, de Wel Eerw. zeer gel. Heer J. A. LEMKE, Pred. te *Donkerbroek en-Haule*, die ook vervolgens deze beroeping heeft aangenomen.

ZEVENWOUDEN.

WOLVEGA den 29ſten Julij. Op heden is alhier onder beſtuur van de Heeren Conſulenten, DD. J. GROENEWOUD en P. KOUMANS BROUWER, Predd. te *Oldelomer*, *c. ann.* en *Peperga c. an.*

door

door de Gereformeerde Floreenpligtigen dezer Gemeente tot Pred. beroepen de Wel Eerw. zeer gel. Heer D. H. WESSELIUS, Pred. te *Huizum*, onder de Eerw. Cl. van *Leeuwarden*, welke echter na eenig beraad voor deze beroeping beleefdelijk heeft bedankt. Waarop vervolgens den 27sten Sept. onder bestuur van de Heeren Consulenten DD. T. FENNEMA en P. KOUMANS BROUWER, Predd. te *Oldeholtpade c. ann.* en *Peperga c. an.* door de zelfde Floreenpligtigen met eenparige stemmen is beroepen de Wel Eerw. zeer gel. Heer D. C. VAN EPEN, Pred. te *Blokzijl*, onder de Eerw. Classis van *Vollenhove en Steenwijk*.

HASKERHORNE EN OUDEHASKE. Op den 22sten Sept. is alhier door de Gereformeerde Floreenpligtigen tot Pred. dezer Gemeente beroepen de Wel Eerw. zeer gel. Heer D. J CARSTEN, Pred. te *Roswinkel*, onder de Eerw. Classis van *Emmen*, welke ook deze roeping in de vreeze des Heeren heeft aangenomen, Consulenten bij deze beroeping waren DD. J. B. VAN LOENEN en R. RODENBURG, Predd. op *de Joure* en te *Nijehaske*, c. *an*.

HEERENVEEN den 4den Oct. In de gewone Classicale Vergadering van heden, stonden binnen Gecommitteerden van de Gemeenten van *Terkaple* en *Akmarijp*, verzoekende approbatie op een instrument van beroeping, uitgebragt op den Wel Eerw. Heer D. H. A. PESPP, S. S. Min. Cand. onder de Classis van *Leeuwarden*. De Vergadering alles in behoorlijke orde bevonden hebbende, voldeed gaarne aan dit verzoek onder toebede van 's Heeren zegen over beroepers en beroepene.

In de zelfde Vergadering werd een diergelijk verzoek gedaan en ingewilligd, ten aanzien van de beroeping van den Wel Eerw. zeer gel. Heer D.

D. J. CRISTEN, tot Pred. in de Gemeente van *Hasker-Horne* en *Oudehaske*, zie hier boven.

Nog verzocht de Wel Eerw. zeer gel. Heer D. A. LENS, uit hoofde zijner beroeping naar *Leeuwarden*, ontslag van zijne betrekking op deze Vergadering en zijne tegenwoordige Gemeente, *Beetsterzwaag*, C. ann. welk verzoek de Vergadering, na gezien te hebben den geapprobeerden beroepbrief en het attest van den Eerw. Kerkenraad van *Beetsterzwaag*, C. ann. gedeeltelijk inwilligde, hoewel het haar smerte, dezen waardigen Broeder uit haar midden te moeten missen; waarop D. A. LENS, onder wederzijdsche aandoening, met zegenbede deze Vergadering vaarwel zeide.

TJALLEBIRD den 15den Oct. Onze geliefde Leeraar D. M. J. ADRIANI, eene wettige beroeping ontvangen hebbende naar de *Oude Pekel-Aa*, onder de Eerw. Classis van het *Oldambt en Westerwoldingerland*, maakte ons heden namiddag bij het sluiten zijner Leerrede, onder zigtbare aandoeningen van spreker en hoorders bekend, dat hij zich in gemoede verpligt had gevonden, die roeping in de vreeze des Heeren aan te nemen. Zoo dat

TJALLEBIRD, LUINJEBERT, TERBAND EN GERSLOOT (AENGWIRDEN) eerlang staat Vakant te worden.

URETERP EN SIEGERSWOLDE Vakant. Zie Aug. 1809.

TERKAPLE EN AKMARIJP. Zie Sept. 1809.

BEETSTERZWAAG, BEETS EN OLTERTERP staat Vakant te worden. Zie Sept. 1809.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

DEVENTER Walsche Kerk Vak. Zie Julij 1809.

GOOR Vakant. Zie Meij 1809.

ALMELO. Zie Aug. 1809.

KAM-

KAMPEN.

KAMPEN den 25ſten van Herfstmaand. Eindelijk is de wensch der E. Claſſis van *Kampen* en der Gemeente van *Schokland*, door het gelukkig slagen eener beroeping, vervuld geworden.

De E. Claſſis heeft op hare Herfstvergadering het te voren gemaakte zestal aangevuld met den Wel Eerw. Heer H. J. ANDREÆ, Proponent onder de Claſſis van *Rhenen* en *Wijk*. Ter zelfder tijd koos men tot een drietal, de Wel Eerw. Heeren: DD. H. J. D. F. MEIJERINK, Predd. op *Kamperveen*. R. APPELDOORN, te *Waalre* en *Aalst*, en H. J. ANDREÆ, Proponent onder de Claſſis van *Rhenen* en *Wijk*.

Uit welk drietal dadelijk met algemeene ſtemmen beroepen is de Wel Eerw. Heer H. J. ANDREÆ. Dit beroep nog in dezelfde week door den Heer Landdrost geapprobeerd zijnde, is volvaardig aangenomen door den beroepenen, dewelke D. V. den 23ſten van Wijnmaand peremptoir zal geëxamineerd worden.

ZWOLLE.

ZWOLLE. In eene Claſſis Contracta, alhier gehouden den 27ſten Sept. is door de Heeren Dapp. peremptoir geëxamineerd, en aan de Gemeente van *Windesheim*, met zegenbede, toegewezen D. A. VAN VLOTEN. Zullende de bevestiging D. V. den 19den Nov. geſchieden.

WINDESHEIM. Zie Aug. 1809. en hier boven onder *Zwolle*.

STAPHORST. Zie Sept. 1809.

VOLLENHOVE EN STEENWIJK.

VOLLENHOVE. Den 1ſten van Wijnmaand werd alhier door D SANDERS, in den dienst bevestigd, derzelfs ambtgenoot, onze beroepen Leeraar, D. BARENDS. met de woorden van Paulus 2 *Cor* X: 18. *Want niet die hem zelven prijst, maar dien de Heere prijst, die is beproeft.* De be-

bevestigde begon zijn openbaar werk onder ons met eene Leerreden over *Hand.* XI: 23. *Dewelke daar gekomen zijnde, en de genade Gods ziende, werd verblijdt, en vermaande ze, alle, dat zij met een voornemen des herten bij den Heere zouden blijven.*

De Correspondens van de Boekzaal, verzocht, zijnd het volgende te plaatzen, heeft dit niet kunnen weigeren, om dat er bij onze Classis, voor dergelijke handeling, geen formulier is.

BLOKZIJL den 15den van Wijnmaand. Den 28sten der voorleden maand ontving onze geliefde Leeraar D. C. VAN EPEN, eene eenparige beroeping naar het welgelegen en aangenaam *Wolvega*, hij nam dezelve in ernstige overweging, zoo wel de Gemeente als andere inwoners dezer plaats, beijverden zich om zijn Eerw. tot een langer verblijf alhier te bewegen, te meer, daar het juist slechts één jaar verleden was, dat hij van *Vlissingen* tot ons kwam, en zijn Eerw. in aanmerking nemende deszelfs kort verblijf alhier en zijne onkunde omtrent de gesteldheid van beide Gemeenten, vond tot het laatste oogenblik toe zwarigheid, als Leeraar te beslissen, en besloot daarom de beslissing aan het lot over te laten.

Het geen dan op heden namiddag ook openlijk en plegtig in de Gemeente, na den gewonen Godsdienst, met aanroeping van des Heeren naam, plaats vond, met dien uitslag, dat zijn Eerw. door het lot werd aangewezen, voor dit maal bij deze Gemeente te blijven, de aandoening en blijdschap bij deze plegtigheid was zigtbaar en algemeen, de actus werd verrigt door deszelfs ambtgenoot D. DOBELMAN, voor het gebed en de trekking van het lot werd gezongen *Gez.* XIX: 2, 4 en 6. na de dankzegging *Ps.* XXXV: 13. de aandoening werd niet weinig vermeerderd door de herinnering, dat het juist op dezen dag één jaar geleden was, dat hij

hij bij zijne Intrede zich aan deze Gemeente plegtig verbond.

Wij wenschen hartelijk dat deze Godsdienstige plegtigheid, niet alleen gepast voor de buitengewone omstandigheid waarin zich onze beroepen Leeraar bevond, maar ook juist berekend voor de bijzondere gesteldheid dezer Gemeente, van den besten invloed moge zijn, ter bevordering van stichting en van vrede.

Onze vreeze is dus door het gunstig bestuur van God afgewend, en wij bidden vuurig dat de Koning der Kerke op eene andere, doch op de beste wijze ook in de behoefte der Gemeente van *Wolvega* voorzie.

STEENWIJKERWOLD. Zie Aug. 1809.

WANNEPERVEEN Vakant. Zie Sept. 1809.

STAD en LANDE.

GRONINGEN EN 'T GORECHT.

GRONINGEN den 17den van Wijnmaand 1809. Uit de voorheen gemelde Nominatie is den 5den l. l. in de plaats van Wijlen D. N. VAN DER TUUK, door den grooten Kerkenraad beroepen D. J. MULDER, Pred. te *Vlagtwedde*, en deze heeft reeds die beroeping volvaardig aangenomen.

NOORDIJK. Zie Julij 1809.

APPINGEDAM.

WEIWERT. Door den Hoog Welgeb. Heer D. G. RENGERS, van *Farmsum*, als Unicus Collator, is alhier beroepen de Wel Eerw. Heer T. H. POEL, Prop. bij de Theol. Fac. te *Groningen*.

OPWIERDA Vakant. Zie Aug. 1809.

SOLWERT EN MARSSUM. Werden wij door het vertrek van onzen geliefden Leeraar W. PALMER, na *Termunten enz.* hetderloos, heden zagen wij tot onze blijdschap die breuke geheeld, daar D. J. A. BIEBERICHER, Pred. te *Delfzijl*, onzen nieuwen Leeraar J. CANNEGIETER, van de *Nieuwe Schans*, tot ons overgekomen, onder ons bevestigde met eene Leerrede over 2 *Tim.* II. 15.

Benaarstigt u om u zelven Gode beproeft voor te stellen enz De inzegening verrigte de Eerw. Heer N. I. KRUISINGA, Pred. te *Tjamsweer*, 's namiddags begon de bevestigde zijn Leeraarwerk onder ons met eene voortreffijke Leerrede over *Coll.* I: 28. *Dewelken wij verkondigen enz*

APPINGEDAM den 19den van Herfstmaand. Heden is in onze gewone Classicale Vergadering door de Heeren Winter Deputaten DD. J. A. BIERBRICHER, Predd. te *Delfzijl*. J. BEGEMANN, te *Siddeburen*, en W. WAALKENS, te *Heveskes*, peremptoir geëxamineerd de Eerw. Heer T. L. POEL, Prop. bij de Theologische Faculteit te *Groningen*, en beroepen Pred. te *Weiwert*. De proeftekst was *Hand.* IV: 12. in 't Hebr. *Ps.* XI. in het Grieksch het tekstcapittel. In welk onderzoek de Examinandus zeer vele blijken van zijne kunde en bekwaamheid gaf; zoo dat de gansche Vergadering zijn Wel Eerw. met volkomen genoegen en hartelijke zegenbede aan de hem roepende Gemeente van *Weiwert* heeft toegewezen. Tot bevestigers zijn benoemd de Wel Eerw. Heeren DD E. DUCELLIÉÉ en W. WAALKENS, resp. Predd. te *Farmsum* en *Heveskes*.

Vervolgens stelde zich voor deze Vergadering de Heer J H HEMMES, Stud. in de H. Godgeleerdheid aan de hooge School te *Groningen*, verzoekende om bij eene volgende Classicale Vergadering praeparatoir geëxamineerd te worden. Welk verzoek door de Vergadering geredelijk werd ingewilligd, en is tot proeftekst opgegeven *Rom.* V: 8—10. in 't Hebr. *Ps.* VI. in 't Grieksch het tekstcapittel.

LOPPERSUM.

LOPPERSUM den 9den van Wijnmaand 1800. Doen er zich van tijd tot tijd bewijzen op, dat de Akademie van *Groningen* ook in het Theologisch vak, zich met roem onderscheidt, de Classis van *Lopperſum* had heden het genoegen in den

Heer

Heer A. LOPVERS, Prop. onder het Eerw. Claſis van *Gröningen* en *'t Gorecht*, deze eer wederom gehandhaaft te zien.

Na den 19den van Herfstmaand l. l. een inſtrument van beroepinge in de Gemeente te *Lellens*, begeleid met de noodige bewijsſtukken te hebben ingeleverd, en daarop verzocht tot het Examen plenarium, op eene buitengewone Vergadering op den 9den van Wijnmaand te worden toegelaten, werd hetzelve heden verrigt, na vooraf ſchoone proeven van zijne predikkunde over *Rom.* VIII: 28*a*. te hebben afgelegt, Examinatoren waren de Wel Eerw. T. P. UILKENS en P. VAN STRENWIJK, Predd. te *Loppersum* en te *Leermens*, en het onderzoek zoo in de talen, als in de bijbelleer ingerigt, naar de Synodale reſolutie op het ſtuk der examina, deed voornoemden Heer kennen, als wel toegerust met alle vereiſchten tot het chriſtelijk Leeraarambt, en voorſpelt in denzelven een regtzinnigen Godgeleerden naar de vorderingen van den tegenwoordigen tijd. Heil en bevordering aller Jongelingen, die dus hunne Akademiſche jaren hebben aangelegd! de voornoemde Heeren examinatoren zijn ook tot confirmatores benoemd, en de bevestiging zal D. V. geſchieden den 3den van Wintermaand aanſtaande.

BIERUM. In de alhier gemaakte Nominatie, in de Boekzaal van Herfstmaand l. l. aangekondigd, is deze verandering gemaakt, dat voor D. S. B. DE BOER, Pred. te *Minnertsga*, onder de Eerw. Claſis van *Franeker*, voor de eer derzelver bedankt hebbende, is ingevuld D. W. G. BRONSEVIUS, Pred. te *Dronrijp*, Claſis van *Franeker*, welke Heer na vooraf voor de Gemeente gepredikt te hebben, is beroepen, en dat beroep heeft aangenomen, zoo dat ook deze plaats eerlang met een, alom, en met veel regt, geagten Leeraar, wederom ſtaat voorzien te worden.

LOPPERSUM Vakant. Zie Febr. 1807.

LELLENS Vakant. Zie Nov. 1808. doch hier is reeds een beroeping gedaan, zie hier boven onder *Lopperſum*

MIDDELSTUM.

OLDENZIJL Vakant. Zie April 1805.

DE MARNE.

NIEKERK EN VLIEDORP Vak. Zie Nov. 1808.

WESTER-NIELAND EN SAAXUMHUIZEN Vakant. Zie Febr. 1806.

MENSINGAWEER EN MAARSLAG Vakant. Zie Octob. 1808.

DEN ANDEL. Zie Sept. 1809.

'T WESTER-KWARTIER.

VISVLIET den 17den van Herfstmaand. Op heden is alhier ter vervulling van de openſtaande Predikantsplaats, veroorzaakt door het overlijden van den Wel Eerw. Heere, T. BOLT, door den Eerw. Kerkenraad, onder de directie van den Wel Eerw. Heer J. P. ESCHER, Pred. te *Grijpskerk*, als Conſulent, de navolgende Nominatie van Predikanten en Proponenten gemaakt:

DD. J. H. BEKKING, Predd. te *Oudwoude* en *Weſtergeest*. G. W. G. VAN DER TUUK, te *Winſum*. J. W. DIJKHUIZEN, te *Veenwoude*. D. A. ESCHER, te *Kolham*. C. ALBERTI, Propp. onder de Eerw. Cl. van *Rolde*, en A. MUNTINGA, te *Dokkum*, welke Heeren verzocht zijn om hunne gaven voor de Gemeente te laten hooren.

ZUIDHORN den 19den van Herfstmaand. In de Clasſicale vergadering op heden alhier gehouden, zijn de beroepene Predikanten te *Lutkegast* en *Aduard*, DD. H. MEIJER en M. RIGNALDA, beide Proponenten; onder de Wel Eerw. Claſſis van de *Marne*, Peremtoir geëxamineerd door de Wel Eerw. B. J. BROESE, J. C. THEMMEN en G. J. F. KRAMER VON BAUMGARTEN, Pred. te *Garnwerd*, *Wierum* en *Feerwerd*, na vooraf eene aangename proeve van hunne bekwaamheid voor den predikſtoel gegeven te hebben, door eene ſchets-

ſchetswijze verklaring van de hun opgegevene teksten, 1 *Joh.* III: 1*a* en 2*b*. en hebben de geëxamineerden in alles alzoo voldaan, dat zij met eenparige toeſtemming en goedkeuring, tot het werk der H. bediening in hunne roepende Gemeenten zijn toegelaten: zijnde de vereischte betuiging en onderteekening van de Geëxamineerden geredelijk gedaan De bevestiging van beiden is naar de wet bepaald, op Zondag den 5den van Slagtmaand eerstkomend.

In die zelfde vergadering verzocht de Wel Eerw. Heer P. METTEVIER, Pred. te *Niezijl*, om van zijne betrekking als Lid dezer vergadering ontslagen en aan de Conſiſtoriale Kerk van *Maastricht* overgegeven te worden: aangezien zijn Eerw. beroepen zijnde in de Gemeente van *Venlo* in het Departement van *de Neder Maas en Ourte* in *Frankrijk*, dat beroep geapprobeerd van zijne Majeſteit den Keizer van Frankrijk en Koning van Italien, in de vreeze des Heeren had aangenomen

Het inſtrument van beroeping en dat van demisſie van den Eerw. Kerkenraad van *Niezijl* door zijn Eerw. zijnde geëxhibeerd, is D. P. METTEVIER, met hartelijke zegenwenſching en opregte dankbetuigingen voor zijn veeljarig, zeer broederlijk, en aangenaam verkeer in 't midden dezer vergadering, van zijne betrekking op dezelve ontslagen en aan de Conſiſtoriale Kerk van *Maastricht* en aan de Gemeente van *Venlo* overgegeven; waarop D. P. METTEVIER een zeer aandoenlijk, liefderijk en zegenend afſcheid van deze vergadering genomen heeft.

NIEZIJL. Onze waardige Leeraar D. P. METTEVIER, eene wettige beroeping naar de Gemeente van *Venlo*, in het Departement *Neder Maas en Ourte* in *Frankrijk*, op den 6den van Oogstmaand bekragtigd van zijne Majeſteit den Keizer van Frankrijk en Koning van Italien, zeer onlangs ontvangen hebbende, heeft zich, na genoegzaam beraad

verpligt gevonden, dezelve in des Heeren vreeze aan te nemen.

Dien ten gevolge werd zijn Wel Eerw. van den Kerkenraad dezer plaats op den 18den van Herfstmaand van zijne betrekking als Herder en Leeraar dezer Gemeente ontslagen en aan de Gemeente van *Venlo* overgegeven; gelijk ook 's daags daaraan van de Wel Eerw. Classis van *'t Westerkwartier*. Zijn Eerw. nam hierop op den 1sten van Wijnmaand een plegtig affcheid van zijne Gemeente; niet zonder hartelijke aandoeningen van den Spreker en de hoorderen, met echte treffelijke, met gematigde wijsheid voorgesteldé, pligtvermanende en zegenend beslotene Redevoering, over 2 *Cor.* VI: 1. *En wij* [*als*] *mede arbeidende bidden* [*u*] *ook dat gij de genade Gods niet te vergeefs moogt ontvangen hebben.* Welke Redevoering voor eene zeer talrijke Vergadering gehouden, met stille aandacht gehoord werd, en veler harten trof.

De Gemeente, welke haren vertrekkenden Leeraar aan de hoede en genade van God en Jezus Christus aanbeveelt, op zijne verre reis en in zijne nieuwe Gemeente, zal overeenkomstig de wet, bij het afloopen van Wijnmaand Vakant worden, en de dienst aldaar in dien tusschentijd, door eenige Classis broeders uit liefde voor D. P. METTEVIER, worden vervuld.

LUTKEGAST. Onze beroepene en reeds peremptoir geëxamineerde Leeraar, D. H. MEIJER, zal (D. V.) op den 5den van slagtmaand alhier in den Evangeliedienst bevestigd worden.

ADUARD Onze beroepene en reeds mede peremptoir geëxamineerde Leeraar D. H. RIGNALDA, staat insgelijks op den 5den van Slagtmaand alhier in den dienst van 't Evangelie te worden ingezegend. Zie boven op *Zuidhorn*.

OLDEHOVE. Zie Sept. 1809.

OLDAMBT en WESTERWOLDINGERLAND.

OUDE PEKEL-AA Vakant. Zie Junij 1809.

DREN.

DRENTHE.

EMMEN.

WESTERBORK Vakant. Zie April 1809.

MEPPEL.

HAVELTE ſtaat Vak. te worden. Zie Aug. 1809.
RUINERWOLD Vakant. Zie Aug. 1809.
VLEDDER Vakant. Zie Sept. 1809.

ROLDE.

VRIES den 20ſten Sept. Heden in onze Claſſicale Vergadering werden de Heeren Studenten C. ALBERTI, *Aſſe Dreuthinus*, en E. VAN DER TUUK, *Herenveenen*, *Friſius* praeparatoir geëxamineerd. De eerſte had zich daartoe op het vorige Claſſis reeds aangegeven; terwijl de laatſte het examen ſtante Claſſe verzocht, 't welk na vertooning van loflijke getuigſchriften aan denzelve geredelijk werd toegeſtaan. Dus werden dan beide deze Heeren, na alvorens over de hun opgegevene teksten, *Joh.* IV: 24 en *Matth.* XIII: 3—9. tot genoegen der vergadering gepredikt te hebben, vervolgens door de Wel Eerw. Heeren J. LOS, A. J. HARTMAN EN F. J. ABRESCH, Predd. te *Peize*, *Gaſſelte* en *Zuidlaren*, in de voornaamſte ſtukken der Heilige en wederleggende Godgeleerdheid als mede in de oorſprongelijke talen over *Pſalm* VIII. en *Joh.* IV. naauwkeurig onderzocht, waarin dezelve zoo vele doorſlaande blijken van kunde en bekwaamheid gaven, dat zij met volle ruimte van de ganſche vergadering, na de gewone onderteekening der Formulieren van Eenigheid, tot den openbaren predikdienst werden toegelaten, en onder het getal der Candidaten aangenomen. Zijnde voorts de Heeren Examinatoren voor hun wel ingerigt examen bedankt en aan de geëxamineerden eene ſpoedige bevordering toegewenſcht.

ASSEN. Deze aanzienlijke Gemeente zal niet lang meer Herderloos blijven, daar wij nu tot onze hartelijke blijdſchap mogen berigten, dat bij gunſtige diſpoſitie van zijne Majeſteit den Koning

van Holland, hier ter ſtede tot Herder en Leeraar beroepen is de Wel Eerw. zeer gel. Heer G. B. REDDINGIUS, Theol. Doctor, thans veel geëcht Evangelie Dienaar te *Waardenburg* en *Neerrijnen*.

Deze beroeping door zijn Wel Eerw. in de vreeze des Heeren aangenomen, is in een Clasſis contracta op den 29ſten van Herfstmaand l. i. met Kerkelijke goedkeurig bekragtigd. Wordende dus onze beroepene Leeraar hier binnen kort met verlangen te gemoet gezien.

ANLO Vakant. Zie Maart 1809.

OOST-FRIESLAND.

DITSUM. Zie Sept. 1809.

LOPPERSUM LOEGUMERVOORWERK, TWIXLUM EN SIMONSWOLD Vakant.

'T GRAAFSCHAP BENTHEIM.

ULSEN. Zie Sept. 1809.

De Vakante Plaatſen van *Lingen*, *Frankrijk*, *Groothertogdom Berg* en *Bremen*, zijn als in de vorige Maand.

INHOUD.

W. VAN VLOTEN, Het Hoog Bewind der Godheid. Eerſte Deel. Eerſte Stuk. Bladz. 377
C. Ö. FROMBERGER, Jezus Christus, ons Alles. Eerſte Stuk. 389
J. STEENMEIJER, Leerredenen. Tweede Deel. 396
N. WESTENDORP, Rapport wegens Clasſicale Vergaderingen. 403
Leven en Bekeering van NEELTJE CIJFFERS. 407
W. E. DE PERPONCHER, Gedichten. 409
Mevr. VAN STAEL HOLSTEIN, Corinna, of Tafereel van Italie. Eerſte Deel. 420
Anecdoten en Karaktertrekken. Derde Stukje. 427
Letter Nieuws. 431
Programma. 433
Synode van *Zeeland*. 440
Akademie Nieuws. 441
School Nieuws. 442
Bekendmakingen. 448
Kerk Nieuws. 451

MAANDELIJKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD;

HONDERD EN NEGEN-EN-TACHTIGSTE DEEL.

Voor NOVEMBER 1809.

Te AMSTERDAM, *bij*
De ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op de Heerengragt, over de Warmoesgragt, N°. 413.
MDCCCIX

De Prijs is 6 Stuivers.

UITTREKSELS.

GODSDIENSTIG HANDBOEK voor Lijdende Christenen. Door G. GESZNER, *Predikant en Hoogleeraar te* Zurich. *Eerſte Stuk. Uit het Hoogduitsch vertaald. Te* Amſterdam, *bij* J. Thiel, 1809. 199 *Bladz. in gr. Octavo. De prijs is f* 1-14—

Hoe zeer het zekerlijk niet ontbreekt aan onderſcheidene Werken, die opzettelijk voor Lijdende Christenen geſchreven zijn, zoo zal evenwel ook dit Werk, geſchreven door den Zurichſchen Hoogleeraar G. GESZNER, ſchoonzoon van den vermaarden J. C. LAVATER, door de *Levens Beſchrijving* van dezen zijnen ſchoonvader met lof bekend, welkom wezen, en met nut kunnen gebruikt worden. De intigting van het zelve is volkomen geſchikt tot zoodanig gebruik, daar het eene verzameling is van korte Stukjes, gepast voor alle ſoorten van gelegenheden, in welke de Christen bijzondere vermaning, beſturing, opwekking en vertroosting behoeft; welk deze opſtellen den Lijder aanbieden, zonder hem door wijdloopigheid te vermoeijen. Het Werk zal uit drie Deeltjes beſtaan waarvan het eerſte thans wordt uitgegeven in eene zeer goede en vloeijende vertaling, met eenige opheldernde aanmerkingen van den Vertaler vermeerderd; indien het *debiet* aan de onkosten van

het uitgeven voldoet, waar aan wij niet twijfelen, zullen de twee overige Stukjes eerlang volgen.

Wat men in dit eerſte Stukje vindt, en in de twee volgende vinden zal, kunnen wij niet beter melden, dan met de woorden des Schrijvers in zijne Voorrede *Blads.* XI. „ Gij vindt," zegt hij, de Lijdende Christenen aanſprekende, „ hier in de *eerſte Afdeeling* opſtellen van onderſcheiden inhoud, of mengelſtukken, die voor zeer onderſcheidene omſtandigheden berekend zijn, of ook in het algemeen op de lijdende klaſſe der menschheid opzigt hebben. Wie het boek tot zijne ſtichting gebruiken wil, die doet zeer wel, wanneer hij voor zich zulke opſtellen uitkiest, welke juist op zijne omſtandigheid het meeste opzigt hebben. en bij de opſtellen van algemeeneren inhoud, altijd bijzondere toepaſſing daarvan op zich zelven maakt."

„ In de *tweede Afdeeling* dezes Boeks zijn verhalen van christelijk lijdende menſchen, van welke geen één verdicht is; de meesten zijn uit mijne eigene kleine ondervinding verzameld, ſlechts eenige weinigen trok ik uit ſchriften, die ik gelezen hebbe. Houdt het daarvoor, lieve lijders! Gij onderhoudt u, terwijl gij deze opſtellen leest, met Broeders en Zusters, die meerder of minder in dergelijke omſtandigheden, als gij zelven, zich bevonden hebben. Ik moest zeer dwalen, indien dit u niet goed doen, u niet vertroosten en verblijden zou; daar het ieder, die dikwijls als vriend aan een ziekbedde zit, of met andere lijdende Christenen zich onderhoudt, ondervinden moet, dat hij juist dan de nuttigſte verkeering verſchaft, wanneer hij voorbeelden van lijders, die in even dergelijke omſtandigheden waren of zijn, verhaalt."

„ De kleine verzameling van gebeden, in de *derde*

de Afdeeling, meende ik in dit *Handboek* ook niet geheel ontbeerlijk te zijn — eene korte Inleiding, welke ik voor dezelve geplaatst hebbe, maakt echter alle verdere aanmerkingen daaromtrent hier onnoodig."

„ De *laatste Afdeeling* dezes *Handboeks* bevat kleine opstellen en dichtstukjes bij het ziekbedde, afsterven en begraven, als mede ten verder aandenken aan overledene naastbestaanden en vrienden. Ik geloove mij in de hope niet te bedriegen, dat ook deze gedachten lijdende Christenen, die in diergelijke omstandigheid zich bevinden, of die, voor wie zij opgeschreven wierden, eenigen troost, of een regt gezigtpunt van hun lijden en van hun verlies geven kunnen."

„ Alle de opstellen zijn zoo kort, als mogelijk ware, geschreven, en waar de inhoud dezelve noodzakelijk iets langer vorderde, daar zijn zij in korter afdeelingen verdeeld geworden, bij welke men ligtelijk rustpunten maken kan. Het is namelijk bij vele kranken zeer noodzakelijk, dat zij zelven, of dat anderen voor hun, niet te lang op eenmaal lezen, opdat zij niet vermoeid worden, en hun nadenken of te sterk ingespannen, of wel geheel verward worde. En voor andere lijdenden, bij wie dit het geval niet is, zal de kortheid zeker ook niet onaangenaam wezen."

Wij voegen hier bij den Inhoud van het eerste Stuk. „ I. *Noodiging onzes Heeren aan menschen die zich in lijden bevinden.* II. *Gelooving zien op den menschen* JEZUS. III. *Lied van iemand wiens lijden zwaar is.* IV. LAZARUS. V. *Toepassing van het troostelijke en opwekkende uit de geschiedenis van* LAZARUS. VI. *Gedachten aan den nabij zijnden dood.* VII. *Belofte van* JEZUS *aan de treurigen.* VIII. *Waan niet iets menschelijks zoo verre van u, dat het nooit u treffen kan.* IX. *Ootmoed en moed in lijden.* X.

Vertroostingen. XI. *Iets over het oogmerk of doelwit van het lijden.* XII. *Nabijheid des Heeren.* XIII. *Geduld.* XIV. *Christelijk vertroostend ſchrijven aan een vriend.* XV. *Over de rust bij tegenwoordig ongeluk.* XVI. *Over het medelijden.* XVII. *Vrolijk uitzigt van een lijdend Christen op den dood als zijn gewin.* XVIII. *Over den dood van den Christen.* XIX. *De weg naar 's Vaders Huis.* Een parabel. XX. *Eenige gezegende vruchtgevolgen van het lijden.* XXI. *Een woord over het ontberen van het genot des Avondmaals.* XXII. *De vergankelijkheid van ons aardſche leven.* XXIII. *Eenige gedachten daarover, hoe men tot de geruste inwachting des doods komen kan?* XXIV. *Ook zij, die wij bijzonder hartelijk liefhebben, zijn vreemdelingen en bijwoners op aarde.* (uit eene Leerrede.) XXV. *Het burgerregt in den Hemel.* XXVI. *Van vergeven.* XXVII. *Een woord over de verzoeking tot zelfmoord.* *** *Bijvoegſel tot het vorige Stukje: van den Vertaler.* XXVIII. *De gehoorzaamheid van* JEZUS CHRISTUS *in zijn lijden, ons voorbeeld.* XXIX. *Van de Opſtanding.* XXX. *Van het eeuwig leven.* XXXI. *Scheiden en wederzien.* XXXII. *De laatſte woorden van* JEZUS *aan het Kruis.* XXXIII. *De Christen in leven en in ſterven het eigendom des Heeren.* (Uittrekſel uit eene Leerrede.")

Uit het volgende, door ons hier over genomene Stukje kunnen onze Lezers zien, hoe de Schrijver zijne onderwerpen behandelt; het voert ten opſchrift: *Een woord over het ontbeeren van het genot des Avondmaals.*

„ Zoo dikwils zie ik bij kranke, of bij zwakke perſonen, die ik voor de plegtige Feestdagen, met welken de openlijke viering van het Avondmaal verbonden is, bezoeke, eene hartelijke treurigheid, dat zij door den toeſtand van hun ligchaam ver-

verhinderd worden, om aan de viering des Avondmaals deel te nemen."

„ Eens, toen ik van wege eene krankheid, mij zelf in deze omſtandigheid bevond, gebruikte ik juist het uur, welke ik anders met de Christelijke Gemeente in dat heilig genot zoude gevierd hebben, om voor eenen mij hartelijk geliefden kranken mijne gedachten en gewaarwordingen op te ſchrijven."

„ De eerſte galm, der ſtatelijk roepende klokken klinkt in mijn oor, weemoedig maakt mij de gedachte welke door de ziel gaat: goede God! dit mij altijd plegtig geluid noodigt uit om ter kerk te gaan, naar welke ik niet gaan kan. Het heilige Avondmaal ter gedachtenis aan den dood van JEZUS CHRISTUS wordt heden voor mij niet bereid onder de vergaderde ſchare der vromen en der zondaren."

„ Eene traan ontglipte mijn oog, het welk ik toen ſtil aanbiddend ten hemel verhief."

„ JEZUS CHRISTUS! Gij ziet allergenadigst op alle uwe vereerders, op alle opregtelijk U zoekenden neder, die heden bij het Gedachtenismaal uwes doods tot U naderen, degenen die regt hartelijk naar U verlangen, die het gevoelen dat Gij den zondaren zoo onontbeerlijk zijt, als ons ſpijze en drank onontbeerlijk zijn, geeft Gij U te genieten; uw Geest word voor hun geest en hart, wat voor ons ligchaam brood en wijn is; Gij wilt tot ſpijze worden den hongerigen, tot drank den dorſtigen, tot verſterking den zwakken, tot levendigmaking degenen die het gevoelen dat zij Goddelijke levendmaking behoeven, tot heil allen, tot eenen genadevollen Zondenvergever den zondaar."

Hoe 't mij zijn zou vreugd en vrede,
JEZUS CHRISTUS! kon ik mede
Thans aan uwe Tafel gaan,

Heer! dit weet gij: — Zie ook heden
Mij, als één van uwe Leden,
In genade en liefde aan!

„Ja, Heer! Gij ziet op mijn ziek-bedde neder, zoo wel als in de kerk; Gij hoort mijne gebeden en verneemt het smeeken mijner ziele dat hier uit de gesloteene kamer opstijgt tot U, even als het gebed dat in de opene kerk U vereert. Oóh! dat ik zoo geheel mij voor U verootmoedigen kon, als mijn hart het wenscht; ô dat ik mijn onvermogen, mijne onwaardigheid, mijn niets zijn voor U zoo levendig gevoelen, en zoo verlangend U zoeken leerde als het U welbehagelijk is, ik zou dan — ook in mijne eenzaamheid de waarheid uwer beloften erváren: *Wie zoekt, die vindt; komt tot mij allen die vermoeid en beladen zijt, en ik zal u ruste geven voor uwe zielen:* Want gij ziet, even als Gij van uwen Vader zegt, ook in het verborgene, op dengenen, die opregt, aanhoudend en hartelijk U biddende zoekt:

Heer! sla Gij mijn zuchten gade,
Och! betoon mij uw genade,
Nu ik op mijn ziekbedd' ween:
Wil mijn zonden mij vergeven!
Schenk mij redding, een nieuw leven —
Van uw Leden ben ik één.

Heer! vervul nu mijn verlangen:
Laat mij zekerheid ontvangen
Van uw liefde en trouw voor mij,
Gij hebt eens voor ons geleden.
Heiland! och! verhoor mij heden.
Maak mij van mijn banden vrij.

Uw vrijmagtig welbehagen
Doet mij thans dit lijden dragen —

Op

Op deez' feestelijken dag:
De eenzaamheid zal ik U wijden,
Wil mijn ziel, ô Heer! verblijden,
Zonder Wien ik niets vermag.

U, ô Heiland! wil ik eeren:
Heer! ik kan U niet ontberen:
'k Heb aan uw verzoening deel.
Hebt Gij U voor mij gegeven,
Ik wijde U mijn kracht en leven,
Mij voor eeuwig U geheel!

„ Ik herinnerde mij en liet vrijen loop aan de gedachten, welke ik zoo dikwijls reeds aan ziekbedden diegenen medeelde, die mij weemoedig hun verlangen naar het heilig Avondmaal klaagden, van welks genot zij door hunne krankheid, of door ligchaams ongesteldheden verstoken werden."

„ Wij zijn niet het eigendom van ons zelven, en onze gezondheid of krankheid staat niet in onze eigene magt; wij hebben ons niet zelven in dien toestand verplaatst, die ons van dat heilig en gewigtig genot, het welk zekerlijk nooit van verlichte en brave Christenen verzuimd wordt, te rug houdt. De Heer weet, wie wij zijn, hoe wij naar zijn Avondmaal verlangen, of en hoe hanteelijk deze wensch is, Hem in dit genot nader te komen. — Maar hij weet ook onze uitwendige omstandigheid, weet ook de noodzakelijkheid, aan welke wij ons thans kinderlijk onderwerpen moeten."

„ Valt er toch geen haar van ons hoofd zonder den vaderlijken wil van God; hoe veel minder ben ik thans zonder zijn wil hier in deze ziekekamer opgesloten. En wanneer derhalve ook dit zijne beschikking is, zoo houde ik mij verzekerd van zijne liefde, welke mij gewis niet zal toerekenen,

dat ik zonder mijne schuld niet openlijk Avondmaal houden kan."

„ Zekerlijk kan ons de viering van het Avondmaal nooit gewigtig en heilig genoeg zijn, uit hoofde van deszelfs verheven doelwit — hoe christelijker ons gemoedsbestaan is, hoe meer wij den Heiland, als Die zondaren genade schenkt, regt begrijpen, en zijn oogmerk bij deze instelling doorzien, des te heiliger zal het ons wezen, onder de gemengde schare der vromen en der zondaren, de teekenen en panden zijner liefde te zien uitdeelen en mede te genieten. De Heer wekt daar elke vonk van het goede, die nog onder de asschе des menigvuldigen boozen glimt, tot zijnen dienst op. Wij zullen ons eens verwonderen wanneer wij zien, in hoe menigen, waarbij wij daaraan niet dachten, de viering des Avondmaals ongemeen veel goeds gewerkt heeft."

„ En wanneer wij buiten onze schuld te rug gehouden worden van het heilig gebruiken deszelven, zoo hebben wij veelligt ook dan daarvan voordeel te hopen: *want degenen die God lief hebben, moeten toch alle dingen medewerken ten goede.*"

„ Zal niet mogelijk ons hart des te ernstiger tot God zich verheffen? Zullen wij niet misschien met eene vuriger begeerte den Heere zoeken? Zal niet zelfs het gemis, ons het ontbrekende des te dierbaarder maken? Zal, moet het ons niet te minste zoo veel te meer ernst worden, om de geestelijke vereeniging met den Heere, de ondervinding zijner werking in ons, en om de gewaarwording zijner sterkende kracht?"

„ En voorzeker zulk een ernstig zoeken ook in onze ziekekamer is nooit, neen! nooit ongezegend."

„ De klok luidde weder. Mijne gezonde vrien-

den

den en geliefden verlieten mij, om ter kerk te gaan; nu werd het treurig voor mijne oogen en weemoedig voor mijn hart. „Smeekt ook voor mij om genot en geestelijk leven tot den Heere!" dit was het wat hun mijne handendrukking intedrukken, en mijn oog hun te bidden trachtte."

„Mijne ziel stemde zich weder tot het gebed; ik vond eene feestelijke blijdschap in de plegtige stilte rondom mij heenen, gepaard met de verkwikkende gedachte, dat vele vrienden thans, in zulk eene heilige overeenstemming hunner harten, voor de broeders en zusters, die aan het genot des Avondmaals geen openlijk deel nu nemen konden, en — ook voor mij bidden."

„De herinnering aan de groote menigte lijdenden, die, gelijk ik, in stilheid hun hart tot éénen Heer verhieven, maakte het denkbeeld regt levendig; „Deze alle maken te zamen, offchoon ook door wanden en muren gescheiden, als 't ware eene bijzondere Gemeente uit, die ook regt eigenlijk te zamen, één gemeene zaak heeft, en in een meer bijzonder opzigt, Hem meer gelijk is, Die ook eens leed;" *Die zelf in alle dingen verzocht geweest zijnde, een volkomen getrouwe Hoogepriester geworden is.*"

„Mogten vele lijdenden door dit Werk vertroost worden!" Met dezen wensch van den Vertaler vereenigen wij ons van gantscher harte.

LEER DER GELUKZALIGHEID.

Door J. M. SAILER. *Twede Deel. Hoe men gelukzalig worden kunne. In twee Delen. Te* Groningen, *bij* J. Oomkens, 1809. 451 *Bladz. In gr. Octavo. De prijs is f* 2-18 —

Het eerste Deel van dit allervoortreffelijkst en allerbelangrijkst Werk, het welk algemeen verdient gelezen, overdacht, maar ook dadelijk betracht te worden, opdat de som van gelukzaligheid onder de menschen vermeerderen moge, is aangekondigd in onze Boekzaal, voor de Maand Julij dezes jaars, Bladz. 16 volgg. Thans hebben wij het tweede Deel voor ons liggen. Had het eerste Deel ontvouwd: *waar in de ware gelukzaligheid der menschen beſtaat*; dit tweede Deel wijst aan: *Hoe men gelukzalig worden kunne.* Vooraf gaat in dit tweede Deel, na eene korte aanſpraak des Schrijvers, eene *Recapitulatie* of Herhaling van het gewigtigſte des eerſten Deels, als Inleiding in het tweede, Bladz. 5 — 17. waarna eene opgave volgt des Inhouds van het tweede Deel, Bladz. 18—20, welke wij overſchrijven, opdat onze Boekzaallezer als met eenen oogopſlag zie, wat hij hier vinden zal.

§ 10.

„ Hoe zeer de *denkbeelden* van volkomenheid en gelukzaligheid enz. een ſchoon *één* hebben, het welk ons overtuigt, dat zij waarlijk nimmer zullen kunnen van een geſcheiden worden; zoo hebben zij ook een *tweeërlei* aanzien, het welk niet wel over het hoofd kan gezien worden, en waarop een nieuw Wijsgeer

een

een ſcherp oog geworpen heeft. Volkomen zijn betekent voor de *gelukzaligheid vatbaar* en dezelve *waardig zijn*, en gelukzalig zijn betekent *waarachtig* en *duurzaam vrolijk zijn*, zoo goed wij het zijn kunnen. Dit onderſcheid is voor *alle* menſchen van zeer veel beteekenis: want gelukzalig *willen* allen zijn, maar *weinigen* bekommeren er zich over, om voor de gelukzaligheid vatbaar en dezelve waardig te worden. En evenwel is dit laatſte volſtrekt noodzakelijk, om het eerſte te erlangen. Het onderſcheid is ook van eene andere zijde merkwaardig. Want binnen de grenzen van dit leven behoort meer de *roeping*, om zich de gelukzaligheid waardig te maken, dan het *vermogen*, om de volledige gelukzaligheid te genieten, hetgeen alle goede menſchen zullen toeſtemmen. Ondertuſſchen, wanneer al volledige zaligheid het lot van dit leven niet zijn kan; zo blijft echter een *ſtille*, *reine*, *vrolijke zin* reeds in dit leven verkrijgbaar, welke juist de gelukzaligheid dezes levens uitmaakt, gelijk zulks door de betere menſchen van alle tijden zeker geloofd, en dadelijk ondervonden is.

§ 11.

„ Volgens dit onderſcheid wordt de aanleiding, hoe men gelukzalig worden kan, verdeeld in een onderrigt, hoe men *voor de gelukzaligheid vatbaar en dezelve waardig*, en hoe men de *gelukzaligheid deelachtig* worden kan."

§ 12.

„ Voor de gelukzaligheid vatbaar, en dezelve waardig worden, beteekent niets anders, dan *goed* worden, en als men eens goed is, ſteeds *beter* worden."

§ 13.

„ De gelukzaligheid hier op aarde deelachtig worden, betekent de genoegens, welke ons te beurt vallen, *regt genieten*, en in het genot *verade-*

len;

len: voor vele ware genoegens, die nog niet aanwezig zijn, zich *voorbereiden*, beteekent, zich *lijden, besparen*. maken, dat het niet komt, en het komende op ene *menschwaardige wijze* dragen."

§ 14.

„ De mensch is niet bestemd, om alleen voor zich zelven goed en vrolijk te worden; hij moet 'er ook toe bijdragen, dat zijne medemenschen goed en vrolijk worden. En men kan zeggen, dat zijn goed- en welzijn grotendeels *daar in* bestaat, dat hij het goed- en welzijn van anderen bevordere. Eene aanleiding, hoe hij gelukkig worden kan, zal dus ook het onderrigt bevatten, hoe hij het goed- en welzijn van anderen zal kunnen bevorderen."

§ 15.

„ Het tweede deel lost dus de vragen op:"

I.

„ Hoe kan ik *goed* worden, dat is, voor de gelukzaligheid vatbaar en dezelve waardig worden?"

II.

„ Hoe kan ik *beter* worden, dat is, voor de gelukzaligheid meer vatbaar en dezelve meer waardig worden?"

III.

„ Hoe kan ik de genoegens, welke mij te beurt vallen, *regt genieten* en *onder het genot veredelen*, en hoe kan ik mij vele ware genoegens *bereiden?*"

IV.

„ Hoe kan ik ongevallen, die komen, *op eene waardige wijze dragen*, en mij vele besparen, — maken, dat ze niet komen?"

V.

„ Hoe kan ik op eens anderen goed- en welzijn invloed hebben?"

„ Dit is de inhoud en schikking des tweeden deels: het

het leert mij *goedzijn*, *vrolijk worden*, en eens anderen *goed en welzijn bevorderen*."

Hoe kan ik goed worden? is hier dan de eerste vraag, welke beantwoord wordt, Bladz. 23—167. Hier is de eerste regel; „Laat alle gelegenheden u welkom zijn, welke u tot het nadenken over uzelven geschikt maken —," Bladz. 24. Deze regel geeft aanleiding tot twee vragen: Hoe komen de menschen tot zich zelven? en: Wat wint er de mensch bij, dat hij tot zich gekomen is? De middelen tot het eerste zijn, *Bladz.* 25. *De overweging des doods*, en *de rampspoed*, *Bladz.* 35. Het tweede wordt beantwoord, *Bladz.* 36 §. 28.

Tweede regel: „Om goed te worden, — maak het u tot uwe eenige bezigheid, om uw oprecht gevraagd geweten in alles zonder uitzondering en met eene volkomene trouw te volgen."

Hier beantwoordt de Schrijver, Bladz. 38—62 deze vragen: Wat is geweten? Wat is gewetenstrouw? Waarom is gewetenstrouw de hoofdzaak?

Derde regel: „Wend alle krachten aan, welke gij dadelijk hebt, en zoek nieuwe krachten, welke gij nog niet hebt, om het overwigt der rede over de zinnelijkheid in u te herstellen." De uitbreiding deszelven behandelt deze vragen: Wat *is* overwigt van zinnelijkheid over de rede? *Is* er in den mensch, aan zich zelven overgelaten, een overwigt der zinnelijkheid over de rede? *Van waar* komt dat het naast? Hoe *vertoont* zich dit overwigt in u? *Hoe* laat het zich wegnemen? *Bladz.* 64,— Ten opzigte van deze laatste vraag, worden *Bladz.* 73 deze middelen opgegeven:

1 „Door levendig *verlangen*, om goed, beter te worden;"

2 „Door *nadenken*, het welk door dat genoemde verlangen geboden is en geleid wordt, en door *nadenken* over de geheele groote zaak van beter worden;"

„3. Door

3. „ Door bepaalde *beſluiten*, *voornemens* gevormd naar het gebod des verlangens en den inhoud des nadenkens;"

4. „ Door *getrouwe proeven van dadelijke zelfsbeheerſching* in een gefteld geval, waar in de zinnelijkheid met de rede in tweeſtrijd mogt geraken, en het er op aankomen, om aan het opgevat voornemen getrouw te blijven;"

5. „ Door aanhoudende *zelfsbeproeving*, in hoe verre ons *zijn* met het ideaal van goed overeenſtemme, en de uitvoering aan het bepaald voornemen beantwoorde;"

6. „ Door eenen, vooral in het begin van 't beter worden, wat ſtrengeren *leefregel*;"

7. „ Door den *omgang* met waarlijk goede menſchen, door welken men geleerd en geſterkt zoekt te worden;"

8. „ Door het *lezen* van zulke ſchriften, welke de vonk van 't goede opwekken, onderhouden kunnen;"

9. „ Door eene *beſchouwing* der natuur buiten ons, welke der hoogere natuur in ons in de hand werkt;"

10. „ Door het geen *gebed* waarlijk is, niet blootelijk heet;"

11. „ Door *hoogere* krachten, waar van het Nieuwe Testament ons denkbeeld, belofte, onderpand en bewijs geeft."

Gewigtig is, hetgeen wij lezen *Bladz.* 87. §. 64. „ *Ben ik, 't geen ik behoor te zijn?* Hier moeten de honderd duizend toovergla zen, van welke zich de *ijdelheid* bedient, om het zwakke en booze, dat aanwezig is, niet te zien, en het ſterke en goede, dat niet beſtaat, als tegenwoordig te zien, verbroken worden. Hier moeten de geleerde dekſels voor naaktheid en zwakheid, welke welmeenende artzen uitgevonden hebben, om de wonden te bedekken, welke zij niet heelen konden,

den, verscheurd worden. Hier moet de mensch, om zich zelven te zien, zoo als hij is, voor zich zelven kunnen blozen en tegen zich zelven hard zijn, om van de begoochelingen der eigenliefde een einde te maken. Want, wanneer het der moeder aangenaam is, omtrent de gebreken van haar kind blind te zijn, en onaangenaam, op eens te moeten zien hetgeen zij tot hier toe niet zien wilde; zoude het den mensch niet aangenaam zijn, zijne eigene gebreken niet te zien, en niet ten uiterste onaangenaam, ten aanzien van zijne tot hier toe niet geziene gebreken op eens ziende te worden? Waarlijk, men moet zich zelven haten kunnen, om zich regt lief te hebben. En men moet zelfshaat, in plaats van zelfsliefde, prediken gelijk CHRISTUS; om de waarste waarheid te leeren, gelijk hij."

„Neen, lieve man, wie gij dan ook zijn moogt, gij behoort den mensch niet zwakker te maken, dan hij is. Want dit heeft hij niet noodig — hij is reeds zwak genoeg. Maar gij zult ook niet met zijne eigenliefde zamenspannen en hem door valsche schilderingen van zijne sterkte de kennis van zich zelven — slechts nog moeilijker maken. Gij zult toch niet den slechten gouverneur vertoonen, welke de kleur van bevalligheid als bescheidenheid, en den schijn van gehoorzaamheid als goed gedrag prijst, en de streken van den knaap door onverdienden lof nog zelfs vergroot, in plaats dat hij den kweekeling deszelfs naaktheid zoude laten gevoelen, en niet een middel omzien, om zijne argelistige eigenzinnigheid te knakken. Uw gebuur is schrander genoeg, om zich zelven te vleijen: hij heeft niet noodig, dat gij zijn zwak te gemoet komt, en zijn tweede vleijer wordt. Er behoort duidelijk eene meer dan gemeene liefde tot regtvaardigheid en waarheid toe, dat men zich zelven zien wil, gelijk men is. En zonder deze liefde tot regtvaardigheid en waarheid is alle geroemde

zelfskennis, en zonder zelfskennis alle moeite tot zelfsverbetering — zoo veel als niets. Het is dus ten uitersten schadelijk, door *wijsgeerige Romans van de goedheid der menschelijke natuur, de afgronden der eigenliefde, en de gebreken der blinkende deugden, te bedekken.*"

Uitmuntend is ook de Verhandeling over het *Gebed*, als een middel, om *goed* te worden, Bladz. 210 volgg. Doch wij kunnen al het schoone onmogelijk overschrijven, het Werk zelve moet gelezen worden.

Laatste regel — „ is er met alle magt naar, dat de gedachte aan uwen pligt één uwer vertrouwdste gedachten worde, en om dezelve krachtig te bewaren — dat zij met de gedachte aan God eens zij of worde."

Hier wordt onderzocht: 1) Wat is *pligt*. 2) Welke gronden zijn er voor, dat de gedachte aan den pligt een der *vertrouwdste* behoort te worden? Wat winnen wij door waar eens zijn met de gedachte aan God? Bladz. 132—197.

In de tweede plaats wordt de vraag behandeld: *Hoe kan ik beter worden? Bladz.* 171—276. vervolgens deze: *Hoe kan ik op den duur vrolijk worden?* dat is, *voorereerst*, hoe kan ik mij vele ware genoegens bereiden, en die, welke mij te beurt vallen, waardig genieten? *Bladz.* 270—316. Onder anderen zegt hier de Schrijver, *Bladz.* 294.

§. 150.

„ Van daar de oude, zinrijke, zoo dikwijls verkeerd uitgelegde, en nog meermalen verzuimde regel:"

„ *Om de voor den mensch allerwaardigste vreugde, die alleen in God te vinden is, dadelijk te vinden, zoo onderzoek naauwkeurig den wil van God, en wend alle krachten aan, die gij hebt, en bid om nieuwe, ten einde gij dien wil vervulle.*"

§. 151.

§. 151.

„ VI. *Dan* waar is de mensch, die zich in het *opsporen* en *vervullen* van Gods gekenden wil, nimmer aan eenigen misstap schuldig maakt?"

„ Ik ken er *geenen*. Daarom is het, ook in dit opzigt (§ 55—89) een wezenlijk stuk der betere zedeleer, de menschen, in plaats van hen door zich zelven alleen geheel goed te willen maken, naar God te wijzen; want zonder dezen grootmoedigen Vader der menschen, die onze dagelijksche fouten vergeven en verschoonen kan en wil, zonder dezen almagtigen Vriend der menschen, welke onze zwakheden ondersteunen kan en wil, is geene *standvastige geruststelling* zoo wel wegens de begane en dagelijksche misstappen, voor welke wij ons niet wel wachten kunnen, als wegens de nabij zijnde gevaren om in het toekomende wederom te misdoen, denkbaar, en zonder deze *geruststelling* geene duurzame *vreugde* en geene *vatbaarheid* voor dezelve."

§. 152.

„ Daarom is mij ons Evangelie zoo welkom, omdat het aan elk, die aan wat *beters* gelooven, en wegens het *slechtere* boete doen wil, volkomene vergeving aller zonden door de onbegrensde ontferming des Vaders in zijnen Zoon belooft. En ik moet het maar zoodanig zeggen: ik ken geene *voldoende* wijsgeerte, dan die des Evangelies, en die met haar in denzelfden geest is, want zij, deze eenige wijsgeerte, leidt den mensch *eerst tot zich zelven in*, maakt hem eerst in zijn eigen oog gering, en leert hem in zijn hart de dagelijksche proef dezer waarheid zoeken en vinden, *dat hij gering, nog niet goed, dat hij nog ziek is en genezing behoeft*. En wanneer de mensch *eerst* gering in zijne eigene oogen geworden, wanneer hij tot zelfkennis gekomen is, zoo voert deze hem tot de *bron alles goeds*, en leert hem door *ver-*

trouwen op de bron alles goeds, en door *zelfsverloochening* vatbaar voor het betere, en hetzelve deelachtig worden"

Hoe kan ik op den duur vrolijk worden? dat is, ten *tweede*: Hoe kan ik de onheilen, die werkelijk aanwezig zijn, op eene *menschwaardige wijze* dragen, en een aanval voorkomen?" Bladz. 319—358.

Hoe kan ik op het goed en welzijn van anderen invloed hebben? Bladz 361—432. Waarna de waardige Schrijver zijn Werk besluit met een nadrukkelijk gebed aan den Zaligmaker JEZUS CHRISTUS.

Achteraan volgen nog eenige Bijvoegsels overgenomen uit de nieuwe uitgave van dit tweede Deel in het Hoogduitsch.

Doch wij vergenoegen ons met deze aankondiging en Uittrekſels; wij herhalen onzen wensch, dat dit Werk vele Lezers maar vooral vele *daders* des Werks vinden moge!

VOORLEZINGEN over de OPVOEDING der JEUGD. Door J. L. EWALD. *Uit het Hoogduitsch vertaald, door* J. VAN WIJK, ROELANDSZOON, *Eerſte Deel. Te* Amſterdam, *bij* J. van der Hey, 1809. 253 *Bladz. In gr. Octavo. De prijs is* f 2-4—

Daar de Opvoeding der Jeugd eene zaak is van het alleruiterſte aanbelang, en er van eene goede en geſchikte opvoeding, wat ſommigen ook zeggen mögen, het geluk van de menſchelijke zamenleving in het gemeen en van enkelde menſchen

en

en gezinnen in het bijzonder veelal afhangt, behoeft het ons niet te verwonderen, dat in alle eeuwen, van de aloude tijden af, veel over de Opvoeding geschreven is; men zou dus, in zeker opzigt, kunnen zeggen: wij hebben opvoedingschriften genoeg, en meer dan genoeg; waartoe dan nieuwe? EWALD, die zoo veel nuts door zijne schriften gedaan heeft, en wiens geschrift over de Opvoeding der Jeugd door den rijveren Schoolonderwijzer VAN WIJK, ROELANDSZOON, ons thans in eene zuivere vertaling wordt medegedeeld, beantwoordt dit te regt, met deze weinige woorden. „Wij hebben over het geheel der opvoeding minder geschriften, dan wij denken, en nog minder dezulke, die op eene, in alle vakken, langdurige ervaring gegrond zijn, van mannen, die menschen en zaken genoeg gezien en waargenomen hebben, om daaruit ware gevolgen te trekken, — van mannen, die liefde genoeg bezitten, om, als 't ware, in het gemoed der moeders in te dringen, en daaraan dat gene te geven, wat het noodig heeft, en zoo als het dat noodig heeft, die echter hunne onderwinding, en hunnen raad zoodanig inrigten, dat alle ware opvoedingsgronden haar duidelijk gemaakt worden, en op de onloochenbare natuur des menschen gegrond zijn."

In zijne Voorrede geeft de Schrijver ons een berigt, hoe hij kort na eene Reize in *Zwitserland* en naar den vermaarden PESTALOZZI, te *Bremen* wedergekeerd zijnde, daar verzocht werd, om het Publiek met de *Pestalozzische* leerwijze bekend te maken, en te gelijk Moeders, Vaders en Opvoeders zijnen raad over het geheele Opvoedingswerk mede te deelen. Ten einde aan dit verzoek te voldoen, kondigde hij voor den daarop volgenden winter populaire Voorlezingen over de Opvoedkunde aan, en deze vervolgens ongewerkt,

werkt, beschaafd en in orde gebragt zijnde, zijn door hem, op verzoek der genen, die ze gehoord hadden in het licht gegeven, en zullen zamen drie Boekdeeltjes uitmaken.

Het moet reeds vooraf eene goede verwachting bij den Lezer vormen, dat dezelve van de hand van ZWALD zijn, een' man, wiens schriften over het geheel zoo veel goeds behelzen, van eenen Man, die schrijven kan, gelijk hij doet Bladz. 3.

„Ik heb veel ondervonden. Opvoeding was altijd mijne geliefkoosde oefening, mijne geliefkoosde bezigheid. Ik heb mij sedert meer dan dertig jaren op alle mogelijke wijze met de opvoeding bezig gehouden. Ik heb veel beproefd, veel is mij mislukt, veel is mij gelukt. Theorien hebben mij ingenomen, en ik heb dezelve laten varen, omdat zij niet uitvoerbaar waren. Ik heb andere vervaardigd, zamengesteld, doordacht, en gemeend, dat dezelve niet mislukken konden, en zij mislukten toch. Hetgeen ik goed bevonden heb, lever ik hier in die orde, welke ik voor een algemeen overzigt noodig geoordeeld heb."

Hetgeen wij van dit Werk lezen en beoordeelen kunnen uit dit eerste Deel, stelt de opgevatte verwachting niet te leur, en is allezins den vermaarden Schrijver waardig. I. *Wat is opvoeding? En wat is dus opvoedingkunde?* II. *Ontwikkeling van het denkbeeld van opvoeding en plan dezer Voorlezingen.* III. *Over het gewigt der opvoedingsleer.* IV. *Tegenwerpingen tegen het gewigt dezer opvoeding.* V. *Grondregelen, welke voor heerschende vooroordeelen beveiligen.* VI. *Kennis van het menschlijk, en hijzonder van het kinderlijk ligchaam.* VII. *Gestaldheid des ligchaams (vervolg.).* VIII. *Natuurlijke opvoeding der kinderen.* IX. *Over de zorg voor de gezondheid der kinderen.* X. *Noodige zielkundige (Psychologische) opmerkingen aangaande den*

mensch,

mensch, en bijzonder omtrent het kind. XL. *vervolg.*

Zeer veel komt er op aan, dat men weete, wat de Schrijver door *opvoeding* en *opvoedingskunst* verstaat, en wat hij daartoe al brengt, en in de opvoeding vereischt, wij zullen derhalve, onzes achtens, den Boekzaallezer geenen ondienst doen, als wij hem dit, met de eigene woorden des Schrijvers melden:

„ Ondertusschen," zoo schrijft ZWALD *Blade.* 4. „ moeten wy toch naauwkeurig weten, wat opvoeding is en zijn moet; wij moeten, zoo het mogelijk is, eenen hoofdgrondregel vinden, welken men bij de opvoeding nimmer uit het oog heeft te verliezen. En het zal ook zoo moeijelijk niet zijn, dien verstaanbaar in zich zelven, en op de menschelijke natuur, welke hij erkent, gegrond, te ontdekken."

„ Wij zullen het denkbeeld van opvoeding niet terstond opgeven, maar met elkander zoeken."

„ De *mensch* moet worden opgevoed."

„ Hij moet een waar, beschaafd mensch worden."

„ Dit moet hoofdzakelijk de opvoeding bewerken."

„ Men wacht dus van deze, dat zij van den ruwen mensch een beschaafd mensch vorme."

„ De mensch wordt in zeer vele opzigten ontwikkeld, geoefend en gevormd, waartoe de mensch niets behoeft bij te dragen, of dikwerf niet bijdragen kan." —

„ Lucht en voedsel, luchtsgesteldheid en lotgevallen vormen of misvormen, oefenen en ontwikkelen den mensch."

„ Dit zal dan natuurlijke opvoeding of opvoeding der natuur zijn."

„ Doch wanneer nu de mensch den mensch met overleg opvoeden, dat is, ontwikkelen, oefenen

en vormen zal, waarop moet hij dan letten?"

„ Natuurlijk op *hetgeen de mensch is, wat hij worden moet*, en *hoe hij dit op de beste wijze worden kan*."

„ In den mensch zijn onderscheidene krachten en neigingen."

„ Want indien er niet meer dan één oorspronkelijk geestvermogen is, gelijk ik voorzeker geloof; indien ook ligchaams- en zielsvermogen uit één oorspronkelijk vermogen, uit het levensvermogen, afstamden, hetwelk ik niet geloof: zoo is toch dit oorspronkelijke op zeer onderscheidene wijzen gewijzigd, en neemt eene onderscheidene strekking aan. *Eene* lichtstraal, welke zich in onderscheidene kleuren spiegelt. *Een* stroom, die zich in onderscheidene armen uitstrekt, en op harde rotsen anders dan op vlakke zandgronden werkt."—

„ Deze krachten moeten ontwikkeld en geoefend worden, anders worden zij niet dat alles, wat zij worden moeten."

„ Deze krachten ontwikkelen zich, en kunnen natuurlijk ontwikkeld worden in onderscheidene tijdvakken des levens. Dit geschiedt zonder het eenig oorspronkelijk geestvermogen, waaruit zij voortkomen, te kwetsen. De onderscheidene leden maken te zamen één ligchaam uit; doch het hoofd ontwikkelt zich spoediger dan de overige."—

„ Sommige dezer krachten zijn tot werken, andere tot het besturen dezer werkende krachten bestemd; de laatste hebben geen doel, of bereiken hetzelve niet, zoo zij niet besturen. De eerste werken in het wild, en zelfs regen zich zelven, zoo zij niet bestuurd worden."

„ Natuurlijk moeten dus de werkende krachten aan de besturende krachten onderworpen zijn, wan-

wanneer uit den ruwen mensch een mensch zal voortkomen."

„ Begeerten wekken *aanprikkeling* en sporen het vermogen aan; doch zij mogen niet geleiden, vermits deze zelf geleid moet worden, dewijl er geene éénheid in de onderscheidene neigingen is."

„ Er moet iets in den mensch zijn, hetwelk aan al zijne krachten en neigingen de ware rigting geeft, en één *doel* voor het geheele menschelijke geslacht; waartoe die rigting strekken moet."

„ Op dit doel worden wij gewezen door onzen aanleg, onze verwachtingen, onze gedachten, door het gevoel onzer behoeften, hetwelk zich bij de beste van alle menschen, van alle tijden, en onder alle volken ontwikkelde, en door de overleveringen, welke allen hebben van eenen staat van reinheid, eenheid, gelukzaligheid en voleinding, welke die gewaarwordingen tegenspreekt."

„ Op deze wijze zoude dan het gevoel eener *ware opvoeding* gevonden zijn."

„ *Opvoeding* is, na de voorafgegane stellingen, de som van alle menschelijke inrigtingen, waardoor de menigvuldige vermogens van een jong menschelijk wezen, te regter tijd, en op eene wijze, overeenkomstig zijne natuur, ontwikkeld, geoefend, en tot de ware bestemming van den mensch geleid wordt."

Opvoedingsleer, de zamentrekking van de middelen, op welk eene wijze opgevoed moet worden (*)." — Hier-

(*) *Pædagogik* is, volgens het Griekische, (van παις, een kind, en αγωγος, een geleider,) de kunst, om kinderen te geleiden, te bewaren. Bij de Grieken en Romeinen waren er slaven of vrijen, die pedagogen genoemd werden, welke de zonen overal geleidden. Van daar wordt de Mozaïsche Wet, dewijl dezelve gestreng was, een παιδαγωγος op CHRISTUS genoemd.

„ Hiermede zoude dan tevens de hoofdregel der opvoeding gevonden zijn in het volgende:"

„ Leg het zoo aan, dat de veelvuldige vermogens van uwen kweekeling, te regter tijd, en op eene wijze, overeenkomstig de natuur, ontwikkeld, geoefend, geregeld, en tot de ware bestemming der menschen geleid worden."

Dit bijzondere en allezins lofwaardige heeft ZWALD, dat bij den Godsdienst voornamelijk bij de Opvoeding der jeugd wil in het oog gehouden hebben. Dus zegt hij Bladz 14. „ Ik heb reeds vooraf aangemerkt, dat ook de Natuur den mensch opvoede. De ware Opvoeder moet de opvoeding der natuur in haren geest voortzetten; hij moet krachten oefenen, even als de Natuur zulks doet, door behoeften en aangeboren neiging; hij moet behoeften veroorzaken om dezelve te bevredigen, het innerlijk leven opwekken, even als zij. Maar dit is nog niet genoeg. Met regt verdeelt ROUSSEAU de opvoeding in die, welke hem de *Natuur*, die, welke hem de *mensch*, en die, welke hij zich zelven geeft. Want opvoeding moet den kweekeling bekwaam en gewillig maken, om het werk der Natuur en des Opvoeders voort te zetten, door zich zelven op te voeden, gelijk de natuur en zijne goede ouders hem opgevoed hebben. Maar er is nog een Opvoeder, welke dikwerf meer tot de vorming des menschen toebrengt dan alle andere, namelijk: de *Voorzienigheid* of GOD. De stand, waarin de mensch geplaatst wordt, de onderscheidene betrekkingen, waarin hij komt, het lot, dat hem treft, zijne al of niet vervulde wenschen, zijne al of niet bevredigde behoeften, en de tijd, hoe lang deze sluimerden, het tijdstip, dat dezelve wakker werden, de vrienden, die hij vindt, en zelfs de vijanden, die tegen hem opkomen; dit alles vormt, en moet den mensch vormen, beschaven. Dikwerf is dit het middel geweest,

weest, om menſchen te veredelen, aan welke alle andere opvoeding vergeefs beſteed was. Om deze reden is het de voornaamſte en echter zoo zeldzaam erkende wijsheid des Opvoeders, zijne kweekelingen in dien ſtand te plaatſen, dat zij van deze Goddelijke opvoeding in het vervolg gebruik kunnen maken, dat zij kunnen letten op de zachtſte ſtem, waarin GOD, door hunne omſtandigheden, met hen ſpreekt, en verſtaan, wat GOD hun door dezen wenk wil zeggen: en dat zij dezen wenk, even als het kind dien van zijnen vader en zijne moeder opvolgt, opvolgen. Dit kan bij echter niet, zonder het kind Godsdienst in te prenten; — lust voor het Goddelijke in alles, voor Gods wenken in de Natuur, in de lotgevallen der menſchen en in zijn eigen hart. Zonder Godsdienst is dat alles den mensch onverſchillig, de gewone loop der zaken, zonder grond of eenige bereekenis. Hij ziet ſlechts op de naaſte oorzaken, de naaſte gevolgen, het naaſte doel. De zon gaat voor hem ſlechts op om voor ons te ſchijnen, en ons te lichten bij den arbeid, bij onze genietingen en vermaken; zij gaat voor hem onder, om herzelfde in een ander wereldeel te verrigten. De Lente is voor hem een groot aangelegd koophuis, waardoor menſchen en dieren te eten krijgen. bij den dood zijner geliefde (zoo hij al eenen geliefde heeft) ziet hij niet anders dan de gevolgen eener zenuwziekte, eener borst- of longteering. Men moet zich bezigheid geven, om de dooden zoo ſpoedig mogelijk te vergeten, dewijl het denken aan dezelve toch niets uitdoet. Was men zelf ziek, dit werd door verkoudheid, verhitting, overlading van de maag, of eene ziekteſtof, die zich langzaam verzameld heeft, veroorzaakt. Het is voor hem eene ſcheikundige werking, welke in zijn ligchaam plaats had, hetwelk alles gedaan heeft, wanneer de ziekteſtof verdwijnt. Menſchen zijn oorzaak

van

van al zijne genoegens en ook van al zijn verdriet. Zijn oog is dierlijk flechts op deze aarde gevestigd; hij verheft zich nooit ten hemel, behalve wanneer hij naar eenen vruchtboom wil reiken; echter ook dan niet om den hemel; maar om de vruchten. Geheel anders is het met den Godsdienstigen mensch: elk natuur-verschijnsel, elk lotgeval, elke verandering in zijn leven is hem, even als de stem des beminden voor het beminnend wezen. Zij heeft eene diepere, meer geheime beteekenis voor hem boven de algemeene beteekenis voor allen. Zij is de mystiek van zijne levensleiding, het symbolische in het tooneelspel des levens. De mensch, welke daarop let, die deze geheime beteekenis verstaat en opvolgt, wordt een kweekeling der Voorzienigheid, een kweekeling en lieveling GODS. En de Opvoeder, die zijne leerlingen daarop opmerkzaam maakt, hun dit heilig orakel van het Goddelijk onderwijs opent, is een Priester, welke de menschen inwijdt in de geheimen der Goddelijke opvoeding. En zoo hoog de hemel verheven is boven de aarde, zoo hoog is ook deze opvoeding verheven boven alle menschelijke, bijzonder boven die van hen, welke van haar niet trachten te leeren."

Niet min gewigtig is het voor den Lezer, dat hij het plan kenne, volgens het welk de Schrijver zijne Verhandeling inrigt, ook dit willen wij hem dan met de woorden van EWALD bekend maken. Dus schrijft hij Bladz. 29. „De ligchaamskrachten zijn verscheiden. Men moet zich met het geheele ligchaam van het kind en met de wetten zijner ontwikkeling bekend maken, om te weten, hoe men deze ontwikkeling bevorderen en, hetgeen dezelve tegenstaat, verhinderen kan. Men moet de zinnelijke vermogens in het algemeen en derzelver ontwikkeling bij een kind kennen, om deze ontwikkeling te bevorderen en dezelve verder te lei-

leiden. Daartoe zal ik aanleiding geven en hierdoor tevens de hoofdregelen der goede natuurlijke opvoeding ſtaven, welke ik, volgens den raad der ervarenſte en geachtſte Geneesheeren, geven kan. De vermogens der ziel, of de wijziging van de hoofdkracht, zijn even zoo verſcheiden, en hare ontwikkeling bij het kind is eene bijzondere ſtudie voor den menſchenkenner. Het denkvermogen en het gevoel in den volſten zin des woords zijn twee wijzigingen, waarop acht dient geſlagen te worden. Ik zal dus beide opgeven, gelijk ik dezelve, zoo uit de waarnemingen der beroemdſte menſchenkenners, als uit mijne eigene waarnemingen en ondervinding, heb leeren kennen. Begrip, geheugen, verbeeldingskracht, ſcherpzinnigheid, oplettendheid, geeſtigheid, verſtand, vernuft, al deze voornaamſte wijzigingen des denkvermogens, moeten zal ik, bijzonderlijk met betrekking tot derzelver ontwikkeling, bij het kind beſchrijven en ſteeds op derzelver bijzonderen zamenhang opmerkzaam maken. Daarna moeten wij letten op de onderſcheidene driften, neigingen en hartstogten, zoo als deze bijzonder bij de kinderen ontwikkeld worden, en waardoor zij deze of gene rigting nemen; en ik zal de middelen doorloopen en beoordeelen, meestendeels naar eigene ondervinding beoordeelen, die men beproefd heeft om dezelve te matigen en te leiden. In het bijzonder zal ik hier doen letten op den bijzonderen invloed, welke de driften, neigingen en hartstogten op het denkvermogen en de beſchouwingen der menſchen, welke deze opmerking zoowel op de vorming des denkvermogens als des gevoels noodzakelijk hebben moet, uit elkander zetten. Ik zal verder die hulpmiddelen opgeven, welke ik voor de beſte houde om tot bijzondere deugden te vormen, middelen aanwijzen om de driften te leiden, en eindelijk opvoeren tot het hoofddoel van alle opvoeding,

tot

tot de voornaamſte beſtemming der menſchen, waarop de geheele aanleg zijner natuur ons heenwijſt, tot Zedelijkheid en Godsdienst. Ik zal aantoonen, hoe diep het gevoel voor Godsdienst en Zedelijkheid in de natuur der menſchen ligt, hoe zich dit tot zekere trappen al van zelf ontwikkelt, doch in hoe verre het ook dient geleid te worden. Dit zal ons op nieuw tot de hooge waarde der menſchelijke natuur geleiden en wij zullen door deze gedachte op nieuw aangeſpoord worden, om al onze krachten aan te wenden, ten einde nieuwe middelen te bedenken, om ook kinderen tot deze waarde te verhoogen, tot zedelijke en Godsdienſtige wezens te vormen. Het laatſte Deel zal geheel en al aan de wijze van onderrigt gewijd zijn." —

Volgens dit Plan is dit Werk overſchoon bearbeid, men vindt er eene menigte van de nuttigſte leſſen en uitmuntendſte aanmerkingen, doch ons beſtek gebiedt ons, ons zelven hier bij te bepalen, en onze Lezers naar het Werk zelve te wijzen, het welk wij aan ouders, en aan allen, die hun werk maken van de Opvoeding der Jeugd, ten krachtigſte aanprijzen, terwijl wij naar de ſpoedige uitgave der beide volgende Deelen verlangend uitzien.

KER-

KERKELIJKE REDEVOERING gehouden voor de plegtige inwijding van het nieuwe Kerkgebouw der Remonſtrants-Gereformeerde Gemeente te Utrecht, *op den* 18*den van Zomermaand*, 1809. *Door* F. VAN TEUTEM, *Leeraar dier Gemeente. Met daartoe behoorende Gebeden en Feestgezangen. Te* Utrecht, *bij de* Wed. J. van Terveen en Zoon, 1808. 48 *Bladz. In gr. Octavo. De prijs is f* - 12 —

De Remonſtrants-Gereformeerde Gemeente te *Utrecht*, heeft haar voormalig Kerkgebouw verwiſſeld voor een ander, welk op den 18den van Zomermaand 1809. plegtig is ingewijd door haren Leeraar den Welbeſprakten F. VAN TEUTEM: de Leerrede bij deze gelegenheid door den Leeraar gehouden met daartoe behoorende Gebeden en Feestgezangen worden hiermede aan het Publiek in druk medegedeeld.

In een beknopt Voorberigt, meldt ons de Leeraar de toedragt van zaken, welke tot de verandering van een Kerkgebouw aanleiding hebben gegeven met deze woorden: „ Bij het tijdelijke verblijf van Z. M. den Koning in *Utrecht* ſcheen het Kerkgebouw mijner gemeente voor eene Konings Kapel bijzonder gelegen en geſchikt, en werd zij uit dien hoofde weldra aangezocht hetzelve te dien einde te verkoopen en afteſtaan. Wij voldeden aan dit aanzoek tot wederzijdsch genoegen. Den eerſten Zondag van het vorige jaar predikte ik in onze geweezene Kerk voor het laatst, en reeds den

daar-

daaraan volgenden maakten wij gebruik van de beleefde vergunning onzer Doopsgezinde Broederen om in de bunne provisioneel met onze gewone Godsdienstoefeningen voorttegaan. De omstandigheden raadden ons evenwel al het mogelijke aantewenden tot de spoedige herkrijging van een eigen Kerkgebouw. Gelijktijdig met den gesloten verkoop hadden wij ons wel een tamelijk geschikt locaal voor den aanbouw van hetzelve mogen aanschaffen; maar dit locaal had eenen huurder, die van zijne nog overige huurjaren niet verkoos ontslagen te worden. In deze ongelegenheid vonden wij geenen uitweg, voor dat wij geraden werden om het zoogenaamde Compagnieshuis, waarin de toen vernietigde Utrechtsche Loterij nog werd gehouden en getrokken, maar hetgene eerlang geheel stond ontledigd te worden, bij Z. M. den Koning, beschéiden aanzoek te doen." Men slaagde gelukkig in zijn oogmerk. Het gemelde *locaal*, behoorlijk tot het vieren van den Godsdienst ingerigt zijnde, werd statelijk op den bepaalden tijd ingewijd, waartoe de Letter- en Dichtkundige Heer Mr. SAMUEL IPERUSZOON WISELIUS, door het vervaardigen der Feestgezangen gereedelijk zijne hulp leende, terwijl de ijverige Componist P. NIEUWENHUIJZEN dezelve niet alleen op een treffend Choraal muziek bragt, maar ook al zijne krachten inspande, om een keurig koor van Zangers en Zangeressen tot derzelver uitvoering bij een te brengen en voor te bereiden.

De Leerrede zelve heeft ten onderwerp een gedeelte van SALOMO's Gebed tot inwijding van den door hem gestichten Tempel, 1 *Kon.* VIII: 27—30. hetwelk, naar den eisch der omstandigheden omschreven met vele gepastheid wordt overgebragt tot het bijzonder oogmerk van den Leeraar, de inwijding, van het tegenwoordig Bedehuis. „Elke plaats" zoo lezen wij onder an-

anderen *Bladz.* 27. „der openbare Godsvereering toegewijd, is overal eene plaats van rust en zegen. Op zichzelve rechten wij boven eenige andere aan deze geene bijzondere waarde. Maar, als *eene plaats des gebeds* zij dezelve toch altijd eerwaardig in uwe oogen! De Eeuwige mogt hier zoo min als eertijds in den tempel te Jeruſalem bijzonder wonen: *hier* nogtans zoo goed als *daar* zal Hij onze hartelijke verzuchtingen tot Hem genadig en met welgevallen hooren. Eene ſtaatkundige wet verpligtte daarenboven elken vromen Israëliet op gezette tijden des jaars ten tempel optegaan. Maar hebben wij toehoorders! in ons hart eene mindere opwekking voor onze onderlinge Godsdienſtige zamenkomſten? Hij zag in JEHOVA *zijnen Koning*; knielde huiverend voor Hem, en bragt met bevende handen offers op zijn reukaltaar. Wij kennen en vereeren den Schepper en Vader van ons allen, die zich altijd en overal in de natuur zegenend openbaart, zijne onderhoudende en beſturende Voorzienigheid in het groote en kleine zigtbaar doet blijken; geen ſchepſel buiten Zijne vriendelijke zorgen ſluit, en vooral ons menſchen door het goede en kwade des levens geſtadig opleidt en verheft tot beter genot en hoogere zaligheid. Was het voor den Godgezinden van vroegere dagen, die zich boven de zinnelijke denkwijs zijner tijdgenooten wist te verheffen, ſteeds een hart- en zinnenlust de voorhoven des Heeren intetreden; wij onttrekken ons geheel aan de aarde en alle aardſche bekommering, wanneer wij, volgens onze redelijke beſeffen, in gelijke betrekking van kinderen Gods, openbaar met onze Broeders en Zusters in eenen naderen omgang en een gemeenſchappelijk onderhoud met Hem treden, en wij gevoelen ons in onszelven gansch gelukkig en verheven, wanneer wij, van daar weder teruggekeerd, eenen gerusten, blijmoedigen

en dankbaren blik mogen werpen op alles wat ons omringt."

„Onder deze beschouwing," — zoo vervolgt de Leeraar Bladz. 33. „rijst dit nederige gebouw, als christelijk bedehuis, zelfs boven Jerusalems prachtige tempel, in waarde en belangrijkheid. *Daar* was onder het zinnelijke omhulsel de volle heerlijkheid verborgen, welken *wij* met ongedekten aangezigt aanschouwen. *Daar* betrad de schroomvallige aanbidder *het heilige donker* met eene onvrijwillige huivering. *Hier* is alles klaarheid en ontwikkeling in het schoonste verband. „De Eeuwige, o mensch! beknelt uwe geschenken en uwe offers niet. Wat zoudt gij Hem wedergeven van al hetgene gij nenigerlijk van Hem hebt ontvangen? Stelt veeleer uzelven Hem tot een heilig, onberispelijk en vlekkeloos offer! Beschouw uw eigen ligchaam als een tempel Gods, waarin de geest, die zich ter blijde ontferfelijkheid voorbereidt, hier slechts voor eenen tijd komt wonen. God is de liefde. Mint Hem dan gelijk Hij ons allen bemint! Mint Hem boovenal en uwen naasten als uzelven. Waartoe zoudt gij, in deze liefde werkzaam en gereedst, dan voor hen nog vreezen, die alleen het ligchaam, en de ziel niet, dooden kunnen? — Vreest in eenen kinderlijken eerbied den Eenigen slechts, die beide ligchaam en ziel aan het verderf zou kunnen overgeven! — Maar Hij staat minzaam uwe zwakheid en uwe behoeften gade. Hij schrijft u geene wilekeurige wetten voor en slechts van u geen heilig offer ter verzoening. Op uwe nederige bede om schuldvergeving staat Hij als de liefderijkste Vader gereed om u in Zijne armen te ontvangen, en tegen de afdwalingen uwer weg die verkwikkelijke rust te schenken, welke zelfs boven den dood en het graf verheft. Hartelijk berouw over begane verkeerdheden en eene oprechte zucht tot verbetering

is

is bij Hem uwe eenige aanbeveling en de voldoende voorwaarde, waarop zijne onverdiendbare gunst ſtorelooze zaligheid heeft toegezegd. Twijfelzucht noch angst, droefheid noch gemor mogen dan verder uw beſtaan ontroeren! Jezus heeft den boei des bijgeloofs en der zonde, die den menſchelijken geest verdrukte, gansch verbroken. Jezus heeft in den glans van zijn nederig leven onze gelijke waarde voor God doen kennen, en in zijn bloed, aan het kruis geſtort, onze onveranderlijke beſtemming bevestigd en geſtaafd. Hijzelf, ſchoon van eene Vrouw geboren, was niettemin het *afſchijnſel van Gods heerlijkheid, en het uitgedrukte beeld van 's Vaders zelfſtandigheid.* Wat *Hij* was kunt *gij* eenmaal worden. Door Godzelven U ten Hoofd geſteld, hechtte Hij zich nogtans als een broeder aan uwe harten. Broederliefde is hier ook uwe deugd en waarde; aanmaals uwe vreugde en heerlijkheid." Zoo verheffen en verceren wij Toehoorders! in onze openbare zamenkomſten den Eeuwigen Beſchikker van ons lot! — zoo ſtichten, bemoedigen, zalven en zaligen wij daar elkander in zijne liefde door CHRISTUS."

De gebeden in het begin en bij het einde van deze plegtigheid zijne ernſtig, nadrukkelijk, hartelijk.

De gezangen zijn volkomen geſchikt om aan het oogmerk te voldoen, om geest en hart bij deze ſtatelijke plegtigheid te verheffen en te roeren.

Voorts ademt de geheele Redevoering Godsdienſtige verdraagzaamheid; de woorden van den Leeraar zijn woorden van liefelijkheid en vrede; ewenwel ontdekt men ligtelijk in dezelve de leiding der gedachten van den Leeraar, ten aanzien der Godsdienſtige waarheid; elk waarheid- niet min dan vredelievend Christen-lezer hebbe vrijheid, om dezelve te beproeven, en daarbij, voornal de zoo

veel zeggende woorden van JEZUS te gedenken: „Ik ben de weg, de waarheid en het leven. Niemand komt tot den Vader dan DOOR MY!"

CHRISTELIJKE GEDACHTEN en GEVOELENS, in proſa en poëzij, over den Dood, het Graf, de Opſtanding, het laatſt, algemeen Oordeel en de Eeuwigheid: ter bevordering van een Godvruchtig leven en ſterven. Door I. FELNER, *Hoogleeraar te* Freijburg. *Uit het Hoogduitsch vertaald, door een Hervormd Leeraar.* Amſterdam, *bij* J. G. Rohloff, 1809. 91 *Bladz. In Octavo. De prijs is f* - 12 —

De volgende bijzonderheid omtrent dit Werkje heeft de Nederlandſche Vertaler uit de Voorrede van den Schrijver overgenomen. „Door de goedheid van de Regering en door de weldadigheid der Burgers, en inzonderheid door den ijver van zekeren Heer SCHAFFNER verkrijgt het Kerkhof te *Freijburg* elk jaar een ſchooner en vriendelijker aanzien."

„De bezoeken van deze plaats worden gedurig talrijker, en hierdoor het aandenken aan de Overledenen, en aan het einde van 's menſchen leven dagelijks levendiger."

„De Heer FELNER betuigt, dat zijn oogmerk met het tegenwoordig werkje zich daar heenen uitſtrekt, om door de kleine Opſtellen en Beſchouwingen in hetzelve zijne Medeburgers te *Freijburg* hunne bezoeken, en de ſtof hunner Beſchouwingen en Gevoelens rijker van inhoud te maken."

„Over-

„ Overeenkomstig dat waardig oogmerk, gaf hij zijn Werkje, in het Hoogduitsch, den titel: *Gedachten en Gevoelens op het Kerkhof*;" welken Titel naar aanleiding van de meeste in dit werkje behandelde onderwerpen met reden door den Vertaler veranderd is. Deze Onderwerpen zijn: *De Dood onze vriend.* 1. *De Dood is geen kwaad.* 3. *Het Kerkhof.* 4. *Nog iets over den Dood* 7. *Gedachten op het Kerkhof* (Dichtstukje) 9. *De Dood* (Dichtstukje.) 11. *Sterflied.* 13. *Doodsgedachten.* (Dichtstukje.) 14. *Een blik over het Graf.* 18. *Hoe ieder mensch over zijnen dood behoorde te denken.* 19. *Het Leven en de Dood.* 22. *Het Leven.* (Dichtstukje.) 25. *Wij zijn aanwezig — zullen henen gaan — en wederkomen* 27. *Bij het laten nederzinken van een lijk in het graf* 29. *Kostelijkheid des Tijds.* (Dichtstukje.) 33. *Het graf en de Opstanding.* 35 *De zonde is het verderf van den mensch.* (Dichtstukje.) 37. *De algemeene Oordeelsdag.* (Dichtstukje.) 39. *Zoo sterft de opregte.* 42. *Vertroosting voor eene moeder bij het graf van haar kind.* (Dichtstukje.) 45. *Bede om voorbereiding ten dood.* (Dichtstukje.) 48. *Ik ben Onsterfelijk.* 50. *Bede om een zalig uiteinde.* (Dichtstukje.) 53. *Wij zijn hier niet te huis.* (Dichtstukje.) 54. *Troost des eeuwigen levens.* (Dichtstukje.) 55. *Ieder verkrijgt bij het einde den loon zijner daden.* 57. *Herinnering aan den dood.* (Dichtstukje.) 61. *De Grijsaard* 63 *Gebed van eenen grijsaard.* (Dichtstukje) 65 *De laatste geregtsdag.* 67. *Bij het lijk van eenen vader.* (Dichtstukje.) 69. *Of ons leven inderdaad zoo kort is?* 71. *Bij het lijk eener moeder* (Dichtstukje.) 78. *Gedachten bij het sterfbed van eenen Christen.* 80 *Bij het lijk van een kind* (Dichtstukje.) 82. *Rekenschap van ieder woord.* 83. *Bij het lijk van eenen Rijken.* 84. *Bij het graf van eenen*

Vriend. 85. *Bij het lijk van eenen Armen.* 88. *De, voor ieder mensch, gewigtige vragen.* 89."

Over alle deze gewigtige onderwerpen vindt men hier kortelijk schoone en stichtelijke gedachten, welke veel nuts kunnen aanbrengen, om den mensch tot ernstige overweging en door dezelve tot Zedelijkheid en Godsdienst op te wekken, en hem, als een Christen, gemeenzaam te maken met den dood en het graf, en voor te bereiden tot de eeuwigheid, terwijl het tevens troostgronden aanbiedt, bij het afsterven van geliefden, welke door den dood uit onze liefde-armen ontrukt zijn geworden.

Men kan dus dit Werkje als een Christelijk Handboekje aanmerken, het welk men met zich dragen en waar door men zich zelven met de blijde hope der onsterfelijkheid kan bemoedigen.

Tot eene proeve geven wij de twee volgende Stukjes:

DE DOOD, ONZE VRIEND.

„Op eene met gras bewassene plaats zat ik in de schaduw der ondergaande zon, welke zich langzaam achter de blaauwe bergen verloor; ik zag daar in vermengde aandoeningen van droefgeestigheid en blijdschap, en dacht — verder in de toekomst."

„Een jongeling, schoon en vol majesteit, van een innemend en vriendelijk aangezigt, met lange over zijne schouders zacht nedervloeijende lokken, een helder blaauw gewaad om zijne lenden, stond voor mij, en greep liefderijk naar mijne hand."

„Zijt van mij gegroet" sprak hij lagchend; „met de groete der zaligen, zoon der aarde, en welhaast deelgenoot in het gezelschap der Engelen!" — — „Eene roze, welke in mijne hand haar hoofd neeg, ontnam hij mij zachtjes, en in zijn-

zijne hand bloeide zij weder schoon, en verspreidde eenen zuiverder geur. Zijt gij een Engel, vraagde ik, of anders één der Gezaligden?"

„Ik ben van den hemel gezonden," antwoordde hij vriendelijk: „om u uit te leiden uit het dal der smarten, en in mijne armen u hoog boven alle wolken en boven alle werelden te dragen in de woningen der zalige geesten. De taal der menschen noemt mij — de Dood: doch de verheerlijkten noemen mij — de Leidsman ten eeuwigen leven."

„Verschrikkelijke jongeling! riep ik uit."

„Waarom verschrikkelijk? — Alleen den verstokten zondaar nadere ik in het uur zijnes laatsten ademtogts in mijne geheele schrikgedaante: doch niet zoo den Godvruchtigen: dezen opene ik het uitzigt in de zalige gewesten der toekomst, en wijze hem van verre het loon zijner deugden!"

DE GOEDJAARD.

„De Heer mijnes levens zag mijne vluchtige jeugd; hij zag, hoe ik mijne morgenstonden deels verslief, en deels op bedauwde weiden, en op lusplaatsen van ijdele vreugd verspeelde. En mijn middagstijd — ach! ik genoot sterk, veel en menigmaal in overdaad de goederen dezes levens: zij bedwelmden mijn gemoed."

„En mijn namiddag is onder loutere beuzelingen reeds voorbijgegaan. Mijn werk, het geen ik moest doen, is nog niet volbragt. De eeuwige, onveranderlijke God acht geene duizend eeuwen: zou het Hem daarop aankomen, zijn arm schepsel eenige maanden nog toe te voegen, die het ter voleinding zijnes arbeids, wel niet verdiende, maar nogtans zoo noodzakelijk behoeft?"

„O! De avond komt: de wereld zondert mij en ik mij wordt stil. Mijn gevoel van haar vro-

lijk, of treurig, en in beide gevallen zoo nietsbeduidend gedruisch, is nu niet meer zoo levendig, niet meer zoo doordringend, als voormaals."

„ Zoo lang wij op den dag vrolijk zijn, wenschen wij voor ons veranderingen; in den avond zijn zij ons lastig. Zoo gaat het mij tegenwoordig in de wereld. Ik zoeke de begeerte naar dat gene, het welk beſtendig is, in hare ware zuiverheid te gevoelen, de klatervreugde dezes levens regt hartelijk moede. De zwakheid mijnes ligchaams, de ſtompheid mijner zinnen en het getal mijner jaren vermanen mij elke minute, dat ook mijn avond ten einde loopt."

„ ô Gij, Barmhartig Vader! vergeef het afgeleefd geraamte zijne dwaasheden: mijn hart heeft er opregt berouw over, en ſmacht naar een weinigje tijd, om in eene geſtalte voor uwen regterſtoel te verſchijnen, in welke uw alzienend oog wel altijd nog het dwaze, maar nu toch waarlijk, door uwe genade in JEZUS CHRISTUS, en door de kracht van uwen Heiligen Geest verbeterd ſchepſel zult vinden!"

Daar zijn verſcheidene Dichtſtukjes in dit Werkje, gelijk de Lezer uit den boven opgegevenen Inhoud ziet. Zulke Dichtſtukjes te vertalen is altijd een moeijelijk werk: niemand kan dat overal woordelijk en goed tevens doen. De Vertaler heeft het daarom zakelijk trachten te doen, en hij is niet ongelukkig geſlaagd. Blijken daar van mogen de volgende Dichtſtukjes zijn.

GEBED VAN EENEN GRIJSAARD.

Lieve Vader! hier op de aarde,
Door uw zegen goed en ſchoon,
Gaf uw hand mij de eerekroon —
Van een' ouderdom vol waarde.

Bloed-

Bloedde dikwijls door veel wonden
Mijn benauwd en zuchtend hart,
o Ik heb ook, verr' van smart,
Zeer veel blijdschap hier gevonden,

Dikwijls schond ik mijne pligten,
En vergat zelfs U; doch Gij
Dreigde dan uit liefde mij,
Dat Gij streng met mij zoudt rigten.

Zie mijn' ootmoed, hoor mij smeeken;
Ik belijde al mijne schuld:
Heb met mij ook nu geduld,
Laat uw troost mij niet ontbreken.

Och! betoon mij uw genade;
Zie mij aan in uwen Zoon:
Dat uw Geest toch in mij woon';
Mij behoede van al 't kwade.

Vader! geef, wanneer ik sterve,
Mij des Christens hope en vreugd:
Dat ik dan het loon der deugd
In uw Rijk, bij JEZUS, *erve!*

DE ALGEMEENE OORDEELSDAG.

Wanneer eens uit den laatsten nacht
Onze aard' verschijnt in al haar pracht;
Wanneer geen rijkdom meer kan baten,
Geen vorst meer iets heeft aan zijn Staten;

Wanneer, hoog in het zonnelicht,
Gods zoon zijn Regterzetel sticht,
Zijne Eng'len op de morgenwolken,
Hem huldigen voor 't oog der Volken,

Als werelden nog bovendien
In glans den Regter JEZUS *zien,*

Bazuinen zijner groote heldendaden
En alles zwijgt op de aardsche velden;

Wanneer zich Gods genegenheid
Door 't ganſche wereldrond verbreidt;
Wanneer uit wolken blikſems breken,
Rondom alleen maar donders ſpreken;

Wanneer Gods Volk, uit ieder land,
Plaats neemt aan JEZUS *regterhand:*
Doch hun, die Hem niet willen vreezen,
Zijn linkerhand wordt toegewezen;

Wanneer uit graf en oceaan
Zijn ſtem de dooden op doet ſtaan;
Wanneer de rotſen berſtend kraken
En Volken uit het puin ontwaken;

Wanneer miljoenen vroolijk 't oog
Opheffen naar des hemels boog,
Hun regter zien en vol vertrouwen
In Hem hun grootſten Vriend aanſchouwen;

Wanneer miljoenen anderen daar
Hunne oogen neerſlaan voor 't gevaar,
Wanhopende zich zelf vervloeken,
Vergeefs vernietiging verzoeken;

Wanneer dan ook mij zijne ſtem
Herteven doet: zal ik dan Hem —
Mijn Regter! zien en mij verblijden? —
Zal, Heer! uw vonnis mij bevrijden? ...

Geef, dat mijn zonde mij berouw',
Ik in uw Zoon op U vertrouw',
Mij dagelijks oprecht bekeere,
En U, mijn God! — als Vader! eere:

Geef

Geef mij hier lijdzaamheid in smart
Bij JEZUS komst mij 't hoogst geluk!
Laat Heiland voor uw hemelkoren
Mij Gods genade — uw vrijspraak, hooren!

Tot eene toegift strekke nog:

TROOST DER EEUWIGEN LEVENS.

Roept van mijn post de dood mij af,
Eischt hij mijn lijk als buit voor 't graf,
Dan keert mijn geest, verblijd en vlug,
Tot God, die hem eens schiep, te rug.

Ik weet, dat, wie Hem dient met lust,
En Hem ook van zijn arbeid rust;
En elk, die leeft door zijnen Zoon,
Ook hopen kan op de eerekroon.

o Welk een troost in leed en druk!
o Welk een uitzigt op geluk!
God zelf te zien in 't eeuwig licht —
Van aangezigt tot aangezigt!

Hoe wacht mijn ziel een zalig lot,
Wanneer zij zich verblijdt bij God,
En JEZUS bij mijn naam mij noemt,
Voor all' zijne Eng'len zelf mij roemt!

Ik, die door zonde treure in smart,
Zal eerlang met een vrolijk hart
Mijn Heiland zien, door Hem van pijn
Verlost, onsterf'lijk, heilig zijn!

Dan ben ik vrij van alle kwaad;
Mijn blijdschap heeft dan perk noch maat:
Elk oogenblik nog meer verheugd,
Wordt onuitspreek'lijk dan mijn vreugd!

o Een-

o Eeuwigheid! o hoogst geluk!
Wat is toch tijdelijk leed en druk? —
Daar mijn Verlosser toch gewis,
Voor eeuwig, mijn Beloner is.

Mijn geest zijt lijdzaam, vroom, opregt
God leeft, God houdt, wat Hij toezegt;
Kort lijden, dat u voorbereidt,
Vergeldt Hij u met zaligheid!

KLEINIGHEDEN voor KINDEREN. Vertaald uit het Hoogduitsch van J. A. C. LÖHR. *Met Plaatjes. Te* Amsterdam, *bij* W. van Vliet, 1809. 234 *Bladz. De prijs is f* 2 - : — *en met gekleurde Plaatjes f* 2 - 12 —.

Weder een Boekje voor de lieve kleinen, het welk met aardige en wel uitgevoerde Plaatjes versierd, hun zekerlijk bevallen zal; en welks inhoud, juist naar hunne vatbaarheid geschikt, hun bij het vermaak ook nut kan aanbrengen, wanneer de goede voorbeelden, in dit Boekje geschetst, hen ter navolging uitlokken, wanneer de misslagen van andere kinderen, hier insgelijks verhaald, hun tot waarschuwing verstrekken, en wanneer andere opstellen, in dit Boekje voorkomende, hun kinderlijk verstand opscherpen, en hunnen weetlust doen aanwakkeren.

Wij zullen er een verhaal, ter proeve, uit overnemen, waartoe wij verkiezen Bladz. 60.

DE SCHOOLMEESTER.

„ ERNST was bijkans vijf jaar oud en zijn vader dacht, dat het nu haast tijd voor den kleinen jongen ware, om te leeren lezen."

„ Neen vader!" zeide ERNST met een potsig gelaat; „ dat leer ik niet!"

„ Niet!" vroeg zijn vader. „ Wilt gij dan in het geheel niets leeren? — Alle goede kinderen leeren gaarne lezen."

„ Neen, vaderlief!" hernam ERNST, „ ik leer het niet; want ik kan het reeds."

„ Zijn vader dacht, dat het met ERNST even zoo gelegen ware, als met veel andere kinderen, die een boek in de hand nemen, dan een aantal woorden wegrabbelen, zoo als zij hun invallen, en zich verbeelden, dat dit lezen zij. De vader wilde zijn kind aan het verstand brengen, dat daarin geenszins het lezen bestond — dat het hetzelve geheel anders moest leeren: maar ERNST voer voort te beweren, dat hij goed lezen kon, zoo als het behoorde."

„ Wel nu lees dan eens!" zeide de vader, terwijl hij een boek neemt en dit het kind voorhoudt. — „ Ziet gij wel, dat gij niet lezen kunt? Gij weet immers niet, wat daar staat!"

„ Ja, maar vaderlief! dit is mijn boek niet," antwoordde ERNST. „ Wacht, ik zal mijn boekje eens halen, als HENDRIK het niet weggesloten heeft, en dan zal ik u wel voorlezen."

„ Vader wist waarlijk niet, wat daaruit worden moest. Hij kon niet begrijpen, wat het zeggen wilde, dat ERNST een eigen boekje zou hebben, en wat HENDRIK daarmede te doen had. — Het zal zich echter wel ontdekken, dacht hij."

„ ERNST was de kamer uitgesprongen en keerde nu met een klein boekje terug."

„ Kom,

„Kom, vader! nu zal ik u iets voorlezen;" zeide ERNST, en begon aldus:

„De leeuw is een sterk dier, hetwelk enkel daarvan leeft, dat het andere dieren doodt en opeet. Hij woont in landstreken, waar het veel heeter is, dan bij ons, en onthoudt zich in groote bosschen en uitgestrekte woestijnen. Hij heeft eenen geweldigen muil vol groote tanden, sterke klauwen, waarmede hij andere dieren ter neder werpt en vasthoudt, en eenen langen staart."

„Kijk maar hier, vader!" zeide ERNST, terwijl hij zijnen vader het boek voorhield; „hier kunt gij ook zien, hoe het beest er uitziet."

„Vader stond verbaasd. ERNST moest nog wat lezen, en ook dat las hij goed. Nu zocht vader zelf hem een klein stukje op, en ERNST las dat stukje ongelijks vrij goed."

„Wie heeft u dan toch lezen geleerd, mijn lieve jongen?" vroeg de vader verwonderd.

„Broeder BENDAM heeft het mij geleerd, vaderlief!" antwoordde ERNST.

„In der daad, die goede jongen had zich alle moeite gegeven, om ERNST te leeren lezen; een einde zijne ouders daarmede te verrassen en hun heimelijk een genoegen te verwekken. Hij had voor zijnen broeder een klein boekje gekocht — een van zijne vrienden had het hem bezorgd — en zoo vaak hij uit de school kwam, ging hij met ERNST in een bijzonder vertrek en onderrigtte hem. HENDRIK was een ijverig leermeester, die echter eerst zijnen vader deze kunst afgeleerd had, en ERNST was een vlijtig leerling. Als de les gedaan was, dan speelden onderwijzer en leerling met elkander."

„De vader verwonderde zich, waarom hij niets van de geheime school gemerkt en waarom ERNST er niets van gezegd had. Doch weldra vernam hij van zijne oudste dochter, die ook een weinig mede

ge-

geholpen had, dat HENDRIK het zijn broertje vast had ingeprent, om er hunnen ouders geen woord van te zeegen, alvorens vader jarig werd. Op dien verjaardag nu had KAREL, ware het verhaalde voorval niet gebeurd, tot zijnen vader moeten gaan, hem zeggen: „vader! ik kan lezen!" en daardoor deszelfs vreugde op eenen zoo plegtigen dag moeten vergrooten."

„Vader was geheel verrukt van blijdschap. Zulk een genoegen, en dat zoo onverwacht te zullen smaken, had hij zich niet voorgesteld. Thans verbood hij aan al de kinderen, om er HENDRIK iets van te laten blijken, dat zijn geheim uitgelekt was. Sleches tot aan den middag toe moesten zij zwijgen."

„Evenwel vertrouwde de vader zijne kleine babbelaars niet volkomen. Hij wachtte HENDRIK op, toen dezelve uit school kwam, en nam hem benevens KAREL met zich in den tuin, alwaar hij tot dien tijd met hen bleef."

„De tafel was gedekt, toen vader met de beide kinderen te rug kwam, doch in de plaats van HENDRIKS gewonen stoel stond thans een leuningstoel, waarop eenige kussens lagen. Voor dien stoel op de tafel stond eene taart, en ter zijde van de taart een wijnglas."

„HENDRIK keek dat alles met verwondering aan, en vraagde eindelijk, wat dit te beduiden had en wie heden op zijne plaats zou zitten eten?"

„Op uwe plaats" antwoordde zijn vader, „zal heden een schoolmeester het middagmaal houden, dien ik zeer lief heb en welke mij een zeer groot genoegen verschaft heeft. Daar hij echter een klein mannetje is, zoo heb ik eenige kussens op zijnen stoel doen leggen."

„Wel vader!" zeide HENDRIK, „dat moet zeker een zeer klein mannetje zijn. Hij kan nauwe-

welijks grooter wezen dan ik. — Waarlijk, dat moet er grappig uitzien. — Als ik maar niet lach?"

„Vooral niet, vooral niet!" hernam de vader. „Er mag niemand van u allen lagchen. Gij zoudt anders niet alleen den braven schoolmeester beleedigen, maar ook mij zeer grieven; want, ik herhaal het, ik heb hem zeer lief. Zekerlijk is hij geen haarbreed langer, dan HENDRIK; maar wat doet dat er toe? hij kan immers nog groeijen!"

„Groeijen?" wilde HENDRIK juist vragen — maar op dat zelfde oogenblik bragt men de soep op tafel en hij vroeg, in plaatse daarvan: „Waar blijft dan toch de gast?"

„Eenen gast hebben wij niet en de schoolmeester zijt gij zelf!" antwoordde de vader, terwijl hij HENDRIK om het lijf vatte en op den stoel zette."

„Smakelijk eten! smakelijk eten! mijn Heer de Schoolmeester!" riepen al de zusters en broeders als om strijd, terwijl zijn oudste zuster eenen krans voor den dag haalde en haren broeder daarmede kroonde."

„HENDRIK wist niet, wat er met hem geheurde. Met een vragend oog keek hij zijne ouders, zusters en broeders aan en allen lachten hem vriendelijk toe."

„Wat moet dit dan toch bedniden?" vroeg HENDRIK.

„Dat beduidt," antwoordde de vader, dat gij een lieve jongen zijt, die zijnen vader eene vreugde verwekt en zijn broertje ERNST heimelijk lezen geleerd heeft."

„Nu begreep onze schoolmeester alles klaar en duidelijk. „Maar gij zijt het te vroeg gewaar geworden, vaderlief!" zeide hij; dat is jammer! ERNST moest eerst op uwen verjaardag gelezen hebben. — Hij heeft toch niet kunnen zwijgen!"

„Va-

„ Vader verklaarde hem thans, hoe het uitgekomen was, en verzekerde hem tevens, dat zulk een genoegen ieder dag en uur oneindig veel waarde voor hem had."

„ Men hield een vrolijk middagmaal; de schoolmeester, de kleine scholier, die thans naast hem zat, de ouders, broeders en zusters — zij waren allen, allen ten uiterste vergenoegd en gelukkig."

„ HENDRIK echter heette sedert dit geval in huis bestendig de schoolmeester; zijne ouders zelfs bestempelden hem dikwerf met dien naam, en HENDRIK verheugde zich telkens, als hij dus genoemd werd."

Ouders, die hunnen kinderen op Nikolaasavond, of Kersdag of Nieuwjaar een presentje, het welk den kinderen tevens nut kan aanbrengen, schenken willen, kunnen daartoe met dit boekje regt hun inzigt bereiken.

BIJ HET GRAF des Christen-Leeraars P. VAN DER WOLK. *Gestorven den 20sten der Hooimaand* 1809. *te* Groot-Ammers. *Te* Dordrecht, *bij* A. Blusse & Zoon, 1809. 8 *Bladz. In gr. Octavo. De prijs is f* -4 —

Een recht hartelijk Dichtstukje, het welk eenvoudig en kunsteloos, maar vol gevoel, getuigt van de aandoeningen van eenen vriend, bij het afsterven van zijnen vriend, wiens gedachtenis, hem dierbaar, hij, onopgesmukt en zonder vleijerij, op deze wijze voor zich en anderen verlevendigt.

De Dichter A. DE KONING herinnert zich de vriendschappelijke verkeering met den overledenen.

„ *Hem, die hem zijn gebreken toonde!*
En met de zachtste hand genas;
Die, in de vreugd en in de smarte,
Hem, meerder, dan een Broeder was."

Van den lof zijnes overledenen Vriends gewaagt hij met bescheidenheid, op deze wijze:

„ *Gij, die, op den gewijden kansel,*
Mijn vriend en broeder hebt gehoord,
Wat moed, wat vuur blonk uit mijne oogen!
Wat krachts bezielde ieder woord!"

„ *Hij boeide d' aandacht aan zijn woorden,*
Van elk, die 't Christendom vereert;
En zocht om menschen te behagen,
Heeft nimmer toch zijn hiel ontwerd."

„ *Hij stelde* JEZUS *reine leer,*
Gezuiverd van het schoolsche schoon,
Ontdaan van menschelijke wijsheid,
In alle hare kracht ten toon."

Vervolgens wekt hij de Gemeente en des Leeraars vrienden op, om hun verlies te beweenen, beklaagt maar troost tevens de nagelatene Weduwe, en sluit eindelijk zijn Lijkdicht met deze Coupletten:

„ *Gij zijt reeds zalig, o Geliefde!*
Verheerlijkt reeds, mijn Broeder! gij!
Uw geest ontvlood mijn aardschen kerker,
En leeft, en denkt, en werkt nu vrij."

„ *Uw geest, zoo menigmaal beproevend,*
Een vlugt, voor de aarde te ver, te hoog,
Leeft thans in 't vol genot van vreugde,
Die 't hier vergeefs te vinden poogt."

„ *Hoe*

„ *Hoe wordt uw kennis thans vermeerderd,*
En met die kennis uw geluk!
En ik, mijn Broeder! ach! hoe weinig
Weet ik, bij zoo veel zorg en druk!"

„ *Zou 'k u uw hoog genot misgunnen?*
Neen — 'k wensch u nooit op aarde weer:
Ik zing, met tranen in mijn' oogen,
Mijn broeder is geen sterfling meer!"

„ *Eens, als Gods stem de graven opent,*
Snel ik u vrolijk te gemoet;
Die hoop op 't zalig wedervinden,
Versterkt mij in den tegenspoed.

„ *De vriendschap, die ons zaam vereende,*
Bloeit, door geen scheiding uit geteerd;
Eens zetten we onze teedre vriendschap
Vertrouwlijk in den hemel voort."

„ *Slaap zacht, o Dierbre, Eedle, Goede!*
Gods eng'len waken bij uw graf:
Wacht, in het huis van JEZUS *Vader,*
*Uw thans bedrukten broeder af."

GESCHIEDENIS van den HUZAAR ZWARTMANTEL, door C. G. SALZMANN. *Uit het Hoogduitsch. Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij, 1809. 320 *Bladz. In Octavo. De prijs is f* 2-8-

„ De Godvruchtige SALZMANN," zoo schrijft de Uitgever der Hollandsche vertaling van dit Werkje in zijn *Voorbericht*, en wij zijn met hem van de-

zelfde meening, waarom wij niet beter doen kunnen, dan zijn Voorberigt hier te plaatsen, om dit Werkje en deszelfs belangrijkheid aan onzen geëerden Boekzaal-Lezer te doen kennen en aan te bevelen, gelijk het verdient: „De godvruchtige SALZMANN, die, door zijne algemeen nuttige werken, ook onder ons, zoo veel goeds gesticht heeft, schreef voor eenigen tijd een *Uitvoerig Verhaal, hoe* ERNST HAVERVELD *van een' boer een vrijheer geworden is*, welk Werkje ook, in den jare 1806, bij den drukker dezes, in onze tale uitgegeven en met buitengemeene graagte in ons Vaderland ontvangen is. Het oogmerk des Schrijvers was om, door middel van hetzelve, zijnen lezeren eene zinnelijke en aanschouwelijke voorstelling te geven, dat het niet alleen 's menschen onvermijdelijke pligt zij, maar dat het ook in zijn vermogen sta, door eene aanhoudende beteugeling zijner begeerten, zich allengs meer en meer tot Heer over zich zelven te verheffen, en dus allengs meer en meer dat gene te worden, wat Rede en Christendom beide van hem vorderen, dat hij door toenemende nadering eenmaal worden moet."

„Maar zal de mensch op dezen moeijelijken weg van zelfbeheersching met vaste schreden voortgaan; dan moet zijn geloof aan Godsdienstige waarheden bijzonder sterk zijn in *een onbepaald vertrouwen op de Goddelijke Voorzienigheid*. Hij moet zich opöphoudelijk, bijzonder in tijden van tegenspoed, levendig voor den geest brengen, dat *alles wat God doet, wel gedaan is;* want zonder dit geloof, bezwijkt de zinnelijke zwakke mensch, voorál in deze kommervolle dagen, niet zelden op den moeijelijken weg van Christelijk godsdienstige deugd."

„Om zijne lezers in dit heilmoedigend geloof te versterken, schreef de menschkundige SALZMANN de *Geschiedenis van den huzaar Zwartmantel*,

welke wij in de volgende bladen onzen landgenooten, aanbieden, als eene gepaste en zelfs in vele opzigten noodzakelijke wedergade van den voorheen uitgegeven ERNST HAVERVELD. Waarlijk werd immer een woord op zijnen tijd gesproken, dan is het thans SALEMANNS aanschouwelijke en levendige voorstelling der Bijbelwaarheid: *Alles wat God doet dat is wel gedaan.* Ja, door dit geloof kan de naar volmaking in heiligheid strevende Christen, onder alle omstandigheden en moeijelijkheden van dit rampvolle leven, zelfs in den gedwongen soldatenstand, meer en meer vrij, meer en meer volmaakt worden in Christelijke deugd."

Nog meldt hij ons, dat van dit Werkje waarschijnlijk nog een tweede Deeltje volgen zal; het welk wij insgelijks onderstellen, dewijl anders dit Werkje liever *de Geschiedenis van den braven Schoolmeester* LICHTENECHT mogt heeten, welken den hoofdpersoon in dit Stukje uitmaakt, met wiens dood en begrafenis het zelve eindigt; nadat zijn levensloop, volgens hetgeen hij steeds te kennen gaf, bewezen had: *dat al wat God doet, wel gedaan is.* De Huzaar ZWARTMANTEL, die een schoonzoon is van dezen Schoolmeester verschijnt slechts in het begin en op het einde van het Werkje, daar hij bij zijne vrouw en haren vader t'huis komt, en dus verlangt de Lezer, volgens den Titel, ongetwijfeld meer van hem te zullen vernemen. Ook zijn er in dit Deel meer gapingen in de Gebeurtenissen, waaromtrent men eene ontknooping verwachten moet.

Dit Deel vangt aan met een Verhaal, hoe de Huzaar ZWARTMANTEL, in Pruisischen dienst, in den zevenjarigen oorlog eenen Oostenrijkschen Huzaar vechtende nederhouwt, maar door menschelijk medelijden gedreven, deszelfs kind van de moeder overneemt, om het als het zijne te verzorgen, deze jongen heet JOZEF, en is volslagen een

kind der natuur, geheel ruw en zonder eenige opvoeding. ZWARTMANTEL zendt denzelven met een adres het welk hij aan de menschen vertoonen moest, aan zijne vrouw. Eindelijk ontmoet de jongen MATTHEUS LICHTKNECHT, den zoon van den Schoolmeester LICHTKNECHT, die, zijn been in den krijg, in welken hij ook als Huzaar gedient had, verloren hebbende, met een houten been op weg naar huis was, die het kind medeneemt, het welk nu in het huis van dien Schoolmeester wordt opgevoed.

Met het Verhaal van de wijze dezer opvoeding en andere zaken, het huisgezin van vader LICHTKNECHT betreffende, is de Lezer gevorderd tot Bladz. 138. alwaar de dochter van den Schoolmeester LOUISE, VROUW VAN ZWARTMANTEL eenen brief van haren man ontvangt, welken wij hier zullen plaatsen, om dat hij het karakter van ZWARTMANTEL ontdekt.

„Mijne lieve, goede LOUISE!"

„Wanneer gij dezen gezond ontvangt zal het mij van harten lief zijn. Ik ben, GOD dank! ook nog gezond. Is de kleine JOSEPH gelukkig bij u aangekomen? ó, Neem hem in acht! zorg voor hem als of het uw eigen kind ware! Gij hebt altoos naar kinderen gewenscht; nu hebt gij er op eenmaal een gekregen, en daarbij een, dat al spreken en loopen kan."

„Ik ben verpligt voor den armen JOSEPH te zorgen, dewijl ik zijnen vader het leven benomen heb. — Ik zend u ook hierbij het horologie, dat ik zijn vader, toen hij dood was, ontnam: bewaar het voor hem en geef het hem wanneer hij groot is. — De 200 daalders, die gij in het kistjen zult vinden, zijn voor u, lieve LOUISE! ik zonde u gaarne meer zenden, als ik meer had: neem dit gezondene met een gerust geweten aan — want het is geen zon-

door-

den geld. — ik heb het noch burger noch boer afgenomen."

Toen wij in den voorledenen herfst uit Bohemen terug trokken, plonderde mijne Kompagnie een dorp uit: en — wilt gij weten wat mijn deel van de buit was? — *één kus*.... Nu, zie maar zoo donker niet, lieve vrouw! loes liever verder."

„ Mijne kameraden vielen alle in de huizen; doch ik ging slechts op een los, alwaar een oude grijze man in de deur stond en, wanhopig, de handen wrong: „ Vrees niet, grijsaard!" zeide ik: „ u zal geen leed geschieden;" en met deze woorden trok ik mijn sabel uit en hield de wacht voor zijn huis. Zoo menig kameraad als zich bij mij vertoonde, riep ik hem toe: „ Terug, dit huis plunder ik." Zij zetten alsdan groote oogen op, maar ik keek hun eens scherp in 't gezigt, beet op mijne tanden en toonde hun den blanken sabel: geen hunner had lust mij gezelschap te houden: alle trokken af — en, toen zij alle weg waren, trok ik ook af. „ Vaarwel, oude man!" riep ik hem toe. De grijsaart kwam uit zijn huis, viel mij om den hals en gaf mij een kus. Dit was de kus waarvan ik zoo even sprak, en deze kus smaakt mij nog altoos goed: — haat mij de.....! Hé, daar had ik haast gevloekt; — doch, de gelegenheid ter zijde: zulk een kus is mij liever dan de buit dien mijne kameraden medegesleept hebben. Uw vader zal meesmuilen als hij dit leest."

„ Maar nu zal ik u zeggen, hoe ik aan dat geld gekomen ben. Ik stond, aan den ingang van een bosch, op schildwacht; een Croëaar, die, onder mijnen post, voorbij wilde sluipen, om te reconnoiseeren, leide ik nader en nam hem zijn geld af: — dit mag ik van regtswege doen; want, onze Ritmeester zegt altijd: „ Het geld, dat de soldaat den vijand afneemt, dat is zijn *jura stolæ*." Met dit alles is het soldatenleven toch een ellendig le-

ven: dag noch nacht heeft men rust: honger en kommer vergezellen ons overal: een eeuwig moorden en rooven is ons handwerk: menschen vernielen, die ons nooit eenig leed gedaan hebben: — ik ben het dikmaals regt moede; doch, wat zal ik doen? — ik moet met geduld mijn tijd afwachten. Mijn eenigste troost is de Godsdienst, die mij uw goede vader ingeprent heeft: geef hem een kus van dankbaarheid voor mij!"

„ (Bij deze woorden sloeg LOUIZE haren arm om des vaders hals, kuste hem en zeide: „ Ik zal de boodschap oogenblikkelijk overbrengen.") "

„ WAT GOD DOET DAT IS WELGEDAAN, waren de woorden die hij mij op reis mede gaf, en daar troost ik mij mede, en zoo dikwerf ik verdrietig word, denk ik, het is de wil des hemels dat ik soldaat ben — en dan is het goed."

„ Het zal gewis zoo moeten wezen dat ik soldaat ben. Ik ben een geheel ander mensch geworden; voorheen bad ik ook wel mijn morgen- en avondgebed, ja, maar mijn hart wist niets van dit alles; ... maar nu kan ik beter bidden. Leg ik mij op mijn strooleger neder, dan moet ik mij bereid houden, indien mij de vijanden overvallen. Sta ik op, dan is het marsch, terwijl de kogels mij om de ooren fluiten. Zóó, lieve LOUIZE! leert men regt hartelijk bidden. „ Vader! in uwe handen beveel ik mijnen geest!" Zóó denk ik ook altoos als ik mij nederleg en als ik opsta; zoo denk ik wanneer ik in den slag moet; zoo denk ik als ik op mijn post sta. Gij noemdet mij altoos een oude grombeer — staat u dit nog wel voor? Nu, laat ik maar eerst weder bij u zijn, dan zult gij ondervinden dat ik zoo vroom ben geworden als een lammetje. Ik zie het nu eerst regt in, welk eene goede, brave vrouw gij zijt; ik heb u nu ook nog wel tienmaal zoo lief als voorheen. Was ik maar eerst weder bij u. WAT GOD DOET DAT IS WELGEDAAN. Kom ik weder bij u dan

zal

zal ik u op mijne handen dragen; doch, heort gij dat ik gebleven ben, denk dan: WAT GOD DOET DAT IS WELGEDAAN. — Vaar wel, beminde vrouw!

Ik blijve uw getrouwe man

HANS ZWARTMANTEL."

„ LOUIZE had, gedurende het lezen van den brief, haren geheelen zakdoek nat geweend, en den ouden man waren de oogen mede nat geworden; eindelijk zeide hij tegen LOUIZE: „ Wel nu, als uw man goed en vroom door den oorlog geworden is, dan komt het er immers al weder op uit: WAT GOD DOET DAT IS WELGEDAAN. Laat ons nu het kistjen eens openmaken, dat uw man u gezonden heeft." Het geschiedde, en men vond er een fraai goud horologie in, in welks kast het pourtrait van eene schoone jonge vrouw lag. „ Van dit horologie," zeide de oude man, „ moet JOSEPH niets weten; wij zullen het voor hem bewaren, tot hij oud en wijs genoeg is om de waarde daarvan te beseffen." "

Onder de overige bijzonderheden, welke verhaald worden is het plunderen van het Dorp door *Kroaten* en het loffelijk gedrag van den Schoolmeester bij die gelegenheid, die zich echter tevens aan zijne spreuk houdt: *Wat God doet, is wel gedaan*! Onder het geplunderde was ook het horologie van JOZEF, doch het zelve werd kort daarna terug gebragt van een Huzaren Officier, die zich veel aan JOZEF laat gelegen zijn, en die waarschijnelijk met een volgend Deeltje nader bekend zal worden; ook vinden wij reeds *Blads.* 285. dat hij de Overste HORVATH heet.

Bij deze gelegenheid kwam een Brievetasch van ZWARTMANTEL in handen van het huisgezin, zijnde die door een *Kroat* achter gelaten, wien zij hadden geherbergd. Men vond daarin eenige aanteekeningen van ZWARTMANTEL, welke weder deszelfs braaf karakter vertoonen. Men las er het volgende:

Den 5den April.

Met GOD willen wij daden doen.

Den 11den dito.

Alſchoon ik in duistere dalen wandele, ik vrees geen ongeluk; want gij zijt bij mij. Uw ſteun en ſtaf troost mij.

Den 15den dito.

Is GOD mijn ſtaf,
Wil GOD mijn redder wezen!
Dan heb ik aard noch hemel iet te vreezen,
En waeht kloekmoedig alles af.

Den 16den dito.

Bij GOD is niets onmogelijk.

Den 22ſten dito.

Werpt uw vertrouwen niet weg, 't welk een groote belooning heeft.

Den 29ſten dito.

Laat mij niet tot ſchande worden, op dat zich mijne vijanden over mij niet verheugen.

Den 30ſten dito.

Onder uwe zorgen,
Wacht ik ieder morgen
Elken vijand af.

Den 2den Mej.

In uwe handen bevele ik mijnen geest; gij hebt mij verlost Heere, gij getrouwe GOD!

Den 9den dito.

GOD is getrouw, hij laat u niet in verzoeking komen boven uw vermogen, maar zorgt in tegendeel dat de verzoeking zulk een einde neme, dat gij ze dragen kunt.

Den 10den dito.

Ik ligge en ſlape en ontwake; want de Heere zorgt voor mij.

Den 11den dito.

Ik vreeze voor geen honderd duizenden welken zich rondom tegen mij legeren.

Den

Den 14den Meij.

Zoo 't wereldrond vol duivels waar,
Gereed ons te verslinden;
Zij krenkten mij geen enkel haar,
God stuit hun onderwinden.

Den 17den dito.

Ik ligge en slape geheel gerust; want gij alleen, Heere! helpt mij dat ik zeker wone.

Den 18den dito.

Gij Heere zegent den regtvaardigen, gij bedekt hem met uwe genade, als met een schild.

Den 19den dito.

Mijn schild is bij GOD, die de vrome harten bijstaat.

Den 21sten dito.

Geen worm vergaat,
Heer! zonder uwen wille;
Dat ik mijn hart met dezen troost dan stille:
Dat het alleen in uw bescherming staat.

Den 22sten dito.

Mijne ogen zien steeds naar den Heere, want hij zal mijnen voet uit het net trekken.

Den 23sten dito.

De Heere is mijn licht en mijn heil; voor wien zoude ik vreezen? De Heere is mijn levenskracht, voor wien zoude ik beven?

Den 25sten dito.

De Engel des Heeren legert zich om hen, die hem vreezen, en helpt hen uit hunne benauwdheid.

Den 29sten dito.

Beveel den Heere uwe wegen en hoop op hem, hij zal het wel maken.

Den 1sten Julij.

Offschoon ook alle duivels
Mij wilden wederstaan,
Zoo zal toch zonder twijfel
GOD niet te rugge gaan.

Den 4den dito.

GOD is onze toevoorzigt en sterkte, een hulp

hulp in de hoogſte nooden welke ons kunnen treffen.

Den 5den Junij.

Sluit mij in uwe voorzienigheid in
Zoo ben ik dood en leef.

Eindelijk bij het ſlot van dit Stukje komt ZWARTMANTEL zelve te huis, en onmiddelijk, daar op ſterft de goede Schoolmeester LICHTKNECHT, met wiens begrafenis en de Lijkreden over hem gehouden, dit Stukje eindigt.

Waarſchijnlijk dus zal er nog wel een tweede Deeltje volgen. Ondertuſſchen bevat dit eerſte zeer veel goeds, en is zijnen Schrijver SALZMANN waardig. Mogt het veel gelezen worden, en veel nuts ſtichten! Inzonderheid onder den ſoldatenſtand!

LETTER-NIEUWS.

Bij den Boekverkooper J. Tiel, op den Zeedijk te *Amſterdam*, is van de Pers gekomen en alom verzonden:

a.) J. K. LAVATER, *Leerrede over* 1 *Joann.* IV: 16*b*. *God is Liefde;* benevens eenige Liederen *over de Liefde. Nu eerst uit het Hoogduitsch vertaald.* — Behalven het belangrijke van de *Leerrede* en de *Liederen* zelve, heeft de Vertaler in zijn *Voorberigt*, nog *twee bijzonderheden* betrekkelijk den grooten LAVATER uit achting, medegedeeld, welke zijne boogachters niet dan aangenaam kunnen zijn; als ook een *Lijkdicht* ter zijner gedachtenis, de prijs is 12 ſtuiv.

b.) GOEDDORP, *of het voorbeeld van een Christelijke Landgemeente. Een boekje voor alle klaſſen der Maatſchappij: in Gezangen tot Nut en Vermaak*, op bekende Zangwijze. — Ten einde dit Werkje deszelfs bedoelde *Nut* zal bereiken, is hetzelve op den matigen prijs van 8 ſtuiv. geſteld.

c.) G. GESZNER (Schoonzoon van LAVATER) *Godsdienſtig Handboek voor Lijdende Christenen*, 1ſte Stuk, de prijs is *f* 1-14—

d.) JEZUS CHRISTUS, *de Heiland der Wereld, ons* ALLES. Uit het Hoogd. door een *Hervormd Leeraar*, 1ſte Stuk, à *f* 1-8— In de *Boekzaal* voor October, laastl: vind men het doel en ſtrekking van dit Werk, gepaard met eene allerguntigſte aanprijzing van hetzelve. —

Bij

Bij de Wed. G. Warnars te *Amſterdam*, wordt heden uitgeven. *Schets der Chriſtelijke Leere ontworpen tot een Leidraad bij het Onderwijs van Aankomelingen*, door C. J VAN RHIJSWIJK, Lid van de Koninklijke Maatſchappij der Wetenſchappen te *Haarlem*, en Predikant bij de Doopsgezinden te *Joure*. In kl 8vo. de prijs is *f* 1 - 5 — Bij bovengemelde zijn mede nog te bekomen *Vragen over den Godsdienst, tot onderwijs der Jeugd geſchikt*, door de Leeraaren der Doopsgezinde Gemeente te *Harlingen*, à *f* 1 - 5 — Als mede *Beknopt Vertoog van gelijkluidende getuigenisſen der H. Schrift over de voornaamſte ſtukken der Chriſtelijke Leere*, door G. ABRAHAMS, de prijs is *f* - 12 —

J. van der Heij, Boekverkooper te *Amſterdam*, heeft onder anderen in dit jaar uitgegeven,

I. *Anekdoten* en *Karaktertrekken*, uit de merkwaardige oorlogen tuſſchen de Franſchen, Pruiſen en Ruſſen in de jaren 1805. 6. en 7. derde Stukje met eene Plaat. Van de twee eerſte Stukjens zijn nog eenige weinige Exemplaren te bekomen.

II. *Anekdoten* en *Karaktertrekken*, alsmede Hiſtoriſche Tafereelen enz. uit den oorlog tuſſchen de Franſchen en Oostenrijkers in dit jaar 1809. Vierde Stukje met een Plaat.

III. I. L. EWALD *Karakterſchetſen van ſommige Perſonen, voorkomende in de Lijdens-Geſchiedenis van JEZUS, met betrekking tot hunne gezindheden jegens Hem.*

IV. —— —— *Godsdienſtig Handboek voor Christen-Vrouwen en Dochters.*

V. —— —— *Voorlezingen over de Opvoeding der Jeugd.* Uit het Hoogd. door J. VAN WIJK ROELDZ. Iſte Deel.

VI F. FOCK, *Noach, in zijne Lotgevallen en Karakter beſchouwd*, (eene Verhandeling.)

VII. A. FOKKE SZ. *de wegen des Leevens, of de vraag welk beroep wilt gij kiezen? gedaan aan alle aankomende Jongelingen en toegewijd aan alle Ouders en Voogden*, met Platen 12vo.

VIII. —— —— *De Vaderlandſche Hiſtorie vermakelijk voorgeſteld.* Eerſte Deel, met Platen.

IX A. VAN KOTZEBUE, *Philibert of de betrekkingen*, een Roman, 2 Deelen, met Platen en Vignetten

X. C. G. SALZMANN, *de Geſchiedenis van den Huzaar*, ZWARTMANTEL, met Platen.

X. *Tafereel van Spanje en Portugal, met betrekking tot derzelver tegenwoordigen toeſtand*, met eene nieuwe Kaart van deze twee Rijken.

XII. *De Recenſent ook der Recenſenten.* IV. Deel voor den jare 1809.

Nog

Nog zijn bij bovengemelde Boekverkooper eenige weinige Exemplaren van de volgende nuttige en belangrijke Werken, te bekomen:

I. P. EROES, *de Peinzende Kristen*, 4 Stukken, met het Portrait van den Autheur.
II. G. BONNET, *Verzameling van Leerredenen*, 4 Deelen.
III. J. R. BOULLIER, *Leerredenen*.
IV. I. CLARISSE, *Verhandeling over den H. Geest.*
V. ——— *Over den Brief van Jakobus.*
VI. ——— *Leerredenen.*
VII. E. EVANSON, *de strijdigheid der Evangelisten onderzocht.*
VIII. J. L. EWALD, *Leerredenen*, 2 Deelen.
IX. ——— *De Christen bij de groote Wereldverandering.*
X. ——— *Godsdienstig Handboekje voor de Jeugd.*
XI. J. GLATZ, *de verstandige Christen in booze tijden.*
XII. IJ V. HAMELSVELD, *de Geschiedenis der Joden*, 2de Druk.
XIII. W. L. KRIEGER, *Gesprekken en Overdenkingen over de Opstanding en Hemelvaart van JEZUS CHRISTUS*, als mede *over het Pinksterfeest.*
XIV. LEULIETTE, *Verhandeling over den invloed der Kerkelijke Hervorming in de 16de Eeuw.*
XV. B. VAN MARKEN, *Het Leven van Joseph*, 2 Deelen.
XVI. ——— ——— *over Romeinen XI.*
XVII. A. H. NIEUMEIJER, *Volks en beoefenende Godgeleerdheid.*
XVIII. J. PRIESTLEIJ, *de Echtheid der Evangelien bewezen tegen* EVANSON.
XIX. J. G. ROSENMULLER, *Christelijk Huis en Handboek.*
XX. ——— ——— *Historisch bewijs voor de waarheid van den Chr. Godsdienst*
XXI ——— ——— *Trapswijze voortgang der Godlijke Openbaring.*
XXII. H. SANDER, *Christelijk Handboek ter bevordering van ware Godzaligheid*
XXIII. J. SERENIUS, *Getuigenissen van JEZUS*, getrokken uit de Geschriften der Heidenen, en voornamelijk uit *Flavius Josephus*, bij een verzameld.

Bij de Erve J. Thierrij en C. Mensing, Boekverkoopers in *'s Hage*, word voor den verminderden prijs van *f* 2: 18 — in plaats van *f* 6: 10 — zoo lang de voorhanden zijnde Exemplaren toereikend zijn afgeleverd; COLONNE's *Natuurlijke Historie van het Heelal*, behelzende eene naauwkeurige beschrijving van het merkwaardigste dat aan den Hemel en op de Aarde gevonden wordt. Mitsgaders de Verklaring

ring van de wonderbaarſte en ongemeenſte uitwerkſels der Natuur, uit het Franſch, doorgaands vermeerderd door P. LE CLERCQ, en met verbeterde Aanmerkingen verrijkt, door P. BODDAART, M. D. 4 Deelen in 8vo. groot fatsoen 1600 bladz. en verſierd met Pl. Dezelve zijn mede te bekomen te *Amſterdam*, bij L. van der Burgh, Brave, Tol en van Vliet; *Haarl.* Auguſtini en Beets; *Dord* Bluſſé, van Braam en Bonte; *Utr.* Terveen en Paddenburg; *Leijden* Honkoop en Du Saar; *Delft* de Groot; *Rotterdam* Cornel, Holfteijn, Hendriksen en Vis. Ook wordt bij dezelven uitgegeven de tweede Druk der *kleine bijdragen tot bevordering van Wetenſchappen Deugd*, toegezonden aan ..... door Mr. H VAN ALPHEN, in gr. 8vo. à 36 ſt. Van de *Chriſtelijke Spectator* à *f* 2: 10 — *Predikt het Evangelium allen Creaturen* à *f* 2: 10 — *Proeven van Liederen en Gezangen voor den Openbaren Godsdienst*, 2 Stukjes, à 25 ſt en *Ter Gedachtenis* à 8 ſt. alleu van wijlen den gemelde Autheur zijn nog eenige Exemplaren te bekomen.

Bij S. Alter in de Lijnm. te *Utrecht* is van de Pers gekomen en alom in de meeste buiten Steden verzonden *Verh. over de Grootheid van JEZUS*, door E. RALAND, Pred. te *Wijk bij Duurſtede*, in gr. 8vo. à 20 ſt. — P. VAN WERKHOVEN, *bekzopt Handboek der Scheikunde*, in gr. 8vo. met Pl. *f* 2 - 10 — Nog zal gedurende dit jaar bij S. Alter werden afgeleverd aan de eerstkomenden tot de zeer goedkoope Prijzen de volgende Werken: I. POCOCKE *Beſchrijving van het Oosten en van eenige andere Landen*, in gr. 4to. 3 Deelen, 6 Stukken met 254 Pl. en Kaarte à *f* 18 — deſelve in 6 h. e. b à *f* 23 aparte Deelen à *f* 7 per Deel — II. HEARNE, *Landreize naar den Noorder Oceaan*, ter ontdekking van Kopermijnen in den jare 1769—1772 gedaan, in gr. 8vo. 2 Deelen met Pl. en Kaarte, à 36 ſt. — III HENNERT, *Uitgedeezne Verhandelingen over de Wijsbegeerte en fraaije Letteren*, in gr. 8vo 6 Deelen, à *f* 7 - 10 — IV. BEATTIE, *Grondbeginſelen der Zedelijke Wetenſchappen*, door HENNERT, in gr. 8vo 4 Deelen à *f* 4 - 10 — V. TIMMERMAN, *Gedichten met een Voorreden van* HENNERT, in gr. 8vo. à 12 ſt — VI. LEIBNITS, *Theodicée*, in gr. 8vo. 2e. Druk, 3 Deelen — à *f* 2 - 12 — VII. *Chriſtelijke Overdenkingen naar den tegenwoordigen toeſtand van ons Vaderland*, in gr. 8vo 3e Druk, à *f* 2 - 4 VIII G BONNET, *Voorbereidſelen tot Verkl. en Opheldering van Salomons Prediker*, 2e. Druk met een uitvoerige Voorreden en portret, in gr. 8vo. à *f* 2 - : — IX. J HINLOPEN, *Leerredenen, Overdenkingen, Vervolg van Overdenkingen en Gedachten*, in gr. 8vo. 4 Deelen, à *f* 5 - : — aparte Deelen à *f* 1 - 10 — MIDDE-

PEN

PEN 50 *Jarigen dienst, in eene Leerreden*, à 6 ſt. — X. VAN LOO, *Nieuwe en Nagelate Leerreden*, in gr. 8vo. 4 Deelen, met het portret, à *f* 6-:— XI. VAN LOO, *Kleine Schriften voor Vrienden der Menschheid en des Christendoms*, in gr 8vo. 2 Deelen, à 36 ſt. — XII. VAN LOO, *Gedachten en Gevoelens van een Christen*, in gr. 8vo. à 20 ſt. — XIII. VAN LOO, *de Eenzame Familie op de Ceyennes*, in gr. 8vo. à 12 ſt. — XIV. MEBIUS, *over Hoſea*, in gr. 8vo. à *f* 20 ſt. — XV MEBIUS, *Aanmerkingen over eene Verh. genaamd de leer der Verkiezing en Verwerping, eenvoudiger gemaakt*, in gr. 8vo à 12 ſt. — XVI. EWALD, *over de vraag behoeft de mensch vergeving van zijn zonde en wat leert den Bijbel ons daaromtrend*, in gr. 8vo. à *f* 10 ſt. — XVII. LESZ, *de Christelijke Zedekunde*, in gr. 8vo. à 20 ſt. — XVIII. NIEMEIJER en LAVATER, *Verh. over den Waasdom en de pligten eenes Christen Leeraar in kennis en ondervinding*, in gr. 8vo. à *f* 1-5 — XIX. SEILER, *over de Godheid van JEZUS CHRISTUS beide voor Gelovigen en Twijfelaaren*, in gr. 8vo. à *f* 2-:— XX. HERDER, *Brieven ter bevordering der Menſchelijkheid*, in gr. 8vo. à 20 ſt. — XXI. LAVATER, *twee Volksleeraars*, in gr. 8vo. à 15 ſt. — XXII. LAVATER, *over de pligten van een Christen Leeraar*, in gr. 8vo. à 6 ſt. — XXIII. LODESTEIJN en G. BRINKMAN, *Leerreden*, in gr. 8vo. à 12 ſt. — XXIV. *Samenſpraken der Dooden naar het Grieksch van Lucianus*, in gr. 8vo. à 9 ſt.

Bij N. Cornel, Drukker en Boekverkoper te *Rotterdam*, is heden van de Pers gekomen en alom verzonden:

VIII *Overdenkingen over het geſprek van Jezus met de Samaritaanſche Vrouw enz. Joh.* IV: 5—42. door M. J. VAN NIMWEGEN, Predikant op het Eiland *Rozenburg* en *Blankenburg*, de prijs a 18 Stuivers.

Bij P. H. Trap, Boekverkooper te *Leijden*; is gedrukt en door denzelven alom verzonden:

Natuurlijke Historie van het Rundvee in Holland, door J LE FRANCQ VAN BERKHEIJ, in gr. 8vo. vierde Stuk, derde gedeelte, met vier uitſlaande Platen, de prijs is bij inteekening *f* 5:10— Van de vorige Stukken zijn nog eenige te bekomen.

De reeds uitgegevene Stukken zijn ook te bekomen onder den tijtel: *Natuurlijke Historie van Holland*, door J. LE FRANCQ VAN BERKHEIJ, vierde Deel, tweede Stuk, enz. en ſtrekken dus, onder dezen tijtel, ter verdere kompleteering van dit Werk.

AAN-

AANGENAME EN BEVALLIGE GESCHENKJES VOOR KINDEREN.

Bij P. H. Trap, Boekverkoopor te *Leijden*, is nog gedrukt en alom verzonden:

I. *Leerzame Vertellingen en Deugdlievende Voorbeelden voor Kinderen*, benevens eenige Merkwaardigheden uit het Rijk der Dieren, in kl. 8vo. met 6 gekleurde Plaatjes, de prijs is 14 Stuivers.

II. D. ONDERWATER, *De Vriend der Kinderen*, of *een Bundeltje Gedichten voor het opkomend geslacht*, in 12mo. met 6 gekleurde Plaatjes, de prijs is 12 Stuivers.

Bij W. van Vliet, Boekverkooper te *Amsterdam*, is van de Pers gekomen en alom verzonden:

I. *Gebeden*, *Overdenkingen* en *Gezangen*, betreffende eenige gesprekken en woorden uit den mond van Jezus. *Een Huisboek voor Christenen*, door J. HAZEU CS. ZOON, eerste Deel, in gr. 8vo. à *f* 2-16—

II. *Kleinigheden voor Kinderen*, vertaald uit het Hoogduitsch van J. C. LÖHR, met eenige fraaije Plaatjes, in een klein Formaat, à *f* 2— Het zelfde Werkje, met gekleurde Plaatjes, in een proper Carton Bandje, à *f* 2-12—

III. De tweede Druk van *Uitgezochte Zedelijke Verhaalen*, voor de beschaafde Jeugd, met Teekening Plaatjes, in 8vo. à *f* 1-4

IV. De derde Druk van *De Kinderpligt en Zinnebeelden*, door J. HAZEU CS. ZOON, in 8vo. à *f* 1-2— Het zelfde Werkje, met Plaatjes, à *f* 2-4—

V. *Handleiding tot de Phijsiologie*, ofte, tot de kennis van het maaksel en van de werking der deelen, uit welke het menschelijk ligchaam is te zamen gesteld, door ADOLPHUS IJPEIJ, Hoogleeraar in de Geneeskunde, voornamelijk in de Ziektekunde en in de geneeskundige Praktijk, aan de Universiteit te *Franeker*, in gr. 8vo. à *f* 3-12—

VI. Het tweede Deel van *De Verbeteringen en Bijvoegsels tot het Sijstematisch Handboek der Beschouwende en Werkdadige Scheikunde*, door ADOLPHUS IJPEIJ, in gr. 8vo. met Plaaten, à *f* 5— Van de vorige Deelen dezes belangrijken Werks, zijn nog eenige Exemplaren te bekomen.

VII. *Handleiding tot de kennis en genezing van de Ziekten van het vrouwelijke geslacht*, door den Hoogleeraar J. J. VAN PLANK, uit het Latijn vertaald, in gr. 8vo. à *f* 2-4—

VIII. *Weervoorspellende Tafel* voor 1810. waarin, op eene leerzame wijze word aangetoond, hoe men door achtgeving op den Barometer, Thermometer, Wolken en Winden, de dagelijksche neijging van het weer, op een genoegzame ze-

kere grond vooraf kan bepalen, dezelve is thans zeer belangrijk, de prijs is 4 Stuivers.

Bij den Boekverkooper J. ten Brink Gz word uitgegeven: *Robinſon Cruſoe*, 3 Deelen, met Plaaten, à *f* 4-10— CAMPE, *Robinſon Cruſoe*, 2 Deelen, à *f* 2-10— *Sofia van Norman*, door A. BERG, à *f* 2-6— A. SIMONS, *Gedichten*, à *f* 2-4— ARNTZENIUS, *Dichtlievende Uitſpanningen*, à *f* 2:4.— TOLLENS, *Tuiltje van Dichtbloemen*, à *f* 2-4— *De Boode uit Thuringen*, 5 Deelen, *f* 5-12— *Pamela*, *Clariſſa* en *Grandiſon*, met Plaaten, à *f* 2-4— *Vaderl. Kindervreugd*, met Plaaten, 14 Stuivers.

ALTIJDDURENDE DATUMWIJZER.

Dit is eene geheel nieuwe *Chronologiſche Uitvinding*, om in één's, door het verſchuiven van één vakje, alle *Datums* van een *geheel Jaar* op derzelver *Dagen* te ſtellen, het geen bij de zogenaamde Eeuwigdurende Almanakken alle Weeken moet geſchieden, waardoor ze ras verſlijten, of bemorst en onbruikbaar worden. Daarbij heeft men van dezen Datumwijzer nog het voordeel, dat hij den afſtand van twee verſchillende Datums in weeken oogenblikkelijk aanwijst, zonder dat men behoeft na te rekenen; bij voorbeeld op Dingsdag den 7 Sept. of Dec. (1810) vraagt men den hoeveelſten is het heden over drie weeken? Met een oogopſlag ziet men den 28, en zoo ook omgekeerd, ſets het geen iedereen bij het regelen zijner zaken dikwerf te pas komt. Deze nuttige Machine, die tot een' Almanak voor alle Jaaren verſtrekt, en andere Kalenders onnodig maakt, is, ten blijk van echtheid, met des Uitvinders cachet gemerkt, en zoo beknopt als elegant ingerigt, zoo dat men dezelve in zijn Kantoor of Winkel kan ophangen, de prijs is één Zesthalf, en word uitgegeven te *Amſterdam*, bij P. G. en N. Geijsbeek, Boekverkoopers op de Lelijgracht, bij de Keizersgracht, No. 21.

AKADEMIE-NIEUWS.

AMSTERDAM.

Den 20ſten Nov. De Wel Edele Hooggeh. Heer J. H. VAN REENEN, tot Profeſſor *Juris civilis* aan het *Athenæum Illuſtre* beroepen, heeft heden deze waardigheid openlijk aanvaard, door het doen van eene plegtige Redevoering, *de Juris Romani*

in studio etiam nostris temporibus non intermittendo, bekleedende een bewoog, *dat de beoefening van het Romeinsche Regt, ook in onzen tijd, niet moet verwaarloosd worden.*

FRANEKER.

Op den 14den van Herfstmaand overleed zeer onverwagt te *Amsterdam*, de Wel Ed. Hooggel. Heer P. H. SWILDENS, bedient den jare 1797. Hoogleeraar in het Natuur- Staats en Volkerenrecht aan deze Universiteit, in den ouderdom van vier en zestig jaaren en ruim vijf maanden.

Aan de andere zijde heeft onze hooge School het genoegen, dat de Wel Ed. Hooggel. Heer S. ENS, Med. Doct. en tot hier toe praktizeerend Arts te *Leeuwarden*, zijnen Leermeester den Hoogleeraar J. MULDER, als *Professor Anatomes, Chirurgiae Artisque Obstetriciae* niet alleen is opgevolgd; maar ook reeds herwaarts overgekomen is, en een aanvang met zijne Lesfen heeft gemaakt.

GRONINGEN.

Den 8sten Nov. is na verdediging van zijn *Specimen Juridicum, de jure succedendi in bona alluvionis, ex principiis Codicis Napoleonei Hollandici*, tot Doctor in de Regtsgeleerdheid bevorderd de Heer W. H. VIJHUIS, *Davenirie-Transfalanus.*

SCHOOL-NIEUWS.

ENKHUIZEN.

Den 30sten van Wijnmaand is hier de Promotie der Latijnsche Schooljeugd verrigt. De zeer gel. Heer Rector J. C. FULTIUS, heeft eene Redevoering gehouden; *de insigni praestantia, ac multiplici utilitate literarum humaniorum.* Vet-

volgens heeft de voortreffelijke Jongeling G. SCHROOR georeerd, *de vita ac moribus Socratis Athenienſis.* Deze is met eenen ſchoonen eereprijs begiftigd, en naar de hooge School bevorderd, maar hij zal nog eenigen tijd het bijzonder onderwijs van den Rector genieten. Van de tweede tot de derde School is bevorderd J. MUNTENDAM, van de eerſte na de tweede A. BLOK en M. WACHTENDONK, zij hebben alle met vele bevalligheid hunne gratiarum actiones afgelegd. Een fraai Orgelmuziek heeft aan deze plegtigheid geenen geringen luister bijgezet.

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

MAASBOMMEL EN ALPHEN den 5den van Slagtmaand 1809. Na dat onze thans geliefde Leeraar J. A. MONHEMIUS, op den aaſten van Wijnmaand met zeer veel aandoening van ſpreker en hoorders afſcheid gepredikt had te *Nieuwland*, op het Eiland *Walcheren*, (van welke plaats wegens de tegenswoordige omſtandigheden geen berigt in de Boekzaal kan geplaatst worden,) met *Hand.* XX: 31, 32. *Daarom waakt, en gedenkt dat ik drie jaaren, [lang] nagt en dag niet opgehouden hebbe een iegelijk met tranen te vermanen. En nu, broeders, ik beveele u Gode, en den woorde zijner genade: die magtig is [u] op te bouwen, en u een erfdeel te geven onder alle de geheiligde.* Kwam dezelve tot ons over.

Daar wij zijn Wel Eerw. zeer begeerden, was het ons niet weinig aangenaam, hem des voormiddags in zijnen dienst onder ons te zien inzegenen,

nen, door zijnen waardigen Broeder D. P. J. MONHEMIUS, geacht Leeraar te *Buurmalsen* en (aan wien D. A. CARLIER, Pred. te *Winsen*, deze beurt had afgestaan,) met *Jes.* LII: 7. *Hoe lieflijk zijn op de bergen de voeten des genen, die 't goede boodschapt, die den vrede doet hooren: des genen die goede boodschap brengt van 't goede, die heil doet hooren; des genen die tot Zion zegt, uw' God is Koning.*

De Bevestigde verbond zich des namiddags aan ons met *Jes.* LV: 10, 11. *Want gelijk de regen en de sneeuw van den hemel nederdaalt, en derwaarts niet wederkeert; maar doorvochtigt de aarde, en maakt dat zij voortbrenge en uitspruite, en zaad geve den zaaijer, en brood den eter. Alzoo zal mijn woord, dat uit mijnen monde uitgaat, [ook] zijn, 't zal niet ledig tot mij wederkeeren: maar het zal doen 't gene dat mij behaagt, en het zal voorspoedig zijn [in] 't gene waar toe ik het zende.*

Beide plegtigheden zijn tot genoegen der hoorders afgelopen.

HORSSEN blijft als nog Vakant. Zie Aug. 1807.

RESSEN. Zie Oct. 1809.

ZALTBOMMEL.

ROSSEM den 2den van Wijnmaand. Op voorafgaande Collatie van den Hoog Weigeb. Heere R. VAN RANDWIJCK, Heer van *Rosfem &c. &c.* nadat DD. C. HEIJSTEK, W. L. VAN MEURS en G. J. ROOIJENS, Predd. te *Gameren*, *Zoelmond* en *Poederoijen*, voor die beroeping alhier beleefdelijk bedankt hadden, is onder ons tot Herder en Leeraar beroepen de Wel Eerw. Heere H. L. HOFFMANN, Pred. te *Mijdrecht*, welke beroeping door zijn Wel Eerw. is aangenomen.

ROSSEM den 12den van Slagtmaand. Wij hadden heden het genoegen, dat onze nieuwe Leer-

aar D. H. L. HOFFMANN, onder ons bevestigd werd door den Wel Eerw. Heer H. J. VAN NOUHUIJS, Pred. te *Hurwene*, met de woorden van Salomo, *Pred.* IX: 10. *Alles wat uwe hand vind om te doen, doet [dat] met uwe magt: want daar is geen werk, noch verzinninge, noch wetenschap, noch wijsheid in het graf, daar gij henen gaat.* De bevestigde begon zijn werk onder ons met den wensch van Paulus; *Gal.* I: 3, 4, 5 *Genade zij u en vrede van God den Vader, en onzen Heere Jezu Christo. Die hem zelven gegeven heeft voor onze zonden, op dat hij ons trekken zoude uit deze tegenwoordige boze wereld, na den wille onzes Gods en Vaders. Den welken zij de heerlijkheid in alle eeuwigheid. Amen.* Het werk van dezen dag is onder Gods zegen, gelukkig en tot stichting afgeloopen.

BRAKEL den 10den Oct. 1800. Op laatstleden Zondag had alhier eene ongewone plegtigheid plaats, welke op het voorbeeld van anderen aan de geëerde lezers van dit maandschrift word medegedeeld. Onze Leeraar w. L. VAN OOSTERZEE, die binnen weinige dagen van ons zal vertrekken, onderzocht in 't openbaar twee zijner leerlingen, zijnde de oudste Zoon en Dochter van een waardig Ouderen Paar, den Rentmeester M. G. HOFFMANN VAN HOVE, en Vrouwe IDA JOHANNA ADOLPHINA THOOFT, in de waarheden van den Christelijken Godsdienst, en in de voorschriften der Christelijke zedekunde, schoon er eene zeer groote menigte tegenwoordig was, toonden zij eene juist gepaste vrijmoedigheid, eene grondige kennis van de Godsdienstleer en van den invloed, welke die kennis op ons moet hebben. Op eene plegtige wijze werden zij daarop tot leden der Gemeente aangenomen, 't welk onze Leeraar beslooi met eenige korte aanspraken aan deze nieuwe Leden, aan hunne Ouders en aan de Gemeente zelve.

BRA-

BRAKEL den 29sten van Wijnmaand. Heden nam onze waardige Leeraar D. W. L. VAN OOSTERZEE, A. L. M. et Phil. Doct. van hier vertrekkende naar *St. Philipsland*, onder de Eerw. Cl. van *Tholen en Bergen op den Zoom*, een zeer gepast nadrukkelijk en liefderijk affcheid. Zijn Eerw. handelde over het betaamlijk verkeer van eene Gemeente, en van elk lid derzelve na het vertrek van eenen Leeraar, omtrent deszelfs Evangeliebediening, en dat naar aanleiding van *Openb* III: 3*a*. *Gedenkt dan hoe gij het ontvangen en gehoord hebt, en bewaart het, en bekeert u.* Hier toe worde ons genade geschonken, God vergezelle onzen vertrokken Leeraar met zijnen besten zegen, en geve ons eerlang eenen waardigen Leeraar weder! daar nu

BRAKEL Vakant is.

AMMERZODEN EN WELL Wijnmaand. De Predikant alhier O. VAN TRICHT, AZ. ontving in de voorledene maand eerst het aanbod, en vervolgens de volledige beroeping naar de gecombineende Gemeenten van *IJsbrechtum, Tjalhuizen en Tirks*, onder de Eerw. Classis van *Sneek*, welke zijn Eerw. eenigen tijd in beraad nam. Doch hij vond zich verpligt, zoo door den sterken en liefderijken aandrang dezer Gemeente, als door andere omstandigheden waarin zich deze Gemeente bevond, voor de vereerende beroeping te bedanken. Hij verbond zich wederom aan ons met eene Leerrede over 2 *Cor*. I: 24*b*. *Maar wij zijn medewerkers uwer blijdschap.*

TE WAARDENBURG is op vertoonde Collatie van den Hoog Wel Geboren Heere Baron VAN ALJLVA, Heere van *Waardenburg en Neerrijnen*, tot Herder en Leeraar beroepen de Wel Eerw. en zeer gel. Heere A. W. HASELAAR, V. D. M. te *Ter Aa*, en den 14den van Slagtmaand hadden wij reeds het genoegen, om onzen nieuwen

Herder en Leeraar onder ons te zien. Zijn Wel Eerw. werd bevestigd door den Wel Eerw. en zeer gel. Heere J. A. STERSO, V. D. M. te *Zals-Bommel*, met de woorden van PAULUS, 2 *Tim.* I: 7. *Want God en heeft ons niet gegeven eenen geest der vreesachtigheid, maar der kracht, en der liefde, en der gematigtheid.* En deedt zijne intreede met de ernstige taal van PAULUS *Hebr.* II: 3, 4. *Hoe zullen wij entvlieden, indien wij op zoo grooten zaligheid geen acht en nemen? dewelke begonnen zijnde verkondigd te worden door den Heere, aan ons bevestigd is geworden van de gene die [hem] gehoort hebben: God boven dien mede getuigende door teekenen en wonderen, en menigerlei krachten, en bedeelingen des Heiligen Geests, na zijnen wille.* Het werk van dezen dag liep met volkomen genoegen en zoo wij hopen met blijdschap en dankzegging tot God af.

EST staat Vakant te worden. Zie Oct. 1809.
VARIK staat Vakant te worden. Zie Oct. 1809.
AALST staat Vakant te worden. Zie Oct. 1809.
METEREN Vakant. Zie Oct. 1809.

ZUTPHEN.

OLDEN-KEPPEL EN KEPPEL BINNEN den 24sten Sept. Heden heeft onze waardige en geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. H. SANDBERG van ons afscheid genomen. Hij predikte bij die gelegenheid *Pred.* XII: 13. *Van alles dat gehoort is, is het einde van de zake: Vreest God, en houdt zijne geboden; want dit [betaamt] alle menschen.* Wij betreuren zijn vertrek maar Gode zij toch dank, dat wij hem een geruimen tijd bij ons mogten behouden, niettegenstaande onderscheidene beroepingen op zijn Wel Eerw. weleer uitgebragt. Hij stelle verder zijnen dienst tot eenen uitgebreiden zegen en schenke in zij-

zijne plaats ook eenen regt nuttigen Herder en Leeraar weder aan de Gemeente van

OLDEN-KEPPEL EN KEPPEL-BINNEN die nu Vakant is.

DOESBURG. Op den 8sten Oct. is alhier des voormiddags door onzen oudsten Leeraar D. H. J. DE ROLLER, in de H. dienst onder ons bevestigd met *Hand.* IX: 20. *En hij predikte terstond Christum in de Sijnagogen, dat hij de Zone Gods is.* D. A. H. SANDBERG, die des namiddags zijn werk begon met *Tit.* II: 11, 12. *Want de zaligmakende genade Gods, is verschenen allen menschen: En onderwijst ons, dat wij de godloosheid en de wereldsche begeerlijkheden verzakende, matiglijk, en regtveerdiglijk, en Godzaliglijk leven zouden in deze tegenwoordige wereld.* Zoo is dan onze brenke geheeld De zegen des Heeren make den arbeid onzer beide Evangeliedienaren alleszints voorspoedig.

ZUTPHEN Walsche Kerk. Den 22sten Oct. nam onze hartelijk geliefde Leeraar D. MOUNIER, onder vele aandoening van spreker en hoorders van ons een treffend en zegenend afscheid, met de vermaning van den Apostel JUDAS, in zijnen Zendbrief *vs.* 20, 21*a*. *Maar geliefde, bouwet gij u zelven op uw' allerheiligst geloove, biddende in den Heiligen Geest: bewaard u zelven in de liefde Gods.*

DIDAM Vakant. Zie April 1809.

OVERVELUWE.

EDE. Den 29 Oct. heeft onze waardige Leeraar J. L. VAN DER WEIDE, beroepen te *Dokkum*, een hartelijk afscheid van ons genomen, en tot een onderwerp voor zijne Redevoering gekozen de woorden van PAULUS, *Hand.* XX. 32. *En nu, broeders, ik beveele u Gode, en den woorde zijner genade: die machtig is [u] op te bouwen, en u een erfdeel te geven onder alle de geheiligde.*

VELP. Den 25sten Oct. werd onze nieuwe Leeraar hier plegtig tot den dienst van het Evangelie bevestigd, door den Dep. Cl. E. H. DONKER CURTIUS, Predikant te *Arnhem*, de tekst van den Bevestiger was 2 Cor. V: 6a. *Wij hebben dan altijd goeden moed.* Ook werd de hand opgelegd, door de HH. ROOT, CROMMELIN, NIJHOFF, SCHULLER, JORISSEN en OVERDUIN, Predikanten te *Arnhem*, *Rozendaal*, *Oosterbeek*, *Elkum*, *Hattum* en *Elst*. De bevestigde E. KREENEN, deed zijne intreede met de woorden van JEZUS CHRISTUS, *Joh.* IV: 36. *En die maait ontvangt loon, en vergadert vrucht, ten eeuwigen leven, op dat hem te zamen verblijde, beide die zaait en die maait.*

ARNHEM. Nadat zijne Excell. de Minister van Eeredienst, goedgunstigd vrijheid verleend had, om voor dit maal weder eenen vijfden Predikant te beroepen, is de Kerkenraad overgegaan tot het maken van een twaalftal, uit een getal van Predikanten. Op dit twaalftal werden met meerderheid van stemmen geplaatst:

DD. OVERDUIN, te *Elst*. NIJHOFF, te *Oosterbeek*. NAHUIS, te *Loenen*. HOOGSTAD, te *Zwammerdam*. CROMMELIN, te *Rozendaal*. COX, te *Huissen*. KUIPER, te *Nijenhuis*. SCHIFF, te *Weesp*. VAN DEN HAM, te *Ijsselstein*. LOBRIJ, te *Gorinchem*. SANDERS, te *Vollenhoven*, en KIST, te *Bommel*.

Hier uit zijn bij meerderheid op het zestal gekomen:

DD. OVERDUIN, NAHUIS, KUIPER, SANDERS, KIST en VAN DEN HAM.

En op het drietal:

DD. OVERDUIN, KUIPER en NAHUIS.

Terwijl door den breeden Kerkenraad met genoegzame eenparigheid beroepen is, de Wel Eerw. zeer gel. Heer W. OVERDUIN, Pred. te *Elst*.

Eene Commissie uit den Kerkenraad, heeft daar

op

op aan Heeren Burgemeester en Wethouderen kennis gegeven van deze beroeping, en de verzochte goedkeuring dadelijk daar op ontvangen, terwijl onderscheidene Leden des Kerkenraads spoedig den beroepenen in het nabuurig *Elst*, van de keuze op zijn Eerw. gevallen, hebben verwittigd.

WAGENINGEN Vakant. Zie Oct. 1809.

NEDER VELUWE.

NUNSPEET. Zie Oct. 1809.

'S HERTOGENBOSCH.

BERLICUM Vakant. Zie Jan. 1808.

LOON OP ZAND. Zie Aug. 1809.

PEEL EN KEMPELAND.

LOMMEL Vakant. Zie Octob. 1808.

NUNEN, GERWEN EN WETTEN Vakant. Zie Nov. 1808.

MAASTRICHT.

MAASTRICHT, Waalsche Kerk Vakant. Zie Aug. 1809.

MEERSSEM EN VALKENBURG Vakant.

DALHEM EN EISDEN Vakant.

HODIMONT EN OLNE, Waalsche Kerk Vakant.

VENLO. Zie Mei. en Julij 1809.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

OUD BEIJERLAND. Alhier is op den 18den van Wijnmaand geformeerd een nieuw drietal, bestaande uit de Wel Eerw. Heeren:

P. L. JAKOBS, Predd. te *Strijen*. A. LEDEBOER, te *'s Gravenzande*, en STEENBERGEN, te *Bergschenhoek*.

En daaruit op den 24sten van Wijnmaand genoegzaam eenparig beroepen, de Wel Eerw. Heer A. LEDEBOER, Pred. te *'s Gravenzanden*, die deze beroeping na eenige dagen beraad, heeft aangenomen. Zijn Eerw. wordt met verlangen te gemoet gezien, en zal den 3den van Wintermaand, D. V. door

door deszelfs aanſtaanden Ambtgenoot D. C. L. VAN DEN BROEK worden ingezegend.

ZUID BEIJERLAND (HITZERT.) Zie Oct. 1809.

NIEUW-LEKKERLAND. Zie Sept. 1809.

GIESSEN OUDKERK Vakant. Zie Sept. 1809.

WASPIK Van hier is vergeten te melden, dat op den 30ſten van Grasmaand l. l. tot onze blijdſchap alhier door den Wel Eerw. VAN STRIJEN, Pred. te *Oosterwijk*, als onze Herder en Leeraar is bevestigd de Wel Eerw. Heer A. TREFFERS, van *Loon op Zand*, tot ons overgekomen. De bevestiger predikte over 2 *Cor.* III: 7—11. *En indien de bedieninge des doods in letteren* [*beſtaande, en*] *in ſteenen ingedrukt, in heerlijkheid is geweest, alzoo dat de kinderen Israëls het aangezigt Mozes niet konden aanzien, om de heerlijkheid zijns aangezigts, die te niet gedaan zoude worden — Want indien het gene dat te niet gedaan word, in heerlijkheid was, veel meer* [*is*] *het gene dat blijft, in heerlijkheid.* En de bevestigde over *Eph.* III: 8. *Mij, de allerminſte van alle de heilige is deze genade gegeven, om onder de Heidenen door het Evangelie te verkondigen den onnaſpeurlijken rijkdom Christi.*

DORDRECHT Schotſche Kerk Vakant. Zie Maart 1808.

DORDRECHT Walſche Kerk Vakant. Zie April 1808.

LEIJDEN EN NEDERRHIJNLAND.

LEIJDEN Walſche Kerk den 5den Nov. 1809. Heden was het voor ons een dag van dankbare blijdſchap, daar wij de bevestiging van onzen tweeden Leeraar den Wel Eerw. Heer D. MOUNIER, van *Zutphen* tot ons overgekomen, mogten bijwonen. Bij vriendelijken afſtand van onzen Predikant J. B. MOQUETTE, werd zijn Eerw. onder ons bevestigd door zijnen agtingwaardigen broe-

der

der den Wel Eerw. Heer P. MOUNIER, Pred. te *Rotterdam*, met eene uitmuntende Leerrede over 1 *Pet.* V: 2a. *Weidet de kudde Gods die onder u is, hebbende opzigt* [*daar over*]. Waar in zijn Eerw. ons op eene uitnemende wijze de pligten en de voortreffelijkheid der Evangelische bediening aantoonde, terwijl onze nieuwe Leeraar zijnen dienst onder ons aanvaardde met eene weluitgewerkte Leerrede over 2 *Cor.* II: 14. *En Gode zij dank, die ons alle tijd doet triumpheeren in Christo, en den reuk zijner kennisse door ons openbaar maakt in alle plaatzen.* God make den dienst van onzen nieuwen Leeraar en dien van zijnen Ambtgenoot ook onder ons voorspoedig.

LEIJDEN Vakant. Zie Jan. 1809.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

GROOT AMMERS Vakant. Zie Aug. 1809.

NIEUWPOORT AAN DE LEK, den 29sten van Wijnmaand 1809. Heden was het voor ons een aangename dag, wij hoorden met genoegen, onzen waardigen en geliefden Leeraar J. M. PETIT, zijnen vijf en twintigjarigen Evangeliedienst, zoo in de Gemeentens van *Uitwijk* en *Waardhuizen*, als te dezer plaatse, plegtig vieren; leggende ten grondslag zijner verhandeling de woorden van den Dichter, in den 71ste der *Psalmen* het 17de en eerste gedeelte van het 18den *vers*

Hartelijk dankte zijn Eerw. God! voor de genadige hulpe, en bijstand, in dit tijdvak, aan hem zoo liefderijk bewezen. Ootmoedig beval hij zich, aan de voortdurende ondersteuning Gods aan. Ernstig smeekte hij Koning Jezus! om de dierbaarste zegeningen over ons, zijne waardige Gemeente. Terwijl dit alles, met genoegen, door een talrijke schare van toehoorers werd aangehoord; de hemel spare onzen Leeraar nog langen, om hem steeds werkzaam te doen zijn, ter bevordering van ons algemeen nut, en wezenlijk heil.

Na

Na het eindigen van den Godsdienst, werd zijne Eerw. met een doelmatig vers, door zijnen vriend, den Heere H. KUIPERS, Bijlaw dezer stede, aangenaam verëerd.

SCHIELAND.

ROTTERDAM den 21sten van Slagtmaand. Heden is alhier in een Extraordinair Classis, door D J. P. SPRENGER VAN EIJK, Pred. te *Rotterdam*, peremptoir geëxamineerd D. H. J. HOMBRINK, beroepen te *Moerkapelle*, welke tot algemeen genoegen en met zegenbede aan zijne toekomende Gemeente is toegewezen; na ook voldaan te hebben aan de Synodale en Classicale wetten, en voornemens zijnde D. V. zich op den eersten Zondag van Lovvmaand 1810 te laten bevestigen. Voorts is de Heer Examinator voor zijn wel ingerigt Examen vriendelijk bedankt.

ROTTERDAM Walsche Kerk Vakant. Zie Nov. 1808.

GORINCHEM.

GIESSENDAM EN NEDER HARDINXVELD. Ter vervulling van onze openstaande Leeraarsplaats is alhier door den Kerkenraad gemaakt het volgende twaalftal:

DD. T. M. VAN GULPEN, Predd. te *Zoelen*. H. A. JONCKERS, te *Reenwijk*. J. N. VAN DER ZANDT, te *Wamel en Dreumel*. H. WESSELS, te *ter Heide bij Breda*. H. N. VAN PELLEKOM, te *Kortenhoef*. W. VAN VOLKUM, in *den Nieuwenhoorn*. H. W. LE SAGE TEN BROEK, te *Heemstede*. H. TIMMERS, in *de Avezathen*. H. BONEBAKKER, te *Hemmen*. J. J. SCHOLTEN, te *Ophemert*. P. VAN LAREN, te *Brandwijk en Giffeland*, en J. F. WERKMINK, in *den Oudenhoorn*.

Uit dit twaalftal zijn de zes bovenstaande op het zes en de drie bovenstaande op het drietal geplaatst, en daar uit, den 31sten Oct. met eenparigheid van stemmen beroepen D. T. M. VAN GULPEN;

HEN, Pred. te *Zoelen*, die eenigen tijd van beraad verzogt heeft.

HARDINKVELD den 3den Nov. Op vertoonde presentatie en auctoriſatie van den Heere dezer plaats, is alhier door Schout en Gerechte benevens den Eerw. Kerkenraad, met een purigheid van ſtemmen beroepen D. W. VAN GENDT DE LEEUW, Pred. te *Rumpt*, die na eenige dagen van beraad deze beroeping tot onze blijdſchap heeft aangenomen.

HOORNAAR den 5den Nov. Heden hadden wij het genoegen, dat onze nieuw beroepen Leeraar D. M P. VAN DOESBURGH, door deszelfs broeder, Pred. te *Wijk bij Duurſtede*, bevestigd werd, met de woorden van Paulus: 2 *Cor.* V: 14. *Want de liefde Christi dringt ons.* Waarop de bevestigde des namiddags zijne Intrede deed met het eerſte en laatſte gedeelte van 2 *Cor.* V: 19. *Want God was in Christus de wereld met hem zelven verzoenende. En heeft het woord der verzoeninge in ons gelegt.*

HEUSDEN Walſche Kerk Vak. Zie Jan. 1807.

RIJSWIJK Vakant. Zie Julij 1809.

GIESSEN Vakant. Zie Julij 1809.

ENGELEN. Zie Sept. 1809.

VOORNE EN PUTTEN.

NIEUWE TONGE. Na langdurige misluk kingen zag deze Gemeente, met dankbaarheid aan Gods liefdezorg, hare yurigſte begeerte eindelijk vervuld, want op den eerſten van Wijnmaand werd onze van het eiland *Urk* overgekomen Leeraar L. BAKKER, in den Heiligen dienst bevestigd door den Wel Eerw. Heer O. OUTHUIS, Pred. in den *Bommel*, welke ons, bij die gelegenheid, de voortreffelijkheid van het Christen Leeraarampt ſchetſte, in eene Leerreden over 1 *Tim.* III: 1. *Dit is een getrouw woord, zoo iemand tot eens Opzienders ampt lust heeft, die begeert een treffelijk werk.* De bevestigde verbond zich des namiddags aan ons met

met de gewigtige vragen van den Heiland, voorkomende, *Joh.* XXI: 15—17. *Doe zij dan het middagmaal gehouden hadden, zeide Jezus tot Simon Petrus, Simon Jona [zoon,] hebt gij mij liever dan deze? Hij zeide tot hem, ja, Heere, gij weet dat ik u lief hebbe. Hij zeide tot hem, weidt mijne lammeren. Hij zeide wederom tot hem ten tweede maal, Simon Jona [zoon,] hebt gij mij lief? Hij zeide tot hem, ja, Heere, gij weet dat ik u lief hebbe. Hij zeide tot hem, Hoed mijne schapen. Hij zeide tot hem ten derden maal, Simon Jona [zoon,] hebt gij mij lief, Petrus werd bedroeft, om dat hij ten derdemaal tot hem zeide, Hebt gij mij lief? en zeide tot hem, Heere, gij weet alle dingen, gij weet dat ik u lief hebbe. Jezus zeide tot hem, weidt mijne schapen.*

Mogt ware schatting van het nuttigst Ambt, en hartelijke liefde tot den grooten Koning der Kerk in onze, en in alle de Gemeenten van ons vaderland, meer en meer toenemen, en het aangenaam werk van dezen dag iets hier toe hebben bijgedragen.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVENHAGE. Het beroep van D. J. SLUITER, in de vorige Boekzaal vermeld, is alhier den 30sten van Wijnmaand l. l. in eene daar toe belegde Classis contracta goedgekeurd, en hij zal bij welzijn den 3den van eerstkomende Wintermaand in den dienst dezer Gemeente bevestigd worden.

Door het voorheen gemeld overlijden van D. w. DE KONING, blijft alhier eene Predikantsplaats vakant, zoo lang de beurten voor deszelfs nagelatene Weduwe moeten worden waargenomen.

Den 4den dezer stierf de Wel Eerw. zeergel. en Godzalige D. FRIESWIJK, in het 79ste jaar zijnes levens.

Hij

Hij was den 18den van Grasmaand 1731 geboren te *Leeuwarden*, zijnde een Zoon van W. H. FRIESWIJK, in leven Oud Penſionaris dier ſtad, en B. VAN DER HOEFF, en een Broeder van H. FRIESWIJK, weleer Pred. te *Groningen*.

Hij genoot eene Chriſtelijke opvoeding in zijn Ouderlijk huis, en toonde al vroeg grooten lust en aanleg tot den Evangeliedienst, ten welke einde hij op de Scholen in zijne geboorteplaats, en op de Akademien te *Franeker* en te *Utrecht*, onderwezen is, en met noodige gaven en bekwaamheden toegerust: zoo dat hij na een naauwkeurig onderzoek, den 7den van Oogstmaand 1758 in de Leeuwarder Claſſis met lof onder de S. S. Min. Candidaten werd aangenomen.

Op zijne eerſte ſtandplaatſe, het nabijgelegen *Britzum*, is hij bevestigd den 28ſten van Grasmaand 1754. en hij heeft aldaar door zijne bevallige talenten, gemoedelijke predikwijze, getrouwe Herderzorge en voorbeeldigen wandel, zoo vele ſtichting verwekt, en zoo veel roem behaald, dat andere Gemeenten hem weldra begeerden, en hij in uitgebreider kring van werkzaamheden geroepen is

Hij kwam te *Zierikzee* in het jaar 1763. werd in zijne Vaderſtad *Leeuwarden* te rug geroepen, in het jaar 1765. doch moest in het jaar 1766 naar *Rotterdam* vertrekken: van waar hij in het jaar 1772 naar den *Haag* overſtapte; alwaar hij den 27ſten van Herfstmaand is ingezegend, en even gelijk bij zijne vorige Gemeenten eene algemeene hoogachting verworven, en met uitgebreiden zegen volijverig gearbeid heeft: tot dat hij vijftig jaren achter een, in onderſcheidene Gewesten het Evangelie van Chriſtus vervuld hebbende, door toenemende zwakheden des ouderdoms genoodzaakt werd, eene welverdiende ruste te vragen, welke hem, ſalvo honore et ſtipendio den 21ſten

van Oogstmaand 1804 goedgunſtiglijk verleend is. Terwijl hij zijne laatſte dagen onder veelerlei beproevingen in ſtilheid en vertrouwen heeft doorgebragt, en aan verval van krachten den 4den van Slagtmaand 1809 in den Heere zagt en zalig is ontſlapen, en de genadige belooning eens gaarn getrouwen dienaar ontvangen mogt.

Zijne eerſte Echtgenoote, de Hoog Welgeborene ISELLA ALLEGONDA VEGELIN VAN CLAARBERGEN, is hem in den jaare 1769 door den dood ontrukt: bij welke hij eenen Zoon WILLEM HENDRIK had verwekt, die in den jaare 1804 geſtorven is, en eene Weduwe MARIA CATHARINA RIJSTERBORGH met twee Zoonen, BENJAMIN en JAN HENDRIK genoemd, achterliet, welke te zamen het verlies van den ouden Man betreuren, maar zich in deszelfs heilzame verwisſeling verheugen en op Gods beloften hopen.

En zijne tweede Echtgenote MARIA ADRIANA VAN ALPHEN, Weduwe van J. C. VAN DEN BROEK, in leven Burgemeester en Raad te *Zierikzee*, is ook voor hem in goeden ouderdom in den jaare 1807 ter ruste ingegaan.

's Mans ambtgenooten hebben zijne roemwaardige gedachtenisſe vereerd, en zijne vrienden en bekenden en allen, die de vruchten zijner bediening ſmaakten, erkennen met dankbaarheid, dat zijn arbeid niet ijdel was in den Heere.

WOERDEN EN OVER-RHIJNLAND.

NOORDEN Vakant. Zie Oct. 1809.

BUUREN.

ZIJDERVELD ſtaat Vakant te worden. Zie Sep. 1809.

BREDA.

LEUR den 4den van Zomermaand 1809. Heden werd onze van *Koudekerke* in *Walcheren* tot ons overgekomene Leeraar D. J. W. DE BRUIJN, in zijnen dienst bevestigd door den Wel Eerw. heer

zeer gel. Heer B. H. VAN ALTENA, Pred. in 's *Prinsenhage*, die bij deze gelegenheid predikte over de woorden van Paulus: 2 *Cor.* V: 6. *Wij hebben dan altijd goeden moed.* De bevestigde maakte een aanvang van zijnen dienst met eene Leerrede over het zeggen van den Zaligmaker bij *Joh.* IV: 34. *Jezus zeide tot haar, mijn spijze is, dat ik doe den wille des gene die mij gezonden heeft, en zijn werk volbrenge.*

BREDA Vakant. Zie Meij 1807.

BREDA Walsche Kerk Vakant. Zie Sept. 1807.

NOORD-HOLLAND.

ALKMAAR.

WINKEL. Uit het voorheen gemelde drietal van Predikanten, is van de Mans Ledematen met eene groote meerderheid van stemmen beroepen; de Wel Eerw. zeer gel. Heer S. D. DE KEIZER, Pred. te *Egmond Binnen* en *den Hoef*. Dan deze na eenige dagen van beraad voor die beroeping per Missive vriendelijk bedankt hebbende, heeft de Kerkenraad het nog bestaande tweetal weder aangevuld met den persoon van D. N. DE GRAAF, Pred. te *Koedijk*, die ook op den 21sten Sept. met eenparige stemmen beroepen is, maar ook goed gevonden heeft die beroeping van de hand te wijzen.

Hierop heeft de Kerkenraad onder opzigt van meergemelde Consulenten gerefolveerd, op den 27den Oct. het tweetal weder aan te vullen, zoo dat de Nominatie nu deze is:

DD. J. H. MEMINK, Predd. te *Hijpolitushoef en Westerland op Wieringen*. J. MANGEL, te *Zijbekerspel*, en T. VAN BERKUM, te *Schoterl, Groet* en *Kamp*.

Waaruit den 24sten dezer met zeer groote meerderheid van stemmen beroepen is de Wel Eerw. Heer T. VAN EMMIUS, die na eenige dagen van bedenktijd

raad dat beroep in de vreeze des Heeren heeft aangenomen.

PETTEN. Den 28sten Oct. heeft D. A. VAN RUIVEN, van onze Gemeente afscheid genomen met de betuiging van *Jerem.* XVII: 16. *Ik hebbe doch niet aangedrongen, meer dan eenen herder achter u* [*betaamde;*] *ook heb ik den doodlijken dag niet begeert, gij weet* [*het:*] *wat uit mijne lippen is gegaan, is voor u aangezichte geweest.* Dus

PETTEN wederom Vakant is.

ST. MAARTEN EN VALKOOG. Den 29sten van Wijnmaand is onze beroepen Leeraar D. A. VAN DER SLOOT, te *Valkoog*, in den dienst bevestigd door D. H. OUDENHOFF, Pred. te *Barsingerhorn en Haringhuizen*, met *Luc.* XI. 2. midden. *Uw naam worde geheiligd.* De oplegging der handen geschiedde behalve door den bevestiger, door DD. J. DE LEEUW, A. GREIDANUS, E. G. PEISCH, J. KROON, N. DE GRAAF, A. VAN RUIVEN en K. KLINKENBERG, resp. Predd. te *Pancras, Zuidzijpe en Eenigenburg, Kallantsoog, Kolhorn, Keedijk, Helijsloot* en *Sluipwijk.* Nademiddag aanvaardde de bevestigde zijnen dienst met eene Leerrede over *Matt.* XXVIII: 20. *En ziet, ik ben met u-lieden alle de dagen tot de voleindinge der wereld. Amen.*

EGMOND BINNEN EN AAN DEN HOEF den 29sten van Wijnmaand. Na dat onze geachte Leeraar en vriend S. D. DE KRIJGER, den 29sten van Oogstmaand l. l. eene wettige beroeping naar *Winkel* ontvangen, dit beroep eenige dagen in beraad genomen, en eindelijk uit eene ongeveinsde gehechtheid aan onze, hem hartelijk beminnende, Gemeente, het voornemen opgevat had om voor dezelve vriendelijk te bedanken, kreeg hij, voor de dadelijke uitvoering van dit voornemen, nog eene beroeping naar de Gemeente te *Schagen*. Hij maak-

maakte ons derhalve op den 17den van Herfstmaand dit, aan de eene zijde ons verblijdend, maar aan den anderen kant ons wederom ontrustend berigt bekend, met bijvoeging, dat hij ook weder deze nieuwe beroeping eenige dagen in ernstige overweging nemen zoude. Maar eindelijk vernamen wij van hem, dat hij, in weerwil van onze wenschen en pogingen, zich op goede gronden verpligt gevonden had, die beroeping aan te nemen. Wij wenschen in het bestuur der eeuwige liefde te berusten, en steeds getrouw te blijven aan hetgeen hij ons nog op dezen dag in zijne afscheidsrede uit *Hebr.* XIII: 1. *Dat de broederlijke liefde blijve*, voorstelde. Dus moeten wij met leedwezen melden, dat

EGMOND BINNEN EN AAN DEN HOEF Vakant zijn.

SCHAGEN den 5den van Slagtmaand 1809. Heden hadden wij het genoegen, dat onze beroepen Leeraar de Wel Eerw. Heer S. D. DE HEIZER, aan ons plegtig werd verbonden door zijnen behuwdbroeder, D. P. G. JONGBLOED, Pred. te *Westwoud en Binnewijzent*, met *Titus* II: 7. *Betoont u zelven in alles een voorbeeld van goede werken, in de leere* [*betoond*] *onvervalschtheid, deftigheid, oprechtigheid.* Des namiddags opende onze Leeraar zijnen dienst met de betuiging van Paulus, *Rom.* I: 16a. *Want ik schame mij des Evangeliums Christi niet.*

WAAL OP TEXEL Vakant. Zie Oct. 1809.

HEILO Vakant. Zie Julij 1809.

HAARLEM.

HAARLEM Vakant. Zie Meij 1809.

AMSTERDAM.

MUIDERBERG. Onze veelgeliefde Leeraar D. J. R. IMMINK, werd op den 15den Nov. dezes jaars beroepen te *Urk*, en heeft die beroeping eenigen tijd in beraad genomen.

AMSTERDAM Vakant. Zie Nov. 1808.
NAARDEN Vakant. Zie Nov. 1808.

HOORN.

OOSTWOUD den 29sten Oct. Onze zeer geachte Leeraar D. A. CONRADI, eene wettige beroeping naar de Gemeente van *Noordgouwe*, onder de Eerw. Classis van *Schouwen en Duivelland*, ontvangen hebbende, maakte ons heden voormiddag, bij het eindigen zijner Leerrede, onder zigtbare aandoeningen van spreker en hoorders bekend, dat zijn Eerw. na rijp beraad besloten had deze roepstem in 's Heeren vreeze op te volgen. Zijn Eerw. zal ons echter niet voor het aanstaande voorjaar verlaten.

ZWAAG den 5den Nov. Heden morgen werd onze beroepen Herder en Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. BOON, in de bediening van het H. Evangelie onder ons bevestigd door zijnen vriend, den Wel Eerw. Heer R. H. DE BRUIN, Pred. te *Noordwijk aan Zee*, met eene gepaste Redevoering over *Jesaia* LI: 16. *En ik legge mijne woorden in uwen mond, en bedekke u onder de schaduwe mijner hand; om den hemel te planten, en om de aarde te gronden, en om te zeggen tot Zion, Gij zijt, mijn volk.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door den Heer bevestiger, door D. J. KALDENBACH, als daartoe van de Classis gecommitteerd, G. H. SCHARDAM, F. O. VENDERBOSCH, H. H. GROET, J. VAN OTTERLOO, H. HENSMA VAN WIJLIS, J. H. MOLENGRAAF en J. B. VAN DEN BERG, Pred. te *Oosterbierum* en *Westerblokker*, *Benningbroek* en *Nibbixwoude*, *Schellinkhout*, *Berkhout*, *Scharwoude*, *Grosthuizen* en *Avenhorn*, *Wijdenes* en *Opsterleek*, en *Andijk*. De bevestigde maakte 's namiddags eenen aanvang van zijnen dienst met eene schoone Leerrede over *Psalm* XXVII: 4. *Een ding heb ik van HEERE begeert, dat zal ik zoeken; dat ik alle de dagen mijns levens magte*

weo-

woonen in het Huis des HEEREN om de liefelijkheid des HEEREN te aanschouwen, en te onderzoeken in zijnen Tempel. Zijnde het werk van den gebeelen dag, ten aanhooren van eene talrijke schare, tot algemeen genoegen afgeloopen.

OBDAM den 12den Nov. 1809. Heden had hier de bevestiging van den Wel Eerw. Heer J. A. HANEWINCKEL plaats. De Wel Eerw. en zeer gel. Heer A. MENSMA VAN WILLIJ, zoer geacht Pred. te *Grosthuizen* en *Avenhorn*, predikte voor den middag, met toepassing op deze plegtigheid, over *Matth.* XXVIII: 18—20. *Ende Jesus bij haar komende sprak tot haar, zeggende, Mij is gegeven alle magt in hemel en op aarde. Gaat dan henen, onderwijst alle de volkeren, dezelve doopende in den name des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geests: leerende haar onderhouden alles wat ik u geboden hebbe. En ziet, ik ben met u tieden alle de dagen tot de voleindinge der wereld. Amen.* De oplegging der handen geschiedde, behalve door D. VAN WILLIS, door D. J. KALDENBACH, Pred. te *Ooster-* en *Wester-Blokker*, uit naam van de Eerw. Classis van *Hoorn*, en ook door DD. H. H. GROET, Predd. te *Berkhout*. J. VAN OTTERLOO, te *Scharwoude*. J. SCHARDAM, te *Spanbroek* en *Opmeer*. J. F. RUPEL, te *Hensbroek*. R. HERMANIDES, te *Eerswoud* en B. LOOSE te *Uxem*. Nademiddag maakte de bevestigde eenen aanvang van zijnen dienst met eene Leerrede, van welke de tekst *Hebr.* II: 3a. *Hoe zullen wij ontvlieden, indien wij op zoo grooten zaligheid geen acht en nemen*, naar de gelegenheid des tijds zeer gepast was.

WOGNUM EN WADWAIJ. Zie Oct. 1809.

ENKHUIZEN.

ENKHUIZEN den 19den van Wijnmaand. Heden heeft de Wel Eerw. Heer P. G. JONGELOED, bevestigd, Pred. te *Westwoud* en *Binnenwijzent*,

in onze Clasficale vergadering, op deszelfs verzoek ftem en zitting verkregen.

Op verzoek van den Wel Eerw. Heer J. DOZIJ, Pred. te *Hoogkarſpel*, als daartoe behoorlijk gevolmagtigd, is de Wel Eerw. Heer A. JENTINK, van *Grotebroek*, beroepen na *Steenwijkerwold*, van zijne betrekking op onze Clasſis ontſlagen, gelijk hij te voren van zijnen Kerkenraad behoorlijk was losgemaakt. Zijn Eerw. heeft van de Clasficale vergadering een liefderijk affcheid genomen, hetgeen door den Voorzitter met gepasten zegenwensch is beantwoord.

MIDSLAND EN HOORN OP TERSCHELLING den 31ten Oct. Wij hadden heden morgen het genoegen, dat onze beroepene Leeraar de Wel Eerw. Heer H. BRAHL, in zijnen Evangeliedienst onder ons is bevestigd door den Wel Eerw. Heer J. O. VAN KAMMEN, Pred. te *West Terſchelling*, met de woorden *Luc.* XIV: 23. *En de heere zeide tot den dienstknecht, gaat uit in de wegen, en heggen, en dwingt ze in te komen, op dat mijn huis vol werde.* De bevestigde aanvaardde zijn Heilig dienstwerk namiddags met de woorden van David *Ps.* XXVII: 4. *Een ding heb ik van den HEERE begeert, dat zal ik zoeken; dat ik alle de dagen mijns levens mogte wonen in het Huis des HEEREN, om de lieflijkheid des HEEREN te aanſchouwen, en te onderzoeken in zijnen tempel.* Het werk van dezen geheelen dag is voor eene aanzienelijke ſchare tot groot genoegen, uitgeloopen; God drukte het zegel zijner hooge goedkeuring op het gelukkig volbragte werk, en zegene den dienst van onzen Leeraar in deze Gemeente.

GROOTEBROEK den 6den van Wijnmaand. Ter ſpoedige vervulling van deze openvallende plaats, is onder het opzigt van twee naburige Conſulenten, dit achttal geformeerd:

DD. H. VAN WIJHE, Predd. te *Hoogwoud*. W.

A.

A. VAN HENGHEL, te *Driehuizen* en *Zuidſchermeer*. P. BREEBAART, te *Oost* en *Westgraftdijk*. D. VALKENBURG, te *Wervershoof*. B. LOOZE, te *Urzem*. J. NIKKEL, te *Midwoud*. T. VERWEEL, te *Limmen*, en T. C. KOCK BEILANUS, te *Paeſens*, onder de Eerw. Claſſis van *Dokkum*.

Waaruit dit viertal:

DD VERWEEL, VAN HENGHEL, VAN WIJHE, en BEILANUS.

GROOTEBROEK den 26ſten van Wijnmaand. Heden heeft onze Herder en Leeraar, de Wel Eerw. Heer A. JENTINK, zijne afſcheidsreden alhier gehouden uit 2 *Joh.* 8. *Ziet toe voor u zelven, dat wij niet verliezen het gene wij gearbeid hebben, maar eenen vollen loon mogen ontvangen.*

URK. Op den 11den van Slagtmaand is alhier ter vervulling der Vakature ten overſtaan van D. H. WEIJLAND, Pred. te *Enkhuizen*, door den Eerw. Kerkenraad geformeerd 't volgende twaalftal van Predikanten, als:

DD. S. L. NAPJUS, Predd. te *Wijkel*. J. MANGEL, te *Sijbekarſpel*. J. R. IMMINK, te *Muiderberg*. J. B. SNOEK, te *Schiermonnikoog*. A. FONHOFF, te *Ransdorp*. B. MOORREES, te *Bovenkarſpel*. B. IJPMA, te *Oudega en Kolderwolde*. H. MANTINGH, te *Zuidwolde*. G. OUDHUIS, te *Bommel*. O. J. SCHOTHORST, buiten vasten dienst. J. TER MATEN, te *Noorddorp*, en J. H. MOLENGRAAF, te *Wijdenesſe en Oosterbeek*.

Vervolgens dit zestal:

DD. MANGEL, NAPJUS, IMMINK, FONHOFF, MANTINGH en IJPMA.

En eindelijk dit drietal:

DD. MANGEL, IMMINK en IJPMA.

Uit welk den 14den daar aan volgende ten overſtaan van denzelfden Conſulent, door de Mans Ledematen met het lot tegen D. MANGEL, Pred. te

Stijbekerſpel, is beroepen D. J. R. IMMINK, Pred. te *Maiderberg*.

OOSTERSCHELLING. Zie Sept. 1809.

EDAM.

HOLIJSLOOT den 5den van Slagtmaand. Heden hadden wij het genoegen, dat onze van *Petten* herwaards beroepen Leeraar D. A. VAN ROIJVAN, plegtig in den H. dienst onder ons werd ingezegend, door deszelfs ſchoonvader den Wel Eerw. zeer gel. Heer A. GREIDANUS, geagt Pred. te *Zuidzijpe*. De bevestiger (aan wien D. TILE, waardig Pred. te *Watergang*, deze beurt wel had willen afſtaan) predikte bij die gelegenheid *Matt* X: 16*b*. *Zijt dan voorzichtig gelijk de ſlangen, en oprecht gelijk de duiven*. De bevestigde maakte daarop des namiddags een begin van zijn gewigtig werk, met de betuiging van den Apostel Paulus, 1 *Cor*. II: 2. *Want ik hebbe niet voorgenomen iet te weten onder u, dan Jezus Christus, en dien gekruiciget*. 't Werk van dezen dag is voor eene toegevloeide menigte tot groot genoegen afgelopen.

ZEELAND.

WALCHEREN.

CATS Vakant. Zie April 1809.

VLISSINGEN zes Leeraarsplaatſen Vakant. Zie April 1809.

SAS VAN GENT Walſche Kerk Vakant. Zie Meij 1793.

SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.

OOSTBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796.

PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.

AARDENBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.

CADZAND Walſche Kerk Vak. Zie Maart 1798.

VLISSINGEN Walſche Kerk, twee Predikantsplaat-

plaatsen en dus geheel Vakant. Zie Dec. 1803. en Aug. 1808.

BEKERKE. Zie Maart 1808.

HOOFDPLAAT Vakant. Zie Meij 1808.

CADSAND staat Vakant te worden. Zie Meij 1808.

ZOUTELANDE. Zie Febr. 1809.

ZUIDZANDE staat Vakant te worden. Zie Febr. 1809.

BIERVLIET Vakant. Zie Meij 1809.

GRIJPSKERKE Vakant. Zie Junij 1809.

KOUDEKERKE Vakant. Zie Junij 1809.

SCHOUWEN en DUIVELAND.

NOORDGOUWE. Na dat verscheiden beroepingen vruchteloos waren afgeloopen, waar van de Boekzaallezer de berigten uit onderscheiden Gemeenten zal opgemerkt hebben, is, den 9den Aug. l. l., door het Collegium Qualificatum alhier met eenparige stemmen tot Herder en Leeraar dezer Gemeente beroepen de Wel Eerw. zeer gel. Heer A. KONRADI, Pred. te *Oosterwijk*, welke deze beroeping onder inwachting van 's Heeren zegen heeft aangenomen, en ons dus verblijd met het gunstig vooruitzigt, dat onze opengevallene predikantsplaats in het aanstaande voorjaar weder zal kunnen vervuld zijn.

'S HEERJANSLAND. Zie Julij 1809.

OUWERKERK IN DUIVELAND staat Vakant te worden. Zie Oct. 1809.

ZUID-BEVELAND.

GOES. Den 24sten Oct. is in eene Classicale vergadering, de Heer VAN OCHTEN, S. S. Theol. Stud., aan de Hooge School te *Utrecht*, na vertooning van loflijke Akademische en Kerkelijke Testimonia, door den Wel Eerw. Heer HENRIJ, Pred. te *Ijzerlijke*, nadat hij eene proef in de predikkunde over *Handel.* XVI: 30, 31. gegeven had, zoo in de Hebreeuwsche, als Griekse talen, over *Ps.* I. en tekstcap., als ook in de Godgeleerdheid on-

onderzocht, met dat gevolg, dat de Examinator voor het examen bedankt, en de geëxamineerde onder het getal der Proponenten, werd aangenomen.

KLOETINGEN Zie Meij 1809.

BAARLAND. Zie Julij 1809.

KATTENDIJKE Vakant. Zie Sept 1809.

TIOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

PHILIPSLAND. Den 5den van Slagtmaand l. l. is hier door den Wel Eerw. Heer SAKE, Pred. te *St. Annaland*, die bij deze gelegenheid predikte uit *Cor.* I: 21. *Want nademaal in de wijsheid Gods de wereld God niet en heeft gekent door de wijsheid, zoo heeft het Gode behaagt door de dwaasheid der predikinge zalig te maken die geloven*, als Director tot den dienst dezer Gemeente bevestigd de Wel Eerw. Heer VAN OOSTERZEE, A. L. M. & Phil. Doct. tot ons van *Brakel* overgekomen, houdende zijne intreerede over de woorden van *Ps.* XXXIV: 12. *Komet gij kinderen, hoort na mij; ik zal u des HEEREN vreeze leeren.* Welke plegtigheid van den ganschen dag is uitgerigt tot veel genoegen en stichting der Gemeente; terwijl wij wenschen, dat de verdere dienst van dezen onzen nieuwen Leeraar ter bevordering van derzelver wezenlijk heil verstrekken moge.

POORTVLIET Vakant. Zie Maart 1809.

STAND DAAR BUITEN Vakant. Zie Oct. 1809.

UTRECHT.

UTRECHT.

UTRECHT den 24sten Oct. 1809. In onze Classicale Vergadering, heden gehouden, is aan de Wel Eerw. Heeren VAN DEN BROEK en VORMAN, als bevestigde Predd. van *Langerak bezuiden de Lek* en van *de Blaauwkapel*, op hun verzoek stem en zitting in deze Vergadering toegestaan.

Ook verzochten de Wel Eerw. Heeren N. SCHINT-

ZEL

ZEL en E. L. DE BRUIJN, Predd. te *Breukelen* en *Wilnis*, als daar toe behoorlijk gequalificeerd door de Eerw. Kerkenraden van *Waardenburg* en *Neerijnen*, en *van Rosfum*, onder de Eerw. Classis van *Zalt-Bommel*, dat de Wel Eerw. Heeren A. W. HASELAAR en H. L. HOFFMANN, Predd. te *Ter Aa* en *Mijdrecht*, van hunne verbintenis aan deze Vergadering mogten worden ontslagen, gelijk hun Eerw. van hunne verbintenis aan de Eerw. Kerkenraden van *Ter Aa* en *Mijdrecht* waren losgemaakt, de Classis de beroepsstukken gelezen, en in behoorlijke orde gevonden hebbende, heeft, hoe gaarne zij deze waardige medebroeders ook onder haar had willen behouden, nogtans het gedaan verzoek niet kunnen weigeren, maar zich verpligt gevonden D. HASELAAR aan de hem toegezonden Gemeenten van *Waardenburg* en *Neerijnen*, en D. HOFFMANN aan die van *Rosfum* over te geven, hun Eerw. eene losbrief Acte van demissie ter hand stellende. Waarop zij door den mond van D. HOFFMANN een dankend en zegenend afscheid namen; 't welk met heilbede door D. Præses is beantwoord.

TER AA den 29sten Oct. Onze geliefde Leeraar A. W. HASELAAR, van hier beroepen naar *Waardenburg en Neerijnen*, onder de Eerw. Classis van *Zalt Bommel*, heeft met veel aandoening en ernst, en voor eene aanzienlijke menigte, heden alhier zijn afscheid gepredikt naar aanleiding van Paulus woorden, *Eph.* II. 8*a*. *Want uit genade zijt gij zalig geworden.* Dus is

TER AA Vakant.

MIJDRECHT. Den 29sten van Wijnmaand l. l. deed D. H. L. HOFFMANN, zijne afscheids Leerrede over *Phil.* IV: 8. *Voorts, broeders, al wat waarachtig is, al wat eerlijk is. al wat rechtvaardig is, al wat rein is, al wat lieflijk is, al*

wat

was wel-luid, zoo daar eenige dengd is, en zoo daar eenige lof is, dat zelve bedenkt. Zo dat MIJDRECHT Vakant is.

AMERSFOORT.

AMERSFOORT den 18den Nov. Nadat de Heer H. LOUIS DE JONGE, zich met zeer voldoende zoo Kerkelijke als Akademische getuigschriften aan DD. Deputatie Classis aan gegeven had, is zijn Eerw. heden door de Wel Eerw. Heer H. J. SCHAARDUS, Pred. te *Amersfoort*, Praparatoir geexamineerd, zijn Wel Eerw. heeft voorts een gepast voorstel over 2 *Cor.* V: 21. tot genoegen van de Eerw. vergadering gedaan, het examen geschiedde zoo in Linguis als over de voornaamste waarheden van onzen Hervormden Godsdienst; met dat gewenscht gevolg dat de Eerw. vergadering zich zeer verblijdde over de vaardige antwoorden van zijn Wel Eerw. en de gaven, en bekwaamheden in zijn Wel Eerw. gelegd, zoo dat dezelve zijn Wel Eerw. met volle ruimte onder het getal der Proponenten aangenomen, en tot den Openbaren Predikdienst toegelaten heeft, nadat zijn Wel Eerw. de Formulieren van Eenigheid behoorlijk onderteekend heeft, wenschende de Eerw. vergadering dat dezen jongen Nazireaer spoedig door den Heer der Kerke in zijnen dienst mag worden uitgestoten, en veele door zijnen dienst den Heere mogen gewonnen worden; de Heer Examinator is ook door D. Praeses voor zijn wel ingerigt examen namens Classis, bedankt geworden.

Ook heeft D. A. M. VAN PELLEKOM, Pred. te *Kortenhoef*, aan de Eerw. Classis kennisse gegeven dat zijn Wel Eerw. te *Zuidbeijerland* gezegt den *Hitzert* beroepen is tot Predikant en dat beroep in de vreeze Gods had aangenomen, dat die Gemeente zeer op zijne spoedige overkomst aandrong, zoo dat zijn Wel Eerw. geenszins zijn vertrek zoude kunnen uitstellen tot eene volgende Classis om dan op de-

dezelve te worden losgemaakt, maar dat zijn Wel Eerw. verzogt ter vermijdinge van kosten vooral in den wintertijd, of deze losmakinge in eene Classis Contracta zou mogen geschieden, of dat de leden van den Ring waar toe zijne standplaats behoort, mogten gequalificeerd worden, welk verzoek toegestaan zijnde, zoo heeft de Eerw. Classis goed gevonden de Leden van den Ring, waar toe *Kortenhoef* behoort tot die losmakinge van haren Medebroeder te committeeren.

EEMNES BUITENDIJK. Op den 26sten van Wijnmaand overleed alhier de Wel Eerw. Heer A. C. WAKKER. Zijn Eerw. was geboren te *Harderwijk* op den 10den Aug van het jaar 1749, hij stamde zoo van zijn Vaders als Moeders zijde af uit een aloud en zeer aanzienlijk geslagt; zijn Vader was de Wel Ed. Heer Mr. A. WAKKER, Advokaat te *Harderwijk*. Zijne Moeder Mejuffr. CORNELIA HENRIETTA VAN MEDENBACH, de laatste telg uit het aaloude geslacht van dien naam en van welker afkomst men het volgende opgeeft:

De eerste welke uit dien stam het Leeraarsambt bekleedde, was genaamd J. VAN MEDENBACH, hij werd geboren in het jaar 1571, en werd na twee jaren het Predikambt te *Garderen* en *Oostwijk* bediend te hebben, in den jare 1604, de eerste na de Reformatie, als Pred te *Ermello* bevestigd, welke plaats door hem zelven, voor *Harderwijk* en *Nunspeet* was uitgekozen, en waar hij ook bleef tot het einde van zijn leven, na den dienst aldaar 51 jaren en 9 maanden te hebben waargenomen.

In 1653 werd hem deszelfs zoon B. VAN MEDENBACH als tweede Pred. toegevoegd, welke in 1718 in den ouderdom van 85 jaren ontsliep, wiens zoon J. VAN MEDENBACH, hem insgelijks in het Leeraarambt was toegevoegd in 1694, hij werd 80 jaren en overleed 1741.

Deze had drie zonen BENJAMIN, JACOBUS en ABRAHAM-

ALEXANDER, welke alle bij zijn leven Predikanten te *Ermelo* geweest zijn, waarvan de oudste BENJAMIN, die naderhand naar *Lutjebroek en Winkel* beroepen werd, op welke laatste plaats hij tot 1774 Predikant was, de Grootvader was van den Overledenen. Dit zoo veel de aanmerkingswaardige Priesterlijke afkomst van den Overledenen aangaat.

Zijn Eerw. genoot op de Akademie van *Harderwijk* het onderwijs der Professoren SCHACHT, SCHEIDIUS, TOLLIUS en anderen, werd te *Alkmaar* Proponent in den jaare 1773. en beroepen te *Eemnes Buitendijk*, in den jaare 1774. en aldaar bevestigt op den 17den April van dat zelve jaar, door den Wel Eerw. Heer J. P. BODDE, toen Predikant te *St. Maartensdijk*, met de woorden van 2 *Tim.* het 4de cap. het eerste gedeelte van het 5de vs. (*Maar gij weest wakker in alles.*) De stof die zijn Eerw. des middags voor zijn Intrede gebruikte was *Rom.* I: 16. *Want ik schame mij het Evangelium Christi niet: want het is een kracht Gods tot zaligheid een iegelijk die gelooft, eerst den Jode, en [ook] den Griek.* Zijn Eerw. huwde in den jaare 1780 den 4den Jan. met Mejufvr. PETRONELLA HAVERKAMP, die nu met 2 Zonen zijnde HENDRIK BENJAMIN VAN MEDENBACH, J. P. VAN MEDENBACH, de laatste die den ouden naam van MEDENBACH levendig houden, en een Dochter CORNELIA SARA, het gemis van haren Man en waarden Vader diep betreuren.

Op den 22sten van Wijnmaand 1809. heeft zijn Wel Eerw. zijne laatste Leerrede gedaan bij gelegenheid van het Nachtmaal, predikende 's morgens reeds min of meer ongesteld zijnde niet zonder veel aandoening voor zich zelven, uit 2 *Cor.* V. het laatste gedeelte van het 20ste en het 21ste vs. *Laat u met God verzoenen. Want dien die geen zonde gekent heeft, heeft hij zonde voor ons gemaakt, op dat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in hem.* Des na-

mid-

middags uit *Rom* XII. het eerſte vs. *Ik bid de u dan, broeders, door de ontfermingen Gods, dat gij uwe lichamen ſtelt tot een levende, heilige, [en] Gode welbehagelijke offerhande, [welke is] uwen redelijken Godsdienſt.*

Zijn Eerw. des middags uit de Kerk komende, was redelijk, doch wierd ten 5 uuren op het onverwagts door een beroerte aangetast, die zich dien avond nog twee maalen herhaalde, en zijn Eerw. voor dien nacht en een gedeelte van de volgende dag, de ſpraak deed misſen, des Dingsdags 's morgens was het redelijk, doch ten 11 uuren werd zijn Eerw. op nieuw door een attaque van beroerte, verzeld met een zwaare koorts aangevallen, die hem zoodanig verzwakte, dat zijn Eerw. zonder veel als zeer onverſtaanbaar te hebben kunnen ſpreken, echter tot bijna op het laatſte van zijn leven preſent zijnde, op den 26ſten van Wijnmaand, zijnde Woensdag 's morgens om 1 uur, door een zagte dood ontſlapen en de eeuwige rust is ingegaan. Des Zondags daar aan volgende, heeft D. TEN DALL, Pred. te *Binnendijk*, de Gemeente het overlijden van haren Leeraar bekend gemaakt, en hun de broosheid van het leven erinnerende, opgewekt om wel te leeren ſterven.

De Lijkpredikatie is gehouden op den 5den van Slagtmaand, door den Eerw. Heer J. P. NOBEL, Pred. te *Baaren*, en zints 25 jaaren een vriend van de overledehen, de tekstwoorden waren *Matt.* XXIV: 42. *Waakt dan, want gij weet niet in welke uure uwe Heere komen zal.*

De overledene, die 35 jaaren in deze Gemeente het Leeraarambt bekleedde, was door zijne Gemeente die hij beminde ook zeer bemind, en die en zijne vrienden, voor welke hij ten allen tijde een ware vriend was, betreuren van harte dit onverwacht verlies.

Het halfjaar van gratie zal door de Ringbroede-

ten worden waargenomen, zoo dat na het eindigen van het zelve

EEMNES buitendijk Vakant is.

KORTENHOEF den 15den Nov. Ingevolge bekomene permissie en qualificatie van de Eerw Cl. is de Wel Eerw. Heer A. N VAN PELEEM, in eene Ringsvergadering van zijne betrekkingen op deze Classis ontbonden en losgemaakt, en aan de Gemeente van *Zuidbetjerland* toegewezen, en zulks ten verzoeke van den Wel Eerw. Heer J. W. WIEGMINK, V. D. M. te *Oud Loosdrecht*, die daar toe door de Eerw. Kerkenraad van *Zuid Betjerland* behoorlijk gequalificeerd was, na dat zijn Wel Eerw. daags te voren ook bij zijnen Kerkenraad behoorlijk gedimitteerd was, waarop zijn Wel Eerw. een zegenend affcheid van de present zijnde Leden van den Ring en in dezelven van de Classicale Vergadering genomen heeft, het geen ook zegenende beantwoord is, vervolgens heeft zijn Wel Eerw. ook den 19den Nov. zijne Gemeente vaarwel gezegt in eene zeer gepaste Leerrede, over *Marc.* XIII: 13*b*. *Maar wie volherden zal tot den einde, die zal zalig worden.* Derwijl wij wenschen dat zijn Wel Eerw. met vernieuwden zegen in zijne nieuwe Gemeente arbeiden mag, tot bevordering van het heil van velen, en dat deze Gemeente ook volstandig volharden mag in de leer, de belijdenisse en de betrachtinge van de pligten van het Christendom, tot bevordering van hare eeuwige zaligheid. Dus is

KORTENHOEF Vakant. Die genegen zijn hunne gaven voor de Gemeente te laten hooren, worden verzocht zich ten dien einde, aan een der Ringbroederen, of den Kerkenraad aan te melden.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN Vakant. Zie Oct. 1796. en Oct. 1809.

BOORN.

BOORNBERGUM. De Wel Eerw. Heer M. H. LEMKE, werd den 5 Nov. plegtig in den H. dienst ingezegend door den daar toe geſtelden bevestiger, den Heer H. M. S. A. S. LEMKE, oudſten broeder van zijn Eerw. predikenden bij die gelegenheid over 1 *Cor.* III: 9, 10, 11. *Want wij zijn Gods medearbeiders enz.* De handoplegging geſchiede behalve door den Heer bevestiger, door de Heeren SIBRINGA en HEPPENER als door de Classis daar toe benoemd, als mede door den Heer Z. V. A. CLOEK, Emeritus Pred. van *Beetſterzwaag* en den Heer J. A. LEMKE Pred. te *Donkerbroek*. Des nademiddags deed de bevestigde zijne inrede in de H. bediening met eene Leerrede over *Jacob.* I: 21. in het midden. *Ontfangt met zagtmoedigheid enz.*

GOUTUM Vakant. Zie Oct. 1809; doch hier is reeds eene beroeping geſchied en uitgebracht op den Wel Eerw. Heer J. M. SNETHLAGE, Pred. te *Oenkerk enz.*

MENALDUM. Deze Gemeente verblijdt zich, dat haar Leeraar W. D. SMIDT, te *Oldehove* onder het Classis van *'t Westerkwartier* in het Departement *Stad en Lande van Groningen* beroepen, na een beraad van drie weken voor die beroeping vriendelijk bedankt heeft.

BEETGUM. Zie Sept. 1809.

DOKKUM.

MORRHA EN LJOESSENS Vakant. Zie Oct. 1809. Zie hier het beloofde omtrent onzen overledene Leeraar.

D. JUSTUS CRANS, is geboren te *Dokkum*, in Oct. 1753. de Heer KLAAS CRANS, Burgemeester dier ſtad, en DIENKE HEKSAN, waren zijne Ouders.

In zijn geboorteplaats de Latijnſche Scholen doorgelopen hebbende, heeft hij op de hooge School te *Franeker* eenige jaren geſtudeerd.

Vier jaren heeft hij te *Oudemirdum*, 31 jaren,

te *Aalsum* en *Wetsens*, en zedert het jaar 1787 te *Morrha* en *Ljoesens*, het Evangelie der zaligheid met getrouwheid en nut verkondigd.

Zijn Eerw. is gehuwd geweest met Mejufvrouw TRIJNTJE JANS FOTSMA, bij welke hij 8 Kinderen gehad heeft, eene Dochter verloor hij in 1802. in den bloei harer levens, dit verlies trof hem zoo geweldig, dat sedert alle vrolijkheid en opgeruimdheid van geest van hem week, voor ruim een jaar stierf zijne geliefde Echtgenoote, een slag voor zijn gevoelig hart zoo smartelijk, dat hem, hoe zeer ook overtuigd van zijne verpligting tot eene kinderlijke onderwerping aan den wil des Hemelschen Vaders, de lust in 't leven geheel begaf.

Na eene uitterende ziekte, stierf hij in den Heere, den 17den van Wijnmaand jongstleden.

Den 29sten daar aan volgende, deed de Wel Eerw. Heer J. VAN HOUTEN, Pred. te *Ternaard*, de Lijkpredikatie over *Openb.* XIV: 13. *Zalig zijn de dooden enz.*

HANTUM EN HAMTUMHUIZEN Vakant. Zie April 1809.

DOKKUM den 13den van Slagtmaand. In eene daar toe opzetlijk belegde Classis, is het beroep geapprobeerd van den Wel Eerw. Heer D. J. MACKAIJ, Candidaat onder de Classis van *Sneek*, beroepen te *Twijzel* en *Kooten*.

DOKKUM den 19den van Slagtmaand. Heden was voor ons de blijde dag, dat de Eerw. Heer L. W. VAN DER WEIDE, van *Ede* tot ons overgekomen, een aanvang maakte met zijn' dienst onder ons, 's morgens deed zijn Ambtgenoot D. A. ADRIANI, eene naar tijdsgelegenheid gepaste Leerrede, over *Nehem.* II: 20*b*. *God van den hemel, die zal het ons doen gelukken, en wij, zijne knegten, zullen ons opmaken en bouwen: maar gij lieden hebt geen deel, noch gerechtigheid, noch gedachtenisse in Jeruzalem.* 's Namiddags predik-

dikte de nieuwe Leeraar over 2 *Cor.* I: 11. *Alzoo gijlieden ook mede arbeid voor ons door den gebede, op dat over de gave, door veele perſoonen aan ons te wege gebracht, [ook] voor ons dankzegginge door veelen gedaan worden.* Het werk van dezen dag is voorſpoedig en tot algemeen genoegen afgeloopen.

TWIJZEL EN KOOTEN. Zie Oct. 1809. en hier boven onder *Dokkum.*

F R A N E K E R.

FRANEKER den 16den van Slagtmaand. In eene Clasſis Contracta, heden alhier gehouden, werd de Wel Eerw. en zeer geleerde Heer w. G. REDDINGIUS, tot dus verre zeer geacht Pred. te *Dronryp*, doch verroepen naar *Bierum*, van zijn Eerws. betrekking op zijne gemeente, en deze Clasſis losgemaakt, na vertooning van den geapprobeerden beroepbrief, en een zeer loffelijk getuigſchrift des Kerkenraads van eerstgemelde plaats. De Clasſis welke zijn Eerw., onder uitboezeming van wederzijdſche zegenbeden, verliet, zag hem ongaarne uit haar midden ſcheiden, daar zij zijn Eerw. als een kundig en werkzaam medelid, gewenscht had, langer te mogen behouden.

DRONRIJP den 19den van Slagtmaand. Deze Gemeente zal, met het einde van deze maand Vakant worden: onze hartelijk geliefde Leeraar, de Wel Eerw en zeer geleerde Heer w. G. REDDINGIUS, den 25ſten van Herfstmaand I.J, te *Bierum*, onder de Eerw. Clasſis van *Loppersum*, beroepen zijnde, en, na eenigen tijd van beraad, wegens voor zijn Wel Eerw. gewigtige redenen, dat beroep aangenomen hebbende, nam van ons, op heden een zeer treffend afſcheid, ten tekt hebbende Paulus woorden 2 *Cor* XIII: 9*b*. *En wij wenſchen ook dit*, [*namelijk*] *uwe volmakinge*. Aandoenlijk was deze plegtigheid, zoo voor zijn Eerw. zelven, die, door een elfjarig verblijf onder ons,

zeer aan ons verkleefd was, en hier niet, zonder veelvuldig nut te ſtichten, had mogen werkzaam zijn, als voor ons, bij welken zijn vertrek algemeen zeer betreurd wordt, daar zijn Eerw., zoo door zijne getrouwe prediking en leerzaam onderwijs, als door zijn loffelijk voorbeeld, en vriendelijken omgang, zich eene groote agting en liefde bij deze Gemeente had verworven. Wij danken de voorzienigheid voor den zegen over zijn Eerws. dienst, door welken de bloei en welvaart dezer Gemeente niet weinig bevorderd is, wenſchen in haren weg, door welken wij zijn Eerw. nu miſſen moeten, te berusten, en bidden hem, in zijne nieuwe betrekking, allen voorſpoed en genoegen toe, in die nederige hoop, dat een leeraar, die in zijne voetſtappen treedt, hier zijne plaats moge vervullen.

SNEEK.

SLOTEN. Van hier is vergeten te melden, dat wederom ter vervulling der Vakature, ten overſtaan van de Conſulenten DD. S. L. NAPJUS en P. CRAMER, Predd. te *Wijchels* en *Balk*, door den Kerkenraad geformeerd is dit drietal:

DD. N. DOBBELMAN, te *Blokzijl*, J. DE JONG, te *Gaasmeer* en *Nieuwhuizen*, en O. SCHUILING, te *Drogeham*.

En is daar uit den 30ſten van Wijnmaand l. l. beroepen, D. N. DOBBELMAN, Pred. te *Blokzijl*, die het zelve eenige dagen in beraad heeft genomen.

IJSBRECHTUM, TJALHUIZEN EN TIRKS, den 22ſten van Herfstmaand l. l. Op heden is alhier onder het beſtuur van de Wel Eerw. Heeren H. BANGMAN en J. F. DE BOOR, Predd. te *Nieuwland* en *Sneek*, door de Gereformeerde Floreenpligtigen, dezer Gemeente tot Pred. beroepen de Wel Eerw. Heer OTTO VAN TRICHT, Pred. te *Wel* en *Amerzode*, welke echter na eenig beraad tot ons leedwezen bedankt heeft. Zoo dat

IJSBRECHTUM, TJALHUIZEN EN TIRKS als nog Vakant blijft.

OU-

OUDEGRA EN KOLDERWOLDE. Onze van hier naar Leetgum bero pene Leeraar den Wel Eerw. Heer S. IJPMA, nam den 29sten van Wijnmaand l. l., van ons een hartelijk affcheid, met Jezus woorden, *Joh.* XIII: 17 opgetekend. *Indien gij deze dingen weet, zalig zijt gij zoo gij dezelve doet*

WOLZUM Vakant. Zie Julij 1809.

BOLSWARD EN WORKUM.

LONGERHOU EN SCHETTENS. Zie Oct. 1809.

ZEVENWOUDEN.

WOLVEGA Vakant, alzoo de hier beroepene D. C. VAN EPEN, voor die roeping heeft bedankt. Zie Oct. 1809. Art. *Blokzijl*, p. 486 en volg.

HASKERHORNE EN OUDEHASKE. Zie Oct. 1809.

TERKAPLE EN AKMARIJP Van hier is den Correspondent geen legaal berigt toegezonden, van de bevestiging van D. H. A. FEEPP, op den 5den November.

URETERP EN SIEGERSWOLDE Vakant. Zie Aug 1809.

BEETSTERZWAAG, BEETS EN OLTERTERP ſtaat Vakant te worden. Zie Sept. 1809.

TJALLEBIRD, LUINJEBERT, TERBAND EN GERSLOOT (AENGWIRDEN) ſtaat Vakant te worden. Zie Oct. 1809.

DONKERBROEK EN HAULE ſtaat Vakant te worden. Zie Oct. 1809. Art. *Longerhou en Schettens*, hoewel de Correſpondens daarvan geen legaal berigt zijn toegezonden.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

ALMELOO. Na dat alhier reeds den 15den van Herfstmaand l. l., ten overſtaan van D. Depp. Claſſis, F. G. IMMINK en O. H. SWAM, reſp.

Predd. te *Deventer*, en hier te *Almelo*, in eene Classis contr. het op D. J. ULOPS uitgebragte beroep was geapprobeerd geworden, is die, van ons zoo algemeen begeerde Kerk-leeraar van *Havelte* tot ons overgekomen, en den 5den van Slagtmaand onder ons bevestigd, door onzen geachten Leeraar, zijnen Ambtgenoot, D. O. H. SWAM. Het was reeds 2 en ¼ jaren, dat onze Eerwaardige D. G. L. KELLER overleden was; maar wij verblijden ons nu over het goedertieren bestuur der aanbiddelijke Voorzienigheid, die zoo gunstig over ons beschikt heeft. De Bevestiger predikte bij die gelegenheid over 1 *Cor.* III: 9. *Want wij zijn Gods medearbeiders; Gods akkerwerk Gods gebouw zijt gij.* De Bevestigde nam des agtermiddags tot zijne keurstoffe de laatste woorden van *Matth.* XVII: 5. *Hoort Hem.* Beide Leerredenen, welke zeer deftig en treffend waren, werden met groot genoegen van eene zeer aanzienelijke schare aangehoord. God zij onzen beiden Leeraren verder steeds nabij; en bekrone hunne eensgezinde pogingen met zijn gunstrijk welgevallen, ter bevordering van onze dierbaarste belangen.

DEVENTER. Walsche Kerk Vak. Zie Junij 1803.

GOOR. Vakant. Zie Meij 1809.

KAMPEN.

KAMPEN den 23sten van Wijnmaand. In eene buitengewone Classicale Vergadering is de Wel. Eerw. Heer HARCO ILPSEMA ANDREÆ, S. S. M. Cand. onder de Classis van *Rhenen* en *Wyk*, peremtoir geëxamineerd door den Wel Eerw. Heer A. S. ALTING, Pred. in *Kampen*, de proeftekst was, *Joan.* I: 29*b*. Het examen in het Grieksch geschiedde over het Tekstkapittel, in het Hebr. *Ps.* 8. Vervolgens werd de Examinandus onderzocht over de gewone stukken der Godgeleerdheid,

heid, en heeft in alles loffelijk voldaan; zoo dat de Eerw. Vergadering met blijdschap over het voorregt der Gemeente van *Schokland* onder het gunstig bestier der Goddelijke Voorzienigheid eenparig zijn Wel Eerw. aan dezelve heeft toegewezen, ook heeft zijn Eerw. aan alle gebruikelijke formaliteiten voldaan, en is de Heer Examinator voor zijn wel ingerigt examen bedankt.

Is vervolgens in den H. dienst in de Gemeente van *Ens en Emmeloort* op *Schokland* bevestigd, door zijnen Examinator de Wel Eerw. Heer A. S. ALTING, als Dep. Cl. ten tekst hebbende *Jes.* XLII: 4*b*. *En de Eilanden zullen na zijne leere wachten.* En de bevestigde leidde 's namiddags ten grondslage 2 *Cor.* VII: 2*a*. *Geeft ons plaats.* De oplegging der handen is geschied door den Heer bevestiger, benevens door deszelfs mede Dep. H. A. J. CALKOEN, Pred. te *Wilzem*, alles is tot groot genoegen der Gemeente afgeloopen.

ZWOLLE.

HASSELT. Onze oudste Leeraar J. C. VENEMA, onlangs de Collatie van *Ruinerwold*, onder de Eerw. Classis van *Meppel*, op zeer voordelige voorwaarden, ontvangen hebbende, heeft aan het verzoek van Kerkenraad, en zeer velen uit deze Gemeente wel willen voldoen, om voor als nog bij haar te blijven. Van dit zijn besluit, heeft zijn Eerw. dan ook den 25sten der vorige maand, in de gewone Woensdag avondbeurt, der Gemeente kennis gegeven, predikende bij die gelegenheid uit 2 *Cor.* VI: 1 tot 13. *Ende wij* [*als*] *mede-arbeidende bidden* [*u*] *ook dat gij de genade Gods niet te vergeefs moogt ontvangen hebben. — Nu* [*om*] *dezelve vergeldinge* [*te doen*] *ik spreke als tot* [*mijne*] *kinderen*) *zoo wordet gij ook uitgebreidet.* De Heere zette het stempel zijner hoge goedkeuring op 's mans keuze, en verwaardige Hem, om, in vereeniging met zijnen geliefden ambtgenoot, nog

lange dienstbaar te zijn, ook aan de belangens van het Sion Gods ter dezer plaatse!

STAPHORST. Zie Sept. 1809.

WINDESHEIM. Zie Oct. 1809.

VOLLENHOVE EN STEENWIJK.

OLDEMARKT. Onze Leeraar A. TEN WOUDE, werd den 11den van Wijnmaand wettig beroepen naar de Gemeente van *Staphorst*. Den tijd van beraad, maakten wij ons ten nutte, met dat gevolg, dat hij voor de gedane beroeping beleefdelijk bedankte en zich op nieuws den 5den van Slagtmaand plegtig aan ons verbond, met eene leerreden over *Luc.* XXIV. 29*a En zij dwongen hem, zeggende: blijft met ons.* God bevestige zijne keus en zorge voor de Gemeente van *Staphorst*.

STEENWIJKERWOLD. Zie Aug. 1809.

WANNEPERVEEN Vakant. Zie Sept. 1809.

STAD en LAND E.

GRONINGEN EN 'T GORECHT.

GRONINGEN den 12den Nov. 1809. Heden hadden wij het genoegen, dat D. J. MULDER, van *Vlagtwedde* naar deze Gemeente geroepen, en wiens beroeping den 19den Oct. l. l. in eene buitengewone vergadering Classicaliter was goedgekeurd, door D. CREMER, met een nadrukkelyk voorstel naar 1 *Cor.* IV: 1*a Alzoo houde ons een ieder mensch als dienaars van Christus*, in zijnen nieuwen dienst bevestigd wierd; waar bij hem door D. HENDRIKSZ ter verwelkoming, met hartelijke zegenbede, de hand van broederschap werd toegereikt, en waar na de bevestigde zijnen dienst aanvaardde met eene aangename leerrede over 2 *Cor.* IV: 5. *Want wij prediken niet ons zelven, maar Christus Jezus den Heere: en ons zelven [dat wij] uwe dienaars [zijn] om Jezus wil.* Zoo werd de plaats van wijlen onzen waardigen Leeraar VAN DER TUUK spoedig weder vervuld. Mogt de opvolger

zoo

goo vruchtig bevonden worden, als de voorganger was! God zegene daartoe zijnen dienst, nevens dien zijner ambtgenooten, rijkelijk!

NOORDIJK. Zie Julij 1809.

APPINGEDAM.

APPINGEDAM den 29sten van Wijnmaand. Onze hartelijk geliefde jongste Leeraar D. IJPEIJ, door den Heer *Landdrost* van het Departement *Drenthe*, als representerend Collator, beroepen naar de vacaerende Gemeente van *Westerborg*, heeft tot onze blijdschap voor deze beroeping bedankt.

OPWIERDA den 15den van Slagtmaand. Is alhier door de Heeren Collatoren, ter vervulling van de thans vacaerende Predikantsplaats, door het vertrek van den Wel Eerw Heer W. WAALKENS naar *Heveskes*, de volgende Nominatie gemaakt:

DD. G. J. VAN DEN BROEK, Predd. te *Wapserveen*, J. VAN DER HELM, te *Ouwsterhaule enz.* en A. VAN OSSENBRUGGEN, te *Oldeschoote enz.* Welke Heeren verzocht zijn hunne gaven voor de Gemeente te laten hooren.

WEIWERT Zie Oct. 1809.

LOPPERSUM.

LOPPERSUM Vakant. Zie Febr. 1807.

LELLENS. Zie Oct. 1809.

BIERUM. Zie Oct. 1809.

MIDDELSTUM.

OLDENZIJL Vakant. Zie April 1805.

DE MARNE.

DEN ANDEL den 29sten Oct. De Wel Eerw. Heer F. SNETHLAGE van *Ditzum in Oostfriesland* hier beroepen en tot ons overgekomen, is heden onder ons bevestigd. De Wel Eerw. Heer J. A. UILKENS, A. L. M. Phil. Doctor en Pred. te *Eenrum*, predikte bij deze gelegenheid des morgens, handelende, naar aanleiding van Paulus woor-

woorden, 2 *Cor.* XII: 14b. *Want ik zoeke niet het uwe maar u*, over den Christen Leeraar, als niet zichzelven, maar zijne Gemeente bedoelende. De inzegening geschiedde door den Wel Eerw. Heer H. CRULL, Pred. te *Peterburen*. Onze bevestigde Leeraar begon des Nademiddags zijnen dienst met eene Leerrede over *Col.* I: 28. *Den welken wij verkondigen, vermanende eenen iegelijk menschen, en lerende eenen iegelijk enz.*

MENSINGAWEER en MAARSLAG. De Heeren Collatoren alhier hebben onlangs tot Leeraar dezer vacerende Gemeenten beroepen den Wel Eerw. Heer J. SNETHLAGE. Fr. fr. Pred. te *Leer* in *Oostfriesland*, doch zijn Wel Eerw. heeft na eenigen tijd van beraad, voor deze beroeping beleefdelijk bedankt. Dus blijft

MENSINGAWEER en MAARSLAG Vakant.

PETERBUREN en WIERHUIZEN. Deze Gemeente staat binnen kort vakant te worden. Onze waarde en geachte Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. CRULL, werd onlangs beroepen in de Gemeente van *Havelte* in het Departement *Drenthe*. Gaarne hadden wij onzen Leeraar gehouden, doch zijn Wel Eerw. heeft zich verpligt gevonden die beroeping aantenemen, en zal des, na een negentienjarig verblijf bij ons, ons eerlang vaarwel zeggen.

WESTER-NIELAND en SAAXUMHUIZEN Vakant. Zie Febr. 1806.

NIEKERK en VLIEDORP Vak. Zie Nov. 1808.

't WESTER-KWARTIER.

OLDEHOVE. Zie Sept. 1809.

VISVLIET. Zie Oct. 1809

NIEZIJL. Vakant. Zie Oct. 1809.

LUTKEGAST. Zie Oct. 1809.

ADUARD. Zie Oct. 1809.

OLDAMBT en WESTERWOLDINGERLAND.

VLAGTWEDDA. Onze geliefde Leeraar J. MUL-

MULDER, ontving op den 6den van Wijnmaand tijding, dat hij den vorigen dag beroepen was tot mede Herder en Opziener in de Gemeente van J. C. der Stad *Groningen*. Zijn Eerw. gaf deze gemeente daar van kennis op den volgenden dag des Heeren. Niettegenſtaande zijn Eerw. aan ons verkleefd was, en daar van nog onlangs bewijzen gegeven heeft, achtte hij zig nu verpligt deze roepſtem te moeten opvolgen. Losgemaakt zijnde van de Gemeente alhier en van de Claſſis, heeft hij een teederhartig affcheid van ons genomen op den 29ſten van Wijnmaand, met de woorden, 3 *Joh.* 4. *Ik' hebbe geene meerder blijdſchap dan hier in, dat ik hoore dat mijne kinderen in de waarheid wandelen.* God zegene zijnen dienst, en dien zijner Ambtgenooten aldaar, en zorge in liefde voor onze Gemeente. Dus

VLAGTWEDDA Vakant.

LANG- AKKER- of NIEUWE SCHANS Vakant. De Wel Eerw. Heer J. CANNEGIETER, in wiens dienst wij hoopten, ons nog lange te mogen verblijden, werd geroepen in de Gemeenten van *Solwert en Marsſum*, onder de Eerw. Claſſis van *Appingedam*, in dit Departement, niettegenſtaande alle onze aangewende pogingen om zijn Eerw: onder ons te houden, vond hij zich, om gewigtige redenen, die wij zelve billijken moesten, verpligt, om aan deze roepſtem gehoor te geven. Hij nam van ons een zegenend affcheid op den laatſten Zondag van Wijnmaand, met de woorden. *Hebr.* XIII: 20, 21. *De God nu des vredes enz.* Hij zij aldaar tot geenen minderen zegen, dan onder ons.

OUDE PEKEL AA. Alhier is door den Burgemeester en Wethouderen der Stad *Groningen*, als unici Collatores dezer plaats, tot Herder en Leeraar geroepen, de Wel Eerw. zeer geleerde Heer M. J. ADRIANI, geliefd Pred. te *Tjallebird* in *Fries-*

Friesland. Zijn Eerw. heeft tot onze groote blijdschap, deze beroeping aangenomen. Wij hopen dus, dat eerlang deze groote Gemeente wederom van eenen gewonen Herder en Opziener voorzien, en daar door, het verlies, 't welk wij in onzen waardigen MEURS geleden hebben, hersteld worde.

D R E N T H E.

E M M E N.

WESTERBORK Vakant. Zie April 1809.

M E P P E L.

HAVELTE den 21sten van Wijnmaand. Heden nam onze Leeraar D. J. LULOFS, van hier naar *Almeloo* beroepen, van ons een teeder en zegenend afscheid, in eene Leerrede naar aanleiding van 2 *Petr.* III: 18*a*. *Maar wast op in de genade en kennisse onzes Heeren en Zaligmakers Jezus Christi.* Bij welke gelegenheid ons ook van den Predikstoel kennis gegeven werd, dat onze, op den 14den dezer alhier beroepen Leeraar de Wel Eerw. Heer H. KAUL, Pred. te *Pieterburen*, deze beroeping had aangenomen, die op den 3den van Wintermaand aanstaande reeds zijnen dienst aanvaarden zal.

RUINERWOLD Vakant. Zie Aug. 1809.

VLEDDER Vakant. Zie Sept. 1809.

R O L D E.

ANLO Vakant. Zie Maart 1809.

ASSEN. Zie Oct. 1809.

O O S T-F R I E S L A N D.

DITSUM. Op Zondag den 8sten October heeft onze veelgeliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer P. SNETHLAGE, van hier beroepen naar den *Andel*, onder vele wederzijdsche aandoeningen een zegenend afscheid van ons genomen, met eene plegtige Leerrede over *Hebr.* XIII: 20 en 21. *De God*

vre

nu des vredes, die den groóten herder der ſchapen ens. Zoo dat nu

DITSUM Vakant is.

LOPPERSUM. LOEGUMERVOORWERK, TWIXLUM EN SIMONSWOLD Vakant.

'T GRAAFSCHAP BENTHEIM.

NIENHUIS den 2den van Slagtmaand 1809. Onze geliefde Leeraar G. KUIPER, werd den 26ſten van Herfstmaand tot Leeraar beroepen bij de Hervormde Gemeente van *Wageningen:* na acht dagen beraad heeft zijn Eerw. voor die beroepinge beleefdelijk bedankt.

Op den 18den van Wijnmaand l. l. heeft de Eerw. Kerkenraad van *Wageningen*, zijn Wel Eerw. wederom beroepen dan zijn Eerw. is tot onze groote blijdſchap, na tijd van beraad bij zijn bovengemeld beſluit gebleven, en heeft zich aan ons op het nieuw verbonden: dat zijn Eerw. wiens dienstwerk ons aangenaam is onder ons nog lang tot eenen zegen arbeide, en de Gemeente van *Wageningen* met eenen anderen waardigen Leeraar moge bevoorregt worden, is onze hartelijke wensch en bede.

ULSEN. Zie Sept. 1809.

L I N G E N.

THUINE Vakant. Zie Febr. 1809.

F R A N K R IJ K.

CLEVE 2de plaats, BRIENEN, GELDERN, KERVENHEIM EN MÖRMSTER Vakant.

GROOTHERTOGDOM BERG.

R E E S.

WEERTH Vakant. Zie Aug 1809.

B R E M E N.

ANSGARIE KERK Vakant. Zie Junij 1804.

MARIENKERK tweede en derde Leeraarsplaats Vakant. Zie Dec. 1804.

INHOUD.

G. GESZNER, Godsdienstig Handboek, Eerste Stuk. Bladz. 497

J. M. SAILER, Leer der Gelukzaligheid, Tweede Deel. 506

J. L. EWALD, Voorlezingen over de Opvoeding der Jeugd, Eerste Deel. 514

P. VAN TEUTEM, Kerkelijke Redevoering. 535

L. FELNER, Christelijke Gedachten en Gevoelens. 57

J. A. C. LÖHR, Kleinigheden voor Kinderen, Met Plaatjes. 53

Bij het Graf, van P. VAN DER WOLK. 543

C. G. SALTZMANN, Geschiedenis van den Huzaar Zwartmantel. 545

Letter-Nieuws. 554

Akademie Nieuws. 560

School Nieuws. 561

Kerk Nieuws. 562

BERIGT.

MAANDELIJKSCHE UITTREKSELS OF BOEKZAAL DER GELEERDE WERELD;

HONDERD EN NEGEN-EN-TACHTIGSTE DEEL.

Voor DECEMBER 1809.

Te AMSTERDAM, bij
DE ERVEN D. ONDER DE LINDEN EN ZOON,
op de Heerengragt, over de Warmoesgragt, N°. 413.
MDCCCIX.

De Prijs is 6 Stuivers.

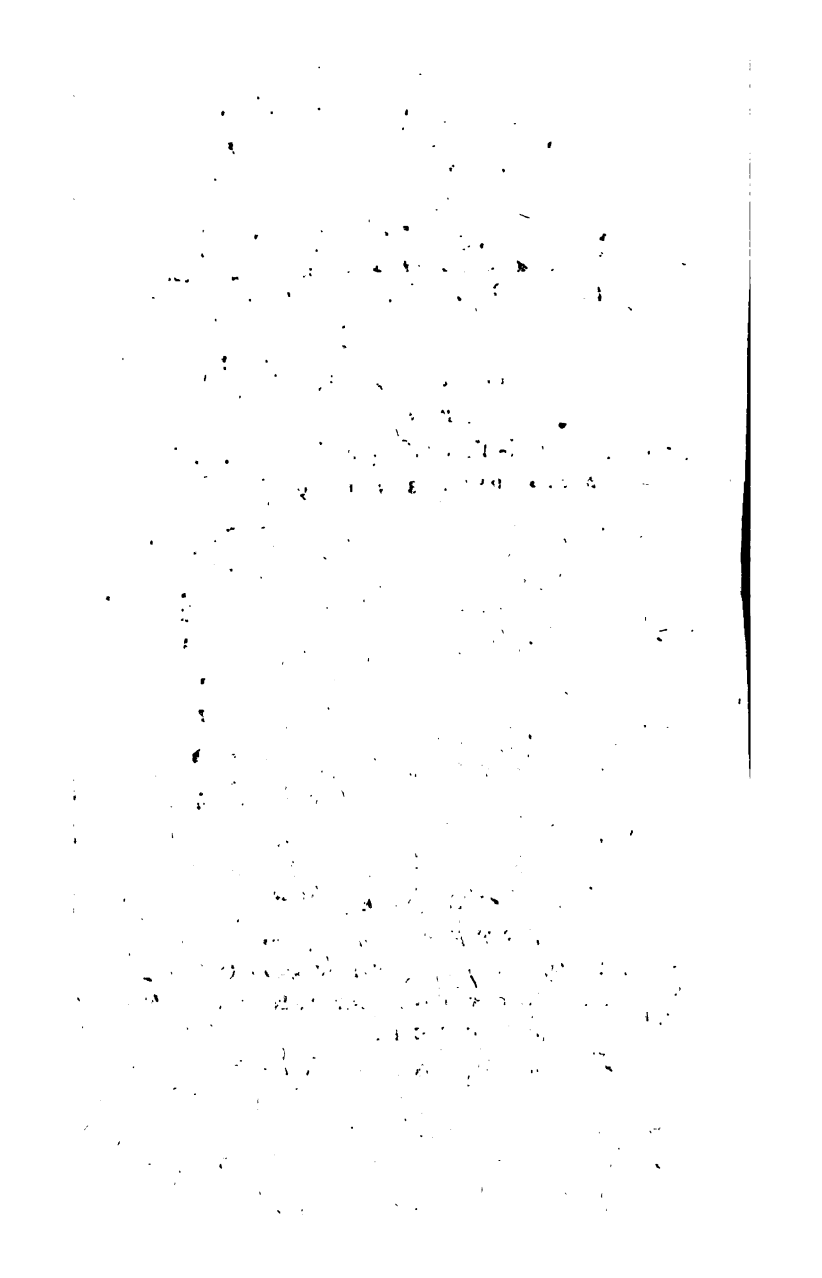

UITTREKSELS.

ALGEMEENE KERKELIJKE GESCHIEDENIS der CHRISTENEN, door IJSBRAND VAN HAMELSVELD. *Zestiende en zeventiende Deel. Met Platen. Te* Haarlem, *bij* Fr. Bohn, 1808. *Het zestiende Deel* 384 *en het zeventiende Deel* 396 *Bladz. In gr. Octavo. De prijs van ieder Deel is f* 3-15 —

Het *zestiende* Deel des belangrijken Werks van den Hoogleeraar VAN HAMELSVELD, waar in hij, op den welbegonnen voet voortgaat ons eene naauwkeurige beschrijving van de Kerkelijke Geschiedenis der Christenen te geven, begint met het 4de Hoofdstuk des 5den Boeks; welk Boek bevat: *het vijfde tijdperk; van den tijd der Kruistogten of het Pausschap van* GREGORIUS VII, *in de elfde eeuw, tot de Kerkhervorming in het begin der zestiende eeuw*, — gevende dit 4de *Hoofdstuk*, waar mede dit *zestiende* en het grootste gedeelte van het *zeventiende* Deel afloopt, de *Geschiedenis* op *der Roomsche Pausen in dit tijdvak* en den *Toestand der Geestelijkheid*; — wordende in het *vijfde Hoofdstuk*, waarmede het zeventiende Deel eindigt, gehandeld van het *Kerkelijk en Pausselijk regt*: van de *regten der Vor-*

ſten in Kerkelijke zaken en van den *Toeſtand der Geeſtelijkheid.*

Dus vindt men in dit *zestiende* en in de 323 eerſte Bladzijden van het *zeventiende* Deel de Levensſchetſen van 63 Pauſen, beginnende met GREGORIUS VII in het jaar 1073 en eindigende met LEO X, of de Lateraanſche Kerkvergadering in het jaar 15 7.

Ten gevalle van onze Lezers zullen wij iets mededeelen uit de uitvoerige Levensſchets van Paus GREGORIUS VII, welke het gebouw van eene algemeene Geeſtelijke Heerſchappij over alle Chriſtelijke Gemeenten, aan welks oprigting men reeds verſcheidene eeuwen gearbeid had, ter *zinne* toe voltooide en, gelijk ook zijne opvolgeren, door deze Geeſtelijke Heerſchappij tevens eenen vermogenden invloed behield op de wereldlijke zaken en belangen, zoo dat Keizers en Koningen zich naar hun goedvinden ſchikken, of gevaar loopen moeten van troon en leven beide te verliezen:

„ GREGORIUS VII (dus ſchrijft VAN HAMELSVELD) — was de man, die dit groote Werk voltooide. — Zijn eigene naam was HILDEBRAND, ook HILTEBRAND, van anderen HILLEBRAND, en de *Italianen* ſomtijds ALDOVRANDI geſchreven. — Hij werd Aardsdiaken der Kerk van *Rome* en *Kardinaal*, en had onder LEO IX en de volgende Pauſen, bijzonder onder ALEXANDER II, zoo veel invloed, dat één zijner tijdgenooten hem den *Heer der Pauſen* noemde. Na den dood van ALEXANDER II, in het jaar 1073 verkozen de Kardinalen (*) gelijk zij verhalen, onder de toejuiching eener groote menigte, HILDEBRAND tot Paus, die den naam van GREGORIUS VII aannam." —

„ Hoewel GREGORIUS zich terſtond na zijne verkiezing als Paus gedroeg, evenwel was 'er hem aan-

ge-

(*) *Relatio Electorum ap.* PAUL BERNRIED. C. 27.

gelegen, dat zijne verkiezing door den Keizer bevestigd werd," LAMBERT van *Asschaffenburg*, een der verstandigste Geschiedschrijvers van dezen tijd schrijft (*), „Na den dood van ALEXANDER verkozen de Romeinen terstond, zonder voorkennis van den *Duitschen* Koning, HILDEBRAND tot zijnen opvolger: eenen in de Godgeleerdheid zeer kundigen man, die reeds onder de vorige Pausen in de geheele Kerk door alle deugden zeer beroemd was. Maar, alzoo hij eenen brandenden ijver voor God had, waren de *Fransche*, (*Duitsche*) Bisschoppen beducht, dat een zoo hevig en in zaken van het geloof zoo streng man, hen over hunne nalatigheid in het waarnemen van hun ambt tot scherpe verantwoording roepen mogt. Zij verzochten daarom den Koning gemeenschappelijk, dat hij deze verkiezing, welke zonder zijne voorkennisse geschied was, voor nietig wilde verklaren; hem tevens verzekerende, dat, zoo hij de onstuimigheid van dezen man niet voorkwam, het geen daar uit ontstaan zou, niemand kwader dan hemzelven treffen zou. De Koning zond terstond den Graaf BERNHARD van zijn Hof naar *Rome*, om de Grooten aldaar af te vragen, waarom zij, tegen de gewoonte van hunne Voorvaderen, eenen Paus verkoren hadden; ook moest hij GREGORIUS, als hij daar niet voldoenend op zou antwoorden, bevelen, om deze waardigheid, welke hij op eene onwettige wijze verkregen had, neder te leggen. Doch deze ontving den Graaf heel beleefd, en gaf hem tot antwoord; dat God zijn getuige was, dat hij niet naar deze waardigheid eerzuchtig had gestaan; maar dat hij van de *Romeinen* verkoren, en dat hem de regering der Kerk met geweld opgedrongen was; dat hij zich echter volstrekt niet had laten noodzaken, om zijne inwijding te laten voortgaan, tot hij vernomen had,

(*) *De rebus German.* pag. 354.

had, dat zoo wel de Koning, als de *Duitſche* Rijksſtanden, daar toe bewilligd hadden, en zoo lang zou hij dit uitſtellen." HENDRIK, hier aan toegevoegen nemende, bevestigde de verkiezing van GREGORIUS, en gebood hem in te wijden, het welk echter eerst den tweeden Februarij des jaars 1074 geſchiedde." —

„ Terſtond in de eerſte dagen reeds na zijne verkiezing, zond GREGORIUS den Kardinaal HUGO naar *Spanje*, en ſchreef aan alle Vorſten, die derwaarts wilden trekken tegen de Arabieren, dat zij wel moesten, dat *het Spaanſche Rijk van oudsher af aan den Heil.* PETRUS *in eigendom behoorde*(*), en dat men, het geen een eigendom der Kerk geweest was, haar nimmer ontnemen kon. Ook ſchijnt hij, ten aanzien van *Spanje*, zijn oogmerk eenigzins bereikt te hebben, alzoo SANCHEZ, Koning van *Arragon* en *Navarre* aan hem, als zijn Leenman, eene ſchatting van 500 ſtukken gouds betaalt heeft (†). „ In het zelfde jaar 1073 ondervond ook de Koning van *Frankrijk* FILIPS I reeds het gebiedend gezag van GREGORIUS. Deze ſchreef aan eenen *Franſche* Biſchop (§), dat geen der Vorſten de Kerken van zijn Rijk, door het verkoopen van geeſtelijke ambten zoo verdrukt had, als deze Koning. — Den Koning zelven, die aan den Paus gehoorzaamheid beloofd had, vermaant hij niet te leen (**), om, gelijk zijne Voorvaderen, de Kerk te beſchermen; maar beveelt hem ook in het vervolg, in naam van den Appoſtel PETRUS (††) de wettige vrijheid eener Biſchoppelijke verkiezing niet te verhinderen, terwijl hij hem herinnert: *dat zijn Rijk en zijne ziel in de magt van dien Apoſtel zijn.*"

„ Ook

(*) *Leb.* I. *Epiſt.* 7. (†) PAGI *Crit.* ad BARON. *annal. ad a* 1073 *n* 13. (§) *Lib.* I. *Epiſt.* 35. (**) *Lib.* I. *Epiſt.* 75. (††) *Lib.* VIII. *Epiſt.* 22.

„ Ook was hij aan andere kanten niet minder werkzaam, om zijne heerschappij over Vorsten en Landen uit te breiden of te bevestigen. WRATISLAW, Hertog van *Bohemen*, had van ALEXANDER II het voorregt bekomen, om een Bischopsmijter (*Mitre*) te mogen dragen, GREGORIUS bevestigde dit, maar bragt hem tevens in de gedachte, wat hij daar tegen beloofd had, dewijl niet alleen zijne waardigheid, maar zelfs zijne zaligheid daar van afhing. En wat de Hertog beloofd hebbe, mag men daaruit opmaken, dat GREGORIUS hem, in het volgende jaar 1073 bedankt, dat hij hem 100 mark zilver voor den Apostel PETRUS had toegezonden." enz. —

Hierna beschrijft de Hoogleeraar 's Paufen ijver tegen het huwelijk der Geestelijken en den tegenstand der Geestelijken tegen dit verbod; als mede 's Paufen ijver tegen de Simonie, waarop volgt een uitvoerig berigt van den twist met den Keizer HENDRIK IV, welke twist zoo hoog liep, dat HENDRIK IV getergd door de handelwijze en beleedigingen van den Paus, de Duitsche Bischoppen en Abten in het jaar 1076 te *Worms* bij een riep, om met hem te raadplegen, hoe GREGORIUS het gevoegelijkst zou kunnen afgezet worden; gelijk dan ook de dadelijke afzetting van den Paus daar op volgde, zoo als blijkt uit eenen Brief des Keizers aan den Paus, die nog voorhanden is. Het opschrift van denzelfden Brief luidt: „ Aan HILDEBRAND, niet meer Paus, maar eenen valschen Monnik," zoodanige grootenis, „ zegt de Keizer," hebt gij door de algemeene verwarring, welke gij in de Kerk aangerigt hebt, verdiend," enz. — De Brief eindigt met deze woorden: „ Klim derhalven af, gij, die door dezen ban en door het oordeel van alle onze Bischoppen veroordeeld zijt, en laat den Apostolischen Stoel aan eenen anderen over, die den Godsdienst door geene gewelddadigheden ontreinigt, en de ge-

zonde leer van PETRUS voordraagt! Ik, de Koning HENDRIK, van Gods genade, en alle onze Bisschoppen, zeggen u: klim af! klim af!"

„Na dat deze Brief des Keizers aan den Paus voor de Synode, in de Kerk van Lateraan was voorgelezen" (dus vervolgt onze Geschiedschrijver), „ontzette de Paus onder algemeene toejuiching der vergadering den Keizer van zijne Regering, en deed hem, zoo wel als alle zijne aanhangers, in den ban, en onder dezen, met name den Aartsbisschop van *Mentz*, de Bisschoppen van *Utrecht* en *Bamberg*, terwijl hij de overige Bisschoppen, op straffe van gelijken ban, naar *Rome* ontbood, om zich te verantwoorden."

„Wij zullen het formulier van dezen ban en afzetting alhier laten volgen, zoo als men het bij de Schrijvers van dezen tijd en in 's Pausen Brieven, en de Handelingen der Kerkvergadering vindt: „Zalige PETRUS! Prins der Apostelen! neig toch uw godzalige ooren tot ons! en hoor mij, uwen knecht, dien gij van zijne kindsheid af gered, en tot den huidigen dag van het geweld der boozen bevrijd hebt, die mij om mijne trouwe jegens u, haat hebben en haten. Gij, en mijne gebiedster, de Moeder Gods, en de Zalige PAULUS, uw Broeder onder al de Heiligen, gij zijt mijne getuigen, dat mij uwe heilige *Roomsche* Kerk, tegen mijnen wil, tot hare regering opgevoerd heeft, en dat ik het voor geenen roof geacht heb, uwen Stoel te beklimmen; dat ik veel meer mijn leven als een Pelgrim heb willen eindigen, dan uwe plaats uit wereldlijke eerzucht aan mij trekken. Ik geloof daarom dat het u naar uwe genade, en niet om mijner werken wil, behaagd heeft en nog behaagt, dat het Christen volk, het welk mij geheel bijzonder is toevertrouwd, mij bijzonder als uwen Plaatsvervanger gehoorzame: en dat mij uwentwege van God de macht, om in den hemel en op aarde te binden en

te ontbinden, geſchonken is. In dit vertrouwen, ter eere en beſcherming der Kerk, *verbiede ik*, in den naam des almagtigen Gods, des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geestes, uit kracht mijner magt en uw gezag, *den Koning* HENDRIK, Zoon van den Keizer HENDRIK, die zich met ongehoorde trotschheid tegen uwe Kerk verzet heeft, *de regeering van het geheele Duitſche en Italiaanſche Rijk, en ontſla alle Christenen van de verpligting des eeds, welken zij hem gedaan hebben, of doen zullen, ook verbiede ik dat niemand hem als Koning diene.* Immers wie de eer der Kerke zoekt te verminderen, die verdient ook de eer te verliezen, welke hij ſchijnt te hebben. En dewijl hij als een Christen niet heeft willen gehoorzamen, en niet tot God te rug geheerd is, dien hij verlaten heeft; maar veel meer met geëxcommuniceerden gemeenſchap onderhouden, vele ongeregeldheden gepleegd. de vermaningen welke ik hem, tot zijn heil, onder uw getuigenis, geſchreven heb, veracht, en zich van uwe Kerk, opzettelijk met oogmerk, om ze te verdeelen, afgeſcheiden heeft; *zoo binde ik hem, in plaats van uwe handen, met de handen des hans*, en in vertrouwen op u, zoodanig, opdat de volken het weten en vernemen, dat gij PETRUS zijt, en dat de Zoon des levenden Gods zijne Kerk op u gebouwd heeft, welke de poorten der helle niet zullen overweldigen."

Hier op volgde dan ook het afzetten van HENDRIK door de Rijksvorſten, ſchoon de Steden aan den *Rhijn* grootendeels hem getrouw bleven.

„ Dewijl HENDRIK het noodzakelijk oordeelde, om van den ban ontſlagen te wezen, voor dat een jaar ten einde was, uit hoofde van het ſchandelijk verdrag met de Rijksſtanden, en hij het voor zich niet geraden vond, des Pauſen komst in Duitschland af te wachten, ging hij op reize naar *Italie*, met zijne Gemalin en Zoontje, kort voor Kersmis

van het jaar 1076, in het midden van eenen ſtrengen winter," enz. —

„Ten gelijken tijde met den Keizer kwamen ook de meeste in den ban gedane Biſchoppen te *Canoſſa* aan, waar zij, bloetsvoets en enkel met een linnen kiel gekleed, den Paus om ontheffing der bans (Aflaat *abſolutie*) baden. Zij ontvingen dezelve ook, na eenige dagen, na elk afzonderlijk, in Cellen opgeſloten, tot den avond ſtreng gevast te hebben. — HENDRIK zelve kon zijn oogmerk niet dan met moeite bereiken. — Eindelijk evenwel werd aan HENDRIK vergund, voor den Paus te verſchijnen, en naar deszelfs voorſchrift boete te doen voor de beleediging, den Apoſtoliſchen Stoel aangedaan."

„HENDRIK kwam dus in Januarij des jaars 1077 in het Slot, het welk met eenen driedubbelden muur omringd was. Toen hij door den tweeden muur ging, moest hij zijn gevolg en Koninklijken ſtaat achterlaten, maar bloetsvoets, alleen met een wollen overrok, daar drie dagen lang, van den morgen tot den avond, nuchteren blijven ſtaan, en op deze wijze afwachten wat de Paus verder beſluiten zou. Deze werd met dit alles niet verſtoord bewogen; maar allen die in het Slot waren, hadden zoo veel medelijden met den boeteling, die al weenende om de *abſolutie* aanhield, dat zij ingelijks met tranen bij den Paus ſmeekten, en, gelijk hij zelve verhaalt (*) om zijne buitengewone hardheid verbaasd ſtonden, en velen hem overluid zeiden, dat dit niet was eene Apoſtoliſche ſtrengheid, maar de wreedheid, van eene Tijranniſche woestheid. Eindelijk liet GREGORIUS hem, op den vierden dag, bij zich komen, en ontheffe hem van den ban, doch onder voorwaarde, dat HENDRIK zich in eene algemeene vergadering der Rijksvorſten zou laten vinden,

(*) *Lib.* IV. Ep. 12. *pag.* 1355.

den, en naar derzelver uitſpraak het Rijk behouden, of, zoo hij ſchuldig verklaard werd, daar van terſtond afſtand doen zou," — —

„ Dus had GREGORIUS het zoo ver gebragt, als niemand zijner voorzaten, door eenen Vorst zoo geheel aan zijne voeten te vernederen, terwijl de voorwaarden, aan HENDRIK voorgeſchreven, denzelven geheel van den Paus afhankelijk maktten." —

Wij kunnen, om niet te wijdloopig te worden, het vervolg niet verder opgeven van deze Geſchiedenis van HENDRIK IV die op de gezindheid der *Italianen* bouwende, zich verder weinig aan het vergelijk met den Paus kreunde; zoo dat de Paus den ban over hem weder herhaalde en hem andermaal de regering ontzeide over het *Duitſche* en *Italiaanſche* Rijk.

Alleen willen wij nog, uit de Beſchrijving, in het XVII Deel van den toeſtand der Geeſtelijkheid in de XIIIde Eeuw, iets opgeven van de kennis der Geeſtelijkheid in dien tijd.

„ De kennis," (dus vervolgt op Bladz. 31 onze Geſchiedſchrijver) „ in de Geeſtelijkheid vereischt, voldeed, gelijk wij reeds gezien hebben in het voorgaande Tijdperk, wanneer zij ſlechts de *Liturgie* of Kerkendienst eenigzins knap konden verrigten. De Biſchoppen, in 1206 te *Keulen* vergaderd, verklaarden (*), dat zij van alle Geeſtelijken geene uitſtekende wetenſchap begeerden; het was genoeg, dat zij lezen en voor den Godsdienst bruikbaar zingen konden; maar konden zij dit één en ander in het Koor niet zelve verrigten, dan mogten zij zulks door een ander bekwaam perſoon laten doen. Maar de Kerkvergadering te *Exeter* of *Excester*, 1287, gaf den Aartsdiakenen in last, om bij de Paro-

chie-

(*) *Ap.* HARD. T. VII. *p.* 519. C. 3.

chiepriesters onderzoek te doen, of zij de X geboden hadden en kenden; of zij die aan hunne toehoorderen verklaarden en inscherpten; verders, of zij de *zeven doodzonden* wisten, en hunne Gemeente voor dezelve waarschuwden; ook moesten zij de *zeven Kerkelijke Sacramenten* weten, en hoe elk derzelve bediend moest worden, eindelijk moesten de Aartsdiakenen toezien, of de Parochiepriesters van de Artikelen des Christelijken Geloofs ten minsten een eenvoudig verstand hadden. — Elk Priester zou eindelijk een uittrekſel der besluiten dezer vergadering bezitten en volgen in het waarnemen van zijn ambt. Dit uittrekſel bevatte een voorschrift, waar naar voornamelijk Biechtvaders naar de X geboden onderzoeken, of zij tegen een of meer derzelver gezondigd hadden. Bij voorbeeld ten aanzien van het tweede (derde) gebod, moesten de eenvoudigen slechts geleerd worden, dat zij, om in hun geloof niet te wankelen, maar gelooven moesten wat de Kerk gelooft. Bij het vierde (vijfde) prent het eerbied in voor de geestelijke Vaders. Het legt den Priester eene lijst voor van zonden, over welke alleen van den Paus aflaat kon gegeven worden; het onderrigt hem, dat 'er drieërlei soorten van zonden zijn; des geestes, des vleesches, en middelbare; het toont hem, welke boetdoening voor elk soort moet opgelegd worden; het schrijft hem de Geloofsartikelen voor, welke hij den Boetelingen leeren moet (en deze bestaan eigenlijk in de leere van de Drieëenheid, en van de zeven Sacramenten:) het prent hem eindelijk in, dat elk Leek de Apostolische Geloofsbelijdenis, het Vaderons, en het *Ave Maria* kennen; ten minsten driemaal in het jaar biechten, ja zoo dikwijls hij in eene zonde gevallen is, tot den Priester komen moet, om van denzelven onderrigt, en als boeteling *geabsolveerd* te worden."

GODS-

GODSDIENSTIG HANDBOEK voor CHRISTEN-VROUWEN en DOCHTERS. Door JOAN LODEWIJK EWALD. *Uit het Hoogduitsch. Te* Amsterdam, *bij* J. van der Heij, 1809, 471 *Bladz. In gr. Octavo. De prijs is f* 3-18—

Onvermoeid is de Godvruchtige EWALD werkzaam, ten beste van zijne Medemenschen en Medechristenen. Zijne Lettervruchten ondertusschen zijn allen smakelijk en bevatten een gezond, verkwikkend en versterkend voedsel voor den geest. Dit Werk inzonderheid, het welk voor Christen-Vrouwen en Dochters, van alle gezindten der Christenen, geschreven en bestemd is, bevat in zich alles, wat men tot de pligten en bestemming van jonge Dochters, Vrouwen, Moeders, Weduwen, in alle rangen en klassen, betrekkelijk kan maken, lessen, vermaningen, aanwijzingen, vertroostingen, enz. en moet dus als een regt nuttig Huis en Handboek aangemerkt worden, waartoe wij het bijzonder aan de schoone kunne, wier haar wezenlijk welzijn ter harte gaat, ten sterksten aanprijzen.

Het Werk is in twee Afdeelingen verdeeld, en bestaat uit onderscheidene Vertoogen. De *eerste Afdeeling* behelst *Algemeene overdenkingen en opwekkingen*, onder de volgende *Rubrieken*: *God is onze Vader. Oog op God.* (Ook bij de kleinste voorvallen des levens.) *De Morgen. In hoe verre zijn zinnelijke vermaken geoorloofd en aan te raden? Familie-Opvoeding. Wachten.* (Bij eene late Lente.) *De vrouwelijke*

ke werkkring. Wanneer worden behoeften van het hart voldaan? Eenzaamheid. Des morgens. Doel en waarde der godsdienstige middelen van verbetering. Is er eene zedelijke verpligting, om de openbare bijeenkomsten in de Kerk bij te wonen? Noodzakelijkheid der zelfkennis en middelen daartoe. Over het lezen van den Bijbel. (Aan de Gr. L. van S.) *Vrouwelijke zachtmoedigheid en geduld. De Starrenhemel.* (Brief van den Predikant L. aan de dochter van zijn hart H. R.) *Uitgestrektheid en kieschheid der vrouwelijke weldadigheid.* (Uit eenen Brief van Mevr. D. B. aan hare dochter LOUIZE.) *Over het regt gebruik en misbruik der Muzijk.* (Uit een' Brief van dezelfde aan dezelfde.) *Vrouwelijke weldadigheid Waarschuwing voor Dweeperij. Waarschuwing voor muggezifterij en twijfelzucht in den Godsdienst. Waarschuwing voor onverschilligheid omtrent den Godsdienst. Klagten over onordelijke leeslust.* (Uit eenen Brief van L. P. in de Stad aan hare vriendin op het Land.) *Zelfsbeschouwing over een kwaad humeur. Waarschuwing voor bekrompenheid in het beoordeelen der menschen. Hoe hoede ik mij voor lasteren? Liefde tot orde en zindelijkheid.* (Uit het Aanteekeningsblad eener Moeder, aan hare Dochter medegegeven.) *Wat is vriendschap? en hoe ontstaat zij?* (DAVID en JONATHAN.) *Hoe openbaart zich de vriendschap?* (JONATHAN.) *Welke invloed heeft de vriendschap op de zedelijkheid?*

„ De *tweede Afdeeling* behelst: *Bijzondere overdenkingen en opwekkingen voor Vrijsters, Vrouwen en Moeders* onder deze *Rubrieken: Kuischheid des harte, de ware vrouwelijke kuischheid. Kleinigheden zijn dikwijls heel gewigtig. Bekrompenheid van zin en geduld met dezelve.* (Brief eener Moeder aan hare beide Dochters.) *Troost bij het drukkend gebrek aan uitwendige voor-*

voorregten en geestbegaafdheden. Waarschuwing voor ijdelheid en zucht om te behagen. (Uit den uitersten wil van eenen Vader.) *Zorg voor den goeden naam.* (Uit een' Brief van Mevrouw P. in de Hoofdstad ... aan hare Dochter in de Rijksstad ..) *Gezindheden jegens Ouders, Broeders en Zusters. Huwelijksverbindtenis zonder liefde.* (Uit eenen Brief van Mevr. W. aan hare geliefde kweekeling in de Stad.) *Liefde tot den Echtgenoot; pligten jegens den Echtgenoot. Jaloersheid, een vergift voor zedelijkheid en huisselijk geluk. Aan ongelukkig gehuwden.* (Een woord van vermaning en troost.) *Aan eene vrouw, die haren geliefden Echtgenoot verloren heeft. De schoone Herfstdag.* (Aan eene Wedauwe met kinderen.) *Vermaning aan Ouders, bij de geboorte van hun eerste kind. Gewigt van het moederlijk beroep. Zorg voor het ligchaam der kinderen. Zorg voor de geestbeschaving der kinderen. Beschaving van het hart. Noodzakelijkheid van den Godsdienst. Vorming tot Godsdienst. Waarschuwing voor ijdelheid bij de opvoeding zijner kinderen. Aan Moeders, die door hare kinderen lijden. Gezigt naar de Starren.* (Aan eene Moeder, die eene geliefde Dochter verloren heeft.) *Raad voor Stiefmoeders.* (Uit eenen Brief aan M. W.) *Oppasting en leiding der Dienstboden. Wenken op Gods oogmerken, bij de schaidding van geliefde menschen. Gedachte aan den dood, een middel ter bevordering van ware wijsheid.* (Op eenen November dag.) *Gedachte aan den dood, een middel ter bevordering van Christelijke wijsheid. De Lente Eene zelfsbeschouwing.* (Op eenen helderen Meidag.) Daarbij: *Leutelessen.* (Een Lied.) *Eenige korte waarheden, dikwijls te lezen, en nog meermalen te overdenken.*

Daar wij gaarne de eene of andere *Overdenking* aan onze Lezers wilden mededeelen, stonden wij ver-

verlegen, welk Vertoog wij daartoe zouden uitkiezen, daar alien zoo schoon, zoo belangrijk zijn, dat zij onderling elkanderen den prijs betwisten. Eindelijk heeft zich onze keuze bepaald tot de IX. *Overdenking* der II *Afdeeling*, ten opschrift hebbende: *Liefde tot den Echtgenoot; pligten jegens den Echtgenoot:* wij zullen daarom dezelve hier mededeelen:

„ Liefde tot den Echtgenoot, *liefde* in den eigenlijksten zin, is eigenlijk geen plígt, kan geen pligt zijn, dewijl zij geen voorwerp der zedelijkheid is. Zij laat zich aan het hart niet bevelen, waar zij niet bestaat, zij verdooft niet in het hart door een bloot verbod. Dit alles is op zich zelve waar. Doch laat u slechts door geene Roman-Dweeperij wijsmaken, dat gij ook hier geheel werktuigelijk (*Machiene*) zoudt zijn. Het gaat toch een gezond vrouwelijk hart na aan, den echtgenoot te beminnen — den man, die aan de vrouw alle hare behoefte, ook eenen stand in de Burgermaatschappij bezorgd heeft, den vader van hare kinderen, den verzorger van het geheele Huisgezin. 't Is waar, zij ziet zijne gebreken beter dan eene vreemde; maar ook hetgeen hij goeds heeft, beter dan eene vreemde. Daar was toch een zaadkorntje van verkleefdheid in uw hart, toen gij hem uwe hand gaaft. Nu hangt het immers van u af, dit zaadkorntje levend te maken, te koesteren, of hetzelve ongekoesterd te laten verstorven. Wanneer gij uwe oogen opzettelijk op het goede van uwen Echtgenoot vestigt, waarvan hij zekerlijk veel heeft, wanneer gij zijne gebreken zoekt voorbij te zien, te onschuldigen, te verdragen; wanneer gij daarop achtgeeft, hoe naauw dikwijls deze gebreken met dat goede zamenhangen; wanneer gij geene begeerten koestert naar andere mannen, misschien van een meer schitterend uitwendig voorkomen, met meer beschaafde begaafdheden, met een' schijn van warmer

mer dieper gevoel, maar uwe oogen vestigt op uwen Echtgenoot, als ware hij voor u alleen op de aarde, — met één woord: wanneer gij alles doet, wat gij kunt; dan zult gij hem zeker meer lief kunnen hebben. *Lief te hebben en niet lief te hebben, hangt veel meer van onzen wil af, dan men gelooft.*"

„ Nog gewigtiger is het, wanneer gij liefde tot uwen Echtgenoot gevoelt, deze liefde door zedelijkheid en Godsdienst te veredelen, van eene ruwe natuurdrift een schoon zedelijk gevoel te maken. En dat kunt gij, wanneer gij u het hooge doel van alle ware liefde regt diep inprent:"

„ De liefde zoekt het hare niet!"

„ De liefde zoekt volstrekt niets anders, dan de gelukzaligheid van den geliefden!"

„ Zij vergeet geheel zich zelve; de geliefde is haar eigenlijk Ik; het beste deel van haar Ik!"

„ Ware liefde wil dus nooit beperken, binden, dwang aandoen. Zij wil alleen vrij en zalig maken! Zij ontvangt slechts, wanneer de geliefde ontvangt, en ontbeert slechts, wanneer de geliefde ontbeert."

„ Zoekt gij uw hart tot *deze* liefde te veredelen; hebt gij ondervonden, dat u nooit meer geworde, dan wanneer gij niets voor u zelve zoekt; dat gij nooit beter voor uw hart zorgt, dan wanneer gij u zelve geheel vergeet in liefde: dan zult gij uwen Echtgenoot gelukkig maken, zoo als de liefde het alleen doen, zoo als men het enkel door liefde wezen kan."

„ Deze liefde zal u bewaren voor de menigvuldige eifchen aan uwen Echtgenoot, welke de onechte liefde doet. Gij zult niet verlangen, dat hij meer bij u zijn, u meer oplettendheid bewijzen, u aangenaam onderhouden zal. Een onbillijker eisch kan er niet ligt zijn, naardien de man door bezigheden reeds zijn brein verstompen, in eene ernstige stem-

ming komen, en met veel verdriet worstelen moet; en de vrouw bij hare bezigheden haar hoofd zoo weinig behoeft in te spannen; naardien zij alle hare levendigheid mede tot het onderhoud brengen kan. De kiesche liefdezin zal u spoedig leeren, dat die eigenbatig jagen is naar vermaak, — traagheid, welke niet geven, maar altijd slechts ontvangen wil, of ijdelheid, om met de liefde van uwen Echtgenoot te schitteren. Dus niet liefde, maar het tegendeel van liefde. Gij zult niet eischen; dat uw Echtgenoot juist alles beminnen zal, wat gij bemint en alles haten zal, wat gij haat; dat voor hem alle kleinigheden zoo gewigtig zullen zijn, als voor u, dat zijne liefde zich juist zoo openbaren zal, als de uwe zich openbaart. Over het geheel zult gij *niets eischen*. Echte liefde *eischt* niets; zij *geeft* slechts. Zij wil niets dan liefde, en zij weet wel, dat men liefde *wekken* moet en niet *eischen* kan, ja; gij zult *geven*, altijd geven, en zoo veel, als gij maar vermoogt."

„Uwen Echtgenoot te vervrolijken, elke rimpel van zijn voorhoofd uit te strijken, hem elk uur bij u tot eene uitspanning te maken; deze is uwe eenlijke roeping. Bewaar iets voor elk zoodanig uur, wat hem ligt en aangenaam tijdverdrijf kan geven. Uw beste, uw meest vermakende zij niet aan het gezelschap, maar aan hem gewijd; gebruik dan niet, om te schitteren, maar om hem te verblijden, die u onder alle menschen de naaste is. Maar blijf *vrouw*; maak gebruik van uwe *vrouwelijke* begaafdheden. Onderneem dus niet, *mannelijke* kundigheden, *mannelijke* wijsheid uit te kramen. Deze vindt uw Echtgenoot beter bij andere mannen, of bij zich zelven. Maar veroorzaak hem ook geene vervreeling door laf hartige en alledaagsche praatzucht. Spreek over dingen, waar gij gemeenschappelijk belang bij hebt. Gebruik uwe vrouwelijke scherpzinnigheid, uwen smaak, uwe vlugheid, de ver-

vaardigheid in gesprekken, uwe vrouwelijk teedere gewaarwording. Geef, wat *gij* hebt, en wat de mannen gewoonlijk *niet* hebben. Zoek hem vreugde door anderen te bezorgen, hem alle verdriet te besparen, wat gij hem besparen kunt en moogt. Dit alles zal de liefde u leeren, indien zij dezen naam verdient. Zij zal u meer leeren, dan men ooit zeggen of raden kan."

„Zulk eene liefde stelt u het Christendom voor; — niet slechts in voorschriften en woorden, maar in een levend voorbeeld, in JEZUS CHRISTUS. Lees deszelfs geschiedenis; neem hem, zoo als zijne levensbeschrijvers hem geven; merk op zijne grootheid, zijn edel gevoel, zijne reinheid, en daarop, hoe toegevend hij was jegens zwakheden, gebreken, vooroordeelen en dwaasheden. Zie, hoe hij altijd slechts voor anderen werkte, zich beijverde, leefde; hoe belangeloos en dat met zijn eigen verschrikkelijk lijden, hij zich opofferde voor menschen-welzijn. Hier ziet gij, wat liefde is, wat liefde kan. Zijne verbindtenis met den echten Christen wordt tot een hoog voorbeeld der huwelijksverbindtenis voorgesteld. In echte mannen en vrouwen behoort zulk een gevoel van liefde te leven, als het in JEZUS omtrent de Christenen, en in Christenen omtrent JEZUS leeft."

„Doch; waart gij zoo ongelukkig, dat gij geene liefde tot uwen Echtgenoot ondervinden, en ook geene in u zelve verwekken kondt, dan moet hoog, diep ingeprent pligtgevoel de plaats der liefde vergoeden. Gij moet uzelve uit pligtgevoel voor alles wachten, wat de liefde van zelve nalaat. Gij moet uit pligtgevoel alles doen, wat de liefde van zelve doet. Doe het uit liefde tot God en JEZUS, wanneer gij het niet uit liefde tot uwen Echtgenoot doen kunt. „Wat gij dan doet, doet het den Heere, en niet den menschen." "

„Hebt gij kinderen, bijzonder dochters, laat dit

u ook eene ſpoor zijn, om alle pligten jegens uwen Echtgenoot ſtipt te vervullen, dewijl gij daarop rekenen kunt, dat gewoonelijk uwe Dochters hare toekomende Echtgenooten zoo behandelen zullen, als gij den *uwen* behandelt."

„ Ik hoop, gij zult bij ſlot toch uwen Echtgenoot leeren liefhebben, indien gij een' tijd lang uwe pligten jegens hem getrouw vervult. God heeft ons hart zoo ingerigt; dat ons iemand daardoor reeds lief wordt, wanneer wij veel voor hem gedaan hebben; zoo zal hij dan uwe trouw omtrent uwen pligt ook zeker daardoor beloonen, dat hij ze u gemakkelijker maakt door liefde. Alleen waan nooit, dat *gij* uwe pligten in eenig opzigt ongetrouw mooge worden, wanneer uw Echtgenoot dezelve omtrent u overtreedt. Dit neemt *uwe* verpligting niet weg. Zoudt gij zedeloos willen worden, wanneer een ander zedeloos wordt, en *omdat* hij zulks wordt? Alle zedeloosheid is vergift; zoudt gij u zelve dan willen vergeven, omdat een ander zich zelven vergeven heeft? Nog eens: „ Wat gij doet, doet dat den Heere en niet den menſchen " "

„ Is of wordt uw Echtgenoot koel jegens u; zoek naar de oorzaak, die zoo dikwijls in de vrouw gelegen is. Ruim de oorzaak uit den weg, als gij ze gevonden hebt, en ze wegruimen kunt. Zijt gij daar niet in ſtaat toe; dwing ſlechts niet, en *wil* niets dwingen. Elk vonkje van liefde dooft uit, wanneer men het met geweld tot eene vlam wil opblazen. Zoek liefde in hem weder te verwekken, te bezielen, — door liefdevolle lieflijkheid, door hem voor te komen, zonder u op te dringen, — door zachte teedere liefde. Liefde wordt alleen door liefde en door lievenswaardigheid, verwekt."

„ Ware uw Echtgenoot zonder Godsdienst, of ware hij van den Godsdienst afgegaan — Ik zegge:

ga: *uw Echtgenoot*, want gij behoordet u met geenen man te verbinden, als gij weet, dat hij onverschillig jegens allen Godsdienst is: — spreek er hem niet van, behalve, om hem uwe gehechtheid aan den Godsdienst vrijmoedig en liefderijk te belijden. Disputeer niet met hem. Verzoek hem, dat hij u uwen weg laat gaan, en dat hij den zijnen ga, zoo hij dien voor den besten houdt, en bewijs hem, dat uw godsdienstige *gang beter is*, dan de zijne, dewijl hij u *beter maakt*. Aan uwe gemoedelijkheid, getrouwheid aan pligt; aan uwe zachtmoedigheid, liefaligheid, geduld en liefde moet hij de waarde van uwen Godsdienst zien. Dat is het eenige middel van bekeering, hetwelk voor de vrouw geoorloofd is, en over het geheel het beste."

„ Zoo gij het ongeluk hadt, om eenen buitensporigen man te hebben, — ach, hier kan ik u weinig raden. Zoek, zoo veel mogelijk is, evenwel zijne liefde, ten minste zijne achting, te behouden, en bid God, dat hij zaken en omstandigheden moge beschikken, van welke gij gebruik kunt maken, en waar door het gevoel van uwen Echtgenoot veranderd wordt. In uwe magt staat het niet."

„ Zeg het u zelve elken morgen: *deze* is mijne groote roeping, dat ik mijnen Echtgenoot gelukkig make, en mijne kinderen goed opvoede. En ik *kan* hen niet goed opvoeden, als ik mijnen Echtgenoot niet gelukkig maak. Het ganssche welzijn des Huisgezins hangt van mijn gedrag jegens mijnen Echtgenoot af. Hoe zoudt gij dan eene vrouw, een mensch kunnen zijn, als gij het welzijn der uwen niet zoudt willen?"

Deze proeve zal, ongetwijfeld, onze Boekzaallezers, die het Werk niet mogten kennen, uitlokken, om zich met hetzelve nader bekend te maken. Wij zullen ons uittrekſel, en onze aanprijzing van hetzelve besluiten, met den Schrijver zelven in zij-

zijne Voorrede, zijne bedeeling, zijne leere en handelwijze met en in dit Werk te laten verklaren. „Dus geef ik," zegt hij, „dan ook dit Boek aan de edelſten onder het vrouwelijk geſlacht over. Mogten zij het met liefde ontvangen, zoo als het — gelijk zij zeker voelen zullen — met liefde gegeven wordt. Alles zal des te ligter indringen, des te dieper werken, wanneer zij het met geloof aan de liefde des Schrijvers gaarne aannemen. Ik heb mij zelven in de menigvuldige omſtandigheden zoeken te verplaatſen, in welke eene vrouw uit de beſchaafde ſtanden komt en komen kan; en ik heb mijn best gedaan, om haar in deze omſtandigheden den besten raad te geven, dien ik kende. Daar kunnen zij ſtaat op maken, dat ik haar niets geraden heb, dan hetgene mij de ondervinding als beproefd aangewezen, en dat ik haar nergens door heb zoeken te verſterken en te vertroosten, hetgeen niet reeds velen verſterkt en vertroost heeft. Dikwijls heb ik dezelfde denkbeelden en woorden gegeven, welke op wezenlijke perſonen gewerkt hebben. Dit houde ik voor het beste in dit geſchrift, en daarom zijn er ook verzen opgenomen, welke geene aanſpraak op dichterlijken geest maken kunnen. Dat er een plan ten grondſlag gelegd is, zullen nadenkenden ligtelijk opmerken, gelijk zij het zich zelve ook ligtelijk verklaren zullen, waarom hetzelve niet geheel bloot ligt, maar alleen doorſchemert."

„Mogten ſlechts eenige naar reinheid en ruſt ſtrevende vrouwelijke harten door dit geſchrift, geleerd, verſterkt en vertroost worden! Dit te vernemen is verre weg de grootſte beloning, welke ik zou wenſchen."

EIN-

EENVOUDIG ONDERWIJS in de KUNST om anderen te beoordeelen. Eene Christelijke herinnering van G. B. REDDINGIUS, *Predikant te* Waardenburg *en* Neerrijnen. *Te* Zalt-Bommel, *bij* Johannes Noman, 1809. 98 *Bladz.* In *Octavo.* *De prijs is f* -10-—

Niets is gemeener, onder de menschen, dan dat zij geneigd zijn, om hunne medemenschen te beoordeelen, zonder te bedenken, hoe het niet alleen geheel ongevoorloofd en roekeloos is, het gemoedsbestaan en lot van anderen te willen oordeelen, het welk alleen aan God toekomt, maar ook hoe moeijelijk het zij, om zelfs het uiterlijk gedrag, en daar uit het karakter, den inborst en over het geheel de waarde en voortreffelijkheid van iemand, of in tegendeel zijne onwaarde te beoordeelen. Evenwel is het dikwijls nuttig, ja in sommige gevallen noodzakelijk, dat men zijnen medemensch beoordeele, het zij om te weten, of men met hem al dan niet gemeenzaam kan en mag verkeeren, of hem onder onze vrienden aannemen; of men hem in gevallen kan of mag vertrouwen. En toch valt het altijd moeijelijk, zoodanig een oordeel regt en behoorlijk in te rigten. Het is derhalve goed, dat ons de kundige en arbeidzame H. B. REDDINGIUS in dit Boekje een *eenvoudig Onderwijs mededeelt in de Kunst, om anderen te beoordeelen.* Een klein Boekje, maar rijk in nuttige aanmerkingen en lessen.

Terstond in het begin, zegt ons de Schrijver, wat hij door die Kunst verstaan wille hebben. „Het zal noodig zijn," dit zijn zijne woorden, „ten voor-

voorkoming van alle verwarring, dat wij beginnen met eene bepaling van ons onderwerp. Door de kunst om anderen te beoordeelen verſtaan wij geene zins bedilzucht, lasterzucht, ſchimplust en dergelijke ondeugden. Daar in zouden wij, zoo als onze lezers ligt begrijpen, geen onderwijs willen geven. De kunst, in welke wij anderen willen onderrigten, ſtaat tegen deze verfoeijelijke ondeugden regtſtreeks over. Zij is de bekwaamheid, om over het verſtand, de kunde, de zedelijke geſteldheid, het godsdienſtig beſtaan, de oogmerken, woorden en daden van anderen naar waarheid te kunnen oordeelen. Eene zeer uitgebreide kunst voorzeker! Hoe verbazend veelvuldig er niet in anderen te beoordeelen, en hoe zeer verſchillen de menſchen van elkander in nitwendige omſtandigheden, aanleg en bekwaamheden! Waarlijk, die deze kunst regt verſtaat, die verſtaat veel, die bezit eene kunst, welke hem veel genoegen en nut zal aanbrengen in alle omſtandigheden van zijn leven, en dus is het onderwijs in dezelve in der daad van een groot belang."

Vervolgens merkt hij § 2. aan, dat dit eene *aangename* en § 3. eene nuttige kunst zij, gelijk zij daarom ook § 4. veel beoefend, maar § 5. weinig gekend wordt, doch integendeel § 6. veel miskend en met ondeugden verwisſeld wordt; waar uit ongelukkige, en ſlechte gevolgen voortvloeijen, voor de beoordeelaars en beoordeelden § 7 en 8. en de geheele zamenleving bedorven wordt § 9. Het was daarom te wenſchen, dat de menſchen zich minder onderſtonden over anderen te oordeelen, § 10.

Vervolgens geeft de Schrijver § 11. het ontwerp van dit Boekje op, het welk hij dus heeft ingerigt, dat hij eerst onder het oog brengt, welke dingen dikwijls verkeerdelijk aangemerkt worden als genoegzame vereischten, of toereikende regelen tot het

het beoordeelen van anderen; en dan geeft hij op, wat iemand bezitten moet, die deze kunst regt zal beoefenen; waarop nog eene en andere aanmerkingen flotte volgt.

Ten aanzien van het eerste wordt aangewezen, dat *Gelaatkunde* niet toereikende is tot het beoordeelen van anderen § 12, 13, 14. noch ook vertrouwen op eigene wijsheid en ondervinding § 15, 16. noch ook denkbeeldige voorstelling van den mensch, zoo als hij zijn moet § 17. veel minder nog eene of andere hartstocht § 18. heiliger wyze is er in de eerste plaats noodig, dat men zijne hartstochten en driften beheersche § 19. alsmede dat men alle vooroordeelen aflegge § 20. Ook moet men zich zelven leeren kennen § 21, 22, 23. als mede een goed ontwikkeld verstand hebben § 24, 25. voorts bekend zijn met het Evangelie § 26, 27, 28. Men moet zich insgelijks in de omstandigheden van anderen kunnen plaatsen § 29.

„Wil men zijne medemenschen regt beoordeelen, dan moet men in de eerste plaats altijd letten op hunne uitwendige omstandigheden, en in acht nemen, in hoe verre die van de onze verschillen. Philip, een arm eenvoudig man, spreekt dikwijls van de aanzienelijken en rijken, maar beoordeelt hen altijd naar zijne eigene omstandigheden. Hij heeft in zijne omstandigheden geen vermaak aan vrolijkheid en zang, en dus vindt hij de vrolijkheid en het zingen van meer gegoeden zeer strafbaar, niet bedenkende, dat die menschen juist de vrolijkheid past, en dat zij daar door, zoo dezelve niet uitspattend is, hunne vergenoegdheid en dankbaarheid aan den dag leggen. Het schikt hem in al zijne omstandigheden niet om anderen te onthalen, en gezelschappen bij te wonen, en hierom keurt hij het ten hoogste af, dat andere menschen nu en dan eens hunne vrienden zien, en zich in zamenkomsten laten vinden. Hij noemt dat verkwisting en ijdelheid;

en houdt niet in het oog, dat zulke menschen in hunne omstandigheden zoo geboren is, wanneer zij er maar geen misbruik van maken, dewijl zij dan daar door zich zelven niet benadeelen, en zich zelven en anderen aangename genoegens verschaffen, welker genot, wel ingerigt, in vele opzigten zeer nuttig kan gemaakt worden. Zijne omstandigheden laten niet toe, dat hij fraaije kleederen, sierlijke meubelen en andere min noodzakelijke dingen koopt, en nu beschuldigt hij alle menschen, die dat doen, van overdaad, wellust en hoogmoed, niet in acht nemende, dat het juist ten voordeele van het algemeen, en vooral van de menschen van zijne klasse dient, dat anderen naar hunnen rang en staat leven, zich kleeden en hunne huizen opsieren, en dat die dat moeten doen. WILHELMUS, een gegoed man, beoordeelt de armere en geringere menschen ook altijd, zonder derzelver omstandigheden genoegzaam in acht te nemen. Hij oordeelt dat dergelijke menschen geheel anders konden leven, dan zij doen, de bekrompenheid van hun leven oordeelt hij voort te komen uit luiheid, of ledigheid, of slordigheid of andere ondeugden meer, en hij bedenkt niet, dat derzelver nieuwendige omstandigheden hen volstrekt noodzaken tot eene geheel andere levenswijze, dan hij leidt, en dat hij het in die omstandigheden zeer zeker niet beter maken zou. — Het oordeel wordt dus altijd scheef en verkeerd, wanneer men de omstandigheden van die genen, die men beoordeelt, niet kent, of ten minste niet in acht neemt." § 30.

„ Even zoo moet men ook altijd letten op den kring, in welken zij opgevoed zijn en verkeeren." § 31.

„ Volstrekt onontbeerlijk is daartoe ook de kennis van de oogmerken en bedoelingen van die genen, die wij beoordeelen." § 32.

„ Men moet ook in acht nemen, welk eene ma-

te

in van doorzigt en kennis, die gene bezit, dien men beoordeelen wil." § 33.

„ De zedelijke vorming van den mensch heeft ook eenen grooten invloed op zijne wijze van spreken en doen." § 34.

§ 35. Wordt onderzocht, in hoe verre men op toon, stem, houding en gang moet letten.

„ Men moet zijne medemenschen lief hebben." § 36, 37, 38, 39, 40.

Men moet niet te haastig zijn in het oordeelen § 41. „ De meeste oordeelvellingen," zegt de Eerw. REDDINGIUS, „ vallen verkeerd uit, omdat de menschen zich te veel haasten in het uitspreken van dezelve. Pas hoort men iets van iemand vertellen, of men gelooft het, en bouwt daarop dadelijk een beslissend oordeel. Nauwelijks komt er een donker gevoel van toejuiching of verontwaardiging in het binnenste op, of men volgt daarop terstond dat gevoel, en laat zich daar door wegdrijven om op staanden voet het vonnis over iemand uit te spreken. Aan onderzoeken, vergelijken, nadenken en afwachten van de ontwikkeling eener zaak komt men in vele gevallen niet toe. Van daar zoo vele geheel verkeerde beoordeelingen, door welke de een den anderen benadeelt, en door welke de beoordeelaar zelf zich van achteren schande, verachting en allerlei onaangename gewaarwordingen veroorzaakt. Men moet dus vooral niet te haastig zijn in het oordeelvellen, wanneer men dat regt doen wil; en voornamelijk dan niet, wanneer men van iets niet ooggetuige maar oorgetuige is; en bovenal niet, wanneer men iets noch zelf gezien noch gehoord heeft, maar het slechts door overlevering van anderen heeft. De redelijkheid en de liefde verbieden hier alle overhaasting, en vorderen hier een welwikkend nadenken, overleg en onderzoek. — Ook is het in vele gevallen, die men wel weet, die men zelve gezien heeft, en ten opzigte van ve-

le

le woorden van anderen, die men zelf gehoord heeft, zelfs verkeerd en gevaarlijk, om te haasten tot het oordeel. Op het eerste oogenblik kan men dikwijls nog niet zien hoe eene zaak zal afloopen, van achteren zien wij dikwijls, dat zij geheel anders uitvalt, dan wij berekend hadden, — en de oogmerken van eenen spreker of dader ontwikkelen zich meermalen niet terstond, maar allengskens. — De onbedachtzame, al te voortvarende en roekelooze beoordeelaar moet dus natuurlijk gedurig misslaan. Men moet zich niet haasten, maar bezadigd den tijd der ontwikkeling kunnen afwachten, als men de kunst der oordeelvelling over zijne medemenschen regt zal oefenen."

„ Men moet zich onthouden, van het beoordeelen van de zoodanigen, door welken men beleedigd of benadeeld is." § 42.

„ Men moet bidden om Gods bestuur in het beoordeelen." § 43.

„ Men moet boven alle verkeerde oordeelvellingen van anderen verheven zijn." § 44.

„ Men moet oplettend zijn op de wijze van oordeelen van braven en verstandigen." § 45.

Eindelijk besluit de Schrijver dit Werkje met twee of drie aanmerkingen. „ De eerste aanmerking," zegt hij, „ zal dienen ter verdediging van het onderwijs, dat ik gegeven heb. Ik verwachte, dat sommigen daar van met eenen spottenden glimlach zeggen zullen: Gij hebt ons al een fraai onderwijs gegeven: wij verwachtoden van u, dat gij ons het beoordeelen van anderen, dat wij zoo gaarne doen, gemakkelijk zoudt gemaakt hebben, en daarom nemen wij uw boekje zeer gretig in de handen, maar gij hebt ons dat integendeel veel moeijelijker gemaakt. Gij geeft zoo vele vereischten op, gij vordert zoo veel, en stelt de kunst zoo zwaar voor, dat wij er nog nimmer zoo over gedacht hebben, en wij zijn daar door zoodanig in de war

gebragt, dat wij er nu veel minder mede te regt kunnen komen, dan te voren. Wy vinden er dus in het geheel geen vermaak in om uw boekje meer te gebruiken. Dan, mijne Vrienden! deze uwe teleurstelling en onaangename gewaarwordingen hebt gij in der daad niet aan mij te wijten, maar aan u zelven. Uwe taal bewyst, dat gij van te voren zeer onkundig omtrent de beschouwde kunst geweest zijt, dat gij er veel te ligt over gedacht hebt, en nooit bedaard en verstandig hebt berekend; wat er al toe behoorde, om anderen in alle gevallen redelijk en christelijk te beoordeelen. Gij meende, dat dat zeer gemakkelijk te doen was, en daarom verwachtedet gij niet, het gene gij hier vondt. Dat kan ik niet beteren, Lezers! gij moest zelve vooraf beter doorgedacht hebben. Hierom heb ik ook geen heel groot medelijden met u, maar ik verblijde mij veel eer over uwe verdrietigheid, want daar uit kan iets goeds voortkomen, indien gij nu maar voor overtuiging vatbaar zijt, of uwe overtuiging volgen wilt. Het is immers waar? het geen ik u gezegd heb? Uw verstand en geweten moeten mij immers gelijk geven? Gij moet immers toestemmen, dat waarlijk al dat gene, het welke ik heb opgegeven en aangeprezen, van groot belang is in de beoefening der kunst, om het oordeel over anderen te vellen? gij kunt het immers niet ontkennen, dat hij die de voorgestelde vereischten in den hoogsten graad bezit, de beste beoordeelaar van anderen zijn zal, en dat hij, die dezelve mist, tot het oordeelvellen zeer onbevoegd is? — Nu dan, volgt dan toch bidden wij u, deze nieuwe overtuiging, — werpt het onschuldige, eenvoudige boekje niet met beschimping en verdrietig weg, maar leest het nog eens na. Het is toch niet verstandig, dat men iets veracht en verwerpt, waar van men zeggen moet: het is toch waar. O moet gij dat van mijn onderwijs zeggen, leest het dan waarlijk niet alleen nog

eens

eens over, maar behartigt dan ook deszelfs inhoud. Bedenkt dan, dat het toch goed zijn zou, dat gij u ook eens de daar in opgegevene vereischten zocht eigen te maken; dat gij daar door eerst regt bekwaam in uwe geliefkoosde kunst zoudt worden, en dat zulks zeer zou dienen ter bevordering van uwe rust, blijdschap, eer, roem en welvaart, van uw geluk voor tijd en eeuwigheid, en van het welzijn uwer medemenschen." § 46.

Zijne tweede aanmerking dient ter bemoediging van hun, die door dit Boekje ontmoedigd zijn, en berouw hebben, dat zij dikwijls zoo driest en stout over anderen geoordeeld hebben § 47. „Maar mogelijk zijn er ook die klagen, dat zij nu verstoken zijn van het vermaak, dat zij hebben in het beoordeelen van anderen, of van gebrek aan stoffe, om te praten in gezelschappen, indien zij niet oordeelen. Dezen ontvangen eene vermaning en teregtwijzing." § 48.

Eindelijk strekt eene ernstige bestraffing en waarschuwing van onwilligen tot besluit § 49.

„Maar gijlieden," zoo spreekt de Schrijver, „die dit boekje gelezen hebt, en evenwel de kunst der beoordeeling van anderen niet leeren wilt, maar hoe onbekwaam ook in dezelve, echter wilt voortgaan in het vonnissen van uwe natuurgenooten, gijlieden hebt zeker een verschrikkelijk vonnis te wachten. Ik oordeele u niet, maar mijn boekje zal, vreeze ik, nog eens tegen u getuigen. Ik wil u alleen waarschuwen. Als gij in uwe onchristelijke handelwijze omtrent uwe medemenschen voortgaat, dan blijft gij moedwillige overtreders van Gods wetten, en verstoken van den Geest van het Evangelie der liefde. Gij beoordeelt dan bij aanhoudendheid uwe naasten; sommigen schendt en beleedigt gij, anderen bedriegt en misleidt gij, — en dat maakt uwe schuld voor God verbazend groot. Nu reeds kunt gij niet meer berekenen, welke on-

aan

aangename en ſchadelijke gevolgen uwe tot hier toe uitgeſprokene onberadene, verkeerde en hatelijke oordeelvellingen alrede gehad hebben, nog hebben zullen, en waar en wanneer dezelve zullen ophouden, — en zoo gij nu voorts op denzelfden voet voortgaat, dan zal het register van alle die gevolgen van alle uwe verkeerde oordeelvellingen onafzienbaar groot worden. Die alle zullen intuſſchen tot uwe verantwoording zijn in den tijd der vergelding, dien gij dagelijks nadert, en in welken de onboetvaardige zondaar op de grievendſte wijze alle de gevolgen van zijn bedreven kwaad ontdekken zal. Dan zal God deeer der menſchen handhaven, die gij beleedigdet, — Hij zal dan de waarheid handhaven, voor welke gij geenen eerbied toonden te hebben. Gij zult dan ook naar uwe woorden geoordeeld worden, en rekenſchap moeten geven van elk ijdel, van elk verkeerd en leugenachtig woord, dat gij geſproken hebt, en elk dier woorden zal dan in uwen boezem worden een worm, die niet ſterft, en een vuur, dat niet uitgeblaſcht wordt. Bedenkt dat Lezers! verlaat uwe dwaasheden, en treedt op den weg des verſtands. God leide U allen en mij op denzelven, en make ons te zamen wijs tot zaligheid." Amen.

Zie daar Lezer kortelijk het beloop en den zakelijken inhoud van dit Boekje, het welk waarlijk voor het gros der menſchen eene behoefte is. God geve, dat het voor vele menſchen nuttig worde, en ſchenke, op het gebruik van hetzelve, tot dat einde zijnen genadigen zegen!

DE

DE HULPVAARDIGHEID aan Verkondigers van het Evangelie onder de HEIDENEN, aangeprezen in eene Leer-rede over den III Brief van Joannes, vs. 5—8. Uitgesproken den 17 van Oogstmaand 1809. Bij gelegenheid der algemeene Vergadering van het Nederlandsch Zendeling-Genootschap te Rotterdam, *door* J. WELDIJK, *Predikant te* Gouda, *en Lid van hetzelve Genootschap. Te* Gouda, *bij* W. Verblaauw, 1809. 27 *Bladz In gr. Octavo. De prijs is f -5-8 —*

Eene zeer welgeordende, doelmatige, kiesche en beſcheidene Leerrede, welke naar aanleiding van den tekst III *Joann.* 5—8. de welwillende weldadigheid aanprijst, ter aankweeking, toerusting en ondersteuning van Zendelingen, die het gewigtig werk, de bekeering van Heidensche volken, op zich nemen.

Na eene gepaste Voorafspraak en Inleiding, in welke laatste de Wel Eerw. WELDIJK met zijn eigen voorbeeld, tevens zeer beſcheiden, eenen wenk geeft, hoe wij den besten grond, om over *Zendingen* en Zendelinggenootschappen te oordeelen, in den Bijbel zoeken moeten en vinden zullen, heldert hij zeer oordeelkundig zijnen tekst op door eene uitmuntende en allezins gepaste omschrijving; waarna hij het denkbeeld schetst van die hulpvaardigheid, welke hij in deze Leerrede bedoelt, en welke hij wil aanprijzen. „ In den tijd van JOANNES,"

NES," zegt hij Bladz. 8. „was eene vriendelijke behandeling, eene gastvrije verkwikking zoete belooning voor vermoeide reizigers om de zaak van het Evangelie. — Men moest zijn hart en zijne schatten open zetten voor hen, die kosteloos de leere der waarheid bragten tot de Heidenen, en wel eens verjaagd, vervolgd, en van alles beroofd tot Christen-broeders overkwamen. — Door zulke bejegeningen niet in moed verflaauwd, was het pligtmatig hen van het noodige zoo te verzorgen, dat zij ter vervulling van hunne nooden niets behoefden te nemen van de Heidenen, maar veel eer in staat waren om aan deze mededeelzaamheid te bewijzen, en, als zij weder kwamen, dan die zelfde Evangelie-verkondigers met dezelfde vriendelijkheid, gulhartigheid en liefde te ontvangen, was voortreffelijk voor menschen, die belang ftelden in den hoogeren opgang van het licht der waarheid. De pligt blijft dezelfde als in de dagen der Apostelen, maar moet anders gewijzigd worden naar de verschillende behoeften en omstandigheden der volken en der Christelijke Kerk. Wij zijn op eenen te verren afstand van de Heidenen om zoo telkens bezoeken te ontvangen van de broederen en de vreemdelingen, die daar arbeiden; maar wij weten toch, dat zij daar behoeften hebben: te zorgen, dat zij in die behoeften kunnen voorzien, en hen voor kommer en gebrek te beveiligen, dat is hulpvaardig te zijn aan menschen, die onder de Heidenen het Evangelie verkondigen: welke hulpvaardigheid dan betoond wordt in de opleiding der genen, die zich aanbieden, ter verkrijging van de noodige kundigheden, in hunne behoorlijke verzorging en toerusting, zoo dat zij ter verkondiging van den naam des Allerhoogsten niets behoeven te nemen van de Heidenen. — Zoo veel uit te deelen, dat broeders en vreemdelingen het Evangelie kunnen prediken zonder iemand tot last te zijn, en,

als zij van daar wederkeeren, staat kunnen maken op die verzorging, welke gevenredigd is met hunnen stand, jaren en behoeften; zoo is men hulpvaardig aan Zendelingen onder de Heidenen; en die hulpvaardigheid is een sterkste aan te prijzen, het is een *lofwaardig*, een *goed*, een *voordeelig* werk."

Het betoog van deze drieledige stalling volgt daarop, en maakt het tweede en hoofdgedeelte dezer Leerrede uit. I. Deze hulpvaardigheid *is* een *lofwaardig* werk, *Bladz.* 10—13. II. *Zij is* een *goed* werk, *Bladz.* 13—16., eindelijk III. Zij is een *voordeelig* werk, voordeelig voor den hulpvaardigen, die zijne blijdschap en waar genoegen vermeerdert door bewustheid van iets toegebragt te hebben aan de zaligheid van menschen, van ongelukkige Heidenen. „Maar ook nuttig is deze hulpvaardigheid voor de arbeiders onder de Heidenen, die daar door bemoedigd worden om met getrouwheid en lust hunnen moeijelijken en zorgelijken arbeid voort te zetten; ook het voordeel der hulpvaardigheid strekt zich uit tot de Heidenen: voor duisternis ontvangen zij licht, voor dwaling waarheid, voor zwakheid kracht, voor onzekerheid geruststelling, voor angst moed, voor vijandschap tegen God, vrede met dat beste Wezen, voor dood te leven, voor wensch genot, voor slavernij vrijheid, en voor vernedering der menschheid eenen staat van verhooging, waar in zij zullen schitteren als het licht der aarde. Dat kan in den aanvang niet algemeen zijn: maar al ware dit voorregt voor weinigen, is dat niet een groot voordeel? Al ware het voor eene enkelen, wat kan men dan nog van verspilling spreken? Ik las eens: „voor jaren arbeids één ziel te winnen is loons genoeg." Maar mogen wij niet zeggen? voor schatten gouds, voor rijkdom des verstands, voor opofferingen der goedwilligheid één ziel van het verderf te verlossen, is winst genoeg. Mag zulk een werk van die zijde

des

des voordeels bezien niet aangeprezen worden aan menschen; die bidden om de bekeering van Joden en Heidenen? JOANNES schreef aan GAJUS, dat het der Christenen pligt was hen, die onder de Heidenen predikten, te ontvangen, om dat zij medewerkers der waarheid werden: en gij allen gevoelt, zoo ik hope, het *aanprijzenswaardige van hulpvaardigheid aan menschen, die den Christelijken Godsdienst trachten bekend te maken onder de Heidenen.*"

Vervolgens besluit de Redenaar deze Leerrede met eene en andere aanmerking. Voor eerst zegt hij onze hulpvaardigheid zij bestendig en gëevenredigd met den toestand, waarin wij verkeeren. — Niets moet ons van onze hulpvaardigheid afschrikken; bij deze aanmerkingen lost hij in het voorbijgaan eene en andere bedenking op. Eindelijk sluit hij met eene aanmerking ter bemoediging, dat het groote doel, waarom wij tot hulpvaardigheid verpligt zijn, zeker zal bereikt worden, Bladz. 24, met welke over te nemen, wij ook ons uittrekſel besluiten, als oordeelende genoeg gezegd te hebben om deze beknopte Leerrede aan onzen Boekzaallezer bekend te maken. „De uitbreiding," zoo lezen wij Bladz. 24. „van den heerlijken Godsdienst komt eens tot stand, en zal geschieden dit niet zoo spoedig en op die wijs, als wij wenschen, het Zendeling-genootschap werkt onder des Heeren zegen mede, om die uitbreiding te bespoedigen en zeker te maken. Door onze hulpvaardigheid is de kennis aan God en onzen Verlosser gebragt tot volken, die in de diepste onkunde bedolven lagen, en wier goede handelingen meer zijn toe te schrijven aan het donker gevoel van betamelijkheid en pligt, dan aan rede en gebod, naar welke verlichte overtuiging handelt. Door die hulpvaardigheid wordt de Bijbel, dat dierbaarste van alle geschenken, aan de Natien in derzelver taal ter lezing gegeven. Rijg-

ſcholen op, gij Zendelingen! en met den Bijbel in de hand verſpreidt gij licht en vreugde, die de ſtoutſte onderdrukking van het belang en van den gouddorst niet kan verdoven en verminderen. Laat alles, wat de Genootſchappen pogen, mislukken: het geſchenk des Bijbels zal werken, en de volken tot kennis en Godsvrucht ontvlammen. Is het waar; 't geen een geleerd man mij eens zeide: „Ik hechte niet meer op de bewijzen, die men voor de Goddelijkheid der openbaring gewoon is bij te brengen, maar ik geve aan menſchen den Bijbel in de hand, en zegge: leest en voelt: en de kracht der waarheid wordt altijd kenbaar." O! dan behoeven wij niet te vreezen, dat Gods woord vruchteloos zal zijn bij die volken, wier zedelijk gevoel hoog geroemd wordt, en wier toegejuichte deugd geene nadere openbaring ſchijnt noodig te hebben; bij welke laatſte veronderſtelling ik gewoon ben te vragen: zal men in den ſtaat der gelukzaligheid ook geene nieuwe ontdekkingen behoeven en ontvangen? Wie ooren heeft om te hooren, die hoore! — Zijt ſtandvastig in uwe hulpvaardigheid, want het doel zal bereikt worden, door de beloften en de medewerking van onzen Heer, al is het niet op die wijze met dien ſpoed, die verlangd worden. Het Zendeling-genootſchap werkt mede om de bereiking van het doel zeker te maken. De Geest der liefde en des vredes voert hier heerſchappij; — en de eenheid onder het Christendom, ter uitbreiding van het Evangelie zoo zeer noodig, wordt hier geëerbiedigd. Heugt het ons niet, dat Christenen van verſchillende belijdenis naauwelijks elkanderen durfden aanzien, ik laat ſtaan, begroeten? En nu, hoe zijn de menſchen onderling genaderd, en hoe blijkt het, dat velen broeders zijn, wien geboorte en opvoeding ſlechts geſcheiden hadden! — Ja waarlijk! groot is het aantal der vereenigde Christenen, die, hoe verſchillende in ſommige beſpiege-

lin-

lingen, in de erkentenis van de kracht des Evangelies overeenſtemmen, en zich bij overtuiging verbinden zullen ter bekendmaking van deszelfs invloed onder Heidenen, *zonder de minſte krenking van de heerſchappij der waarheid.* (*) — Zoo moet het voortgezet worden, en de vereeniging in Geest en waarheid, door onzen Hemelſchen Vader goedgekeurd, en door onzen verheerlijkten Verloſſer begunſtigd, zal ſtandvastig maken in het bewijzen van hulpvaardigheid aan menſchen, die onder onverlichten den Christelijken Godsdienst willen voortplanten. Door onze pogingen is men in ons land op dien vergeten ſtand der menschheid meer oplettend geworden. Het goede dat daar in geſticht wordt, is bekend, en wordt de ſtof van eerbiedige dankzegging aan den God en Vader van onzen Heer JEZUS CHRISTUS, wien wij de gevolgen onzer hulpvaardigheid aanbevelen: ons hartelijk verblijdende, dat wij door Hem in de gelegenheid geſteld zijn, om in uitgebreideren zin medearbeiders der waarheid te worden." Amen.

(*) Men lette op deze woorden en denke daar over na: — want ik wil niet gehouden worden voor eenen voorſtander van die vereeniging, die alle gevoelens onder een vermengt: deze kan, mijnes inziens, op niets anders dan op een ſchromelijke nadeel van de Christelijke Kerk uitloopen: van deze is het Zendeling-genootſchap ook afkeerig.

LEKTUUR van SMAAK, voor lieden van beſchaafden ſtand, inzonderheid ook voor Vrouwen. I. *Te* Amſterdam, *bij* Schalekamp *en* van de Grampel, 1809. 150 *Bladz. In gr. Octavo. De prijs is f* 1-4—

Wij ontvangen hier een nieuw *Periodiek* Werk,

het welk *Mengelingen* zal bevatten, tot aangenaame en nuttige *Lektuur*, omtrent welks bedoeling en inrigting vooraf een *Berigt* aan het *Publiek* was medegedeeld, welks korte inhoud hier in een *Voorberigt* wordt herhaald, waaruit wij het volgende verslag aan onze geëerde Boekzaal-Lezers mededeelen, opdat zij met de eigene woorden der Uitgevers derzelver oogmerk te beter kunnen inzien.

„Wij berigteden," zeggen zij, vooraf het Publiek, dat, uit hoofde van een tegenwoordig volstrekt gebrek aan soortgelijk een *Mengelwerk* in ons Vaderland, en deszelfs grooter dan ooit geworden noodzakelijkheid voor de behoeften van onzen tijd, wij besloten hadden tot de uitgave van een meer of min Periodiek, schoon aan geen vast tijdpunt verbonden, *Mengelwerk*, waarin wij ons voorstelden, onder *acht* verschillende *Rubrieken*, en dus met afwisselende verscheidenheid, dat alles van tijd tot tijd te verzamelen, het geen dienen kan, om ons lezend Publiek, inzonderheid ook onze Vaderlandsche *Vrouwen* en *Jonge Lieden*, op eene aangename wijze kundigheden van Wetenschap, Kunst en Smaak te verschaffen, en langs dien weg de zoo uitgebreide Roman- en Tooneel-lektuur onzer tijden allengskens te verdringen, door het lezend Publiek, voornamelijk onze Vrouwen en jonge Lieden, een achtervolgelijk uitkomend *Mengelwerk* in handen te geven, het welk door verscheidenheid van Stoffen, belangrijkheid van onderwerpen, en eene keurige behandeling, eenigzins in zich vereenige al het aangename, het onderhoudende, dat men gewoon is in zijne geliefkoosde Lektuur te zoeken: zonder te gelijk een heilloos voedsel te verschaffen aan dien geest van loszinnigheid en zedeloosheid, welke door deze laatste maar al te veel wordt aangekweekt." —

De Inhoud van dit *eerste* Stukje bestaat onder de

acht

acht Hoofd-afdeelingen uit de volgende bijzonderheden:

Onder de eerste Hoofdafdeeling: *Geschiedkunde*, onmoeten wij CHRISTINA van *Zweeden* en MONALDESCHI. Een fragment uit de Geschiedenis van dien tijd, of liever een stuk uit de *Chronique scandaleuse* van die ten onregt, door zoo vele vleijende pennen van hare tijdgenooten, zoo hooggeroemde Dochter van den grooten GUSTAVUS ADOLPHUS, die, op eene afschuwelijke wijze, haren voormaligen gunsteling MONALDESCHI, uit wraakzucht en minnenijd als voor hare oogen liet vermoorden, schoon het flecht karakter van dezen *Italiaan*, een mengsel van hoogmoed, ligtzinnigheid, valschheid en laffheid, op zich zelven geen beter lot waardig was. Een treffend voorbeeld, voor welke verbasteringen de mensch vatbaar is, een voorbeeld, hoe verre het zedebederf en alle flechtheden bij de grooten deze aarde veelvuldige malen gaan kunnen.

De tweede bijzonderheid: *Graaf* STRUENSEE, welke in het eerstkomend Stukje vervolgd zal worden, behelst in de lotgevallen van dien bekenden *Deensche* Staatsdienaar een tafereel van de ijdelheid der aardsche grootheid.

Onder de tweede Hoofdafdeeling: Aardrijks-Landen- en Volkenkunde, zijn gerangschikt. 1. De geest van eenige Brieven eener jonge *Romeinsche* vrouw, uit en over *Duitschland*, aan hare familie te *Rome*; uit welke wij leeren mogen, hoe verschillend menschen dezelfde voorwerpen beschouwen, naar onderscheidene vooroordeelen. De *Italiaansche* vrouw is maar in het geheel niet met *Duitschland* ingenomen. Zie hier een gedeelte van den VIIIsten Brief tot een staaltje, Bladz. 73.

„ Indien, mijne bevende vingers, trillende leden en klapperende tanden het toelaten, wil ik afschrijven. O Moeder! gij weet niet, wat *Winter* is. De herfst is hier zoo regenachtig en guur, als de

Winter te *Rome*; voor dezen Winter heeft onze verbeelding geen beeld, onze spraak geene uitdrukking. *Italiaansche Winter* is voor een *Duitschen Herfst* reeds eene te zachte benaming. Te *Rome* staan in den Winter de Oranjeboomen vol gouden vruchten; de Laurier, Myrth, Eik, en andere boomen, zijn in hun volle groen. In het begin des jaars geuren de viooltjes op groenende velden, en de *Anemone* ontrolt zich. Hier in tegendeel neemt de geheele land streek zelfs eene treurige, grauwe gedaante aan. Droevig is de hemel, de aarde dor, de lucht ruuw en guur; — en de volle Winter! o, verbeeld u het Land, zoo ver men zien kan, eentoonig wit, bijna eene manshoogte maanden lang met sneeuw bedekt; eene lucht, genoegzaam altijd door sneeuwvlokken verduisterd; de boomen ontbladerd; de wateren gestold; geen groen, geen leven in de treurig verstorvene Natuur!"

„Men heeft mij bij eene ijsbaan gebragt, waarop velen met ongelooflijke snelheid ginds en weder vlogen. Deze ijsvaart heeft iets aangenaams. De beweging op ijzeren schoeisels is ligt en bliksemsnel. Spoedig echter was ik dit tooneel moede, en kwam verkleumd t'huis. o Moeder! koude is de dood; warmte alleen is leven!" enz.

Nog vindt men onder deze Hoofdafdeeling eene *Gastronomische* (*Maag-kundige*) *Kaart van Frankrijk*; welk Artikel wij zullen overnemen, omdat wij veronderstellen, dat weinigen onzer Lezers zich vooraf een begrip zullen kunnen vormen van eene *Maagkundige Landkaart*.

„In het *Morgenblatt für gebildete Stände*, voor Junij 1809. vindt men een kaartje van *Frankrijk*, waarin, met aanwijzing van den algemeenen omtrek, van den loop der voornaamste Rivieren, en der namen van sommige Departementen, alle zoodanige Steden en Plaatsen zijn uitgedrukt, by welken voor den lief hebber van lekker eten en drinken iets bij-

bijzonders valt optemerken voor zijn tanggenot, als het onderscheidend voortbrengsel dier Landstreek, het welk dan ook, door bijgevoegde zinnelijke afbeeldingen, hem op dit kaartje aanschouwelijk wordt voorgesteld. Eenige weinige voorbeelden zullen het begrip van den ontwerper, die eigenlijk ten doel had, langs dezen weg de *Geografische* oefeningen voor jonge lieden aangenamer, duidelijker en belangrijker te maken, meer bevattelijk voor onze Lezers doen worden. Zoo vindt men, b. v., bij *Leuven*, onder anderen eene bierkan en bierglas, bij *Abbeville* Pastijen, bij *Rheims*, *Epernaij* en *Tonnerre* enz. (wegens de geestigheid der daar vallende Wijnen) flesschen, waarvan de kurk afspringt, bij *Versailles* konijnen en patrijzen, bij *Bourgogne*, *Beurdeaux*, *Médoc* en op vele andere plaatsen, wijnvaten en *flacons*, bij *Bourges* schapen, in de *Vendée*, *Limoges* enz. koebeesten, bij *Toulouze compôtes* met ingemaakte vruchten, bij *Montpellier* een groote *retort*, *Medicyn* en reukflesjes, langs de rivieren onderscheidene soorten van visch," enz. enz.

„ De inval is inderdaad niet onaardig, en zou nog meer behagen, indien de afbeeldingen op het kaartje minder klein, duidelijker uitgedrukt, en vergezeld waren van eene zakelijke verklaring, die vele *figuren*, waarnaar men nu raden moet, verduidelijkten."

„ Dan, zoowel als men, ten nutte van kleine (en ook groote) kinderen, eene *smulkaart*: — want dit is het toch inderdaad, — heeft ontworpen, zou men, met oneindig meer voordeel voor het gezond verstand en ter uitbreiding eener Wijsgeerige Aardrijkskunde, ten gebruike van meer en min geoefenden, Geschiedkundige, Wetenschappelijke, Staats-Huishoudkundige, en andere soorten van Kaarten der verschillende Landen van *Europa* kunnen vervaardigen, door bij ieder der plaatsen of Gewesten, daarin voorkomende, en *Geografisch* ge-

rangschikt, de afbeeldingen en benamingen te plaatsen — of, van gewigtige veldslagen (*), en andere gebeurtenissen, bij en in dezelve voorgevallen, met aanduiding der jaargetallen; — of van zoodanige Kunsten en Wetenschappen, als daar ter plaatse zijn uitgevonden, of voornamelijk worden beoefend; of, (in den smaak van CROME), van de voornaamste bronnen van welvaart, middelen van bestaan, bedrijf, *Industrie*, Fabrieken, enz. welke aldaar gevonden worden. — Zulk eene onderneming zou ten minste eene meer nuttige en leerzame strekking hebben, dan het uitgeven van eene *snuikaart*, welke alleen voor *lekkerbekkige* reizigers van belang zou kunnen zijn, indien zij op de plaatsen zelven niet, beter dan uit de kaart, leerden, wat ieder oord, door hen bezocht, voor het gemeenste begeerlijks aanbiede, terwijl het gebruik daarvan voor kinderen wel aanlokkelijk, maar tevens, door het opwekken hunner aandrift voor lekker eten en drinken, altijd min of meer schadelijk is."

De *derde Hoofdafdeeling: Natuurkunde en Oekonomische merkwaardigheden*, bevat: *Eenige bijzonderheden wegens de eerste ontdekking van het Noorderlicht in Europa.*

De *vierde Hoofdafdeeling: De taal der Oogen en Levensgeheimen van* JOSEPH HAYDN.

De *vijfde: Aesthetische Aanmerkingen en berigten wegens den Staat der schoone Kunsten: over de belangrijkheid der Dichterlijke uitdrukking.*

De *zesde Hoofdafdeeling: Romantische Verhalen*

(*) De Schrijver herinnert zich, onder eene menigte oude Kaarten, eens eene dergelijke *Militaire* of *Oorlogkundige* van *Frankrijk*, in den aanvang der XVIII Eeuw uitgegeven, en waarop de groote Veldslagen met derzelver jaartallen plaatselijk waren aangeduid, gezien en bezeten te hebben. Een bewijs, dat het thans geöpperd denkbeeld reeds oud, en alleen deszelfs toepassing nieuw is.

len en Bespiegelingen levert ons zulk een *Romantisch* verhaal, onder het opschrift: *Podagra*, het welk vrij luimig geschreven is.

De volgende *zevende Hoofdafdeeling*: *Dichtkunde* heeft drie Dichtstukjes: *Het Onderlijke hart* (*Elegie*) *Afbeeldsel eener oude wellustige*, waar voor wij liever iets min afzigtelijks zouden gelezen hebben, en *gelijkenis*, welke laatste wij, met verlof onzer Lezeren een plaatsje inruimen.

GELIJKENIS.

Een slechte Vedel viel van stukken,
Maar 't mogt den kunstenaar gelukken
Haar, bij 't herstel, den reinsten klank
En toon te geven. — Nu bekoren
Haar maatgeluiden 's kunstenaarsooren: —
Zij wijt haar deugd aan 't onheil dank.

Hoe vaak maakt bittre tegenspoed
Den sterveling eerst wijs en goed!
(*Naar het Fransch gevolgd.*)

De *achtste* en laatste *Hoofdafdeeling*: *Kleine vernuftspelingen*, *enz.* bevat *drie Anecdotes*, welke laatste den titel heeft: BEVORISKIUS, en eene bijzonderheid van denzelven vermeldt, in welke hij de *in zijnen tijd de geleerde* BEVORISKIUS genoemd wordt, welken wij echter zoo min kennen, als de Uitgevers van dit Stukje in hunne aanteekeningen van zich beklijden. Zou de naam ook verward zijn, met dien van den zonderlingen BERONICIUS, wiens *Boeren- en Overheidsstrijd* wij lezen?

Wij hopen, dat een genoegzaam *Debiet* de Schrijvers en Uitgevers in staat zal stellen, om hun voornemen te kunnen vervolgen, en dat zij door goeden kiesschen smaak geleid zullen worden tot het verzamelen van eene *Lektuur van Smaak*.

DE GEVOLGEN der ONMATIGHEID in het gebruiken van SPIJS en DRANK; geſchetst door J. G. SANDBERG, *Med. Doct. te* Hattum. *Te* Amſterdam, *bij* J. H. Duisdeiker, 1809. 63 *Bladz. In gr. Octavo. De prijs is f* - 8 —

De Maatſchappij *tot Nut van het Algemeen*, ſtelde in het jaar 1805 onder andere Prijsſtoffen voor den 1ſten van Louwmaand 1807 te beantwoorden, ook deze vraag voor: *Welke zijn de gevolgen der Onmatigheid in het gebruik van Spijs en Drank?* Blijkens de handelingen der Maatſchappij in het jaar 1807, waren geene der ingekomene Verhandelingen den uitgeloofden Eerepriis waardig gekeurd, en de vraag werd op nieuw voorgeſteld, om beantwoord te worden voor den 1ſten van Louwmaand 1809, doch met denzelfden uitſlag. De antwoorden daarop ingekomen werden niet voldoende gekeurd en de Prijsvraag werd ingetrokken.

Onder de Verhandelingen, welke reeds de eerſtemaal naar den Prijs hadden gedongen, bevond zich deze Verhandeling van den Heere J. G. SANDBERG, *Med. Doct. te Hattum.* „'t Gewigt," zegt de Schrijver in het Voorberigt, „van het onderwerp dezer Prijsvraag, derzelver intrekking door *de Maatſchappij* en het ter beantwoording daarvan door mij afgewerkte Stukje, waren zoo vele redenen, die in mij den wensch verwekten om hetzelve in het licht te geven en, op aanmoediging van eenen Vriend, wien ik hierover raadpleegde en in dezen voor een' bevoegden regter mag houden, tot de

de openbare uitgave van dit mijn opstel deden besluiten, na hetzelve nog eens doorloopen en hier en daar eene kleine verandering gemaakt te hebben. — Of het zulks verdiene beoordeele de Lezer."

Na eene korte Inleiding, welke de Sprenk ten grondslag heeft, dat wij niet leven om te eten, noch eten om onzen smaak te kittelen, stelt de Schrijver zich, ten einde de gevolgen der onmatigheid in spijze en drank aan te wijzen, de volgende bijzonderheden te behandelen voor.

„I. *De onmatigheid in 't gebruik van spijs.* II. *De onmatigheid in 't gebruik van warme waterdranken, als Koffij en Thee.* III. *Het misbruik van Jenever, Brandewijn en andere sterke dranken.* IV. *Het misbruik van Wijn.* V. *Het snoepen.* VI. *De heilzame uitwerkselen der matigheid in tegenoverstelling van de verderfelijke gevolgen der onmatigheid.*"

Tot eene proeve van des Auteurs schrijfwijze en nuttige lessen omtrent de matigheid strekke het begin der eerste Afdeeling, Bladz. 8. *Over de Onmatigheid in het gebruik van spijs.*

„Opdat wij omtrent dit stuk elkanderen wel verstaan, Lezers! moet ik eenen aanvang maken met te vragen, waarom gij gewoon zijt te eten? — Eene zonderlinge vraag, denkt gij, zonder eten konden wij immers het leven niet behouden, maar moesten van honger omkomen. — Regt geantwoord, Vrienden! en zoo lang gij het eten blijft beschouwen als een middel tot ondersteuning van uw leven en het aldus gebruikt, zult gij u aan geene onmatigheid schuldig maken; maar dan moet gij ophouden met eten zoodra gij zoo veel spijs genuttigd hebt als tot voldoening aan dat oogmerk wordt vereischt. Doch, wanneer gij na den maaltijd zwaarte en volheid voor het hart gevoelt, hik en oprispingen krijgt, of dof en lusteloos wordt, dan hebt

hebt gij reeds te veel gegeten en, indien gij het meermalen zoo ver laat komen, zal zulks vroeg of laat gewis kwade gevolgen voor u hebben. — Is maar, zult gij zeggen, waarlan kunnen wij dan weten, dat wij voedsel genoeg gebruikt hebben tot onderhoud van ons leven en dus moeten ophouden met eten? — Daartoe kan ik u een algemeenen regel aan de hand geven, namelijk: *scheidt uit met eten, terwijl gij nog eenigen trek genoeg om wat meer te eten.* Indien gij dezen regel volgt, dan zult gij voedsel genoeg gebruiken en nimmer gevaar loopen van u aan onmatigheid schuldig te maken. Ik weet wel, het valt onaangenaam van het eten af te stappen, wanneer wij nog eenigen trek daartoe hebben en het ons goed smaakt. Maar bedenkt, hoe kort het vermaak duurt, dat wij hebben met aan dezen trek te voldoen. Het lekkere hapje, dat u thans nog toelacht, is zoo schielijk door de keel gejaagd en dan is met het gemak ook het vermaak verdwenen. — Voldoet gij uwen trek geheel, zoodat gij zeggen kunt: mij lust niet meer, dan wordt gij de straks gemelde ongemakken gewaar en gij maakt u aan Onmatigheid schuldig."

Op gelijke wijze behandelt de Schrijver al de overige onderwerpen, en beiden hetgene hij aanvoert op met voorbeelden, welke de gevolgen der onmatigheid ten duidelijkste aanwijzen. Ten opzichte van de zoogenoemde sterke dranken neigt de Heer SANDBERG Bladz. 30. naar het schijnt, deze toe, om derzelver gebruik over het geheel af te keuren. „De dranken," schrijft hij, welke *gedronde, overgehaalde* en *gedistilleerde wateren* genoemd worden, en algemeen onder den naam van *sterke dranken* bekend zijn, verdienen bij gezonde menschen niet alleen geenerhande aanprijzing, maar kunnen ook op die wijze, waarop zij gewoonlijk worden gebruikt, voor hen niet dan allerminderlijst wezen: zij behooren eigenlijk onder de geneesmiddelen te worden

den gerangschikt en passen alleen, met de noodige voorzorgen, tot afwering der schadelijke uitwerking van sommige onvermijdelijke dingen en tot genezing van eenige ongesteldheden, maar zijn anders nimmer aan te raden. — Meer dan eens hebben vroegere en hedendaagsche Artsen, onder welke het genoeg zal wezen eenen VAN GEUNS, eenen FRANK en eenen HUFELAND te noemen, tegen deze dranken geijverd en derzelver schadelijkheid in 't helderste licht gesteld: dan hunne schriften komen zelden onder den gemeenen man, die voornamelijk met de heillooze uitwerkselen dier geestrijke vochten behoort te worden bekend gemaakt; inzonderheid in de tijden, die wij thans beleven, en waarin men meer dan ooit gevaar loopt om tot zulke dranken te vervallen: dewijl derzelver gebruik zoo algemeen geworden is, dat elk des morgens zijn rantsoentje schijnt te moeten hebben, en wij veelligt gerekend worden tegen de regelen der welvoegelijkheid te handelen, wanneer wij eenen Vriend, die ons voor den middag bezoekt, niet eenen borrel aanbieden of, in een gezelschap komende, den rondgaanden kelk, hoe vies ook, hoe gevaarlijk tot voortplanting van besmettelijke ziekten, niet helpen ledigen. — Maar deze algemeenheid kan toch nimmer eene handelwijze wettigen, die uit haren aard allerschadelijkst is. Weldenkende lieden gebruiken daarom zelden en zeer spaarzaam sterken drank, ja velen hunner proeven die nooit. — Bedenkt daarenboven dat in de ongemakken, waartegen sterke drank wordt aanbevolen, als verloren eetlust, buikpijnen, gevatte koude, waterzucht, enz. hij doorgaans schadelijk, ja somtijds allergevaarlijkst is; dat hij in de omstandigheden, waar hij nuttig kan wezen, als het verkeeren in eene besmette of bedorvene lucht, in vochtig, mistig weder, bij groote droefheid of uitputting van krachten, met omzigtigheid moet worden gebruikt,

bruikt, en dat in alle gevallen een klein teugje, een mondvol in den letterlijken zin, voldoende is."

Een voorbeeld van de ongelukkige gevolgen van het onmatig gebruik van sterke dranken lezen wij, *Blads.* 35. „ De Heer WEBER, een beroemd Geneesheer in *Hanover*, verhaalt, dat eene sterke, vette vrouw van dertig jaren, die sedert haar achttiende jaar aan sterken dronk was overgegeven, in wintermaand des jaar 1768 zeer veel daarvan gedronken hebbende, volgens gewoonte op eene stoep bleef liggen. Wanneer zij hier een uur geslapen had, werd zij op aanraden der voorbijgangeren in een warm vertrek gebragt; zij bleef in een' diepen slaap liggen, bewoog tweemaal hare voeten, en stierf kort daarna. — De Heer WEBER den volgenden dag geroepen zijnde om het lijk te openen, vond het ligchaam stijf, doch nergens gekwetst. De buik geopend zijnde kwam uit denzelven een geestrijke waasem; al de ingewanden waren gezond, maar de maag was van binnen paarsch en bevatte eenige lepels vol van een bruinachtig geestrijk vocht, hetwelk ook in de overige gezonde ingewanden gevonden werd; de vaten van de vliezen der hersenen, en van de hersenen zelven, waren van zwart bloed opgezwollen en de holligheden door eene roode wei opgezet."

De laatste Afdeeling van deze Verhandeling vertoont de gelukkige gevolgen der matigheid ook in verscheidene voorbeelden, welke, gelijk de geheele Verhandeling, besloten worden met het voorbeeld van L. CORNARO, die in het jaar 1461 te *Venetie* geboren, en in het jaar 1566, dus in het 105 jaar zijns levens, zacht en zonder eenige smart gestorven is. Des Grijsaards eigene woorden worden hier bij aangehaald in dezen zin: „Ik moet bekennen," zegt hij, „dat geene geringe, maar eene zeer hardnekkige kwaal mij heeft doen besluiten

ſlaiten mijne onmatige levenswijze te laten varen, die nevens mijn zwak geſtel mij in meer dan eene krankheid heeft geſtort. Ik werd door maag- en zijdepijnen gefolterd, waarbij zich aanvallen van ſicht, nevens aanhoudende ſluipkoortſen met geſtadigen dorst voegden. Van dezen toeſtand mijns ligchaams was niets anders te wachten, dan nog veel meer ellenden, en eindelijk een vroege dood. Daar ik nu van mijn vijf en dertigſte tot mijn veertigſte jaar in aanhoudende ziekten had doorgebragt, en alle toegediende geneesmiddelen vergeefsch waren, gaven de Geneesheeren mij den raad een matig en geregeld leven aan te vangen, hetwelk naar hunne meening het eenigſte middel was om mijne verlorene gezondheid te herſtellen, en beſtendig te doen zijn, daar eene tegengeſtelde levenswijze de gezondheid als uit haren aard vernietigt. Het laatſte had de ondervinding mij overtuigend geleerd. Mijne Geneesheeren vreesden zelfs, dat, wanneer ik de gezegde hulpmiddelen niet zeer ſpoedig begon in het werk te ſtellen, dezelve binnen weinig maanden vruchteloos zouden zijn, en ik binnen korten tijd den gemeenen tol der natuur zoude moeten betalen. Ik vernam hunne gronden, dacht dezelve na, ijsde op het denkbeeld van eenen zoo ſpoedigen dood, en beſloot een allezins geregeld leven aan te vangen. — Ook was mijne moeite niet vergeefsch. Eer een jaar verliep, werd ik van al mijne kwalen herſteld, en had als nieuwe krachten gekregen. Vervolgens onderzocht ik welke voedſels mij in het vervolg nuttig of ſchadelijk zouden zijn, en ſpoedig bemerkte ik dat het gewoné ſpreekwoord: *al wat wel ſmaakt bekomt wel*, te mijnen aanzien zeer valsch was; want vele dingen ſmaakten mij wel, die mij zeer kwalijk bekwamen. Ik verkoos derhalven dezulken, die mij best bekwamen, en nooit at ik zoo veel of ik had gemakkelijk nog iets kunnen gebruiken." —

„ In mijn' volgenden leeftijd was ik menigmalen aan hitte en koude bloetgeſteld, zoowel als aan vermoeijing, kommer en wat dies meer is; doch niets van dit alles deed mij een zigtbaar nadeel. Eenigen mijner naastbeſtaanden ſtierven uit vrees voor het verlies van een zwaar proces, dat mij eigenlijk aanging, doch ik bleef bedaard en gezond."

„ In mijn zeventigſte jaar viel ik met eenen wagen omver, en werd een goed ſtuk wegs van de paarden voortgeſleept: ik bekwam verſcheiden gevaarlijke wonden aan het hoofd, en over het gantſche ligchaam, ook was mij een arm en been ontwricht; ik liet dezelve weder in hunne geledingen brengen, de wonden verbinden en was weldra volkomen herſteld. Hieruit zag ik duidelijk, dat zij, die matig leven, ook van dergelijke toevallen, minder dan anderen te lijden hebben." —

„ Velen rekenen het der moeite onwaardig zich zoo veel genot te ontzeggen, om het leven te verlengen, maar zij dwalen, de gezonde alleen geniet en is gelukkig; het een en ander heeft bij mij plaats, en het bewijs er van is, dat ik altijd vergenoegd ben. Nog in mijn drie en tachtigſte jaar was ik zoo vlug dat ik gemakkelijk op- en van een paard ſprong, zonder ſtijgbeugels te gebruiken, ſteile hoogten beklauterde, en een blijſpel vol van onſchuldig vermaak en ſcherts vervaardigde. Wanneer ik van mijne bezigheden of uit den Raad te huis kome, dan vind ik elf kleinkinderen, wier opvoeding, ſpel en zang de vreugd van mijnen ouderdom uitmaken; ik zing dikwijls zelf met hen; want mijne ſtem is nu zuiverder en ſterker dan zij ooit te voren in mijne jeugd was en ik weet niets van die zwaarmoedige, knorrige en vervelende luimen, die zoo dikwijls het lot zijn van den ouderdom. Mijne uiterlijke zintuigen zijn nog niet verzwakt, mijn geheugen en mijne denkingskracht zijn nog in den-

zelf-

zelfden ſtaat als in mijne jeugd, ik heb mijne tanden nog, en ben volkomen gezond."

Zie daar, geëerde Lezer! een kort verſlag van deze Verhandeling. Lees de Verhandeling en oordeel, of zij de uitgave verdiene!

ANEKDOTEN en KARAKTERTREKKEN, als mede HISTORISCHE TAFEREELEN uit den nu onlangs geëindigden Oorlog tusſchen de Franſchen en Oostenrijkſchen, in den jare 1809. Uit het Hoogduitsch. Vierde Stukje. Met eene Plaat. Te Amſterdam bij J. van der Heij, 1809. 160 Bladz in gr. Octavo. De prijs is f 1-10—

De ſmaak, welken het Publiek getoond heeft te vinden in het lezen van deze *Anecdoten*, blijkens het aanhoudend goed vertier dezer verzameling, waarvan drie Stukjes zijn uitgegeven, heeft den Schrijver en Uitgever opgewekt, om in dit vierde Stukje die verzameling voort te zetten, echter met eenige verandering en uitbreiding van hun eerſte ontwerp. Dit Stukje behelst berigten uit den nu onlangs geëindigden Oorlog tusſchen de *Franſchen* en derzelver Bondgenooten en de *Oostenrijkers*, gelijk de drie voorgaande ons medegedeeld hadden uit de oorlogen tusſchen de *Franſchen*, *Pruisſen* en *Ruſſen*, in de jaren 1805—1807. Ook is het ontwerp meer uitgeſtrekt, men geeft ons in dit vierde Stukje niet ſlechts enkel *Anekdoten* en *Karaktertrekken*, maar ook breedvoeriger en aaneengeſchakelder berigten van veldſlagen enz. in eene

meer doorloopende orde, zoodat zich dit Stukje verdeelt in twee deelen: *Historiſche Tafereelen* en *Anekdoten*.

Het Stukje is weder verſierd met eene fraaije Plaat, verbeeldende *de edelmoedigheid van eenen Franſchen Serjant*, zijnde de eerſte Anekdote, welke Bladz. 113 dus verhaald wordt.

„ Onder de Koninklijk Beijerſche troepen, aan wie het bijzonder opgedragen was, de inſurrectie in *Tyrol* tegen te gaan, muntte een der ligte Infanterij-regimenten zeer uit. Na de eerſte bezetting van *Tyrol* werd dit regiment in een der guarnizoens aldaar gelegd, en was het binnen kort met de denkwijze der bergbewoners zeer vertrouwd geworden. Men herinnert zich, dat de *Tyrolſche* Inſurgenten eenige gelukkige tijden hadden, en dat onder deze omſtandigheden de aanrukkende *Beijeren* voor de overmagt wijken moesten. Onder deze terugtrekkende *Beijeren* was ook een bataillon van het genoemde brave ligte regiment."

„ Een braaf Serjant was gelast met zes man de bedekking uit te maken van eenen wagen, die achter gebleven was. Den weg onkundig, vraagde hij eenen *Tyrolſchen* boer naar den regten weg; deze man had de boosheid, den vragenden eenen geheel verkeerden en naar eene geheel tegenovergeſtelde plaats brengenden weg te wijzen, waarop de Serjant in ieder geval den vervolgenden *Tyrolers* in handen vallen moest. Hij dwaalde met zijn commando de gebergten rond, de dag liep ten einde en de Serjant was genoodzaakt, dien nacht eene ſchuilplaats in een der veehuizen, die in dezen omtrek menigvuldig zijn, te zoeken. Zoo gelukkig hij zich gevoelde, eene beſcherming tegen den ſtorm, die des nachts woedde, gevonden te hebben; zoo gewigtig en bedenkelijk werd de vraag: of hij hier ook veiligheid tegen den aanval der Inſurgenten vinden zou! Deze vraag was des

te bedenkelijker, daar men reeds voorbeelden genoeg had, hoe wreedaardig eenige ſoldaten door de hoopen der *Tyrolers* behandeld waren. Slechts zes man had de brave Serjant bij zich; hij wist nogtans, dat alle zes moedige en brave mannen waren. Hij ſtelde hun den toeſtand, waarin zij waren, voor, ſchilderde hun het gevaar en bezwoer hen, zich als mannen te gedragen. Zij beloofden dit, en, hoe vermoeid zij ook waren, zoo waren zij toch gereed den geheelen nacht wakker te blijven. Een aanbod, dat de Serjant overtollig vond. „ Twee van u zijn genoeg, om de wacht te houden," zeide hij, „ de overigen kunnen intuſſchen rusten en u afloſſen."

„ De ſtorm woedde geſtadig voort en ſcheen de oude hut te zullen doen inſtorten — inzonderheid nam het onweder in den nacht toe. Midden in den ſtorm werd de Serjant gewekt. De wacht berigtte, het ſchene haar toe, dat zich een groote hoop volk voor de geſlotene deur bevond. Alles werd op dit berigt wakker. De Serjant gebood ſtilte, beval naar de geweeren te zien, en opende nu het boven den ingang zich bevindende dakluik. De wacht had waarheid berigt. Een hoop woedende opſtandelingen, met zijn veld- en akkergereedſchappen gewapend, ſtond daar en begeerde met onſtuimigheid, dat de deur geopend werd. „ En waarom?" vraagde de Serjant. Een woest geſchreeuw verhief zich op deze vraag, — verſcheidene ſteenen vliegen langs het hoofd des vragenden. — De Serjant ſlaat het luik toe en keert zich nu tot zijne brave kameraden. „ Broeders," zegt hij: „ onze dood ſchijnt beſloten. Ons aan dezen woedenden hoop over te geven, zou eene eeuwige ſchande voor ons zijn; bovendien zal men ons ook wel geene capitulatie en nog minder pardon toeſtaan. De dood ſchijnt zeker; maar ongewroken willen wij niet ſterven; zoo duur wij

ons verkoopen kunnen, moet het geschieden. Wij hebben immers als soldaten den dood zoo dikwijls in het gezigt gezien — zullen wij het ook hier niet kunnen?" — Een vrolijk: „ja! wij vechten tot den laatsten bloeddroppel toe!" gaf den moed dezer brave soldaten te kennen.— „Goed!" zeide de Serjant: „mijn plan is gemaakt. Schietgeweer heeft niet een van dit volk, anders hadden zij niet met steenen geworpen. Wij willen ons hier den nacht verdedigen en met het aanbreken van den dag er ons doorslaan!"

„Alle zes klommen zij op het zolderluik. Nog eens vraagde de Serjant: „Wat wilt gij?" — „U, honden, aan stukken scheuren!" was het antwoord. De Serjant liet vuur geven — de eerste aanvoerders vielen — de geheele hoop werd besluiteloos en stond eenige minuten als geheel wezenloos; gedurende dien tijd liet de Serjant op nieuw laden. Eindelijk kwam de hoop weder tot zich zelven. Viermaal grepen de woedenden aan — viermaal hadden zij bijna de hut bestormd, maar viermaal werden zij terug geslagen."

„Nu werd het dag. De Serjant overtuigde zich gestadig meer, dat hij zich in de hut op den duur niet zou kunnen staande houden; want de vijanden behoefden slechts eenigermate met orde aan te vallen, dan konden zij de hut aanstonds in elkander werpen. Misschien was het ook den braven man geene eer genoeg, in eene kool opgesloten te sterven; misschien had hij ook zijne redenen, te vermoeden, dat, wanneer hij moedig de hut verliet, dit gezigt den vijand verrassen zou. Met een woord: hij beval de geslotene deur te openen, drong met de bajonet op den dertig of veertig man sterken vijand in, dreef hem uit elkander, en nu ging over de dooden den weg der brave soldaten.— Dan misschien konden de vijanden meer dan zes man verwacht hebben; want naauwelijks waren

de

de braven honderd ſchreden ver, toen de hoop op nieuw aandrong. Het getal was te ongelijk — offchoon vele der opſtandelingen bleven. Van alle zijden werden de *Beijeren* met een hagel van ſteenen uit het nabijzijnde bosch overladen — zij konden niet tot laden komen, en hun bajonet was thans volſtrekt niets meer dan de hooivork en ſeis der woedende boeren."

„ De brave Serjant was de eerſte, die, door eenen ſlag aan het hoofd bedwelmd, nederzonk. Met zijnen val verdween de moed der overigen — zij vlugtten in het naburig bosch en lieten den nedergeworpen Serjant, dien zij voor dood hielden, met nog eenen anderen in de magt der woedenden."

„ Wreedaardig werden de braven mishandeld. Al de wraaklust der razenden ſcheen zich op de ongelukkigen te willen verzamelen; ieder wilde het zijne toebrengen, om de brave mannen het verſchrikkelijke van hunnen toeſtand in deszelfs geheele grootheid te laten gevoelen."

„ Inzonderheid was er een onder de oproerigen, die aan de eene zijde door zijne grootte en bijzondere gezigtsvorming en aan de andere zijde door voorbeeldelooze wildheid en wreedheid uitmuntte. Verpletterd, bloedende, onmagtig en tot alle tegenweer buiten ſtaat, werden de beide gevangenen door den woedenden hoop weggeſleept. De uitſtekend woeste drong er op aan, hen aan den eerſten boom op te hangen; — hij zou zijn oogmerk bereikt hebben, hadden niet eenigen, in wier hart nog eene vonk van menſchelijkheid glimde, zich der ongelukkigen dadelijk aangetrokken, die men nu als gevangenen medenam, tot zij zich herſteld hadden."

„ Verſcheidene dagen moesten de gevangenen in dezen toeſtand blijven, tot dat zij gelegenheid vonden, om zich te bevrijden."

„ De Serjant kwam bij zijn regiment; en ging hij met hetzelve, dubbeld verbitterd tegen zijne vijanden, de oproerigen op nieuw te gemoet. Hij zwoer in zijn hart wraak; en — wie zou hem dit tot eene misdaad aanrekenen? Het Corps der oproerigen werd verstrooid. Een hoop derzelve verdedigde zich als wanhopend. Eenige sprongen als woedende de boomen rond, naderden onder de bescherming der stammen, en schoten uit deze hinderlage menigen braven *Beijer* neder. De compagnie, waarin de Serjant diende, werd tegen deze doldriftigen aangevoerd. Zij dreef alles voor zich heen; vele vielen, door kogel of bajonet getroffen, neder. Reeds werd tot den terugtogt geblazen, toen de Serjant den oproermaker, die voorheen zijnen dood wilde, bloedende en hulpeloos aan eenen boom leunende, ontdekte. Duizend anderen zouden den man aanstonds nedergehouwen hebben; en onder deze duizenden zouden zeker beste menschen geweest zijn. Niet zoo, onze brave, edele Duitscher. De woedende beleediger was hem niet meer een voorwerp van wraak — hij verscheen hem in de gestalte eens hulpeloozen. Vriendelijk ging hij naar hem toe — bood hem grootmoedig, met blijken van vergiffenis, de hand — en verkwikte hem met brood en jenever. Daarna ontdekte hij zich — en toen de ongelukkige zijne verlegenheid eerst meester werd — toen hij den grootmoedigen bedanken wilde — verliet hem deze."

LETTER-NIEUWS.

Bij L. van Es, te *Amsterdam*, wordt met veel succes gedebiteerd het onschatbaar Werk van C. RENSING, *Merkwaardige Bijzonderheden van het Lijden, Sterven en de Opstanding van onzen Zaligmaker JEZUS CHRISTUS*, met Aanmerkingen

gen van Prof. H. VAN HAMELSVELD. Een Werk het welk zoo voldoende is, om Christenen te verſterken in, en alle, die prijs op waarheid ſtellen, te overtuigen van die waarheid, met welke het Christendom ſtaat of valt: de prijs is *f* 1-16— Bij denzelven is mede van de pers gekomen: T. G. A. ROOSE, *Phyſiologie*, of Handboek der *Natuurkunde van den Mensch*, naar de Leiddraad van RICHARD enz. met Ophelderingen door M. S. IJPMA, Stads Med. Doct. te *Heusden*, à *f* 1-16— Naar zulk een beknopt en zaketijk Werkje heeft men lang in onze taal verlangd.

Bij A. Bluſſé en Zoon, te *Dordrecht*, is van de pers gekomen, en mede bij hunne Correspondenten alomme te bekomen: *De Onſchadelijkheid van de Leer der Onmagt aangewezen*, of een *Betoog*, *dat er*, *in de Leer van ons zedelijk onvermogen tot geloof en bekeering*, *geen voorwendſel ligge voor ongeloof en onbekeerelijkheid*, *noch aanleiding tot ontmoediging*, door R. SPRELMAN, Predikant te *Hardinxveld*. De prijs is *f* 2:— Ter opwekking der begeerte naar dit Boek moet, onder anderen, dienen het geen de Recenſent der *Bibliotheek van Theologiſche Letterkunde*, in zijn laatſte Stuk, daar van getuigt: „ De Heer SPRELMAN," dus drukt hij zich uit: „ die zich als een kundigen, braven Godsdienſtleeraar voordoet, en zoo wel van de begunſtiging der vooroordeelen, als van de drieste verwerping der voorvaderlijke leere geheel vervreemd is, verklaart, bewijst, verdedigt in dit geſchrift het gevoelen der Hervormde Kerk op zulk eene gunſtige en oordeelkundige wijze, als men wenſchen kan." De Recenſent voegt, wat verder, hier bij: „ dat hij twijfelt, of er wel zoo vele twisten over de Onmagt ontſtaan zouden zijn, indien zich, en de Hervormden altijd zoo duidelijk verklaard, en andersdenkenden zoo wel hunne meening gevat hadden. En ſchoon des Schrijvers doel, volgens hem Recenſent minder is om geleerde, dan wel ongeletterde Christenen, die hun gezond verſtand hebben, te onderrigten, houdt de Recenſent, zich echter verpligt, het onderzoek dezes Werks elk een, die de Leer der Onmagt als een wanbegrip aanmerkt, ten ſterkſten aan te prijzen." Na verſcheidene proeven aan zijnen Lezer medegedeeld te hebben, betuigt de Recenſent, ter ſlot, nog eens zijn genoegen over dit Werk, oordeelt hetzelve even nuttig, tot verlichting van den bijgeloovigen als van den ligtzinnigen; en hij beſluit met hartelijken wensch dat regt vele Christenen hetzelve lezen zullen.

Bij den Boekverkooper F. A. Julicher, te *Lingen*, is gedrukt, en bij P. den Hengst en Zoon, te *Amſterdam*, te bekomen: M. PH. KAYERBERG, *Kort Ontwerp tot Onderwijs in de Waarheden en Pligten van den Christelijken Godsdienst.* In 12mo. De prijs is 6 Stuiv.

De Boekverkoopers H. Vermandel en G. van Dijk, door Aankoop Eigenaars geworden zijnde van het Regt van Kopij en de nog weinig overig zijnde Exempl. van de volgende voortreffelijke en niet min nuttige Werken, bieden dezelve zoo vetre die ſtrekken den eerſtkomenden aan, als;

I. *Leerredenen over 's Heilands Geboorte en Beſnijdenis*, zoo als die 's jaarlijks op de Kersdagen en Nieuwejaarsdag bij de Hervormden gepredikt worden, door J. STEENMEIJER, in leven Predikant te *Vlaardingen*. In gr. 8vo. à *f* 1-5—

II. *Leerredenen over 's Heilands Opſtanding, Hemelvaard en Pinkſterfeest*, door denzelven Autheur J. STEENMEIJER. In gr. 8vo. à *f* 2-8—

III. S. VAN EMDRE, *Reizen door Paleſtina en eenige aangename Brieven.* Met eene op nieuw geteekende Landkaart van de tegenwoordige geſteldheid van dat Land. In gr. 8vo. à *f* 2: —

IV. S. VAN EMDRE, *Onderwijs in de Godgeleerdheid voor hun die Belijdenis willen doen.* Vermeerderd met een korte Inhoud van den ganſchen Bijbel. In gr. 8vo. à *f* — 9 — Het zelve klein 8vo. à *f* — 7 —

V. P. BONNET, *'s Heeren Raad aan de Jeugd*, in eene Leerrede over *Spreuk.* XXII: 6. In 8vo. à *f* — 8 —

VI. P. H. VAN LIS, *Agt Stichtelijke en Eenvoudige Leerredenen* over gewigtige Onderwerpen. In gr. 8vo. à *f* 1: —

VII. J. VAN LOO, *Zes Bedeſtonden*, gr. 8vo. à *f* — 15 —

VIII. J. L. MOSHEIM, *Bondige Verklaring van den Brief aan Titus*, gr. 8vo. à *f* — 15 —

IX. *Het Leven van den grooten Kerkhervormer* J. CALVIJN. Met eene Voorrede van Prof. MUNTJNG, à *f* 15 —

X. *Het Leven van den grooten Kerkhervormer* M. LUTHER, door denzelven, à *f* — 15 —

De Boekhandelaars Paddenburg en Zoon, te *Utrecht*, hebben gedrukt en is mede alom bij ieder Boekverkooper te bekomen:

I. *Gedenkwaardigheden uit de Geſchiedenis der Hervorming in de Zestiende Eeuw*, door J. G. MULLER, Hoogleeraar te *Schafhauzen* in *Zwitzerland*. Dit Werk bevat eene menigte

te van *onbekende Bijzonderheden* betrekkelijk dit gewigtig tijdvak, welke tot heden geheel verborgen waren, daar de Schrijver gelegenheid heeft gehad uit echte *Manuscripten dier tijden*, en welke van het grootste belang voor ieder Christen zijn, welken Belijdenis hij ook moge zijn toegedaan. Het Werk is in twee Deelen compleet; de prijs van dit Eerste Deel is *f* 3: — terwijl het Tweede zoo spoedig mogelijk zal volgen.

II. *De Mode*, of verhaal der Zeden, Denkwijzen, Klederdragt en Gewoonten der Aloude, Middentijdsche en Hedendaagsche Volken. *Vermakelijk voorgesteld* door A. FOKKE s. z. Iste Deels Ite Stuk. Versierd met *drie Caricatuurplaten*. De prijs is *f* 2-18 — Dit Comische Werk van den alom bekenden *Satyrieken Schrijver*, zal uit vier Stukjes bestaan, die elkander zoo spoedig mogelijk zullen volgen. Voor de Bezitters van des Schrijvers *Boertige Reis* en andere Werken, is ook dit onmisbaar.

III. IJPRIJ, *Geschiedenis van de Christelijke Kerk in de achttiende Eeuw*, 10de Deel, behelzende het *vervolg en slot van de Geschiedenis der Protestantsche Dissenters*. De prijs is *f* 5-10 — Van het 6, 7, 8 en 9 Deel dezes Werks zijn nog Exemplaren te bekomen; *terwijl het Publiek verzekerd kan wezen dat deze Deelen nimmer in prijs zullen verminderd worden.*

NUTTIG HUISBOEKJE.

Stichtelijke Gedachten op alle de Dagen van het Jaar, meest al getrokken uit de beste Nederlandsche Dichters, als FEITH, VAN ALPHEN, GELLERT, VOET, LAVATER, HOOGVLIET, SCHUTTE, SELS, VAN DE KASTEELE, KLEIN en anderen. Dit zoo stichtelijk en godvruchtig Werkje, is om minkundigen en hen die weinig tijd of gelegenheid tot lezen hebben, op eene gemakkelijke wijze, éénmaal daags aan een of andere godvruchtige Waarheid te herinneren, en dezelve alzoo ongevoelig in het geheugen te prenten. De vorm van Dichtstukjes, ieder met eene toepaselijke aandringende Schriftuurplaats, is daar toe bij uitnemendheid geschikt. Dit Werkje is mede zeer geschikt tot Prijsjes, om de naarstigheid der Christelijke Jeugd te beloonen. Zeer net gedrukt en in Carton à 16 Stuiv. wordt uitgegeven te *Amsterdam* bij P. G. en N. Geijsbeek, op de Lelijgragt, No. 21. en in de Buitensteden bij de voornaamste Boekhandelaars.

Lof der Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen, toegepast op de viering van haar 25 jarig bestaan, door den Heer

C.

C. LOOTS, Lid van het Koninklijk Inſtituut. Uitgeſproken te *Amſterdam*, in de Lutherſche Oude Kerk, op den 16den November 1809. — Zeer zindelijk op Schrijfpapier, in gr. 8vo. gedrukt. Verſierd met een in Koper gegraveerde Tijtel, met een Afbeelding van de Gedenkpenning. En word uitgegeven te *Amſterdam*, bij de Boekverkooper J. ten Brink Gz., en verders alom. De prijs is 15 Stuiv.

Heden hebben de Boekverkoopers A. Bluſſé en Zoon uitgegeven en algemeen verzonden:

I: *Verhandeling over het nut het welk de reeds aangewende pogingen, ter voortplanting van het Ware Christendom, onder onbeſchaafde Volken te wege gebragt hebben.* Door een Christen Leeraar. De prijs van dit in een bevalligen ſtijl geſchreven Werkje is 16 Stuiv.

II *Alphabetiſche Naamlijst, No. 3.* van meest *Nederduitſche Boeken*, welke tot de bijgevoegde zeer matige prijzen worden aangeboden. Onder vele anderen bevinden zich in deze Lijst de Werken van *Bomare, Schrök, Stuart, Cook, Hameisveld, Martinet, van Vloten, Wagenaar, Richardſon* enz. enz. Van de Lijst No. 2. zijn mede nog te bekomen.

III. *Histoires Plaisantes et Recreatives, contenant un Recueil de Sentimens nobles et Heroiques, de Bons Mots, de Belles Pensées, et de Repliques ingenieuses avec plusieurs maximes salutaires et leçons inſtructives*, à 10 Stuiv.

IV. Verbeterd en vermeerderd *Dordrechts Koornboekje*, of accurate Uitrekening van alle de Koornmaten. Vijfde Druk, à 16 Stuiv.

V. A. DE KONING, bij het Graf van Do. VAN DER WOLK, à 2 Stuiv.

VI. A. J. BOUGIER, *Verzameling van Voorbeelden en Spreekwijzen*, in zich bevattende de Grondbeginſelen der *Franſche Taal*, door behulp van welke men op eene gemakkelijke wijze, in weinig tijd, die Taal kan leren ſpreken. In 3 Deelen. Derde Druk, overzien en veel verbeterd. à *f* 1: —

BEKENDMAKING.

Aan de Schrijver van zekere Verhandeling, ingezonden bij Hoofdbeſtuurders der Maatſchappij *Tot nut van 't Algemeen*, en geteekend met de Spreuk 2 *Tim.* II: 3. vergel. 1 *Tim.* VI: 12. wordt,

op

op deszelfs verzoek, in deze Boekzaal berigt, dat daar deze Verhandeling een antwoord behelst op eene, niet alleen reeds bekroonde, maar zelfs reeds uitgegevene Prijsſtoffe, dezelve in geene aanmerking kan komen; en dat overzulks, gemelde Schrijver het ſtuk bij den Ondergeteekenden kan terug bekomen, mits vertoonende een afdruk van het zegel, waar mede hetzelve is geſloten geweest, of bij gebrek daar aan, zoodanige andere kenmerken, als voldoende zullen geoordeeld worden.

Op last van Hoofdbeſtuurders voorn.

Amſterdam, den 19den van Winterm. 1809. HENDR. RAVERES, *Secretaris.*

AKADEMIE-NIEUWS.

FRANEKER.

Den 1sten van Wijnmaand l. l. heeft de Heer C. J. VAN ASSEN, *Harlinga Friſius*, alhier openlijk, onder Voorzitting van den Hooggel. Heer H. W. TIJDEMAN, *Juris Rom. & Hodierni Prof. Ordin.*, verdeedigd deszelfs *Diſputatio Juridico-Literaria*: de M. TULLII CICERONIS Oratione pro AULO CLUENTIO AVITO.

Den 15den dezer is alhier, na het geven en verdeedigen van *Theſes Juridic. inaugural.* tot Doctor in de Regten gepromoveerd de Heer J. G. RIDSMA, *Franequera Friſius.*

SCHOOL-NIEUWS.

THIEL.

Heden den 15den Dec. is alhier het gewone Winter-Examen der Latijnſche Schooljeugd, tot veel

veel genoegen van H. H. Curatoren gehouden, inzonderheid waren dezelve bij uitnemendheid voldaan over de ſchoone en buitengewone vorderingen, welke de veelbelovende Jongeling G. H. NAGEL, oudſte Zoon van onzen lofwaardigen Rector G. F. NAGEL, in de Griekſche taal gemaakt had. — J. W. E. DE MAN en J. H. B. LOBBERGT, werden naar de bovenſte Claſſis van des Rectors School en D. VAN DEN BOSCH, naar de onderſte van dezelve bevorderd; de overige bevorderingen en de uitdeeling der Prijzen, is tot na het Zomer Examen uitgeſteld.

ROTTERDAM.

Heden den 18den Dec. 1809. de gewone dag zijnde der Promotie onzer Latijnſche Schooljeugd, werd dezelve op de hier gebruikelijke wijze gevierd, en bij die gelegenheid door drie Discipelen van 's Rectors School, J. ARRENBERG, J. T. SCHELTEMA en A. J. H. VAN RAVESTEIN, welke met ſchoone Eereprijzen verſierd, en waar van de twee eerstgenoemden tot de Akademiſche lesſen bevorderd werden, eene korte Redevoering tot algemeen genoegen gehouden. Voorts werden nog verſcheidene andere naarſtige Jongelingen van Claſſe tot Claſſe bevorderd, en met ſchoone prijzen beſchonken, welke, zoo wel als voorgemelde Oratoren, door de bevallige vrijmoedigheid, waar mede zij hunne dankbetuigingen aan Heeren Curatoren afleiden, allen lof behaalden.

KERK-NIEUWS.

GELDERLAND.

NIJMEGEN.

RESSEN den 3den Dec. 1809 De dag van heden was voor deze Gemeente een dag van al-

ge-

gemeene blijdſchap. Onze nieuwe Leeraar, D. J. A. BERKHOFF, Prop. onder de Eerw. Claſſis van *Utrecht*, beroepen in plaats van den waardigen D. LAMBRECHTS, werd (bij vriendelijken afſtand van den Viſitator in den ring) onder ons bevestigd door den Wel Eerw. Heer VAN WIJCK, Pred. te *Nijmegen*. Zijn Eerw. hield onzen Leeraar en ons onze voorregten en wederzijdſche pligten op eene treffende wijze voor, met de woorden van Paulus, 2 *Tim.* II: 1. *Gij dan, mijn zone, word geſterkt in de genade die in Chriſto Jeſu is.* De opleggíng der handen geſchiedde, behalve door den Heer Bevestiger, door DD. JONGERELL en DE JONGH, Predd. te *Nijmegen*, GROLL, te *Bommel*, VAN VELP, te *Lenth*, OVERDUIN, te *Elſt*, COX, te *Huiſſen*, JONKERS, te *Heteren*, ROSS, te *Rhede* en LAMBRECHTS, te *Angerlo*. Na den middag maakte onze Leeraar een aangenaam en veelbelovend begin van zijnen dienst onder ons, met Paulus woorden, 1 *Cor.* XV: 10*a*. *Doch door de genade Gods ben ik dat ik ben.* Het ganſche werk van dezen dag is volbragt tot groot genoegen niet alleen van deze Gemeente, maar ook van eene groote menigte Toehoorders van het naburig *Nijmegen* en andere plaatſen zamengevloeid.

God ſterke onzen Leeraar en ons meer en meer in de genade, die in Christus Jezus is.

HORSSEN blijft als nog Vakant. Zie Aug 1807.

T H I E L.

ZOELEN. Onze hartelijk geliefde Leeraar, D. T. M. VAN GULPEN, maakte ons op den 5den van Slachtmaand, aan het einde der Voormiddags-Godsdienstoefening bekend, dat hij eene wettige en ongezochte beroeping ontvangen had naar de aanzienelijke Gemeente van *Gieſſendam en Nederhardinxfeld*; na eenigen tijd van beraad beſloot hij op onzen algemeenen liefdedrang voor die beroe-

ping

plug te bedanken. Hij verbond zich op nieuw aan den dienst dezer Gemeente, met het verzoek van Paulus aan de *Corinthers*, 2de Br. cap. VII. *vs. 2a. Geeft ons plaats.* Hartelijk verblijden wij ons over deze keuze van onzen Leeraar en Vriend, die door zijn nuttig en aangenaam onderwijs, gelijk ook door zijne minzame verkeering, geen geringe plaats heeft in onzer aller hoogachting en toegenegenheid, waarom wij ook onze blijdschap en dankbaarheid niet enkel met woorden, maar ook met daden hem betuigd hebben.

ZALT-BOMMEL.

EST Den 22sten Oct. nam onze Leeraar een heilwenschend en zegenend Afscheid van ons, met de woorden van den Apostel Paulus, 2 *Cor.* XIII: 9 het laatste gedeelte. *En wij wenschen ook dit, namelijk uwe volmaking.*

OP-IJNEN EN HEESSELT. Onze Leeraar D. W. A. VAN REDEN, wien wij hartelijk beminnen, werd in de vorige maand tot Pred. in de Gemeente te *Giessen Oudkerk* en *Peursum* beroepen, zijn Eerw. nam dit beroep 14 dagen in beraad, terwijl wij, om meer dan eene reden vreesden, dat zijn Eerw. ons nu verlaten zoude, intusschen hebben wij ons eenparig beijverd om zijn Eerw. door liefdedrang te bewegen onder ons te blijven, en onder andere bewijzen, ook door eene zeer aanzienelijke verhooging van tractement aan zijn Eerw. de gezetheid getoond, welke wij op zijn persoon en dienst hebben. Wij waren dus ook zeer verblijd, toen wij het genoegen hadden van zijn Eerw. te hooren, dat hij ook ditmaal weder onder ons blijven zoude, zijn Eerw. verbond zich op nieuw plegtig aan onzen dienst op den 19den der vorige maand, met de woorden van Jezus: *Joh.* XV: 8. *Hier in is mijn Vader verheerlijkt, dat gij veel vrucht draagt: en gij zult mijne discipelen zijn.*

God

God agtervolge de keuze van onzen Leeraar met zijne hoge goedkeuring, zegene den Evangelischen arbeid rijkelijk onder ons, en zorge vaderlijk voor de Gemeenten van *Giessen Oudkerk* en *Peursum*.

GELDERMALSEN. Op den 22sten van Slagtmaand maakte onze geliefde Leeraar G. W. BISSCHOP, ons op 't einde van zijne Leerrede bekend, dat zijn Eerw. eene eenparige beroeping naar de Gemeente van *Aalst* ontvangen, en dezelve, zoo kort mogelijk in beraad genomen had; groot was onze vrees zijn Eerw. door dezen weg te zullen moeten missen, daar aan de opvolging van die beroeping niet weinig voordeelen verbonden waren, wij stelden intusschen alle pogingen in 't werk, om zijn Eerw. te bewegen, om ook dit maal nog bij ons te blijven, en de Heere zij geloofd, die onze begeerte vervuld heeft, want zijn Eerw. gaf ons op den 30sten van dezelfde maand in de voorafspraak te kennen, dat hij voor de beroeping van *Aalst* vriendelijk bedankt had, en verbond zich op nieuw aan onze Gemeente met de woorden van Paulus: *Philipp.* I: 25, 26. *En dit vertrouw en weet ik, dat ik zal blijven, en met u alle zal verblijven tot uwer bevorderinge, en blijdschap des geloofs. Opdat uwen roem in Christo Jezu overvloedig zij aan mij, door mijne tegenwoordigheid wederom bij u.* Onze blijdschap daar over is groot, en onze wensch tot God is, dat zijn blijven en verblijven onder ons tot bevordering van ons geloof, blijdschap en roem in Christus Jezus strekken mogen, wij wenschen ook hartelijk, dat de Heere spoedig voor de herderlooze Gemeente van *Aalst* zorge.

VARIK staat Vakant te worden. Zie Oct. 1809.

AALST staat Vakant te worden. Zie Oct. 1809.

METEREN Vakant. Zie Oct. 1809.

BRAKEL Vakant. Zie Nov. 1809.

ZUTPHEN.

DIDAM Vakant. Zie April 1809.

OLDENKEPPEL EN KEPPEL BINNEN Vakant. Zie Nov. 1809.

ZUTPHEN Walsche Kerk Vakant. Zie Nov. 1809.

OVERVELUWE.

ARNHEM. Na dat de Wel Eerw. Heer W. OVERDUIN, Pred. te *Elst*, voor de beroeping te *Arnhem* bekeefd had bedankt, heeft zijn Eerw. de herhaalde beroeping tot blijdschap der Gemeente volwaardig aangenomen.

HOEVELAKEN. Den 10den Dec. heeft D. M. GOLVERMEUR, aan ons bekend gemaakt, dat hij eene wettige en eensparige beroeping had ontvangen, naar de Gemeentens van *Beets*, *Beetsterzwaag* en *Olterterp*, en tot onze droefheid heeft zijn Eerw. na rijp beraad besloten deze roepstem optevolgen.

De Correspondens ontvangt van de herhaalde beroepingen te *Wageningen*, maar geen berigt, ook niet van *Ede*.

NEDERVELUWE.

NUNSPEET. Op den 3den van Wintermaand werd tot onze blijdschap, onze nieuw beroepen Leeraar J. DE BOUTER, van *Aalst*, onder de Classis van *Zalt Bommel*, tot ons overgekomen, in den H. dienst bevestigd door den Inspector dezes Rings, den Wel Eerw. Heer H. BOCHT, Pred te *Doornspijk*, met eene Leerrede over *Jes.* LV:5. *Ziet, gij zult een volk roepen, dat gij niet kendet, en het volk dat u niet kende, zal tot u loopen, om des HEEREN uwes Gods wille, en om des Heiligen Israels wille, want hij heeft u verheerlijkt.* De bevestigde aanvaardde des namiddags zijn H. dienstwerk onder ons met de betuiging van Paulus: *Rom.* I: 16. aan het begin. *Want ik schame mij des Evangeliums Christi niet.*

niet. Het werk van den gehoelen dag is tot genoegen van eene talrijke menigte, welke hier bij deze gelegenheid was zaamgekomen, afgeloopen.

HARDERWIJK. De Hervormde Nederduitsche Gemeente dezer ſtad, verloor den 13den dezer maand Dec. haren oudſten Leeraar den Wel Eerw. zeer gel. Heer J. SCHIMMELPENNINCK, A. L. M. et Philoſophiæ Doctor, in den Ouderdom van ruim 75 jaren. Zints het jaar 1773, van *Voorſt*, onder de Claſſis van *Overijſſelwe*, tot ons overgekomen, nam hij met voorbeeldigen ijver en naauwgezette trouwe alle de deelen van zijn dienſtwerk waar, tot dat hij door de gevolgen van een zwaren val in den winter van 1789 genoodzaakt werd het zelve te ſtaken, leggende geheel belangeloos, zonder eenig beding van traktement, behoudens rang en waardigheid zijnen openlijken post neder, terwijl hij echter nog eenige jaren door bijzondere Catechiſatien als anderzins der Gemeente nuttig bleef zijn, genietende eenen, naar zijne omſtandigheden, goeden welſtand, tot de laatſte vier jaren in welke hij wel langzaam begon te verzwakken, doch nu zedert weinige dagen nog geheel onverwacht, zonder eenige bedlegering, ophield op deze aarde te leven. Maar hij leeft echter nog, gelijk wij in liefde hopen, Gode en Jezus den Heer welken hij diende, genietende den loon van eenen gaan getrouwen dienſtknecht. Hij leeft nog en zal nog lang blijven leven, in de gedachten, in de harten zijner Ambtgenooten en der geheele Gemeente, die allen, zonder uitzondering van aanzienlijken of geringen, hem de grootſte achting en liefde toedroegen, gelijk hij dezelve ook ten volle verdiende, zoo wegens zijne vele kundigheden en ervarenheid in alle wetenſchappen en verrigtingen van het Chriſtelijk Predikambt, als uit hoofde zijner blanke opregtheid en ongekrenkte

trouw, gepaard met eenen liefderijken, vreedzamen en ſtillen geest, welke hem wars maakte van alle, inzonderheid Godsdienſtige twisten, zonder daarom onverſchillig te zijn omtrent het gene hij als waarheid erkende, terwijl hij tevens zijnen handel en wandel naar dezelve zocht in te rigten, en door woord en daad blijken gaf van ware en algemeene Christelijke braaf- en deugdzaamheid. Hoewel, in ons verſlag van zijn leven en dood, gebonden aan de uitdrukkelijke begeerte des Overledenen, oordeelden wij nogtans dit openlijk getuigenis, als een dankbaren pligt, tot zijne nagedachtenis te moeten afleggen. Hier alleen nog bijvoegende dat deszelfs Ambtgenooten, bij gelegenheid hunner eerstvolgende predikbeurten, aan hunnen overleden Ambtgenoot en vriend ook voor de Gemeente in liefde gedacht hebben.

'S HERTOGENBOSCH.

HILVARENBEEK den 19den van Slagtmaand. Heden was het voor ons een dag van blijdſchap, zijne Majeſteit de Koning had bij gunſtig beſluit van den 4den van Bloeimaand aan deze Gemeente een ſomme van zes duizend Gulden geaccordeerd, ter opbouwing eener Kerk alhier voor onze Gemeente van deze en gecombineerde plaatſen. Onze Kerkenraad, door de eenparige pogingen der Gemeente ondersteund, en door onzen nood gedrongen, ſloeg aanſtonds, ſchoon zich nog vele zwarigheden in het verſchiet opdeden, handen aan het werk, met dat gelukkig gevolg, dat wij heden voor de eerſte maal in onze nieuwe Kerk den openbaren Godsdienst mogten verrigten. Onze Leeraar J. VAN HEUSDEN, bij deze gelegenheid predikende over *Ps.* CXXXIII. *Een lied Hammaäloth, van David. Ziet hoe goed en hoe lieflijk is het, dat broeders ook te zamen woonen, 't Is gelijk de kostelijke olie op het hoofd, nederdalende op den baard, den baard Aarons:*

die

die nederdaalt tot op den zoom zijner kleederen. 's Is gelijk de dauw Hermons; [en] die nederdaalt op de bergen Zions: want de HEERE gebied aldaar den zegen, [en] het leven tot in der eeuwigheid, droeg ons voor de beminlijkheid der plegtige Godsdienstige zamenkomsten, waartoe wij in dit Kerkgebouw nu voortaan zulk eene geschikte gelegenheid zonden hebben. Deze plegtigheid liep tot stichting, algemeen genoegen en blijdschap dezer Gemeente af. Niet weinig bragt hier toe bij de groote schare van talrijke en aanzienlijke toehoorderen, die belang nemende in onze zaak, ook van elders waren toegevloeid, onder welken ook de Wel Edel Gebooren Heer B. IJ. ZAAL, Heer dezer plaats, met zijne Familie, die ook het zijne zoo veer toebragt, om deze plegtigheid nu aangenaam, en altijd gedenkwaardig te maken, door, zoo als wij uit den mond van onzen Leeraar hoorden, aan hem een aanzienlijk geschenk ter hand te stellen, om uit aanmerking van de lust in deze Gemeente tot de gewijde zang- en speelkunde, met den tijd een Orgeltjen in onze Kerk te stellen. Een en ander ontvongen wij nog van elders tot verfiering der Kerk. Wij hebben dus veel reden van dankzegging aan onzen God voor deze aanvangelijk gelukkige wending van zaken, en wenschen dat 't hem behagen moge verder de pogingen te zegenen, welke aangewend worden, om onze Gemeenten ook eens te ontheffen van den last, waar onder zij gebukt gaat, en die haar bloei zoo zeer verhinderde, den last van schulden, die de tijdsomstandigheden veroorzaakten, en nu nog vermeerderd werd door noodwendige uitgaven ter opbouwing onzer Kerk, en 't geen daar toe behoort, boven de geaccordeerde somme.

BERLICUM Vakant. Zie Jan. 1808.

LOON op ZAND. Zie Aug. 1809.

PEEL- en KEMPELAND.

OEDENRODE den 26sten van Slagtmaand. Het deze Gemeente, die in 1801. haar Kerkgebouw verlaten moest, zich moeten behelpen, om, gelijk vele Gemeenten in dezen oord, den openbaren Godsdienst, in een der vertrekken van de woning van haren Leeraar te oefenen; men berigt thans met vreugde, dat hetzaan zijne Majesteit den Koning van Holland goedgunstig believgd heeft gehad, om aan haar in het begin van het vorige jaar 1806 middelen aan de hand te geven, om uit dezelve eene geschikte Kerk te bouwen. — Hier toe werden gecommitteerd de Ouderling R. VAN ROOYEN en de Diaken J. E. VAN NOORT, terwijl de Heer VON SMITH AUF ALLENSTEDT bijzonder gecommitteerd werd tot den aankoop en bezorging van een bekwaam Orgel.

De gemoemde Heeren hebben zich op eene allezins loffelijke wijze van dien last, dien zij wel op zich hadden willen nemen, gekweten. De eerste Steen werd aan ons Kerkgebouw gelegd door den eersten Gecommitteerden, welke bij die gelegenheid eene gepaste Aanspraak deed, en de tweede Steen door den tweeden Gecommitteerden, en vervolgens is het gebouw sierlijk en doelmatig ingerigt, gelukkig voltooijd, zoo, dat hetzelve heden plegtig aan God en zijnen dienst is toegewijd geworden. — Onze waardige Leeraar, D. J. H. HOOGEVEEN, hield bij die gelegenheid eene gepaste Leerrede over *Hagg.* II: 10. *De heerlijkheid dezes laatsten Huizes zal grooter worden, dan des eersten, zegt de HEERE der heirscharen, en in deze plaatse zal ik vrede geven, spreekt de HEERE der heirscharen.* Welke woorden eerst door zijn Eerw. toegelicht, en vervolgens toepasselijk behandeld werden.

Zijn Eerw. vermelde bijzonder de liefdadige zorg van onzen Koning voor deze Gemeente, met af-

ontmoeking van de dierbaarſte zegeningen over deszelfs Hooge Perſoon en Regering, en bedankte uit naam van de Gemeente, de Heeren Gecommitteerden voor hunnen ijver en moeite zoo overvloedig betoond en aan den dag gelegd, in de beſorging van al het geen tot den opbouw van onze Kerk vereiſcht werd, en beſloot deze plegtigheid, met toewenſching van de beſte zegeningen over hunne perſonen en over de ganſche Gemeente, en met een hartelijk gebed tot God.

Men zong bij deze gelegenheid de volgende *Pſalmen*: CL. CXXII. CXXXV de drie eerſte verſen, CXXXIV en CXVIII de drie laatſte verſen.

Het Orgel is gemaakt door den kundigen Orgelmaker N. VAN HERTUM, te *Hilvarenbeek*, dien wij door dezen weg recommanderen, en beſtaat uit de volgende regiſters:

1.	Preſtant	4 voet in 't gezigt.
2.	Holpijp	8 voet gedekt.
3.	Fluit Traver	8 voet diſcant.
4.	Octaaf	2 voet.
5.	Flageolet	1 voet.
6.	Waltfluit	2 voet diſcant.
7.	Sexqualter	2 ſterk diſcant.
8.	Quint	1½ voet Bas gedekt.

LOMMEL Vakant. Zie Octob. 1808.

NUNEN, GERWEN en WETTEN Vakant. Zie Nov. 1808.

MAASTRICHT.

VENLO den 12den Nov. Heden hadden wij het genoegen, dat onze hartelijk begeerde Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer P. METTEVIER, tot ons overgekomen van *Nijezijl* in zijne H. Bediedining onder ons bevestigd werd, door den Hoog Eerw. zeer gel. Heer J. VERLOREN, Præſident van de Conſiſtoriale Kerk van de *Nedermaas en d'Ourthe*, Profeſſor en Pred. te *Maaſtricht*, met eene Leerrede over *Hand.* XVI: 31. *Gelooft in den*

Heere Jezum Christum, en gij zult zalig worden, gij en uw huis. Terwijl de Bevestigde des namiddags zijn Evangeliewerk aanvaardde met eene Leerrede over 2 *Cor.* I: 24*b*. *Maar wij zijn medewerkers uwer blijdschap.* Wij danken den grooten Koning zijner Kerke, die ons verlies zoo spoedig en gunstig hersteld heeft, en bidden, dat de aangename Evangeliedienst van onzen reeds geliefden en lievenden Leeraar, met eenen rijken zegen ter bevordering van onze ware blijdschap, moge bekroond worden.

MAASTRICHT Walsche Kerk Vakant. Zie Aug. 1809.

MEERSSEM EN VALKENBURG Vakant.

DALHEM EN EISDEN Vakant.

HODIMONT EN OLNE Walsche Kerk Vakant.

ZUID-HOLLAND.

DORDRECHT.

HEINENOORD. De dag van den 17den Sept. 1809. was voor onze Gemeente een dag van vreugde: op denzelven woonden de Hoog Welgeb. Heer Mr. H. COLLOT D'ESCURIJ en Vrouwe C. REES, thans Heer en Vrouwe van deze Heerlijkheid, voor de eerste reize den openbaren Godsdienst onder ons bij; onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. LA VERGE, nam tot zijnen Tekst Paulus woorden *Rom.* XIII: 7. 't laatste ged. *Eere, dien gij de eere schuldig zijt.* Zijn Wel Eerw. verklaarde ons dien gewigtigen pligt, drong denzelven met eenige dringredenen aan, en gaf de middelen aan de hand, om in derzelver betrachting gelukkig te slagen; elk daartoe opgewekt zijnde, werden onze gewenschte Ambachtsheer en Vrouwe door zijn Wel Eerw. plegtig verwellekomd, met hunne nieuwe betrekking hartelijk geluk gewenscht, en de beste zegeningen hun en allen die van dit aanzienelijk geslacht zijn, welmeenend toegebeden. Voorts

was

was het Godsdienstig gezang, overeenkomstig dezer plegtigheid ingerigt; de vergadering was zeer talrijk, en alles liep tot onderling genoegen af.

GIESSEN OUDKERK blijft Vakant. Alzoo de twee heroepingen, ten overstaan der Wel Eerw. H. H. Consulenten C. DIEMONT en A. DE KONING, Predd. te *Giessen Nieuwkerk* en *Sliedrecht*, alhier uitgebragt, de eerste op den Wel Eerw. Heer J. SJOERNS, Pred. te *Meeuwen en Hagoort*, en de tweede op den Wel Eerw. Heer W. A. VANREDEN, Pred. te *Optijnen en Heesselt*, beiden door den Hoog Ed. Geb. Ambachtsheer van *Giessendam*, *Hardinxveld en Giessen Oudkerk*, gunstig goedgekeurd zijnde, door het bedanken der Beroepenen vruchteloos afliepen.

NIEUW LEKKERLAND. Op den jongsten 3den Dec. is onze beroepen Predikant, de Wel Eerw. Heer C. CUMSIUS, alhier bevestigd door den Wel Eerw. Heer A. DE KONING, Pred. te *Sliedrecht*, met de woorden van den Heiland, *Matth.* VI: 9—13. *Gij dan biddet aldus: Onze Vader, die in de hemelen* [*zijt*,] *uwen naam werde geheiligd.* —— *En leid ons niet in verzoekinge, maar verlost ons van den boozen. Want uw' is het Koninkrijke, en de kracht, en de heerlijkheid in der eeuwigheid. Amen.* Terwijl de Bevestigde namiddags zijne Intrede gedaan heeft met Petrus woorden, *Hand.* IV: 12*a*. *En de zaligheid is in geen anderen.*

OUD BEIJERLAND. Op den zelfden 3den Dec. werd onze beroepen Predikant, de Wel Eerw. Heer A. LEDEBOER, alhier bevestigd door zijnen Ambtgenoot, onzen oudsten Leeraar D. C. L. VAN DEN BROEK, met Paulus woorden, 2 *Cor.* VIII: 23 en 24. *Het zij* [*dan*] *Titus, hij is mijn medegezel, en mede arbeider bij u: het zij onze broeders, zij zijn afgezanten der gemeenten,* [*en*] *een eere Christi. Bewijst dan aan haar de*

bewijzinge uwer liefde, en onzes roems van u, ook voor het aangezicht der gemeenten. Terwijl de Bevestigde Namiddags zijne Intrede gedaan heeft met de betuiging van den Dichter, *Ps.* LXXXIV: 2. *Hoe lieflijk zijn uwe woningen, o HEERE der heirscharen!*

DORDRECHT Schotsche Kerk Vakant. Zie Maart 1808.

DORDRECHT Waalsche Kerk Vakant. Zie April 1808.

NIEUW-LEKKERLAND. Zie Sept. 1809.

ZUID BEIJERLAND (DEN HITZERT). Op den jongsten 17den Dec. hadden wij het genoegen, dat onze nieuwe Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. N. VAN PELLEKOM, van *Korsenhaef* alhier beroepen, door denzelfs waardigen Vader, den Hoog Eerw. J. VAN PELLEKOM, voorgegaan Evangeliedienaar te *Schiedam*, in het H. dienstwerk onder ons werd ingezegend, met JEZUS bemoedigende belofte, *Matth.* XXVIII: 20. *En ziet, ik ben met u lieden alle de dagen tot de voleindinge der wereld. Amen.* Terwijl de Bevestigde des Namiddags zijn dienstwerk onder ons aanvaardde, met Paulus betuiging. 1 *Cor.* IX: 16*b*. *Wee mij, indien ik het Evangelie niet verkondige.*

LEIJDEN EN NEDERRHIJNLAND.

LEIJDEN Vakant. Zie Jan. 1809.

GOUDA EN SCHOONHOVEN.

GROOT AMMERS Vakant. Zie Aug. 1809.

SCHIELAND.

ROTTERDAM Waalsche Kerk Vakant. Zie Nov. 1808.

GORINCHEM.

GIESSENDAM EN NEDERHARDINXVELD. D. P. VAN GULPEN, voor de op zijn Eerw. uitgebragte beroeping vriendelijk bedankt hebbende, heeft de Kerkenraad ten overstaan van de Confu-

len-

lemen uit den Ring van *Arhel*, den 19den Dec. het volgende tweetal gemaakt:

DD. W. VAN VOLKOM, Predd. in den *Nieuwenhoorn*. J. C. PRILLEVITZ, te *'s Gravenmoer*. J. P. VANDELO, in den *Oudenhoorn*. J. N. VAN DER ZANDT, te *Wemel en Dreumel*. H. WESSELS, te *Ter Heide*. H. N. VAN PELLECOM, te *Beijerland*. H. W. LE SAGE TEN BROEK, te *Haamstede*. J. J. SCHOLTEN, te *Ophemert*. H. TIMMERS, in de *Avezaathen*. P. VERHAGEN METMAN, te *Waalwijk*. R. VAN LAREN, te *Brandwijk* en D. VAN DER HAGEN SPEELMAN, te *Pernis*.

Zijnde daar op de 6 bovenste op het zestal en de 3 bovenste op het drietal gebragt. Waar uit met eenparigheid van stemmen beroepen is D. W. VOLKOM, Pred. te *Nieuwenhoorn*.

HARDINXVELD. Zie Nov. 1809.

HEUSDEN Walsche Kerk Vak. Zie Jun. 1807.

RIJSWIJK Vakant. Zie Julij 1809.

GIESSEN Vakant. Zie Julij 1809.

ENGELEN. Zie Sept. 1809.

VOORNE EN PUTTEN.

NIEUWENHOORN den 3den Wintermaand. Onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. Heer W. VAN VOLKOM, maakte ons heden bekend, dat hij eene wettige en eenparige beroeping naar de Gemeente van *Groot Ammers* ontfangen, en dezelve agt dagen in beraad genomen had; doch den 10den dezer werden wij verblijd, daar hij ons zijn besluit om voor de hem opgedragene beroeping te bedanken, mededeelde, terwijl zijn Eerw. bij die gelegenheid predikte over JEZUS, als het beste voorbeeld, waar naar zich een Herder vormen moet, naar aanleiding van *Joh.* X: 14*a*. *Ik ben de goede Herder!*

God zegene deze keuze en zorge in gunst voor de Gemeente van *Groot Ammers*.

KOORENDIJK den 22sten Oct. Heden was de bepaalde en lang begeerde dag, waarop voor het

eerst

eerst bij de openbare Godsdienstoefening het nieuw Orgel beſpeeld en tot Godsdienſtig gebruik afgezonderd werd.

Bij deze gelegenheid heeft onze waarde Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. UBEN MASMAN, de Godsdienstoefening geregeld, na een opwekkend Gezang zonder Orgel uit *Ps.* XXXIII: 1, 2. nam de Leeraar uit de gelegenheid aanleiding om de vergaderde Gemeente optewekken om van den bron van allen zegen, hulp en voorſpoed over deze plegtigheid afteſmeken.

Na het gebed liet het Orgel zich voor het eerst in eene ſchoone ſymphonie hooren, klimmende uit zachte toonen tot de grootſte kragt van het inſtrument, waarna de ſterkte van hetzelve bij het Godsdienstig gezang beproefd werd, door het vergezellen van het gezang der Gemeente, van het 29ſte Gezang, het 1, 2, 4, 9, 10 verſen.

De ſpreker wekte de Gemeente bij deze, voor haar aangename gebeurtenis, op tot Christelijke blijdſchap, naar aanleiding van *Philipp.* IV: 4. *Verblijd u in den Heere alle tijd: wederom zeg ik, verblijd u.* Terwijl de Redevoering van tijd tot tijd werd afgewisſeld door het zingen van *Ps.* CIII: 1, 3, 11. en *Gezang* II: 1, 2, 3, 5. en eindelijk deze plegtigheid beſlooten met *Gezang* XCVI. dit Godsdienstig feest is onder eene talrijke ſchaar van alle kanten zaamgevloeid, met orde en ſtichting afgeloopen.

Het Orgel, geheel uit het fonds der Kerk geſticht, heeft een ſchoon aanzien, en verſierd het anders reeds nette Kerkgebouw allerfraaist, hetzelve is gemaakt door den Orgelmaker P. J. GEBRKENS, te *Dordrecht*, en is geëxamineerd door den Heer J. ROSSERS, Organist der Walſche Kerk en Klokkenist der ſtad *Rotterdam*.

Zijn Edele heeft het Orgel bij deze plegtigheid beſpeeld, en zich, zoo door het beramen van het plan

plan des Orgels, als door een prompte executie van dit plan, aan deze Gemeente zeer verdienstelijk gemaakt.

Het Orgel heeft deze disposítie:

Holpijp	8	voet.	Praestant	8	voet.
Praestant	4	——	Fluit travers	8	——
Fluit	4	—— B.	Sex quialter	2	sterk.
Quint	3	——	Quint	3	voet.
Octaaf	2	——	Cornet	4	sterk.
Mixtuur	3	sterk B.	Mixtuur	4	——
Ventil.			Afsluiting.		

Alle de gezichtspijpen zijn van Engelsch Tin, op eene uitnemende wijs gepolijst, met opgeworpen Labias, 2 blaasbalgen voorzien dit werk van genoegzamen wind, ieder hunner is 7 voet lang en 4 voet breed, het Clavier gaat van groot C. toe 3 gestreept F. Voorts een aangehangen pedaal, gaande van groot C. tot een gestreept C.

Het oxaal, door de timmerlieden dezer plaats op eene nette wijze gemaakt, rijst uit den grond 10 voet, terwijl het geheel door 2 Colommen ondersteund wordt.

Hoe zeer de Heer Examinator over het gansche werk voldaan was, blijkt uit dit onderstaande getuigschrift.

Copie. De ondergetekende J. ROBBERS, Organist en Klokkenist der stad *Rotterdam*, als daar toe door Heeren van het Gemeentebestuur en Kerkmeesteren van de Gereformeerde Kerk aan *de Koorendijk*, verzocht het Orgel in gemelde Kerk door den Orgelmaker P. J. GERRENS, te *Dordrecht*, gemaakt, te examineeren, geeft aan bovengemelde Orgelmaker het getuigenis, dat het Orgel in allen opzigte aan het bestek voldoet, vrij is van hoofdgebreken, en de blaasbalgen eenen genoegzamen gelijkmatigen wind opleveren, het pijpwerk vlug en goed aansprookt, en alles getrouw gemaakt is, hebbende gemelde Orgelmaker nog bo-

ven

van het Orgel een Fluitenwerk, 8 voets, uit eigen beschikkerij er bijgevoegd, en dus meerder gedaan dan hij verpligt was, hij verdient dus als een braaf en kundig Orgelmaker alom lof!

Koverkerk den 22sten Oct. 1809.

(w. g.) J. ROSMAN,
Organist van de Walsche Kerk en Klokkenist der stad *Rotterdam*.

'S GRAVENHAGE.

'S GRAVEZANDE is Vakant: alzoo D. A. LEDEBOER, van hier naar *Oud Beijerland* beroepen en vertrokken is, en reeds den 29den van Slagmaand bij den Kerkenraad, en den 22sten bij de Classis toegemaakt zijnde, den 26sten zijn Afscheidsrede heeft gedaan uit *Deut. V: 29. Och, dat zij zulk een harte hadden, om mij te vreezen, en alle mijne geboden ten allen dage te onderhouden, opdat het hun en hunne kinderen wel ginge tot in eeuwigheid!*

S'GRAVENHAGE. Onze nieuw beroepen Predikant, D. J. SLUITER, is alhier den 3den van Wintermaand, des Zondags avonds in den Dienst bevestigd door D. B. VERWEIJ, met Paulus woorden, 1 *Thess.* II: 4b. *Alzo spreken wij, niet als menschen behagende, maar Gode, die onze harten beproeft.* En hij heeft den 6 daar aanvolgende, des Woensdags avonds, zijne Intrede gedaan uit 2 *Cor.* IV: 1. *Daarom, dewijl wij deze bediening hebben, naar de barmhartigheid, die ons geschied is, zo verdragen wij niet.*

Blijvende bij deze gemeente nog eene plaats Vakant.

RIJSWIJK is insgelijks Vakant, door het smartelijk overlijden van D. C. VROOM, die alhier den 16den dezer, des avonds ten 5 uren, na eene ziekte van eenige dagen, in den ouderdom van omtrent 40 jaren, gestorven is. Hij was geboren te *Utrecht*,

Utrecht, en is eerst te *Doorwerth en Heelsum*, naderhand te *Capelle aan den Yssel*, en laatstelijk te *Rijswijk* Predikant geweest; alwaar hij in Oogstmaand 1802 bevestigd werd. Hij heeft bij deze drie Gemeenten het Evangelie der verzoening met vlijt en vrucht verkondigd, en door zijne leere en wandel veel genoegen en stichting gegeven, en mag nu den genadeloon van zijnen getrouwen arbeid genieten; doch hij wordt door de zegenrijke Weduwe met acht vaderloze Kinderkens beweend, onder eerbiedig vertrouwen, dat Gods onberouwelijke beloften aan dezelve gewisselijk vervuld zullen worden, die in Christus Jezus ja en amen zijn, Gode tot heerlijkheid.

De Predikbeurten zullen alhier eenigen tijd door de Classis worden waargenomen.

WOERDEN EN OVER-RHIJNLAND.

NOORDEN. Vakant. Zie Sept. 1809. De Heeren Proponenten en Predikanten, buiten vaste bediening, worden, nemens den Kerkenraad verzogt huune gaven alhier voor de Gemeente te laaten hooren, vermits zij voornemens is, zoo dra mogelijk eene beroeping te doen.

ZEVENHOVEN. Den 4den van Wintermaand 1809 trof onze Gemeente een gevoelige slag, daar onze waarde en zeer geachte Leeraar D. H. DE HOLL, des nademiddags ten half 2 uren door een uitteerende ziekte in den ouderdom van ruim 43 jaren, dit tijdelijke met het eeuwige verwisselde, en wij daar door binnen den tijd van 2 jaren, driemaal herderloos zijn geworden, zoo dat wij in deze, wel klagende mogen zugten, en zeggen: onze Leeraaren zijn in die korten tijd, als met arendsvleugelen van ons weggevlogen, daar wij van den dienst van den eersten opvolger van onzen Eerw. DD. H. HEINS, C. PRANGAN, maar circa zes, en van dezen onzen waardigen D. H. DE HOLL, maar circa 7 maanden uit mogten trekken,

ken, daar zijn laatſte zeer nadrukkelijke Leerrede door zijn Eerw. is uitgeſproken op Zondag voordemiddag, den 19den van Slagtmaand 1809. over de nadrukkelijke woorden van *Hebr.* II: 3. *Hoe zullen wij ontvlieden, indien wij op zoo grooten zaligheid geen acht nemen, de welke begonnen zijnde verkondigd te worden door den Heere, aan ons bevestigd is geworden van de geene die [hem] gehoord hebben.* Daar hij, door zwakheid des nademiddags niet konde prediken, en is zederd dien tijd bedlegerig geworden. De nagelatene Weduwe met deszelfs 4 onmondige Kinderen, betreuren met de Gemeente dat ſmertelijk verlies, en bidden dat de Koning van zijn Kerk voor de Weduwe met hare lieve Kinderen en voor de herderlooze Gemeenten in liefde zorgen zal.

Het ontzielde Lijk is op den 12den dezer ter aarde beſteld, daar de beide Eerw. Heeren Conſulenten in hunne Leerredenen, na het overlijden, alhier in liefde hebben gedacht aan dit ſmartelijk ſterfgeval van onzen Leeraar, te weten D. MEURZEEK, Pred. te *Nieuwendam*, deed op den 10den dezer alhier een plegtige Lijkrede over 1 *Cor.* XV: 53 en 54. *Want dit verderffelijke moet de onverderffelijkheid aandoen, en dit ſterffelijke [moet] onſterffelijkheid aandoen En wanneer dit verderffelijke zal onverderffelijkheid aangedaan hebben, en dit ſterffelijke zal onſterffelijkheid aangedaan hebben, als dan zal 't woord geſchieden dat geſchreven is: De dood is verſlonden tot overwinninge.* En op Zondag daar aan volgende predikte alhier D. E. NIEKERK, Pred. te *Aarlanderveen*, uit *Openb.* XIV: 13. *En ik hoorde een ſtemme uit den hemel die tot mij zeide: Schrijft, Zalig zijn de dooden, die in den Heere ſterven, van nu aan: ja zegt de Geest, opdat zij rusten mogen van haren arbeid: en hare werken volgen met haar.* Welke beide Leerredenen tot zonder

ling

linge ſtichting van de Gemeente zijn uitgeſproken, met ernſtige opwekking en vermaning aan de Gemeente, om uit het afſterven van onzen waardigen Leeraar nuttige leeringen te trekken, om wel te leeren ſterven, eer dat de tijd van ſterven daar zal zijn.

BUUREN.

ZIJDERVELD den 26ſten van Slagtmaand. Na dat op den 21ſten dezer in eene extraordinaire Claſſicale Vergadering, gehouden te *Culenborg*, onze achtingswaardige Predikant, de Wel Eerw. zeer gel. Heer N. P. HOEK, beroepen te *Engelen*, van zijne betrekking als Lid van de Claſſis van *Buuren*, onder toebidding van den beſten zegen, ontſlagen was, heeft zijn Eerw. op den 26ſten daar aan volgende, een vriendelijk affcheid van ons genomen, predikende uit *Theſſ.* III: 16*b*. *De Heere zij met u allen.* Proponenten en Predikanten buiten vaste bediening, worden nogmaals uitgenoodigd hunne gaven te laten hooren, ten einde de Gemeente in ſtaat zij, ſpoedig eenen anderen Leeraar te beroepen.

EVERDINGEN den 26ſten van Slagtmaand. Onze veel geachte Leeraar J. BRUSSEN, maakte ons op den 26ſten dezer bekend, dat zijn Eerw. twee dagen te voren op verzoek van den Kerkenraad van *Eſt*; onder de Eerw. Claſſis van *Zalt-Bommel*, eene Acte van Collatie van Heeren gevolmagtigden van Collatoren, tot Leeraar in die Gemeente ontvangen had. Hij nam deze aanbieding eenige dagen in beraad; en hoe zeer wij in vreze verkeerden hem te zullen moeten miſſen, berigtte hij ons echter tot onze blijdſchap op den 3den van Wintermaand, dat hij beſloten had bij ons te blijven, zich aan ons verbindende met de woorden *Hand.* XV: 34. *Maar het docht Silas goed aldaar te blijven.*

BREDA.

BREDA den 23sten Nov. 1809. Deze Gemeente (voor den jare 1784 door vijf, en anderen tijd door vier Predikanten in de Nederduitsche taal bedient wordende) heeft het zeldzaam voorregt genoten, van lang van derzelver dienst te kunnen gebruik maken. Behalve het vroegtijdig afsterven van D. J. P. HOOSTADE, had zij het genoegen van twee derzelven. DD. RIEMENA en STRATENUS, in hoogen ouderdom hunne welverdiende rust te zien verkrijgen. Twee anderen, DD. MOLLERUS en OTTINE rustten niet, voor dat zij hunnen 50 jarigen dienst vervuld hadden, en de eerste van deze beiden zelve eerst zijnen 50 jarigen dienst in de gehoede Kerk, maar ook zijnen 50 jarigen dienst in de Gemeente van *Breda* zelve. En nu op den 19den dezer had dezelve het genoegen van haren oudsten Leeraar D. P. VAN KEMPEN, zijn dankbaar genoegen, in eene Leerrede over *Eph.* III: 21. *Hem, [zegge ik,] zij de heerlijkheid in de gemeente, door Christum Jezum in alle geslachten tot alle eeuwigheid, Amen;* te hooren ontboezemen, die in drie Gemeenten den tijd van 50 jaren het Evangelie had mogen verkondigen, terwijl onze tweede Predikant D. S. WUISTEN, in vijf Gemeente meer dan 41 jaren der Kerke Gods als Leeraar gedient heeft. Ondertusschen was deze plegtigheid van den 19den Nov. regt stichtelijk, de geheele Kerkelijke en burgerlijke Gemeente nam in dezelve deel, de toevloed den voorhoordees van allerleije Gezindheden was groot, en een Koor zoo van allerleije muzijkinstrumenten, als van zangers en zangeressen, hebben dezelve luister en genoegens verscheid, en alles in algemeene en dankbare tevredenheid geeindigd.

BREDA Vakant. Zie Meij 1807.

BREDA Walsche Kerk Vakant. Zie Sept. 1807.

NOORD.

NOORD-HOLLAND.

ALKMAAR.

SCHOORL, GROET EN KAMP. Den 29sten van Wijnmaand l. l. maakte onze geliefde Leeraar D. T. VAN BERKUM, ons bekend, dat zijn Wel Eerw. eenige dagen te voren eene wettige beroeping had ontvangen naar de Gemeente te *Winkel*. Gaarne hadden wij zijn Wel Eerw. nog lang onder ons tot Leeraar gehouden, doch niettegenstaande onzen liefdedrang gaf zijn Wel Eerw. ons op den 12den van Slagtmaand berigt, naar aanleiding van *Hand.* XVI: 9, 10. *En van Paulo werd in de nacht een gezichte gezien: daar was een Macedonisch man staande, die hem bad en zeide, komt over in Macedonien, en helpt ons. Als hij nu dit gezichte gezien had, zoo zochten wij terstond na Macedonien te reizen, beduitende [daar uit] dat ons de Heere geroepen hadde, om denzelven het Evangelium te verkondigen*; dat zijn Wel Eerw. zich om gewigtige redenen verpligt gevonden had, deze roepstem optevolgen.

EGMOND BINNEN EN AAN DEN HOEF den 21sten van Slagtmaand. Ter vervulling der vakature, veroorzaakt door het vertrek van onzen veelgeachten Leeraar D. S. D. DE REIJZER, naar *Schagen*, heeft de Kerkenraad, ten overstaan van deszelfs Consulent, D. J. A. DE HOLLANDER, Pred. te *Egmond aan Zee*, gefatmeerd het navolgende zestal:

DD. W. ZIMMERMAN, Predd. te *Ouddorp en Oterleek*. TH. VERWEEL, te *Limmen*. J. VOS, te *Oude Schild op Texel*. W. A. VAN HENGEL, te *Driehuizen en Zuidschermeer*. N. DE GRAAF, te *Koedijk*, en J. W. H DEUSSEN, Prop. onder de Eerw. Classis van *Amsterdam*.

En daar uit op het drietal geplaatst:

DD. ZIMMERMAN, VERWEEL en DEUSSEN.

Waaruit vervolgens met eenparigheid van ſtemmen door de Mansledematen beroepen is, de Eerw. Heer J. W. H. DEUSSEN, welke ook deze beroeping volvaardig in des Heeren vreze heeft aangenomen.

PETTEN. Deze Gemeente Vakant zijnde verlangt een Proponent of Predikant buiten vaste bediening, om zoo ſpoedig mogelijk een beroep te doen.

HEILO Vakant. Zie Julij 1809.

WAAL EN KOOG OP TEXEL Vakant. Zie Oct. 1809.

WINKEL. Zie Nov. 1809.

HAARLEM.

WORMER den 14den van Slagtmaand 1809. Heden was het voor onze Hervormde Gemeente een dag van bijzondere Godsdienſtige vreugde, daar wij het genoegen hadden, het lang gewenscht, door vele hinderniſſen vertraagd, maar nu eindelijk door Gods vaderlijken zegen voltooide Kerkgebouw plegtig te mogen toewijden aan de openbare en gemeenſchappelijke Godsvereering. Voor eene aanzienlijke daar toe opgekomene ſchare, zoo uit de Gemeente zelve als uit onderſcheidene nabijliggende plaatſen, werden wij, naar aanleiding en in de bedoeling van de tot Godsdienſtige blijdſchap zoo verheven geſtemde taal eens vromen Israëliets volgens het 5de en 6de vers van den 84ſten Pſalm, door onzen waardigen Leeraar S. A. ARNTZEN, opzettelijk bepaald bij de hooge waardij en het belang van den openbaren Godsdienst, wordende tevens daar uit afgeleid het geluk en de vreugd van den Christen, om op het voetſpoor en naar het loffelijk voorbeeld dezer aloude Godsdienſtige feeſtgangers denzelven in eene daar toe meer bekwame plaats gezet en doelmatig te mogen bijwonen.

Onder afwisſeling van onderſcheidene gedeelten van

van Pſalmen en Gezangen, werden wij vervolgens hartelijk en getrouw opgewekt om van dit groote voorregt een dankbaar en Godvereerend gebruik te maken, overeenkomſtig deszelfs bedoelde ſtichting en het edelaardig oogmerk van onze onderlinge zamenkomst, alles werd beſloten met gepaſte aanſpraken, en het uitboezemen van heilbeden over en dankbetuigingen aan onderſcheidene perſoonen en Gemeenten die ter verkrijging van dit gebouw, het zij door edelmoedige bijdragen, het zij door bijzondere medewerking zich hulpvaardig ten onzen opzigte betoonden.

Hebben wij in dezen veel verpligting aan de gunſtige medewerking der hooge Landsregeering, en wel bijzonder aan de vriendelijke beſchikking van zijne Majeſteit den Koning, die deze Gemeente de aanzienlijke ſom van 6000 guldens, in plaats van het anders gewone tweede Predikants tractement, ter goedmaking van de verdere onkosten aan dit gebouw, geredelijk heeft toegeſtaan, niet minder gevoelen wij ons gedrongen, om bij deze gelegenheid ons tevens te kwijten van den edelen pligt van dankbare erkentenis jegens die onderſcheidene Gemeenten en edelmoedige weldoeners, die in een of ander opzigt hebben getoond volijverig te willen medewerken, of wel dadelijk zijn toegeſchoten met hunne liefdegaven ter verkrijging van ons tegenwoordig Kerkgebouw. De Heer vergelde hun dezen arbeid der liefde, en bewaare hunne perſoonen en Gemeenten lang bij de voorregten van de onbelemmerde uitoefening van hunnen openbaren Godsdienst, en terwijl wij onzen Hemelſchen weldoener niet genoeg kunnen prijzen voor dit vernieuwde blijk zijner liefde, en het ſtreelendst genoegen, dat het ons langs dezen weg bij voortduring niet ontbreken zal aan eene geſchikte gelegenheid, om onzen gemeenſchappelijken eeredienst meer onbekrompen en overeen-

komstig derzelfs hooge bedoeling te mogen verrigten, zoo bidden wij hem tevens vurigtlijk ons verder hier op zijne vaderlijke goedkeuring te verleenen, onze regtmatige begeertens in en met het zelve met zijnen zegen te achtervolgen, en ons zoo in staat te stellen om naar de reine leere van het Evangelie zijns Zoons hem overal en te allen tijden in geest en waarheid te vereeren.

HAARLEM Vakant. Zie Meij 1809.

AMSTERDAM.

MUIDERBERG den 10den Dec. Onze hartelijk geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer J. H. IMMINK, maakte ons op den 19den Nov. zijne eenparige beroeping naar de Gemeente van *Urk* bekend; dan zoo algemeen was de liefdedrang van onze Kerkenraad en gansche Gemeente, dat zijn Wel Eerw., die nog maar 9 maanden onder ons arbeidde, tot onze algemeene blijdschap voor die beroeping bedankt heeft, en zich op den 10den Dec. dar aan volgende wederom aan ons hartelijk verbond met Paulus woorden, 1 *Cor.* XVI: 7. *Want ik wil u nu niet zien in het voorbijgaan, maar ik hope eenigen tijd bij u te blijven, indien 't de Heere zal toelaten.*

AMSTERDAM Vakant. Zie Nov. 1808.

NAARDEN Vakant. Zie Nov. 1808.

HOORN.

HOOGWOUD den 19den Nov. Heden maakte onze geliefde Leeraar, D. H. VAN WIJNE, ons bekend, dat hij eene volledige beroeping naar de Gemeente van *Grotebroek* ontvangen en dezelve 14 dagen in beraad genomen had. Wij maakten ons dien tijd ten nutte; — bevreesd, dat wij zijn Eerw. thans zouden moeten missen, verdubbelden wij onzen ijver, om hem te bewegen, ook ditmaal bij ons te verblijven; deze onze pogingen waren niet te vergeefs; tot onzer aller blijdschap mogten wij op den 3den Dec. uit zijnen mond hooren, dat hij

hij voor de hem opgedragene beroeping beleefdelijk bedankt had.

De Heere kröne de gedane keuze van onzen Leeraar, en zorge voor de Gemeente van *Grootebroek*.

HOORN den 13den Dec. Heden is alhier in eene buitengewone Classicale Vergadering door D. J. KALDENBACH, Pred. in de *Blokkers*, perempt. geëxamineerd de beroepene Predikant te *Wognum en Wadwaij*, JACOBUS LEM, welke in dat onderzoek zo vele blijken van bekwaamheid tot het Leeraarsambt heeft gegeven, dat hij met volle ruimte en zegenbede aan de hem roepende Gemeenten is toegewezen; in welke hij D. V. den 13den Jan. 1810. door D. C. VAN ZELM, Pred. te *Abbekerk*, zal worden ingezegend. — De Examinator is voor zijn welingerigt Examen bedankt.

WOGNUM EN WADWAIJ. Zie Oct. 1809. en hier boven onder *Hoorn*.

OOSTWOUD staat Vakant te worden. Zie Nov. 1809.

ENKHUIZEN.

GROTEBROEK. De Wel Eerw. Heer H. VAN WIJHE, Pred. te *Hoogwoud*, heeft voor de beroeping aan deze plaats, na eenige dagen van beraad, beleefdelijk bedankt.

Den 5den van Wintermaand is men, in tegenwoordigheid der Confulenten, de Wel Eerw. Heeren J. W. TOEREPPEL en B. MORÉE, Predd. te *Grotebroek* en *Bovenkarspel*, overgegaan tot het maken van eene nieuwe Nominatie.

Op het achtal zijn geplaatst de Wel Eerw. Heeren:

DD. W. A. VAN HENGEL, Predd. te *Driehuizen en Zuidscherméer*. T. VERWEEL, te *Limmen*. P. BREEDAART, te *Westgraftdijk en Oostgraftdijk*. N. DE GRAAF, te *Koedijk*. D. VALKENBURG, te *Wer-*

verhoef. B. LOOZE, te *Urzem*. J. NIKKEL, te *Midwoud* en J. MANGEL, te *Sijbekarſpel*.

Op het viertal de Wel Eerw. Heeren:

DD. W. A. VAN HENGEL, P. BREEBAART, E. LOOZE en T. VERWEEL. De laatſte met het lot tegen D. DE GRAAF.

Men is van voornemen op den 26ſten dezer hier uit eene beroeping te doen.

URK. De Wel Eerw. Heer J. R. IMMINK, Pred. te *Muiderberg*, heeft voor de beroeping *op hem* uitgebragt, na eenige dagen beraad, beleefdelijk bedankt. Dus blijft

URK Vakant.

OOSTERSCHELLING. Zie Sept. 1803.

ZEELAND.

WALCHEREN.

BRESKENS. Reeds op den 19den Aug. l. l. werd D. L. JUTTING, bij den plaatſelijken Kerkenraad alhier van zijnen dienſt als gewoon herder en Leeraar ontſlagen, en de Gemeente van *Zandvoord*, onder de Eerw. Claſſis van *Haarlem* toegevoegd; zijnde zijn Eerw. naar deszelfs nieuwe Standplaats vertrokken onmiddelijk na het houden eener liefderijke Afſcheidsrede over 1 *Joh.* II: 28. *En nu, kinderkens blijft in hem: opdat wanneer hij zal geopenbaard zijn, wij vrijmoedigheid hebben, en wij van hem niet beſchaamt gemaakt en worden in zijne toekomſte*, op Zondag den 20ſten der gemelde maand Aug.

ST. ANNA TER MUIDEN. Op den 27ſten Sept. mede j. l. overleed de Eerw. Heer N. VAN DORT, Pred. alhier; eene ziekte van ſlechts agt dagen, maakte een einde aan het zoo nuttig en dierbaar leven van dezen waardigen Leeraar, die zonder tegenſpreken, zijne leer met eenen allezins godvruchtigen wandel bevestigde.

Het verlies van zijne Gemeente is groot: ook heeft zijne nagelatene Weduwe de regtmatigſte ſtof

om

van het zelve in 't bijzonder te betreuren; de Gemeente verliest veel, de Weduwe schier alles.

CORTGENE. Onze geliefde Leeraar, D. J. POPPE, maakte ons op den 6den Aug. in het eind van zijne Leerrede, over *Jes.* LV: 8, 9. *Want mijne gedachten en zijn niet u-lieder gedachten, en uwe wegen en zijn niet mijne wegen, spreekt de HEERE. Want* [*gelijk*] *de hemelen hooger zijn als de aarde: alzoo zijn mijne wegen hooger als uwe wegen, en mijne gedachten dan u-lieder gedachten.* bekend, dat door de Eerw. Consistoriale Vergadering van *Sluis in Vlaanderen*, op voordragt van den Eerw. Kerkenraad der vacerende Gemeente van *Cadzand*, eene wettige beroeping op zijn persoon was uitgebragt, en dat hij deze beroeping, wegens tijdsomstandigheden, eenen onbepaalden tijd in beraad nemen zou. Lang verkeerden wij in het onzeker, en leefden aan den eenen kant in vreeze, dat onze Leeraar dit beroep zou aannemen, maar ook aan de andere zijde in hope en verwachting, dat hij voor het zelve bedanken zou; waartoe wij zijn Eerw. door onze vriendelijke aanzoeken, ook zochten te bewegen en over te halen.

En grootelijks waren wij verblijd van zijn Eerw. den 24sten Sept. te mogen vernemen, dat hij, na rijp beraad, om wigtige redenen, besloten had voor deze beroeping te bedanken, en nog bij ons te blijven. Zijn Eerw. beloofde ons toen, zich zelven, bij de eerst daartoe geschikte gelegenheid, door eene daartoe betrekkelijke Leerrede, aan ons te zullen verbinden. Dan, hierin, door den drang der omstandigheden, eenigen tijd verhinderd geworden zijnde, deed hij dit eerst den 29sten Oct., naar aanleiding van Paulus woorden, *Phil.* I: 25—27. *En dit vertrouwe en weet ik, dat ik zal blijven, en met u alle zal verbliiven tot uwer bevordering en blijdschap des geloofs.*

Opdat uwen roem in Christo Jesu overvloedig zij aan mij, door mijne tegenwoordigheid wederom bij u. Alleenlijk wandelt waardiglijk den Evangelie Christi.

God, wenschen wij, bekrone zijne komste met zijne goedkeuring, en doe den dienst van onzen Leeraar, en zijn verblijf bij ons, strekken tot onze bevordering en blijdschap des geloofs, opdat wij overvloedige stoffe mogen hebben, om, in Jezus Christus daar over te roemen en ons te verblijden, en leere ons waardiglijk het Evangelie van Christus wandelen.

Hij zorge ook in gunst voor de herderlooze Gemeente van *Cadzand*.

CATS. Onze geliefde Leeraar, D. F. ARNHART, den 5den Octob. door D. J. POTT, Pred. te *Cortgene*, in de Classis van *Walcheren*, peremptr. geëxamineerd, en door die Vergadering aan deze Gemeente, als Herder en Leeraar, met zegenbede toegewezen, werd den 8sten Octob. onder ons in den H. dienst bevestigd, door den Wel Eerw. zeer gel. Heer H. DE KOK, Pred. te *Wijsekerke*, aan wien D. T. B. GLASSEN, Pred. te *Colijnsplaat*, deze beurt vrijwillig had afgestaan, predikende de Bevestiger over de woorden van Jezus, *Joh.* XV: 16*a*. *Gij hebt mij niet uitverkoren, maar ik hebbe u uitverkoren, en ik hebbe u gesteld dat gij zoudt heengaan en vrucht dragen en [dat] uwe vrucht blijve.* De oplegging der handen geschiedde door den Bevestiger en D. J. POTT, Pred. te *Cortgene*.

De Bevestigde deed des middags zijne intrede, met eene Leerrede over de woorden van David, *Ps.* XXVII: 4. *Een ding heb ik van den HEERE begeert, dat zal ik zoeken: dat ik mijn de dagen mijns levens mocht wonen in 't huis des HEEREN, om de liefelijkheden des HEEREN te aanschouwen, en te onderzoeken in zijnen Tempel.*

Het

Het werk van dezen geheelen dag is tot ſtichting der Gemeente afgeloopen. En hartelijk wenſchen wij, dat onze Leeraar onder ons zal mogen arbeiden met troost en genoegen; dat zijn dienst onder ons zal gezegend zijn; dat hij onder ons vrucht mage, en dat zijne vrucht blijve.

COLIJNSPLAAT. Alhier, op zijn tweede Standplaats na *Rijswijk*, onder de Claſſis van *Gorinchem*, is den 8ſten van Slagtmaand jongſtleden, in den ouderdom van nog geen 40 jaren, aan een ſubiet doodelijk geworden waterzucht, overleden onzen Predikant, de Wel Eerw. Heer F. H. CLAASSEN J. Z., latende na, eene hier door in kommerlijke omſtandigheden gedompelde, uitter bedreefde Weduwe en zes tot een tot voor haar nog bateloozen Kinderen. —

Aan dit ſterfgeval gedacht den eerſtvolgenden Rustdag de Wel Eerw. Heer J. POTTE, Pred. te *Cortgene*, in de Voormiddag-ure de op hetzelve en te gelijk op de toen te doene Dankpredikatie op den Oogst toepaſſelijke woorden *Job* Kr 12a. *Benevens het leven hebt gij weldadigheid aan mij gedaan.* Doende de Wel Eerw. Heer H. DE KOE, Pred. te *Wisſekerke*, den naaſtvolgenden Rustdag, als daartoe verpligtend verzocht, deswegens eene Leerrede over *Dan.* IV: 35b. *Hij doet na zijnen wille met het heir des hemels en de inwoonders der aarde, en daar en is niemand die zijne hand afſlaan, of tot hem zeggen kan, wat doet gij?* als bezemende ons in Gode te zwijgen — te weenen met de weenenden — den Allerhoogſten te kennen in alle onze wegen — en bij Hem voorziening te zoeken in onze belangen, en inzonderheid nu voor onze Gemeente. Dus is

COLIJNSPLAAT Vakant.

VLISSINGEN 2es Leeraarsplaatſen Vakant. Zie April 1809.

SAS VAN GENT Walſche Kerk Vakant. Zie Meij 1793.

SAS VAN GENT Vakant. Zie Nov. 1793.

OOSTBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Jan. 1796.

PHILIPPINE Vakant. Zie Nov. 1796.

AARDENBURG Walſche Kerk Vakant. Zie Nov. 1796.

CADZAND Walſche Kerk Vak. Zie Maart 1798.

VLISSINGEN Walſche Kerk, twee Predikantsplaatſen en dus geheel Vakant. Zie Dec. 1803. en Aug. 1808.

BEKERKE. Zie Maart 1808.

HOOFDPLAAT Vakant. Zie Meij 1808.

CADZAND ſtaat Vakant te worden. Zie Meij 1808.

ZOUTELANDE. Zie Febr. 1809.

ZUIDZANDE ſtaat Vakant te worden. Zie Febr. 1809.

BIERVLIET Vakant. Zie Meij 1809.

GRIJPSKERKE Vakant. Zie Junij 1809.

KOUDEKERKE Vakant. Zie Junij 1809.

SCHOUWEN EN DUIVELAND.

'S HEERJANSLAND. Zie Julij 1809.

OUWERKERK IN DUIVELAND ſtaat Vakant te worden. Zie Oct. 1809.

NOORDGOUWE. Zie Nov. 1809.

ZUID-BEVELAND.

BAARLAND. Den 19den Nov. heeft D. W. DE RAPPER, Pred. te *Hoedekenskerke*, alhier bevestigd met 1 *Tim.* IV: 16. *Hebt acht op u zelven, en op de leere: volhard in dezen. Want dat doende zult gij en u zelven behouden, en die u hooren.* D. J. P. HOFMAN, die nademiddag zijne Intrede gedaan heeft met 2 *Cor* IV: 1, 2. *Daarom dewijle wij deze bedieninge hebben, na de barmhertigheid die ons geſchied is, zoo vertragen wij niet. Maar wij hebben verworpen de bedekzelen der ſchande, niet wandelende in argliſtigheid, noch het woord Gods vervalſchende,*

maar

maar door openbaringe der waarheid ons zelven aangenaam makende bij alle conscientien der menschen, in de tegenwoordigheid Gods.

KLOETINGEN. Zie Meij 1809.

KATTENDIJKE, Vakant. Zie Sept. 1809.

THOLEN EN BERGEN OP DEN ZOOM.

PHILIPSLAND. Na het te voren gemelde aangaande de Bevestiging en Intrede van onze nieuwe Leeraar VAN OOSTERZEE, blijkt nog nader uit, een te laat ingekomen berigt, dat D. J. HOOGKLIMMER, van *Heulen*, vertrokken naar *Zoutelande*, zijn affcheid gepredikt heeft met *Matth.* XXVIII: 7. het laatste gedeelte. *Ziet, ik hebbe het u lieden gezegt.* Waarna den 8sten van Bloeimaand onder directie van J. H. DAKE, Pred. te *St. Annaland*, het volgend drietal gemaakt is, waar op geplaatst waren:

DD. LANDSKNECHT, Predd. te *Sleeuwijk*. JANSSEN, te *Molenaarsgraaf*, en EXALTO D'ALMARAS, te *Beek en Ubbergen*, zijnde daar uit met eenparige stemmen beroepen D. LANDSKNECHT, Pred. te *Sleeuwijk*, doch die voor deze beroeping vriendelijk bedankt heeft.

Vervolgens is den 20sten van Oogstmaand wederom dit drietal gemaakt, waarop stonden:

DD. W. L. VAN OOSTERZEE, A. L. M. Phil. Doct. Predd. te *Brakel*. S. JANSSEN, te *Kruisland*, en EXALTO D'ALMARAS, te *Beek en Ubbergen*.

Uit welk drietal ook met volkomene eenstemmigheid beroepen is D. W. L. VAN OOSTERZEE, die gelijk berigt is in de Boekzaal der vorige maand deze beroeping in de vrees des Heeren heeft aangenomen, en van zijnen Evangeliedienst alhier eenen aanvang gemaakt.

POORTVLIET Vakant. Zie Maart 1809.

STAND DAAR BUITEN Vakant. Zie Oct. 1809.

UTRECHT

UTRECHT.

UTRECHT.

MIJDRECHT den 15den van Wintermaand. Heden heeft de Kerkenraad, na daar toe vrijheid verkregen te hebben, zoo van zijn Excellentie den Minister van Eerdienst, als van wegen den Heere Proost en Archidiacon der Kerke St. *Johans* te *Utrecht*, onder voorzitting van DD. A. CAMPEN en R. L. DE BRUIJN, Predd. te *Uithoorn en Cudelstaart*, en te *Wilnis en Oudhuijzen*, als Consulenten, gedespicieerd en beroepen eenen nieuwen Ordinairen Herder en Leeraar voor deze Gemeenten, in de plaats van D. H. L. HOFFMANN, vertrokken naar *Rossum*.

Op het twaalftal werden gebragt:

DD. H. LASTDRAGER, Predd. te *Willemstad*. J. KORTENHOEF SMITH, te *Zegveld*. D. A. DITMAR, te *Wijk bij Heusden*. H. H. WOLDRING, te *Doeveren en Genderen*. C. KLINKENBERG, te *Sluijpwijk*. B. CANNE, te *Tzummarum*. J. VAN TROOSTENBURG DE BRUIJN, te *Cuinre*. J. J. VAN BRUNINGEN, te *Maartensdijk*. J. SJOENIS, te *Meeuwen en Hagoort*. A. BOOIJMAN, te *Kamerik*. H. VRENSTRA, te *Uitgeest*, en G. J. BOST, te *Callenkoop*.

Waaruit op het zestal kwamen:

DD. LASTDRAGER, DITMAR, CANNE, VAN TROOSTENBURG DE BRUIJN, SJOENIS, en VRENSTRA.

Eindelijk op het drietal:

DD. LASTDRAGER, DITMAR, CANNE.

Uit welke met eenparige stemmen de despecie en beroeping uitgebragt werd op D. H. LASTDRAGER, Pred. te *Willemstad*, die daar van op het spoedigst is onderrigt geworden, en op wien wij wenschen, dat onze eenparige roepstem die uitwerking hebben zal, dat zijn Eerw. dezelve volvaardig opvolge.

TER AA den 6den Dec. Heden is alhier ten over-

overstaan van de Consulenten DD. N. SCHINTZEL en G. H. VAN BOLHUIS, Predd. te *Breukelen* en *Baambrugge*, op vertoonde Collatie van den Hoog Weleed. Vrouwe CHRISTINA DOUARIERE VAN BREDE, Vrouwe van *Ter Aa en Ajeskein*, &c. tot Pred. beroepen de Eerw. Heer C. VAN DEN BERG, Prop. onder de Classis van *Leijden*, die deze beroeping onder inwachting van des Heeren zegen heeft aangenomen.

AMERSFOORT.

VUURSCHE den 26sten van Slagtmaand 1809. Heden vierden wij een voor ons zeer aangenaam Kerkfeest. Onze liefderijke Heiland JEZUS CHRISTUS liet voor 150 jaren aan deze plaats eene Gemeente en voor haar een Kerkgebouw stichten, en zorgde tevens, dat er eene onafgebroken Evangeliebediening plaats had, zoodat een aantal van 25 Leeraren in dien korten tijd dezelve geleerd en gesticht hebben. Onze Leeraar, de Wel Eerw. Heer D. MOLENAAR, ging ons in het namiddaguur van dezen dag voor in de herdenking van alle deze weldaden, en toonde ons, naar aanleiding van den Apostels woorden, *Hebr.* XIII: 8. *Jezus Christus is gisteren en heden dezelfde en in der eeuwigheid*, wat de Koning der Kerk voor onze Voorvaderen ten allen tijden geweest was, wat hij nog heden voor ons is; — en wat hij voor onze nakomelingen zijn zal. — Terwijl wij op eene feestelijke wijze door gezangen en gebeden deze Gemeente en ons Kerkgebouw plegtig aan de onveranderlijke liefdezorg van JEZUS CHRISTUS hebben aanbevolen, — Behalven de Gemeente, was hier ook een zeer groot aantal van elders tegenwoordig; terwijl alles door den zegen van onzen Heiland, naar wensch is afgeloopen.

VREELAND den 17den Dec. 1809. Onze geliefde Leeraar, D. W. VAN VOORTHUIZEN, nam in het openbaar drie zijner Leerlingen tot Leden der Gemeen-

meente aan, GRIETJE BARNSTEEN, GEERTJE DE RONDE en MARRETJE DE BOER. Deze jonge Dochteren gaven, door hare vaardige en voldoende antwoorden, op alle de voorgeſtelde vragen blijken van ongemeene kundigheden in de Chriſtelijke Godsdienſtleer. Gedurende de gantſche plegtige handeling, bleven zij de aandacht der talrijke menigte harer Hoorderen aan hare woorden boeijen; zoo wijſt zij de blijkbare goedkeuringe van allen wegdragen mogten. —

Korte Aanſpraken van onzen Leeraar aan de nieuwe Leden en de Gemeente zelve, eindigde deze plegtigheid, welke op het voetſpoor van anderen, den Boekzaallezeren wordt bekend gemaakt.

EEMNES BUITENDIJKS Vakant. Zie Nov. 1809.

KORTENHOEF Vakant. Zie Nov. 1809.

RHENEN EN WIJK.

De Correſpondens heeft het volgend Berigt ontvangen:

NEDERLANGBROEK den 12den van Wintermaand 1809. Onlangs hadden wij alhier een *Godsdienſtig vreugdefeest*. Den 15den van Oogſtmaand laatſtleden werd het nieuwe Orgel door den Wel Eerw. Heer d. VAN DEN BIJLAARDT Huib. Fil. onzen hartelijk geliefden Leeraar plegtſtatig ingewijd, met eene doelmatige Leerrede, over *Pſalm* CL. *Hallelujah. Looft God in zijn heiligdom: looft hem in het uitſpanzel zijner ſterkte.* —— *Alles wat adem heeft love den HEERE. Hallelujah.*

Een twintigtal Zangers en Zangeresſen, Leden van het Genootſchap, *naar hooger doel*, te *Utrecht*, hadden zich geplaatst op een Orcheat, op zijde van het Orgel daartoe opgerigt, om deze plegtige Feestviering met hun Godsdienſtig Kooruitzick te ondersteunen.

Bij den aanvang van deze Godsdienſtige Feestviering, werd door den Voorzanger opgegeven, en

en door de Vergadering (doch zonder Orgel) gezongen *Psalm* CXVIII: 12, en 14. Vervolgens werd er voorgelezen uit *Psalm* CXLV, CXLVI, en CXLVIII. — Ondertusschen beklom onze Leeraar den Predikstoel, en gaf na het uitspreken van het votum; *Psalm* XCV: 1, 2. op, het welk door de Vergadering (mede zonder Orgel) gezongen werd — in de Voorafspraak werd door den Leeraar aan de Gemeente en verdere Toehoorders bekend gemaakt het oogmerk en de rede van dit Godsdienstig vreugdefeest, en in den gebede, werd het nieuwe Orgel aan den dienst van God en Jezus Christus onzen Heer eerbiedig en plegtstatig toegewijd.

Zoodra het amen des Gebeds was uitgesproken, liet zich dadelijk het nieuwe Speeltuig hooren, en onder het verrukkend en treffend Orgelmuziek, werd op het onverwachtste door het Zangkoor, *Amen, Amen! alle schepsel in den Hemel aanbidden God enz.* uit *Openb.* V: 13. aangeheven. De Gemeente vervong toen het Koor, met eene Zangbede van twee versen, daartoe vervaardigd op de wijze van *Psalm* CXVIII. en het Koor vervong daarop weder de Gemeente met een vrolijk *Hosanna!*

Tusschen en na de Redevoering werd er negenmaal door de Gemeente en het Koor bij afwisseling gezongen, onder treffend Orgelmuziek. De Gemeente met toepasselijke versen uit de Psalmen en Evangelische Gezangen, als *Gezang* IV: 1. *Psalm* XCVIII: 3. *Gezang* CLXXVIII: 4. *Psalm* XXXIII: 2. *Gezang* CXXVII: 5. *Psalm* XXI: 13. *Gezang* CXC: 8. *Psalm* CIII: 11. en *Psalm* CXXXIV. en het *Koor* met onderscheidene Zangstukken, door den kundigen F. NIEUWENHUIZEN daartoe vervaardigd.

Hierop werd het Nagebed gedaan; en op het uitspreken van het Amen door het Koor vervangen

met een vrolijk en dankbaar *Amen*, *Amen!* en Lofzang ter eere van God, daar toe vervaardigd; en eindelijk zong de Gemeente en verdere Toehoorders ten beſluite *Pſalm* CL. het welk weder door het Zangkoor, met een opwekkend en vrolijk Zangſtuk vervangen en beſloten werd, terwijl na het uitſpreken van den Zegen, deze ganſche plegtigheid met een keurig Orgelmuzick beſloten werd.

De talrijke ſchare van Toehoorers, waaronder een der Hoogleeraren en 21 Predikanten, van rondom zaamgevloeid, was zeer aanzienelijk; ook had onze Gemeente het genoegen van den Hoog Welgeb. Heer J. H. BARON VAN LIJNDEN TOT LINDENBURG, Landdrost van dit Departement, met hoogstdeszelfs Secretaris, benevens vele der eerſte Familien en aanzienelijken uit *Utrecht* en het omliggende *Wijk bij Duurſtede*, in hunne Vergadering te zien, terwijl ook de toevloed van menſchen uit omliggende plaatſen verbazend groot was, alles is echter in de beſte orde en tot genoegen van de Gemeente met deszelfs Leeraar en verdere Toehoorders afgeloopen.

Het Orgel is vervaardigd door den kundigen J. C. FRIEDERICHS, te *Gouda*, en met veel genoegen geëxamineerd, door den met lof bekenden Organist en Klokkenist P. NIEUWENHUISEN, te *Utrecht*, welke er gaarne dit getuigenis van aflegt, dat hij dit nieuwe Orgel, op de plegtige Feestviering, tot lof van deszelfs Maaker, en tot veel genoegen van den groot aantal muziekkundige Toehoorders beſpeeld heeft, en daar het getal der Registers van dit werk zeer gering is, als ſlechts beſtaande uit:

Holpijp	8 voet.
Praestant	4 voet in 't gezigt.
Praestant	8 voet discant.
Fluit	4 voet.
Quint	3 voet.
Octaaf	2 voet.

Mix-

Mixtuur 3 en 4 ſterk.
Cornet 4 ſterk.
Fagot 8 voet gehalveerd.
Trembulant.
Ventiel.

Zoo moet zich echter elk verwonderen, over het ſchoone en grondige geluid, het welk dit Orgel in de Kerk oplevert.

Weshalven voornoemde kundige Orgelmaker J. C. FRIEDERICUS, te *Gouda*, alle aanbeveling in alle opzichten billijk verdient.

Bij dit werk zijn verder twee Blaasbalgen, van het Clavier zijn de toetzen wit met zwarte Semitoonen en loopt tot F drie geſtreept. Voorts is er nog een aangehangen Pedaal van C. tot klein E.

FRIESLAND.

LEEUWARDEN.

LEEUWARDEN. Den 3den van Wintermaand heeft de Wel Eerw. Heer A. LENS, een plegtig begin gemaakt van zijnen gewonen dienst onder ons, met eene algemeen toegejuichte Leerrede over *Joh.* I: 18. *Niemand heeft ooit God gezien enz.* In eene buitengewone Vergadering der Claſſis, den 5den van Wintermaand, heeft voorn. Heer ſtem en zitting bekomen, als mede de Heer M. H. LEMKE, als Pred. te *Boornbergum*. Voorts werd in die Vergadering ter approbatie gepreſenteerd de beroeping van eenen Leeraar te *Goutum*, uitgebragt op den Heer J. M. SNETHLAGE, Pred. te *Oenkerk enz.* Alle de ſtukken, zoo tot de gevraagde approbatie als de dimisſie vereischt, in behoorelijke orde bevonden zijnde, is het beroep goedgekeurd, de Beroepene van zijne tegenwoordige Gemeente ontſlagen en aan die te *Goutum* toegewezen. Dus wordt

OENKERK Vakant.

BEETGUM. Den 5den van Slachtmaand heeft de Wel Eerw. Heer H. IJPMA, zijnen dienst alhier

aangevangen met eene Leerrede over 1 *Cor.* III: 9. *Want wij zijn Gods medearbeiders enz.*

GOUTUM. Zie hier boven onder Leeuarden.

DOKKUM.

TWIJSEL EN KOOTEN. Den 3den van Wintermaand, is D. J. D. MACKAIJ, alhier in den dienst bevestigd door deszelfs Vader, D. H. MACKAIJ, voorheen Pred. alhier, thans te *Emden*. De Bevestiger predikte over 2 *Tim.* IV: 5*b*. *Maakt dat men enz.* De Bevestigde over 2 *Cor.* V: 14. *De liefde Christi dringt ons.* Het handopleggen geschiedde door opgemelden Vader, benevens DD. RISCHER, Oom van den nieuwen Leeraar; KUIPERS, en de Confirmatores HABBEMA en SNETHLAGE, resp. Predd. te *Grijpskerk*, *Burum*, *Buitenpost* en *Augustinusga*.

DOKKUM. De tekst van D. ADRIANI, bij de dienstaanvaarding van zijnen waardigen Ambtgenoot, is alleen het middelste gedeelte van *Nehemia* II: 20. geweest, de woorden: *Maar gij! hebt geen deel*, behoorden er niet bij.

HANTUM EN HAMTUMHUIZEN Vakant. Zie April 1809.

MORRHA EN LJOESSENS Vakant. Zie Oct. 1809.

FRANEKER.

DRONRIJP Vakant. Zie Nov. 1809.

SNEEK.

WOLZUM en WESTHEM den 22sten van Slagtmaand. Op heden werd onder bestuur der H. H. Consulenten H. BANGMA en H. GULDENARM, Predd. te *Nieuwland* en *Oosthem enz.*, door de Gereformeerde Floreenpligtigen met eenparigheid van stemmen tot Pred. dezer gecombineerde Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer H. WILHELMIJ, Pred. te *Jutrijp en Hommerts*, en heeft deze beroeping tot onze blijdschap geredelijk aangenomen.

JUTRIJP EN HOMMERTS den 24sten van Slagt-

Slagtmaand. Onze geliefde Leeraar, de Wel Eerw. Heer H. WILHELMIJ, gaf ons heden tot ons groot leedwezen, kennis, dat hij eene wettige en eenparige beroeping had ontvangen naar de Gemeenten van *Wolzum en Westhem*, en zich verpligt gevonden had, om deze hem opgedragene beroeping in des Heeren vreeze te moeten aannemen.

IJSBRECHTUM, TJALHUIZEN EN TIRKS den 29sten van Slagtmaand, is wederom ten overstaan van DD. H. BANGMA en J. F. DE ROOK, Predd. te *Nieuwland* en *Sneek*, als Consulenten, door de Floreenpligtigen, met eenparigheid van stemmen beroepen tot Predikant de Wel Eerw. Heer H. W. C. A. VISSER, Pred. te *Warns en Scharl*, die deze onze beroeping aanstonds volvaardig heeft aangenomen.

SLOTEN den 30sten van Slagtmaand. Na dat D. J. DOBELMAN, voor de op hem uitgebragte beroeping, van den 30sten van Wijnmaand l. l. vriendelijk had bedankt, zoo is de Kerkenraad heden, ten overstaan van de Consulenten DD. S. L. NAPJUS en P. CRAMER, Predd. te *Wijtzel en Balk*, ter vervulling der vakature, weder vergaderd geweest, en hebben het voorheen gemelde drietal op nieuws aangevuld met D J. DOBELMAN, en is daarop aanstonds tot groote blijdschap der ganssche Gemeente, andermaal beroepen geworden D. J. DOBELMAN, Pred. te *Blokzijl*, die dan ook deze onze beroeping volvaardig heeft aangenomen.

SNEEK den 28sten van Slagtmaand. In de Vergadering der Classicale Commissie van heden, stonden binnen de Gecommitteerden van *Wolzum en Westhem*, ter approbatie overgevende den beroepbrief en verdere stukken, waar uit bleek, dat in die Gemeente wettig was beroepen de Wel Eerw. Heer H. WILHELMIJ, Pred. te *Jutrijp en Hommerts*. De Classis alles in de gevorderde orde bevonden hebbende, heeft die beroeping gesapprobeerd.

Al mede zijn in eene extraordinaire Vergaderíng den 12den van Wintermaand de beroepingen van *Sloten*, *Ijsbrechtum*, *Tjalhuizen en Tirks*, met derzelver goedkeuring bekrachtigd geworden.

OUDEGA EN KOLDERWOLDE. Vakant. Zie Nov. 1809.

BOLSWARD EN WORKUM

WARNS EN SCHARL. Onze waardige Leeraar, de Wel Eerw. zeer gel. Heer H. W. C. A. VISSER, van hier naar *Ijsbrechtum* enz. beroepen zijnde, heeft die beroeping aangenomen.

LONGERHOU EN SCHETTENS. De Wel Eerw. zeer gel. Heer J. A. LEMKE, alhier beroepen en tot ons overgekomen zijnde, deed zijne Intrede den 10den Dec. en nam daar toe den tekst 1 *Cor.* I: 24. *Maar haar die geroepen zijn, beide Joden en Grieken, [prediken wij] Christus de kracht Gods, en de wijsheid Gods.*

ZEVENWOUDEN.

TERKAPLE. Onze beroepen Leeraar de Wel Eerw. Heer H. A. FERFF, werd op den 4den van Slagtmaand bevestigd, door den Wel Eerw. Heer T. L. SPANNENBURG, V. D. M. te *Gaingarijp*, met 1 *Tim.* IV: 12. *Niemand verachte uwe jeugdheid* enz. De oplegging der handen geschiedde door de Heeren F. HOLKEMA, V. D. M. te *Akkrum*, en L. HERINGA, V. D. M. te *Oudehoorn*, (welke eerste ook en niet de Heer J. B. VAN LOENEN, zoo als abusivelijk in de Boekzaal van Herfstmaand gemeld staat, bij het beroepingswerk als Consulent gedistineerd heeft.) De Bevestigde deed des namiddags zijn Intrede en nam daar toe den tekst *Jac.* I: 21b. *Ontvangt met zachtmoedigheid het woord, dat* enz.

NIJEHASKE. Op den 10den van Slagtmaand werd door den Wel Eerw. Heer R. RODENBURG, Pred. alhier, in eene voorafspraak, genomen uit *Ps.* XC: 12. *Leer ons alzoo* enz. der Gemeente bekend gemaakt, dat de Wel Eerw. Heer L. VEDDER,

DER, zedert 1803 Emeritus Predikant van deze Gemeente, den 10den l. l. te *Franeker* in den ouderdom van 73 jaren aan eene ſlijmberoerte overleden ware.

Zijn Wel Eerw. was in het jaar 1737 te *Franeker* van ſaiſoenelijke burgerlieden, GERHARDUS VARDER en JANKE ISAKS, geboren en heeft 3 broeders gehad, namelijk HARMANNUS, ISAACUS en JACOBUS, welke alle insgelijks het Leeraarambt bediend hebben en reeds voor hem de eeuwigheid zijn ingegaan. In zijne geboortestad heeft zijn Wel Eerw. de Latijnſche Scholen afgedaan en ook aldaar onder de Hoogleeraaren IJPEIJ, VALKENAAR, VRIEMOET, VENEMA en BRANSAU, zijne ſtudien voltooid, waarna hij eerst te *Tjerkgaast*, gedurende 13 jaren en vervolgens nog in onze Gemeente 18 jaren de pligten van eenen Evangeliedienaar welmeenend heeft vervuld. Zijn Wel Eerw. is gehuwd geweest met Mejufvrouw MARIA BINKEN van *Amſterdam*, welke hem in 1796 zonder kinderen na te laten door den dood ontrukt werd.

HEERENVEEN. In onze buitengewone Claſſicale Vergadering, gehouden op heden den 22ſten van Slagtmaand, werd door eenen der broederen voor den Wel Eerw. Heer J. A. LEMKE, Pred. te *Donkerbroek*, en beroepen te *Longerhou*, met overlegging der behoorlijke ſtukken dimiſſie verzocht en geredelijk verkregen.

In die zelfde Vergadering verzocht ook de Wel Eerw. Heer M. J. ADRIANI, Pred. te *Tjallebird*, uit hoofde eener aangenomene beroeping naar de oude *Pekel Aa*, een volledig ontſlag, het welk aan dezen kundigen, werkzamen en ſchier onmisbaren medebroeder werd toegeſtaan, waarna de Præſes de hartelijkſte zegenwenſchen over denzelven uitboezemde en hij een treffend en regt broederlijk afſcheid nam.

BEETSTERZWAAG. Onze Leeraar de Wel Eerw. Heer A. LENS, die de beroeping naar *Leeuwarden* reeds voor eenigen tijd aangenomen en van de Classis van *Zevenwouden* in haare Vergadering van Wijnmaand een behoorlijk ontslag bekomen had, heeft den 26sten van Slagtmaand zijn affcheid alhier gepredikt en daar toe den tekst genomen *Philip.* I: 27*a*. *Alleenlijk wandelt waardiglijk het Evangelie van Christus*. Dus is

BEETSTERZWAAG, BEETS EN OLTERTERP Vakant.

URETERP EN SIEGERSWOLDE Vakant. Zie Aug. 1809.

TJALLEBIRD, LUINJEBERT, TERBAND EN GERSLOOT (AENGWIRDEN) staat Vakant te worden. Zie Oct. 1809.

DONKERBROEK EN HAULE staat Vakant te worden. Zie Oct. 1809. Art. *Longerhou en Schettens*.

HASKERHORNE EN OUDEHASKE. Zie Oct. 1809.

WOLVEGA Vakant. Zie Nov. 1809. Art. *Blokzijl*.

OVER-IJSSEL.

DEVENTER.

DEVENTER Walsche Kerk Vak. Zie Junij 1803.

GOOR Vakant. Zie Meij 1809.

ZWOLLE.

WINDESHEIM. Den 19den van Slagtmaand l. l. is de Wel Eerw. Heer A. VAN VLOTEN, alhier bevestigd door den Wel Eerw. Heer J. WILBRINK, Pred. te *Steenwijk*, bij vrijwilligen afstand van den Deputatus W. CHEVALLERAU, Pred. te *Ommen*. De Bevestiger predikte over de woorden *Matth.* XVII: 5*b*. *Hoort hem*. De oplegging der handen geschiedde, behalven door den Heer Bevestiger en Deputaten, door de Heeren

S.

S. DIEKEZ, W. L. VAN WARMELO, J. J. HIEBINK, J. LOHZE, J. VAN ALLEN, en E. KEEMEN, Predd. te *Raalte*, *Wijhe*, *Heino*, *Vorgten*, *Vaxen* en *Velp*. De Bevestigde deed nademiddag zijne Intrede, predikende over de woorden *Epheſ.* VI: 19. *En voor mij, op dat mij het woord gegeven worde in de opening mijns monds met vrijmoedigheid, om de verborgenheid des Evangeliums bekend te maken.*

STAPHORST. Zie Sept. 1809.

VOLLENHOVE EN STEENWIJK.

WANNEPERVEEN. Deze Gemeente Vakant moetende blijven tot Grasmaand 1810, wijl er door de Claſis tot dien tijd voor de Weduwe gepredikt word, noodigt de Kerkenraad, die gaarne hare plaats ſpoedig weder van eenen Leeraar voorzien zag, Predikanten buiten vaste bediening, of zulken die lust mogten hebben, om eene kleinere Gemeente tegen eene grootere te verwiſſelen, en Proponenten uit, om voor of in Lentemaand zich bij den Kerkenraad te vervoegen, en in de Gemeente eene of twee Predikbeurten waartenemen.

OLDEMARKT. Onze geliefde Leeraar A. TEN WOUDE, heeft, na dat zijn Eerw. den 5den van Slagtmaand voor de aanbieding van de beroeping in de Gemeente van *Staphorst* bedankt had, op nieuw dringende en vereerende aanzoeken van die Gemeente gehad, maar is na een driedaagsch beraad bij zijn genomen beſluit gebleven en heeft zich ook daar na op nieuw aan zijne Gemeenten verbonden.

STEENWIJKERWOLD. Den 12den van Slagtmaand werd alhier door D. J. W. WILBRINK, Predd. te *Steenwijk*, in den H. Dienst bevestigd, onze beroepen Leeraar J. JENTINK, met de woorden van Jezus *Marc.* XVI: 15*b*. *Predikt het Evangelium allen creaturen.* De Bevestigde begon zijn openbaar werk onder ons met eene Leerrede

over *Hebr.* XII: 25. *Ziet toe dat gij dien die ſpreekt niet verwerpt: want indien deze niet zijn ontvloden, die den genen verwierpen, welke op aarden Godlijke antwoorden gaf, veel meer [zullen] wij niet [ontvlieden,] zoo wij ons van dien afkeeren die van de hemelen [is.]*

BLOKZIJL. Onze oudſte Leeraar J. BORELMAN, werd den 11den van Slagtmaand wettig beroepen naar de Gemeente van *Sloten in Friesland*, den tijd van bereid maakten wij ons ten *nutte*, met dat gevolg, dat zijn Eerw. den 19 derzelver maand bekend maakte, dat hij voor die beroeping beleefd bedankt had. Dan zijn Eerw. werd den 30ſten van Slagtmaand ten tweedenmaal in die Gemeente beroepen, en heeft zich niettegenſtaande ons dringend aanzoek verpligt gevonden, die beroeping nu aan te nemen.

Onze jongſte Leeraar C. VAN EERDE, die eene vorige beroeping naar *Wolvega* aan de beſliſſing van het lot overliet, omdat hij noch de roepende, noch zijne eigene Gemeente genoegzaam kende, met dat gevolg, dat hij nog onder ons verbleef, ontving den 13den van Wintermaand eene tweede beroeping naar die zelfde plaats en zedert nader ingelicht, vond hij zich verpligt, die herhaalde roepſtemme optevolgen. Zoo dat *Blokzijl* eerlang geheel ſtaat Vakant te worden. God vergezelle onze Leeraren op hunnen weg, en zorge genadig voor deze nu haast herderlooze Gemeente!

STAD en LANDE.

GRONINGEN EN 'T GORECHT.

NOORDIJK den 17den van Wintermaand 1809. Na dat uit de voorheen gemelde Nominatie den 25ſten van Wijnmaand l. l. beroepen was D. W. J. KOPPIUS, Pred. te *Midlum*, in *Oost-Friesland*, en die beroeping door den beroepenen aangenomen zijnde, den 23ſten van Slagtmaand Claſſicaliter gepprobeerd was, werd heden de bevestiging volbragt, bij welke gelegenheid D. J. SANNES,

nay, Pred. te *Noordlaren*, predikte uit 2 *Cor.* V: 14. *De liefde van Christus dringt ons.* En de hand van broederschap met eene zegenende welkomstgroet toegereikt werd door D. BERTIUS, Pred. te *Middelbert*, en de bevestigde nademiddag zijnen dienst aanvaardde met eene Leerrede over *Luc.* XIV: 17*b*. *Kpomt, want alle dingen zijn nu gereed.* Deze gansche plegtigheid werd tot veel genoegen bijgewoond. Wij wenschen dat God over dezen nieuwen dienst den besten zegen gebiede, tot heil der Gemeente.

APPINGEDAM.

WEIWERT. Zie Oct. 1809.

OPWIERDA. Zie Nov. 1809.

LOPPERSUM.

LOPPERSUM Vakant. Zie Febr. 1807.

LELLENS. Zie Oct. 1809.

BIERUM. Zie Oct. 1809.

MIDDELSTUM.

OLDENZIJL Vakant. Zie April 1805.

DE MARNE.

PETERBUREN EN WIERHUIZEN. Onze geachte en geliefde Leeraar, D. H. CRUIL, van hier beroepen naar *Havelte*, in het Departement *Drenthe*, heeft op Zondag den 26sten November, na dat hij zijn ontslag van deze Gemeente, en de Classis bekomen had, van ons afscheid genomen, predikende bij die gelegenheid over de vermaning van Paulus *Philipp.* I. 27. *Alleenlijk wandelt waardiglijk den Evangelio*, enz.

WESTER-NIELAND EN SAAXUMHUIZEN Vakant. Zie Febr. 1806.

NIEKERK EN VLIEDORP. Vakant. Zie Nov. 1808.

MENSINGAWEER EN MAARSLAG Vakant. Zie Nov. 1809.

'T WESTER-KWARTIER.

OLDEHOVE. Uit de voorheen gemelde Nominatie, is alhier, na dat DD. VAN DER FEEN en

J.

J. C. THEMMEN, Predd. te *Wier* en *Wierum*, bedankt hadden voor verdere reflectie op hunne perſonen, den 23ſten van Wijnmaand, door de Gemeente met meerderheid van ſtemmen beroepen D. W. SMIT, Pred. te *Menaldum*, die per miſive voor dit beroep beeft bedankt.

ADUARD. Op Zondag den 5den van Slagtmaand, is onze beroepen Leeraar bij deze Gemeente, in den dienst van 't Evangelie bevestigd, de Wel Eerw. Heer J. KOITER, Pred. te *Laag en Hoogkerk*, deed eene zeer gepaste en treffelijke bevestigingsrede, over *Matth.* XXIII; 8*b*. *Een is uw Meester*, [*namelijk*] *Christus*. De oplegging der handen en de plegtige inzegening geſchiedde door de Wel Eerw. Heeren DD. J. C. THEMMEN en T. VAN BREE, Predd. te *Wierum* en *Oostwold* terwijl daarop onze nieuwe Leeraar een aangenaam begin van zijn dienstwerk maakte met eene ſchoone Leerrede over *Joh.* IV: 34. *Jeſus zeide tot haar: mijne ſpijze is, dat ik doe den wil*, enz. Gelijk deze geheele Godsdienstplegtigheid voor eene zeer talrijke Vergadering en tot groote ſtichting derzelve werd verrigt, werd ze niet min zoo bij de inzegening des nieuws bevestigden Leeraars als na de gedane intrerede deszelven, ook door buitengewone toepaſſelijke Zangen, uitgevoerd door een Zanggezelſchap en met de Gemeente, vervaardigd door eene bekwame hand, veraangenaamd.

LUTKEGAST. De bevestiging van D. H. BUITJES, is op Zondag den 5 van Slagtmaand alhier geſchied: doch is den Correspondent geen berigt dus verre daar van gegeven.

GRIJPSKERK den 12den van Slagtmaand. Heden had deze Gemeente het genoegen, haren waardigen en zeer geliefden Leeraar, den Wel Eerw. zeer gel. Heer D. J. P. ESCHER, plegtig gedachtenis te hooren vieren van zijnen vervulden vijf en twintig jarigen Predikdienst in zeven onderſchei-

ſcheidene Gemeenten, waar van deze Gemeente dezes laatſte jaren het aangenaam en ſtichtend genot mogt hebben en verder wenscht te houden. Onder vele aandoeningen van den ſpreker en hoorder, behandelde zijn Eerw. des voormiddags als zijnen Texst, Ps. LXXI: 17. *O God! gij hebt mij geleerd van mijne jeugd af aan*, enz. Welken kort en met veel ijver en opgewektheid verklaarden Tekst, zijn Eerw. daarna tot zijn bepaald oogmerk, overbragt. Hij doorliep ten dien einde den loop van zijne levens lotgevallen en zijner bediening, offerde God en den Koning zijner Kerk ootmoedig dank, voor de weldaden aan hem van zijne vroegſte jeugd tot nutoe bewezen, verbond zich bij vernieuwing plegtig aan den Heere en zijnen dienst, om de overige dagen zijns levens, onder uitzien naar Gods hulp, met nieuwen lust het Evangelie van Christus te verkondigen. Terwijl deze Gemeente haren waardigen Leeraar, leven lust en krachten toewenscht, om door eenen getrouwen en vruchtbaren Evangeliedienst, voor haar nog lange tot eenen wezenlijken zegen te zijn.

OLDEHOVE. Op den 21ſten van Slagtmaand is op verleende concesſie van den Hoog Edelen Hoog Welgeborenen Heer, C. J. LEWE van *Aduard*, enz. door den Kerkenraad en Gecommitteerden der Gemeente de navolgende nominatie gemaakt:

DD. J. KOITER Predd. te *Laag en Hoogkerk*. J. W. BEKKING, te *Oudwonde* en *Westergeest*. A. LOEVERS, te *Lellens*. J. TEN HOUTEN, te *Tennaard*. A. MUNTINGA, Prop. te *Dokkum*. J. TAMMEN, te *Kloosterſter Apel*. J. SCHÖNEFELD, te *Roderwolde*, en D. F. SIBINGA, te *Oudega*, *Nijega* en *Harkema Opeinde*.

Uit welke genomineerden een beroep ſtaat gedaan te worden, na dat dezelve hunne gaven voor de Gemeente zullen hebben laten hooren.

VIS-

VISVLIET den 29sten van Slagtmaand. Is alhier onder directie van de beide naburen, de Heeren N. N. KNINGHE en J. P. ESCHER, Predd. *te Nieuwe* en *Grijpskerk* als Conſulenten, uit de te voren gemelde nominatie, met eene groote meerderheid van ſtemmen tot Predikant in deze Gemeente beroepen, de Wel Eerw. Heer, D. C. ALBERTI, Prop. onder de Claſſis van *Rolde*, in het Departement *Drenthe*: hebbende D. A. ESCHER, Pred. te *Colham*, voor het *doen van* eene beroeping verzocht, geene verdere reflexie op zijn Eerw. perſoon te maken.

NIEZIJL. Vakant. Zie Oct. 1809.

OLDAMBT en WESTERWOLDINGERLAND.

VLAGTWEDDA Vakant. Zie Nov. 1809.

LANG-AKKER of NIEUWE SCHANS Vakant. Zie Nov. 1809.

OUDE PEKELAA. Zie Nov. 1809.

DRENTHE.

EMMEN.

WESTERBORK Vakant. Zie April 1809.

MEPPEL.

RUINERWOLD Vakant. Zie Aug. 1809.

VLEDDER Vakant. Zie Sept. 1809.

HAVELTE. Zie Nov. 1809.

ROLDE.

ANLO Vakant. Zie Maart 1809.

ASSEN. Zie Oct. 1809.

OOST-FRIESLAND.

DITSUM Vakant. Zie Nov. 1809.

LOPPERSUM, LOEGUMERVOORWERK, TWIKLUM en SIMONSWOLD Vakant.

'T GRAAFSCHAP BENTHEIM.

ULSEN. Zie Sept. 1809.

LINGEN.

THUINE Vakant. Zie Febr. 1809.

FRANK.

FRANKRIJK.

CLEVE 2de plaats, BRIENEN, GELDERN, KERVENHEIM EN MÖRMSTER Vakant.

GROOTHERTOGDOM BERG.

RE E S.

WEERTH Vakant. Zie Aug. 1809.

BREMEN.

ANSGARIE KERK Vakant. Zie Junij 1804.

MARIENKERK tweede en derde Leeraarsplaats Vakant. Zie Dec. 1804.

INHOUD.

IJ. VAN HAMELSVELD, Algemeene Kerkelijke Geschiedenis der Christenen. Zestiende en Zeventiende Deel. Met Platen. Bladz. 609

J. L. EWALD, Godsdienstig Handboek voor Christen Vrouwen en Dochters. 619

G. S. HEDDINGIUS, Eenvoudig Onderwijs in de Kunst om anderen te beoordeelen. 629

J. WELDIJK. De Hulpvaardigheid aan Verkondigers van het Evangelie onder de Heidenen aangeprezen. 638

Lektuur van Smaak, voor Lieden van beschaafden Stand, inzonderheid ook voor Vrouwen. 643

J. G. SANDBERG, De Gevolgen der Onmatigheid in het gebruiken van Spijs en Drank. 650

Anekdoten en Karakterstrekken, als mede Historische Tafereelen enz. 657

Letter-Nieuws 662

Bekendmaking. 666

Akademie-Nieuws. 667

School-Nieuws. —

Kerk-Nieuws. 668

BLAD.

REGISTER

DER VOORNAAMSTE

ZAKEN,

Voorkomende in de Boekzalen der zes laatſte Maanden van het Jaar 1809.

A.

Anekdoten en Karaktertrekken, III Deel, 407.
——— IV Deel, 657.
Alpen, Karakter van de bewoners der *Alpen*, 172.

B.

Beerenjagt in het *Pyreneesch* gebergte, 41.
Bekendmakingen, 311. 312.
BERKHEIJ, (J. LE FRANCQ VAN) Natuurlijke Hiſtorie van het Rundvee, V Stuk met Platen, 304.
Beroep, over de keuze van een Beroep, 290.
Boeren, *Parens* genoemd, bij *Bourdeaux* beſchreven in hunne Levenswijze, 36.
Boſchmenſchen, 45.
BOSVELD, (P.) over den Brief aan de *Efeſiers*, 139.
BROUWER, drietal Redevoeringen, 268.

C.

Cagots, een ellendig ſoort van Menſchen in het *Luchmer Dal*, 39.
CORNARO, (L.) een voorbeeld van de gelukkige gevolgen der matigheid, 654.

D.

Dag. Op den jongſten Dag, 418.
Dichtvruchten van den Vriendenkring, VII Inlameling, 178.
Dokkum. Levenswijze aldaar, 49.
Dranken, (Sterke) gevolgen van derzelver misbruik, 652.

E.

ELISABETH, of de edele Ballingen, 297.
Ephesiers, (de Brief aan de) aan wie geschreven? 141.
Ephes. I: 10. 142.
—— IV: 30. 147.
EWALD, Voorlezingen over de Opvoeding der Jeugd, I Deel, 514.
—— Godsdienstig Handboek voor Christen-Vrouwen en Dochters, 619.

F.

FELNER, (J.) Christelijke Gedachten enz. 530.
FISCHER, (C. A.) Bergreizen, I Deel, 34.
—— II Deel, 170.
FOKKE SIMONSZ, (A.) de Wegen des Levens, 289.
Formulieren van Eenigheid. Aanmerkingen omtrent dezelve, 10.
FROHBERGEN, (c. c.) JEZUS CHRISTUS, de Heiland der Wereld, ons alles, I Stuk, 389.

G.

Geest, (*H.*) *bedroeven*. Wat dat zegt, 147.
Geestdrift. Dichtstukje, 178.
Geestelijken. Hunne onkunde in de XIIIde Eeuw, 617.
Gelukzaligheid des menschen hier op aarde, waar in bestaat, 17.
Gemzenjagt Bijzonderheden daaromtrent, 174.
Gereformeerde Kerk. Het ongegronde van sommige vooroordeelen tegen de Gereformeerde Kerk enz 1.
GESZNER, (G.) Godsdienstig Handboek voor Lijdenden, I Stuk, 497.
God. Aan God, bij eenen plegtigen Vierdag, Dichtstuk, 286.
Godsdienst behoort vooral tot de Opvoeding, 520.
GREGORIUS VII. Bijzonderheden van dezen Paus, 610.

H.

H.

HAMELSVELD, (JJ. VAN) Algemeene Kerkelijke Geschiedenis enz. XVI en XVII Deel. Met Platen, 609.
HAZEU CS. ZOON, (J.) Gebeden, Overdenkingen en Gezangen, I Deel, 259.
HENDRIK IV. (Keizer) word van den Paus afgezet en moet boete doen, 614.
HUBERLAND, (CHRIST. WILH.) over de Zenuwkoortsen, 56.

I.

Italianen. Hun Karakter, 420.

K.

Kinderdoop. Aanmerkingen over Misbruiken omtrent denzelven, 4.
KLEIN, (Mr. J. P.) Nagelaten Gedichten, 283.
KONING, (A. de) Bij het Graf des Christen-Leeraars P. V. D. WOLK, 548.
Krijgsstand. Aangenaam- en onaangenaamheden van den Krijgsstand, 295.

L.

LAFONTAINE, (AUG.) Aline van Rixenstein, I Deel, 185
Lectuur van Smaak, 643.
Letterkunde 66. 191. 308. 431. 545. 665.
Leven en bekering van NEELTJE CLIFFERS, 407.
Liefde tot den Echtgenoot, 622.
LÖHR, (J. A. C.) Kleinigheden voor Kinderen. Met Plaatjes, 538.
Lot. Het zaligst lot, Dichtstukje, 287.

M.

Marmottenjagt, 177.
Mensch, (aan den Mensch) Dichtstuk, 285.
——— De eerste Mensch was niet onnozel, 381.
Morgenoffer, Dichtstuk, 283.
Murmeldieren. Zie Marmotten.

N.

Naamlijst der DD. Proponenten, 62.
——— ——— die in de zes eerste Maanden van het jaar 1809 tot Predikanten beroepen zijn, 64.
——— ——— van de Walsche Synode, ald.

O.

Opvoeding. Wat zij is en wat Opvoedingskunst is? 517.
Otterloo, (H. van) Eenvoudig Handboekje, 152.

P.

Perponcher, (W. E. de) de Brieven van Paulus aan de *Philippenſen*, *Hebreen* en II aan *Timotheus*, 131.
——— ——— Gedichten, 409.
Philippenſen. Inleiding tot den Brief aan de *Philippenſen*, 132.
——— I: I—II. 835.
Potter, (H.) Reize enz. I Deel. Met Platen, 46.
Programma van het Genootſchap tot verdediging enz. 433.
Pyreneen. Bijzonderheden nopens derzelver Bewoners, 34.

R

Reddingius, (G. B.) Onderwijs in de Kunst om adderen te beoordeelen, 629.
Regtvaardigmaking. Beknopt Vooruitzigt van de Leere der Regtvaardigmaking, 80.

S.

Sailer, (J. M.) De Leer der Gelukzaligheid, I Deel. 16.
——— II Deel, 506.
Sjaardema-Slot te *Franeker*, 47.
Saltzmann, (C. G.) Geſchiedenis van den Hazaar Zwanmantel. 546.
Sandberg, (J. G.) De gevolgen der Onmatigheid, 650.

SCHELTEMA, (JAC.) Anna en Maria Teſſelſchade enz. 273.
Schepping (de) Dichtſtuk, 413.
SLIJPE, (J. W. van) Het Werk der Verloſſing enz. I Deel, 251.
STAAL HOLSTEIN, (Mevr. van) CORINNA, I Deel. Met Platen, 420.
STEENMEIJER, (J.) Leerredenen, II Deel, 396.
Synodus Contracta van *Overyſſel*, 66.
——— (Walſche) 67.
——— *Contracta* van *Friesland*, 70.
——— ——— — *Gelderland*, 313.
——— van *Zuidholland*, 315.
——— *Contracta* van *Utrecht*, 318.
——— ——— te *Aſſen*, 320.
——— van *Noordholland*, 373.
——— — *Zeeland*, 440.

T.

TEUTEM, (F. van) Kerkelijke Redevoering, 525.
Troost, (de onwankelbare) Dichtſtukje, 417.

V.

Vertroosting, Dichtſtukje, 182.
Vertrouwen op God, 157.
VLOTEN, (W. van) Het Hoog bewind der Godheid enz. I Deel, 377.
Vrede. Wensch naar Vrede. Dichtſtukje, 180.
Vrouw. Afbeelding van eene fraaije Vrouw, 278.
Vrouwen. Roem der Nederlandſche Vrouwen, 281.

W.

WELDIJK, (J.) Leerrede over III *Joan.* 5-8. 638.
Wereld. Groote Wereld, 188.
WESTENDORP, (N.) Rapport enz. 403.
WITMOND, (W.) Korte Schets enz 27.
WOUDENBERG, (H. van) Leerredenen, 161.

Z.

Zangſter, (wilde en tamme) Dichtſtukje, 278.
Zenuwkoortſen. Behoedmiddelen voor dezelve, 58.

REGISTER

VAN HET

AKADEMIE-, SCHOOL- EN KERK-NIEUWS,

Voorkomende in de Boekzalen der zes laatſte Maanden van 't Jaar 1809.

A.

AKKERS, (H. VITR.) Pred. te *Wanneperveen*, overl. 359.

ADRIANI, (M. J.) Pred, te *Tjallebirt*, ber. te *Oude Peket Aa*, 484. 603.

AISSONIUS, (A. R.) beroepen te *Groot Midlum*, 368.

Akademie-Nieuws van *Franeker*, 72. 561. 687. van *Groningen*, 72. 105. 441. 561. van *Harderwijk*, 195. *Amſterdam*, 560.

ALBERTI, (C.) ber. te *Visvliet*, 716.

ALLEMAND, (W. l') Pred. te *Oud Beijerland*, beſluit zijn' dienſt neder te leggen, 94 predikt affch. 460.

ALFERS, (J.) bevest. te *Ommeren*, 353.

ANDREÆ, (H. J.) ber, op *Schokland*, 485. bevest. 598.

ANDRINGA, (S. van) Pred. te *Dokkum*, viert de gedachtenis van zijn' 50 jarigen dienst, 481.

ANEMAAT, (P.) bevest. te *Cats*, 696.

B.

BAKKER, (L.) pred. affch. te *Urk*, 471. bevestigd, 573.

BARENDS, (J. F.) Pred. te *Giesſendam*, ber. te *Vollenhoven*, 217. 240. pred. affch. 341. bevest. te *Vollenhoven*, 489.

BEAUSAR, (A. TH.) ber. te *Bleskensgraaf*, 211.

BEECK

Beeck Colenbrander, (F. H. van) ber. te *Lieuden*, 80. bevest. 334.
Bekendmakingen, 205. 329. 448. 687.
Bere, (G. van den) ber. te *Ter Aa*, 701.
Berkhoff, (J. A.) ber. te *Resse*n, 332. 333. bevest. 669.
Berkum, (J. van) Pred. te *Schoorl*, ber. te *Winkel*, 577. 689.
Boer, (L. M. de) bevest. te *Gaingsma*. 232.
Bolt, (N. N.) Pred. te *Waal op Texel*, overleden, 468.
Bosch, (G. J van den) Pred. te *Wapserveen*, bedankt voor *Ulsen*, 365.
Boom, (F.) ber. te *Zwaag*, 102. bevest. 580.
Bouter, (J. de) Pred. te *Aalst*, ber. te *Nunspeet*, 339. bevest. 673.
Breijl, (H.) ber. te *Midsland en Hoorn* op *Oosterschelling*, 347 bevest. 582.
Broek, (J. van den) bevest. te *Herwijnen*, 455.
——— (P. W. van den) bevest. te *Langerak*, 352.
Buijn, (J. W. de) bevest. te *Laar*, 576.
——— (P. de) wordt Emeritus, 107.
Buin, (J. J.) bevest. te *Gellicum en Rhenoij*, 81. pred. affch. te *Rijswijk*, 97.

C.

Campen, (W. C. van) bevest. te *Haringkarspel*, 219.
Cannegieter, (J.) bevest. te *Schwert*, 487. pred. affch. 603.
Carsten, (J.) Pred. te *Roswinkel*, ber. te *Haskerhorne*, 483.
Claassen J. z. (F. H.) Pred. te *Colijnsplaat*, overl. 697.
Conradi, (A.) Pred. te *Oosterwoud*, ber. te *Meerdervoort*, 580. 685.
Crans, (J.) Pred. te *Morra* en *Ljoesfens*, overl. 479. 593.

Crol,

CROL, (W. J.) Pred. te *Drumpt*, bed. voor *Nieuw Lekkerland*, 84.
CRULL, (N.) Pred. te *Peterburen*, ber. te *Haveltt*, 602. pred. affch. 713.
CUMMIUS, (C.) Pred. te *Ouwerkerk*, ber. te *Nieuw Lekkerland*, 212. 473. 474. bevest. 679.

D.

DAL, (J. G. H. ten) bevest. te *Eemnes Binnendijk*, 228.
DEUSSEN, (J. W. H.) ber. te *Egmond Binnen*, 689 6.c.
DIEST, (S. H. van) ber. te *Bathmen*, 234. bev. 235.
—— (B. van) Pred. te *Bathmen*, wordt Emer. 234. pred. affch. 235.
DOBELMAN, (J.) Pred. te *Blokzijl*, ber. te *Sloten*, 596. neemt de ber. aan, 707. 712.
DOESBURG, (M. P. van) Pred. te *Est*, ber. te *Hoornaar*, 341. bevest. 573
DORT, (N. van) Pred. te *St. Anna ter Muiden*, overl. 694.

E.

EPEN, (C. van) Pred. te *Blokzijl*, ber. te *Wolvega*, 483. 486. bedankt, 597. andermaal beroepen, neemt de bereeping aan, 712.
Examen peremtoir van G. ROMEIJN, 81. A. TH. BEAUSAR, 96. van W. C. VAN CAMPEN, 100. W. C. M. VAN LEEUWEN VAN DUIJVENBODE, 106. J ALFERS en F. H. VAN BERCK COLENBRANDER, 206. van L. WORSMAN en P. W. VAN DEN BROEK, 227. van A. B. STERRENBERG, 244. A. H. SCHOLTEN, 332. E. KREENEN, 335. WINDGETTER, 343 J. A. BERKHOFF, 451. J. VAN DEN BROEK, 465. A. VAN DER SLOOT. 469. F. BOON en J. A. HANEWINKEL, 471. D. J. MACKAY, 480. A. VAN VLOTEN, 485. H. J. ANDRIAE, 598. van T. L. POEL, 488. A. LURVERS, 489. H. MEIJER en M. RING-

RINGWALDA, 490. van H. S. HOMBERINK, 572. JACOBUS LEM, 693.

Examen praeparatoir van G. A. LA BORDE, 96. MARCO ILPSEMA ANDREÆ, 111. van H. A. FERFF, 112. van W. VERVOORN, G. VAN DEN BERG en J. LEM, 214. DIRK MOLENAAR, 227. ALBERT MUNTINGA en H. A. LIEUWENS, 230. IBELING VAN DER WERF, 369. J. W. DEUSSEN, 470. A. MEINERS, 487. C. ALBERTI en F. VAN DER TUUK, 493. VAN OCHTEN, 585. H. LOUIS DE JONGE, 588.

F.

FARRET, (D. P.) Pred. te *Bennenbroek*, bedankt voor *Schagen*, 345. 346.

FERFF, (H. A.) ber. te *Terkaple*, 357. bevest. 708.

FOLMER, (L. B.) pred. affch. te *Bierum*, 123. ber. te *Bonda*, 246.

FRIESWIJK, (B.) Pred. in *'s Gravenhage*, overl. 574.

G.

GALLÉ, (J. Æ.) Pred. te *Ruinerwold*, overl. 245.

GARDINGIUS, (S.) Pred. te *Wolzum*, overl. 115.

GENDT DE LEEUW, (W. van) Pred. te *Kumpt*, ber. te *Hardinxveld*, 573.

GORCOM, (J. van) Pred. te *Bennekom*, ber. te *Nunspeet*, 90. bedankt, 209.

GOUVERNEUR, (M.) Pred. te *Hoevelaken*, ber. te *Beets* enz. 673.

GRENDEL, (L.) bevest. te *Maastricht*, 93.

GÜLPEN, (T. M. van) Pred. te *Zoelen*, ber. te *Giessendam*, 572.

GIJSINCK, (A. J.) Pred. te *Heese*, pred. zijn 25 jarigen dienst, 92.

H.

HACKE, (C.) pred. affcheid te *Heile*, 99. bevest. te *Nieuw Loosdrecht*, 101.

HABINCK, (Abr.) Pred. te *Neuſen*, overl. 126.
HAGEN SPEELMAN, (P. van der) Pred. te *Varick*, ber. te *Pernis*, 216. pred. afſch. 452. bevest. 462.
HANEWINKEL, (J. A.) ber. te *Obdam*, 223.
HASELAAR, (A. W.) Pred. te *ter Aa*, ber. en bevest. te *Waardenburg*, 565. pred. afſch. 587.
HENRIJ, (J. F.) bevest. te *Iſerſikke*, 108.
HESSELINK, (H.) Pred. te *Apeldoorn*, blijft te *Apeldoorn*, 86.
HIEBINK, (J. J.) Pred. te *Weert*, ber. te *Heino*, 238. 247.
HOEK, (N. S.) Pred. te *Zijderveld*, ber. te *Engelen*, 341. 343. pred. afſch. 687.
HOFFMAN, (H. L.) Pred. te *Mijdrecht*, ber. te *Staphorſt*, 358. te *Reſſum*, 476. 563. bevest. 564. pred. afſch. 587.
——— (J. P.) ber. te *Baarland*, 108. bevest. 698.
HOLL, (H. de) Pred. te *Zevenhoven*, overl. 685.
'T HOOFT, (J. C.) Pred. te *Gieſen*, overl. 97.
HOMBRINK, (H. J.) ber. te *Moerkapelle*, 464.
HOOGKLIMMER, (J.) pred. afſch. 699.
HUBERT, (H.) Pred. te *Amſterdam* overl. 101.
HUSSEM, (J. M. van) Pred. te *Maasbommel*, pred. afſch. 79. bevest. te *Wadenoijen*, 83.
HUIJSER, (H.) Pred. te *Langeraar*, pred. zijn 25 jarigen dienst, 217.

I.

IDEMA, (P.) ber. te *Oosterwijtwerd*, 124. pred. afſch. 354. bevest. 361.
IENTINK, (A.) Pred. te *Grotebroek*, ber. te *Steenwijkerwold*, 240. pred. afſch. 583. bevest. 711.
IMMINK, (J. R.) Pred. te *Muiderberg*, ber. te *Urk*, 583. bedankt, 692.
INGEN, (H. van) pred. afſch. 112. 118.

JONGH, (J. de) *Pred.* te *'s Bosch*, word Professor, 209.

JONGSTOORD, (P. G.) Pred. te *Nieuwer*, ber. te *Westwoud en Binnenwijzend*, 98. pred. affcheid 466. bevest. 472.

JORTSEN, (M.) bevest. te *Hattem*, 89.

JUTTING, (L.) bevest. te *Zandvoort*, 845. *pred.* affch. te *Broekum*, 694.

K.

KAKEBEEN, (D. M.) bevest. te *Zeist*, 353.

KALDENBACH, (J.) bevest. te *Oost- en Westerblokker*, 102.

KEIZER, (S. D. de) Pred. te *Egmond binnen*, ber. te *Schagen*, 467. 578. bevest. 589.

Kerk, (Nieuwe) ingewijd te *Hilvarenbeek*, 674.

——— te *Oudenrade*. 676.

——— te *Wormer*, 610.

KEMPEN, (P. van) Pred. te *Breda*, viert zijn 50 jarigen dienst, 688

KONING, (W de) in *'s Gravenhage*, overl. 465.

KOPPIUS, (W. P.) bevest. te *Noordijk*, 712.

KRAALS, (R. D) pred affch. te *Windesheim*, 239. bevest. te *Grave*, 930.

KRENEN, (E.) ber. te *Velp*, 86. bevest. 568.

KUIPERS, (C. A.) ber. te *Burum enz.* 356. bevest. 478.

L.

LASTDRAGER, (H.) Pred. te *Willemstad*, ber. te te *Mijdrecht*, 700.

LEDEBOER, (A) Pred. te *'s Gravezandm*, ber. te *Oud Beijerland*, 569. bevest. 679. pred. affch. 684.

LEEUW, (D. van der) Pred. te *Wageningen*, ber. te *Vlaardingen*, 128. 209. pred. affch. 457. bevest. 461.

LEEUWEN VAN DUIVENBODE, (W.C.M. van) bev. te *Wijder*, 223.

LEIDS, (J.) Pred. te *St. Maarten* enz. ber. te *Leen op 't Zand*, 99. 220. pred. affch. 219.
LEM, (J.) ber. te *Wognum* enz. 471.
LEMKE, (J. A.) Pred. te *Denkenbrenk*, ber. te *Lungerhou*, 482. doet intr. 708.
——— (M. H.) bevest. te *Boornbergum*, 593.
LENS, (A.) Pred. te *Bretsterzwaag*, ber. te *Leeuwarden*, 354. doet intrede, 705. pred. affch. 710.
LEZOWENS, (H. A.) ber. te *Ulfen*, 370.
LOBRIJ, (N.) bevest. te *Gerinchem*, 97. pred. afscheid, 120.
LOFVERS, (A.) ber. te *Lellens*, 490.
LOZE (B.) Pred. te *Urzen*, bed. voor *Holijsloot*, 305.
LUIMES, (H.) rustend Pred. van *Huisfen*, overleden, 81. 85.
LULOFS, (J.) Pred. te *Haveka*, ber. te *Almelo*, 236. 244. bevest. 597. 598. pred. affch. 604.

M.

MACKAIJ, (D. T.) ber. te *Twijfel en Kooten*, 479. bevest. 706.
MANGER, (H.) Pred. te *Haarlem*, bedankt voor *Leeuwarden*, 221.
MEENDERINK, (L.) Pred. te *Opijne*, ber. te *Ulzen*, bedankt, 337.
METTEVIER, (P.) Pred. te *Nijezijl*, beroep te *Venlo*, 93. bevest. 677. pred. affch. 492.
MEIJER, (H.) ber. te *Lutkegast*. 362.
MOLENAAR, (D.) ber. te *Vinnerfohe*, 229. bevest. 476.
MONHEMIUS, (J. A.) Pred. te *Nieuwland*, ber. te *Maasbommel*, 206. pred. affch. 562. bev. 563.
MOUNIER, (D.) Walsch Pred. te *Zutphen*, ber. te *Leijden*, 208. 213. pred. affch. 567. bev. 570.
MULDER, (J.) Pred. *Vlagtwedde*, ber. te *Groningen*, 487. bev. 600. pred. affch. 602. 603.
MULDERS, (H.) bev. te *Ravenswaaij*, 80.

MUNNIKEBULT, (H. L.) Pred. te *Schagen*, pred. affch. 218. bevest. te *Dirksland*, 464.
MUNTING, (L.) pred. affch. te *Ureterp*, 233. doet intrede te *Nieuw Brongerga*, 233.

N.

NIEUWOLD, (R.) Pred. te *Zuidbroek*, bed. voor *Leeuwarden*, 243.
Nominatien te *Velp*, 85. te *Barneveld*, 88. te *Oud Beijerland*, 94. te *Leeuwarden*, 112. te *Winkel*, 220. te *Dokkum*, 229. te *Schagen*, 344. 467. te *Leeuwarden* 354. te *Groetebroek*, 583.

O.

OOSTERZEE, (W. L. van) pred. affch. te *Brakel*. 565. bevest. 568.
Orgel ingewijd te *Epe*, 90. te *Garnwerd*, 242. te *Koorndijk*, 681. te *Nederlangbroek*. 702.
OVERDUIN, (W.) Pred. te *Elst*, ber. te *Arnhem*, 568. 672.

P.

PELLECOM, (A. W. van) ber. *Zuid Beijerland*, 461. pred. affch. 592. bevest. 680.
POEL, (T. L.) ber. te *Weiwert*, 487.
POPPE, (J.) Pred. te *Cortgene*, bed. voor *Cadzand*, 695.

R.

REDDINGIUS, (G. B.) Pred. te *Waardenburg*, bed. voor *Ijsbrechtum*, 236. pred. affch. 456. ber. te *Assen*, 494.
——— (W. G.) Pred. te *Drowijp*, ber. te *Burum*, 489. pred. affch. 595.
RHIJN, (N. van) Pred. te *Dordrecht*, viert zijn 25 jarigen dienst, 459.
RIGNALDA, (M.) ber. te *Aduard*, 363.
ROMIJN, (G.) bevest. te *Zuilichem en Nieuwaal*, 81.

RUIJVEN, (A. van) Pred. te *Petten*, ber. te *Heiligloot*, 349. 467. pred. affch. 578. bevest. 584.

S.

SANDBERG, (A. H.) Pred. te *Oldenkeppel*, ber. te *Doesburg*, 207. pred. affch. 566. bevest. 567.

SCHAGEN, (J. van) Emer. Pred. te *Nieuw Lekkerland*, pred. affch. 340.

SCHILHAM, (J. J.) bevest. te *Oudendijk*, 105.

SCHIMMELPENNINCK, (J.) Emer. Pred. te *Harderwijk*, overl. 673.

SCHUILINGHE, (O.) Pred. te *Drogeham*, bedankt voor *Staphorst*, 238.

SCHOLTE, (A. H.) bevest. te *Drumpt* enz. 451.

School Nieuws, van *Zalt-Bommel*, 73. *Rotterdam*, 74. *Hoorn*, 75. *Leeuwarden*, 75. *Kampen*, 76. *Breda*, 77. te *Doesburg aan den IJssel*, 196. *Dordrecht*, 196. *Delft*, 197. *Schiedam*, 197. *Haarlem*, 198 *Amersfoort*, 200. *Franeker*, 201. *Harlingen*, 202. *Ootmarsum*, 203. *Almelo*, 204. *Nijmegen*, 321. *Thiel*, 322. *Zutphen*, 323. *Deventer*, 324. *Leijden* 325. der *Haag*, 326. *Gorinchem*, 327. *Culemborg* 327. *Appingedam*, 328. *Lingen*, 373. te *Wageningen*, 442. *Gouda* 443. *Amsterdam*, 444. *Purmerende*, 446. *Dokkum*, 447. *Enkhuizen*, 561. *Thiel* 667. *Rotterdam*, 668.

SCHOLTEN, (W.) bevest te *Vleuten*, 226.

SCHOONDERBEEK, (J.) Pred. te *Niekerk op de Veluwe*, ber. te *Sleten* bij *Sneek*, 231

SCHOTSMAN, (A.) pred. affch. te *Giessen Niekerk*, 211. bevest. te *Noordwijkerhout*, 213.

SCHREUDER, (G.) Pred. te *Vlaardingen*, overl. 365.

SERRURIER, (L. P.) Walsch Pred. te *Haarlem*, ber. te *Maastricht*, 94. bedankt. 210. 222.

——— (D.) Walsch Pred. bevest. in *den Haag*, 98.

SLOOT, (A. van der) ber. te *St. Maarten*, 219. bevest. 578.
SLUITER, (J.) Pred. te *Arnhem*, ber. in *den Haag*, 457. 464. bevest. 684.
SMETHLAGE, (J. M.) Pred. te *Oenkerk*, ber. te *Goutum*, 593.
——— (F.) ber. te *Andel*, 362. 368. bevest. 602. pred. affch. 604.
SOBLET, (J.) Pred. te *Spanbroek*, bedankt voor *Wapenveld en Wadwijk*, 346. 348.
SPEELMAN, (R.) Pred. te *Herdinxveld*, ber. te *Barneveld*, 89. bevest. 458. pred. affch. 463.
STERRENBERG, (A. P.) bevest. te *Rouveen*, 864.

T.

TIJDEMAN, (B. F.) bevest. te *Herveld*, 78.
TILE, (H. Ch.) ber. te *Watergang*, 124. bevest. te *Watergang*, 348. ber. te *Waspik*, 370.
TREFFERS, Pred. te *Leen op Zand*, pred. affch. 210.
TUUK, (G. van der) ber. te *Berlikum*, 122. doet Intrede, 477. pred. affch. 478.

V.

VEERMEER, (E.) *Emer.* Pred. te *Nijeharke*, overleden, 708.
VENEMA, (J. C.) Pred. te *Hasselt*, bedankt voor *Rijssenwald*, 599.
VERLOOVE, (J. C.) ber. te *Walsoorde*, 108. 109. predikt affch. en bevest. 381.
VISSER, (H. W. C. A.) Pred. te *Weesp*, ber. te *IJsbrechtum* enz. 707. 708.
VLOTEN, (A. van) ber. te *Windesheim*, 239. bevest. 710.
VOERMAN, (L.) ber. aan de *Blauwe Capel*, 109. bevest. 478.
VOOGD, (G.) Pred. te *Rijswijk*, overl. 684.

W.

W.

WAALKENS, (W.) pred. affch. te *Opwierda*, 241. bevest. te *Heveskes*, 241.
WAKKER, (A. G.) Pred. te *Eemnes buitendijks*, overl 589.
WASSENAAR, (J. J.) ber. te *Lutkewierum*, 115. bevest. 232.
WEIDE, (L. W van der) Pred. te *Ede*, ber. te *Dokkum*, 230. 336. 356. pred. affch. 567. bevest. 594.
WEIJERS, (J. H.) pred. affch. te *Winkel*, 220. bevest. te *Spaarndam*, 222.
WILDSCHUT, (D. H.) bev. aan de *Bilt*, 110
WILHELMIJ, (H.) Pred. te *Jutrijp*, ber. te *Wolzum enz* 706.
WILLIGEN, (P. van der) ber. te *Vollenhove*, 121.
WINDGETTER, (W.) bevest. te *Nieuwkoop*, 465.
WOLK, (P. van der) Pred. te *Groot Ammers*, overl. 214.
WIJHE (H. van) Pred. te *Hoogwoud*, bed. voor *Grotebroek*, 692.

IJ.

IJPMA, (B.) pred. affch. te *Oudega*, 567. intr. te *Beetgum*, 705.

BERIGT

Wegens eene volgende, geheel veranderde, voortzetting der BIJDRAGEN, *betrekkelijk den* STAAT *en de* VERBETERING *van het* SCHOOLWEZEN *in het* KONINGRIJK HOLLAND, onder den Titel: BIJDRAGEN *ter bevordering van het* ONDERWIJS *en de* OPVOEDING, *voornamelijk met betrekking tot de Lagere Scholen, binnen het* KONINGRIJK HOLLAND.

Met het einde van het thans loopende jaar zullen van de BIJDRAGEN *betrekkelijk den ſtaat en de verbetering van het Schoolwezen* negen deelen het licht zien. Wij mogen ons vleijen, dat dit werk gedurende dit, voor het Lager Schoolwezen in ons Vaderland zoo gewigtig, tijdvak, ter bevordering en verbetering van hetzelve, het zijne heeft toegebragt, zoo door het verſpreiden van redelijke denkbeelden betrekkelijk het Onderwijs op de lagere Scholen, als door het gemeen maken van 's Lands, Departementale en Diſtrictelijke verordeningen omtrent dezelve, gelijk mede door het bekend doen worden van verbeteringen, welke de ſtaat van het Schoolwezen in bijzondere plaatſen on-

derging, en door het opwekken der zucht om dezelve elders na te volgen.

Althans het kan niemand, die van de innerlijke gesteldheid van dit Rijk niet ten eenemale onkundig is, onbekend zijn, hoe langs verschillende wegen het Lager Schoolwezen, gedurende het tijdvak, dat de gemelde *Bijdragen* geregeld zijn uitgegeven, aanmerkelijke verbeteringen ondergaan heeft, welke alreeds hare belangrijke gevolgen op vele plaatsen doen gevoelen, en het streelendste vooruitzigt openen op eene gansche hervorming van het Schoolwezen, geheel het Rijk door, tot in deszelfs geringste gedeelten toe.

Wat er ook zijn moge van den gunstigen invloed, die de uitgave der *Bijdragen* daarop gehad hebbe, het kan geenen twijfel lijden, of dezelve hebben, dan eens ten aanzien van het eene, dan eens ten aanzien van het andere gedeelte, in meerdere of mindere mate, beantwoord aan het doel, het welk men zich met deszelfs uitgave voorstelde; of dezelve heeft doorgaans op eene toereikende wijze voldaan aan de behoefte van den tijd en van den staat van het Lager Schoolwezen, waarin zij geschiedde.

Terwijl nu hetzelve Schoolwezen, voornamelijk door de onafgebroken krachtdadige behartiging van het Gouvernement, en specialijk in de laatste jaren door de meeste begunstiging

van onzen Koning, in wiens vaderlijke zorgen ook inzonderheid de opleiding der Vaderlandsche Jeugd zoo bijzonderlijk deelen mogt, en in het algemeen door de steeds toenemende algemeene overtuiging omtrent de noodzakelijkheid en nuttigheid der aangevangen Schoolverbetering, en door de meer en meer aanwassende belangstelling in dezelve, zulke groote voortgangen gemaakt heeft — terwijl voorts door den heilzamen invloed der onderscheiden Schoolwetten en Schoolverordeningen, gedurende het meergedacht tijdperk, ook ten aanzien van de denkwijze, inzigten en geheelen aanleg van veel Schoolonderwijzers aanmerkelijke veranderingen, en wij durven veilig zeggen, de wenschelijkste verbeteringen zijn tot stand gebragt — kan men het met alle regt daarvoor houden, dat, na het bereiken van onderscheiden bedoelingen, welke men zich met het geven van dezen of genen vorm aan de *Bijdragen*, had voorgesteld, als nu ook de tijd geboren is, om derzelver geheele inrigting meer te schoeijen naar de tegenwoordige behoefte en den werkelijk verbeterden staat van het Lager Schoolwezen, waarin wij ons thans mogen verheugen.

Dus verre toch strekten deze bedoelingen, thans voor zoo veel inzonderheid de uitgave der *Bijdragen* in de laatste drie of vier jaren aanbelangt, zich voornamelijk daarheenen, om

de ſchoolverbetering, door het openleggen en verſpreiden van derzelver nuttige werking hier en ginds, van de ſteeds meer algemeen wordende onderſteuning, welke zij in de verſchillende oorden van het Rijk mogt genieten, als ook van de heilzame gevolgen, welke zij daar, waar zij tot ſtand werd gebragt, vertoonde, allerwege aan te moedigen en algemeen ſmakelijk, gezocht en begeerlijk te maken. Deze bedoelingen als nu, wij mogen het vrijelijk zeggen, over het algemeen bereikt zijnde, achten wij het van onzen pligt om voortaan meer regtſtreeks te arbeiden aan die verbetering zelve, en zoo verder het onze toe te brengen, om de ſchier algemeen opgewekte zucht tot Schoolhervorming zoo te leiden, dat *dezelve* in haaren waren aard en in hare nuttigheid meer en meer worde gekend, bevorderd en daargeſteld.

Ter bereiking van dit oogmerk gevoelden Wij, dat gevorderd werd de geheele ſtrekking van ons Maandwerk eene andere *wijziging* te doen erlangen, aan gedeelten van hetzelve, welke dus verre, althans in de latere jaren, min volledig werden uitgewerkt en bezet, meerdere uitgebreidheid en volledigheid te geven, andere daarentegen, aan welke men dus verre, ter bereiking van vroegere bedoelingen, meerdere plaats had ingeruimd, te bekorten, en deze aan het nieuwe hoofddoel als nu ondergeſchikt te maken.

Hier-

Hiertoe werd gevorderd eene meerdere opzettelijke bearbeiding en voordragt, van al hetgeen tot den geheelen omvang der ware ſchoolverbetering behoort, en dus zoo wel van de verſchillende vakken, die het onderwijs op de Lagere Scholen uitmaken, benevens van de Leerwijzen, die voor derzelver meest vruchtbaar onderrigt op de ſcholen kunnen gerekend worden het dienſtigſte te zijn, als van alles, wat op de ſchoolopvoeding, of het verſtandelijk en zedelijk doel der geheele ſchoolinrigting, de behandeling der kinderen in het algemeen, derzelver beloonings en ſtraffen enz. betrekking heeft.

Hiertoe werd gevorderd eene meer volledige aanwijzing van de geſchikte Leer- en Leesboeken voor de ſcholen, en dus eene meer naauwkeurige opgave van zoodanige uitkomende of reeds uitgekomen geſchriften en eene meer gezette beoordeeling van die allen.

Hiertoe werd gevorderd eene meer vlijtige opzameling en vermelding van alle zoodanige bijzonderheden, het ſchoolwezen zoo binnen als buiten 's Lands betreffende, welke kunnen dienen om deszelfs geſteldheid en vorderingen te doen kennen, en daardoor aan te moedigen tot het navolgen van hetgeen men elders met vrucht gevestigd en met algemeene goedkeuring en deelneming achtervolgd ziet.

Om voorts ons Maandwerk zoo algemeen mogelijk nuttig en zonder onderscheid voor alle, die op onderwijs en opvoeding prijs stellen, belangrijk te maken, waren wij verder van begrip, dat hetzelve voortaan zoo zou behooren te worden ingerigt, dat het niet, gelijk dusverre het geval was, zoo niet alleen, althans voornamelijk, bestemd scheen voor schoolonderwijzers en voor zulke, die in eenigerhande betrekking tot het schoolwezen staan, maar dat het tevens voor ieder, die rekenen kan bij eene doelmatige lectuur en behandeling, van hetgeen onderwijs en opvoeding betreft, belang te hebben, een gepast en nuttig Leesboek zoude kunnen opleveren, ten einde hierdoor niet alleen voor de scholen, maar ook voor de *huis*gezinnen te arbeiden, en zoo wel hier als daar eene betere, meer redelijke, zedelijke en Godsdienstige onderwijzing, opvoeding en behandeling der kinderen te bevorderen.

Het is om deze redenen, dat ons Maandwerk voortaan een veel grooteren omvang zal aannemen, dan het dusverre had, zoo dat het, indien het ons gelukken mag ons doel te volvoeren, niet langer een bloot schoolgeschrift schijnen, maar een werk van meer algemeen belang en nuttigheid wezen zal.

Geheel nieuwe hoofdrubrieken zullen aan hetzelve worden toegevoegd, en die, welke reeds aan-

aangenomen waren, zullen of volledíger bezet, of behoorlijk geſchift worden, zoo dat het min algemeen nuttige worde afgeſcheiden van hetgeen van meer algemeen aanbelang is.

De Hoofdrubrieken der nieuwe *Bijdragen* zullen zijn: Onderwijs, Opvoeding, Boekbeoordeelingen, Mengelwerk en Schoolwezen binnen het Koningrijk Holland.

Onder de Hoofdrubriek *Onderwijs* zullen voorkomen alle ſtukken, tot onderwijs in het algemeen, of tot deszelfs verſchillende vakken, voor zoo verre die op de Lagere Scholen behooren, betrekkelijk; inzonderheid de opgaven en beoordeeling van Leerwijzen, Handleidingen, Wenken enz., daartoe behorende, en zulks niet alleen met opzigt tot het openbaar of ſchool-onderwijs, maar ook met opzigt tot het bijzonder of huiſelijk onderrigt.

De Hoofdrubriek *Opvoeding* zal bevatten alle zoodanige, het zij oorſpronkelijke, het zij van elders ontleende verhandelingen, vertoogen, raadgevingen, denkbeelden enz., welke de opvoeding van kinderen of jonge lieden, zoo wel openbare als bijzondere, in den ruimſten zin van het woord betreffen.

Ten einde in ſtaat te zijn aan het doel dezer beide nieuwe en belangrijke Hoofdrubrieken te beantwoorden, hebben wij ons trachten te

verzekeren van den medearbeid van in deze vakken bekwame en geoefende mannen, en het is ook inzonderheid ter behoorlijke behandeling der eerstgenoemde Rubriek, dat men eene vereeniging van het periodiek geschrift: *voor Schoolonderwijzers, eene bijdrage tot het verbeterd onderwijs*, sedert twee jaren bij dezelfde Uitgevers in het licht gekomen, heeft te wege gebragt; zoo dat hetzelve werkje voortaan niet meer op zichzelven staat uit te komen, maar in deze *Bijdragen* geheel en al zal worden ingesmolten; welke vereeniging, gelijk uit den nuttigen aanleg en de goede bearbeiding van hetzelve geschrift kan worden opgemaakt, ten waarborg moet verstrekken van de zorgvuldige en doelmatige bearbeiding van hetgeen tot gezegde Rubriek behoort; terwijl voorts een ieder, die belang stelt in de bevordering van goed onderwijs en goede opvoeding, en zich in staat gevoelt hiervoor nuttige bijdragen te leveren, bij dezen wordt uitgenoodigd, om datgene in te zenden, wat hij zoude mogen vermeenen, dat hier wel geplaatst en tot algemeen of eenig bijzonder nut, zou kunnen publiek gemaakt worden.

Onder de Hoofdrubriek *Boekbeoordeelingen* zal de opgave en beoordeeling plaats vinden van alle kleinere en grootere, zoo nieuw uitkomende, als reeds uitgekomene, doch in de

Bijdragen of in het werkje *voor Schoolonderwijzers* dus verre niet beoordeelde geſchriften, welke voor de jeugd, het zij dan tot ſchoolgebruik, hetzij tot huisſelijke leçtuur of vermaak, geſchreven worden, of welke, in het algemeen, in den wijdſten zin van het woord, vallen onder den omvang van onderwijs en opvoeding, voor zoo verre, namelijk, het eerſte kan gerekend worden tot het lager of algemeen onderwijs te behooren.

Om ook deze opgaven en beoordeelingen, althans der nieuw uitkomende geſchriften, zoo volledig mogelijk te kunnen maken, worden alle Uitgevers van zoodanige werken of geſchriften, als zoo even omſchreven zijn, uitgenoodigd, om ter opgave of beoordeeling van dezelve in ons maandwerk, een exemplaar er van, onder adres van deszelfs Uitgevers, toe te zenden aan den Redacteur, of ook, tot gelijk een einde, een exemplaar van alle zoodanige vroegere bij hen uitgegeven geſchriften, als zij voor als nog verlangen zouden, dat, door middel der *Bijdragen*, tot meerdere kennis van het publiek werden gebragt en daarin beoordeeld.

Onder de Hoofdrubriek *Mengelwerk* zullen worden geplaatst alle zoodanige Stukken, welke wel vallen in het plan der *Bijdragen*, doch niet regtſtreeks tot een der overige rubrieken behooren, inzonderheid Hiſtoriſche Berigten, Levens-

beſchrijvingen van mannen, die zich om onderwijs of opvoeding hebben verdienſtelijk gemaakt, voorbeelden van uitmuntende kinderen en dergelijke, en waartoe dan ook de bijdragen van elk, die meent iets mede te deelen te hebben, hetwelk hiertoe zou kunnen gerekend worden te behooren, ten vriendelijkſte worden verzocht.

Zij, die verlangen mogen aan deze uitnoodiging, als mede aan de boven gedane ten aanzien der rubrieken, Onderwijs en Opvoeding, te voldoen, kunnen, des begeerende, bij de Uitgevers nader berigt erlangen omtrent de voorwaarden voor de inzenders van geplaatſte ſtukken vastgeſteld.

Terwijl de dus verre genoemde vier *Hoofd*rubrieken ſteeds op die wijze zullen worden bearbeid, dat zij, zoo veel de aard der zaken dit medebrengt, van eenen algemeen nuttigen en belangrijken inhoud zijn, zoo zal de laatſte rubriek: *Schoolwezen binnen het Koningrijk Holland*, meer regtſtreeks en meer bijzonderlijk ſtrekken ter voortdurende bevordering, uitbreiding en vestiging der Schoolverbetering in dit Rijk.

Ten einde echter tot meer algemeene bruikbaarheid van dit geheele maandwerk, datgene daarvan afgeſcheiden te houden, hetwelk moet gerekend worden alleen voor de Schoolonderwijzers zelve,

bij

bij uitſluiting, en voor dezen ſlechts nog maar van tijdelijken dienst te kunnen zijn, en waarmede de vroegere *Bijdragen* dus verre voor een groot gedeelte bezet werden, zal bij deze vernieuwde uitgave van dezelve, onder de laatſte Hoofdrubriek niet langer worden opgenomen, hetgeen dus verre onder den titel *Schoolberigten* gevonden werd, maar deze, bij wijze van aanhangſel, op een afzonderlijk blaadje, bij elk nommer worden gevoegd.

De Hoofdrubriek, *Schoolwezen binnen het Koningrijk Holland*, zal dan voortaan beſtaan uit de onderdeelen: *Schoolverordeningen*, zoo algemeene, als Departementale, Diſtrictelijke of Plaatſelijke, voor zoo veel ze van algemeen belang wezen mogen; *Opgaven van geëxamineerden; Algemeene opgaven omtrent het Lagere Schoolwezen in dit Koninkrijk*, of gedeelten van hetzelve; korte of breedvoerige *Beſchrijvingen van uitſtekende Vaderlandſche Lagere Scholen*, de zoogenaamde Franſche, zoo Jongens- als Meisjes-Scholen en alle opvoedings-Inſtituten daaronder begrepen; *Berigten*, *Proſpecten*, *Condities* enz. van dezelve, voor zoo verre de plaatſing er van in dit maandwerk zal verlangd worden; en eindelijk *Schoolnieuws*, waartoe behooren alle zoodanige berigten, als dus verre in de *Bijdragen* onder dezen titel zijn geplaatst geworden, met inkorting echter, zoo veel mo-

ge-

gelijk, van hetgeen kan geacht worden van weinig algemeen aanbelang te zijn. En dit zal inzonderheid worden toepaſelijk gemaakt op de berigten van gehouden ſchoolexamina en prijsuitdeelingen, waarom dan ook de inzenders er van verzocht worden dezelve zoo veel mogelijk te bekorten, en er alles af te laten, wat alleen kan gerekend worden van plaatſelijk aanbelang te zijn.

Zie hier het doel, het welk wij ons bij de volgende vernieuwde uitgave der *Bijdragen*, ter bevordering van goed onderwijs en goede opvoeding in dit Rijk in het algemeen, en inzonderheid ter verdere aanmoediging en uitbreiding der Schoolverbetering, hebben voorgeſteld, benevens de inrigting, welke *wij ter* bereiking van dit doel aan de *Bijdragen* vervolgens voornemens zijn te geven.

Er ſchiet nu ſlechts overig om ten aanzien van het ſtraks genoemde aanhangſel, en voorts omtrent den uiterlijken vorm, den *tijd* der uitgave enz. van het maandwerk, nog het een en ander te berigten.

Bij elk nommer van het maandwerk zal zoodanig aanhangſel worden gevoegd, en daar er voortaan, gelijk ſtraks nader zal gezegd worden, in elke maand twee zoodanige nommers zullen worden uitgegeven, zal de bruikbaarheid van dat aanhangſel daardoor verdub-

beld

beld worden, zullende als nu dit aanhangſel, en de daarin begrepen Schoolberigten te beter kunnen dienen om het openvallen van Schoolonderwijzersplaatſen, als mede het aanvullen van dezelve ten ſpoedigſte ter kennis te brengen van alle, die vermeenen mogen daarbij belang te hebben; en het is ook om die reden, dat wij te meer mogen vertrouwen dit gedeelte van onzen arbeid voortaan nog volledige en doelmatiger te zullen zien worden.

Indien men voorts vermeenen mogt van dit aanhangſel met nut te kunnen gebruik maken tot allerlei aankondigingen, het onderwijs en de opvoeding betreffende, zoo zal men niet ongezind zijn zoodanige berigten, aankondigingen, uitnoodigingen of dergelijke, welke dus verre alleen in de dagbladen geplaatst werden, daarin *gratis* op te nemen, mits men dezelve vrachtvrij aan de Uitgevers doe toekomen, ten einde ons werk tot eene zoo veel mogelijk volledige verzamelplaats te maken van alles, wat op onderwijs en opvoeding betrekking heeft. Aan de proſpecten, berigten, voorwaarden en dergelijke van reeds beſtaande of nieuwe Scholen of Inſtituten zal men tot gelijk doel, zoo als uit het bovenſtaande heeft kunnen blijken, gaarne in het werk zelve, onder de laatſte rubriek, eene plaats inruimen.

Van deze vernieuwde *Bijdragen*, welke vereenigd met het werkje *voor Schoolonderwijzers*, met

met 1810 een aanvang nemen en alsdan die vervangen of vervolgen zullen, welke nu nog worden uitgegeven, zullen in elke maand twee nommers uitkomen, en wel het eene telkens in het midden en het andere met het einde van elke maand.

Voorts zal geheel het werk, behalve het aanhangſel, onder twee verſchillende bladzijden en ſignaturen worden gebragt, bevattende de tweede alleen de laatst genoemde Hoofdrubriek en hetgeen daartoe behoort, en de eerſte de vier eerstgenoemde Hoofdrubricken, ten einde geheel het werk met den afloop van elken jaargang, ieder onder een afzonderlijken titel, die er alsdan, benevens de Registers, *gratis* zal worden bijgeleverd, in twee onderſcheiden Deelen zal kunnen worden ingenaaid, en aldus van elkander zal kunnen worden afgeſcheiden hetgeen tot Onderwijs en Opvoeding in het algemeen, en tot het Schoolwezen in dit Rijk bijzonderlijk behoort; door welke inrigting men al mede vertrouwt dit geheele werk van meer algemeen belang en bruikbaarheid te zullen doen worden. Het eerſte nommer der maand zal alleen voor het eerſte, en het tweede voornamelijk voor het laatſte alphabeth gebezigd worden, zoo dat deze beide nommers zullen kunnen aangemerkt worden als onderſcheiden deelen van één en hetzelfde ſtukje.

Verder zal geheel het werk niet meer in klein 8vo, maar in groot 8vo formaat, met eene goede desſendiaan letter, op deugdzaam drukmediaan papier gedrukt worden, en, door een gerekend, met het aanhangſel, voor elke maand of de twee Nommers, uit 7 à 8 bladen of vellen druks beſtaan.

Bij dezen meer uitgebreiden aanleg en vollediger inrigting der *Bijdragen* kan het niet anders, of zoo wel de gewone als Inteekenprijs moet eene verhooging ondergaan, welke verhooging echter voor alle, die mede deel namen aan het werkje *voor Schoolonderwijzers*, van geen het minſte bezwaar kan gerekend worden te zijn, daar zij als nu in de *Bijdragen* zeker zullen aantreffen, hetgeen zij dus verre zich buiten hetzelve voor eenen afzonderlijken prijs moesten aankoopen.

Voor elk Stukje, of de twee Nommers van iedere maand te zamen, zal bij inteekening betaald worden . . . *f*0:12:0
En buiten Inteekening . . . -0:16:0
En dus voor elken volledigen Jaargang, bij Inteekening. . . . . -7: 4:0
En buiten Inteekening. . . . . -9:12:0

Voor ieder afzonderlijk Nommer zal betaald worden naar deszelfs bijzondere waarde.

Men teekent op geheel het werk voor den geheelen Jaargang in, en alle, die het zij op de

de *Bijdragen*, het zij op het werkje *voor Schoolonderwijzers*, over 1809 hadden ingeteekend, worden gerekend deze hunne inteekening te doen voortduren ten aanzien der vernieuwde *Bijdragen*, zoo lang zij van het tegendeel niet duidelijk doen blijken.

Deze onderneming, welke op den duur de bijzondere begunstiging en ondersteuning van het Gouvernement geniet, en dezelve nu ook weder op nieuws, en almede door de herhaalde toezegging om, ten dienste en ter meerdere volledigheid van dit maandwerk, officiele stukken en andere beschreiden omtrent den staat van het Lagere Schoolwezen in dit Rijk af te staan, ondervonden heeft, mogen wij ons dus vleijen, dat bij aanhoudendheid en meer en meer ter bevordering van deszelfs belangen, en in het algemeen ter verbetering van onderwijs en opvoeding onder onze Landgenooten, het hare zal toebrengen, en zulks zal er te meer van te verwachten zijn, wanneer Vaderland- en Jeugdminnende Lieden van kennis, braafheid en smaak, het zij ze al of niet in betrekking tot het Schoolwezen staan, het hunne zullen willen bijdragen tot bereiking van ons gewigtig doel, waartoe wij hen blijven uitnoodigen.
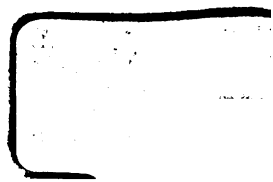
JAN 11 1938